

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota I 146.169

Inventar 742.176

„REGNA”

Soc. pentru exploatarea pădurilor grănicerești

BISTRIȚA

VASILE NAȘCU

— Viața și faptele lui —

în legătură cu luptele grănițerilor
năsăudeni pentru asigurarea averilor
:: și fondurilor grănițerești ::

de

Dr. Nestor Șimon,

secretar al fondurilor centr. școl. și
de stipendii din districtul Năsăudului.

NĂSĂUD,
EDITURA LIBRĂRIEI M. ONIȘOR
1911.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

Cota

I 146 169

Inventar

F 72 176

↑
|

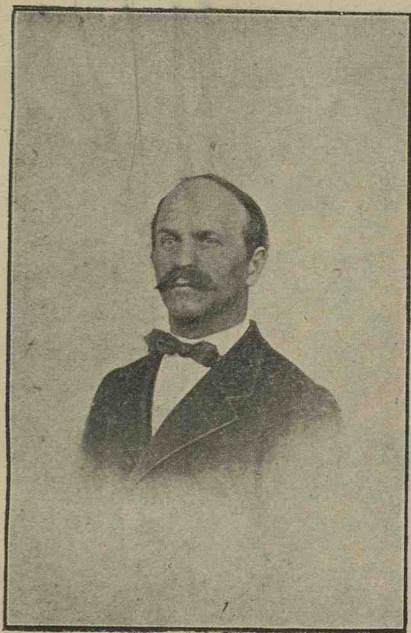
489/93

B.C.U. "Carol I" - Bucuresti

C772176

cc 30/12

Vasile Nașcu.

Prefață.

In cele următoare cetitorul va afla viața și faptele învățătorului Vasile Nașcu, luptătorul neobosit pentru asigurarea averilor și a fondurilor rămase ca moștenire urmașilor de grănițeri din fostul district al Năsăudului. Lupta aceasta, începută de odată cu desființarea așezământului de graniță, și azi se poartă, iar luptătorii de azi și de mâne au mare trebuință să cunoască istoria luptei din cele dintâi decenii, care au avut de cel mai mare luptător pe dascălul de un idealism neîntrecut, Vasile Nașcu.

Dl Dr. N. Șimon a făcut un mare serviciu generației de azi a urmașilor de grănițeri năsăudeni, când a desgropat din hârtiile colbuite și împrăștiate istoria vremilor de luptă de după desființarea graniței și legenda figură a lui Nașcu și a tovarășilor săi de muncă. Lucrarea autorului nu a fost ușoară, el însă e singurul care a putut s'o facă, gata fiind acum, îi suntem recunoscători că a făcut-o. Ca să poată vedea lumina tiparului i-am dat tot sprijinul, tipărind-o în editura librăriei M. Onișor. O bună parte s'a publicat și în organul „Revista Bistriței“. In cât s'a putut, am îndreptat ici coala stilul autorului și am făcut revizia tiparului. Cu toate acestea lucrarea aparține numai dlui Dr. N. Șimon.

Fiind vorba de o monografie de interes local, s'a tipărit abia în 500 exemplare, care abia vor acoperi cheltuiala tiparului.

Țin să mulțănesc la acest loc dlui Iuliu Moisil din București pentru că ne-a pus la dispoziție clișeul lui Vasile Nașcu, prin ce ni s'a dat puțința de a pune în fruntea cărții și chipul marelui grănițer.

Bistrița, 5 Ianuarie 1911.

Dr. Victor Onișor.

1. Introducere.

Jurisconsultul roman *Gajus* zice, că a tracta despre ceva fără introducere e tocmai așa, ca și când cineva s'ar prinde de lucru cu mâinile nespălate.

Ori și cât de puțină însemnătate ar avea schițele următoare din viața lui Vasile Nașcu, totuși voiesc, ca să nu pășesc înaintea binevoitorului cetitor după vorba lui *Gajus*.

Am început a scrie unele schițe din viața sa chiar și din motivele aduse de renumitul istoric roman *Corneliu Tacit* la începutul biografiei lui *Agricola* (cap. I) unde zice :

„E datină veche a păstra în scris pentru urmași faptele și moravurile bărbaților celor mari. Și în zilele noastre, — cu toate că trăim în un timp indiferent față de contemporani — se face aceasta, de câte ori vre-o faptă mare și nobilă se ridică și trece peste păcatele comune popoarelor mici și mari, peste necunoașterea adevărului și peste pismă.

La strămoși însă, cari erau mai aplicați și aveau teren mai vast pentru îndeplinirea faptelor vrednice de amintit, fie-care scriitor cu talent recunoscut nizuia a eterniza amintirea faptelor mari, nu din părtinire sau egoism, ci pentru mulțămirea conștiinței sale. Ba unii și-au scris viața (biografia) îndemnați mai mult de încrederea în curătenia moravurilor lor decât din sumeție. Prin aceasta nici *Rutilius*, nici *Scaurus* n'au perdut nimic, nici din onestitatea, nici din bunul lor nume.

Atât de adevărat e faptul, că meritele se prețuesc mai mult în timpul, în care se nasc mai ușor. Eu însă, care voiu scrie biografia unui bărbat repauzat, am trebuință de iertare, pe care n'ași cere-o, dacă n'ași avea să amintesc de vremuri așa de crude și neprielnice vârtuților.“

Binevoitorul cetitor, din cele ce voiu scrie din viața lui Vasile Nașcu și din timpul în care a trăit, va afla multe foarte potrivite cu cele ce le-a zis Tacit.

Eu încă am să povestesc din niște *timpuri atât de crudele și neprielnice vârtuților.*

Vasile Nașcu, născut la anul 1816 în comunitatea Feldru, din fostul al II. regiment român confiniar din Ardeal (numit mai târziu districtul Năsăud) și repauzat la anul 1867 în Năsăud, în cursul vieții a fost militar confiniar, învățător și în fine director la administrațiunea fondurilor centrale școlastice și de stipendii din districtul Năsăudului.

Ioan Ciocan¹⁾ face următoarea caracteristică lui Vasile Nașcu: „In toate funcțiunile s'a dovedit ca om onest și harnic, din care cauză a câștigat stima contimporanilor, cari l'au cunoscut.

Cel mai de frunte și caracteristic moment al activității sale a fost însă nizuința, încoronată în parte cu succesul dorit, întru recâștigarea izvoarelor de venit ale populațiunii din fostul al doilea regiment român confiniar din Ardeal, din cari în-

¹⁾ fostul director la gimnaziul din Năsăud și acum profesor la universitatea din Budapesta, în broșura „Statutele societății „Vasile Nașcu“ din Năsăud, Sibiiu 1890, care ca prim maturizant dela acest gimnaziu cu ocaziunea iubilului de 10 ani dimpreună cu colegii săi a pus bază acestei societăți.

tre altele s'a înființat fondul central școlastic și cel de stipendii din districtul Năsăud, susținându-se acum din cel de întâiu gimnaziul superior greco-catolic ¹⁾ românesc din Năsăud, iară din cel din urmă împărțindu-se în fie-care an stipendii și ajutoare școlarilor dela școalele înalte. Mulți bărbați din acest ținut au avut aceeași nizuință și cu mulți a conlucrat Vasile Nașcu la realizarea scopului ajuns, dar nu toți au fost așa de stăruitori și neobosiți ca și dânsul, din care cauză el este considerat ca sufletul acestei lucrări pline de ostenele, năcazuri și amărăciuni și de aici generațiunile următoare cu multă pietate și recunoștință au să-și aducă aminte de Vasile Nașcu, venerând în memoria lui și pe toți cei ce conlucrează cu dânsul la procurarea mijloacelor materiale pentru înființarea institutelor culturale, ce sunt azi în Năsăud și jur.“

Mult adevăr se cuprinde în aceste trăsuri caracteristice, dar tot pe atât de multe alte adevăruri sunt tăcute.

Vasile Nașcu a lucrat cu un zel neîntrecut, cu o perseveranță mare și a luptat cu un curaj și bărbăție admirabilă, pentru delăturarea tuturor pedecilor puse în calea desvălirei drepturilor grănițerilor și pentru a combate argumentele tuturor acelora, cari aveau să hotărască în chestiunile de avere grănițărăști, dar din necunoașterea cauzelor, ori din dușmănie și răutate puneau pedeci. Munca i-a fost grea, fiind-că avea multe lupte de purtat, iar personal ajutător de multe ori nu avea, apoi în lupte avea năcazuri nu numai cu străinii, ci chiar cu unii oameni de ai noștri, cari ținându-se pe sine de mari grănițeri, făceau gură mai mare.

¹⁾ Până la anul 1889 mai purta acest caracter, astăzi e înlocuit cu „fundațional“.

Aici se adevăresc foarte nimerit cele ce le-a zis Eliade Rădulescu :

„E orb și-i dai lumină? El vede câte n'ai;
„E mut și-l faci cu limba? te mușcă ca vipera;
„Dă-i viitor, viață! că-ți ia el și trecutul:
„Re'nalță-l pân' la ceriuri! de viu te-afundă'n iad:
„Acesta e păcatul sau omul cel căzut!“

De atunci s'au dus și aceia în mormânt.

Știu vorba romană: „De mortuis nihil, nisi bene.“ Dar aceasta se aplică la viața privată a unui om; când însă e vorba de istoria unui popor, fie-cine are dreptul, ba chiar datoria să scoată adevărul la lumină, să înalțe vârtutea și să sbiciuiască păcatul.

Nu am avut fericirea a cunoaște în persoană pe Vasile Nașcu, lucrările și luptele zilnice ale sale, am gustat însă fructul ostenelelor lui și așa am ajuns și în pozițiune de a vedea cu ochii mei proprii unele din miile de scrisori și hârtii, câte au rămas scrise de dânsul și de alții despre dânsul și pe cari le-am putut căpăta și afla parte în archiva fondurilor, parte la privați.

Din corespondința sa numai o parte am putut afla mai completă și anume corespondința ce a purtat-o cu Grigore Moisil, vicar foraneu episcopesc și președintele comitetului fondurilor școlare grănițarești, în timpul cât a petrecut Vasile Nașcu în Viena ca delegat esmis în diverse cauze, începând dela anul 1860.

Aceasta corespondință mai toată se află la fiul său, Dr. Constantin Moisil, profesor gimnazial penzionat în Năsăud.

Altă corespondință se află între hârțiile rămase de repauzatul Ioachim Mureșian, avocat și fost secretar al fondurilor amintite, astăzi în po-

sesiunea fiului său Artene Mureșian, candidat de avocat.

În fine sunt diverse acte și epistole, pe cari le-am adunat eu și cu deosebire dintre scrisorile rămase de repauzatul locotenent penzionat Petru Tanco, cu care a lucrat Vasile Nașcu dela început, adecă dela desființarea graniței, făcute în anul 1851, până la moarte.

Toate acestea scrisori și epistole ilustrează nu numai lucrările și luptele lui Vasile Nașcu, ci și alte stări de lucruri din timpul în care a trăit.

Eu le voi reproduce în stilul și limba, în care sunt scrise, laude nu-i voi aduce, pentru-că singure numai faptele lui îl pot lăuda. Voi urma pe La Bruyère, care zise: „Grămada de epitete sunt laude proaste, faptele și chipul de a le înșira sunt acele ce laudă.“

2. Date biografice despre Vasile Nașcu.

Familia Nașcu e foarte veche în comuna Feldru, unde o aflăm și înainte de înființarea graniței militare, după cum se vede din o conscripție din anul 1750¹⁾ în care se află un tată de familie (pater familias) „Csonka Naskul“ și altul „Iacobi Naskului.“

Tatăl lui Vasile Nașcu a fost *Ioan Nașcu*, iar mama *Iftinia*, familie de militari grănițeri și totodată economi. Au avut 4 copii: Vasile, George, Melania și Anisia. Dintre aceștia numai *Vasile* a umblat la școală și afară de comuna Feldru.

¹⁾ Se află în archiva fondurilor centrale etc. din Năsăud și poartă titula „Fasciculus Conscriptionem duodecim Pagorum Districtus Valachici Bistriciensis Procesus Superioris continens ut pote (se enumeră 12 comune, între cari și „Földre“).

El s'a născut la anul 1816.¹⁾

Epoca, în care a trăit Vasile Nașcu (1816—1867) se deosebește foarte mult de timpul de astăzi. Comuna Feldru, militarizată la anul 1763 de-odată cu celealalte 21 comune din valea Rodnei, făcuse deja o jumătate de veac servicii militare și grănițerii din Feldru participară la toate războaiele, la care a luat parte regimentul al II. de graniță.

Afară de acestea lupte, comuna Feldru dimpreună cu comunele vecine Ilva-mică, Vărarea (Nepos) și Rebrîșoara a avut de purtat și alte lupte grele cu Sașii din comunele Jaad, Pintic și Dumitrea-mare (Mettersdorf) pentru un teren, care zace între culmile munților, ce cad dela comunele românești spre miazăzi, iară dela cele săsești spre miază-noapte, respective dela despărțirea apelor de pe aceștia munți până în apa Someșului.

Acea diferență de mete între amintitele comune săsești și românești își trage originea încă de pe timpul când magistratul cetății Bistrița încerca cât cu puterea, cât cu viclenia, ajutat de împrejurări să facă iobagi pe toți românii din valea Rodnei, să le cuprindă regalele și munții.

¹⁾ Unii dintre aceia, cari au mai scris notițe scurte despre Vasile Nașcu, pun anul nașterii la 1815, alții la 1816. Matricula botezaților din comuna Feldru la acești doi ani nu oferă ceva date sigure. E posibil, că cazul nașterii lui Vasile Nașcu nu s'a indus în matriculă, după cum s'a mai întâmplat nu numai în timpurile vechi, ci și în timpurile mai nouă în mai multe cazuri. În ambii ani amintiți e câte un prunc botezat Vasile, dar numele părinților în 1815 e Ioan Luki, iar în 1816 Ioan Tomi. În matricula cununaților din 24 Novembre 1845 etatea lui Vasile Nașcu e pusă cu 29 ani, într'un conspect preste învățătorii dela școala din Năsăud din 1 Iulie 1858, etatea lui e pusă cu 42 ani și așa făcând deducție din acestea, anul nașterii ar fi 1816.

După înființarea graniței s'au tras mai multe linii pe terenul de ceartă, dintre cari cea de căpetenie a fost linia lui Sivkovici.

Pe culmea dealurilor erau așezate movile, când iată, că după câteva zeci de ani movilele se aflară așezate pe culmele cele mai aproape de Someș, căci fiind grănițerii împrăștieți prin bătălii în țeri streine, locuitorii comunelor săsești au tot strămutat movilele mai aproape spre comunele grănițerești și au început a lua în folosință terenele ce se aflau spre sud dela movile.

De aci s'au ivit multe certe și bătăi, pentru că grănițerii nu și-au lăsat dreptul de a lemna și pășuna în acele păduri până în culmea munților, iar vecinii sași îi respingeau la movilele cele nouă.

Mii de rugări și plânsori s'au făcut pe la toate diregătoriile mai înalte, sute de bătăi sângeroase s'au întâmplat între locuitorii comunelor românești și săsești.

În astfel de timpuri de lupte s'a născut și a trăit Vasile Nașcu.

Vasile Nașcu a învățat ca copil în școala elementară din Feldru, apoi a fost dus la școala normală din Năsăud, care atunci era școală militară și era condusă de directorul Nestor Istrate și tot în acel timp era catechet și învățător Ioan Marian.¹⁾ Terminând școalele normale pe la anul 1831, s'a retras la casa părințească, de unde la anul 1833 a fost înrolat ca militar în regimentul al II. rom. de graniță din Năsăud și după un ser-

¹⁾ Ca catechet a fost numit în 19 Sept. 1822, iar ca învățător în 15 Iulie 1824 în locul învățătorului repozat Simeon Patzovsky. În 1833 ajunsese director la Orlat, apoi în 1834 a fost strămutat în calitate de director la școala din Năsăud, iar mai târziu a fost numit de vicar,

viciu de 5 ani a ajuns la rangul de corporal. Trei ani și 2 luni a fost fruntaș (Gefreiter) și un an și 6 luni corporal (căprar).

Cine cunoaște împrejurările de atunci din granița militară, nu se va mira, că românii noștri cu greu erau înaintați în grade.

3. Vasile Nașcu ca învățător în Feldru.

Vasile Nașcu încă ca militar a absolvat și cursul preparandial în Năsăud, sub vicariul și directorul Ioan Marian.

În anul 1837 și 1838 în timpul cursului pedagogic era în serviciu militar, iar în Octombrie 1838 a eșit din statul militar și în 4 Iulie 1838 a închiat cu comuna Feldru contract de învățător pe anii 1839 și 1840 — după sistemul de atunci — și anume numai de aceea a făcut legătură numai pe doi ani, pentru că nu s'a putut înțelege cu comuna în privința plății.

La anul 1840 a vizitat școalele din Năsăud și unele de pe valea Someșului episcopul Ioan Leményi.

În Feldru l'a întâmpinat Vasile Nașcu cu elevii, salutându-l școlarii cu cuvintele: „Ne recomandăm grației Măriei Voastre.“

După trecerea celor 2 ani de dascălie, convingându-se comuna despre calitățile lui V. Nașcu a închiat cu dânsul contract pe timp nedeterminat și cu plată mai mare ¹⁾ și așa a fost aplicat

¹⁾ Acest contract s'a înaintat spre aprobare la comanda generală cu raportul din 6 Ian. 1841. Vezi Schulberichts-Protokoll angefangen von 1. Jänner 1841 pag. 1. Mărimea plății avute până atunci n'a putut fi mai mare de 50 fl. mon. conv., după cum se vede din o propunere a directorului Moisa Panga, făcută pentru înmulțirea salariului învățătorului, care a urmat la școala din Feldru după Vasile Nașcu.

ca învățător statornic la școala din Feldru, pe care în scurt timp a adus-o în stare înfloritoare.

V. Nașcu avea mare plăcere de a se ocupa cu cultivarea pomilor. În oarele libere se afla mai tot-deauna în pomărie, unde își petrecea cu școlarii cei mai mari arătându-le cum au de a sămâna, crește și oltui pomișorii. Fie-care școlar își avea stratul său de pomi, de care trebuia să grijască până când erau buni de sădit. Din acești pomi apoi da școlarilor diligenți, ca să-i planteze în grădinile părinților.

În școală Vasile Nașcu era învățător și părinte școlarilor, iar afară de școală binefăcătorul și amicul poporului și aprig apărător al cauzei de proprietate din aceasta comună, precum mai târziu a fost pentru întreg districtul militar de graniță.

4. Cearta de hotar cu Sașii.

Comuna Feldru în o cerere făcută de Vasile Nașcu ¹⁾ subscrisă de 16 reprezentanți ai comunei cu datul de 4 Novembre 1840 și înaintată la brigada de trupe cu ocaziunea reviziunii de descripție în cauza de ceartă de hotar cu comuna săsască Iad a amintit, că maiorul (Oberstwachmeister) Betzman în anul 1836 la reambularea liniei de hotar de ceartă, făcută în comun cu districtul Bistriței, nu numai nu a ascultat cele spuse de grănițerii din Feldru cu privire la movila de mai la deal, ci pe primariul de atunci Gavrilă

¹⁾ Din cele ce vor urma mai jos se vede, că Vasile Nașcu a fost motorul intelectual și la aceasta scrisoare.

Gaină ¹⁾ l'a amenințat cu pedeapsă de 40 bâte și s'a exprimat: „Pe fie-care movilă de graniță ar trebui spânzurat un român, pentru că ei și așa nu-s buni de nimic.“

În urma acesteia comanda regimentului din Năsăud cu ordinul din 12 Dec. 1840. Nr. 3831 ²⁾ dată către compania a 7-a (Feldru) face observația, că aceste incriminări nu se țin de acea petițiune, pentru că pot să întârzie rezolvarea grănică a petițiunii făcute în cauza hotarului și de aceea recomandă, ca să se facă două cereri și anume una numai în cauza de ceartă pentru hotar, lăsând două puncte de incriminări într'o a doua cerere separată, pentru-că înaintându-se cererile separat nu numai că cestiunea nu suferă nici o amânare, ci din contră mai mult o promovează și numai în acest mod se poate așterne la organele mai înalte.

Indată ce comuna va corespunde acestei provocări, compania fără amânare să trimită ambele numai decăt.

Vasile Nașcu, care era autorul acelei petițiuni ca și la altele, a sfătuit pe cei 16 reprezentanți ai comunei Feldru, cari toți au fost subscriși petiția amintită cu semnul crucei înaintea numelui lor, ca să nu separeze cauza hotarului de acuza contra maiorului Betzman, pentru că numai reambularea din anul 1836 a adus rezultatul nefavoritor al comisiunării nouă din 1840.

Comuna a hotărât în acest senz, despre ce dela comanda companiei sublocotenentul Pioraș în 15 Dec. 1840 sub Nro. 817 a raportat comandei regimentului, și așa colonelul Luxetich în 28 Decembre a și provocat pe comuna Feldru

¹⁾ La anul 1845 a devenit socerul lui V. Nașcu.

²⁾ Subscrișă de Luxetich colonel și vidată de Baron Jovich, maior.

ca fără amânare să-și înainteze acuza contra maiorului Betzman, ori să declare, dacă abtă dela careva din punctele de acuză.

Astfel s'a apucat Vasile Nașcu și a compus o acuză mai lungă, dată în Feldru 31 Decembre 1840, subscrisă de 17 reprezentanți ai comunei: primar, bătrâni și jurați și ca subscriitor de nume Vasile Nașcu învățător comunal.¹⁾

În aceasta scrisoare, cu referință la petițiunea din 4 Novembre 1840 și la provocarea coman-dei de regiment amintită mai sus, se reproduc cele două puncte de acuză ridicate contra lui Betzman și anume:

1. La reambulațiunea din anul 1836, Comisiunea militară a hotărît în Ilva-mică, că merge numai pe linia de graniță, înspiciază movilele și se descriu esact în protocolul comisional, cea ce s'a și întâmplat dela movila 1 până la a 6-a. Când au ajuns la movila 6-a căpitanul auditor Schottel și locotenentul primar Borcoțel, cari erau esmiși din partea regimentului, s'au dus la un izvor de apă ca să-și potolească setea, până atunci maiorul Betzmann, care a avut prezidiul s'a înțeles cu comisarii magistratuali și a hotărât cu dânșii, ca Sașii să renoveze movilele, cari se aflau pe terenul de ceartă. Reprezentanții comunei, cari au fost de față, văzură că această renovare se face în urma tractării maiorului Betzmann din partea sașilor cu beuturi, și când oamenii bătrâni rugând pe Betzman i arătară, că nu renovarea cea e dorința comunelor grănițere, atunci acesta amenințând pe primar cu 40 bote, l-a îndrumat să tacă.

1) *Deren erbettener Namensfertiger Basil Nașcu mp. Gemeinde-Lehrer.*

2. Acest ofițier de ștab a declarat publice, că grănițerii atunci vor căpăta dela sași terenul pretins, când el va căpăta 500 bote, și că la fiecare movilă trebuie să fie pus în furci un român. Reprezentanții comunei Feldru numai ca grănițeri subordinați s'au reținut de a nu-l lăsa de rușine acolo în pădure împreună cu pe sași.

Acestea ar fi punctele, cari la dorința locurilor mai înalte s'au despărțit de cererea dată brigadei, dar fiindcă au declarat, că în cazul când ar deschilini aceste puncte, atunci vor aduce la cunoștința locurilor mai înalte și alte mai multe lucruri publicate tocmai de Betzman cu alte ocaziuni oficioase, în mod foarte dejositor pentru comună și cari nu se cuvin dela un ofițier de ștab, așa le înșiră și acelea în următoarele :

1. Maiorul Betzman a poftit să ardă satul și anume cu ocaziunea eșirei companiei la exercițiu pre un platou aproape de cimiteriu, în despărțare de $\frac{3}{4}$ oare, a zis : „Eu voiesc bucuros ca acest sat să arda odată de tot și să se aprindă de 4 părți, căci atunci l-aș putea așa regula, încât terenul de exerciții să fie și mai aproape, căci acum trebuie să percurgi drum de 2 oare până la terenul de exerciții.“

Aceste dorințe au căzut foarte greu la sufletul locuitorilor din Feldru, știind-că chiar ofițerii sunt chemați să se îngrijască de siguranța și fericirea grănițerilor și nu să dorească și facă devastarea unei întregi comune în așa mod, căci acest sat a ars mai de multe ori, apoi în anul 1815 a ars mai jumătate satul, cea-ce locuitorii și acum o simțesc.

2. Numitul maior a pus în greutatea militarilor grănițeri o sumă foarte însemnată de bani pentru lăcătar (Büchsenmacher) ca despăgubire pentru stricăciunile făcute înadins la puști. Puștile

au fost de două ori vizitate de cătră brigadă prin lăcătari streini aici în ținutul regimentului, apoi au fost cercate de comisiunea economică în Alba-Lulia și au fost primite spre schimbare, ceace e dovadă, că puștile nu s'au stricat cu intențiune, ci prin curățirea și lustruirea lor preste măsură, ceace a ordinar-o totdeauna maiorul Betzman în mod strict, cu ocaziunea vizitațiunilor; apoi timpul a adus cu sine ca 800 puști să fie schimbate cu altele nouă, prin ce cassa de montur a regimentului a avut perdere însemnată.

3. Maiorul Betzman a zis publice în Năsăud, că e de lipsă în comuna Feldru să se ridice 2 spânzurători, de cari în fiecare oră să fie acățat un locuitor din Feldru.

4. Maiorul Betzman la fiecare ocaziune de serviciu a înjurat publice cele sfinte și pe Dumnezeu.

Acestea sunt punctele de acuză ale locuitorilor din Feldru, pe cari Vasile Nașcu a critezat să le pună pe hârtie, a lăsat să le subscris 17 reprezentanți și le-a subscris și dânsul ca subscriitor de nume — bine văzându-se că Nașcu e autorul și conducătoriul cauzei Feldrihanilor într'un timp, când domnea disciplina cea aspră militară și boatele erau foarte eftine.

Vasile Nașcu însă nu avea frică, fiindcă a espus numai purul adevăr și era convins de dreptatea cauzei, pentru care luptă.

Prin o astfel de purtare a câștigat în timp foarte scurt încrederea și iubirea poporului și respectul mai marilor săi, după cum se poate vedea și din următoriu testimoniu, dat lui Vasile Nașcu încă în anul 1841 de cătră Ioan Mărian, vicar

episcopesc și învățător diriginte dela școala superioară din Năsăud.¹⁾

În anul 1842 Vasile Nașcu a mers la Viena²⁾, e posibil că a fost esmis în cauza de ceartă a comunei Feldru și celelalte cu comunele săsești pentru partea de hotar, pe care se încercau sașii să o ocupe, după cum am amintit mai sus.

În aceasta cauză de ceartă a lucrat și scris mult Vasile Nașcu și a adunat multe documente. Mâna dreaptă a lui, întru strângerea documente-

¹⁾ Acel testimoniu în traducere românească e următorul:

Nr. 203.

Lui Nașcu învățător național.

Năsăud, 13 Octobre 1841

După-ce petentul a dovedit o purtare excelentă atât în serviciul școalei, cât și în cel militar, precum și în specialitatea sa școlară, asemenea a îndeplinit prin scrișorile sale, pentru comuna grănițarească Feldru — în starea ei tristă, care după constatări a urmat numai din slăbiciunea antistiilor săi nemijlociți (unmittelbaren Vorsteher), — numai aceea, ce după prescriere a fost conces și pentru grănițerii împărătești de lipsă, deși acela prin o expunere unilaterală a stării sale a suferit câte-va zile, aceasta s'a întâmplat pentru binele comun al întregii nenorocite comune grănițarești, din care cauză numai lui i-se poate și trebuie a i-se atribui spre onoare și merit. Conduita sa, care s'a descris și este a se descrie și în acest an prin direcțiunea școlară, este precum a fost, cea mai bună, așa încât chiar acum s'ar fi propus ca ajutor la școala superioară și ca inspector al institutului, dacă nu s'ar fi auzit, că dânsul spre îmbunătățirea stării a acelei școale comunale și spre ajutoriul părinților săi ar fi de lipsă acolo încă câtva timp, continue deci acela în afacerile sale tot-deauna așa de bine ca și până acum și își va afla fericirea și îndestulirea sa.

Ioan Marian m. p.,
vicariu și director.

²⁾ Despre ființa lui în Viena la anul 1842 face amintire în epistola din 19/7 Ianuar 1856 scrisă către Ioachim Mureșan, care se va comunica la locul său.

lor pentru procesul cu Sașii, a fost *Calistru Tofan*¹⁾ cantor-învățător în Nepos (Văraea).

5. Zile fericite pentru Vasile Nașcu.

În anul 1845 ajungând etatea de 29 ani, so-coti și Vasile Nașcu, că nu e bine ca să fie omul singur. Se hotărî deci să se căsătorească și ca soție își alese pe Maria Găină, fata lui Gavrilă Găină fruntaș din Feldru, care în anul 1836 a fost primar.

Cu aceasta s'a cununat în Feldru la anul 1845 în 24 Novembre.

Acest act de mare importanță pentru Vasile Nașcu și unicul moment, în care s'a simțit fericit în viață, e luat în matricula cununaților din comuna Feldru tom. II f. 107 în modul următor: „1845 Noembre 23. Intrebându-se deschilinit Vasile Nașcul dascăl național, militar, june de 29 de ani și Maria Gavrilă Găină fecioară de 19 ani²⁾ despre voință, fiește-care a răspuns, că din bună voie, nesiliți de nime și numai din dragoste se iau la olaltă, care lucru noi în cunoștința noastră mărturisim + Iosip Titi-tieni corporal, + Grigore Botie, + Iosip Gage mi-litar, + Ion Theodosia Macavei, Vasile Nașcu, m. p., + Maria Gaine.

Nr. 64.

Vasile Nașcul militar, dascăl din Feldru, cu Maria Gavril Găină tot deacolo, voind a se căsă-tori, pentru apropierea postului și trebile școlare se dispenză dela a 2-a și a 3-a vestire, — a se putea cununa. — Năsăud, 21 Novembre 1845.

I. Mărian, vicar.

¹⁾ Tatăl învățătorului penzionat *Petru Tofan*, astăzi (1907) cassar la fondurile recâștigate de Nașcu.

²⁾ Aici mai este o păreche *Grigore Botie* cu *Theodosie Ion Macavei*.

Apoi urmează în rubricile matriculei, că cununia s'a făcut în 24 Novembre, fiind ca preot cununător Ioan Pop, apoi numele și etatea celor cununați și ca nănași: „Ilie Neamț, militar și Gacea muierea sa“¹⁾.

Din niște notițe, culese dela contimporanii lui Vasile Nașcu de Dr. Leon Scridon din Feldru²⁾ referitor la soția lui Vasile Nașcu, reproduc următoarele:

„Femeia lui Nașcu n'a avut fericirea de a fi mamă, dară pentru aceea a fost o femeie de model. A fost un soț credincios, harnic, o femeie chivernisătoare și o conducătoare în treburi casnice, atât ce se țin de cele din casă, cât și față de cele economice.

Nașcu purta economie atât de câmp, cât și de vite în locul nașterii sale, el purta coarnele plugului, dară mai târziu după-ce Nașcu a fost împedecat prin alte afaceri mai momentuoase în conducerea economiei, femeia sa i-a substituit locul și încă în mod escelent.“

Aceste notițe le întregesc cu acel adaus, că publicul a susținut, că Vasile Nașcu n'a avut nici un copil și nici n'a văzut și anume din simplul motiv, pentrucă unicul copil, care s'a născut a trăit numai o zi, după cum se vede din matricula morților la anul 1848 în 18 Octombore, unde e indusă moartea lui „Theodor, pruncul militariului Vasile Nașcul“ despre ce Vasile Nașcu face amintire după

1) *Toate datele din matriculele bisericeii comunei Feldru, câte s'au amintit până aici le-am căutat eu în persoană în 23 Iunie 1907 (Dumineca Rusărilor).* Autorul.

2) Ca conșcolar cu mine în clasa VIII-a gimnazială în anul 1883 în Năsăud a căpătat mai multe date dela Ioachim Mureșan, care a trăit și conlucrat cu Vasile Nașcu, după cum se va arăta la locul său. Operatul ea tesă, pusă din partea profesorilor gimnaziali, s'a premiat. Conceptul operatului se află între scrisorile rămase de Ioachim Mureșan.

12 ani în o epistolă a sa scrisă din Viena în 5/24 Ianuar 1861.

Alți copii n'a avut Nașcu. Am aflat cu cale a nota și aceasta, fiindcă perderea acestui copil nici după trecerea alor 12 ani nu s'a șters din sufletul lui Vasile Nașcu. Puținele zile fericite iară i s'au prefăcut în tristeață.

6. Viața lui Vasile Nașcu până la sfârșitul revoluției.

Vicariul Ioan Marian, directorul școalei normale din Năsăud, a repausat în 2 Iulie 1846. Comanda regimentului a însărcinat acum cu agențele de director pe învățătorul Moisă Panga.

Din rapoartele făcute de M. Panga despre rezultatele examenelor, la cari azista în persoană, aflăm cum s'a distins Vasile Nașcu și ca învățător în anii 1846—1848, în cari a servit la școala națională din comuna Feldru.

Directorul Moisă Panga în raportul său, din 21 Aug. 1847, cătră comanda regimentului, despre rezultatul esamenelor de vară ținute la toate școlile de pe teritoriul regimentului al II. de graniță, între alți învățători, cari s'au distins, amintește și pe *Vasile Nașcu* din Feldru. Asemenea a fost lăudat de directorul Panga și în raportul din 21 Aug. 1848 despre esamenele din acest an¹⁾, în urma căreia colonelul regimentului baron Iovich în ordinul dat în 4 Sept. 1848 a dispus, ca să fie lăudați prin comandanții respectivelor companii în numele comandai de regiment învățătorii, cari s'au distins — între aceștia și *Vasile Nașcu*²⁾.

Incepându-se turburările din anul 1848 și dupăce s'a ținut memorabila adunare la Blaj, la

1) Vezi Berichtsprotokoll din anii 1847 și 1848. Ms.

2) Befehlsprotokoll pag. 39.

care a luat parte și vicariul din Năsăud Macedon Pop, în 10 Iunie s'a ținut o adunare și la Năsăud, unde s'au adunat reprezentanții tuturor comunelor grănițarești și au hotărît, ca toate gravaminele lor să se înainteze la Majestatea Sa prin o deputațiune. Comanda militară însă nu a permis mergerea deputațiunii.

În 14 Sept. 1848 grănițerii au ținut a doua adunare, în care au protestat în contra uniunii și în general contra tuturoră câte se pregăteau pe atunci, apoi drept dovadă a alipirei grănițerilor lângă înalta casă împărătească cer, ca toate batalioanele regimentului să se întrebuițeze pentru susținerea întregimei monarhiei afară de graniță, căci pentru serviciul intern pot forma acasă încă două batalioane. În fine cer, ca regimentele române să nu mai fie numite „Walachen“, ci „Romanen-Regimenter.“

Aceasta petițiune, dimpreună cu cea din 10 Iunie, s'a încredințat sergentului din Feldru Gavrila Pop și învățătorilor comunali *Florian Porcius* din Rodna și *Vasile Nașcu* din Feldru spre a o duce și înainta Majestății Sale Împăratului Ferdinand, dându-li-se bani pentru spesele de călătorie din lăzile comunale.

Neputând călători prin Ungaria au luat calea prin Galiția și au și dus petiția și au înmanuat-o Majestății Sale în Olmütz, unde se afla Majestatea Sa după revoluțiunea din Viena, întâmplată în 6 Octombrie 1848. Când s'a rentors Vasile Nașcu cătră casă, s'a rupt cu el podul Feldrului de peste Someș și era să se înnece.

În acest an ajungând în vacanță două posturi de învățători dela școalele triviale din Sângeorz și Zagra, comisiunea școalei superioare din Năsăud, în scrisoarea sa din 4 Decembre 1848 Nr. 103 (subscrisă de directorul Panga și vicariul Macedon

Pop) dintre concurenți a recomandat comandei regimentului pentru școala trivială din Sângeorz pe *Vasile Nașcu*, iar pentru cea din Zagra pe Roman Pop, din motivul că ambii, atât pe cariera militară, cât și cea învățătoarească într'un șir lung de ani au făcut servicii folositoare și totdeauna s'au bucurat de îndestulirea superiorilor lor.

Acel post însă nu l-a ocupat, căci au urmat invaziunile trupelor ungurești.

În 2 Ianuarie 1849, când trupele ungurești au înaintat până pe teritoriul regimentului de graniță la Mocod și apoi au cuprins Năsăudul, granițerii s'au retras în Bucovina.

Cu asta ocaziune Vasile Nașcu dimpreună cu furirul Iftode Vasilichi s'au alăturat ca voluntari lângă carul, pe care s'a pus lada cu banii regimentului și ambii înarmați cu puști proprii au însoțit transportul până în Bucovina, unde a stat ca furir dimpreună cu trupele conduse de colonelul Urban.

În Iulie 1849 întrând o parte din armata rusească din Bucovina și pe valea Someșului, ungurii bătuți la valea Tăutului dela Feldru (22 Iulie) s'au retras, dar au aprins Feldrul. Despre aceasta bătae și aprindere îi scrie pe larg lui Vasile Nașcu amicul său Gavrilă Pop, care a condus pe ruși și a luat parte la stinsul focului:

„A ta casă încă a hălăduit de răpire, ai tăi sunt toți la viață și sănătoși. Maria a fost la mine și am vorbit multe, așisderea și socru-tău; marhă numai un junc și o junincă ț'au luat“.

Aceasta a fost numai atunci, dar în timp de 16 săptămâni cât au petrecut trupele ungurești în Feldru, familiei lui Vasile Nașcu i-au făcut o pagubă de 251 fl. 26 cr. mon. con., după cum se va arăta mai în jos.

Ungurii în retragerea lor prin Năsăud au

aprins și mărețul edificiu al institutului de creștere militar (Militär-Erziehungshaus), clădit din material de piatră în anul 1783. Elevii institutului erau deja împrăștiați dela prima ocupare a Năsăudului. Unii s'au refugiat și în Feldru pe la economii de acolo și la Vasile Nașcu.

În timpul cât a fost Vasile Nașcu în Bucovina, a fost pus la cântălăria regimentului, unde a stat până toamna târziu, când cântălăria regimentului a fost strămutată la Borgo-Prund în Ardeal.

În Bucovina a staționat în Cernăuț, de unde în 4 Septembrie 1849 scrisese o epistolă către soția sa Maria comunicându-i, că zi de zi așteaptă să sosească ordin de a se re'ntoarce. De vr'o 14 zile nu au căpătat nici o știre din Ardeal, cum stau lucrurile și cu deosebire în Năsăud, despre întoarcerea cuartirelor. Cumcă acolo sunt militari ces. reg. și ruși — zice că știu deja.

Spune, că are mare lipsă de pănură, ca să-și facă o zeche sau mantauă pentru iarnă.

În 20 Septembrie 1849 tot de-acolo scrie o epistolă din Cernăuți, în care descrie soarta bătrânilor grănițeri, cari se re'ntorceau din Galiția, pe care au percurs-o toată până la Cracovia și Bohemia.

Din cauză că pentru tristele împrejurări s'au fost luat la serviciul militar mulți, cari servise câte 25—30 ani și erau slabi și prin urmare necapabili de strapațele militare, iar alții erau capi de familie, îngreunați cu mulțime de prunci și prin urmare aveau neapărată trebuință a se rentoarce acasă după năbușirea rezboiului civil, vicariul Macedon Pop, care încă s'a refugiat cu regimentul și a trecut în Galiția, făcând funcțiunea de capelan castrens, având o convorbire în asta cauză cu generalul Kreitner, încă în 5 August 1849 a scris din Przemysl (în Galiția) comandantului Ca-

rol Urban, care se afla bolnav în Iacobeni (Bucovina) o scrisoare, în care descriind cu colori vii starea bătrânilor grănițeri și devastările ce s'au făcut pe teritoriul grănițăresc după-ce s'a ocupat, l-a rugat să mijlocească, ca acei grănițeri bătrâni, cari au servit peste 25-30 ani în stare activă și s'au băgat iară numai cu privire la împrejurările monarhiei strimtorate, și așa dară dreptatea pretinde ca aceștia să se transpună iarăși în starea lor de mai înainte, să fie trimiși acasă, de asemenea să fie eliberați și aceia, ale căror case au ars și pruncii li-au rămas pe stradă și aceasta cu atât mai tare, fiind-că de vor lipsi aceste puteri mult timp dela familie și agricultură, atunci economia lor se va ruina¹⁾.

În fine zice Macedon Pop, că „aceasta scrisoare a avut acel rezultat îmbucurător, că toți cei bătrâni și slabi, cum și capii de familie și cei ale căror case fuseseră arse, s'au ales și trimis acasă sub conducerea locotenentului *Ioan Vasilichi*.”

Ce soarte au avut acei grănițeri, cum au venit, precum și starea lui Vasile Nașcu se vede din epistola lui amintită mai sus, scrisă în Cernăuț la 20 Septembrie 1849 în modul următor :

*Cernăuți în ziua de sf. Marie mică
anul 1849.*

Dragii mei căsași și socrii !

Eu mai în urmă v'am fost scrisă, că vine un transport din vr'o 138 de bărbați, care au scăpat din rîndul ostășesc pentru birge, dară mai cu samă pentru bătrâneată, acela a sosit Dumineca ce a trecut aici, alaltă-eri Marți la amiază-zi au plecat cătră Ardeal mai încolo. Toți câți au fost

¹⁾ Vezi mai pe larg toate acestea în „Activitatea vicarilor foranei eppești gr.-cat. din districtul Năsăudului etc. descrisă de Macedon Pop“ pag. 60—63.

hiboși n'au scăpat și dela noi din sat, de cari mi-am fost socotit eu, că ar fi cu puțință să scape — pe aici au trecut căprariu *Pintican*, *Runcan*, *Anton Scridon*, *Mogea Ionuți și Macsim din Leșu*, apoi vecinu *Cifor Pașcu*, *Toader Pașcu* cam beteag, *Tănase Trișcan*, *Gavrilă Grigore*, *Iacob Șoldan* și *Grigore Bruma* din Feldru, scrie la Bruméni în Ilua, acesta (*Grigore Bruma*) nu știu putea-va sosi de beteag acasă, *Iacob uncheșu vecinu lui Simeon*, apoi *Ionu lui Isip* și *Toader Avram* din Leșu cu *Anton Gațiu*, toți au ceva schimbare în față și făptură, dară vecinu *Cifor* nu va mai fi cunoscut la nevasta sa — că au tare cărunțit, s'au bucurat de fii noi, dacă i-am spus că are.

Aceștia vin numai câte o stație pe zi, și nu vor fi înainte de azi în trei săptămâni acasă. Spune-ți vecinului nost celui bun, *Timoc*, să nu se supere pe mine, că eu l'am folosit cu a sa poftă, însă văd că *Vasile* n'au venit cu acest transport, vor spune căprarii dacă vor sosi, că au fost tare cercare și pe cari au fost tineri nu i-au luat înainte, lecmanu acela încă poate nu l'ar lăsa bucuros. Așisderea am scris Argitanului pentru *Simeon Pop*, care fiind de Dl căpitan Osmolski arătat și cunoscut de Doftor ca hiboș apoi însămnat de trimis acasă, însă la plecat s'au scăpat cineva de au pus în locu lui și pe numele lui pe altu, pe cum i-or spune Dumisale badii lui *Andrei* căprari cari vin acasă — n'am ce-i face până ună altă — va ierta, că cine poate oase roade — numai de nu s'ar răsufla buba. — De cumătru *Grigore Cute* nu-mi așa ciudă, dară mi ciudă de frate-său de *Ilie*, fiind hiboș și bătrân că n'au scăpat, înzădar el încă spune multora ce i-se pare a fi drept și apoi ce iar fi lui drept — i-se cârligă, așa-i că cine vrea în timpul de amu a vorbi pentru obștia ce-i drept, în loc a câștiga ce i s'ar și cuvini când se

roagă nu capătă, rău destul — numai Dumnezeu va ajuta, mulți sânt ca dânsul — ce să facă? vor mai răbda până când va mai veni alt transport sau doară tot regimentu.

De biata Șavincă e mai greu. La vecinu Timoc îi spuneți că dela Dl cap. Luki nu mai căpătăm nici un răspuns și nici dela Ștefan, doară el va fi scris acasă — cu gineri-său Ilie vom prăbălui pe Sâmbătă la cercarea pin Doftori, doară pintre alții va scăpa și el cu birga cunoscută ca halbinvalid, că dacă ne vom apropria mai întâi la Bistriță, să n'aibă lipsă a merge cătră Krakau la regiment — De Larion a fi știind trăește și cum?

Despre a mea stare vă spui, că de altă ar fi bine, numai afurisitele măsele au sgaiba ce au fost? m'au năcăjît și neodihnit o săptămână, însă eri o-am dus de o-am lepădat în spital spărindu-o cu șorubu Doftorului și așa m'am mai ușurat — Florea Țăran e sănătos tot cu noi — alui măsele încă s'au spăret de ce au pătimit a mea, adecă de Doftor. Aflându-mă ca totdeauna în voe de ajuta pe cel ce mă roagă când am modru, am dat în fața căprariului Pintican 5 fl. aramă lui Iacob Șoldan și Anton Scridon câte o jumătate din acei 5 — ca acasă să vă ajute și ei, nebăgând samă câtu-s de scumpi lucrătorii, la clădit sau să vă dee potori — poftiți-i la aceasta, și-ți videa ce-ți putea face — că mie mi-au fost milă de ei, nu știu lor fi le-a modru și voia de a întoarce — ori cum — poruncă de plecat tot așteptăm și nu mai căpătăm — Gaftone nu-i mort trupește, ci socotind firește și duhovnicește e ca și mort, ba mai bine i-ar fi — că i orb și strâmbat de picioarele care-s mai săci — în oraș la spital în Kolomea. Dl căpitan Arsente mie nu mi-au răspuns, moșu Nicolai cerce-l cum a putea și ști mai bine, că

au așteptat prea mult. Aici avem zile calde și nopți de toamnă reci — socot că aveți și acolo așa. La cărat să se învoiască sătenii a nu se grăbi, ca să puteți cu toții mai face fân dacă i timp bun, care ia făcut numai bine clădit și îngrădit așa și snopi pot sta pe câmp, la iarnă, dacă n'a fi toamnă de ajuns, să pot aduce și îmblăți — Eu numai o scrisoare am primit de când am venit înapoi de acasă.

Cumcă ficiorii din țara ungurească cu tisturi cu tot au sosit într'un batailon, știm, că era cătră Sibiiu, amu nu știm unde mai stau. Alecsa vecinului Dumitru au căpătat mai multe scrisori dela mine, însă mie nu mi-au răspuns niciodată, pentru aceea nici nu-i mai scriu altu! C. socrule! Din stupii noștri vinde vr'unu s'au mai mulți, cari-i socoti, și Măria a ști ce face cu potorii — grijii să vă căpătați slugi. Eu poate voiu ierna în Prund, unde va să vie căntălăria — până atunci vă sărut pe toți în gând pe ai mei voitori de bine părinți, soți, frați, surori, cini, vecini și neamuri.¹⁾

Vasile m. p.

Aici adaug încă, că ne-au sosit porunca scrisă în Mercurea dela Domnu oberșt, unde zice s'or stringe toți ficiorii care au fost în țara ungurească și rumânească la Bistriță și pintre altile, că căntălăria regimentului, adecă noi, va avea să se așeze în Prundu Bârgăului, însă dacă se vor tocmi cortelile acelea împărătești de acolo, care au fost stricate de fiii libertății, acolo am văzut când am trecut și am cercat să mănem în curțile

¹⁾ (Scrisoare pe margine): Nicolai tot la noi este? Die im 2. vom 1. Rom: Rgmt e assentierten Zöglinge kommen mit dem Transport nach Siebenbürgen u. gehen zu ihrem Rgmt ab. — Ich lass Nicolai Grüssen, Halstüch habe . . . vorgenommen selber zu überbringen.

maiorului că sunt uși, mese, ferești și alte unelte de lipsă, până se vor înnoi acelea și se vor de tot vărui, spăla și tigăzui, va mai trece încă vr'o lună.

Eu tocma am trimis cu această carte alta la un pretin acolo în Prund, unde l'am rugat să păzească (că poate) cu lucru, ca să nu ne apuce vremile cele de toamnă pe drum, apoi să curățe fântâna de mortăciunile, adecă trupurile care era întrânsa.

Noi încă nu știm pentru ce ne așează cu cântălăria acolo, doară pacea o socot a nu fi îndelung statornică, să ne fie mai îndămână a apuca peste munte — fie ce va fi — odată trebuie să se așeze războiu spre îndămână și rumânilor.

Cloparii vor veni cu toții la sfârșitul lunii aceștia acasă, însă să se mai facă a tria și a patra batailon! Nu mulți feciori tineri vor fi întrecători. Acelea batailoane vor fi de slujbă în țară și graniță.

Pe aici în toate zilele trec muscali îndărăpt la țara lor — aduc destule lucruri luate din Ardeal, lor nu le-a zice nime că le-au înstrainat.

Că feciorii din prinsori vin la Bistriță știți, așadară veți tâlni cu Ion — cumnatu — văru-său Terente — Ștefan Neamț încă va fi acolo — și alții spuneți-le dela mine de bine cât îți putea.

Vreau să se înceapă școalele, bine ar fi — însă la noi au va fi, au nu școală. Din cărțile cari le-am avut eu duse în câmp și care socot că le veți fi adus cu totul acasă, nu dați nimărui nemică, până când voi fi eu de față.

Ce au fost în școală hârtie albă, cretă, mes-tecături de făcut cerneală, călămare, cărți și alte hârtii cu unelte sătești, acolo au rămas, cine au mârș de au luat tăbac, oltoni și alti-cele le vor fi scutit de periciune și pe acelea. Au socotit că va fi capăt și perire la școale, de aceea s'au pă-

zit de au prefăcut-o în și oltonii i-au stricat, amu va veni iară de tocma mai tare le vor fi de lipsă. Eu le mulțămesc de toate — pentru cât am slujit în 2 luni în anu trecut voi găsi eu ce-i a meu.

De veți căpăta scrisoarea aceasta până a nu-mi răspunde mie, scrieți-mi și răspunsu pe cetluit îl îndreptați la Prund la dascălul Domide Morari, că acesta mi-a da-o pe poștă încoace.

Ilie Pop e scăpat halbinvalid, Samson Pașcu și Ion Borgovan au venit de au adus aristanți și răgute cu mai mulți dela Suceava în acest oraș, sânt ambii sănătoși.

Cu strânsu mălaiului băgați sama la desfăcat și așăzat, ca să nu aveți smântea cu el.

Amu tot știm că vom veni în iastă toamnă acasă, și așa voi putea fi și eu întru ajutor dacă nu altă cu potori, că acolo voi mai putea trăi mai lesne — pentru aceea iară zic cum v'am spus când am plecat de acasă — trăiți bine la olaltă, primiți bune, rele fără supărare și scârbă apoi pizmä între voi, că atunci vă va merge mai bine. — Nu vă supărați, că vă aduc aminte.

Cu gându te îmbrățășez și sărut în nădejde până la tâlnire a mai căpăta știre de acasă — al tău de binevoitor

Maria
N.

Vasile m. p.¹⁾

Din Cernăuți în 3 Octomvrie 1849 Vasile Nașcu scrie soției sale Maria, încunoștinându-o, că i-a primit o scrisoare din 23 Septembre „din care văd că . . . George a cumpărat boi cu 233 fl.“ și ceia i-ați fost vândut cu 162 fl. și apoi dă instrucțiuni în privința purtării economiei.

¹⁾ Intreagă aceasta epistolă e scrisă cu litere cirile. Numele de alături „Maria N.“ e cu litere latine.

Din aceasta scrisoare mai aflăm, că Vasile Nașcu avea de cuget să rămână în regiment ca soldat cu speranță de a înainta.

El adecă scrie:

„Eu de ce mi-ați spus, că au zis Floarea din Rodna, am vorbit cu tine Marie, dacă vreți să fiu de tot ducător și gata de a fi mai târziu doară încă și în alt regiment pus, să-mi fi făcut cunoscut voea ta, amu încă nu-i de tot târziu, vorbește cu părinții tăi și spune ce ați sfătuit, că eu amu sânt sănătos și gata de a prăbălui cu rugămintea și la aceasta. Numai vreau a ști sfatul vostru. Timpurile sunt de războiu — că încă va mai fi de nu în iastă iarnă încă în primăvară vr'un prânz turcesc, de nu vor da pe Kossuth și ceialalți afară din țara turcească.“

„In întâmplare dacă voi fi a trece la arme voi trebui să fiu mai întâi ca strajameșter la vr'o companie până ce va urma alta.“

„Dl Oberșt ne-a zis când am vorbit cu el, că starea fulerilor încă se va îmbunătății cât de curund, ce să fac ca să fie bine și pe vremea viitoare.“

„In Prund vom fi peste iarnă cum am știre, ofițiri vin vre-o 10 dela Bistriță la regiment în țara leșască Alții vin de acolo acasă. Comăndaș la a 7 și 8 companie vine lecmanu Zaharie, fecioru lui Ilici. Inchinăciune la toți cunoscuții căsași, părinți, rudeni și vecini dela al vostru voi-tor de bine.

Vasile Nașcu m. p.¹⁾

1) Aceasta epistolă încă e scrisă cu litere cirile și ca postscript adaugă: Florea Țăran mulțamește de voie bună, vrea însă a ști de făcutu fânului, de bucate și alte trebi a găzdușagului. Adresa e următoarea: „An die Fourierygattin Maria Nașcu in Feldra. Durch die Güte des H. Hauptmann Mihailasch“, — adecă această epistolă a adus-o căpitanul Mihailaș.

În luna lui Novembre 1849 s'a dislocat regimentul în Galiția și Ardeal și Vasile Nașcu a venit în Borgoprund. Aici în Decembre s'a îmbolnăvit și s'a dus la medic în Bistrița, de unde în 19/7 Decembre 1849 scrie socrului său:

„Eu după cum v'am scris nu mi sănătatea întregă, eri am trebuit să vin aici la Doftor și am și rămas până mă voi însănătoșa aici, fă bine spune-i Mariei aceasta, ca să nu mă cerce pin Bârgău . . . m'am așăzat cu Gavrilă¹⁾ într'o casă, unde în scurt timp îmi va fi sănătatea la loc.“

Dar morbul a mai durat multă vreme, așa că numai după-ce s'a reîntors acasă în Feldru aproape la o jumătate de an s'a reînsănătoșat.

În cele câte le-am scris până aici am atins și unele chestiuni pur familiare de ale lui Vasile Nașcu, din motivul ca binevoitorul cetitor baremi în câțva să-și poată face o icoană despre viața lui ca învățător în Feldru, starea lui materială și grijile ce le avea și purta pentru subsistența sa și a familiei sale.

Între astfel de împrejurări a lucra și lupta totodată și pentru cauze publice românești și grănițarești, însemnează mai mult decât abnegațiune, însemnează — *sacrificiu*.

7. Vasile Nașcu ca învățător la școala superioară din Năsăud.

Turburările revoluționare din 1848—49 au împiedecat mult timp instrucțiunea și au cauzat multe schimbări în personalul învățătoresc.

După încetarea acestora au rămas în vacanță

¹⁾ Gavrilă Pop, cu care în 1848 a fost la Maiestatea Sa în Olmütz și care i-a scris — după cum am amintit mai sus — și despre aprinderea Feldrului.

multe posturi învățătoarești. În Năsăud era ars și edificiul școlii. Pentru înlocuirea școlii s'a aranjat alt edificiu și așa școala normală s'a deschis la 3 Septembrie 1849. Întreg personalul ei învățătoresc consta numai din directorul *Moisă Panga* și adjunctul *Isac Nășcuț*, iar trei posturi învățătoarești erau vacante.

Guvernorul civil și militar al Ardealului, baronul Wohlgemuth în Octombrie 1849 a dat ordin comisiunii școlare a regimentului, ca în toate școlile să se înceapă prelegerile în toată regula, iar ce privește cu deosebire umplerea posturilor învățătoarești să se caute și recomande învățători, cari nu s'au amestecat în mișcările revoluționare, deci nu sunt „compromiși“ și despre acestea să i-se facă raport până la finea lui Noiembrie 1849.¹⁾

În urma acesteia directorul *Moisă Panga* în scrisoarea sa din 10 Noiembrie 1849 sub Nr. 35 a cerut dela comanda regimentului, „ca furirii *Vasile Nașcu* și *Ipate Moldovan*, cari fără nici o pedecă pot iarăși păși în statul învățătoresc, despre ce din partea colonelului Urban s'a făcut deja împărțare oficiului de comptabilitate, să fie aplicați la școala normală din Năsăud, cu atât mai vârtos, pentru-că afară de aceea amândoi acești învățători distinși de mai înainte, în propunerea pentru umplerea posturilor de învățători vacante vor fi luați în locul prim (primo loco), de aceea aplicarea lor aici până la nedubioasa denumire la tagma din chestiune de aici înainte se arată de mare lipsă chiar din motivul, că ei prin aceasta vor fi puși în pozițiunea de a-și însuși prin aceasta dexteritate practică“.

La 4 zile după aceasta comisiunea școlii normale în relația sa din 14 Noiembrie 1849

¹⁾ Vezi Verordnungs-Protocoll din 22 Iunie 1847—1857 pag. 27 și următoarele, în manuscris.

Nr. 39 către comanda regimentului a recomandat la cele 3 posturi învățătorești pe furirii *Ipate Moldovan*, *Vasile Nașcu* și pe învățătorul trivial *Vasile Mureșan*.

Pe cei doi de întâi cu deosebire îi recomandă să fie considerați, „pentru-că ambii furiri nutresc cea mai curată simpatie pentru cariera învățătoarească, pe care au servit mulți ani cu distincțiune și sunt devotați tagmei învățătorești, la care fiind lipsă simțită de bărbați apți de școală, pot aduce servite esențiali întocmai ca și la tagma de comptabilitate, căci la postul lor de acum s'au aplicat numai aștrînși de lipsă pentru a pûtea ajunge la o subsistință provizoară pe timpul invaziunii.“

E posibil, că Vasile Nașcu în urma acestor demersuri, sperând un viitor mai fericit, a eșit din serviciul militar la finea anului 1849 ori începutul anului 1850, dar fiind morbos s'a dus acasă în Feldru, unde aștepta denumirea.

În timpul cât Năsăudul a fost ocupat de trupele ungurești, elevii institutului militar s'au împrăștiat în toate părțile. O parte din ei s'a adăpostit și la grănițerii din Feldru.

După ce s'au liniștit spiritele, din partea organelor militare s'au făcut pașii de lipsă, ca cei cari s'au îngrijit de subsistința elevilor în timpul de refugiu să fie rebonificați. Astfel de însărcinare a căpătat și directorul Moisă Panga.

În 4 Februarie 1850 sub Nr. 37 scrie directorul Moisă Panga către comanda regimentului, că a recercat pe furirul Nașcu, care se află morbos în Feldru, ca să întrebe pe locuitorii de acolo, cari din toamna anului 1849 au ținut elevi dela institutul de creștere din Năsăud aduși dela regimentul I român de graniță refugiați acolo, că ce des-

dăunare convenabilă ar pretinde. Apoi spune, că au făcut pretenziuni ridicule, fără a lua în considerare că elevii li-au făcut servicii de servitori.

Furirul Nașcu încă a pus pe unul la oi, dar abzice de ori-ce bonificare, pentru-că dânsul e convins despre lipsele elevilor; iar preotul Ioan Pop pofteste rebonificare, pe care însă voește să o doneze elevului.

În urma acestei scrisori maiorul Fackler, comandantul de cerc al regimentului, scrie din Borgo-Suseni în 9 Februarie 1850 sub Nr. 907 directorului Panga, „că nu e de a-se plăti nimica, fiind-că încă Feldrihanii ar avea să rebonifice pe elevi pentru servicii; iar domnului preot Ioan Pop și furirului Nașcu rog a-i esprima ocazionalminte — în numele comunității — mulțămăta mea pentru abzicerea de rebonificare.“

Aceasta a comunicat-o directorul Panga cu Vasile Nașcu în scrisoarea din 14 Februarie 1850 Nr. 44.

Actele învățătorilor recomandați la posturile de învățători dela școala superioară din Năsăud au fost înaintate prin comanda regimentului și comanda generală din Ardeal la ministrul de războiu ces. reg., care cu rescriptul din 20 Martie 1850 B. 1034 a denumit pe toți învățătorii amintiți și așa și pe *Vasile Nașcu*.

Aceasta denumire tot pe aceeași cale¹⁾ a sosit în Năsăud la comisiunea școlii superioare normale, de unde directorul Panga îi încunoștințează pe învățători în 23 April 1850 sub Nr. 90 cu acel

¹⁾ Prin comanda generală, care cu ordinațiunea din 8 April 1850 Z. 2092 o comunică cu comanda regimentului și aceasta apoi în 23 April 1850 sub Nr. 2633—880 cu comisiunea școlară. Vezi și Verordnungs-Protocoll din 1847—1857 M. pag. 49—51.

adaus, ca pe 25 April la $\frac{1}{2}$ 8 oare dimineata să se prezente la dânsul, pentru ca să depună în mod solemn jurământul de serviciu prescris, înaintea căpitanului auditor Josef Schottel, ca așa dela aceasta zi să poată intra în gustarea emolumentelor sistemizate.

Emolumentele împreunate cu un post de învățător la această școală, cum a fost și postul lui Vasile Nașcu (Unterlehrer), erau: salar anual de 180 fl. mon. conv., 6 stânjini de lemne ca relut de lemne de foc și locuință în natură.

Mai era post de învățător ajutor (adjunct) cu jumătate din emolumentele amintite și 12 fl. bani de quartir. Directorul (Oberlehrer) avea salar de 300 fl. m. c., 8 stânjini de lemne și quartir în natură. Pe acele timpuri și aceste posturi învățătoresți erau considerate mai mult decât cele de pe sate, numite naționale, pe teritoriul de graniță, cu cari erau împreunate salare stipulate în contract cu câte 40—60 fl. pe an.

Deci și pentru Vasile Nașcu aceasta numire a fost tot-odată și înaintare, la ce amicii și cunoscuții i-au și gratulat¹⁾.

1) Așa d. e. supralocotenentul Tomuța din Mureș-Oșorhei în 17 April 1850 îi trimite următoarea gratulare în limba germană. Stimate amice! Tocmai vine ordinul prin brigadă la regiment, că DTa ești denumit de învățător normal la școala superioară din Năsăud. Probabil nu sunt eu cel dintâi, care îți împărtășește aceasta știre, voiesc însă cel puțin, ca să nu fiu eu cel din urmă cu felicitarea. Să te fie providința, iubite amice, mulți ani fericiți, ca să poți lucra la cultivarea sucrescenții națiunii noastre și prin aceasta să fi folositor. Primește deodată asigurarea sincerei mele participări la promovarea DTale, cu ce rămân sincerul amic Tomuța supraloc.

Intre epistolele rămase de Vasile Nașcu se află și o gratulare caracteristică probabil dela fostul învățător Dumitru Rulean din Budacul român, în care acesta se plânge, că a fost preterat.

Pe când a fost Nașcu încunoștințat despre numirea de învățător și a fost chemat să depună jurământul solemn, era tot morbos în Feldru. Astfel directorul Panga în 1 Maiu 1850 a dispus, ca dânsul să trimită documentul de jurământ direct la locotenentul Purțeila.

Din Feldru în 6 Maiu 1850 Vasile Nașcu înaintează la comanda regimentului din Năsăud o scrisoare, în care zice, că după-ce vor trece vacanțele Paștilor și întru-cât îi va permite sănătatea, cu toate puterile va începe serviciul de învățător, deci roagă pe comanda regimentului să facă dispozițiune, ca să-i se dea în Năsăud un cuartir și pelângă aceea cvantul de lemne de foc, care e sistemizat și îi compete pe cele 3 luni de vară.

Tot aceasta a cerut-o și comisiunea școalei superioare, (vicariul Macedon Pop și directorul Panga) pentru tustrei învățătorii numiți.

Cu toate aceste cereri Vasile Nașcu și Ipate Moldovan n'au căpătat cvartirele, și după cum arată comisiunea școalei în scrisoarea din 6 Iun. 1850, acești doi învățători nici atunci nu se puteau muta în cuartirile lor, prin ce suferă în parte instrucțiunea, iar acești doi învățători sunt pătrunși de îndeplinirea datoriei lor și în fine nici lemnele de foc pentru tustrei învățătorii nu s'au dat deplin.

Pe lângă acestea și paguba de 251 fl. 26 cr. mon. conv., ce-i s'a făcut în anul 1849, după cum am amintit mai sus, pentru Vasile Nașcu a fost foarte simțitoare, de aceea s'a hotărît ca să ceară o desdaunare dela stat, îndemnat și de împrejuraarea, că în acest an s'a instituit în Buda o comisiune, care avea să licvideze pagubele câte s'au făcut în anii 1848 și 1849, celor cari au servit în interesul monarhiei.

Vasile Nașcu în 30 Iul. 1850 încă a făcut o specificațiune peste pagubele făcute de trupele ungurești, cari au stat în Feldru, ori au trecut pe acolo în timpul când era el în Bucovina și cu o cerere a trimis-o la comisiunea de licvidare a pagubelor de războiu din Buda.

La aceasta cerere numai după 3 ani a primit răspuns și anume prin oficiul cercual c. r. din Năsăud, în 14 Iunie 1853 i-s'a comunicat în copie scrisoarea comandai militare districtuale c. r. din Bistrița, din 30 Maiu 1853¹⁾

8. Desființarea regimentului de graniță. Destinarea fondului de montur și fondul școlar. Alegerea lui Vasile Nașcu în comitetul de administrare al acestor fonduri.

La începutul anului 1851 era decretată desființarea ambelor regimente române de graniță din Ardeal, cea-ce a și publicat guvernatorul civil și militar din Ardeal, feldmarșal-locotenentul baronul Ludovic de Wohlgemuth din Sibiu în 18 Februar 1851 sub Nr. 3598 C. M. G.

În timpul graniței militare s'au creat două fonduri: fondul de montur și fondul de provente.

Cu ordinațiunea venită despre desființare s'a recunoscut grănițerilor de-odată fondul de montur și fondul de provente de proprietate nedisputaveră a grănițerilor și prin urmare s'a lăsat în voia gră-

¹⁾ Aceasta în limba română e următoarea: Nr. 5772. „Cătră oficiul cercual c. r. în Năsăud.“ Învățătorul Basiliu Nașcu din Năsăud a suplicat la comisiunea instituită în Buda pentru licvidarea daunelor de războiu spre a fi despăgubit pentru daunele, ce i-sau cauzat prin rebeli în mobile, bucate și în vite. La recercarea numitei comisiuni, cătră judecătoria cercuală c. r. din Năsăud s'a luat peste aceea petiție un protocol cu martorii numiți de petent, Alec Oprea, Teodor

nițerilor, ca să dispună după placul lor, dându-li-se și acel sfat, ca fondul școlar să-l lase tot pentru acest scop, de asemenea și fondul monturului.

Spre acest scop s'a convocat o adunare a reprezentanților tuturor comunelor grănițarești la Năsăud pe ziua de 13 Martie 1851.

Vasile Nașcu dinpreună cu vicariul Macedon Pop, directorul școalei normale Moisă Panga și locotenent Petru Tanco înainte de adunare s'a consultat mai de multe ori despre modul cum ar putea îndupleca pe reprezentanții comunelor grănițarești, ca să destineze fondurile spre scopurile amintite.

Și întru adevăr, au și avut multe greutăți, căci în adunarea ținută, afară de comunele de pe valea Someșului și Bârgăului, celelalte comune dela compănile Monorului și Budacului român au stat morțiș, ca fondurile să se împartă între comunități.

După multe sfaturi date din partea celor amintiți, reprezentanții tuturor celor 44 comune ale fostului al II-lea regiment român de graniță adunați în Năsăud în 13 Martie 1851 au făcut și subscris o declarație, că voesc :

Bardan, Necita Cuti și Danila Luchi, din care se vede, că lui Vasile Nașcu în timpul refugiului său în Bucovina, ce e drept, i-s'a cauzat prin rebeli o daună însemnată în averea sa din Năsăud, (din eroare în loc de Feldru,) fără însă ca el să-și fi câștigat merite deosebite pentru regimul legal prin o activitate folositoare împreună cu periclu. De aceea în înțelesul înaltei ordinațiuni de gouvernement din 4 August an. tr. Nr. 15523, petentul nu poate fi împărtășit în nici o desdaunare, despre ce e de a-se încunoștința petentele în conformitate cu emisul înaltului Guvern din 17 Maiu a. c. Nr. 11809 ex 1853 M. C. G. Bisrița, la 30 Maiu 1853. Dela comanda militară distr. v. Flügely m. p., vicecolonel. Dela pretura din Năsăud s'a comunicat cu V. Nașcu în copia cu d. 8 Iunie 1853. Nr. 2666. Subscris Fabricius, m. p.

a) „a ținea munții în folosință în tocmai cum au fost împărțiți celor 44 comune și cum i-au folosit și în timpul militarizării; iar în munții neîmpărțiți și dați în arândă precum: Crăciunelul, Dosul stânișoarei și Poiana rotundă, respective arânzile după aceștia să încurgă pe viitor în fondul școlar general al comunelor;“

b) „a conserva fondul școlar nealterat și a-l spori sub aceleași condițiuni cum ne-am declarat la înființarea sa;“

c) „a susținea fondul de montură pe lângă espresa hotărâre, că cele 17.000 fl. m. c. depuse în hârtii de stat cu 5% să rămână și mai departe tot astfel elocate, iar interesele să se întrebuinteze pentru cultura mai înaltă alor 44 comune grănițere din regimentul al II-lea român“.

„In deplina învoire a tuturor 44 deputați comunali alegem ca reprezentanți și comptabili răspunzători pe domnul vicar foraneu episcopesc *Macedon Pop*, pe domnul director (Oberlehrer) *Moisă Panga*, pe învățătorul *Nașcu*, pe furirul superior *Nășcuț*, pe învățătorul național *Domide Morar*, pe sergentul *Ioan Moldovan*, *Vasile Crăciun* și corporalul *Ioan Moroșan*, cărora la transpunerea casselor să li-se dee comput în regulă“...

Acesta e primul comitet al fondurilor grănițarești din Năsăud.

De aici înainte viața lui Vasile Nașcu trece în alt stadiu și biografia sa se contopește cu istoria acestui district și a fondurilor grănițarești.

În acest comitet pe Vasile Nașcu îl aflăm ca notar și principala putere de lucrare, pe lângă care sub conducerea vicariului *Macedon Pop* a ajutat și directorul *Moisă Panga*, cât a putut.

Toate aceste posturi în comitetul fondurilor,

împreunate cu răspundere, nu erau împreunate și cu plăți, ci aveau să lucreze și să conducă gratis, susținându-se pe sine fiecare din salariile ce le avea, din care își procurau și materialul de scris pentru cancelarie, pe care o avea fiecare acasă și cu deosebire la *Vasile Nașcu*, care a început și a adunat de aici încolo tot feliul de documente și scrisori în o colecțiune mare, numită mai târziu „Archiva lui Vasile Nașcu“.

9. Șicanări întimpinate de Vasile Nașcu la primirea salariului. Starea mizerabilă a școlilor peste tot și încercările lui Vasile Nașcu de a părăsi cariera învățătorescă.

Vasile Nașcu ca învățător la școala superioară din Năsăud, din 25 April 1850 își primea plata din fondul de provente al regimentului.

După desființarea graniței, trecând acest fond sub administrația civilă, plățile învățătoresți aveau să se plătească prin oficiul de dare c. reg. din Bistriță, care e în depărtare de vro 24 kilometri dela Năsăud, în urma careia și a grelei comunicațiuni de atunci, când călătoria la Bistriță ținea două zile, salariile le primeau foarte neregulat, ba la început Vasile Nașcu și directorul Panga erau șicanați și cu modul de a face chitanțele, ceea-ce abia ni-ar veni a crede, dacă nu ni-ar fi rămas urmă scrisă de însuși directorul Moişă Panga.

Dânsul în 4 Iunie 1851 sub Nr. 69 face o arătare cătră oficiul cercual (pretura) din Năsăud, în care spune, că până când personalul învățătoresc erarial a stat sub administrația militară a regimentului al II-lea român de grăniță desființat, acela își capăta salariul fără pedecă și punctuos, în 25 a fiecărei luni din fondul de provente a foștului regiment.

Acela din prima (1) Maiu stă sub administrație civilă și salariile au să și-le scoată pe viitor dela cassa oficiului de dare c. r. din Bistriță, dar direcțiunea școalei nu a căpătat nici încunoștințare despre modalitatea plătirilor și așa întimpină greutăți. Zice mai departe Panga, că d. e. dânsul și-a făcut chitanți separate pentru salarul de pe 2 luni trecute, la ce s'a făcut obiecțiune din partea percepteurului Lani, că de ce nu a făcut o singură chitanță, învățătorul Nașcu a făcut o singură chitanță și la asta s'a obiecționat, că pentru-ce nu a făcut chitanți separate, acestea nu pot să fie decât șicanări pentru personalul învățătoresc, care și așa e plătit peste măsură de sărac¹).

Salariile satorite, precum s'a amintit mai sus, le-au tras învățătorii normali și după revoluție, cu acel adaus, că după 1850 ei mai împărțiau cu permisiunea guvernului, între sine banii, pe cari școlarii provincialiști îi plăteau ca didactru.

Despre starea școalelor de pe teritorul fostului regiment de graniță scrie Macedon Pop vicariul, la câteva luni după desființarea aceuia, în modul următor:

„Școalele deși stau până acum, totuși ele nu mai sunt ce au fost, din mai multe cauze. Dascălii dinainte și-au căpătat alte condiții civile și militare mai bine plătite; cei, cari sunt, servesc fără voie, văzând că însuși discipulii săi sunt în diregătorii cu lefi mai bune, când numai dascălii sunt mai nesocotiți, — de preoți tac, — când totuși ei sunt cauza fericirii multor oameni²)“.

1) Scrisoarea lui Panga în concept între actele școalei normale din 1851.

2) Vezi Foaia pentru minte, inimă și literatură din 1851 Nr. 40 pag. 306.

Deci nu e de mirat, că în acest an și Vasile Nașcu a voit să părăsească cariera învățătorescă și a competat și dânsul la alte posturi deschise la diregătoriile civile.

Cu datul 22 Iulie 1851 și-a înaintat o cerere cătră comisiunea pentru întroducerea judecătoriilor din Transilvania în Sibiiu, pentru ca să i-se conferească postul de conducător de carte funduară în Năsăud, ori în alt loc în căpitanatul din cercul Dejului.

În aceasta suplică cere, ca să i-se încuviințeze repășirea din postul învățătoresc în care, pentru scumpetea ce domnește și care din zi în zi se mărește, nu poate subzista cu sărăcăcioasa sa plată. Ca motive amintește că: 1. Servește cu credință și neîntreput de 17 ani și 7 luni înaltei case domnitoare. 2. În timpul serviciului său în statul militar, atât la judecătoria regimentului cât și în cele economice, atâta s'a deprins în afacerile de cancelarie și prin aceasta e atât de cunoscut cu referințele poporului român, încât se simte în stare de a putea spre îndestulare a sta în fruntea oficiului de carte funduară. 3. Că ce cunoștințe și știință are, arată lista de conduită alăturată în copie. 4. Peste purtarea sa de mai nainte, meritul și zădul de serviciu alătură un testimoniu. 5. În timpul ultimei revoluțiuni nu a fost compromis nici cât de puțin, ci ca om leal s'a alăturat la trupa ces. reg. și după cum arată lista de conduită, a servit în regimentul al II-lea român c. r. ca furir până la finea războiului. 6. În grad aproape nu are nici o rudenie aplicată ca oficianț c. r. 7. Poșede avere imobilă în locul său natal Feldru și anume partea sa de pământ. 8. În fine observă, că el totodată a făcut pași pentru un post și la organizațiunea politică c. r.

În aceasta a doua cerere¹⁾ a concurat la un *post de secretar*, pus sub concurs la căpitanatele cercuale (Bezirkshauptmannschaft). Ambele aceste petițiuni le-a vidat directorul Panga în 26 Iulie 1851 cu observarea, că petentul are capacități eminente pentru conducerea afacerilor administrative, de aceea deosebit îl recomandă spre a fi luat în considerare, apoi cu scrisoarea dto 26 Iulie 1851 sub Nr. 85 cu asemenea recomandare transpune aceasta cerere dimpreună cu cererea învățătorului Vasile Mureșan, care încă competase după un post la comisariatul din cercul Năsăudului.

Vasile Nașcu nu a căpătat postul, la care a competat și așa a fost silit să rămână și mai departe ca învățător în Năsăud spre binele și fericirea întregii poporațiuni din districtul Năsăudului — dar, durere, spre nefericirea sa.

Petiția a doua făcută pentru un post de secretar i s'a retrimis cu rezoluțiunea din 30 Decembrie 1854 Nr. 1706 O. L. C., că posturile cerute s'au dat altora. Această rezoluțiune a primit-o Nașcu numai în 6 Martie 1855, adecă numai după 4 ani dela înaintarea aceleia.

10. Lista de conduită a lui Vasile Nașcu din anul 1850.

La petițiile făcute pentru postul de conducător de carte funduară și pentru un post de secretar amintite mai sus, a fost alăturată o listă de conduită care conține următoarele date:

Vasile Nașcu învățător născut în anul 1816 de religiunea gr.-cat. în Feldru (din Transilvania), a servit în statul militar ca fruntaș (Gefreiter)

¹⁾ Adresată „An Eine hohe k. k. politische Einführungs-Kommission zu Hermannstadt,

3 ani și 2 luni, ca corporal 1 an și 6 luni, apoi ca învățător și în timpul revoluțiunii din 1 Maiu 1849 până în 24 April 1850 ca furir conform ordinațiunii comandai de colonă din 4 Maiu 1849 Nr. 864 — laolaltă 11 luni 24 zile. Ca învățător național la școala din Feldru din 1 Novembre 1838 până în finea April 1849 conform ordinațiunii comandai generale din 12 Octombore 1838 Nr. 3894 — laolaltă 9 ani și 8 luni. Ca învățător la școala c. r. din Năsăud din 25 April până la finea Octobore 1850 conform rescriptului ministrului de războiu din 20 Martie 1850 B. 1034 și a ordinațiunii comandai militare de țară din 8 April 1850 Z. 2092 — laolaltă 6 luni și 6 zile. Tot serviciul face 16 ani și 10 luni. Salar: 180 fl. mon. conv., 6 stânjini lemne de foc și quartir natural dela erar. Avere proprie: folosința părții din sesiunea grănițarească. Starea familiară: însurat fără copii. Starea sanitară: bună și de statură mijlocie. Talente naturale: escelente. In caligrafie și ortografie: scrie bine și ortografice. Vorbește bine nemțește și românește. Concipiază bine în limba germană și română. Are cunoștințe de țări numai teoretice: despre Transilvania după geografia de școală și cevași despre monarchia austriacă, apoi are cunoștințe separate și din serviciu despre unele părți din Transilvania, Bucovina, Galiția, Silezia, Moravia, Austria de jos și Ungaria. Studii și științe: afară de obiectele de învățământ din patru clase normale nu are altele. Purtarea în serviciu e acurată, față de superiori plină de stimă și față de subordinați modestă. E foarte zelos și de o aplicabilitate bună. Ce atinge ordinea și fidelitatea în afaceri și în îndeplinirea aceloră e om de ordine și de încredere. E capace în afacerile de contabilitate și e de încredere. Moralitatea: nemaculată și n'are defecte, admoniat și pedepsit

n'a fost. Pe cariera de învățător după mai multă aplicare merită să fie promovată de director. În fine se observă, că a ascultat cu rezultat bun cursul pedagogic în Năsăud.¹⁾

11. Trecerea ținutului grănițaresc în administrațiune civilă, pretensiunile erariului la averile comune grănițarești.

Cu finea lunei Martie 1851 avea să înceteze administrațiunea militară, de aceea vicecolonelul Reznar cu ordinațiunea din 24 Martie 1851 Nr. 484 a dispus, ca toate obiectele de montur, cari se aflau la companii și toate armaturile să se transporte în magazinul regimentului din Năsăud.

Trecerea ținutului în administrațiunea civilă s'a făcut în 1 April 1851.

Transpunătoriul a fost generalul bar. Schutterheim, iar primitoriul maiorul Kaufmann cu comisarii: Krommer pentru Valea-Rodnei în Năsăud, Gr. Bardoși pentru Bârgău și Monor în Borgo-Prund.

Pe când era să se facă această transpunere, iată și erariul financiar păși cu pretenziuni dracoonice la averile comunelor grănițarești.

Erariul nu pretindea mai mult decât:

a) a i-se transpune definitiv ca avere erarială: restul fondului de provente, drepturile regale din toate comunele, fondul de montur cu toate isvoarele sale de venite, toate edificiile de provente cu apartinențele acestora și toate sesiunile vacante;

b) a se separa terenele foaste alodiale înainte de militarizare de cele foaste comunale și numai

¹⁾ Această listă de conduită e datată în Năsăud la 6 Octombrie 1850, subscrisă de *Macedon Popp* vicariu și membru comisiunii școlare, *Elias Krhstich* căpitan ca preșident școlar, *Moises Panga* director.

acelea entități să rămână comunelor, care pe acel timp au fost comunale, iară toate celealalte, deși pe timpul graniței au stat în posesiunea comunelor, respective au fost recunoscute și tractate de proprietate comunală, să se transpună definitiv erariului financiar și

c) până la realizarea acestei separări să i-se transpună spre administrare fără excepțiune toți munții, toate pădurile și toate pășunile comunale deodată cu venitele acestora, precum și toate fondurile școlare comunale.

Guvernamentul militar și civil, conform notei din Sibiiu, 7 April 1851 Nr. 7900 M. C. G., adresate conziliarului ministerial Rosenfeld, a corăspuns în parte acestei pretenziuni, în urma căreia s'au și transpus erariului financiar restul *fondului de provente* cu apartinențele lor și toate sesiunile vacante, asemenea și *fondul de montur*, iar cu pretenziunea de sub *c* a fost respins.

Abia depuseră foștii grănițeri armele, pe cari le-au purtat cu onoare atât în timp de pace, cât și de războiu în 87 ani, pentru apărarea tronului și patriei și iată se încep alte lupte grele pentru susținerea drepturilor și averilor avute și câștigate în timpul cât a existat granița militară.

În foile străine începură a se publica articoli, prin cari oare-cum se trăgea atențiunea erariului și altora, cari ar putea să nu lase atâtea averi în mâinile foștilor grănițeri.¹⁾

O pretenziune mai nedreaptă și mai cutezătoare, — care deodată lovește în față toate principiile de drept, ca aceea, că și acele posesiuni,

¹⁾ Vezi foaia germană apărută în Brașov sub numele „Der Satelit“ în Nr. 27, 28 și 30 din 1851 și o critică a acesteia în „Foaia pentru minte, inimă și lit.“ Nr. 29 și 30 din 1851.

drepturi și fonduri, cari în decursul așezământului de graniță s'au manipulat și s'au recunoscut de averi comunale grănițărăști, să se iee dela foastele comune grănițărăști și să se transpună „brevi manu“ în administrațiunea financiară, — nu poate fi pe fața pământului.

Organele administrațiunei financiare, când au cerut să se treacă cu vederea starea posesiunei, stabilite după toate cerințele legale în decursul graniței, și a face o săritură îndărăt peste o epocă aproape de 90 ani, erau înformate despre situația dinainte de militarizare și presupuneau, că după ce vor fi primit preținsele averi, încercările foștilor grănițeri de a și le recâștiga, din mai multe motive precalculate, ori vor rămânea cu totul fără de succes, ori și realizarea lor se va amâna cu zeci de ani.

Afară de erariul financiar, de altă parte sta familia conte și baron de Kemény, cu pretenziunea la 9 munți revindicați la anul 1769, sub titlul că sunt apărținători ai domeniului din Ieciu (Vécs).

Astfel toate cauzele, atât privitoare la fonduri, cât și la dreptul de proprietate al foștilor grănițeri la munți, păduri și la pământurile și edificiile clădite în timpul graniței pentru scopuri militare, școlare și pentru quartire de ofițeri și celalalt personal de lipsă la regiment, toate acestea au devenit dubii, iar diregătorii civili străini, încredințați cu conducerea afacerilor acestui district, lucrau pe toate căile, ca să despoaie pe grănițeri de drepturile lor.

De aici înainte cauzele referitoare la pretenziunea familiei Keményi s'au luat la pertractare pe cale politică-administrativă.

Ne putem închipui, ce rezultate erau de așteptat, considerând influința cea mare a acestor

partide, pe cari le ajuta încă și starea politică față de situațiunea nefavoritoare a comunelor foarte grănițarești.

12. Lupta pentru drept a comunelor grănițarești, al căror stindard l-a purtat Vasile Nașcu.

Purtarea acestei lupte era foarte grea, pentru că după cum am amintit, trebuia să se poarte pe cale politică-administrativă cu erariul financiar, ale cărui organe numai binele acestui ținut nu îl aveau înaintea ochilor. Pe erariul financiar îl ajuta încă și starea politică, față de situațiunea nefavoritoare a comunelor, cari erau împărțite la mai multe cercuri administrative și așa între comune nu era o legătură naturală.

În fruntea acelor cercuri erau puși diregători streini de limba și legea poporului grănițareșc, cari nu-i cunoșteau trecutul și nu voiau să-i recunoască drepturile.

Foștii grănițeri, pe lângă că erau izolați în mai multe cercuri, mai aveau de a vindeca multe rane rămase în urma devastărilor suferite în anii 1848 și 1849. În locul edificiilor arse aveau să-și ridice altele nouă, să-și facă întocmirile economice, să plătească datoriile făcute cu procurarea mijloacelor de hrană prădate în anii de revoluție, precum și plățirea datoriilor făcute cu punerea tributului de războiu din partea comandantilor oștilor inimice.

Peste tot lipsia și inteligența, care să poată da cel puțin unele sfaturi în o chestiune ori alta, pentru-că bărbații inteligenți crescuți în timpul grăniței erau parte la miliție, parte ca oficianți civili, depărtați de locul nașterii.

Singur comitetul ales în 13 Martie 1851, sub conducerea vicariului Macedon Pop, ca prezident,

avea să poarte aceasta luptă grea. În acest comitet mai mult Vasile Nașcu a fost redactorul și copistul tuturor reprezentațiunilor și scrisorilor de corespondințe cu toate autoritățile publice și de stat. Pentru acele reprezentațiuni și proteste a și fost luat la ochi *Vasile Nașcu*, urmărit cum să urmăresc numai hoții și alți criminali, despre ce voi scrie mai în jos.

În comitetul fondurilor nu a fost ales, dar de fapt a lucrat mult și căpitanul auditor c. r. Josef Schottl, fostul jurisconsult al regimentului al II. de graniță și prieten bun al lui Vasile Nașcu. Josef Schottl a dat sfaturi în cesțiunile de drept și Vasile Nașcu s'a folosit foarte mult de povețele lui, parte în întreprinderile și luptele sale pentru apărarea averilor și drepturilor grănițerești, parte la compunerea petițiunilor, plânsorilor, ori scrisorilor comitetului fondurilor școlastice.

Comitetului fondurilor îi lipsiau iarăși foarte multe și cu deosebire armele și proviantul, fără de cari e greu a purta o luptă. Armele comitetului aveau să fie toate scrisorile și documentele despre drepturile avute din străvechime, înainte de înființarea graniței, precum și cele despre drepturile câștigate în timpul cât a existat granița, dar toate aceste lipsiau, pentru-că archiva regimentului, unde s'au păstrat acele documente, a fost arsă după ocuparea Năsăudului de trupele inimice, la începutul anului 1849.

Pentru a câștiga alte documente și date de lipsă din arhivele țării, a comandai generale, a cancelariei aulice și dela diversele ministere, pe lângă că se cerea un om priceput, dar acela trebuia să aibă și vreme și dacă este un astfel de om, atunci să aibă și proviantul amintit — *nervus vrerum* — bani.

Comitetul fondurilor, ales în 13 Martie 1851,

a fost împuternicit ca să iee în samă fondurile și să i-se deee socoteală în regulă, dar după cum am amintit mai sus fondurile au fost luate în administrația erariului financiar și așa, după cum scrie însuși Macedon Pop: „acest comitet, osebit însă membrii cu locuința în Năsăud, între cari sunt a se număra locot. *Petru Tanco* și învățătorul *Vasile Nașcu*, sub conducerea vicariului a și început agendele sale, deși numai pe hârtie, va se zică a dus toate socotelele despre capitalele ambelor fonduri, ținându-le în evidență și a purtat toate corespondințele, atât cu pretura și prefectura, — Bezirks- und Kreis-Amt, — cât și cu guvernul, sub subscrierea vicariului ca președinte.“

„Acesta a fost și mijlocitor de fondul monturului, după desființare la vre-o câțiva ani, s'a înmulțit cu vr'o 40.000 fl., căpătați după multe scrisori dela erariul militar, ca desdaunare pentru monturul de casă al grănițerilor, ce s'a stricat în garnizioane, unde trebuia acel erariu să le deee vestminte.“

„Acest comitet a lucrat foarte mult în cauza acestor fonduri și numai reprezentățiunilor celor energice ale acestui comitet este a se mulțami, că osebit fondul monturului nu s'a înghițit sub absolutism, precum se intenționa în anii 1855—1857, când pretura Năsăudului voia ștergerea din viață a acestui comitet, ce însă nu i-a succes. Acestuia este a se mulțami, că hârțile de stat, proprietatea fondului școlastic a tuturor comunelor din district, cumpărate încă sub institutul grănițer, s'au reîntors comunelor, dintre cari acum sunt cele mai multe provăzute cu fond școlastic, — și tot lui, că din fondul monturului au început a se împărți stipendii pentru studenți din acest district, amăsurat voinței comunelor. răsPICată cu ocaziunea desființării, deși cam târziu, mai la zece ani. De nu ar fi fost acest comitet, nu știu ce s'ar fi ales de aceste fonduri.“

Astfel descrie prezidentul acestui comitet, vicariul Macedon Pop¹⁾ activitatea comitetului și rezultatul luptelor din cei dintâi 10 ani. Cum au decurs acele și cum a luptat Vasile Nașcu se va arăta la locul său. Aici accentuez numai, că aceasta mică ceată de bărbați devotați, al cărei suflet a fost Vasile Nașcu, a purtat luptele și a lucrat timp de 10 ani (1851—1860) fără nici o remunerațiune, ba nici rechizitele și materialul de scris nu li se rebonifica de nicăiri, căci după cum s'a amintit, nu aveau în administrația comitetului nici un ban. Toate și-le procurau pe spesele proprii. În lipsa de hârtie de ajuns scriau și concipiau pe tot felul de bucăți de hârtie. Multe din conceptele rămase de Vasile Nașcu și Petru Tanco sunt făcute pe dosul altor scrisori, iar când ajungeau la hârtie întregă, aceea o împleau din margine în margine cu o scrisoare așa de mică, încât cu conținutul unei coale astăzi cu scrisoare ordinară se umplu 3 coale. Crușau deci și hârtia, căci pe atunci era cu mult mai scumpă ca astăzi, iar de altă parte și-o cumpărau ei.

13. Urmărirea lui Vasile Nașcu pentru protestele energice ale grănițerilor. Perchizițiuni domiciliare.

Am amintit mai sus greutățile, cu cari avea să lupte primul comitet pentru apărarea averilor grănițारेști și drepturilor strămoșești: între comune nu era o legătură strânsă, foștii grănițeri rămași cu multe lipse din focul revoluțiunei trecute, inteligența împrăștiată, iar comitetul din Năsăud nu avea documentele de lipsă, și nici bani de a și-le putea câștiga. Lupta avea să o poarte față de

1) Vezi activitatea vicarilor foranei pag. 70—71.

erar și peste toate aveau să hotărască pe cale administrativă organele erariului.

Stând astfel lucrurile, după ce petițiunile nu mai erau luate în considerare, Vasile Nașcu le redacta ca petițiuni de protestare. Vasile Nașcu zice¹⁾, că cu ocaziunea trecerei districtului în administrație civilă, având să se facă luarea în samă a obiectelor alodiale, pe baza scrisorii guvernamentului civil și militar din 7 April 1851 în administrarea camerală cu comisari camerali, s'a compus o petițiune, respective un protest pentru de a informa acea comisiune despre drepturile avute înainte de militarizare, bazate pe decrete regești și documente.

Acel protest din 5 Maiu 1851 aveau de cugget să-l înmanueze comisiunei. Dar după ce a trecut un timp și numai mai târziu se arătau singuratici membrii ai comisiunei, cari au început a pertracta cestiunile, ce privesc obiectele și venitele alodiale, dacă și nu în special, dar în general, așa petițiunea amintită stilizată către comisiune au trimis-o guvernamentului civil și militar în rugarea din 10 Octobree, ca să o comunice respectivilor membrii ai comisiunei, ca să aibă normele, cari să se iee de bază la pertractări în privința drepturilor dinainte de militarizare.

În acele timpuri însă în districtul fostului regiment de graniță era o stare de asediu, care se manținea cu rigorozitate și sub care ori ce pas de apărare se privea și tracta de renitență, conspirațiune, răscoală și mai știe Dumnezeu ce fel de fărădelege.

Astfel acel protest a dat anză la urmărirea lui Vasile Nașcu, Macedon Pop, Petru Tanco, fă-

¹⁾ În protestul din 20 Decembre 1851, care se va aminti mai jos.

cându-le perchizițiuni domiciliare, cum se fac astăzi la anarhiști. Despre aceste perchiziții aflăm două comunicate. În unul se zice, că înaintându-se în anul 1851, la guvernul militar și civil din Sibiiu, un memorandum cam fulminant, care a pătruns ca un fulger în planul inamicilor și fiind subscris de mai multe persoane, s'au pornit perchizițiuni domiciliare în Năsăud: la vicariul Macedon Pop, la învățătorul Vasile Nașcu și la locotenentul penzionat Petru Tanco, sub pretext că caută corespondențe revoluționare, însă în realitate spre a afla conceptul memorandumului și a descoperi pe urzitorii acelu pas de apărare.

Vicariul Macedon Pop vorbește despre o perchizițiune domiciliară în modul următor:

„În Bistrița se afla la judecătoria districtuală un cancelist cu numele Gregoriu Viteaz. Acesta ca om tinăr și cam vârtos, vorbind câte toate în contra regimului absolutistic și pomenind odată la un prânz, în glumă, despre nescari broșure revoluționare, scrise în limba română de nescari boeri români aflători în Paris și trimise de aceștia în toate părțile României, a venit în suspițiune la poliție. Aceasta i-a cercat într'o noapte toate cărțile și scrisorile, ci neaflând nimic la dânsul, de bucurie el a scris învățătorului Vasile Nașcu în Năsăud o scrisoare, în care îl face atent, că decumva are atari broșure sau el sau eu, să le dăm focului, că pe el l-a cercat poliția și poate să ne cerce și pe noi. Scrisoarea aceasta, venind — nu știu cum — în mâinile poliției și rupându-o, a dat anză de în Octobrie 1851, când dormiam mai bine, la 11 oare noaptea, comisarul civil *Krommer*, judecătorul *Fischer* și locotenentul *Simion Vărărean* mi-au călcat casa și mi-au cercat toate scrisorile și cărțile, ci n'au aflat nimic.“

„Prelângă toate aceste fui tras la răspundere și luat la protocol înaintea amintiților comisari; ca în-stare de asediu, și fui silit a auzi nescari împutări — pentru amintirea numelui Vitéz — dela principele și guvernatorul civil și militar Schwarzenberg, care era în acea persvasiune, că eu aș fi stat în corespondență amicabilă cu acela“¹⁾

14. Petițiunea grănițerilor năsăudeni la Majestatea Sa după desființarea graniței.

După ce grănițerii în urma Prea înaltei hotărîri au depus armele, se îndreptară cătră Majestatea Sa și în o petiție, în care își exprimă mulțăminta pentru dăruirea munților revindicați, cer: a) Ca să se dăruiască ambelor steaguri ale fostului regiment cruce ori monedă de aur pentru merite și vitejie; b) Ca institutul militar de creștere să rămână și pe viitor în Năsăud și împreună cu cele 4 clase normale să se susțină pe spesele statului; c) Ca să se ordoneze, ca 4 tineri născuți din acești grănițeri după absolvarea claselor normale să se primească în academiile militare; d) Să recapete drepturile la pământuri și păduri, al crâșmăritului și târgului, precum au cerut în 1848, dela Impăratul Ferdinand prin o suplică

1) Vezi „Activitatea vicarilor foranei episcopesci gr. cat. din districtul Năsăudului, descrisă de Macedon Pop“ la pag. 72—73, unde Macedon Pop spune, că în anul următor 1852 primăvara, venind guvernatorul Schwarzenberg la Năsăud, în o audiență i-a descoperit adevărul pe scurt și apoi mai pe larg în o epistolă din 18 Maiu 1852, în care zice, că a avut multe neplăceri, ba a fost tras în cercetare înaintea curții belice. Rezultatul a fost, că atât dânsul, cât și ceilalți, ale căror case s’au cercetat, s’au aflat nevinovați, după cum o documentează aceasta o ordinațiune, prin care s’a sistat toată cercetarea în aceasta afacere.

prezentată în Olmütz de deputațiunea, în care a fost trimis și Vasile Nașcu.

Aceste drepturi ca oameni liberi le au avut și înainte de militarizare, dar ofițerii i-au scurtat foarte mult. Cele mai bune și mai îndămânate locuri au trebuit să le cedeze în interesul așezământului de graniță pentru clădirea cuartirelor ofițerești, afară de aceea au dat lucrători și material de lipsă la clădiri aproape gratis. Apoi amintesc multele sacrificii aduse pe altariul patriei și al monarhiei, perderile mari și pagubele suferite în timpul revoluțiunii din anii 1848—9 și cer, ca în proporția pagubelor suferite să li-se dea un ajutor ca și altor naționalități, cari au suferit, ori să li-se ierte contribuția pe câtva timp. În fine cer, ca în administrația civilă să se pună oficiali „din gremiul națiunei noastre.“

După ce s'a esmis comisiunea pentru luarea în samă a obiectelor și venitelor alodiale în administrațiunea statului, afară de protestul din 5 Maiu 1851, foștii grănițeri au înaintat o petiție în 2 August 1851 și la Majestatea Sa, cerând ca să se esmită o comisiune imparțială. Rezultatul petiției prime a urmat în acel an (1851), când Majestatea Sa cu prea înaltul ordin din 27 August 1851 a dăruit batalionului prim memorabila medalie de aur cu chipul său și cu inscripția : „*Für standhaftes Ausharren in der beschworenen Treue im Jahre 1848*“. (Pentru statornicia neclătită în credința jurată în anul 1848).

Celelalte cereri s'au rezolvat după luptă de un deceniu, căci, după cum am amintit mai sus, a pășit la mijloc erariul financiar și alții cu astfel de pretenziuni, care dacă nu se combăteau precum numai Vasile Nașcu a făcut, foștii grănițeri rămâneau în stare mai rea decum au fost iobagii.

15. Punerea tuturor pădurilor sub sechestru politic și protestul grănițerilor făcut de Vasile Nașcu.

În 8 Dec. 1851 s'a început a doua predare dela administrațiunea militară la cea civilă, despre ce s'a luat protocol separat în 11 Dec. 1851.

Am amintit, că guvernul militar și civil în mare parte a corăspuns pretenziunilor erariului financiar, transpunându-i fondurile și celealalte drepturi la edificii etc. Numai pretenziunea pentru transpunerea munților, pădurilor și pășunilor nu s'a împlinit din partea administrației militare, dar administrația financiară își încoardă toate puterile, ca cel puțin să poată pune mâna pe păduri și pe capitalele fondurilor școlare comunale. Și într'adevăr i-a și succes, căci cu ocaziunea predării începute în 8 Dec. 1851, fiind trimis ca comisar al erariului montanistic, pentru luarea în samă a pădurilor, Gabriel Blagoevich, acesta a fost însărcinat cu crearea unui oficiu forestier pentru cercul Năsăudului fără privire, că pădurile în decursul timpului fost-au recunoscute ca păduri comunale ori alodiale.

Contra înființării acestei administrații de păduri Vasile Nașcu a făcut pentru comunele grănițere un protest măduos,¹⁾ pe care l-a isprăvit în 20 Dec. 1851. În acest protest amintește, că s'a mai făcut în 5 Maiu 1851 o petițiune respective un protest.

Comunele grănițărești nu au cunoștință, că înaintatu-s'a acel protest ori nu, au observat însă, că cu toate că au cerut dela locurile mai înalte ca în privința pădurilor să se țină status

1) Adresat la „k. k. Waldausscheidungs-Commission in Nassod“. Se află în concept în archiva lui Vasile Nașcu.

quo, totuși se pune un personal silvanal, care să tragă plăți din fondul cameral, ceea ce a născut în spiritele grănițerilor cele mai mari îngrijiri, căci din toate demersurile nu se poate trage altă concluzie, decât că toate pădurile formează un bun fiscal. Mai departe dovedește, că Românii din Valea Rodnei au fost oameni liberi, au avut drepturi egale cu Sașii din fundul regiu, drept de proprietate la pământ și păduri, dreptul de crâșmărit, de târg și altele din timpuri străvechi, pe bază de privilegii și decrete și acum, după serviciile militare de aproape un veac, se văd pedepsiți și degradați de iobagi fiscusești, cu toate că dreptul de proprietate la pământ și păduri a fost asigurat prin mai multe patente ale Impărătesei Maria Theresia. Din aceste motive punerea pădurilor sub paza personalului plătit din cassa camerală o declară de un atac la proprietatea lor. — Cât a existat granița, dela 1762 până la 1774, primăriile comunale au îngrijit de păduri și fără personal silvanal. Numai în 1774 a făcut regimentul cu învoirea comunelor propunere, de a se pune un personal silvanal și așa a urmat în anul 1782 prima „Instrucțiune de păduri“, care a fost modificată și în 1840 a urmat alta, dar nici odată prin acele nu a fost atins dreptul de proprietate. Locuitorii acestui ținut chiar la înființarea graniței, îngrijați pentru perderea drepturilor lor avute din timpuri străvechi, au declarat, că nu voiesc a mai servi ca militari, dar conducătorul lor *Todor Todoran* în etate de 104 ani a fost executat cu roata și unii spânzurați, apoi a urmat disciplină aspră militară și supunerea oarbă a grănițerilor, cari nu mai cutezau să facă nici cea mai mică vorbă pentru apărarea drepturilor lor de proprietate; iar advocați de graniță nu aveau ca Săcuii. Grănițerii trebuiau pentru înmulțirea venitelor de pro-

vente, în vreme de iarnă să taie lemne de plute în propriile lor păduri, iar vara să le transporteze pe Someș către Ungaria, în care timp bătrânii, copiii și femeile isprăviau lucrările economiei și ale regimentului; ceea ce a ținut dela anii 1765—1776, în care timp mulți părinți de familie s'au nefericit, parte în păduri, parte cu plutăritul, iar în cassa de provente a intrat un venit de 455.893 fl. Comandanți de regiment și referenți în cele economice erau cea mai mare parte Slovaccii și Croații, cari și aici au introdus normative de graniță după legile fundamentale dela granițele de unde au venit, fără de a avea în vedere, că aici erau cu totul alte raporturi de drept de proprietate. Așa s'a furișat pe încet și aici până la desființarea graniței espresiunea *păduri erariale* (Aerarial-Waldungen). În iarna anului 1849 întreg regimentul a fost scos în Bucovina, acasă au rămas numai cei bătrâni, femei și copii, satele au fost în mare parte arse și devastate și așa cei rămași acasă s'au ajutat pentru focărit, clădiri și întocmiri economice cum au putut din pădurile mai apropiate, prin aceasta însă nu au comis astfel de prevaricațiuni, încât să reclame instituirea unui personal silvanal atât de mare. În fine adaug, că fostii grănițeri nu fac obiecțiuni contra administrării pădurilor cum a fost în graniță, ci numai față de punerea unui nou personal silvanal cu plăți foarte mari din fondul cameral, ca și când toate pădurile în ținutul fost de graniță ar fi bunuri fiscale. — În contra acestora protestează și își susțin dreptul de a exercita modul de folosire al pădurilor ca și până atunci, dar și comisiunea cât se poate de îngriabă să-încunoștiințeze într'un mod liniștitor și până când se va face o segregare conform legilor, să se sisteze plățile vigiliilor și supravigiliilor silvanali puși din nou, ori să li se

dee din partea administrațiunei financiare o asigurare în scris, că în cazul dacă se va dovedi cu documente și conform lezei, ca pădurile sunt proprietatea foștilor grănițeri, camera nu va pretinde nici o desdaunare dela comune în privința plăților, ce se vor da personalului silvanal, pentru-că toate venitele de mai înainte ale fondului de spese al regimentului, în loc să se dee comunelor respective, de cari s'au ținut mai înainte, le-a tras pe nedreptul ca bunuri de domenii la cassa camerală, contra cărei proceduri, precum și contra luării pădurilor din partea administrației financiare și contra luării grădinilor, pe cari au fost clădite cuartirile ofițerilor, au protestat în petițiunea din 5 Mai 1851, înaintată la comisiunea de segregare de păduri și obiecte erariale și comunale și trimisă guvernului țării c. r.

În fine se amintește, că în aceasta cauză cu datul de 2 August 1851 au petiționat și la Maiestatea Sa, cerând ca să se esmită o comisiune nepărtinitoare.

Acesta e simburele protestului făcut de Vasile Nașcu, datat cu ziua de 20 Dec. 1851, bazat pe documente istorice nerăsturnabile.

Din aceasta se vede, că tot dânsul a făcut și petițiunea amintită mai sus din 5 Maiu 1851 și cea către Maiestatea Sa din 2 August 1851.

Despre predarea pădurilor a raportat pretura din Năsăud în 16 Ian. 1852 sub Nr. 49 la comanda districtului militar c. r. din Reteag, care sub N. 672 din 25 Ian. 1852 a raportat mai departe guvernamentului militar și civil c. reg. comunicând, că pădurile s'au predat magistrului suprem silvanal din Năsăud, Blagoevich, care le-a primit numai formal, după-ce la propunerea comisarului Krommer, nefiind posibilitate de a segrega pădurile după referințele de proprietate, co-

misiunea a hotărît că de o camdată, fiind urgența de a reintroduce o inspecțiune și administrație silvanală, din considerațiuni publice a diregatorii-ilor superioare silvanale ale țării, să le predee în mâna magistrului silvanal suprem Blagoevich, care dispoziție a aprobat-o autoritatea superioară silvanală cu învoirea guvernamentului, iar el a fost îndrumat să introducă personalul silvanal de lipsă și să-i asemneze plățile din fondul de provente, conform ordinațiunei sosite la Blagoevich în 31 Dec. 1851 sub Nr. 4643/M.

În reionul regimentului I. rom. de graniță, conform publicațiunei din 5 Ianuarie 1852 Nr. 6234, cu ocaziunea predărei finale a pădurilor sub inspecțiunea și administrarea erariului, pădurile după așezarea și întinderea lor s'au pus sub mai multe organe silvanale denumite.

Despre aceasta guvernamentul din Sibiiu în 5 Februarie 1852 sub Nr. 655/90 a dat o ordinațiune¹⁾, care s'a comunicat din partea comandai districtului militar din Dej cu pretura din Năsăud, arătând ce dispoziții s'au făcut față cu munții fișcali, munții revindicați și față de pădurile comunale în reionul regimentului român de graniță și apoi adauge, că acele dispoziții au să se iee și în reionul regimentului al II. de graniță, îndată ce se va face despărțirea pădurilor după categoriile amintite, ceea-ce tocmai atunci era sub pertractare. Deocamdată toate pădurile din reionul acestui regiment să se pună sub scutul și supraveghierea comisarului de pădure din Năsăud, Gabriel Blagoevich și spre acest scop să i-se dee vigili și

1) Cătră comanda districtului militar din Sibiiu și Alba-Iulia. Dela cea din Sibiiu s'a transpus la comanda districtului militar din Dej, unde a sosit în 15 Februarie 1852 sub Nr. 1351, iar de aici în 17 Februarie s'a espedat cătră comanda de cerc a Năsăudului.

supravigili silvanali câți vor fi de lipsă, că așa să împedece prevaricații și devastările de pădure.

Așa sub aceste pretexte au fost puse toate pădurile sub sechestra și Blagoevich a umplut întreg reionul regimentului al II. cu vigili și supravigili de păduri, cari au început a face mulțime de arătări de prevaricațiuni și începù o adevărată investigațiune, care a durat până la anul 1856.

16. **Lucrarea lui Vasile Nașcu ca membru în comitetul fondurilor ales în 1851.**

Cel dintâi comitet ales și-a luat numirea de „Comisiunea administratoare de fondurile școlastice“ (nemțește : Schulfondverwaltungs - Commission). Aceasta comisiune reprezenta și pe comisiunea economică și pe cea școlastică, cari au fost instituite sub așezământul graniței.

Aceasta comisiune, al cărei prezident a fost vicariul foraneu de atunci Macedon Pop, a avut de membri mai activi: pe Vasile Nașcu, Petru Tanco locotenent în penziune și Moisă Panga directorul școlii. Ca referent în cauza fondurilor și chestiunile de drept era Vasile Nașcu, ajutat în multe de jurisconsultul secret Josef Schottl, căpitanul auditor din fostul regiment de graniță, iar în cauzele școlare lucra directorul Panga, în multe aflăm și pe Vasile Nașcu; ca purtător de socotele era Petru Panco și ca ajutător iarăși Vasile Nașcu.

Reprezentațiunile și corespondințele le subscriu membrii comisiunei, iar memorande și alte acte de însemnătate le subscriu și delegații comunelor foarte grănițere, cu ocaziunea adunărilor ce le țineau în Năsăud.

Despre toate scrisorile și actele, cari soseau la comisiunea fondurilor, s'a purtat un protocol

de întrate în limba germană¹⁾, în care se înducea și modul cum s'au rezolvat afacerile.

Acest protocol l-a purtat Vasile Nașcu din 29 Febr. 1851 până în 1 Octobree 1855, de aici încolo Petru Tanco până în Decembre 1861.

Protocolul de întrate se începe cu rescriptul guvernamentului civil și militar din 18 Febr. 1851 Nr. 3598 c. m. G. dat în urma înaltei hotărîri a Majestății Sale în 24 Ian. 1851, în cauza desființării așezământului de graniță, cu sfatul și dorința ce destinație e să se dea fondului de montur.

După aceasta a urmat ordinul guvernamentului civil și militar Nr. 10.000 din 6 Iunie 1851, în care s'au cerut proiecte amănunțite despre modalitatea administrării și întrebuințării ambelor fonduri: de montur și a fondului școlastic. Acest ordin a sosit la comisiunea fondurilor în 30 Iunie 1851 pe calea preturei din Năsăud²⁾, care a cerut ca să se execute ordinul amintit.

Atât pentru aceasta, cât și pentru a hotări și în alte chestiuni mai de frunte s'a ținut o ședință în 2 August 1851. În aceasta ședință, pe baza declarațiunii din 13 Martie 1851, s'a statorit mai deaproape destinațiunea fondului de montur și școlastic și modul de administrațiune a acestora, formând astfel primele statute ale acestor fonduri, cari se cuprind în protocolul luat sub numirea protocol de comisiune (Commissions-Protokoll).

Comitetul fondurilor s'a întregit atunci la 12 membri (dela fie-care companie câte unul) și

¹⁾ Intitulat: Ehemaliges II. Romanen Grenz-Infanterie-Regiments - Schulfonds-Verwaltung: *Einreichungs-Protocoll*. Ueber die von Zeit zu Zeit bezüglich des gedachten Fonds ergangenen und erwiederten Correspondenzen, angefangen im Jahre 1851.

²⁾ Cu scrisoarea din 28 Iunie 1851 Nr. 1231, improtecolată la comisiunea fondurilor sub Nr. 2—1851.

aşa pe lângă cei aleşi în 13 Martie 1851 s'a întregit cu Petru Tanco, Simion Rus, Clement Lupşai, Niculae Lazaric, Ioan Miron, Roman Pop şi Vasile Mureşian.

Tot în această adunare s'au ales 18 tineri, cari să fie împărtaşiţi cu stipendii, începând din anul şcolar viitor, în înţelesul declaraţiunei din 13 Martie 1852, în care s'a hotărât ca să se dea stipendii acelor copii de ai fostilor grăniţeri, cari vor cerceta în patrie deosebite institute de învăţământ, iar după absolvirea acestora să poată fi trimişi stipendişti eminenţi şi la institute mai înalte afară de patrie.

Aceasta a fost prima hotărîre pentru a pune în praxă distribuirea de stipendii conform intenţiunei fundatorilor, esprimată în declaraţiunea din 13 Martie 1851.¹⁾

Stipendiile acelor şcolari însă au rămas numai pe hârtie, pentru-că numai pe hârtie erau şi fondurile grăniţăreşti în administraţia comisiunei alese. Ei, — după cum am amintit mai sus, — administrau fonduri, fără a avea un crucer în cassă, care încă nu esista, căci totul era în mâna erariului, afară de fondurile şcoalelor comunale, ale căror socotele le revedeau în tot anul.

¹⁾ Tinerii aleşi au fost din clasa a III-a şi a IV-a a şcolii normale din Năsăud: Elie Cincia din Gledin, Maftai Botta din Ragla, Tănăsă Uşer din Suseni, Teodor Vrăşmaş din Prund, Ioan Parasca din Joseni, Basil Başotă din Zagra, Clement Tomi din Ilva-mare, Toma Mihalea din Rebrişoara, Basil Ostace din Romuli, Clement Zinvel din Zagra, George Şteopol din Năsăud, Ioan Pavel din Năsăud, Dumitru Rus diu Mititei, Ariton Mărcuş din Sângeorz şi Seridon Marthi din Feldru, apoi şcolari din gimnaziu: Ioan Marte din Runc, Mihail Onişor din Găureni şi Ioachim Mureşan din Rebrişoara. Vezi scrisoarea preturei din Năsăud din 25 August 1851 Nr. 103 în Berichts-Protokoll-ul şcolii normale din Năsăud început la anul 1847.

Ce soarte au avut stipendiații în anii următori până la anul 1861 se va vedea *din corespondințele purtate de Vasile Nașcu cu Ioachim Mureșan ascultător de drepturi, începând din anul școlar 1852/3 și următorii.*

Ioachim Mureșan din Rebrîșoara¹⁾, care încă în 2 August 1851 a fost luat în lista celor, cari aveau să fie împărțâșiți cu stipendii, pe când era la gimnaziul din Blaj, în Iulie 1852 a depus maturitatea de-odată cu Ioan Florian din Șieuș.²⁾ Aceștia amândoi cu începutul anului școlar 1852/3 s'au înscris la academia de drept din Sibiu, în speranță, că vor fi ajuturați cu stipendii din fondurile grănițarești.

Până atunci Vasile Nașcu făcuse mai multe scrisori dela comisiunea fondurilor către pretura din Năsăud pentru rezolvarea protocolului comisiunei din 2 August 1851, referitor la administrarea și manipularea banilor fondului de montur și împărțirea de stipendii, dar răspunsuri nu sosiau.³⁾

Nu era destul necazul lui Vasile Nașcu, că nu putea să ajungă la un rezultat, ca să se pună în curent stipendiile tinerilor îndreptâșiți și înscriși deja la diferite școale și doi la academia de drepturi, ci mai vine și directorul Moisă Panga și în protocolul de gestiuni, în 4 Octobrie 1852 sub

1) Mai târziu avocat în Năsăud și secretar al fondurilor grănițarești, († 1903 la 10 Iunie) din manuscritele căruia s'a publicat în „Gazeta Transilvaniei“ Nr. 240, 241 și 243 din 1907 „O privire peste câțiva ani ai districtului Năsăud, în 1872“.

2) Mai târziu dela 1862 fișcal primar în districtul Năsăudului și apoi dela 1871 președinte de tribunal în Năsăud și în Székelyudvarhely. În Năsăud a fost și președinte al comisiunei administratoare a fondurilor grănițarești.

3) Vezi Einreichungs-Protokoll la Nr. 1, 2, 3 din 1852 la 16 Ian., 12 Iulie.

Nr. 187, admoniază pe Vasile Nașcu, pentru că consideră puțin școala și îi trage atențiunea, că școala să o considere de lucru principal.¹⁾

Pe atunci erau în curgere și niște pertractări cu neguțători turci, cari voiau să cumpere din pădurea dela Coșna și din astă cauză pretura din Năsăud cu scrisoarea din 8 Novembre 1852 Nr. 4451 a cerut dela comisiunea fondurilor ca să dea și din partea sa declarațiune.

Stând astfel în cea mai mare nesiguranță toate afacerile comunelor foarte grănițărăști, în privința munților revindicați și a fondurilor, în 3 Dec. 1852 s'au întrunit în Năsăud reprezentanții tuturor celor 44 comune și au dat lui Vasile Nașcu următoarea

„Plenipotență“²⁾

prin care noi subscrișii în numele nostru și respective al tuturor comunelor din ținutul fostului al 2-lea regiment inf. român de graniță Nr. 17 pe baza înaltei ordinațiuni de guvernament Nr. 18731—3088 din 3 Sept. 1852, cu provocare la declarațiunea noastră din 13 Martie 1851, pe domnul învățător Basiliu Nașcu îl denumim de reprezentant al nostru și prin aceasta îl împuternicim, ca în comun cu ceilalți domni împuterniciți³⁾ și anume sub prezidiul domnului vicar fo-

¹⁾ In „Gestions-Protokoll für das Jahr 1852“ la Nr. 187 ^{4/10} 852 stă: Die Schuldirection verweist den Unterlehrer Nașcu wegen Geringschätzung des Schulwesens und ermahnt ihn solches als Hauptsache zu betrachten.

²⁾ E compusă în limba germană intitulată „Vollmacht“ cu data de 3 Dec. 1852, provăzută cu 145 subserieri și cu sigilele comunelor în ceară roșie.

³⁾ Petru Tanco, Gavrilă Pop, locot. penzionat și Vasile Mureșian învățător.

ranu de acum și director să reprezinte interesul lor în numele tuturor comunelor din fostul regiment nu numai la exarendarea de pădure propusă de lăudatul oficiu cercual c. r. din Năsăud cu încunoștiințarea Nr. 3450 din 27 Iulie 1852 și respective la vinderea de lemne dela Coșna la neguțători de lemne turci, ci în toate cauzele fondului școlastic referitoare la munții revindicați și altele. Față de aceasta comunele amintite se obligă a desdauna pe domnul plenipotențiat pentru osteneala sa în ori-ce privință, a-i da gratis trăsură cu ocaziunea călătoriilor obveninde în cauza de sus și de a-i plăti pe lângă calculul său de călătorie și diurnele conform caracterului statorite de stat pentru atari cazuri. Pentru a dovedi acestea e subscrierea noastră, parte cu mâna proprie, parte subscriere la cerere și la această din urmă semnul crucii, pus cu mâna proprie, apoi punerea sigilelor comunale.

Năsăud, la 3 Decembre 1852 (urmează 145 subscrieri.)

Organele administrative, începând dela pre-tura din Năsăud până sus la guvern, nu-și băteau capul cu chestiunea stipendiilor și cu greutățile tinerilor îndreptățiți la stipendii, ci își băteau capul cum să substragă dela foștii grănițeri fondul de montur ale cărui socotele așa le urmărea Petru Tanco și Vasile Nașcu, încât după cum s'a dovedit în timp mai de 10 ani, urmărirea lor consunau până într'un crucer cu socotelele rațiocinării de stat.

Bazele acestor fonduri, însă au fost astfel puse încât nu se puteau răsturna cu o singură

lovitură și așa vrând-nevrând organele administrative erau silite a recunoaște legalitatea și îndreptățirea comisiunii fondurilor, ca organ administrator și dătător de ton în administrarea venitelor fondurilor.

În 30 Dec. 1852 sosește dela pretura din Năsăud o scrisoare din aceeași zi sub Nr. 5039, în care cere, ca comisiunea administratoare să-și dea învoirea, ca din fondul monturului să se plătească lui Sidor Steopan spesele ivite cu măsurarea muntelui Dosul Stânișorei.

Tot dela pretura Năsăudului cu data de 20 Martie 1853 Nr. 25 s'au cerut un proiect referitor la elocarea spre fructificare ai banilor fondului de montur, în suma de 11.435 fl. mon. con., cari din anul 1851 stăteau fără nici un folos la oficiul de dare din Bistrița.

La toate acestea din partea comisiunii fondurilor grănițarești s'au dat preturei din Năsăud răspunsuri în 16 și 28 Ian., 2 și 5 April 1853, deslușind, că acei bani au să se predee în administrarea comisiunii alese de proprietarii fondurilor grănițarești, apoi în 13 Iulie 1853 au cerut aceasta și dela comanda districtului militar c. r. din Bistrița, dar toate au fost fără rezultat, căci dela pretură a sosit numai încunoștiințarea din 26 Ian. 1853, că spesele lui Sidor Steopan au să se plătească din banii gata ai fondului de montur în înțelesul prescriptelor din vigoare — dar despre plățirea stipendiilor nu se face nici o dispoziție. Așa stăteau fără stipendii Ioachim Mușan, Ioan Florian ascultători de drepturi la academia din Sibiiu și Vasile Petri la preparandia din Praga și toți ceilalți dela alte școale.

În 14 Iunie 1853 primește Vasile Nașcu dela pretura din Năsăud rezoluțiunea guvernului

la cererea sa, înaintată în anul 1850 pentru a i-se rebonifica pagubele suferite în anii 1848—9. Am arătat în alt loc, că în aceea rezoluțiune s'a zis că petentul nu poate fi împărțăsit în nici o desdaunare. Sub impresiunea tuturor acestora câte se petreceau, Vasile Nașcu cu data din 18 Iunie 1853 scrie lui Ioachim Mureșian, ascultător de drepturi în Sibiiu :

„Cred, că toate corespondințele noastre de „vr'o 3 ani în coace în privința fondului de mon-
„tur se înfundă chiar la ministeriul cultului și acolo
„zac, că definitiv nu iese nimic. Tot cer deslușiri,
„una după alta le dăm și iară cer, ma le ples-
„nește prin cap și le-au și plesnit a proiecta, că
„aceea sumă să fie fundațiune pentru școala nor-
„mală și erariul să nu mai cheltuiască cu ea ni-
„mica! Așa-i treaba.

„Proiecte de ale Sașilor — acum avem ca
„și la înființarea graniței vre'o 6 sași ca amplo-
„iați — tot spre binele Românilor, aici în Năsăud
„comisar de cerc, adjunct, la tribunale jud. ad-
„junct, la cataster 2 și la comisiunea pădurilor 2,
„ce mai ziceți, frate?

„Bate Doamne nedreptatea, unde e Drepta-
„tea Sancta? Aici, da sunt flămânzii! Numai așa
„trebuie să te esplici cam fără voie.“

Cu finea lui Iunie 1853, după închiarea anu-
lui școlar, Vasile Nașcu mai rezolvește actele co-
misiunii fondurilor. Prin 24 Iulie sub Nr. 17 cere
dela pretura din Năsăud și dela cea din Abafia,
ca să trimită la comisiunea fondurilor ziarele de
cassă ale fondului școlastic pentru a cenzura ma-
nipularea banilor, iar în 4 August sub Nr. 18
aduce aminte preturei din Năsăud, ca să țină li-
citație publică pentru exarendarea dreptului de
crâșmărit treilunar pe anul 1853, în favorul fon-
dului școlastic.

După-ce își fini lucrările de cancelarie, tot în August, pe când era vacanța de vară, iar pentru economi timpul cel mai scump pentru lucrul câmpului, Vasile Nașcu, mai știe și bunul Dzeu ce grabă va fi mai avut, că fără de a spune directorului de școală Moisă Panga, în 6 August a plecat la Feldru pentru-ca să-și vadă și de mica economie ce o avea acolo, ca să aibă din ce trăi și apoi din ce cheltui și pentru susținerea cancelariei comisiunii fondurilor. Căci după cum am amintit mai sus și după cum a scris și Ioachim Mureșian: „Acea mică ceată de oameni devotați ținură luptă pentru drepturile confrăților grănițeri până la anul 1860 în Iulie fără nici o remunerațiune, ba nici rechisitele de scris nu li-se rebonifică de nicăirea¹⁾“.

Acest pas al lui Vasile Nașcu a fost considerat de o mare abatere, pentru care să fie pedepsit cu dojană în scris, care avea să se iee apoi și în lista de conduită a sa. Astfel directorul Moisa Panga în protocolul de gestiuni de pe anul 1853 la 14 August induce că „învățătorul Nașcu se dojănește pentru-că a omis de a-l anunța când în 6 August s'a dus acasă. Totodată descopere, că prezența lui a fost de lipsă pentru vidarea computurilor fondului școlar²⁾“.

Din aceasta admonițiune putem judeca și admonițiunea primă din 4 Oct. 1852, dar mai vârtos cele cuprinse în lista de conduită a lui Vasile Nașcu din anul 1850, precum și toate testimoniile date lui Vasile Nașcu și subscrise de directorul Moisă Panga.

1) Vezi Gazeta Transilvaniei din 1907 Nr. 240 pag. 2.

2) Unterlehrer Nasku wird wegen Ausserachtlassung der nicht geschehenen Meldung als er den 6/8 l. J. nach Hause gieng verwiesen. Zugleich eröffnet, dass seine Gegenwart bezüglich der Vidirung der Schulfonds-Rechnungen sich nothwendig darstelle.

17. Rugarea din 24 Octobrie 1853, către Guvernement pentru predarea fondului de montur.

După-ce toate cererile făcute la pretura Năsăudului și către comanda districtului militar din Bistriță au fost fără rezultat, Vasile Nașcu a compus petiția de sub Nr. 24/1853, în care enumeră câte cereri s'au înaintat, dar nu au căpătat ceva rezultat. Bani gata stau fără nici un folos la oficiul de dare din Bistriță, prin ce fondul de montur are o pagubă aproape 2000 fl., interesele după hârtiile de stat nu s'au ridicat din 1848 și așa comisiunea figurează numai cu numele. Din venite nu s'a dat nici un stipendiu tinerilor din cele 44 comune foaste grănițere. Mulți dintre acei tineri, cari și-au pus tare speranța în stipendii, din cauza sărăciei au fost siliți să întrerupă studiile dela institutele mai înalte și de prezent (1853) învârtesc sapa, săcurea, coasa etc., iar foștii grănițeri se plâng, că tinerii poporațiunii din aceasta graniță, care a rămas credincioasă Inaltei case domnitoare în toate pericolele, nu se bucură de favorul de a se putea cultiva la institute mai înalte pe spesele propriului lor fond, deși e clar ca lumina soarelui, că acest fond e o proprietate nedisputaveră, câștigat cu multe sudori ale foștilor români grănițeri. Pe baza acestora și multor alte argumente de drept cer, ca să se delătore pedecile și fondul de montur să se predeie comisiunii fondurilor spre a-l întrebuința conform destinațiunei, ce i-s'a dat din partea foștilor grănițeri fundatori.

Aceasta cerere ajustată cu mai multe documente s'a înaintat în 27 Oct. 1853, dar rezoluțiune numai după un an a sosit și și atunci negativă, după cum se va vedea mai în jos.

Aici mai amintesc o altă lucrare pentru apărarea drepturilor străvechi ale locuitorilor de pe Valea Someșului.

Aceasta e :

18. Legitimarea Rocnenilor în fața comisiunii delegate pentru reșezarea Văii Rocnei în drepturile ei.

Guvernul a trimis o comisiune spre a deschilini bunurile erariale de cele comunale. Comunele ș'au ales delegați din clasa inteligentă. Intre aceștia a fost și Vasile Nașcu :

Comisiunea delegată de guvern a pus trei întrebări spre deslegare :

a) Ce drepturi au avut locuitorii din Valea Rocnei până la anul 1475, când aceasta vale s'a alăturat la districtul Bistriței și apoi după aceasta?

b) Avut-au înaintea înființării așezământului de graniță pământuri, păduri, munți și pășuni comunale proprii, bucuratu-s'au doară și de alte drepturi și privilegii? Care sunt acelea?

c) Ce fel de schimbări s'au întâmplat sub graniță în privința pământului, pădurilor și a altor drepturi și dacă s'au întâmplat, care sunt pretenziunile și cererile lor?

La aceste întrebări într'un operat mai lung³⁾ au răspuns, că locuitorii din Valea Someșului și înainte de 1475 au fost totdeauna oameni liberi, iar după încorporarea cu Bistrița iarăși s'au bucurat de aceleași drepturi și privilegii ca și Sașii

³⁾ Vezi sub titlul de sus publicat tot în „Foaia pentru minte, animă și lit.“ 1854 Nr. 22, 23, 24, 32, 33, sprijinit cu mai multe documente și dovezi câte au avut atunci la dispozițiune.

din cetatea Bistrița. Aceste drepturi și libertăți date lor de regele Matia nu numai că s'au confirmat de succesorii săi regi, dar încă s'au și înmulțit prin donarea dreptului de crâșmărit, a comerțului și al vămii târgului. Locuitorii din Valea Rocnei, ca oameni liberi, au fost totodată și adevărații proprietari ai pământului și au avut drept de a cumpăra, vinde, dona și moșteni pământul. Tot ținutul din Valea Rocnei a fost împărțit din timpuri inmemoriale în teritorii comunale, despărțite prin semne, movile, iar pământul din teritoriul fiecărei comune a fost împărțit în sesiuni, cu care fie-care ca adevărat proprietar putea face și dispune ce vrea și pentru care singur principelui patriei plătia contribuțiune. Teritoriile neîmpărțite din păduri le-au folosit ca pășuni comunale. Toate pădurile mari și mici pe teritoriile lor au fost o proprietate neîmpărțită a comunelor, din cari s'au tras lemne de foc, de clădiri etc.

Pentru îngreșatul cu ghinda de stejar și fag nu plăteau nimărui, păscutul și vânatul era liber. Au avut dreptul de măcelărie, puteau clădi mori de făină și scânduri, fără de a plăti tacse. Usarea dreptului de comerțiu a vămii târgului și a altor provente li s'au asigurat prin decretul regelui Ludovic din 1520 și în fine s'au bucurat de dreptul pășunii în teritoarele comunale și în munți fără a plăti cuiva vre'o taxă. După înființarea graniții militare, administrația militară i-a împedat mult în exercițiul dreptului de proprietate avut înainte de militarizare, declarând pământurile de feudale, iar pe locuitori numai ca usufructuari (Nutzniesser). Cer, ca în astă privință să fie așezați în dreptul avut, să fie decretați ca adevărați proprietari și tot ce este în teritoriul lor să se transpună ca a lor proprietate spre liberă dispozițiune. Schimbări mai esențiale s'au întâmplat cu ocaziu-

nea împărțirii munților din 1807, care se află înscrisă în urbare, deci și în asta privință să li-se susțină dreptul de proprietate și folosire pentru pășunatul vitelor.

19. Vasile Nașcu despre isvoarele de venite ale fondului de montur.

Doi grănițeri, ajunși invalizi în serviciul de războiu și anume Sidor Dumitru din Maieru, care a orbit și Iuon Cătiul, au cerut să fie ajutorați din partea statului. Ministeriul de finanțe a întreat pe calea preturei din Năsăud, că nu ar putea fi ajutorați din fondul de montur¹⁾.

La acestea într'o reprezentațiune mai lungă adresată cătră pretura din Năsăud se arată: 1. Toate hotărârile aduse după desființarea regimentului de cătră reprezentații comunelor foaste grănițărăști, referitor la destinațiunea fondului de montur, la aprobarea acelora din partea locurilor mai înalte și cu toate acestea acela nu s'a predat comisiunii spre a se putea împărți stipendii din dânsul. 2. Se înșiră toate isvoarele, din cari s'a format fondul de motur și anume sumele de desdaunare pentru îmbrăcăminte proprie ce au purtat-o grănițării în garnizioane și pe câmpurile de război; taxele plătite de cele 44 comune grănițărăști din 1832—1837, banii ce se competau grănițărilor pentru lemnele de foc, ce liferau pentru ofițerii de stab și ofițerii superiori în tot anul și altele, în fine și unele venite neînsemnate din pădurea Dosul Stănișoarei. Toate acestea făceau suma de 28.135 fl., din cari erau depuși în hârtii de stat 17.000 fl. și în bani gata în cassa oficiului de dare în Bistriță 11.135 fl.

¹⁾ Scrisoarea preturei de dato 18 Nov. 1853, Nr. 5215 sosită la comisiunea fondurilor în 25 Nov. sub Nr. 27.

3. Făcând deducție din toate izvoarele se vede, că fondul de montur e proprietatea lor nedisputaveră, de dânșii câștigată și nu din grație, afară de aceea mai au o pretenziune de mai mult de 50.000 fl. pentru batalioanele regimentului, cari au fost scoase în anii 1848 și 1849 contra celor răsculați. 4. Considerând toate aceste se vede că însuși ministeriul de războiu nu e informat despre dreptul de proprietate la acest fond de montur, fiind-că în rescriptul Nr. 964 din 29 Febr. 1852 a împărțășit ministrului de finanțe, că fondul amintit ar fi un bun format din venitele munților revindicați și așa un bun al erariului de stat și la desființarea graniței s'a lăsat comunelor din regimentul al II-lea din grația prea înaltă. A putut să fie cazul la regimentul I român de graniță, că fondul de montur să se fi format numai din venitele munților revindicați, dar la noi au fost numai doi munți revindicați exarândați în favorul tuturor comunelor și încă numai vre-o 10—12 ani, în care timp abia au încurs 5000 fl.

A imbucătați acest fond unic de ajutorare, pentru sprijinirea indivizilor, cari au devenit în urma strapațelor de războiu incapabili de lucru, ar fi și s'ar considera de un act contrar voinței populațiunii de graniță, fiind-că nerezolvându-se dorința exprimată înainte cu doi ani în privința predării fondului de montur și a intereselor acestuia, ca să se poată da stipendii, în sufletele foștilor grănițeri a născut îngrijiri și în înșiși bărbații de încredere a stârnit neîncredere.

În urma acestora comisiunea fondurilor nu poate ca să corăspundă așteptărilor ministeriului de finanțe, ca să fie ajuturați din acest fond cei doi indivizi și aceasta cu atât mai puțin pentru că sunt mai mulți, cari ca tați de familii în decursul ultimelor lupte au fost scoși în serviciul

prea înalt și au murit prin spitale, iar femeile și copiii aceloră au fost lăsați în mâna sorții spre a fi ajutorați din îndurarea celor străini, cei mai mulți însă sunt așa ruinați prin strapăte, frig, înghețat, lipsă de îmbrăcăminte, foame și alte mizerii, încât ei între aceste împrejurări foarte grele și mizerii de tot feliul în statornicia lor neclătită în credința jurată au rămas pe viață necapabili de muncă și așa dacă numai unuia de i-s'ar da ajutor din acest fond, atunci toți ceialați ar pretinde, așa încât acest fond în scurt timp s'ar exhauria de tot. În urma tuturor acestora comisiunea propune, ca indivizii amintiți să fie ajutorați din partea statului.

20. Votarea stipendiilor în anul 1854 și greutatea nouă.

La începutul anului 1854 s'au făcut pașii de a se distribui stipendii atât tinerilor din gimnaziu, cât și celor, cari erau înscriși la academii. Intre acești din urmă erau Ioachim Mureșan și Ioan Florian la academia de drepturi din Sibiiu.

În Martie au sosit cereri pentru stipendii între altele și dela Ioachim Mureșan. Acesta în o epistolă din 2 Martie 1854 a rugat pe V. Nașcu pentru a fi sprijinit. La aceasta V. Nașcu în 30 Martie 1854 îi răspunde :

Mult prețuite Domnule!

„Poate că mă veți socoti cam întârziator cu răspunsu, ce să fac, nu am avut rând cu toate a Vă putea răspunde și corăspunde

Suplica D-Tale s'a primit cu bucurie de comitet și este voios a Vă ajuta și vom ajuta în gradul cel mai înalt după putința noastră. Atâta bală de scrisoare ce s'au scris în privința fondului aceluia,

cât eu unul sunt prea sătul și cum V'am scris mai dăunăzi cu greu mare ni-au urmat dela comanda districtuală înștiințare, cumcă dela despărțământul de credit din Viena s'au asigant usurile la perceptoratul provincial și totodată ne promisese districtul, că rezultatul la timpul său ni s'a face cunoscut, fiind-că s'au făcut prin aceasta comandă cuvincioșii pași spre a se aduce la capăt acest obiect. Intru aceasta speranță mijlocind pentru toți concurenții amăsuratele stipendii, comitetul va cere trebuincioasa sumă în calea oficioasă spre care scop va fi consultarea comisiunii în 25 Apr. n. a. c. Spre a Vă putea ajutora după dorință, fiți bun dați cerutul revers — cât de curund — pe calea domnului Porcius ca să nu Te cheltuești atâta. Despre aceasta socot a fi destul

D. Florian, care de vrea în aceastași suplică cu motive și condițiuni, spui-ne cât voește a avea și pentru patrie sau Viena. Reversul pomenit încă i ar fi de lipsă, fiind-că unii membrii au multe capriții și greluși și acum la început e greu lucru a desbăta oameni simpli 1)“.

Conform unui conspect din 26 Maiu 1854 s'au votat la 11 tineri stipendii de câte 30—40 și 50 fl., pentru cercetarea gimnaziilor din patrie și două stipendii de câte 400 fl. lui Ioachim Mureșan și Ioan Florian, pentru absolvarea drepturilor în Viena. Suma stipendiilor votate a fost 1260 fl.

Vasile Nașcu în 9 Iunie 1854 din Năsăud iarăși încunoștiințează pe Ioachim Mureșan, că „Opul comisiunii în privința stipendiilor s'a dat

1) Dela stipendiați se cerea să dea un revers, în care să se oblige, că după finirea studiilor vor servi un anumit timp în districtul Năsăudului. Ioachim Mureșan a trimis reversul cerut cu o epistolă din 11 April 1854.

de o săptămână la oficialatul cercual de aici spre a se înainta în calea oficioasă până la Guvern, până acum nu-i dus încă nici la district în Bistriță. Cauza este acum având durdură cu avizata încvartirare de c. r. miliție aici, adecă un batailon în Năsăud și în prejur.“

Intre altele adauge :

„Intre ceialalți aspiranți este luat și tânărul părintelui Lazar a fi ajutorat cu 30 fl. m. c. pe an, cât va fi în clasele gimnaziale²⁾. Domnia voastră fie-care cu 400 fl. m. c. socotindu-se toate speșele, drumu, cărțile, taxa școlară și altele. Numai de nu se va trăgâna prin cele cancelării prea mult! De aici trebuie pe săptămâna viitoare să se trimită mai departe. Auzind că s'au espediat și dela Bistriță nu voiou pregeta iară a Vă înștiința“.

Aceasta a și făcut-o Vasile Nașcu în epistola sa din 12 Iulie 1854, în care zice :

„De mult am fost promis a Vă răspunde ceva, însă ori mi-a crede cineva ori ba, n'am putut, nu din lenevire sau nepăsare, ci din multele ocupațiuni nu așa mult în interesul meu — ci a altora — nu am ce să mai scriu de acestea. Suplicile în privința stipendiilor s'au espedit și dela cerc bine sprijinit în 4 a. l. tr. sub Nr. 2375 și dela District, după cum pricepui în 19 tot a lunii trecute s'au trimis Guverniei. Bine v'ați face dacă ați întreba pe referentele locoțiinții în trebile școlare D. Dorgo sau Schuller, sosit-au în referatul unora din ei și de le au, să le iee la pertractare, să-i rugați cât va fi de îngrabă“.

²⁾ Acesta a fost Ioan Lazar, mai pe urmă dr. de sfânta teologie, profesor și director la gimnaziul din Năsăud. A repauzat în 30 August 1873 în etate de 35 ani, căzând victimă epidemiei de coleră.

21. Contribuirea fondului de montur la împrumutul de stat.

Pe când scria Vasile Nașcu epistola de sus în 12 Iulie 1854 și poate nici nu era expedită către Sibiiu la Ioachim Mureșan, pe atunci a doua zi în 13 Iulie, prezidentul guvernamentului a dat un rescript în cauza unui împrumut de stat, scris de Majestatea Sa. În urma aceluia rescript conducătorul preturei din Năsăud, Fabricius cu o scrisoare din 21 Iulie 1854 s'a adresat către supralocotenentul penzionat Grigore Mihailaș, locotenenții penzionați Anton și Tanco și învățătorul Vasile Nașcu, zicând, că conform rescriptului amintit autoritățile politice la ducerea în îndeplinire a aceluia împrumut de stat să se folosască de sprijinul acelor bărbați cu deosebire demni de încredere, cari sunt în stare de a exercita în cerc mai estins ori mai îngust al domiciliului lor o influință binefăcătoare asupra soților lor de pozițiune, apoi adauge :

„Fiind-că D-Voastră, conform pozițiunii și vazei Dvoastre exercitați asupra poporațiunii de aici o influință pe cât de însemnată, pe atât de binefăcătoare, am onorul de a Vă recerca prin aceasta, ca să binevoiți a participa în aceasta afacere foarte importantă la consfătuirea îndatinată în edificiul preturei la 26 l. c. la 10 oare înainte de amiazi.“

Rezultatul acelei consfătuiri a fost că atât fondul de montur (stipendii), cât și cel școlastic au subscris la împrumutul de stat 16 000 fl. și 4000 floreni.

Spre a putea corăspunde acestor contribuiuri comisiunea fondurilor în 27 și 29 Iulie 1854 a recercat oficiul pretorial ca să exopereze punerea

în curent a intereselor restante a fondului școlastic de 1886 fl. și a *paușalului* de folosință a fondului de montur în suma de 30.000 fl. precum și a intereselor restante după capitalul de 17.000 fl., elocat în obligațiuni de stat.

Aceasta cauză nu s'a trăgănat mult, după cum se trăgăna cauza stipendiilor. Ministrul de finanțe numai decât a și aprobat, despre ce comisiunea fondurilor a fost încunoștințată în 27 Aug. 1854 cu scrisoarea preturii din Năsăud din aceeași zi Nr. 252, în urma căreia în 28 August 1854 i-s'a predat dela comisiunea fondurilor declarațiunea de subscriere.

Din scrisorile câte s'au făcut până aici am văzut, că autoritățile administrative considerau comisiunea fondurilor ca un organ îndreptățit de a dispune peste averea fondurilor și aceasta o și accentua comisiunea pretinzând și dispunând.

Din acest an oficiile administrative întorc spatele și nu mai privesc în comisiune pe organul administrator al fondurilor, ci numai ca pe un organ consultător, fără alte drepturi.

Aceasta se vede apriat din scrisoarea preturii din Năsăud din 24 Sept. 1854, cu care transpune la comisiunea administratoare, o rugare a locuitorilor arși din Ragla pentru prelungirea plățirii unui împrumut luat, spre a o vedea și a o transpune mai departe, apoi îi trage atențiunea ca să se considere numai ca organ consultativ³⁾.

³⁾ După protocolul de intrate la Nr. 67—1854: Verlangt (der Bezirksamt) dass durch die Raglaer Abbrandler Jedean etc. bezüglich Fristerstreckungserwikung eingereichte Gesuch zur Einsicht und weiteren Vorlage, dann ermahnt die Schulfonds-verwaltung nur als berathendes Organ zu gelten.

22. Rezolvarea nefavoritoare a stipendiilor din cauza împrumutului de stat.

În urma îndrumării date de V. Nașcu lui Ioachim Mureșan în scrisoarea din 12 Iulie 1854, citată mai sus, ca să întrevină la refenții dela guvernament și să-i roage să le iee la pertractare cauza stipendiilor cât de îngrabă, Ioachim Mureșan în o scrisoare din Sibiiu 29 Sept. 1854 între altele îi răspunde următoarele:

„În privința stipendiilor, umblai pe la locuțiință, unde ducând Nrul comandai districtuale din Bistriță din 20 Iunie c 5680 îmi dederă din registratura Nr. 12.289 și îmi espuse, că se află în despărțământul I nefinit, așadară ar fi bine când veți mai băga ursoriu să puneți în petit: „die hlöbl. Staatthaltereî geruhe die baldigste Erledigung dieser Angelegenheit dem Departement I. aufzutragen⁴⁾“ și apoi încă nu știu ce veți căpăta răspuns, că șeful aceluî departement e Schweiger, un om“.

V. Nașcu a și făcut rugarea de urgență în 8 Oct. 1854 trimițându-o deadreptul la locuțiință.

În 4 Nov. 1854 comisiunea administrătoare primește dela pretura din Năsăud cu data 1 Novembre scrisoarea comandai districtuale din Bistriță, care sună:

Dupăce atât banii gata ai fondului de montur, cât și interesele ce vin după aceia sunt destinați de comunele fostului al II regiment român de a se da pentru împrumutul de stat scris mai pe urmă, astfel prin aceea încetează propunerea făcută cu raportul anterior din 12 Iunie 1854 Nr. 2375 pentru asemnarea unor stipendii din acest fond pe sama studenților.

⁴⁾ Românește: Să binevoiască onorata locuțiință a dispune departementului I, rezolvarea de a mai urgența a acestei cauze.

Despre aceasta se încunoștiințază oficiul pre-torial în urma ordinațiunei înaltei locoțiințe din 9 l. c. (Octobre 1854, Nr. 12289—1449) pe lângă retrimiteria tuturor acluzelor raportului spre știre și spre mai departe afacere. 1)“

Despre toate aceste Vasile Nașcu în 8 Nov. 1854 scrie lui Ioachim Mureșan următoarele :

Mult prețuite amice!

„Știu, că încă mult Vă veți mira cum nu vă răspund la îmbucurătoarea epistolă a Dlor-Voastre cu datu 29 Sept. a. c., cauza a fost mai cu samă așteptarea rezultatului la ursoriul băgat directe la locoțiință cu data 8 Oct. Nr. 69 în privința stipendiilor -- spre a Vă putea face aceasta cunoscut, — însă ce ne fu răspunsu sub Nr. 12289—1449 din 9 Oct. comunicate cu Nr. 10355 cu datu 22 l. t. dela districtul acesta:“ „Da die sämtliche Einkünfte des gedachten Schulfonds zur Beteiligung an den letzten Staatsanlehen bestimmt worden sind, der Antrag um Willfahung der Stipendien sich von selbst behebt. (!!?)²⁾“. Puteți-Vă închipui, că n'am pregetat îndată a apela la Presidium locoțiinții spunându-le verde cum să cuvine, puind toate sub nas și deslușind prin o descriere apriet proventele fondului aceluia în viitorii 5 ani, care urcă suma 13692 fl, din care scoțindu-se suma trebuincioasă la împrumutu statului spre cea depusă de 12.700 fl., m. c., cu 2425 rămâne venit curat în viitorii 5 ani cu 11.267 fl., care sumă luată în

1) Datul. Vom k. k. Militärs Distriks Comando Bistritz 22. Oktob. 1854 Nr. 10355—1854 subscris Flügelly Obstlt. E de observat că urgența trimisă de-a dreptul de V. Nașcu e datată din 8 Oct. iar ordinațiunea locoțiinții e datată din 9 Octobre 1854.

2) Românește: fiind-că toate venitele amintitului fond școlastic sunt destinate de a se da la împrumutul ultim de stat, propunerea pentru aplacidarea stipendiilor încetează de sine.

comun pe an dă 2253 fl. de unde : sowohl Stipendien, als sonstige kleine Unterstützungen und die Einkommen-Steuer anstandlos bestritten werden können³⁾), așa s'au dovedit — și nevedit — apoi acluzând actu totului tot la o plângere, cu durere directe pornește azi dela Năsăud la Praesidium sub Nr. 74, apoi vom mai vedea ce vor mai zice : Gata suntem la negativă rezoluție a-le așterne toate ministeriului de cult și învățământ și mai pe urmă și Maiestății.“

„Acum ne-am rugat a se îngădui de stipendii numai de 620 fl. pe anul acesta, considerând această jurstare — că cari încă n'au mers până acum la o școală sau facultate de acum până la începutul anului școlar viitor nu se pot primi — drept aceea numai pentru aceia, cari se află la școale și frecventează s'au făcut o consignare — așadară Domnia-Voastră socotim că trebuind acum a rămânea în Sibiiu și acest an — Vi s'au pus suma pe anul acesta numai 200 fl. m. c. însă în întâmplare când ați putea pe al doilea semestru merge la Viena, atunci vi s'ar asigna și celelalte 2.“

„Acum tot atâta : ori capu de piatră, ori piatra de cap, cerem ca rațiunile acelui fond să ni se deie după pofta comunităților și oficiolatul politic să nu dispue volnicește cu banii noștri etc. etc., ci să rămâe în hotarele sale ca deregătorie controlitoare.“

„Ce blăstămăție și maliție din partea inimicilor națiunei române! dintr'al nost să nu poată învăța nime!“

„Inainte de o săptămână am mai dat o notă la oficiu cercual ca un răspuns la altă abătătoare dela calea omeniei, cu care păzem cum să cuvine abuzurile și poftim 1208 fl. Verzugszinsen nach

³⁾ Românește : atât stipendie cât și alte ajutoare mici și darea de venit să pot acoperi fără greutate.

dem allg. B. G. B. (interese de întârziere după legea austriacă) dela cauzătoriul întârzierii — cu un cuvânt — suntem intrați între collesioni — ori ce a fi nu dăm pace⁴⁾.”

La toate cererile și remonstrățiile iarăși urmă tăcere. Prezidiul locoțiinții din Sibiiu nu-și bătea capul cu suferințele studenților.

Prin luna lui Decembre 1854 Ioachim Mu-reșian comunicând lui V. Nașcu mizeria, în care a ajuns, fiind-că nu a mai putut ajunge în posesiunea stipendiului votat, acesta îi răspunde cu data din Năsăud la 23/11 Dec. 1854, următoarele:

Mult prețuite amice!

„Nu sunteți D-Voastră mai năcăjiți ca mine în privința blăstămăției, ce mai există fără capăt și pe cum v'am fost înștiințat încă în 11 a lunii trecute, sub Nr. 74 s'au înaintat directe la presidium locoțiinții un recurs în stil cam cum se cuvine, ca să fie odată ce va fi, alegând toate din care să se poată desholba în tot modru — și minune, — că până azi nu au mai sosit nici un răspuns — așteptăm însă după sărbătorile nașterii — și dacă nu sosește nimica, atunci în speranță că trebuie să dobândim odată aplicidarea poftelor noastre — se vor lua bani câți vom socoti a fi până una alta de lipsă — și a conto sumei de stipedii se vor împărți, — despre care lucru am și avut vorbă cu președintele cercului având acum iar parale gata la 305 fl. m. c.

„Fără subsidiu nu vom lăsa noi studenții în timpurile acestea scumpe. Despre aceasta îmi dau parola mea. Încă puțină paciență trebuie se fie!

⁴⁾ O cerere de atare natură a făcut comisiunea administrătoare a fondurilor și în 25 Februarie 1858 sub Nr. 129, bázându-se pe dispozițiunile cuprinse în §§ 1293, 1295, 1299 și 1331 ale legii austriace (Allgemeine bürgerliches Gesetzbuch.)

„De vom scrie și la Ministerium s'au la Majestate ; dintru al nost să nu putem! — mare! lucru!!!“

„După sărbători scoatem atâta cât odată să vă putem ajuta cu cât de puțin — a suplini sau a da banii îndărăpt nu ne va putea sili nime.“

23. Incercările lui Vasile Nașcu de a urgita punerea în curent a stipendiilor prin întrevinerea părinților și nouă rugare către locoțiință.

Espirând și anul 1854 fără de a ajunge la ceva rezultat, în timpul sărbătorilor de Crăciun s'a făcut o cerere, care au subscris-o părinții tinerilor, cari aveau să capete stipendii și anume Vasile Cifor din Nepos, Ion Mureșian din Rebrîșoara, tatăl lui Ioachim și Vasile Andresi din Năsăud în numele tuturor acelor părinți și tutori, cari au înaintat testimonii de școală și de studii ale tinerilor, cari aveau să fie împărțâșiți cu stipendii din venitele fondului de montur.

Acea cerere a înaintat-o comisiunea administrătoare a fondurilor cu scrisoarea sa din 8 Ian. 1855 la pretura din Năsăud, rugându-o să esopeze cât de îngrabă dela locurile mai înalte aprobarea stipendiilor și aceasta cu atât mai vârtos pentru că e neîncunjurat de lipsă ca tinerii momentan să fie ajutorați ca să nu-și întrerupă studiile, iar părinții lor pretind ajutor după drept și echitate din bunul lor privat propriu.

Trecuseră 3 luni de când s'a înaintat de-a dreptul la prezidiul locoțiinții plânsoarea din 5 Nov. 1854 și trecuse și o lună dela înaintarea rugării

părinților acelor tineri, cari studiau la școalele din Blaj și în Sibiiu, dar ceva rezultat nu mai sosia.

Nașcu ne mai având paciință, în 14 Febr. 1855 face o nouă urgență dela comisiunea administrătoare a fondurilor către prezidiul locoțiinții și o trimite direct și recomandat. În aceasta rugare zice, că pentru de a putea reținea pe acei tineri, cari deja studiază în institute din patrie, în speranță de a fi ajuturați, ca să nu-și întrerupă studiile în decursul acelu an școlar din lipsă de mijloace de subsistență, din cauza urgenții au înaintat direct rugarea din 5 Nov., pentru a permite punerea în curent a stipendiilor votate pentru mai mulți tineri din fondul de montur. Fiind-că de atunci au trecut trei luni și nu a sosit nici o rezolvare, pentru liniștirea părinților și tutorilor cari au petiționat, sunt siliți a se ruga din nou, ca aceasta cauză să binevoiască a o rezolva cât de îngrabă, luând în considerare toate celelalte puncte de cereri încă nerezolvate, ca să se poată delătura odată din drum ori ce pedecă și conform ordinei dorite să înceteze manipulațiunea de bani, care dela desființarea institutului de graniță a cauzat o perdere de interese de vre-o 1500 fl.

La aceasta rugare de urgență numai după o jumătate de an, în 13 Iulie a sosit rezoluțiunea locoțiinții din Sibiiu, — cu care, după cum se va arăta mai în jos, nu respinge cererile, dar punerea în curent a stipendiilor o face pendentă dela aprobarea licvidării intereselor fondului de montur.

Astfel cauza stipendiilor se trăgănează și în anul 1855 și V. Nașcu, neputând împlini promisiunea făcută în epistola anterioară, s'a sbuciumat în sufletul său și în 6 Martie 1855 scrie lui Ioachim Mureșian următoarele :

„Prea stimate amice! Pe cât Vă sfiți a-mi răspunde mie cu câteva zile mai înainte —

cu atât mă simțesc și eu mai rușinat cu promisiunile date D-Voastre în privința stipendiilor — văzând, că din atâta bală de scrisoare ni se ivi o zare, din care eu anume presupuneam, că vom ajunge încă în anul trecut scopul dorit, însă durere că blăstămățiile unora oameni malițioși ne-au amânat lucru întru atât — cât iată a trecut și semestru anului acestui curent și după două ursoariumuri stilizate și espedate direct la Praesidiumul locoțiinții — încă până azi nu sosită nici un răspuns — de 2 săptămâni a mers altul pe calea oficioasă iară întru aceea privință, că doară va urma cu efect bun sau negativ, ca să ne știm de ce ne ținea.

Veți fi având cunoștințe cu unii referinți dela locoțiințe? ar fi bine a-i mai scobi, ca să se știe stau ad acta sau duse-s în sus la ministeriu învățământului. Căci cred, că konziliari definitivi în privința școalelor încă nu sunt sosiți — ba încă doar nici denumiți pentru Transilvania — la cari s'ar putea omul mai cu anume adresa. Ceialaltii referinți, mai pot zice, că nu pot descâlci cum și ce este cu fondul nostru! pe lângă toate volumele de scrisori.

Escuzarea Vi-o cred — eu văd la mine — fiind mai liber și totuși într'o lună nu Vă putui răspunde până s'au finit esamenele semestrului dintâiu.

În urma rezoluțiunei locoțiinței din 9 Oct. 1854, în care s'a zis, că nu se pot da stipendii, pentru că banii fondului de montur sunt destinați pentru împrumutul de stat, comisiunea administratoare a apelat de-a dreptu la prezidiul locoțiinții dând tot felul de deslușiri, apoi a urgat de două ori rezolvarea aceleia. În urma tuturor acestora abia în 19 Iunie 1855 a ieșit rezoluțiunea locoțiinții din Sibiiu din 1855, care s'a trimis prefec-

turei din Bistrița, iar aceasta cu datul 6 Iulie a încunoștiințat pretura din Năsăud, dela care abia cu scrisoarea din 13 Iulie 1855 s'a comunicat cu administrațiunea fondurilor.

În amintita scrisoare a prefecturei din Bistrița se comunică, că locoțiința nu e străină de a încuviința stipendiile cerute pentru tinerii studenți, din districtul desființatului al II. regiment rom. de graniță, din interesele fondului de montur întru cât conced mijloacele, dar această încuviințare nu se poate da definitiv înainte de ce ar urma licvidarea intereselor din acel fond de montur, spre care scop însă a mers dela prefectură la pretură emisul oficios din 18 Nov. În fine adaugă, că aceasta o comunică spre știre deocamdată și retrimite cererea părinților înaintată de comisiunea administratoare a fondurilor în 8 Ian. 1855.¹⁾

Astfel după multe bătăi la ușile tuturor diregătoriilor politice a urmat aprobarea de a se da stipendii tinerilor descendenți a acelor părinți foști grănițeri, cari *au pretins ajutor după drept și echitate din bunul lor privat propriu*, punerea în curent însă au făcut-o pendentă dela licvidarea intereselor, pentru cari Vasile Nașcu mai în jos a început noua luptă.

1) Nr. 5297. An das k. k. Naszoder Bezirksamt! Die hohe k. k. Statthaltereı hat mit Erlass vom 19. v. M. Z. 7847/892 ex 1855 auf die Vorstellung vom 28./2. l. J. Z. 168 eröffnet, dass sie nicht abgeneigt sei, die für studierende Jünglinge aus dem Bezirke des aufgelösten II. Romanen-Grenz-Regiments angesuchte Stipendien aus den Interessen des diessseitigen Monturfonds nach Zulass der Mittel zu bewilligen, dass jedoch diese Bewilligung nicht eher definitiv ertheilt werden könne — bevor die Flüssigmachung der Interessen von jenem Montursfonde erfolgt, zu welchem Behufe aber der hierämtliche Erlass vom 18. November Z. 814 praes. an das k. k. Bezirksamt erging. Dies zur einstweiligen Kenntnis unter Rückschluss der Berichtsbeilagen. Vom k. k. Kreisamte. Bistritz 6. Juli 1855. *Nagy m. p.*

Între acuze a fost cererea părinților și tutorilor tinerilor stipendiați.

24. Pregătirile lui Vasile Nașcu pentru compunerea unui Memorand la Maiestatea Sa în cauza stipendiilor.

Am văzut cum a trecut și anul școlar 1854/5 fără ca după zeci de rugări, reprezentațiunii să se poată exopera punerea în curent a stipendiilor.

Guvernamentul (locoțiința) din Sibiiu cu re-scriptul său din 19 Iunie, citat în capitlul precedent, a aprobat hotărîrea comisiunei administrătoare a fondurilor, cu care s'au votat stipendii tinerilor din fostul al II. regiment rom. de graniță, despre a căror părinți și tutori s'a zis, că dâșii ca petenți „pretind ajutorul după drept și echitate din propriul lor bun privat“, și neavând altceva de obiecționat, a făcut pendentă punerea în curent numai dela licvidarea intereselor fondului de montur.

Am văzut mai departe cât de târziu ajungea comisiunea administrătoare a fondurilor și la o rezoluțiune negativă, pe când de altă parte subscrierea pentru împrumutul dat statului s'a rezolvat în un timp foarte scurt, deși tot aceea poștă purta și corespondințele fondului, ori poate că pentru corespondințele lor aveau și poște de porumbi?¹⁾

Stând astfel cauza stipendiilor, Vasile Nașcu se puse pe lucru, ca să pregătească în aceasta

¹⁾ Expedițiunea de poștă până în 1 Maiu 1854 se făcea prin dragoni, cari mergeau călare de 2-ori pe săptămână dela Năsăud la Bistriță. Din 1 Maiu s'a deschis o expedițiune de poștă de sine stătătoare, fiind denumit ca expeditor de poștă Iosif Mihailaș, care a funcționat ca atare până la finea lui Decembre 1855. Iosif Mihailaș, aztăzi cassar al cassei de păstrare „Aurora“ din Năsăud, e fiul lui Grigore Mihailaș, supralocot. penzionat, despre care se face amintire în aceasta descriere. Fiindcă expeditorul Iosif Mihailaș încă ca tinăr de 21 ani a încărunit, Vasile Nașcu l-a numit „Porumbul Năsăudului.“

cauză o remonstrațiune la ministrul de culte ori un Memorand, care să fie înaintat Maiestății Sale, după cum amintise în epistolele reproduse până aici, dar greutatea cea mai mare îi era, că nu avea toate datele de lipsă la dezvoltarea istorică a fondului de montur, fiindcă archiva regimentului a fost nimicită în anul de revoluție 1849

Nașcu știa, că ordinațiunile emanate dela comanda regimentului din Năsăud cătră cele 12 stațiuni de companii în timpul graniței la fiecare companie, ba și în comunele grănițarești se luau în copie, așa făcû pași, ca să adune acele ordinațiuni din acele locuri, pe unde au mai rămas de focul revoluțiunii și spre acest scop a trimis un om expres prin toate comunele până și pe valea Bârgăului, iar dânsul studia fragmentele rămase în Năsăud și jur și tot a 4-a, a 8-a zi se mai ducea și în comuna natală Feldru, ca să-și caute de mica economie.

Cum a lucrat Vasile Nașcu în vara anului 1855 și cum a fost sprijinit și ajutorat de ceilalți, se vede din următoarele epistole, scrise de dânsul cătră Ioachim Mureșian, ascultător de drepturi în Sibiiu.

În una cu datul din 1 August 1855 scrie următoarele:

Amate Amice !

„Mult am socotit cumcă să vă pociu răspunde mai bine, ca mai chiar să puteți vedea și pricepe cum merg și stau referințele în privința stipendiului. Alt modru n'am aflat mai bun, fără ca să decopii toate corespondințele în privința aceasta și făcând¹⁾, binevoiiți a vedea ce au ur-

¹⁾ La aceasta epistolă a alăturat în copie pe o coală de hârtie scrisă foarte des din margine în margine corespondința mai însemnată, amintită până aici din 22 Octobrie 1854 până în 18 Iunie 1855 cu oficiile amintite, precum și ezoluțiunile acelora.

mat după toate ostenelele și truda noastră — maliția e de tot mare!

Acum socotiți ce se mai întreprindem, a tăcea, ar fi inamicilor noștri binevenit — însă o remonstrațiune vom așterne, dară când va veni ceva rezultat după aceasta.“

Acum voim cu date apriate să gătim aceea remonstrațiune, — însă ne mai lipsesc unele, — după cari am trimis în toate locurile cunoscute de a putea afla ceva.

Aceasta cauză numai un jurist harnic ar putea-o în calea dreptului duce la cale — altminterlea sunt toate în vânt scrise și trimise.

Date zic a ne fi de lipsă, să știm adecă câtă restauță a rămas la cumpărarea monturului mai din urmă la anul 1842 și de atunci încoace, să putem apriat băga sub ochii inamicilor cât s'a primit din banii de pe lemne și cât de pe munți.

Socotiți, că mie mi-ar fi tot atâta în privința aceasta — pe mine mă ține această descriere dela desfătarea vacanții și a lucrului dela câmp — de voiu tăcea eu — toți vor tăcea — ba a și adormi lucrul de tot.

Până se va mai prăvăli dela Ministeriumuri ceva favoritor ar fi bine, ca să dați o rugare la badea popa ²⁾ ca să vă ajute a conto din cutia bisericească, ce vei socoti și Dumneata — să scriem alăturând toate chiar la Maiestate.

Ce veți socoti a fi de lipsă a se întreprinde în privința aceasta, fi bun a-mi comunica cât de îngrabă — până a nu fi prea târziu

Iartă că e oara a șasea și se închie posta — trebuie să finesc.

²⁾ Ioan Lazar fostul capelan al Năsăudului și tatăl fostului director gimnazial din Năsăud Dr. Ioan M. Lazar, pe acel timp student în Blaj.

Salutându-te eu și cu muerea mea — îți răspund în conțelegere cu dl vicar și rămâi al D-Tale sincer

V. Nașcu m. p.

După aceasta V. Nașcu iarăși se duse în Feldru la făcutul fânului, unde primi o epistolă dela Ioachim Mureșian, care se vede că ajunsese în mare lipsă pentru neprimirea stipendiului.

V. Nașcu în 6 August 1855 rentoarce în Năsăud, de unde-i scrie în mare grabă următoarele:

Mult prețuite Doamnule!

Scrisoarea menționată s'a primit de dl vicar cu adevărată compătimire, unde văzând Dlui jurstările D-Tale cele vitrege — la care zise ca să fac remonstrațiune la emisul c. r. Ministru de finanțe, care l-ați fi primit în răspunsul meu cel din urmă întreg — însă până atunci poate s'ar întârzia timpul — și s'ar începe cursul juridic la Viena — pentru (aceea) zise Dlui, că doar dintr'altă cassă pe chizășie (Bürgschaft) până se va descurca lucru cu proprietatea banilor foști de montur — ba uitam! și aceea pomenise, că va serie la Blaj — ca să te ajute cu un stipendiu dela Romanțai.

Scris-au sau ba — nu știu.

Administrațiunei fondului acestuia i lipsese unele date — pentru nimicirea arhivelor — însă de 3 zile am trimis sol la Bârgău, unde se află protocoale de acel fel și astăzi în oara aceasta n'a sosit răspuns nici cum. Cât vom avea acelea, nu voi întârzia a compune aceea remonstrațiune dea-dreptul la Maiestate sau la minist. cultului și a învățământului. Aici trebuie tunat subt nas — că acel fond e cea mai mare parte din bani de pe lemne și numai puțin de pe munții recăștigați.

Esamenele trecute ne-au sucit creerii de ambe părțile. Noi încă am avut de lucru până la finitul lui Iulie.

Speranța nu o perde de a fi folosit cu stipendiu din acel fond. Puteți singuri da o suplică prin ministeriu cultului și a învățământului bazată pe ordin c. r. guvern. din 18 Faur 1851 Nr. 3598 și decherațiunea comunităților din 13 Martie 1851, care ambe menesc acel fond ca proprietate a comunelor — după cum s'a jeluit acestea și in suplica lor, admanuată Măiestății Sale, in 2 August 1852.

Suplica D-Tale s'au așternut cu ord. Nr. 44 din 26 Maiu 1854, distric. 2375, 5/6 1854, urso-rium la gov. și locoțiință 8 Octomvrie și 14 Ianuarie 1855 N. 83 dela cerc și circumdariu¹⁾ nu pot servi mai ales dând aste din urma directe la locoțiință.

Fondul monturului este menit cu ord. guvernamentală d. 18 Faur 1851 Nr. 3598, apoi statutele din 2 August 1851.

Fondul școlar are odată in obligațiuni de stat 17000, la împrumuturi are să dea 20000 fl., din care a enumerat 12700, restanța cametelor 4000, bani gata 436, contribuția din venituri tot plătim și camăta ca venit nu mai sosește.

Socotind a-ți fi răspuns la toate poftele Dtale — după modru și adevăr, mai la urmă însemnez și acel emis al cercului Năsăud, care dă a înțelege, că din cameți se vor da stipendii, acela a avut Nr. 326—30 Ianuarie 1854 a districtului Bistriței N. 641—21 Ianuarie 1854.

Pe suplica admanuată Maiestății nu primirăm nici o rezoluțiune!!!

¹⁾ Așa au mai tradus Kreisamt numit in aceasta scriere prefectura, care era in Bistrița față de cercul mai mic (pretura) din Năsăud.

Epistola din urmă Ț-am primitu-o în Feldru unde era (m) la făcutu fânului, — care spre a o putea răspunde venii astăzi la Năsăud unde așteptai și niscăi protocoale dela Bârgău, — care însă nu sosiră.

Ministru cultului și a învățământului au concedat lui Petri¹⁾ acum 2 ani la cererea sa directe a i se da stipendium dela stat, — dară D-Ta să nu poți avea dintr'al nost? bate și trebuie să se deschidă, așa socot eu, acolo trebuie ciocnit.

Eu unu nimic poftesc mai mult în viață-mi și mai eu sete, ca să te văd Dr. de jură — aici în Năsăud — atunci bucuros zic — bucuros vreau să mor.

De-a lui Romonțai încă să fie vacante vr'o 2 stipendii — doar acum ori de colea ori de icea — vei avea ajutor — cum voi putea deminți ministeriului socotința de banii monturului — îndată voi lăsa tot lucru și mă mai apuc a mai face și acel paș.

Peste toate acestea te rog a-mi mai împărtași îndată cugetul — la care vei fi ajuns acum, așteptând acestea (salutare dela soția-mi) sunt

Al D-Tale sincer *B. Nașcu* m. p.“

In legătură cu aceasta din Năsăud 21/8 1855
îi mai scrie următoarele :

Amate Amice!

„După-ce v'am fost espedat epistola mea din urmă — mi-am adus aminte, că nu v'aș fi răspuns încă la toate întrebările Dlor-Voastre din epistola mai de pe urmă — și anume socot eu a nu fi

1) Vasile Petri pe atunci la preparandia din Praga, mai târziu învățător la școala normală din Năsăud, apoi profesor de preparandie tot aici și în Deva. Cu acesta ne vom întâlni mai mult în decursul acestei biografii.

răspuns cine sunt amployații la oficiu de aici; la aceasta deși așa târziu vii numesc:

Praetor: Aloys Kanczucki; Adjunct: Johann Schneider; Actuar: N. Nössner; Cancelliste: Ferdinand Schloif, Johann Kögler, Johann Popp; Ascultant; Filtsch aus Bistritz; Perceptor: Anton Vinogrovski; Controlor Johann Rupp; Diurniști: 4.

Totodată trebuie să Vă încunoștiințez, că remonstrațiunea menționată în răspunsurile mele din urmă din partea administrațiunei fondului școlastic încă nu s'au înaintat, cauza au fost necăpătarea dovezilor trebuincioase, după cari am scris și am trimis espresse în mai multe locuri pe la foastele stațiuni de companii, unde știam a nu fi fost nimicite arhivele — însă durere — trebuie să mărturisesc că mă înșelai în bărbații, pe cari mă răzâmai — nu știu ce să zic! cum pot fi oamenii așa indiferenți în privința binelui comun! aceasta fiind-că dela unii primim promisiuni — goale — și până azi alt ceva nu — apoi dela alții nici răspuns.

Dacă m'ar fi îngăduit jurstările eu singur în persoană maș fi dus pe la acelea locuri — însă timpul feriiilor l-ași folosi și eu în mai multe feluri și spre binele comun dară și spre a-mi căuta de mica-mi economie la Feldru, unde a patra, a opta zi trebuie să mă duc.

Ori voi primi ceva dovezi mai bune, ori ba — tot remonstrațiunea aceea vom găti-o în săptămâna aceasta și vom înainta-o la oficiu cercului celui mare al Bistriții.

A compune și a desbate fără a avea dovezi de ajuns, spre a putea pune subț nas înțriganților și inimicilor românilor, nu e lucru ușor; apoi dacă ar lucra mai mulți, — ce ar fi, însă numai cât zic: *ar fi bine să se facă! fă!*

Desbătând eu prin scrisorile mele astăzi aflai,

că pe an au venit la fondul monturului 2264 fl. 20 cr. M. C. și de pe munții recăștigați numai 720 fl., drept aceea chiar când ar avea drept administrația financiară pe timpul administrațiunii militare, (care nu are nici ca cât), tot nu poate pune pedeci și sequester pe acelea fondațiuni și precum este și cea de pe arânda crășmăritului de toamnă.

Că să zic — pe calea politică se pun toate ad acta și tac — nedându-ne răspuns.

Aici trebuiește un avocat harnic, — acela le-ar umplea gurile.

Eu v'am fost rugat a-mi răspunde după primirea epistolelor mele ce vei fi cugetat în privința stipendiilor, doar v'ați socotit a face singuri pașii cuviincioși la locurile mai înalte, pre cum la min. cultului și a învățământului, sau la Majestate.

Di chef Panga vă va spune de năcazu nost. Di Nășcuț încă vă va da vre-un sfat bun, — ori ce-i face — de advocăție nu vă lăsați.

Finindu-se și papiru finesc și eu și Vă rog a-mi răspunde că doar pe atunci voi putea și eu comunica opu nost.

Salutându-te rămân ca totdeauna al Dlorvoastre sincer amic
V. Nașcu, m. p.“

La aceste scrisori Ioachim Mureșan răspunde din „Sibiiu în 28 August 1855“ într'o epistolă mai lungă, pe care V. Nașcu a primit-o în 17 Septembrie 1855.

În aceasta Ioachim Mureșan, zice că-i răspunde la 3 epistole, căci din 1-a până în 14 August n'a fost în Sibiiu, ci a umblat pe la Blaj, unde mișcă toate petrite pentru un biet de stipendiu de 300 fl. M. C. Apoi după ce-i înșiră toate năcazurile, îngrijirile, ce le are, pentru-că nu poate cu aceea sumă să continue studiile la Viena, unde pentru

fiecare oară se plătește didactru de 25 fl. zice, că nu-i rămâne alta decât să se dea popiei, apoi adaugă:

„Popă însurat nu mă voi face, că cu pere de molid nu voi ținea preoteasa, apoi pe la noi nici ghindă de ceva treabă nu-i... Noa acum ce e de făcut? Cu piatra de cap ori cu capul de piatră și în urmă tot rămâi cu capul spart. In cât se atinge de atinsa remonstrațiune, aceea se poate face, însă la aceea să i-se acludă toate scrisorile, câte se ating de fondul școlar dela Alfa până la Omega și așa așternute chiar Majestății Sale Apostolice, ca așa aceasta fără de a mai fi silit a mai trimite după relațiuni pe la locoțiință, circumdar și cerc să poată hotări din remonstrațiune și din acluzele ei, cari ar fi bine să fie ale gate în copie vidimată.

Intre altele acluze pricep eu afară de documente și corespondințele oficiolaturilor cu comisiunea și viceversa. Mai întâi trebuie în remonstrațiune apucat lucrul de acolo, că cu desființarea regimentului au rămas o sumă de bani de ai grănițerilor, cari după ordinațiunea d. dt. etc. s'au merit pentru școală și s'au privit ca un fond privat (tocmai ca cum e a lui Romonczai etc.) al grănițerilor; însă Inaltul Ministeriu de finanțe ne deneagă aceea destinațiune a acelor bani — zicând, cumcă încă de acum înainte are să se meneză pentru vre-un scop, tocmai ca cum ordinațiunea citată ar fi numai o iluziune goală fără temei și vază. (Incât se atinge de administrarea fondului, acesta stă supt oficiul de finanțe, precum stă și fondul lui Romonczai etc., însă numai întru atâta încât acesta are de a solvi la cei avizați cătră dânsa).

Mai încolo zice Inaltul Ministeriu, că cei mai mulți bani sunt de pe munți, să le arătați cât au

rămas dela cea mai de pe urmă cumpărare de montur și apoi câte lemne s'au dat atât la ofițerii de companii, cât și de regiment. Actele trebuie că s'au luat prin oficiul de cerc, și așa ar fi bine, să cercetați în arhiva cercului. Vă veți mira dacă veți dobândi încrederea lui Schneider, că el vă va descoperi tot, sau cel puțin mai mult decât ai noștri. Rugați-l secret în numele meu, pe lângă exprimarea adâncului compliment din parte-mi.

La toate acestea trebuie să le premeargă o enerațiune istorică (der geschichtliche Hergang der Sache) cum s'au înființat, cum au durat, ce au pătimit, ce au meritat pentru Majestate și cum s'a desființat regimentul, însă nu lung fără scurt și precis și fără de multe complimente și cercuscieri, numai natural, tocmai ca cum ar cere un băiat dela tatăl său pâne. Nu vă simțiți vătămat că vă scriu așa, deși Dvoastră știți întocmi aceea mai bine decât mine.

Incât se atinge de dreptul oficiului financiar, acesta are numai de a aviza pe cei ce au să capete bani la cassă, și cassa etc. precum controla (Buchhaltung) au de a face rațiunile și a-le aplacida sau a-le rectifica, mai pe scurt au de a griji de manipulațiunea banilor.

Pentru aceasta nu vă supărați, că banii se trimit la cassa provincială, căci aceia nu i-ați perdut, mai cu seamă că nu numai aceste, ci și alte fonduri tot acolo sunt, numai alții p. e. cum e capitulul din Blaj, propun, că cine să se stipendieze, care drept îl aveți și Dvoastră. Lăsați banii să se dee la cassă, numai să vă dee rațiunile, pentrucă Dvoastră sunteți caventi să vă arete că unde sunt banii.

Pentru vre-o împrumutare din lada bisericeî aveți bunătate vorbiți cu badea, că în ce chip și sub ce condițiune ar fi împrumutată, à conto cui

și cât? și îndată ce voi ști, voi suplica îndată și de va fi de lipsă dau și obligațiune, sau dați Dvoastră comisiunea în numele fondului.

Mai în urmă nu pot să mă arăt așa de nerecunoscător să tac de următoarele:

Eu am probat amicitia, constanța, sinceritatea și neobosința multor bărbați și în deosebi consângeni de ai noștri, însă fiecare au dat în urmă pe calea rătăcirii înduplicat sau de interes, sau de comoditate; însă a-și face o crimine neiertată în contra conștiinței, când ași retăcea, Dvoastră sunteți unicul, carele nu s'au lăpădat de mine în lumea aceasta. Toți ceilalți s'au lăpădat de mine, deși în oare-care mod s'ar mai arăta că-mi sunt sporitori la zidirea fericirii mele. Cine ar fi fost acela, care să se fi trudit atâta pentru mine numai cu corespondința, da apoi bătaie de cap și neplăcerile cele multe, cine s'ar fi înduplicat a-și face cugete și lucru molest de a scrie atâta spurcăciune de scrisoare numai ca să văd rezultatul totului.

Numai pagubă că toate ostenele sunt înzădar până acum; însă da-va Dzeu de acestea vor avea rezultat și încă mă voi putea pune în stare de a rebonifica sincerului meu părinte (cu drept zicând) ostenelele măcar cu bucuria, ce speriez să aibă în purtarea mea.

Primiți dela mine adâncă mulțămită și mângăiați pe bietul tatăl meu, că Doamne bucuros l-ași scoate din ghiarele năcazului și i-ași crea paradis, însă astăzi mi-e cu neputință a-mi ținea susistința însumi; ci aduce-va prevedința și acelaș timp.“

.....
Așa raționa și scria Ioachim Mureșan în 28 August 1855.

După aceea în 14 Septembrie 1855, pe când

Vasile Nașcu încă nu primise epistola aceasta, Ioachim Mureșan tot din Sibiiu i mai scrie lui Nașcu următoarele :

Stimavere Domnule!

Fiind prea secur, cumcă dl vicar s'au întrepus pentru mine, după cum îmi promisese prin șirurile sale mult prețuite, pentru aceea sum în cea mai bună speranță, cumcă voiu dobândi stpendiul dela Blaj, iar de altă parte având cea mai bună speranță, cumcă Dvoastră nu veți pregeta a face pașii conveniți pentru câștigarea banilor de drum, mă simt silit a mă îngriji pentru documentele trebuincioase.

Pentru aceasta aclud aici copia absolutoriului și descrierea persoanei mele, pentru ca să-mi puteți scoate un pașaport la Viena pe trei ani (sau numai „an eine der österr. Universitäten.“)

Spre scoaterea acestuia nu e de lipsă alta decât o adeverință despre patrie-mi, unde m'am născut și de unde mă țin (Heimatsschein), care trebuie scrisă de notarul din Rebrîșoara și subscrisă de oficiul local al comunității și vizată de c. r. președinte de cerc, cu care apoi și cu copia absolutoriului și cu descrierea persoanei trebuie mers la oficiul de circumdar din Bistrița și acolo îndată îl vor da afară după rugămintea cu gura (Protocollargesuch).

De veți ținea de necesar, puteți chema și pe tata cu Dvoastră sau mai bine zicând tata, care știu că mă iubește cum îl iubesc și eu, va fi așa de bun și își va rupe vre-o zi, va prinde caii la o căruță a badii popii sau a cuiva și va merge cu Dvoastră la Bistrița. Eu mai că mă voiu repezi pe începutul lui Octombre prin treacăt și până acasă, pasul însă aveți bunătate a mi-l trimite cât de curând, ca pe urma lui să-mi pot

scoate recomandațiuni și un (Abgangzeugnis) testimoniu anume pentru depărtarea dela academia de aici, care e deosebit de absolutoriu și se dă numai pe baza pașaportului. Așteptând cu nerăbdare cât mai îngrabă răspunsul atât pe aceasta, cât și pe epistola mea cea lungă din începutul lunei curente, cât și pe aceasta cu pașul dimpreună și rugându-vă de iertăciune pentru incomodare sum al Dvoastre sincer

Ioachim m. p.

A doua zi în 15 Sept. 1855 pe lângă cele scrise în epistola de sus scrie alta, în care zice, că mai trebuie să observe că pașaportul și banii de drum trebuie să le primească până în ultima Septembrie ori și mai de grabă, căci cu 1 Oct. se încep prelegerile la universitate.

Vasile Nașcu într'aceea ca răspuns la epistola lui I. Mureșan din 28 Aug. cu datul Năsăud 17/9—1855 scrie următoarele :

Mult prețuite Amice!

„Lesind și relesind¹⁾ scrisoarea D-Tale d. d. 28/8 cu mare atențiune și la urmă îmi sfărnam capul cum v'am putea ajuta acum în oara lipsei, de oare-ce atâtea pedeci ni se pun în cale în privința stipendiilor din fostul fond de montur și până se va mai hotărî la remonstrațiunea admanuată presidentului dela cercul mare al Bistriței, fiind chiar domnul vicar ca praeses, domnul locotenent Tanco și Lazaric apoi eu în persoană, vorbind și dovedind prin documente crezibile, că acelea fonduri nu s'au înființat din proventele

1) Formațiune de cuvinte latinisate în loc de *citind* și *recetind*.

munților revindicați, ci din alte isvoare și mai cu samă din plata lemnului adecă stânjinii și alte bârne duse la mai multe obiecte numite erariale pe plată, peste care s'au produs documentele în original, apoi din arânda celor trei luni de toamnă etc. Pretorul cu foarte mare sinceritate și încredere ne-au asigurat, că acele acte din parte și — bine sprijinite — ca bazate pe adevăr — le va așterne locoțiinții. Intre altele zise acesta, că administrațiunea camerală toate mijloacele le prăbăluiește de a-și însuși oriși cum isvoare de provente — se lasă până la cea mai înaltă culme de cercetări și remostrățiuni, apoi dacă n'are în cătrău — apoi mai slăbește din pretenziunile sale. Aici trebuie să nu uit și de aceea — că eu am înformat și pe amici de ai noștri — la oficiul cerc. din Rodna și Prund, cum să scrie tot într'un ton cu noi în privința aceasta, — care s'a și întâmplat. Din partea noastră s'a protestat sărbătorește în contra amestecului și administrației camerale în cât e pentru fondurile menționate — spunând oblu: că numai legea și tribunalul competente ne poate împinge din dreptul proprietății acelor fonduri.

Mai târziu vom așterne una grasă și Majestății tot în aceasta privință, accludând documente concordate. Acum ce să zic de ajutoriul cel de lipsă va fi cunoscut, cumcă fondul numit al monturului s'au împărțit la împrumutul statului în anul trecut cu suma de 20'000 fl. M. C., din care a și plătit în Septembrie 1854, 12700 fl., după suma aceasta din urmă avem de a primi cât vom avea la mână obligațiunea o sumă însemnabilă de interese. Obligațiunile așa numite vincluate au sosit aici la c. r. perceptorat, de unde doară încă mâne dimineată o voi primi-o la mână-mi abună samă cu coupoanele, pentru de a putea primi interesul cuvenit pe semestru trecut din 1 Iunie a. c.

Din aceasta sumă de camătă am înduplicat pe membrii mei și și pe domnul vicar — dacă veți dobândi stipendiu de 300 fl. dintr'a lui Romonezai fond — și veți avea de a porni la Viena fără a cere altă concesiune — pe rizico nost — 100 fl. m. c. a Vă număra și apoi numai chitanța D-Tale vom așterne-o spre ratificațiune în calea oficioasă. De aceasta fi sigur — așa este între noi hotărît — cât ne vei înștiința că ați dobândit rugatul stipendiu Romonezan și voiți a porni la Viena, trimițându-ne totodată chitanța pe hârtie timbrată sunătoare pe una sută m. c. primită dela fondul așa numit de montur — acum de stipendii — de loc cu posta dintâi primești aceea sumă. — Crede în omenia mea — aceasta mângăiere ți-o împărtășește Al Dlor-Voastre de binevoitor

V. Nașcu, m. p.“

Referitor la rugarea urgentă a lui Ioachim Mureșan pentru câștigarea documentelor pentru pașaport de călătorit la Viena, Vasile Nașcu îi răspunde din Năsăud la 29 Septembrie 1851 următoarele:

Amate Ioachime!

„Pare că e lucru afurisit, că când are omul mai mare lucru, atunci fac și poștele ca în bajocură. Fiind eu în toate Duminicile și sărbătorile venit din Feldru la Năsăud și rugând pe espeditorul postal Iosif Mihailaș a-mi trimite, ori-ce mi-ar sosi fără întârziere, totuși toate trei epistolele D-Tale d. d. 14, 15 și 29 (?)¹⁾ a. l. a. le-am primit numai ieri dimineață, care lesindu-le (cetindu-le) de loc am mers cu Pater Lazar la Rebrîșoara spre a că-

¹⁾ Poate 19, căci însași aceasta epistolă e din 29. Autorul.

păta adevărta dela antistea comunității — unde sosind de loc am cercat pe domnul Lazaric — nefiind acesta acasă, ci la lucru strânsului, am mers la judele — acolo încă erau ușile încuiate — am trimis după ei, Lazaric a venit, însă pe judele nu l-am putut căpăta și făcându-se noapte am rugat pe domnul Lazaric a isprăvi subscrierea și și sigilarea, apoi astăzi să ni-l trimită în coace, — care promițându-ne — însă în deșărt și fără efect! căci acum e la patru oare și încă nu ne-au sosit acel document! Dlui zise eri că singur va veni cu bani de contribuțiune, însă ce să zic n'a venit.

Noi voisem cu Pater Lazar mâni demineată (batăr că e Duminică) — a călători la Bistriță, — însă de nu ne va sosi nici ca cât în astă sară, mâni dimineată voiu trebui eu singur a merge iar la Rebrisoara și apoi vom pleca la Bistriță.

Așteptând astăzi pe Lăzăric mă întâlnii cu domnul adjunct Schneider, — pe carele întrebându-l în privința pasului zise, că producând absolutoriul poate ai dobândi pasaportul acolo dela locoțiință, fiind acum de trei ani în Sibiiu ca cunoscut, cu toate acestea noi vom cerca dela Bistriță a Vă trimite acel pasaport și de acolo pe loc a-l pune pe postă cătră Sibiu.

Când căpătați pasaportul primiți și potorii.

Epistolele D-Tale le-am primit toate — fi sănătos până îți scriu iară.

Aceasta poștește sincerul amic

V. Nașcu, m. p.

Am reproduș această epistolă la aparență neînsemnată, dar cetitoriul din dânsa poate vedea pe Vasile Nașcu în adevăratul său portret sufletesc. Neodihnă, obosală și toată năzuința ce și-o da ca

pe unul, dela care spera că cu timpul să fie conluptător în cauzele grănițerești nici cu un preț să nu-l lase de sminteală.

Așa s'a și întâmplat.

Ioachim Mureșan a căpătat pasport și suta de floreni promisă ca bani de drum, cu care a plecat la Viena.

25. O scrisoare cu ocaziunea sărbării Românilor transilvăneni pentru instalarea noului mitropolit.

„Viena în 15/27 Octobree 1855.

„*Mult Prețuivere Domnule!*

„In sara de ajunul unei zile prea însemnate pentru toată suflarea românească, voi și eu neputinciosul, — carele încă ași voi a mă ținea, macar fugând cu sufletul a mână, de o aripă a geniului, carele înainte de aceasta cu două mii de ani (deși poate cu vre-un seclu și jumătate mai puțin) conducea un popor de a da lumea legi, — a-mi face destul datorinței, ce mă obleagă sărbătorește a venera pe bărbații acei, cari nu și-au uitat de originea sa, și așa cunoscându-o pe aceasta, nu și-au uitat de misiunea cea sfântă, ce li-o impune sângele, din carele se trag, și țita, carea o au supt din peptul unei maice dulci, ce poartă un nume prea plăcut și cu pondere — de Romana.

„Nevrând a mă linguși, — căci aceasta nici nu mi-a fost meseria și și acum, ba și în extreme de departe să fie de mine, — mă silește simțul din lăontru să înting peana cea aruncată de vr'o câteva săptămâni și să esprim niște semne de

mulțămită adâncă cătră un bărbat, pe care de-mi va da prevedința viață și sănătate, și îmi va concede să-mi ajung scopul — îl va venera în spirit și inimă posteritatea, carea singură știe remunera ostenelele protopărinților și părinților săi; căci prezintele e crâncen cătră bărbații iubitori de adevăr, și nu le știe remunera meritele; însă venitorul le păstrează țărina și se bucură, dacă le poate zice un cuvânt de mulțămită, pentru că nu și-au cruțat sănătatea, nu odihna, nu pacea; ba în unele cazuri și cu periclul vieții numai spre a-i găti (viitorului) posterității o stare mai fericită decât a fost a trecutului.

Nu lua în nume de rău, dacă îndrăsnesc a exprima adevărul în față și a te numi de bărbatul, cătră carele spre memoria zilei de mâne (regenerațiunea metropoliei) voiesc să exprim meritata mulțămită totodată și întru memoria cercustărei aceia, că prin bunăvoința D-Tale am venit în capitala științelor Austriei (să o numim așa), spre a culege ce e bun pentru noi și a cunoaște răul din gura străinului.

Primește dară zic spre eternă exprimățiunea simțului de mulțămită, ce provine din adâncul inimei mele ca din o funte din un izvor nesimulat ci adevărat.

Deie ceriul, ca faptele să-ți fie remunerate și în faptă prin realizarea scopului, carele poștești a-l ajunge și a-l vedea efeptuit, ca un rezultat a unor osteneli aducătoare de sudori și cugete moleste! Deie Atotpotintele, ca să ne mai putem vedea iviți din pulberea unde ne târim, la stat de om, căutând cătră ceriu precum ne-au destinat creațiunea; și să nu căutăm cătră mutul și surdul de pământ!

Te rog în urmă, de vei ținea demn să păs-

trezi aceste șire întru memoria celor trei mominte atinse mai în sus și nu respinge o sărutare fiască dela a D-Tale obligat

Ioachim, m. p.“

Tot din Viena la 26 Decembre 1855 îi scrie lui V. Nașcu o epistolă comunicându-i pe larg greutățile traiului din Viena și lipsa, în care a ajuns fiind-că suta de floreni m. c. căpătată a gătat-o, iar stipendiul dela Blaj i s'a asămnat în rate semestrale decursive. Vasile Nașcu din Năsăud la 19/7 Ianuar 1856 la ambele epistole răspunde în modul următor :

Amate Ioachime!

„Scrisorile dumnitale ambe dela Viena le-am primit. Cauza de ce nu v'am putut răspunde Vă veți închipui singur — nu numai oarele zilei în școală, dară și ale noptii nu-mi ajung spre a-mi putea toate duce la capăt după voie-mi, a fi concepiste și canceliste apoi și membru al unei comisiuni administrative, carea constă din vre-o 14 înși și nici a treia parte nu sunt activi după cum ar trebui să fie, — însă ori cât lucru nu-mi pare mult, de oare-ce membrii ceialalți pe cât și președintele subserie bucuros. Cu toate dificultățile puse în cale din partea voitorilor de rău, totuș am ajuns a vedea ca cumcă în privința aceasta s'a făcut după cererea noastră propunere din partea locuțiunii la ministeriu, trebuie să reușăm noi după sfânta dreptate. De acestea destul. Domnul vicar a scris la canonicu Pappfalvi de două ori în privința stipendiului D-Tale, însă până acum necăpătând răspuns nu-mi putură da răspuns la rugarea mea spre a Te putea mângăia. Cred anume din inimă, că trăești cu greu, neputând mai de

mult a Vă trimite ceva, acum mișcând și pe dl vicar și bade tău Popa Lazar, aclud aici dela dl vicar 5 fl., dl Popa Lazar 5 fl. și dela mine 4 fl. în suma 14 floreni m. c. spre a te putea ajuta până la altă vreme. Eu azi am scris lui Petri la Praga, — că având dânsul de a răfui ceva datorie mie să nu-i trimită la Năsăud ci la Viena. Socot că batăr 10 fl. vă va trimite cât de îngrabă. Alt modru nu avem spre a Vă putea ajuta din fondul monturului, am mai făcut pașul cel din urmă destul de apăsător, toate se înfundă la locotiința și acolo parte stau, parte le trimit ministeriului de cult și învățământ și fiind dela Năsăud din partea blăstămaților așa de bine împănate — nu au nici un efect după sine. Traiu în Viena știu eu ce plătește, însă când am fost eu în anul 1842 și 1848 erau alte timpuri, de atunci s'au schimbat toate. Cercat-ai pe dl locotenente Pioraș — acela e un bărbat ales — de-l cunoști fi bun spune-i a mea recomandațiune; cu acesta te-ai putea până una alta ajuta. Bătrânu taică e sănătos și are decret de făt în Rebrîșoara.

La urmă mă încumăt a-ți aduce aminte: suferința duce la sfârșit. Muierea mea te salută pe cum și doamna preoteasă a lui Lazar — iară eu strângându-te de mână rămân ca totdeauna

Al D-Tale plecat

V. Nașcu, m. p.¹⁾“

26. Et haec meminisse juvabit.

În decursul timpului pe când Vasile Nașcu lucra și lupta pentru punerea în curent a stipen-

1) Pe dosul cuvertei acestei epistole e următoarea notă scrisă de Ioachim Mureșan: „primit în 26 Ianuarie 1856 st. n. Asară am plâns și iată astăzi îmi dede providința mângăiere“. Această mângăiere au fost banii trimiși de Vasile Nașcu.

diilor, se petrecură multe alte evenimente în țară. Dintre aceste mai momentuoasă a fost căsătoria Majestății Sale împăratului Francisc Iosif I cu Elisabeta, fiica Ducelui Maximilian de Bavaria, în 24 April 1854.

Spre aducerea aminte de acest eveniment s'au făcut monete comemorative de câte 2 fl. și 1 fl., cari s'au distribuit în toată monarchia spre a se vinde cu acel preț. N'am putut afla din ce motiv pretura din Năsăud numai în anul următor 1855 în 17 Febr. a încunoștiințat pe direcțiunea școalei normale din Năsăud, că dorința Majestății Sale e, ca toată preoțimea și tot personalul didactic să fie împărțășit cu acele monete istorice.

Directorul Moisă Panga în 18 Febr. 1855 a comunicat aceea scrisoare cu învățătorii, ca să se declare, că doresc să capete din acele monete și care? Firește toți învățătorii și învățătoarele au subcris, dar Vasile Nașcu a făcut următoarea notă: „Văzut și încă dorește să capete o atare monetă comemorativă, deși așa târziu își aduc aminte de personalul învățătoresc¹⁾).

Simbolul de căsătorie a Majestăților Lor l-au făcut evident și pe steagul batalionului prim, căruia Majestatea Sa Impăratul în anul 1851, i-a fost dăruit medalia de aur cu chipul său și cu amintita inscripțiune: „*Für standhaftes Ausharren in der beschworenen Treue im Jahre 1848*“. Lângă aceasta medaile Majestatea Sa Impărăteasa Elisabeta a donat o pantlică de steag din mătasă albă, pe care erau brodate în aur și în verde frunze de lauri și stejar. în launtrul acestora litera E.

¹⁾ Gesehen, und wünscht auch wenngleich so spät man an das Lehrpersonale erinnert, eine derlei Denkmünze zu erhalten. Den 18. 2. 55. B. Nașcu Unterlehrer.

deasupra cu coroana împărătească, la ambe capetele emblema împărătească. Pe dosul pantlicei pe aur cusut cu negru: „*Seyd treu und standhaft gleich euern Vätern 1848*“. (Fiți credincioși și statornici asemenea părinților voștri în 1848), pe cealaltă panticlă: „*Dem 1-ten B-on von Taxis Infanterie Nr. 50. 1855*“, dimpreună cu un vultur împărătesc.

Acelea pantlici cu înscricțiunile amintite și astăzi se poartă pe steagul regimentului¹⁾.

27. Postilionii lui Vasile Nașcu și Petru Tanco.

Am amintit în alt loc, că atât Vasile Nașcu cât și Petru Tanco toate lucrările de cancelarie ale comisiunii administratoare a fondurilor le îndeplinea fiecare acasă.

Ei le concipiau și ei le și purizau. Atât în comunicarea actelor între sine, cât și în ducerea corespondințelor la postă, pretură etc. și aducerea celor ce sosiau, se folosiau de școlari, între cari mai mult serviciu au făcut doi nepoți orfani a lui Petru Tanco: *Paul* și *Teodor Tanco* din Monor, cari cercetau școala normală din Năsăud și îi susțineau Petru Tanco²⁾. Mai multă corespondință de postă a avut Petru Tanco, care din anul 1853—1855 a fost totodată și administrator de casarmă și purta și socotelele foastelor cuartire grănițerești pentru ofițeri etc., pe atunci considerate de era-

1) Inscricțiunile le-a comunicat lui Vasile Nașcu locotenentul George Pop. La rugarea mea făcută către comanda regimentului Nr. 50 în Brașov, de acolo cu datul din 1 Martie 1908 mi s'au autenticat acele inscripții. *Autorul.*

2) Cel de întâi astăzi Dr. Paul Tanco, profesor pensionat dela gimnaziul din Năsăud, al doilea a fost mai târziu învățător la școala din Monor.

riale, iar astăzi cea mai mare parte în proprietatea fondului central școlastic, cu deosebire cele din Năsăud, iar cele de prin comunele grănițarești în proprietatea respectivelor comune politice ori bisericicești.

Petru Tanco în 31 Iulie 1855 a cerut dela comanda de trupe din Sibiiu, ca celor 2 școlari: Paul și Teodor Tanco să li se deie o remunerațiune pentru multele strapățe, ce le-au făcut în lipsa unui ordonanț de cancelarie, ducând și aducând de 4 ori pe săptămână corespondințele în cauzele administrațiunei de casarmă și a cvartirelor în colo și în coace, în depărtare de o jumătate de oară.

Dela comanda de trupe cu data 11 August 1855 a sosit rezoluțiune negativă și numai după ce a mai făcut o nouă cerere cu mai multe dovezi și argumente, arătând cu ziuariul de postă strapățele cele multe, cerând pentru amândoi cel puțin 1 fl. m. c. pe lună, pe timpul din 1 Novembre 1853 până la finea Iuliu 1855 (20 luni), abia în Decembre 1855 a sosit dela comandantul corpului de armată Bordolo o hotărîre lungă, în care zice, că cererea e neîndatinată, dar în considerare, ca loc. Petru Tanco n'a avut ordonanț de cancelarie, iar dânsul a fost și morbos și nu a putut părăsi locuința, așa a trebuit să se folosească de ajutor strein, apoi în considerare că Paul Tanco e orfan de amândoi părinții, iar tatăl lui Todor a fost omorît în revoluțiunea din 1849 și așa sunt foarte lipsiți, concede ca să li să plătească câte o remunerațiune de 5 fl. la olaltă deci 10 fl. pe lângă chitanța subscrisă de Petru Tanco¹⁾

1) Scrisoarea e: Vom k. k. 12-ten Infanterie-Armee-Corps Section III., Abth. 2. Nr. 12513, din 17. Nov. 1855.

Mai târziu Paul Tanco a ajutat foarte mult cu lucrările sale scripturistice în cauzele fondurilor și în fine ca profesor gimnazial la cenzurarea rațiunilor fondurilor în timpul comisariatului reg. sub bar. Desideriu Bánffy.

28. Memorandul din 10 Martie 1856 către Majestatea Sa pentru deslegarea sequestrului, predarea fondului de montur. Tradarea lucrărilor lui Nașcu.

Am amintit în alt loc greutatea, cu cari avea să lupte primul comitet al fondurilor dela desființarea regimentului în coace și cu deosebire cu pretura Năsăudului sub conducerea lui *Kanczucki*, care nu odată a propus desființarea acestui comitet.

În primăvara anului 1856, având vicariul Macedon Pop să meargă la Viena la conferințele episcopilor, *Vasile Nașcu* a lucrat nopți întregi la un memorand către Majestate tot în cauza fondurilor și în numele locuitorilor din fostul regiment de graniță.

În acest memorand, care datat din 10 Martie 1856, se roagă de o favorabilă deslegare a chestiunii de sequestru pus preste toate pădurile apoi se arată, că cauza fondului de *stipendii* și a fondului școlar comunal dela trecerea în administrațiune civilă, adecă de 5 ani stă sub pertractare și deși de atâtea ori s'a urgat, tot s'a târît dela un dicasteriu c. r. la altul și totuși zace neresolvată, cu o daună enormă de mai multe mii floreni interese, care caz în timpul graniței militare, când administrațiunea acestui fond nu avea în cale atâtea dificultăți, nu s'a întâmplat.

În fine s'a adaus în memorand :

„Avem deplina încredere, că Majestatea Voastră c. r. apostolică va binevoi a dispune, ca această afacere să se rezolve la dicasteriile c. r. — unde pertractările respective — în urma unei ordinațiuni a guvernului (locoțiinții) din aceasta țară referitoare la alte cauze, din 17 Decembre 1855 Nr. 126.123, 3168 comunicată la 10 Ianuarie 1856, — stagnează nerezolvate, — pertractându-se cât de curând de cătră un procuror (fișcal) de stat c. r. dacă nu alt fel chiar pe spesele comunelor, cari și așa au perdut interese mari a acestor fonduri, care ar avea misiunea de a cerceta cauza cu îngrijire și părerea sa de a o înainta Majestății Voastre, spre liniștirea spiritelor adânc măhnite ale populației foaste grănițere“.

Acest memorand avea să-l ducă vicariul Macedon Pop.

În 20 Martie 1856 pe când vicariul stă gata de plecare, Vasile Nașcu a scris lui Ioachim Mușan următoarea epistolă :

Amate fiule și domnule!

„Multe ți-ași scrie — însă tocmai când apucea spre a-ți scrie — ocaziunea e gata de pures — până în oara aceasta nu puteam, nefiind gata cu un memorandum la Majestate în privința fondurilor noastre, care vezi bine trebuia eu să-l formulez și să-l purisez, se poate socoti, că n'a fost lucru ușor printre oarele de școală și noaptea mai mult.

Domnu vicar, care este aducătoriu acestei epistole, poate să vi-l deie spre al prelege, din care vă veți convinge despre toate. Alligate nu

am pus, pentru-că aceasta s'a făcut cu alta refutațiune, care pe cum se vede din o ordinațiune a locoțiinții, se află la ministeriu de interne sau poate și de finanțe, — fie la care va fi — socot, că dacă va legi (ceti) Majestatea numai rubrumu suplicei, lesne va conchi(d)e, că poftim un procator de stat a-l îndatora spre cercarea obiectelor aceastea, spre a da părerea apoi Majestatei¹⁾.

Noi din parte-ne vrem a Vă ajuta — însă inimizii nu ne-au îngăduit“.

Tot în 20 Martie a scris și Ioan Lazar capelan o epistolă, cu care trimitea 15 floreni lui Ioachim Mureșan și a predat-o lui Vasile Nașcu, care auzind că nu a primit stipendiu nu a dat-o vicariului să o ducă, ci continuative în aceeași epistolă cu datul din 22 Martie 1856 scrie următoarele:

Mult dorite Ioachime!

„Pe cum cetești mai sus, aceasta epistolă era menită a ți-o aduce dl vicar, însă auzind, că stipendiu promis nu l-ai primit, am aflat cu cale a ți-o trimite pe postă — că până la 6 Aprilie

¹⁾ Rubru acestei petițiuni e următorul: An Seine kaiserl. königlich, apostolische Majestät in Wien. Bittgesuch der bevollmächtigten Gemeindschulfondverwaltung des ehemaligen II. Romanen-Grenz-Infanterie-Regmts-Bezirks. d. d. Nassod 10. März 1856. Zahl 105. bittet um die a. h. Verfügung womit die seit dem Uebertritte in die Civiladministration, nämlich seit 5 Jahren in *Verhandlung stehende* — so oft betriebene — und gegenwärtig von einem k. k. Dicasterio zu dem andern sich verschleppende die den obgedachten ehemaligen Grenzgemeinden eigenthümlichen *sogemanten Stipendien- und Gemeindschul-Fonde* mit enormen Nachtheil derselben unerledigt sich befindliche Angelegenheit durch einen k. k. Staatsanwalt untersuchen, sodan nach dessen Parere der bald möglichen Amtshandlungen unterziehen und *erledigen zu lassen* zu geruhen.

este prea departe — când va sosi dl vicar cu M. s. dl Episcop I. Alexi la conferințele începătoare.

Drept aceea și primește pe lângă sus menționatăii 15 fl. și dela mine 2 fl. m.

Petri îmi scrie, că încă la 1 Martie ți-au trimis 10 fl. macar că eu i-am fost scris să nu întârzie, aceasta socot că încă ți-au prins bine. La care încă mai vreau a-ți spune, că aceia bani dați lui Petri sunt împrumutați și așa îi numesc și la D-Ta, decumva nu ți-a trebui dela Petri pe luna viitoare, atunci avisază, ca să-mi trimită mie rata viitoare având și eu trebuință de parale, începând la durarea unei case nouă în Feldru. Când ași fi un capitalist, să crezi că nu mi-ar trebui.

Până în oara când a plecat dl. vicar, cu greu mare am mai gătit și de mult menționatul memorandum la Majestate în privința fondurilor noastre. *Și unii din membrii noștri ne-au tradat* și eri am avut onoare a fi provocat la officiu cercual, puindu-mi întrebarea ce adunare ar fi fost, o adunare la mine în casă, — le-am răspuns că au fost doi membrii lângă mine — alții nu, nu le-au fost destul cu atâta, mi-au cercat și casa luându-mi conceptu acelu memorandum și până acum încă nu mi-l'au dat îndărăpt. Așa sunt oamenii când nu le este cunoștința curată, au teamă de toată umbra.

Insă peste acestea de altădată mai multe, așteptând ce va mai urma.

Dacă vei primi aceasta — fi bun și-mi răspunde — că până la sfintele Paști să ne mai putem scrie.

Cu acestea rămân ca totdeauna al Domnii-Tale sincer amic

V. Nașcu, m. p.

Aceasta epistolă trimisă recomandat pe postă a primit-o Ioachim Mureșan în 2 April, iar cealaltă a primit-o dela vicariul Macedon Pop în 3 April 1856 la 6 oare seara; iar în 4 April la 10¹/₄ seara primește dela Nașcu altă epistolă până acum necunoscută.

Vasile Nașcu însă până în 12 April 1856 necăpătând nici un răspuns, în aceasta zi îi scrie:

Amate fiule Ioachim!

Răspunsul pe scrisorile mele poate zace aci la postă, însă mă grăbesc a-ți trimite aci acest pachet, cu rugare a binevoi a-l admanua dlui vicar, fi bun stai pe lângă dlui când vei putea și te vor ierta jurstările, ca să-l poți purta la decaste riurile finanțiare și de¹⁾ apoi a cultului.

Cum voiu putea a primi răspuns, iară vă voiu scrie.

Până a fi dl vicar, nu-mi adresați mie, ci altui-cuiva.

E 6 oare și posta încheie protocolul — drept-aceea salutându-te sunt ca totdeauna al Dtale voitor de bine

V. Nașcu m. p.

Ioachim Mureșan cu datul de 2 April și 10 April 1856 a scris lui Vasile Nașcu două epistole lungi, în cari vorbește numai de cauze personale, vicarul Macedon Pop a adus memorandumul compus de Nașcu cătră Majestatea Sa într'o audiență căpătată în luna lui Iunie 1856 și i l-a imanuat cu o vorbire în care cere, ca să dispună la diregătoriile ministeriale, ca atât întrebarea dreptului de proprietate să se rezolvească favoritor,

¹⁾ Hârtia e ruptă și lipsesc cuvintele puse în paranteză () și cele în locul punctelor.

Aceasta epistolă trimisă recomandat pe postă a primit-o Ioachim Mureșan în 2 April, iar cealaltă a primit-o dela vicariul Macedon Pop în 3 April 1856 la 6 oare seara; iar în 4 April la 10^{1/4} seara primește dela Nașcu altă epistolă până acum necunoscută.

Vasile Nașcu însă până în 12 April 1856 necăpătând nici un răspuns, în aceasta zi îi scrie:

Amate fiule Ioachim!

Răspunsul pe scrisorile mele poate zace aci la postă, însă mă grăbesc a-ți trimite aci acest pachet, cu rugarea a binevoi a-l admanua dlui vicar, fi bun stai pe lângă dlui când vei putea și te vor ierta jurstările, ca să-l poți purta la decaste riurile finanțiare și de¹⁾ apoi a cultului.

Cum voiu putea a primi răspuns, iară vă voiu scrie.

Până a fi dl vicar, nu-mi adresați mie, ci altui-cuiva.

E 6 oare și posta încheie protocolul — drept-aceea salutându-te sunt ca totdeauna al Dtale voitor de bine

V. Nașcu m. p.

Ioachim Mureșan cu datul de 2 April și 10 April 1856 a scris lui Vasile Nașcu două epistole lungi, în cari vorbește numai de cauze personale, vicarul Macedon Pop a adus memorandumul compus de Nașcu cătră Majestatea Sa într'o audiență căpătată în luna lui Iunie 1856 și i l-a înmanuat cu o vorbire în care cere, ca să dispună la diregătoriile ministeriale, ca atât întrebarea dreptului de proprietate să se rezolvească favoritor, cât și să se transpună fondurile — recunoscute însuși de cătră diregătoria țarei de proprietate a

¹⁾ Hârtia e ruptă și lipsesc cuvintele puse în paranteză () și cele în locul punctelor.

poporațiunei — comitetului ales la desființarea regimentului de graniță.

Maiestatea Sa i-a promis, că va purta grija ca petițiunei în scurt timp să se defereze.¹⁾

Deslegarea acestei chestiuni însă s'a amânat până la anul 1861 fiind-că — după cum am arătat în alt loc mai sus — se lucră din toate puterile din partea administrației financiare ca să pună mâna pe fonduri.

29. Casa lui Vasile Nașcu clădită în Feldru.

Înainte de a trece la cele, ce au urmat după perchizițiunea de casă și luarea conspectului de memorand înaintat Maiestății Sale, aflu cu cale a aminti aici pe scurt și aceasta chestiune, despre care Nașcu face amintire în epistola din 22 Martie 1856 către Ioachim Mureșian zicând, că printre alte năcazuri mai are și trebuințe de parale începând la durarea unei case nouă în Feldru.

Vasile Nașcu încă din luna lui Sept. 1852 a început a face pregătiri pentru adunarea materialului de lipsă la edificarea unei case, dar neavând banii trebuincioși și aceasta a început a o face așa zicând în rate. În acel an a acordat peatră în preț de 10 fl. 56 cr., apoi în Sept. 1853 și 1854 iarăși a acordat peatră cam de acelaș preț. În luna lui Nov. 1855 s'a îndreptat către Clement Lupșai parochul comunei Rodna-veche cu o rugare, ca să întrevină la comunele din cercul Rodnei, ca să-l ajute cu lemnele de lipsă la clădirea casei.

Clement Lupșai îi răspunde în 22 Nov. 1855 următoarele:

¹⁾ Vezi, Activitatea vicarilor foranei descrisă de însuși Macedon Pop pag. 81 și 102.

Mult stimate domnule și amice!

„Veneranda Domnii voastre scrisoare în treaba lemnelor am primit-o și n'am întârziat a propune rugarea Domnii voastre foștilor juzi Sâmbătă în Rodna pe lângă o catechisare fiind tema: neobosita Domnii voastre sudoare spre binele comun al locuitorilor din Valea Rodnei, care penetrând la inimă au început cu toții a se fâgădui, adecă din Rodna-veche și nouă și din Ilva, nefiind alții, — m'au rugat a vă întreba, din ce fel de materie voiți a face casa, de lemn sau de peatră, atunci nu vă trebuie bârne, fără cununi, grinzi, corni și scânduri, decumva de lemn voiți a face, oare n'ați vrea a o face din poște, că atunci apoi ar scoate trunchi după putință — așadară ca să știe voia Domniivoastre se roagă cât mai curund a vă declara opiniunea, ca apoi pe Sâmbătă, când vor fi toți juzii din cerc la pretură, să se poată convorbi sau doară împăcându-te cu ceialalți, numai dela Rodneni, Maiereni și Ilvani voiți a avea ceva ajutor, așadară aveți bunătate a-mi scrie despre acest obiect până Sâmbătă cu data ocaziune.

Eu am bună speranță, cum-că vor ajuta, însă aducându-mi aminte de mai multe-ori goalele fâgăduințe ale oamenilor noștri, tac numai, știți bine, că așteaptă să-le pice numai poama în gură, fără a să sui după dânsa, însă eu iară zic speranța-i speranță și Dzeu să ajute, că sunteți vrednici mai de mult ca atâta.

Al domniei voastre plecat

*Clement Lupșay m. p.**

Temerea parochului Clement Lupșai s'a împlinit, căci din 22 Nov. 1855 până în Martie 1856, pre când s'a apucat Vasile Nașcu să-și clădească casa, nu i s'a dat nici un ajutor din partea foștilor grănițeri, pentru a căror averi, fonduri și păduri lucră ziua-noaptea.

Ce situație era pentru bietul Vasile Nașcu!

Am văzut în capitlul precedent până în 20 Martie 1856, când a plecat vicariul Macedon Pop, a lucrat din răspuțeri la memorandumul adresat Ma-iestății Sale numai și numai în interesul tuturor grănițerilor și spre a scoate fondul de montur, ca să se poată da știpendii fiilor lor, căci Nașcu nici copii nu avea.

Dar ce se întâmplă? De o parte „Unii dintre membrii nostri“ îl tradează și inimicii cauzei grănițărești îi calcă casa și-i iau conceptul aceluia memorandum.

De altă parte în urma unei nouă rugări făcute către parochul din Rodna Clement Lupșai, ca să esopere dela confrății foști grănițeri să-l ajute cu lemne pentru casă, iată ce mângăiere a căpătat dela Clement Lnpșai în epistola ddto Rodna în 1 April 1856:

Mult prețiosule Domn!

„Veți cugeta, cumcă sunt sau prea leneș sau prea nebăgător în samă, eu mărturisesc, cumcă nici una au fost cauza acestei îndelungate tăceri, fără numai jurstările mai tot contrarie au fost: mai de multe ori probând, n'am putut pe toți juzii într'un corp a-i coaduna, apoi separat lătrându-le să mântue unu pe altu, știți prea bine cum sunt oamenii noștri — ar voi a le pica poama singură în gură, când este în năcaz, știe face cruce și cere ajutor, apoi dacă iese uită ca și orbii, câte odată n'am fost eu acasă, mergând după pânea cea de toate zilele; de altă oară fiind adunarea lor la pretură Sâmbăta, când prin toate cornurile piațului se află vânzători de stropșală izraelitenească, nu cu greu se cuprind de duhul cel rău, care apoi nu mai primește consiliu cel bun și sănătos — totuși eu Sâmbăta trecută

am fost fortunat a-i chema și a-i vedea în cociuba mea, (însă tot Ilvanii și Șanțenii au fost absenți) unde pe lângă cu cea mai ferbinte amoare le-am pus în inimă toate facerile de bine a Domnii voastre, care ziua-noaptea (fără cruțarea sănătății și înapoierea lucrurilor casnice) le spendați pentru folosul public, aducându-le exemple: cumcă asemenea făcători de bine naționaliști nesimțind ceva resplată, desperându-se și-au părăsit patria și au apucat alte vie¹⁾ mai felice, nu cumva să perdem și noi din mijlocul nostru pe un adevărat român și cu trup și cu suflet; cu o gură s'au apromis, cumcă fie-care comunitate separat va duce bârne după putință, care n'are pădure, va lua din cea vecină, cu Rodna, Șanțu voiui tracta să deie scânduri.

Ar fi bine a vă ruga de domnul paroch Ioan administr. vic. să facă cunoscut și preoților, cari apoi ar ști îndemna pe juzii comunali și n'ar uita — precum a uitat Gusa, fiind mult de mine rugat a face acest paș, însă eu am zidit pe năsip, — acum au gătat odată pentru tot-deauna doară cu judiția, Avacom și-a luat și aceasta sarcină asupra-și —²⁾

Al Domn. Voastre fidel amic

Rodna în 1 April 1856-n.

Clemens Lupșai m. p.“

Să vede, că Vasile Nașcu nu a căpătat ajutorul în materiale promise, căci după cum dovedesc unele notițe făcute de V. Nașcu³⁾ numai în anul 1857 s'a putut apuca mai cu de-adinsul de clădirea casei, cumpărându-și materialul trebuin-

1) drumuri.

2) Aici urmează chestiuni de altă natură.

3) În ziuariul său de școală început în Feldru în anul 1841.

cios dela locuitorii din Ilva-mare, Rodna, Leș. Fundamentul casei s'a făcut în 1 Iunie 1857, pe care s'a clădit o casă de piatră acoperită cu draniță în partea stângă a drumului principal (comitatens), care duce dela Năsăud spre ost prin Feldru la Rodna-veche.

După cum se va vedea din capitulele următoare Vasile Nașcu în Octobrie 1856 a fost suspendat din postul de învățător și numai în toamna anului 1857 a fost iarăși rehabilitat și pus în post.

În acest timp a mai putut sta și de lucru casei.

În o scrisoare din 29 Nov. 1858, zice :

„că fiind în anul 1857 secretar de recreațiune, m'am fost apucat ca toți românașii noștri noi însurați a-mi clădi din material adunat cu vre-o câți-va ani mai nainte o căsuță solidă . . . și până în toamna trecută abia am fost apucat-o a o pune sub acoperemânt și o odae a o găti de nevoae spre locuirea unei servitoare la biata economia noastră de acolo din Feldru

Ne-având eu alta distracție, după ce s'au fost finit investigația în timp de două luni, am putut fi de față la durarea unei căsuțe proprii, care avându-o mă socoteam totuși mai fericit decât mulți trași-impinși.“

30. Urmărirea lui Vasile Nașcu pentru memorandumul adresat cătră Maiestatea Sa.

Am văzut din epistolele lui Vasile Nașcu, că până la plecarea vicariului Macedon Pop la Viena (în 20 Martie 1856) a lucrat și scris Memorandumul cătră Maiestatea Sa.

Din epistola mai din urmă aflăm și dure-roasa faptă constatată de Vasile Nașcu, că : *unii*

din membrii nostri ne-au tradat și ieri (21 Martie) am avut onoare a fi provocat la oficiul cercual (pretura) mi-au cercat și casa luându-mi conceptul aceluia memorandum.“

Ca să se poată înțelege situațiunea de atunci a lui Vasile Nașcu, care prin 12 April a scris lui Ioachim Mureșian în Viena „nu-mi adresați mie, ci altcuiva“, aflu de lipsă a descrie și pe unii dirigători, cari erau pe atunci în Năsăud și cu cari Nașcu avea de a veni în atingere în diverse cauze. La oficiul cercual (Bezirksamt) era pretor *Alois Kanczucki*, care nu odată a propus desființarea comitetului fondurilor.

Că ce fel de om era pretorul Kanczucki ne spune vicariul și mai târziu prepozitul Macedon Pop în autobiografia sa, în care zice: „Kanczucky, un om demoralizat, căruia însuși guvernul absolutistic pentru multe ale sale contra-lucrări a fost necesitat a-i da demisiunea din oficiu. Acesta pentru că de multe ori i-am spus adevărul și i-am pus înaintea ochilor chiar în casa vicarială de vr'o două ori — venind la mine — faptele lui contrare legilor și moralității, a început a mă descrie înaintea mai multora ca pe un om periculos statului și în urmă văzând că aceste bârfele ale lui nu le bagă nime în samă, chiar când se lucra la denumirea mea de prepozit, m'a acuzat la ministeriul de poliție — nu știu cu ce, fiind-că încuza nu o am cetit.“¹⁾

Sub un atare pretor și oficianții subalterni, ba chiar și gendarmii comiseră mai multe netrebnicii și fărădelegi, cari toate au fost arătate la pretură, dar din partea pretorului Kanczucki nu s'a făcut nici o întrebuintare.

1) Vezi „Activitatea vicarilor foranei“ pag. 87.

Conducătorul oficiului de dare c. r. din Năsăud Winogrowski încă își permise publice a insulta pe fruntașii români din Năsăud, și cu deosebire pe cei ce erau în fruntea afacerilor fondurilor. Acesta s'a și exprimat înaintea adjunctului Ioan Moldovan, chirurgului cercual Borsitzki și înaintea altor oficeri penzionați din Năsăud: „*In mijloc să spânzure pe vicariul foraneu Macedon Pop, de-a dreapta pe directorul Panga, de-a stânga pe învățătorul Nașcu și în față cu dânsii pe supra-locotenentul penzionat c. r. Grigore Mihailaș*“.¹⁾

Din toate acestea numai ne putem închipui în ce situațiune se afla Vasile Nașcu după plecarea vicariului Macedon Pop la Viena, cu memorandumul în buzunar spre a-l preda Maiestății Sale și cu deosebire după ce „*unii din membrii noștri*“ l'au tradat și după ce Kanczucki i-a confiscat și conceptul memorandumului.

Pe când se petreceau acestea, pe Kanczucki numai cei din Năsăud îl cunoșteau mai bine, cari au avut de a face cu dânsul dela anul 1854 până în 1856, iar organele superioare încă nu apucaseră a-l cunoaște și așa toate denunțările lui le considerau de bani buni.

Stând astfel lucrurile Vasile Nașcu se pune în înțelegere cu corpul învățătoresc dela școala normală din Năsăud, cu câți-va alți inteligenți din Năsăud și cu preoțimea din acest cerc ținură o conferință secretă în Năsăud și hotăresc să se înainteze o petițiune la principele *Schwarzenberg*, guvernatorul civil și militar din Sibiiu, în care să se ceară strămutarea demoralizatului pretor Kanczucki. Petițiunea se face arătând în dânsa toate fărădelegile comise de Kanczucki, de jandarmi,

¹⁾ In der Mitte den Foran-Vicar Macedon Popp, rechts den Oberlehrer Panga, links den Unterlehrer Nașcu und gegenüber den k. k. pens. Oblt. Gregor Mihailaș zu hängen.

precum și dorința receptorului de dare c. r. Winogrowski ca să fie spânzurați vicariul Macedon Pop, directorul M. Panga, învățătorul V. Nașcu și supraloc. penzionat Grigore Mihailaș. În petițiune s'a adaus că cei amintiți mai sus, înaintea cărora și-a exprimat aceasta dorință, poftesc să fie ascultați judecătorește.

Aceasta petiție datată din cercul Năsăudului (Nassoder Bezirk) 6 April 1856 s'a subscris de următorii: Petru Pavelea preot în Salva, Sebastian Coșbuc preot în Hordou, Ștefan Pop preot în Rebrîșoara, Basil Dolha preot în Bichigiu, Grigore Pop preot în Telciu, Toader Bașotă inv. real în Zagra, Moisa Panga director în Năsăud, Basil Nașcu învățator în Năsăud, Ioan Pop preot în Runc, Basiliu Șoldea preot în Mititei, Ioan Nașcuțiu sergent servit și conducător de întreprinderi în Năsăud, Ioan Anton locotenent penzionat, Basil Mureșian învățator în Năsăud, Petru Tanco locot. în penziune, Isidor Bodescou învățator trivial, Ioan Lazar capelan în Năsăud. În fine e adaus: Der Distrikts-Dechant nach Wien verreiset (Decanul districtului a călătorit la Viena)¹⁾. Petiția subscrisă s'a înaintat la principele Schwarzenberg, guvernatorul din Sibiiu, care a și venit în persoană la Năsăud și a făcut investigare în cauză, înfruntă atât pe Kanczucki, cât și pe învățători pentru atari lucruri de nimic, în mânie lovia cu sabia în pământ și pe învățători îi amenință cu transferări și alte pedepse, la ce directorul Moisă Panga a dat espresiune dorinței, că abia așteaptă ca să fie transferat din Năsăud.

Dar Schwarzenberg n'a căutat mai departe adevărătatea lucrului, fără îi trebuia persoana, care

¹⁾ După un fragment de petiție decopiat de însuși Vasile Nașcu.

a făcut petițiunea contra pretorului Kanczucki. Întrebând corpul învățătoresc, răspund, că toții au compus-o cu consimțământul unanim al locuitorilor din acest ținut. În urmă neavând nici un mijloc de scăpare, spun că *Vasile Dolha*, preotul din Bichigiu, ar fi compus-o, căruia nu-i păsa mult de *Schwarzenberg* știind, că nu-i va lua patrafirul. Despre toate acestea încă în aceeași zi încunoștințază pe preotul *Vasile Dolha* prin un sol secret trimis la Bichigiu.¹⁾

Din acte se vede, că toată cercetarea se învârtea pe lângă petiția dată principelui *Schwarzenberg* pentru transferarea pretorului *Kanczucki*, aceasta însă făcuse arătare la organele superioare despre Memorandul adresat *Maiestății Sale*, acuzându-l cu agitațiuni daco-române; cauza memorandumului însă era de atare natură, încât nu cutezau să pășască și să-l acuze anume pentru aceasta, ci le trebuia și alte motive de încriminare.

Pe atunci memorandumul era la vicariul *Macedon Pop* în Viena, iar conceptul era confiscat la pretorul *Kanczucki*. A păși cu acuză contra lui *Vasile Nașcu* încă nu le venea la socoteală, căci nu știau ce va face *Maiestatea Sa* în urma memorandumului. Astfel inimicii lui *Nașcu* așteptau, ca memorandumul să fie odată predat *Maiestății Sale* și să vadă ce rezultat va avea. Memorandumul — după cum am amintit mai sus — numai în Iunie 1856 s'a predat *Maiestății Sale*.

A câștiga informațiuni grabnice între Ardeal și Viena pe atunci era foarte greu. Numai așa ne putem esplica cauza, pentru care adevărata in-

¹⁾ După biografia lui *Vasile Nașcu* scrisă de *Dr. Leon Scridon* în 1883 ca student în clasa VIII. gimnazială, după notițele date de *Ioachim Mureșan*, întregită de mine cu unele adaosuri comunicate de *Iosif Mihailaș*, postespeditorul de atunci.

vestigațiune s'a început numai în August 1856. După ce în Iunie a fost predat memorandumul Maieștii Sale, vicariul Macedon Pop numai cu finea lui Iulie s'a rentors acasă, de unde iarăși a fost chemat de noul episcop Ioan Alessi, ca până la înființarea capitlului să rămână de secretar și fiind-că vicariatul Năsăudului încă nu e departe să-l administreze și pe acesta, ceea ce Macedon Pop a și împlinit, ducând și oficiul de secretar și purtând grija și de cele bisericesti din vicariat, rămânând câte o lună două la reședință și ducându-se câte pe o săptămână. acasă la Năsăud.¹⁾

Astfel Vasile Nașcu în timpurile cele mai grele rămase așa zicând mai singur în luptele grănițarești, tocmai în acel timp când s'a început urmărirea și persecutarea în contra lui și a directorului M. Panga.

Mai târziu au căpătat informațiuni despre soarta memorandumului și inimicii lui Vasile Nașcu și a tuturor cauzelor grănițarești și astfel au pus la cale, ca să se înceapă adevărata investigațiune și urmărire contra lui V. Nașcu și Moise Panga.

Pe atunci inșpector de școale era konziliarul școlar și prepozit rom. cat. în Ardeal Dr. Carol Festl, care locuia în Sibiiu. Acesta a și plecat sub titula, ca să inspecționeze școala din Năsăud, dar în adevăr pentru de a urmări pe Vasile Nașcu și lucrările sale, căci altmintrea ce scop ar fi avut inspecțiunea întreprinsă în 23 Aug. 1856 în timpul vacanței de vară, când toate școalele erau închise. Dr. Festl în Năsăud și-a luat informațiuni dela pretorul Alois Kanczucki și dela primariul Năsăudului.

Tot în aceasta cauză a mai umblat la Năsăud

¹⁾ Vezi „Activitatea vicarilor foranei“ pag. 82.

Dr. C. Festl și în 13 Sept. 1856, în care zi Vasile Nașcu era dus în Feldru, de unde l-a chemat pretorul Kanczucki trimițându-i o provocare nemțască fără Nr. adecă nu în mod oficios, care în traducere românească e următoarea :

„Dlui învățător Nașcu

în Feldru.

Domnul inspector de școale de Festl dorește să vorbească cu dl Vasile Nașcu, acela are numai decât să se prezinte în Năsăud.

Năsăud, 13 Septembre 1856.

Șeful preturei c. r. :

Kanczucki m. p.“

Că ce a vorbit Dr. Festl cu aceasta ocaziune cu V. Nașcu nu am putut afla.

Primul rezultat al acestei investigațiuni a fost următoarea :

31. Acuza konziliarului școlar Dr. Carol Festl contra lui Vasile Nașcu și Moisă Panga.

Inalt c. r. presidiu de locotenentă!

În a doua călătorie de inspecție întreprinsă de mine la 23 Aug. am aflat la foasta școală grănițarească din Năsăud neregularități extrem de grave, a căror înlăturare cât mai neîntârziată — îmi pare numai decât necesar în interesul educațiunei.

Situațiunea esecțiunală, în care se află aceasta școală dela desființarea instituției militare grănițarești n'a întârziat de a da la lumină amarele sale fructe. Învățătorii fără supraveghiare, lăsați în seama lor abuzau de situațiunea lor, se eri-

geau ca (își însușiau titlu de) reprezentanți ai poporului român, scurtat — după cum pretind ei — în drepturile sale asupra proprietății naționale (fondul de montur), intrigau contra personalului preturei c. r. de acolo în modul cel mai revoltător și se încumetau a insulta pe față și fără rezervă organele publice ale guvernului. Mai ales învățătorul superior (directorul) Moise Panga și inv. inferior Vasile Nașcu se zice că s'au ocupat în aceasta direcție de condamnabilă meserie de agitare a poporului, de-oarece ambii sub pretextul de a petiționa pentru revindicarea fondului de montur, convocară pe reprezentanții comunali din împrejurimea Năsăudului (și preoți să zice că au participat la aceasta) și nu numai că făcură acolo iridentism daco-român, ci urmărire și acțiunile oficiale ale șefului districtual și ale celorlalți funcționari c. r., revăzură procesele verbale comunale cu reaua intențiune pentru a găsi în ele motive pentru plângeri contra preturei.

Dintr'o astfel de adunare eși și pâra redactată de Vasile Nașcu contra șefului preturei, care fu înmanuată Alteței Sale principelui.

Lucrurile ajunseră până acolo, că oamenii citați în afaceri de procese la judecătorie fură opriți pe stradă pentru a-i întreba cum au hotărât „Polonii și Galițienii“ — așa îi numiau ei pe funcționari.

Spiritul pernicios, condamnabil, care conduce pe acești doi învățători îl dovedește între altele și împrejurarea, că văzându-se înșelați în speranța lor de a primi satisfacțiune în urma plângerei contra diregătoriei c. r. adresată Alteței Sale. se purtau chiar cu gândul să se plângă contra Alteței Sale însași la locul cel mai înalt.

Sufletul și stimulul acestei agitațiuni fără rezervă și îndreptată contra autorității legale, este învățătorul Vasile Nașcu, de profesiune scribalău (Winkelschreiber) și plin de idei daco-române, și contra căruia să se fi făcut deja în aceasta direcție o cercetare disciplinară (oficială). Domnul procuror din Dej (Deés) Fischer, la care se găesc actele respective, va putea să deie în aceasta privință celelalte lămuriri.

Primarul local interogat de mine despre purtarea acestor oameni, se plânse contra învățătorului superior Panga, că acesta încassează dela părinții copiilor ce sunt trimiși la școale din Năsăud dări formale în naturalii, ca: cereale, vin, lemne, păstăioase etc. și că din aceasta cauză preferă pe copii provincialilor față de cei ai locuitorilor din Năsăud; că apoi în zilele de școală întrebunțează pe școlarii mai săraci la muncă în casă și la câmp.

O dovadă eclatantă despre renitența și spiritul de opoziție chiar contra dispozițiunilor înaltului guvernament al acestui învățător superior Panga (ce face pe autocratul), ne dă faptul, că acesta și-a permis din propria sa putere a îndepărta dela școală după o activitate de 3 luni pe învățătorul inferior Isaac Nășcuțiu, numit la Năsăud cu înaltul decret al guvernamentului din 13 Novembre 1855 pe cuvânt, că acesta (Nășcuțiu) ar voi să introducă o nouă ortografie germână, fără ca mai întâiu să probeze încapacitatea lui Nășcuțiu și fără să-mi înainteze raportul cuvenit.

De altfel cum se prezintă școala din Năsăud sub raportul didactico-pedagogic, despre aceasta regret a nu Vă putea raporta nimic, deoarece-ce atunci din cauza vacanței școala era închisă;

trebuie însă să admitem, că când învățătorii se amestecă în afaceri comunale, prin opunerea ilegală și revoltătoare contra superiorilor lor imediați, dau tineretului, care mai cu samă trebuie să fie educat în ascultare necondiționată față de diregătoriile lumești și spirituale instituite de D-zeu — un exemplu atât de scandalos, încât aci nici în școală nu te poți aștepta la nimic bun.

Deoarece conducerea școlii din Năsăud nu se mai poate cu nici un preț lăsa fără pericol pentru învățământul educativ în sama unor oameni ce s'au făcut culpabili de contravenții așa de grave, îmi permit cu tot respectul a propune, ca Inaltul c. r. Presidiu de locotență (guvernament) să binevoiască a suspenda ab offo et salaris pe învățătorul superior Moise Panga și pe inv. inferior Vasile Nașcu și a dispune să li se facă ambilor cercetare disciplinară. Și pentru ca prin aceasta școala să nu sufere vr'o întrerupere ași crede că cel dintâiu să fie înlocuit provizor prin învățătorul recomandat mie Bodescău din St.-Georgiu, cercul Rodnei, celalalt prin preparandul absolut domiciliat în Năsăud Morariu.

Sibiiu, la 17 Oct. 1856.

Dr. Fesstl m. p.,
consiliar de școale c. r.“

Aceasta gravă acuză s'a prezentat la protocolul prezidiului locoțiinții din Sibiiu în 23 Oct. 1856 sub Nr. 10454.¹⁾

1) Originalul în text germân se află în archiva lui Vasile Nașcu.

32. Câteva explicații la poreclirea lui Vasile Nașcu de scribalău (Winkelschreiber).

Cum am văzut Dr. Fesstl în acuza făcută contra lui Vasile Nașcu îl timbrează pe acesta de „Winkelschreiber.“

Aceasta însă nu e cea dintâi titlatură și Fesstl nu a făcut-o pe baza celor practizate de dânsul, ci pe baza denunțurilor pretorului Kanczucki și ceialalți de o pânză cu dânsul.

De peana lui Vasile Nașcu au început mulți a avea respect și teamă, încă de când începuse ca învățător în Feldru a păși în ajutorul și apărarea comunelor grănițarești, demascând cu toată energia procedura netrebnică a maiorului Betzmann, căruia i-ar fi plăcut să ardă comuna Feldru de patru părți și pe Feldrihani să-i vadă spânzurați. Vasile Nașcu în o scrisoare din acelea timpuri adresată către vicar, ca inșpector districtual și director, îi spune, că cu o ocaziune generalul Galbrun a făcut o vizitațiune de școală în Feldru și după un examen scurt ținut cu școlarii și școlărițele a chemat pe V. Nașcu în chilia pentru învățător și în prezența vicecolonelului baron Iovitch, a căpitanului Osmolski, a medicului de regiment Nagy și a preotului local Ioan Pop i-a împutat, că acolo în comună a aflat, cumcă el se face „Winkeladvokat“ și ca atare compune grănițerilor acuze pentru câțiva cruceri în contra ordinațiunilor mai marilor lor și așa sprijinește pe supuși la neîmplinirea ordinațiunilor mai înalte, scrisul acela înmulțește și îngreună serviciul, apoi i-a mai împutat și altele, iar când a voit să se justifice i-a oprit ori ce escuzare.

Acestea și altele multe le va fi avut și auzit și Dr. Fesstl despre Vasile Nașcu când îl numește că e de profesiune un Winkelschreiber.

Da, Vasile Nașcu a scris și încă foarte mult — dar nu în ascuns ci pe față. Pe acele timpuri în ținutul Năsăudului nu erau avocați, singurul jurist-consult a fost Iosif Schottl căpitan c. r. și auditor de origine din Pojon, iar alți oameni de carte, cari știau scrie, nu puteau scrie din simplă cauză că nu studiasse trecutul și bazele de drept ale acestui ținut și locuitorilor ei precum a studiat Vasile Nașcu.

Din această cauză comunele grănițारेști cu cea mai mare încredere se îndreptau la Vasile Nașcu și-l plenipotențiau ca să le reprezinte cauzele și să le apere.

Dânsul cât a priceput a apărat cu peana și cu gura interesele întregului ținut și după cum se vede chiar din epistolele sale scrise cătră Ioachim Mureșian și citate mai sus, lucra din toate puterile, ca din acesta să scoată avocat apărător în aceasta luptă grea, atât a comunelor grănițारेști în special cât și a fondurilor acestora, din cari până aici în decurs de 6 ani, copii foștilor grănițarei încă nu ajunse-se să capete stipendie, așa încât în memorandumul adresat Majestății Sale au fost siliți să apeleze și la ajutorul unui avocat, ori după cum zise Nașcu în epistola sa din 20 Martie 1856, citată mai sus „poftim un proparator de stat a-l îndatora spre cercarea obiectelor acestea spre a da părerea apoi Maiestatei.“

Precum în cauzele de interes public tocmai așa și cele de interes privat lucra Vasile Nașcu iarăși nu în ascuns, ci pe față pe baza de plenipotențe, care să păstrează și acum între scrisorile rămase de dânsul.

Ca exemplu amintesc aici „Plenipotența“ dată în 9 Iunie 1853 în limba germână din partea alor 13 locuitori din Năsăud în numele tuturor celor arși din Năsăud:

„În puterea căreia primăria din Năsăud și anume *Grigore Pop, Ion Sandu și Basil Nașcu* să împuternicește de cătră noi subscrișii să ne reprezinte în cauzele de drept născute pentru pretenziunea de 200 fl. ce este la domnul Georg Földvári și soția sa, să încheie ori-ce fel de împăciuire, să primească și să dea termene, fără știrea noastră să facă recurs, apelațiune ori să ceară reviziune, se ridice bani și se chiteze în numele nostru, peste tot să facă totul, ce cugetă că e de lipsă pentru noi etc.“

Pe aceasta plenipotență e indusă și clauzula de auenticare a preturei din Năsăud¹⁾. Dar mai mult, Vasile Nașcu nu numai că a fost ca apărător în cauzele de drept ale foștilor grănițeri, ci după înființarea districtului prin anul 1862 aflăm că din partea prezidiului sedrei generale a districtului Năsăud sub căpitanul suprem Alexandru Bohățel a fost denumit ca apărător (defensor) la pertractări finale în cauze criminale de omoruri²⁾ despre ce voi arăta mai pe larg la locul său. Din timpul, cât a fost suspendat Vasile Nașcu nu sunt ceva evenimente mai însemnate. Dânsul a rămas în Năsăud așteptând rezultatul investigațiunilor.

Din corespondința din acel timp puțin este. Poate că nici nu a purtat.

În 20 Ianuarie 1857 îi scrie vicariul Macedon Pop din Gherla, unde petrecea ca secretar al episcopului Ioan Alexi, cerându-i mai multe date istorice referitor la clădirea școlii normale din

1) Gesehen k. k. Bezirksamt und wird die Richtigkeit der vorstehenden Vollmacht, welche von Seite der Nassoder Abbrandler zur Aufkündigung und Eintreibung der Capitals-Summe pr. 800 fl. Cmze beim hohen k. k. Landesgerichte zu Dées ausgestellt ist bestätigt.

Nassod, 18. Iulii 1853.

Schneider m. p.

2) Vezi Nrii 1687 ex 1861 și 2053 ex 1862 crim.

Năsăud și a celor triviale, ca să poată răspunde la o recercare a locoțiinței zicând: „fiind-că sum convins cumcă Dta mai bine le ști toate pentru aceea te prea rog am răspunde la următoarele“ etc.¹⁾

Mai la fine adauge:

„M. Sa ²⁾ m'au întreat despre lucrurile de acolo și anumit despre suspensiunea Dv., i-am răspuns adevărata stare.

D. consiliar nimica a răspuns.

Consiliarul amintit aici e însuși Dr. Festl, inspectorul de școale. In 28 Februarie 1857 Macedon Pop în interesul lui Moisă Panga și Vasile Nașcu scrie din Gherla o rugare în limba germană către Dr. Festl, care în traducere românească e următoarea:

Reverendissime dle prepozit!

Preaenerate dle Consilier de școale!

Rugați-vă și vi-se va da vouă, bateți și vi-se va deschide. Escuzați Reverenția Voastră, dacă eu în urma acestei porunci dumnezeiești îmi iau libertatea de a mă adresa către Reverenția Voastră cu următoarea rugare plină de stimă:

Starea nemângăiată și deamnă de compătim a directorului și învățătorului *Panga și Nașcu* Reverenției Voastre e bine cunoscută. Aveți îndurare Reverendissime de a li-o ameliora spre liniștirea lor și a familiilor întristate. Binvoii Reverendissime a vărsa balzam în inima lor prea rănită.

¹⁾ Vasile Nașcu i-a făcut pe scurt istoricul acestor școale și se află în concept pe indorsatul unui plan de oare (Stunden-Verteilung) din 1855.

²⁾ Măria Sa, Episcopul Ioan Alexi.

Eu ca preot de sigur nu mi-ași lua libertatea de a mă ruga pentru dânșii, dacă n'ași fi avut ocaziune în 20 de ani de a-le cunoaște purtarea morală și politică, activitatea lor, zelul și diligența lor neobosită în îndeplinirea chemării și datorinței lor, dacă nu mi-aș fi câștigat convingerea, că până când Panga a stat ca conducător în fruntea școlii, școlarii au învățat obiectele de învățământ prescrise și limba germană cu rezultatul dorit.

Aceasta o recunosc toți și chiar acum însași onorata prefectură c. r. din Bistrița în onorata notă din 13 Februar Nr. 1002 adresată către ordinariat să exprimă în favorul său, în aceea laudă procedura sa metodică și cunoștința sa pedagogică. Și celalalt (Nașcu) a servit cu trup cu suflet ca soldat corporal, furir, învățător comunal și erarial și în decursul catastrofei trecute pline de pericle s'a documentat într'adevăr ca un supus credincios și loial, da a purtat o rolă strălucită pentru dreapta cauză împărătească.

Cine e brav în un așa de lung timp nu să poate strica deodată și încă la bătrânețe ceva înaintată.

Eu trăiesc în dulcea speranță, ca Reverența Voastră va binevoi a lua în conziderare aceste servite prestate credincios de acela spre binele omenimei și prin urmare va binevoi a împlini rugarea mea.

La aceasta mă încurăjază iubirea de oameni, buna voința și bunătatea inimei Reverenței Voastre, pe care eu am avut fericirea de a o cunoaște în toamna trecută. Pe oamenii buni îi binecuvintează generațiunea de azi și posteritatea le acopere cu flori catafalcul.

Escuză Reverendissime libertatea mea și pri-

mește asigurarea celei mai depline stime a mele, cu care am onoare a rămânea al Reverendisimului supus

Gherla, 28 Februar 1857.

*Macedon Pop, vicar foraneu.*¹⁾“

Macedon Pop mai amintește cauza aceasta în o epistolă scrisă din Gherla lui Vasile Nașcu în 8 Maiu 1857 zicând: „Ce mi-ai scris că voiți a face în treaba D-voastre n'a fi rău — ba doară și mai de mult a trebuit“.

În jumătatea a doua a lunei lui Maiu, pe când Maiestățile lor împăratul Francisc Iosef I și împărăteasa Elisabeta venise la Oradea-mare, Macedon Pop încă a mers acolo.

Cu aceasta ocaziune după mâncare la episcopul Erdélyi, a vorbit cu guvernorul răspunzându-i la întrebările puse de acela în cauzele Năsăudenilor.

Despre asta Macedon Pop după ce s'a re'tors la Gherla în 4 Iunie 1857 a scris locotenentului Petru Tanco, comunicându-i cumcă are speranță până în câteva săptămâni să meargă la Năsăud, cu care ocaziune le va împărțăși verbal celea vorbite precum și altele. Totodată trimite unele scrisori să le comunice și cu Vasile Nașcu.

Ce pași s'au mai făcut în cauza suspendărei acestora, nu am aflat, decât că cu finea lui Iunie 1857 pretorul Kanczucki a fost transferat la Șieulmare, de unde apoi a fost destituit, iar în Iulie 1857 a urmat:

¹⁾ Aceasta rugare să află copiată de Vasile Nașcu în archiva sa.

33. Rehabilitarea învățătorului Vasile Nașcu și transferarea directorului Moisă Panga.

Rezultatul investigațiunilor făcute în urma denunțurilor nemernicului pretor Kanczucki și invinuirilor cuprinse în acuza conzilierului de școale c. r. Dr. Festl, a fost, că prezidiul locoțiinței c. r. din Sibiiu cu rescriptul său edat în 8 Iulie 1857 sub Nr. 12387 atât pe Vasilie Nașcul cât și pe Moisă Panga i-a declarat de nevinovați, fiindcă în urma cercetărei disciplinare toate arătările, denunțurile și acuzele făcute contra lor s'au dovedit de neîntemeiate.

În urma acesteia învățătorul Vasile Nașcu a fost repus în deplina gustare a tuturor competențelor și emolumentelor de mai înainte deasemenea și directorul Moisă Panga, dar din considerațiuni de serviciu a fost transferat tot în aceia calitate de director la școala din *Orlat*¹⁾ reședința fostului prim regiment românesc de graniță din Ardeal și în locul lui a denumit pe directorul dela acea școală Laurențiu Rummel.

În urma acesteia Moisă Panga s'a dus la Orlat lăsându-și mobilierul în Năsăud dând însărcinare lui Petru Tanco, ca să-l vândă în licitațiune, iar Laurențiu Rummel a venit la Năsăud și din 5 Septemvrie 1857 ș'a ocupat postul.

Astfel ș'a pierdut Vasile Nașcu și ajutorul ce îl mai avusă cu Moisă Panga, și în schimb capătă un denunțiant mai aproape în persoana noului director L. Rummel, după cum să va arăta la locul său.

¹⁾ Adecă i s'a implinit dorința exprimată către principele Schwarzenberg, cu ocaziunea investigărei făcute în cauza cu Kanczucki.

34. Vasile Nașcu ca învățător în referință cu colegii săi de mai înainte și alții nou denumiți.

În timpul cât au fost suspendați directorul Moisa Panga și învățătorul Vasile Nașcu corpul învățătoresc la școala normală consta din Isidor Bodășcău ca director substituit, Vasile Mureșan învățător, Andreiu Morar învățător substituit, Isac Nășcuț învățător provizor și Leon Piciu învățător adjunct.

Acest din urmă a fost adus dela școala trivială din Sângeorz la Năsăud în 16 Novembre 1856.

La aceasta școală încă din timpul sistemului de graniță a fost introdus didactrul, pe care îl încasa directorul dela școlarii negrănițeri.

O parte din suma de didactru să întrebuința, pentru procurarea de recuizite și pentru acoperirea altor trebuințe a școalei, iar o parte o distribuia directorul între învățători.¹⁾ La începutul anului școlar 1856/7 directorul Moisa Panga a încassat ca didactru 269 fl.

Din aceasta sumă a plătit M. Panga pentru diverse trebuințe a școalei, 17 fl. a distribuit învățătorilor Vasile Mureșan, Vasile Nașcu și învățătorului adjunct definitiv Teodor Rotar fiecare câte 34 fl. 15 cr., catechetului 12 fl., iar pentru sine asemenea 34 fl. 15 cr. laolaltă 149 fl. mon. conv., iar restul de 103 fl. 5 cr. după suspendare în 22 Decembre 1857 l-a predat substitutului seu Isidor Bodășcău.

Nu ar fi de a se aminti acestea toate, căci

¹⁾ Vezi raportul lui Moisa Panga ca director în Orlat de dto 16 Maiu 1858 Nr. 181 ex 1858 către prefectura din Bistrița.

la prima privire ori-ce om priceput vede cumcă directorul Moisă Panga a lucrat foarte corect.

Dar lucrul nu a rămas într'atâta, ci după-ce M. Panga și Vasile Nașcu au fost suspendați și în 15 Novembre 1856 au eșit din serviciu, iar Teodor Rotar în 16 Novembre 1856 a fost ordinar la școala trivială din Sângeorz ca suplent alui I. Bodășcău; acesta ca director substituit dimpreună cu ceialalți învățători au pășit cu acuza contra lui Panga la pretura din Năsăud și prefectura din Bistrița, făcând pretenziune la sumele de didactru de câte 34 fl. 15 cr. primite de Vasile Nașcu și M. Panga, argumentând că acestora nu li-se compete nimic din didactru, fiindcă au fost suspendați.

Dupăce aceea acuză a fost purtată pe la oficiile amintite¹⁾ în urmă a ajuns la direcțiunea școalei din Năsăud (la directorul substituit Izidor Bodășcău) de unde s'a comunicat în copie cu directorul Moisă Panga la Orlat, care într'o relațiune mai lungă de dto Orlat la 16 Maiu 1858 sub Nr. 181 ex 1858 adresată la prefectura din Bistrița dimpreună cu o rațiune detaliată zice că din cauza suspendării lui și alui Vasile Nașcu, care s'a ordinar în urma învinuirilor nebazate, ei nici decum nu pot fi eschiși de a fi împărtășiți din didactrul semestrului I.; pentrucă ei au stat în serviciu dela începutul anului școlar 1856/7 până în 15 Novembre.

Dânsul înainte de plecare a împărtășit pe fiecare învățator bătrân — afară de Isac Nașcu, cu câte 34 fl. 15 cr. și pe catechet cu 12 fl. mon. conv. însă intențiunea învățătorilor cari au remonstrat și cu deosebire a substitutului Bodășcău,

¹⁾ Prefectura din Bistrița sub Nr. 2184—1858 și pretura din Năsăud sub Nr. 1298—1858.

alui Isac Născuț și a bătrânului învățător Vasile Mureșan țintește într'acolo, că atât dânsul (Panga), cât și Vasile Nașcu să fie eschiși de a căpăta parte din didactru.

El însă se bazază pe dreptul neștirbat uzuat până atunci și nu poate să absteie dela partea de 34 fl. 15 cr. ce i-se compete și tot asemenea drept are și învățătorul Vasile Nașcu.

Relația aceasta alui Moisă Panga a ajuns mai pe urmă în copie la pretura din Năsăud de unde în 6 Iuliu 1858 sub Nr. 2245 s'a transpus simplaminte la direcțiunea școalei normale unde s'a prezentat în 28 August 1858 sub Nr. 383, iar directorul L. Rummel a rezolvat-o scriind pe dânsa „*adacta*.” În ce atinge plata Vasile Nașcu și Vasile Mureșan o primiau tot decursive și la începutul anului școlar 1857/8, iar ceilalți colegi o primiau anticipative, din care cauză îndată după sosirea noului director au cerut întervenirea acestuia la organele superioare ceea-ce a și făcut-o L. Rummel în scrisoarea din 13 Septembrie 1857 sub Nr. 10—1857 adresată cătră pretura din Năsăud.

35. Vasile Nașcu și Vasile Petri.

Acel Vasile Petri despre care s'a făcut amintire în aceasta descriere cumcă a ștudiât preparandia la Praga, de unde a purtat multă corespondință cu Vasile Nașcu, în anul 1857 a absolvat cursul, a venit la Năsăud și a fost aplicat de învățător la școala trivială din Sângeorz, dar apoi fu reținut la școala normală din Năsăud, deodată cu repunerea lui Vasile Nașcu în serviciu după sistarea cercetărei disciplinare.

li pun aici pe ambii laolaltă pentru-că după cum s'a văzut în decursul acestei descrieri Vasile

Nașcu s'a interesat foarte mult și de Vasile Petri cât a fost acesta la preparandia din Praga. După ce a fost aplicat la școala din Năsăud directorul Laurențiu Rummel chiar dela început ia încredințat pe amândoi cu conducerea și supraveghierea școlarilor la biserică; tot dela început V. Petri iarăși laolaltă a trăit și locuit cu Vasile Nașcu într'un cuartir¹⁾; iar mai târziu însuși Vasile Nașcu i-a fost lui Vasile Petri nănaș de căsătorie, între nănaș și fin a fost multă corespondință pe când „nănașul Nașcu“ petrecea în 1861 la Viena pentru apărarea drepturilor grănițarești și în fine pentru că amândoi au fost laolaltă și în serviciul fondurilor și la soarta finală alui Vasile Nașcu iarăși a contribuit foarte mult Vasile Petri.

36. Schimbări în corpul învățătoresc după repunerea lui Vasile Nașcu.

După-ce ș'a ocupat Laurențiu Rummel postul de director în 15 Septembrie 1857 instrucția în clasa a IV-a a încredințat-o lui Vasile Petri, în clasa a III-a lui Vasile Mureșan, în cl. II-a lui Vasile Nașcu, în cl. I lui Isac Nășcuț.

Isidor Bodăscău fiind dispus la școala trivială din Sângeorz a resignat dela post, dintre ceilalți nici unul nu voia să meargă la Sângeorz, ba Isac Nășcuț, — aștepta că Vasile Nașcu se fie transferat acolo, căci e fără copii și are casă în FELDru ori Petri, care e neînsurat. Astfel au rămas deocamdată după cum au fost împărțiți.

¹⁾ Scrisoarea lui Petri către direcțiunea școalei la Nr. 67—1857 cf. și Nr. 45—1857.

37. Caracterizarea vieții din Năsăud a învățătorilor și a altor indivizi din Năsăud, cu cari a trăit Vasile Nașcu și Moisă Panga până la anul 1857.

Moisă Panga după-ce s'a dus la Orlat a stat mai mult timp în corespondință intimă cu Vasile Nașcu, a mai scris și lui Petru Tanco cu cari era în cea mai bună amicitie.

În aceste epistole face o comparație și între viața din Năsăud și cea din Orlat, precum și mai multe reflecțiuni, făcând astfel o caracteristică a vieții de atunci din Năsăud și a oamenilor cu cu cari a venit în atingere.

În o epistolă de dto Orlat la 19 Septembre 1857 zice: „A resignat Bodășcău și și-a înaintat deja propunerea împusă referitor la punerea lui Petri cel apt în locul slăbănogului Nășcuț. Cum s'a purtat Rummel l-a compunerea propunerei am desvoltat eu în scris. Nășcuț nu-i de învățător...

Eu cu Orlatul sum îndestulit, aici nu să amestecă nici unul, care nu e chemat a la Grigorița¹⁾ în afacerile de școală.

Comunica-i D-Ta lui Petri, că domnul Vasiciu s'a exprimat cătră mine, că el are cea mai mare speranță că Morar și Rotar să fie primiți în Praga, aceasta ar fi pentru amândoi un noroc deosebit, numai trebuie să se pună în picioare, Petri va putea să judece mai bine pe Morar“.

În o epistolă din 4 Novembre 1857 zice că are să capete nește bani și a fost însărcinat cu primirea banilor pe colegul său Rummel. Aici adaugă „Se nu apuce banii în mâna lui, că apoi numai cu proces se pot scoate“²⁾.

¹⁾ Ioan Grigoriță sublocotenent penzionat.

²⁾ În textul epistolei scrise nemțește acest adaus e scris românește.

Referitor la cuptorul meu etc. l-am recercat să se dechere, dânsul după caracter e un adevărat galițian eu l-am pătruns în câteva zile, acum învățătorul Mureșan nu mai poate ca de comun să aprehendeze, el mi-a făcut multă supărare.

Și totuși a făcut-o numai mechanic fără rezultat. Laudă și mulțămită lui Dumnezeu de a fi scăpat de atari oameni. *O vită ca un Nășcuț, un răutăcios fără Dumnezeu ca Bodășcău și Grigorița „nu aflu să umbli cu opinci de fier.¹⁾*

Aici afară de plată sunt puține venite, însă cu atâta e mai mare îndestulirea, nu e nimic ce să te supere ca în Năsăud.

Descopere Dta bunului Petri, că ce atinge afacerea sa eu am vorbit încă înainte de vre-o 4 săptămâni cu dl referent Vasiciu: adecă locul al 3-lea de învățător e al lui și nu a neghiobului Nășcuț, altmintrelea suferea peste măsură școala normală, eu am turnat vin curat, domnul Vasiciu încă va lucra într'acolo și așa a fost sentința lui Vasiciu, Nășcuț va veni ca învățător trivial la Sângeorz și în caz dacă nu voiește atunci să denumește Cosma Anca, posibil că cauza e deja rezolvată, așadară Petri poate fi mângăiat, îl salut și ocazionalminte îi voi răspunde la epistola sa“.

Tot din Orlat mai scrie Moisa Panga în 23 Februarie 1858.

„Oficiul pretorial dela începutul acestei luni e transpus la Sibiiu, așadară nu sunt de așteptat neplăceri dela oficianți și alte controale a la Năsăud. Inșă aici au fost și atari oficianți, cu cari am stat foarte bine, astfel de netrebnci ca în Năsăud era o raritate, apoi așa oficeri smintiți pensionați a la Grigorița²⁾ și Peichich nici nu sunt.

¹⁾ Acestea sunt scrise în limba română.

²⁾ Acesta mai târziu până într'atâta a mers de departe cu purtarea sa necorectă încât Vasile Nașcu aflându-se rău ofensat l-a palmuit, în urma căreia a fost și degradat.

Răutăcioși a la Bodășcău, Morar etc. încă nu sunt.

Ofițerii batalionului de depou trăiesc de sine, aici nu e casină

Mă bucur eu și ai mei că școala normală a scăpat de neghiobul Nășcuț, aceasta eu am știut-o sigur și în aceasta privință i-am spus domnului Vasiciu cuvântul adevărat, acum și Hăbaneasa e scăpată de acest demon, poate să ducă o viață liniștită, noi o salutăm și-i dorim noroc de mântuirea întâmplată.

Cum a știut răutăciosul și vicleanul K.¹⁾ să folosească de unelte pe toți neghiobii Năsăudului, dar toate au un capăt și ziua de plată nu rămâne pentru nime.

Când îmi reamintesc multele neplăceri, de cari am avut parte în așa de mulți ani dela naționaliști și nenaționaliști pe lângă tot zelul meu nefățărit, mi-se sbârlește părul de scârnăviile câte le-am suferit. Plătească Dumnezeu fiecăruia după vrednicie! Eu mă îndoiesc de statul mult alui Nășcuț în Sângeorz, ei ar avea drept de a-l alunga. A rămas Anca ca adjunct în Năsăud, l-a sfătuit rău, el să fi mers la Sugarto în Maramureș, eu cunosc bine locul și referințele, lui i-ar fi mers foarte bine acolo, eu îl compătinesc cu cei 5 fl. ai lui pe lună

.....
Va rămânea Bodășcău în curând pe uscat? Femeia mea ar cumpăra dela dânsul pălăria, cilindru și păpușii (ghetele) de lac; el să poarte încă opinci și Morar la școala reală din Praga nu ar

¹⁾ Acesta e: *Kanczucki* demoralizatul pretor din Năsăud.

trebui să-și poarte capul așa pe sus ca în Năsăud.
„O ucigă-i sfta cruce, oameni blăstămați, cu cine am
avut a lucra și a da ajutor la nevrednici“.¹⁾)

38. Cearta între învățătorul Vasile Petri și directorul Laurențiu Rummel și forul de dis- ciplină.

Spre a cunoaște unele episoade din viața lui Vasile Nașcu, cari au urmat mai târziu trebuie să amintesc pe scurt și aceasta ceartă purtată mai întâiu pe hârtie. In 26 Octombore 1857 Vasile Petri a dat la direcțiunea școalei normale o scrisoare, în care se plânge că directorul în prezența școlarilor a vorbit cu dânsul așa de tare încât aceia au devenit palizi, iar el a roșit fără a zice un cuvânt.

Directorul nu i-a primit propunerea în privința învățării geografiei și a zis că dacă nu e în stare a o propune, atunci o va propune dânsul (directorul). A roșit, dar a tăcut.

Adauge că i-a îputat pentru-că nu a trimis nește școlari în chilia direcțiunei în timpul prelegerilor.

Pe când dicta pedeapsă trupească cu nuiiele unor școlari — una a executat-o — și era să o execute și pe a doua, a întrat directorul și a sistat pedeapsa în un așa mod, încât și vaza lui înaintea școlarilor s'a nimicit de tot. In urma tuturor acestora resignează dela postul de învățător.

Directorul Rummel în aceeași zi sub Nr. 90—1857 îi răspunde lui Vasile Petri că nu e de loc aplicat a înainta scrisoarea deodată cu resignarea dela post. Până ce va urma deciziune dela

¹⁾ In textul epistolei nemțești acestea cuvinte sunt scrise românește.

organele superioare are să rămână în post. La acestea Petri i-a răspuns iarăși în scris, că nu mai poate merge în școală.

Atunci directorul Rummel trimite aceste scrisori la pretura din Năsăud spre a-le înainta la locoțiință, făcând observarea că directorul a tratat cu V. Petri totdeauna conform oficiului; acela însă se vede că nu vrea să fie atârănător de nime, manifestează o ambițiune înfumurată (afectată), e arțăgos, și deși creșterea lui în 4 ani pe spesele statului pune în loc un învățător capace, tocmai așa de puțin promite a fi din acela un educator bun moral, pentru-că pe tineri creșcuți chiar în clasa a IV-a îi pedepsește trupește, fără de a face mai întâiu ori mai pe urmă arătare direcțiunei.

Un indiferentism pentru serviciu și un temperament violent dovedește resignarea sa momentană; mai mult neascultarea, că deși a fost recercat să rămână în post nu a voit să între iarăși în serviciu și numai după ce l-au rugat doi școlari în numele tuturor celorlalți a rămas mai departe.

Această cauză până la alt timp de izbucnire s'a aplanat.

39. Cauza plățirei împrumutului național din 1854.

Pretura din Năsăud cu datul de 18 Iunie 1857 Nr. 2112 a provocat comisiunea administrătoare a fondurilor ca să plătească rata a 27-a de 320 fl. restantă cu finea Maiu 1857 din împrumutul subscris cu 16000 fl. și 4000 fl. la ce V. Nașcu dela comisiunea administrătoare cu scrisoarea din 3 Iulie 1857 Nr. 117 de nou a cerut ca să urgeze licvidarea intereselor după obligațiunile vechi de stat în suma de 17.000 fl., cari până la finea August 1854 au fost de 3875 fl. precum și a intereselor de după aceea, cari toate laolaltă făceau suma de 6700 fl.

În anul următor din partea preturei din Năsăud cu datul de 20 Iunie 1858 sub Nr. 4390 polit. prezentându-i-se comisiunei administratoare socotelele fondului de montur din timpul de când a trecut districtul regimentului în administrațiune civilă până în 27 Novembre 1854 și apoi dela aceasta zi până la finea lunii Iunie 1857, când s'a dus pretorul Kanczucki transferat la Șieul-mare, comisiunea administratoare cu scrisoarea din 25 Februarie 1858 Nr. 129 cu 3 conspecte detaliate a documentat, că sumele, cari zac neridicate, fac atâta cât se poate acoperi restul dătoriei împrumutului de stat. Totodată a constatat comisiunea, că deoarece-ce sumele plătite deja pentru fondul de montur (stipendie) la împrumutul de stat nu s'au manipulat în mod corect de șeful preturei Kanczucki, care a administrat acest fond, așa fondului s'a cauzat o daună de 130 fl. pe care cer să o restituie Kanczucki în baza legii austriace.¹⁾

Kanczucki pe atunci era dus deja din finea lui Iunie 1857 la Șieu, cererea comisiunei administratoare în aceasta privință a fost înaintată la locoțiința din Sibiiu, despre ce dânsa după un an închiat a fost încunoștințată din partea șefului preturei din Năsăud *Wratitsch*, că în această cauză e de a se aștepta înalta rezoluțiune, care la timpul său se va comunica cu comisiunea fondurilor.²⁾

1) Allg. bürg. Gesetzbuch §§ 1293, 1295, 1299 și 1331.

2) Indorsatul preturei de dto 25 Februarie 1859 Nr. 765 polit.

40. Un proiect nou de luptă pentru apărarea drepturilor grănițarești și recâștigarea fondurilor.

Noul prezident al fondurilor Anchedim Pop vicar și perderea lui grabnică.

Cât timp a fost Vasile Nașcu suspendat a stagnat și corespondința până în August 1858, când a reînceput-o Ioachim Mureșan, care pe atunci era concipist în ministeriul de justiție c. r. din Viena. Acesta într'o epistolă de dto Viena 8 August 1858 între alte chestiuni secundare trece și la lucruri principale zicând :

„Principalul e restaverirea corespondinței noastre, nu despre lucruri materiale, ci numai morale, precum despre împrejurările ținutului nostru în toată privința. Interesul material al ținutului nostru e pentru noi interes moral, pentru că ne-am bucura și ne-am ținea fericiți, dacă am putea contribui noi cu puterile noastre ca să câștige cele de câștigat și să deparțe cele de depărtat. D-ta te-ai zolit destul atât pentru tot ținutul, cât și pentru singurari, precum p. e. pentru mine, pentru Petri și pentru alții.

Ași cugeta dar că acum ar fi ordinea a noastră sau mai bine, am fi să venim noi în șirul celor ce nu-și cruțară nici comoditate, nici odihnă și nici sănătatea numai spre a putea ajuta totului.

Eu din parte-mi mă ofer a mișca toate petrele, precum nu le-au putut mișca alții spre a câștiga rezultatul ostenelelor de atâta sumă de ani. Fiind eu stătător aici la izvor, așa putea poate și pe cale de proces să umblu în treaba fondurilor și altor lucruri publice ale ținutului nostru. În urma urmelor nu așa cruța nici spesele din al meu, numai așa căuta să am amână documente și pe lângă acestea o istorioară a ținutului dimpreună cu drepturile și obligațiunile lui în mod cronologic.

Până când s'ar putea face aceasta, adecă în vre-un an de zile, până atunci poate mă voiu scutura și eu de pasive și apoi ca informat din fir în păr, ași porni cu mâni cu picioare. Numai informațiunea ar căuta să fie bună.

Pe văcățiune ar putea fratele Petri strânge unele altele și în loc de a merge mai timpuriu, ar săcrifica vr'o oară, două pentru lucrul numit și s'ar duce totdeauna cu câtva mai târzior în Entradam.

Nu voi prin aceasta să fac vre-o imputare, numai îmi aduc aminte de când eram și eu pe acolo, știind că alte petreceri nu sunt prea dese în Năsăud.

Cu bucurie am înțeles, că ați reușit cu Kanczucki, numai depărtarea amicului nostru Panga, pe lângă toate că nici un om nu poate fi pur de slăbiciuni, totuși m'a supărat mult.

De altădată, dacă s'ar mai întâmpla blăstămății neașteptate, nu te mai pune în poară cu ei, nu deschide luptă drăaptă și pe față, ci scrie numai încoace datele și toate faptele cele rele, dimpreună cu adeverrile ce arată acele fapte, și atunci îi voi coase eu pe neștiute, încât în urmă la cei răi și blăstămați să li-se sue părul în vârful capului și ei nici să nu știe de unde le-a venit perirea. In-tr'adevăr că acesta e un metod cam urât și o sistemă cam neonestă și nu e atât de stimaveră, ca pașii cei pe față ai D-voastre, dar ce să-i faci?

In contra cânelui ce voiește a te mușca pe afurișul, caută să te porți căinește, ca nu cumva când te vei trezi, să te fi și apucat de picior. Când începe a suci din nas, îi tragi peste bot, de nici nu știe cum i-a tresărit din senin. Aceste și alte vor fi obiectul corespondinței noastre viitoare, nu tot numai egoismul meu cel de studiinte. Numai ce e drept, la ce te silește tiranul tiranilor,

stomacul, caută să te pleci, de ai fi cu stea de aur în frunte, de nu ai avea egoism de un cruceriu. Nu să mă laud, dar zău înaintea mea egoismul a fost totdeauna cea mai scârnăvă patimă, ce o poate avea un om, pentru-că el îngroapă moralitatea și cu ea societăți, popoare și state întregi.

În urmă te rog să nu iai în nume de rău, că mă apropiu așa tare de Dta și te numesc *unchiu*, căci această numire mi s'a părut mai acomodată și mai esprimătoare de încredere. Poftesc dară din suflet, ca atotputința să te însufle ca și Dta să te încrezi în mine precum și eu în Dta. De aceea vei binevoi, de nu mă vei lăpăda cu totul și vei delătura toată eticheta și curtoazia și mă vei privi ca pe fiul, ca pe nepotul ori ca pe ori ce din cele mai deaproape ai Dtale rudenii *moral*. Imi vei scrie simplu „*măi nepoate!*“ și-mi vei zice „*tu*“, că așa se cuvine dela cel mai bătrân; vezi bine aceste toate, de cumva nu-mi vei respinge rugăciunea prin care mă îndrept cătră Dta, ca să binevoiești a delătura ori-ce numire nefamiliară precum și vorba „*Dta*“ și să-mi zici „*tu*“.

Stimă distinsa dlui maior Mihăilaș și moșului Anton, iar familiei Dsale complimentele cele mai sincere. Așisderea complimente în toate părțile cunoscute, mai departe, precum dlui Mureșan etc. iar fratelui Petru salutațiuni. La ai noștri sărutări.

Mai în urmă te încredințez despre cea mai sinceră a mea aplecare și stimă, cu care reîncepând vechia noastră corespondență și rugându-mă de răspuns mă subsemn obligat nepot.

Viena, 8 August n. 1858.

Ioachim m. p.

La aceasta epistolă Vasile Nașcu i-a răspuns numai în 29 Novembre 1858 următoarele șire interesante.

Dulce Nepoțele!

Năsăud 29/11 1858.

Așa zic și ca unchiu, fiindcă încă a sosit timpul, care îmi înlesnește modru de a-ți putea scrie, pentru-că până acum oricât îmi propusem a-ți răspunde ambe prețuitele epistoli din 5 și 8 August 1857 și 58, nu-mi concedeau jurstările parte ale oficiului, parte economice și mai cu seamă acestea din urmă, că fiind în anul 1857 secretar de recreațiune, după cum văd că știi, m'am fost apucat ca toți românașii noștri noi însurați, a-mi clădi din material adunat cu vre-o câțiva ani mai înainte o căsuță solidă — zic solidă — și până în toamna trecută abia am fost apucat a o pune sub acoperemânt și o odae a o găti de nevoie spre locuirea unei servitoare, la biata economia noastră de acolo din Feldru, deoarece eu cu muerușca-mi trebură a ne reîntoarce la Năsăud, de unde fui așa zicând dudit prin întrigele leșilor, cărora le-au servit un Morar (pedagog), un Bodescou, un Grigorița și un Lazarie de nerușinate instrumente, firește în interesul lor particular la urmă încoronat cu rușine, din care până acum Nemesis cu mâna sa cea atotputinte dimpreună cu Idolul lor i-a ajuns, căci K . . . ki¹⁾ e depus, Bodescou e depus din vâlfa avută, Grigorița e silit a părăsi Năsăudul și a merge în corecțiune la Sibiiu cât de curând, lui Lazarie încă i gătita calea și mai de mult, dar acum de curând iară — maltratând pe un Rebrîșorean tirănește; pe Morar, deși până acum e cruțat, fie-i de ajuns mustrarea cunoștinței, eu din parte-mi nu-i poftesc altceva, fiind tinăr și nepriceput.

¹⁾ Kanczuki fostul pretor în cercul Năsăudului, care a contribuit mult la suspendarea lui V. Nașcu.

Vezi, frățiorule, astfel de români avem noi numărați între inteligenți!

Nu m'au năcăjit pe mine atât streinii, cât ai noștri, că dela cei streini nu mă durea așa rău, ci cusăturile și împunsăturile românilor mă ustură până în suflet!

Acestea eu le-am iertat și nu cerc a-mi ispendi²⁾ nici ca cât, a le uita cum zice românul, nu le pot uita.

Neavând eu altă distracție, după ce s'a fost fiinit investigația în timp de două luni, am putut fi de față la durarea unei căsuțe proprii, care având-o mă socoteam totuși mai fericit decât mulți trași — împinși. Deci timpul vacanții trecute iar l-am folosit spre continuarea lucrului aceleuia, însă nici acum nu e gata deplin, ce mai este se va tot face pe încet, fiind trecut ce-a fost mai greu. Feriile crăciunului iar voiesc a-le petrece acolo. Mulți îmi împrută că neavând prunci, pe seama cui mă trudesesc a-le face. Provedința, care mi-a îndreptat pașii mei până acum, și m'a cruțat de totală cădere, va ști și pe viitor ce să fie cu proprietatea mea.

Scopul meu a fost și este să am eu cuibul meu, ca la ori-ce evenimente neașteptate să mă pot odihni cu tignă.

Acum nu sunt departe și apoi ținta mea e ajunsă.

Cu jumătatea lui Septemvrie mă reîntorsei la Năsăud, unde așezându-mă cu greutate nu puțină, vietuind împărțiți, când în Feldru, când aici, până ne-am strins de pe câmp și am așezat toate spre iarnă.

Cu tot sufletul voindu-ți a-ți scrie să crezi nu putui rezolva, împedându-mă când una când alta și așa s'a tot amânat timpul până acum,

²⁾ Isbândi—răsbuna.

trecând trei luni de zile; să nu socoți, că aceasta ar fi fost din nescai alte cauze, ci pe cum e orice lucru, de care nu te apuci îndată când îți vine și îl împingi de pe azi pe mâne, presupuind că-ți va veni alt timp mai îndemânat și așa printre altele rămâne acel lucru iar pe altă zi — și tot așa mai încolo.

Deci fie de ajuns la acestea excuze.

Acum după atâta tăcere mai întâi mulțumindu-ți căci nu ne-ai uitat, mai încă invitându-ne a ne mai împărtăși ideile și a doua oară. Sunt însă convins că nu vei lua nume de rău, că mă trezesc și așa târziu, nu doar pe cum zici, a nu te fi ținut demn de a-ți răspunde, să mă crezi că de multeori între multe evenimente nedorite ce mă împresurază, voinde a-ți scrie, cugetam iar a nu fi cu cale din cauze prea cumpănite a ținea corespondențe cu cineva chiar prin Viena. De ce n'ai venit acasă să ne întâlnim, nu avem nici un fundament de a întrerupe comunicarea cugetelor noastre.

Căci omul gândește, D-zeu rânduiește.

Ne-a părut rău, că nu s'a putut efectui promisiunea noastră puindu-ne dificultăți inimicii.

Acum zic ar fi păcat, ajutându-ți prevedința a te vedea odată scăpat de timpii studiilor, când am lăsa încrederea, ce o aveam unul într'altul, să fie perdută și necultivată mai departe!

Bucuros îți primesc măgulitoarea propunere „să binevoiesc a delătura orice numire nefamiliară precum și vorba „D-ta“ și să-ți zic: Tu.

Cu adevărat, că după etate mi-ai fi oricum nepot, însă de altă parte în cătu-i pentru eticheta, — nu-i cu scăderea mea, ci din contră. Acum fie cum va fi, așa să fie pe viitor: „Măi nepoate“ și „Uncheșule“.

Acum dar în interesul material al ținutului, socotind mai nainte, că tatăl tău ți-ar fi răspuns

în privința primirei celor 20 fl. M. C., când m'am întâlnit, mi-a trecut prin cap a-l întreba despre aceasta.

Sănătoși sunt ambii cu bătrâna, biata mătușă ta, preteasa a suferit de un bun răstimp încoace — dureri de picioare. Acum e mai binișor.

Planul ce ni l-ai făcut a compune o istorioară a ținutului, dimpreună cu drepturile și obligațiunile lui în mod cronologic — e bun și-l vom urma. Am înțeles mai astă-vară, cât și acum, după ce s'a mai așternut o promemie principelui guvernator Lichtenstein, — în care s'au rugat a mijloci odată definitivă rezoluțiune în privința întrebării de proprietate în tractul fostului regiment, deoarece-ce după operatul comisiunii foste în treaba aceasta din anul 1852, încă n'a urmat nimica, și stând lucrul acesta baltă acum șase ani, ar fi timpul a se deslega numai acel nod, dela care atârnă toate celelalte, adecă: fost-a districtul Rocnii înaintea înființării graniții liber, au cum? care nod s'ar fi putut într'atâta timp deslega, fiindcă pe cât ne vedem din cursul trebilor acestora, de deslegarea nodului aceluia e strâns legată și ceia a fondurilor noastre.

Zic am înțeles, că s'ar fi denumit o comisiune din partea alor 3 ministri, nu știu cari toți trei, știu că cel al finanțelor nu va fi rămas afară, spre a se consulta din operatul și cu operatul comisiunii din anul 1852 și 1853 pentru noi, — însă fără noi. Auziam zicând, că din partea departementului c. r. supremii comande de armată, ar fi în interesul fostilor grănițeri D. Major, ori vicecolonelul Ludwig Schrott, care a fost în regimentul nostru din anii 1844 până 1849 ca căpitan în Budacul-rom. și în Joseni, bărbat cult și abil, însă nu cred să fie vărsat cu deamăruntul în istoria regimentului nostru și mai vârtos, că din partea procuraturei financiare vor fi câte pocituri pe lume în contra noastră, mai

ales fiind acolo bărbați tot din sânul amicilor noștri teutuni, cari își mâna țeara lor cea urzită de adfocații lor: Schuller, Schnell, Eder, Engel și alți în contra Românilor: „Că aceștia nu ar fi avut după aprobate și compilate nici un drept de proprietate“ !!! Intr'acest senz s'a fost pus și fostul comisar din partea c. r. finanțm. Carol Csipkes. Măcarcă părerea comisarilor din partea politică și militară, Stokera și Schottl, pe baza documentelor ce le-am produsat, ni-a sprijinit cauza și a refuzat toate pretenziunile și ideile din partea c. r. cameri puse, totuși neavând noi pe cineva, care să fie vărsat atât în istoria regimentului nostru — particular, — cât și în a țerei noastre de comun, străinii iar urmează după cei mai mulți contrari ai Românilor cu antipatie și ură spre dauna noastră.

Drept aceea, de cumva nu s'a finit aceea desbatere și doar nu ai știut despre aceasta, apoi iară de cumva vei socoti a-ți fi ceva neplăcere, fi bun orientează-te curund de treaba aceasta, pe dl Schrott aflându-l, dânsul îți va ști spune cum stă lucru acest înportant al nostru.

Domnul Pioraș va fi știind de dl Schrott — ma doară îi ști numi și quartiru.

Veți vedea și ne veți scrie, nu cumva ar fi de lipsă de un plenipotențar întru aceea consultare din partea foștilor grănițeri?

De ar fi una cât aceasta, pe cine să se denumească ca să i se facă pe nume-i plenipotența în scris. De aici e cu neputință a trimite om pe acolo. Nu cumva ți-ar fi modru?

Din partea comunelor someșene am contribui și pentru spesele cu cât va fi modru. Tare bine ne-ar înbucura, când ai putea aceasta asupra-ți primi. Instrucțiuni separate nū ar fi de lipsă, numai când ai putea primi protocolul făcut de Schottl la comisiunea aceasta, acela protocol e documen-

tat și argumentat destul de chiar și apriet. dl Schrott îl va fi cetit nu odată. Dl căpitan Schottl salută pe dl Schrott și se roagă a-i lua la bună băgare de samă părerile sale din protocolul acela. Auditorul dl Schottl e ce ne dă acest sfat de a avea un plenipotențar în consiliu acela.

Dacă va fi modru — bine — dacă nu ce vom face alta? de cât până a nu trece activitatea tribunalelor urbariale a acăța treaba aceasta și acoloa, adecă în Bistriță, unde e preșidinte dl George Dorgo. Se înțelege, că dacă se va defige în treaba aceasta acum în consiliu cât de cât și în favoarea noastră, atunci ne-ar veni mai ușor, însă din contră, de vor desbate și se vor sili a adeveri, a fi fost districtul a Rocnei cu drept de feudalitate; atunci va fi mai cu greu a se resturna aceasta.

Pe lângă documentele câte sunt acrudate acelui protocol, am mai câștigat de atunci încoace în original: un extract numit: „Extract des dem protocolle conferentiae d. d. 30 Aug. 1749, de rebus transilvanicis celebrae“. Note, din care este a se dovedi apriet, că în timpul acela Românii locuitori atunci printre sași, cea mai mare parte sunt clasificați ca „Liberi“ și iară din „Registrum universale locorum Princip. Transilv. aligat aflându-se protocolului de conferințe din anul 1749, se vede apriet, că atunci toată națiunea săsască numără 31.716 familii, numai 700 familii nelibere (ca feudale, iobage), căci stând atunci valea Rocnei din 21 sate stătătoare, trebuia să aibă mai mult ca 700 familii, ca să poată înpoteri ocărnuirea dintr'acelea a înființa un regiment de militari, ma încă cu atât mai vârtos e de a supona, că locuitorii din Valea Rocnii erau socotiți întru numărul libertinilor adecă între 31.716, care plătiră cu sasii toate contribuțiunile directe și indirecte principelui țării.

Acestea și alte documente, când ar cere lipsa a se producea, îndată după înștiințare le putem trimite.

Părerile însă vor fi date din partea osăbitorilor dicasterii și acum atârnă numai câți vor fi pro cu partea politică și militară, care presupun că sunt de această părere și care va contra cu camera, care pretinde toate allodiile cu pădurile și huceagiurile ca bunuri și venituri dominale, la care înțeleg munții și proventele munților. Indreptete-ponia a te întâlni cu membrii conferinții acesteia, spre a-i putea trage cât de cât și în favoarea foștilor grănițeri români, tragă la samă numai fiecare servițul lor aproape la un seculum cu toate ale lor și acum pentru acesta în loc de respătire, pierderea și acelora ce au avut înainte de militarizare.

Noul dl vicar Anchedim te salută, încă are inimă călduroasă spre treaba aceasta. Dela colega Petri încă nu e îndoială, că nu va face cât îi va fi cu puțință — mai târziu, acum însurat de o săptămână e învăluit — il vom lăsa puțin, faci menționare de dl maj. Mihăilaș, acesta se află în sânul lui Avram încă din X br. 1857, pe cum și dl major Arsente din Maiu a. c. așa și doi feciori ai acestuia foști ofițeri, — nu se alege nimic din familia lui Arsente. Acum iar va să și pretindă N. Neamț cei 60 fl. m. c. din averea lui Arsente. Moșu Anton e încă voinic — catarigile esclusive — te salută așa dl locot. Tanko, finu Petri și vecinu Anca, apoi colega Mureșan, care e în doliu după ginerele său cancel. I. Pop de aici, remându-i fica de 19 ani văduvă. Eu cu baba suntem cam sănătoși și te sărutăm, rugându-ne de răspuns sub insemn

doritor unchiu

V. Nașcu, m. p.

După cum se vede din epistola de sus alui Vasile Nașcu s'ar părea că dânsul a scăpat din toate năcazurile cari îl atingeau personal și așa va putea lupta mai cu multă putere, cu atât mai vârtos căci din Octobree 1858 fondul căpătase un nou prezident în persoana nou denumitului vicar foraneu *Anchedim Pop*, fratele fostului vicar Macedon Pop, care din Martie 1856, de când a fost denumit ca secretar episcopesc, apoi prepozit, mai mult numai cu numele funga ca prezident al fondurilor.

Dar și Anchedim Pop încă numai cu numele a fost prezident și timp foarte scurt, căci chiar a treia zi după ce scrise V. Nașcu epistola de sus, adevă în 1 Decembrie 1858, s'a aflat mort în canalul morei la fundul grădinei vicariale, fiindu-i legate mânele în spate și la grumaz acățată o piatră mare, care apoi a dat anză la o cercetare mare criminală, însă fără rezultat¹⁾.

Sara în 30 Novembre V. Nașcu a convenit cu vicariul, prezidentul natural al fondurilor, discutând multe, dimineața însă în 1 Decembrie rămâne iarăși singur și luptă mai departe.

Tocmai în acest timp era pe tapet *chestiunea transpunerei întregii averi din ambele fonduri la cassa principală c. r. a țării*.

Am arătat mai sus, că comisiunea fondurilor a făcut mai de multe ori pași la pretura c. reg. din Năsăud, spre a i se transpune și fondul de montur (stipendii) în administrațiunea sa, din 5 Novembre 1854 sub Nr. 74 a pășit în privința aceasta chiar până la guvernul militar și civil, însă fără rezultat favoritor, fiind-că după împărțășirea preturei, din 13 Iulie 1855 Nr. 1819, acesteia i-s'a mandat dela locurile mai înalte a transpune toată averea fondului de montur la cassa principală c. r. a țării. Pretura a transpus atunci numai „reci-

¹⁾ Vezi Activitatea vicarilor foranei pag. 100.

pisele de depozite“ peste obligațiunile de stat a respectivului fond. În urma recursului comisiunei adm. în care s'a cerut ca să se asemneze odată interesele restante dela anul 1848 încoace după obligațiile de stat ale ambelor fonduri, pentru ca să se poată solvi ratele din împrumutul național din 1854, s'a ordonat dela ministeriul c. r. de interne în 28 Martie 1857 Nr. 5704 transpunerea perfectă a întregii averi din ambele fonduri la cassa principală c. r. a țării, promițând, că numai atunci se vor asemna interesele restante dela obligațiunile de stat¹⁾.

De oare-ce nici din partea comunelor și nici din partea preturei nu s'a făcut destul acestor ordinațiuni, în 17 Ianuar 1859 merse la Năsăud secretariul prefecturei c. r. din Bistriță, Rud. Ullreich și în 18 Ian. în prezența lui Vasile Nașcu, Petru Tanco și Vasile Mureșan luă un inventar despre toată averea fondului de montur și datoriile lui. În protocolul luat Vasile Nașcu și soții au declarat, că comisiunea administratoare pe baza drepturilor ei își susține însași administrarea fondului de montur și în tot anul vrea a așterne rațiunea la locurile mai înalte.

Chiar în ziua, în care secretariul Ullreich a mers la Năsăud (17 Ian. 1859), a eșit ordinul locoțiinței Nr. 517, prin care se cere rațiunea ambelor fonduri dela desființarea graniței până la finea anului administrativ 1858. După aceea în 11 Februarie 1859 preutura din Năsăud sub Nr. 520 a încunoștiințat comisiunea fondurilor, că dânsa a transpus averea fondului de montur, ce mai rămase, la cassa principală c. r. de țară. Comunele foaste grănițere s'au opus mandatului dat pentru

¹⁾ Vezi scrisoarea locoțiinței din 24 Mai 1857 Nr. 7325 intimată dela prefectura c. r. sub Nr. 3829 din 31 Decembre 1857, dela pretura sub Nr. 596 pol. din 5 Martie 1858.

de a trimite și fondul școlar și așa acela a rămas în mâinile lor.

Despre toate acestea Vasile Nașcu într'o epistolă din 8 Februarie 1859 răspunzând lui Ioachim Mureșan la o epistolă gratulătoare de anul nou și totodată și de onomastică, îi scrie următoarele :

27 Ianuarie (8 Faur) 1859.

Amate nepoate!

Pofta-ți caldă mi-a făcut mie bucurie primindu-o chiar în ajunul anului nou, nemeritând eu atâta recunoștință și reîntoarcere de niscari sacrificiuri, care să ți-le fi oferat eu. Fi sigur că eu cât am viețuit până acuma și câte zile voi mai avea de a număra, a fost și va fi năzuința mea a face bine după puteri-mi ori în ce privință. Mulțămesc de toate și mai ales, că eu nu am avut de aștepta un an și mai mult după un răspuns și sperez și acum că iar îmi vei răspunde curund.

În privința fondului de provente vă trimit aici pe scurt istorioara, în a căruia recăpătare cu greu ori numai în calea procesului s'ar putea după părerea mea vedea vre-odată comunele.

Peste a monturului mai pe scurt, fiind-că de acesta nu s'au apucat a-l dechiera până acum erarial, ci numai stă de aceea ministeriu finanțelor, ca până nu se va depune toată averea la cassa provincială a țării, până atunci nu se pot asigna interesele restante dela anul 1850 în coace în sumă la 17.000 fl. fiind comisiunea administrătoare provocată a da inventar cu toată averea spre a se trimite la Sibiu în cassa provincială, au compus în prezența unui delegat comisar din partea prefecturii Bistriții, acel inventar, o descriere peste restantele venite și spese, alta peste ujura restantă apoi totodată ca în privința administrării acelui fond comisiunea nu se poate abate dela dechie-

rarea reprezentanților celor 44 comune d. d. 13 Martie 1851, care dechierațiune are așa valoare ca donațiune (Stiftbrief) a fondului de stipendii pentru tineri din acelea 44 comune în senzul § 35 a hotărîrilor în privința administrării fondurilor prin locoțiință (foea legilor imperiale din 14 Sept. 1852), are să fie sub controla locoțiinții, căreia în tot anul să i-se deie rațiunile în calea venerab. ordinariat gr.-cat. din Gherla. Obligațiunile dacă voiește incl. ministeriu de interne, fie și cassa provincială, pe cum și bani gata în cassa perceptorală a preturei și de preses am mai numit iar pe dl prepozit Macedon; încă nu a venit nici un răspuns pe aceasta, când iară ministeriul trebilor interne cere dela locoțiință o rațiune aligată cu documentile peste venite și spese, dela anul 1851 până în finitul anului 1858, atât dela fondul monturului din I. și II-lea regiment român, cât și din acesta peste cel al fiecărui sat deosăbi fond de școală și aceasta până în 20 Febr., — noi răspundem astăzi, că nouă nu ni s'au dat și nu am avut administrarea acelor fonduri, ci cel dintâi a fost dela luarea în samă a regimentului în administrațiunea civilă, ori și cât cerându-l nu ni s'a dat, ci fiind-că l-a administrat pretura — dânsa dee de samă peste toate, noi știm de toată dauna ce au cașunat comunelor prin administrarea aceasta nepăsătoare și am făcut atenți pe toți în toate părțile și nime nu a vrut a ne asculta până acum, fondul separat al comunelor l-au luat în samă antistiile comunale și acelea deie acum acelea socotele.

Ce scop au acestea, nu putem ști.

În birou ministeriului (de) interne ai putea vedea sub Nr. 29.828—1235 v. 23 X br. 1858 și ne-ai comunica și nouă.

Uciderea vicariului A. încă nu e adevărită,

din bărbații cu suspiciune s'au eliberat mai toți Runcanii, însă 2 Mocodeni și bucătăreasa sunt încă în prinsoare în Bistrița. Mai tare este în suspiciune un Erimie Mureșan cu fratele său Iacob, ambii Mocodeni, cari în noaptea omorului întâmpnat nu au fost de aflat și de văzut nicăiri, cel dintâie ca jurat, cel de al doilea ca vigitor comunal, trebuind peste noapte judeului și altora, nefiind până târziu dimineata a se vedea și atunci toți înglodați și uzi. Erimie se crede a-și fi isbândit în contra omoriturii, de ce ca pe un bărbat cu caracter pătat nu l-a lăsat să fie dascăl în Mocod, ci sfârticându-i contractul avut cu Mocodeni l-a duduie afară. Ori și cum destul de sfășietoriu lucru și faptă!

Faima circulează diverse — ma unii zic astăzi (ce de ar feri Dzeu să nu fie) că bucătăreasa Maris, ar fi descoperit fapta și ar fi numită între ucizători și pe unu din cler: I. St., care și la sosirea și înmormântarea omorâtului s'a purtat de tot bătător la ochi. Sigur însă nu știu, îndată ce voiu primi știri sigure, îți vom scrie.

Intre compețetori de post vacant să fie și vicariu Hațegului, dl Gabriel Popp . . . , care-l cunosc — îl preferază cu mult lui Moisil, — de acest din urmă am înțeles eu din gura Episcopului a fi prea slab de organul vorbirei și prea năcăjit și îngreunat... A concura au concurat mai mulți, terminul e pe finitul lui Faur.

Pe cât cunosc eu pe Popp Gabor, atâta că nu e din sânul grănițerilor, dară ni s'ar suplini de tot bine locul lui Anch. cu un bărbat literat, activ, energios, amator de școale și neîncunjurat ori îngreuiat de preuteasă bolnavă și prunci. Ce zici la aceasta, dulce nepoțele?

În epistola din August a. t. ziseși, că având ceva cauze, care ne-ar apăsa și neîndreptăți pe

noi, să-ți scriem acolo! În Năsăud și la această pretură nu se întâmplă, dară la Rocna atâtea abuzuri în contra comunelor și a drepturilor fostilor grănițeri în favoarea evreilor, cât sunt oamenii de budulit.

Iar au umplut de jidovi ca arândași, cărcimari, traficanti etc. etc. etc. cari sug și apasă pe sârmanii români — și apoi și câte plângeri și recurse s'au așternut prefecturii Bistriții și locoțiinții n'au nici un rezultat.

Binevoi-vei să vă trimit în copie unele mai groase, spre a putea trăsni de acolo?

Salutare dela toți și toate, Petri, Moroșan, Anca, Tanco, acesta deosebi te face atent de a veni loc. prim. Silv. Tomi din Hainburg, să-l primești, ca pe un bărbat demn de ai noștri. Moșu Anton spuindu-ți că bând și acasă și în Entradam am ridicat pahare mai multe pentru cei din străini.

Părinții, P. Lazar, preoteasa cu toți sănătoși
— sărută-te Vasile m. p.

10/4 1859.

Mult dorite nepoate!

Cu drept și adevărat este proverbul românesc: „pita caldă împrumut se dă“.

Așa dacă ai așteptat d-ta răspuns la epistolele d-tale câte 3—4 luni, îmi văd că este a mi-se face întocmai spre a se împlini proverbul acesta. Răspunsul la îmbucurătoarea epistola d-tale din 26/12=7/1 ți-am trimis într'un couvert cu altul al Paterului D. Lazar, de l-ai primit — nu știm nimica. Mi-ar părea foarte rău, când s'ar fi perdut aceea epistolă, fiindcă: îți pușesem istorioara fondului și a condițiunei locuitorilor din Valea-Rodnii, înștiințându-te totodată, că peste averea fondului de montur și celalalt a școalelor comunale în senzul

ordinațiunei Nr. 29825—1235 d. d. 23 X. br. 1858 a min. de interne se poștește tragic la așa strânsă socoteală, ca rațiunile încheiate până la finitul anului 1858 să se trimită în sus, apoi cumcă a-veea celui dintâi fond s'a trimis de c. r. pretură de aici la cassa perceptorală din Sibiiu. Ce să urmeze îmi închipuesc: crearea doar a unui fond pentru școalele atât morale, cât și de preparandie etc. etc. și încetarea a orice spese, pentru scopuri școlare din fondul proventelor!!

Peste omorul lui Anchedim nu iese nimic la lumină — persoanele cu suspicie sunt libere, exchisive servitoarea avută, ce-i mai mult? vreau a conchide a fi fost sinucidere!!! ce nu se poate după dechierarea medicilor.

Nou denumitul vicariu Gregoriu Moisil, — nu se mută la postul său până după sărbătorile Paștilor. Bine a făcut Eppul că s'a înduplicat a denumi pe acesta, batâr că întâi cam tânguia în privința organului de vorbire, și aceasta la făcuta de mine propunere, fiind acolo cu trista veste de omorul lui Anchedim. Ori și cum este bărbat cult, literat și expert în toată privința, apoi din sânul regimentului nostru.

Bătrânii sunt cu pace, sănătoși, i-am văzut Joi ce a trecut, vorbind am întrebat doar le-ai scris ceva, răspunse că nu, — bătrânul era în vre-o două zile pe aci la tribunal cu mai mulți Rebrișoreni, care fiind la o investigațiune făcută în privința abuzurilor cășunate prin depusele județe comunale cu contribuția; blăstămății de vre-o 3—4 ani încoace, numai nu au belit pe contribuenți cu scoaterea de bani îndoit și înzecit.

.....

Aducătoriul acestei epistole e fiul d. Goldschmidt de aici, care vine spre continuarea studiilor tehnice la Viena, primește-l ca pe un Nă-

săudean din părinți de omenie foarte, acesta îți va povesti jurstările de pe aici mai bine și de a mărunțul, ce doar încă ar putea să te intereseze.

Pe aici trăim cu cugetul la zeire, să se îndure a aplană răsvrătirile ce se mai tot înalță pe orizontul politic, spre binele nostru și a viitorilor.

Te rog a ne scrie ce-i cu definitiva deslegare a nodului gordic în privința întrebării de proprietate a foștilor militari grănițeri români, de care foarte suntem însățați a ști.

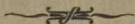
În fine te rog să primești exprimațiunea simțemintelor sincerului d-tale uncheș, cu care îți pofteste ca ceriul, ținându-te să ajungi întru mulți ani însemnatele sărbători a sfintelor Paști christiane, să-ți realizeze dorințele cele bune și drepte spre fericirea d-tale și a părinților și a rudenilor precum și a confrăților noștri, care sunt așa rar reprezentați de bărbați la decasteriuri chiar ca d-ta.

De cumva vă întâlniți cu amicul, dl locotente prim. Silv. Thomi, aduceți-vă aminte și de noi muntenii, ridicați vre-o vorbă sau mai bine vre-un pocal pentru noi spuindu-i a mea salutare, — pe cum și d-lui Pipoș — când te vei întâlni, d-lui Macedonfi, d-lui Urs, cantorele dela Sant. Barbara, de nu m'a uitat din Oct. 184—. ¹⁾

Din parte-mi primește dela mine și dela soția mea, care acum de o săptămână se află la economie în Feldru, — ale noastre plecături neuitând de noi vechii

Unchiu și mătușă

Vasile m. p.

¹⁾ Aici Nașcu a uitat anul. În epistola din 19/7 Ianuarie 1856 scrie 1842.

41. Era nouă de luptă a lui Vasile Nașcu sub vicariul Grigore Moisil.

După moartea tragică a vicariului Anhidim Pop, cu decretul episcopesc din 8 Martie 1859 Nr. 934 a fost denumit ca vicar foraneu parochul din comuna Borgo-Tiha, Grigore Moisil și totodată și ca paroch al Năsăudului, unde s'a mutat numai în 13 April 1859 și în Maiu a ocupat postul și a primit administrațiunea vicarială.

În timpul și cu ajutorul acestui vicar a continuat V. Nașcu lupta, încoronată în parte cu succesul dorit, întru recâștigarea drepturilor și averilor comunelor foarte grănițere.

Referința dintre V. Nașcu și Grigore Moisil încă înainte de a veni la Năsăud a fost foarte intimă.

Intr'aceea erupse războiul dintre Austria și Italia, și Impăratul Francisc Iosif I în 28 April a adresat către popoarele Sale un manifest și în 29 urmă declararea războiului și trupele austriace au fost scoase la Italia.

În 4 Iunie a fost lupta la Magenta și în 24 la Solferino. Toate spiritele erau agitate și așa Ioachim Mureșian, care, cum am văzut, era în Viena, nu a făcut nici un paș în privința cauzelor grănițărești, despre ce în 2 August încunoștințează pe Vasile Nașcu în modul următor :

2 August 1859.

Dulce Uncheșule !

Neștiind dacă te afli pe văcățiune în Năsăud adresez aceasta scrisoare sub numele badei popei.

Escuzațiunea mea iarăși nu are loc, deoarece de atâta timp mi-ar fi fost datoria a-ți scrie și iarăș a-ți răspunde.

Dar ce să-i fac cugetului, dacă de atâtea ori de câte-ori am vrut să-ți scriu, niciodată nu m'a ajutat, ci totdeauna când eram să încep mai bine, atuncia pare-că se bălțuia și nu mai voia să mai meargă. Poate împrejurările ce erau împreunate de evenimentele din lunile trecute încă mi-au stat în contra spiritului ca o stavilă, căci în trebile noastre în privința fondurilor nu era de făcut nimica, pentrucă pe mai marii noroadelor îi ocupă cu mult mai tare alte lucruri, ce lucră de viață ori moarte și așa ar fi fost păcat de moarte a-i molesta cu lucruri, cari le par' d-lor de prea bagatele.

Apoi în privința mea privată nici nu țin lucru demn de discurs și așa nici nu voi a-ți răpi puținul timp de recreare, ce-ți rămâne după școală, după economie și după lucrurile publice, ce te împresoară. Știu prea bine că ești singur, poate într'o privință numai singur. Intr'alte privințe poate să fie și dl vicariu Moisil. D-sa are doar mai mare și mai secură adecă nepericuloasă sferă de activitate, pentrucă cu mantelul sau cu paliul sau căpeneagul cel sânt mai poți scuti și câte ceva biată din cele, ce pe încet se ruinează.

Lucrurile pe aici sunt tot precum le știți și D-voastră din gazete, numai una se vorbește prin cetate, că Excel. d. ministru de interne de acum va face poate loc Excel. Sale consil. imperial de Wolkenstein. Lucrurile vor continua a merge precum au mai mers și precum merg.

Românește nu mai cetim decât „Gazeta“, „Telegraful“ și foile legilor provinciale, că altele din foile periodice ce există nu sunt permise, adecă sunt oprite. Ici și colea mai ese câte o

cărticică, pe care de bună samă o vei fi având și D-ta. Așa atâta pot să-ți scriu.

Ioachim m. p.

Cu aceasta epistolă se finește corespondința din anul 1859 până în Martie 1860.

Despre celea, câte s'au petrecut în acest interval de timp scrie V. Nașcu în următoarea epistolă adresată cătră Ioachim Mureșan la Viena:

22/10 Marte 1860.

Dulce Nepoate!

Mult timp trece și trecură și cu atât cât și alți de binevoitori nu putem să ne bucurăm de vre-o știre dela nepoțel! Ce să fie nu știm — destul că eu din parte-mi am răspuns ambe epistolele d-tale adecă d. dto 7/1 și 2/10 1859 adevărat cu ocaziuni, adecă una cu fiul d-lui Goldschmidt de aici și alta cu dl căpitan Ioane Tomuț în toamna trecută, fiind acasă la părinți — însă de le-ai primit nu știi?

Tot așteptând răspunsul n'am scris altele, văzând și jurstările politice cum merg și cum stau pe orizont — am tăcut de două — însă acum reîntorcând dl căpitan Leopold Pop la Viena, ne hotărîrăm a-ți scrie ca să știi, că mai trăim și noi cu toții, numai treburile noastre cu fondurile nu numai că nu se alege nimica, dar încă le atacă locoțiința asigurând stipendii pentru preparanzii negrănițeri, pentru remunerațiuni pentru învățătorii preparandiali și acum mai nou pentru reparațiunea cuartirului în seama directorului Romul. Oricâte deslușiri și refutațiuni am dat — nu folosiră nimica. Averea toată o au luat-o la cassa perceptorală provincială încă în anul trecut — respicându-se Guvernia țerei atunci, ca mai de multeori, că numai pentru evidență și mai bună administrare se cere acolo,

— exclusive spre folosul foastelor comune militare.

Acum vedem că nu se ține de cuvânt.

Mai avem acuma gata o îndrumare la guvern deadreptul dela noi la suplica studintelui Dănilă Lica, spre a-i asigna 120 fl. stipendiu din fondul monturului nost', — totdeodată protestând pentru asignarea altorfel de spese din acela fără învoirea și știrea comisiunei, vom vedea ce rezultat va avea și acest pas.

Alta mai este formulată de a dovedi dauna, care, ne-a cauzat trăgănarea cu administrația acelui fond — unde pretindem ușură din ușură, — în senzul unei patente ori ordinațiuni împărătești.

Pe cum se vede, vrea să ne îmbuce nu numai pădurile, ci și fondurile noastre, în urmarea comisunei din anul 1853, — nu se alege nimica de acolo de sus. D-lui căpitan Tomuț i-am fost dată la poftă și o hronologie peste toate privilegiile și documentele vechi răspunzătoare la dreptul locuitorilor din Valea-Rocnii, spre a le arăta ori trimite d-lui colonel Schrott, — referinte militar în cauza noastră la suprema comandă — ce a făcut nu știu.

Destul că nouă foștilor grănițeri ne stă înainte a ne iobăgi fișcul acum, când alții de 12 ani au scăpat de acel jug, fiindcă se lucră pe aici, că decum să ne lase codrii, să ne iee și să ne oprească lemnele și de pe locurile urbariale! Nu-i glumă ci fapta, — nu hotărâsc nimica în urmarea cercării cauzii acesteia, — fără care amplotiat cum vine, după capul său deschirează tractul fostului regiment al nostru de fost (fiscușesc) și erariul a fi proprietar (drepturilor) regale. Așa-i acuma pela noi.

Ce să-ți mai spui mai multe, că doar să te întristezi!

Să fi avută noi noroc de A....., acum am avea procator de când — înzadar... de unde să plătim noi? Comunele sunt sărmane — nici nu pricep ce le trebuiește.

Socotim a încheia o broșură peste toată natura lucrului acestuia dimpreună cu toate documentele în cuprinsul ei, — însă cine ne va tipări-o, unde sunt spesele, — ca să se aducă la capăt în mai multe sute de exemplare!!!

Ce zici nepoțele la acestea toate — fi bună-ne opiniunea cum vei socoti!

(Urmează cauze familiare și subscris)

Vasilie.

La aceasta Ioachim Mureșan cu datul din 14 April 1860 (Sâmbăta Paștilor) îi răspunde mai multe de toate între cari și că, nu-i fû în putință a-i răspunde pentrucă nu știa nimica în privința fondului, apoi starea lui, unde era — aplicat la redacțiunea legilor e din zi în zi mai nesigură, — ca frunza pe apă, — încă din vara trecută sună știrea despre desființarea ei.

Intre altele zice :

„Incât pentru fondul nostru numai brațele noastre¹⁾... așilor noștri de nu ne vor ajuta. Toate protestele, remonstrările, rugămintele, plân-(sori)²⁾ sunt mazăre în părete.

Nu e de sperat nimica, pe cale ordinară, decât (numai prin) vr'o minune dumnezeiască.....

1) Acea reprezentațiune datată în 17 Martie 1860 Nr. 169 și subscrisă de G. Moisil, vicar foraneu, Petru Tanco și Gavrilă Pop, locot. penzionati, e adresată la „Hohe k. k. Statthalterei“ și îndorso e „praes. 7. April 1860 Nr. 7120—637 3. Blag.

2) Aici fiind în mai multe locuri ruptă foaia am pus puncte ori am suplinit în paranteze.

Ideia despre broșură e cea mai nimerită. Despre acea (cu)getam) și eu încă mai nainte, ba chiar îmi propusesem a o compune pe bază juridică.

..... (Cu)getam a o face în formă de promemorie către ministrul de finanțe“.

42. Situația politică din anul 1860.

Înainte de a trece la desvoltarea mai departe a evenimentelor din districtul Năsăudului, pentru ca să se poată pricepe și judeca mai bine cele ce au urmat de aici înainte, află cu cale a premite aici în trăsuri generale câteva evenimente mai importante din acest stat, așa după cum le descrie un contimporan, At. Marienescu,³⁾ care în unele privințe a luat parte activă la mișcările politice din acel timp. Dânsul scrie în modul următor :

„În Austria evenimentul istoric a fost senatul imperial înmulțit.

În 5 Martie 1860 a apărut patenta împărătească, prin care s'a conchiemat senatul imperial înmulțit și acesta s'a deschis în 19/31 Maiu 1860. Din regatul Ungariei în înțeles strâns s'au denumit șese maghiari de senatori imperiali; din marele principat al Transilvaniei din trei senatori un român, anume: baronul Andreiu de Șaguna, metropolitul; din Voivodina și Bănatul timișan doi inși, între aceștia un român, Andreiu Mocioni, iar din Bucovina singurul baron Nicolae Apostol de Petrino. Senatul imperial s'a conchemat deosebi pentru aranjarea finanțelor imperiului, dar senatorii maghiari au tras în desbatere și cauza limbei și naționalității, anume în ședința din 6 Iunie Bar-

³⁾ În „Transilvania“ organul „Asociațiunii“ din 1900 Nr. 1, pag. 17 și 18.

koczi întonă coarda cea mai delicată a limbei; Apponyi vorbea în interes strâns maghiar, în contra egalității popoarelor și ceilalți i-s'au alăturat; iară în ședința din 9/21 Iunie Mailat declară, că pe terenul de stat al Ungariei numai limba maghiară e îndreptățită istoricește, politicește și legiut și acești vorbitori o spuneau, că ei vorbesc pe baza informațiunilor sosite din țară dela poporul maghiar și o spuneau, că în înțelesul informațiunilor trebuie să ceară și să pretindă drepturi. Și toate jurnalele politice din acel timp adevărau, că chestiunea limbei și a naționalității în senatul imperial produce desbaterile cele mai înfocate, pentru-ce pe metropolitul Șaguna mai în toată ziua l-am auzit apărând interesele naționale ale românilor și a da valoare limbei și naționalității române.

Dar de după culisele senatului imperial se știau unele împrejurări, ce Românilor le suflau îngrijiri.

Eu în acel timp eram prefect lângă tinerii Alexandru și Eugenie Mocioni și locuiam în casa familiei, la 3 grații în strada Vațului. Antonie Mocioni, care era în legătură cu senatorii imperiali români și adeseori venia la Pesta, într'o zi intră în chilia mea, îmi spune despre starea cauzei Românilor în senatul imperial și în decursul discursului s'a constatat, că Români din Ungaria nu sunt reprezentați în senatul imperial, că din archireii uniți nici unul nu e chemat, că senatorii români au făcut atent pe Rechberg și și-au dat părerea, că ar fi bine dacă s'ar chiema și un român unit, p. e. episcopul Oradiei mari, — dar Rechberg a zis că o nouă conchemare e imposibilă; mai departe s'a constatat, că după împrejurările de azi, limba română în gimnaziul din Beiuș poate fi periclitată, că senatorii maghiari pri-

mesc informațiuni dela ai lor, se provoacă la ele și în înțelesul acelora pretind drepturi; că senatorii români imperiali încă au lipsă de informațiuni dela poporul român și deosebi dela Românii din Ungaria, cari nu sunt reprezentanți, pentru-ca să poată vorbi și în numele lor, — ori ca Românii să trimită petițiuni dea-dreptul la senatul imperial; în fine s'a constatat, că ministrii austrieci serios tractau numai cu Maghiarii, ca factorul mai potinte, ca doară prin concesiuni naționale să ajungă cu ei la un pact; că după culise se combinează și se așteaptă o reformă mare în Ungaria, Ardeal și Bănat — și pentru aceasta ar trebui ca Românii încă să se arete, că există și să ceară drepturi naționale“.

Aceasta e pe scurt situația politică din anul 1860.

Intre astfel de împrejurări fruntașii români din unele ținuturi ale Transilvaniei au început a se mișca și a se sfătui, că ce ar fi de făcut și de întreprins. Cei de pe la Alba-Iulia s'au rezolvat a așterne o petițiune către senatul imperial, arătând toate lipsele și neajunsele poporului român și să pretindă vindecarea acelora.

Acolo au venit pe tapet și cauzele grănițerești ale românilor din districtul Năsăudului, după cum se vede din următorul :

43. Nou plan de luptă al locotenentului primar George Pop din Leșu.

Pe când Vasile Nașcu își bătea capul cu proiectul său de apărare, cum s'ar putea tipări o broșură, un fel de memorandum, după cum a scris lui Ioachim Mureșan în epistola din 22/10 Martie 1860, deodată se ivește pe terenul de luptă îngerul mângăitor și însuflețitor a lui Vasile Nașcu, tânărul (de 27 ani) *George Pop* locotenente primar în regimentul Nr. 50, format din regim. II. rom. de

graniță, acel erou, carele a căzut în 24 Iunie 1866 în lupta dela Custozza în Italia¹⁾).

De aici înainte ne vom întâlني mai de multe ori cu acest înfocat român, mângăind și înbărbătând pe V. Nașcu de câte ori căpăta grele lovituri dela ai săi, ori dela inimicii cauzelor, pentru care lupta. George Pop ca fiu născut din părinți grănițeri din comuna Leșu, purta un viu interes asupra desvoltării lucrurilor, purtând deasă corespondință cu cei de acasă și în deosebi cu Vasile Nașcu.

În acest an George Pop se află în Alba-Iulia, de unde în 16 Iunie 1860 scrise vărului său Mihăilă Mălai în Leșu ca să ceară dela Vasile Nașcu proiectul despre ținerea examenelor dela școala din Năsăud²⁾, iar în 26 Iunie îi scrie lui Vasile Nașcu următoarele:

Mult stimat domnule, amice, frate!

Poate te vor surprinde șirele acestea, însă o cauză pe cât de importantă pe atât de urgentă îmi impune datorința a mă adresa la Domnia Ta cu această cerere.

'Mi e cunoscut din auz, că te-ai luptat ca un leu în cauza munților relăsați grănițerilor, însă durere, aceasta năzuință ca multe alte a Românilor să fi rămasă fără rezultat.

Căpeteniile națiunei de pe aci s'au rezolvat a așterne o petițiune cătră senatul imperial, în care să enumere toate lipsele și neajunsele popo-

¹⁾ Vezi o scurtă biografie a acestui rar ofițir publicată de mine în „Minerva“, care a apărut în Bistrița la anul 1892 Nr. 15—19.

²⁾ George Pop ca eșit din aceasta școală în toată viața sa s'a interesat foarte mult de dânsa. Când putea, lua parte în persoană la examene și împărția cărți de premie, când era depărtat trimetea și da prin încrezuți de ai săi. Înainte de moarte a făcut și o fundațiune spre acest scop.

rului nost, să arete ranele și să pretindă în mod peremptoric vindecarea radicală.

Ca unul ce mă bucur de încrederea acestor bărbați, fusei poftit și eu la deliberare, și atinsei cauza munților noștri; firește toți zisă că e un lucru de căpetenie și să le dau informațiuni lămurite.

Fiindcă — spre rușine-mi mărturisind — nu știu ce a-ți reușit; până unde ați dus cauza aceasta, și cum e starea actuală, te rog cu tot respectul, a-mi comunica numai decât ce lipsește? ce e de făcut? ce e de cerut? atât pentru munți, cât și pentru fondurile feliurite.

Pentru că acest operat se va prelucra aci prin doctori, juriști, filozofi, advocați de ai noștri și toți oameni cu căpătâi, socot că ar fi bine să ne trimiți actele respective întregi și să faci peste toate un comentar.

Datele trebuincioase se vor scoate apoi de acolo, și eu ți voi retrimite apoi toate în ordine fără amânare.

În 5—6 zile s'ar trimite suplica de aici, deci fii așa de bun și grăbește cu răspunsul. De vei trimite actele, apoi pentru volum și siguritate le închide cu un sigil oficial la dl Gerendi, ori la poștă, și apoi „An das 50. Ergänzungsbezirks-Comdo in Carlsburg-Dienst“, însă de vei desfășura toate numai într-o epistolă, apoi ad personam la mine, numai iute, iute, că nu e de perdut timp.

Mie — precum oricărui oficer — nu îmi este ertat de loc a mă amesteca în astfel de trebi, deci te rog a ținea toate astea *sub roză* până la întâlnire — la examene. Eu confidez numai la nobilele simțeminte ce sunt convins că le pozezi, a mă arăta la lume însă nu cutez, că e de tot periculos; și afară de aceea ar fi prea timpuriu a se respândi proiectul acesta, deci să fim precauți și muți, că tăcerea e ca mierea.

Ca să nu se răsufle de nicăierea aceasta nici iu salut pe nimene, numai mă recomand până la revedere ca sincerul patriot.

Apulum (Alba-Iulia) în 26/6 1860 n.

George Popp m. p.,
supralocoțiitor.

Așa scria locotenentele primar George Pop pe la anul 1860.

De aici înainte îl vom vedea în continuu urmărind cu viu interes toți pașii și luptele lui Vasile Nașcu în cauzele grănițerești și de câte ori Vasile Nașcu se năcăjia, când vedea că rămâne singur în luptă și neajutat, tot de atâtea ori George Pop din țări îndepărtate, unde se duse, îi trimitea mângâiere și încurajare.

Peana mea e prea debilă de a putea descrie pe acest înger al lui Vasile Nașcu. Stimatul cetitor la rândul său își va face singur un portret despre acest mult vrednic bărbat.

Cumcă oare Vasile Nașcu trimisu-i-a actele cerute, ori făcut-a ceva scrisoare informătoare, nu am aflat.

După o lună de zile tot în această cauză s'a ținut în Năsăud:

44. Adunarea din 2 August a reprezentanților foastelor comune grănițerești. Esmiterea lui Vasile Nașcu în o deputațiune la Viena.

După-ce toate protestele, remonstrările, rugămintele, plânsorile erau numai mazere aruncată pe părete, comisiunea administrătoare a fondurilor cu scrisoarea din 14 Iunie 1860 Nr. 171 a cerut concesiune dela prefectura c. r. din Bistrița pentru ținerea unei adunări a reprezentanților tuturor celor 44 comune foaste grănițerești.

Dându-se concesiunea cerută, reprezentanții comunelor și o parte din membrii comisiunii fondurilor aleși în anul 1851 se întruniră în Năsăud în 2 August 1860 în edificiul Nr. 308, localul școlii normale, iar după aceea a gimnaziului. Aici în prezența pretorelui Iosef Wratits s'au verificat plenipotențele reprezentanților și s'a deschis ședința sub presidiul prepozitului *Macedon Pop*. De față au fost membrii comisiunii administratoare. Petru Tanco și Niculae Lazaric, locotenenți c. r. penzionați, Vasile Nașcu, Vasile Mureșan învățători, Ioan Mureșan notar comunal și 105 reprezentanți din 44 comune foaste grănițarești. Ca notari la această adunare au fost: Petru Tanco, Vasile Nașcu și Ioan Mureșan.

Înainte de toate prin alegere s'a întregit comisiunea administratoare a fondurilor.

Ca prezident s'a ales vicariul foraneu *Grigore Moisil*, iar în comisiunea administratoare s'au ales 23 membrii, între cari dimpreună cu cei rămași de mai înainte a fost și *Vasile Nașcu*.

Membrii prezenți din comisiunea fondurilor au făcut o dare de seamă despre toate câte s'au făcut din partea comisiunii și câte au sosit dela organele superioare până în acel moment.

În protocolul acestei adunări luat în limba germană:

1. Se accentuiază, că prin emisul guvernului țarei din 18 Februarie 1851 Nr. 3598 C. M. G. și din 7 April 1851 Nr. 7900 amândouă fondurile și isoarele lor de venit au fost recunoscute ca proprietate nedisputaveră și exclusivă a foastelor comune grănițarești și cu toate acestea acest drept de proprietate s'a pus sub întrebare, fiindcă fondul monturului s'ar fi format din venitele munților revindicați etc. În urma acestora se face o espunere mai amplă bazată pe documente despre ori-

ginea și creșterea fondului de montur, destinat ca fond de stipendii, format din contribuiriile grănițerilor și din banii pentru îmbrăcăminte de casă, cu care au făcut multe servicii militare în toate luptele purtate până în anii 1848—9. Mai adaug, că au trecut nouă ani de pertractări, în care timp actele au crescut în un convolut voluminos și în loc să se rezolvească în modul dorit, s'a născut o așa de mare confuziune încât mai nu mai este speranță de a se aduce la o soluțiune finală, de oare-ce, după cum s'a făcut cunoscut cu emisul ministrului de culte și instrucție publică din 8 Iunie 1860, cu referire la împărțășirea ministeriului de finanțe din 14 Februarie 1860, rezolvarea s'a făcut pendentă dela rezolvarea altor chestiuni aduse în legătură cu aceasta.

2. Se observă, că de oare-ce o sumă neînsemnată din fondul de montur stă din venitul muntelui revindicat Dosul Stânișorei, care cu prea înalta rezoluțiune din 24 Ianuarie 1851 M. Nr. 464 b. s'a dat comunelor grănițărești, așa administrația financiară crede, că trebuie să i-se adjucece întreg fondul de montur — așa fără de a renunța de drepturile câștigate, până ce se va finaliza această cauză să-și scoată erariul din fondul de montur banii incurși dela desființare, adecă din 1 April 1851, iar restul să-l predeie la dispoziția foștilor grănițeri și spre scopul pentru care s'a destinat în declarațiunea din 13 Martie și 2 August 1851.¹⁾

3. Se dechiară de nelegală și contrară destinațiunii fondului de stipendiu dispoziția guvernului, în urma căreia din acest fond s'au dat sume foarte mari pentru susținerea preparandiei din Năsăud etc.

¹⁾ Vezi la pag. 34—36.

4. Se roagă regimul, ca pe membrii comisiunii administratoare să-i privească ca reprezentanți autorizați a tuturor celor 44 comune foaste grănițarești și toate concluzele, propunerile și reprezentațiunile acesteia să le privească ca efluxul voinții tuturor comunelor.

În fine s'a ales o deputațiune constătătoare din *Vasile Nașcu*, *Vasile Petri* profesor preparandial, *Simion Flămând* preot gr.-or., cari erau în district și *Ioachim Mureșan*, care se afla pe atunci în Pesta în oficiu ces. reg. la tribunalul comercial. Acestei deputațiuni i s'a dat însărcinarea, ca să meargă la Viena în cauza referințelor de drept dintre comunele foaste grănițarești și erariul cameral și desfacerea obiectelor camerale de cele comunale și să roage pe Majestatea Sa pentru rezolvarea finală și favorabilă a acestei cauze. Speșele de lipsă se vor suporta de cătră toate comunele în raport cu poporațiunea, având comisiunea administratoare nou aleasă să facă rugare la prefectură (k. k. Kreisamt) pentru aprobarea repartizării, peste speșe deputațiunea va purta un ziuar, pe care după reîntoarcere va avea a-l preda comisiunii administratoare spre liquidare.

La plecarea deputațiunii comisiunea administratoare va avea a o prevedea cu plenipotență, înputernicindu-o ca în caz de lipsă să angajeze în aceste cauze și un jurisconsult.

45. Planul de procedere al deputațiunii comunicat de Ioachim Mureșan.

Vasile Nașcu a încunoștințat pe Ioachim Mureșan în Pesta despre celea ce s'au hotărît în adunarea din 2 Aug. 1860. Acesta îndată în 13 Aug. 1860 a și scris lui Vasile Nașcu, și-i descopere ideile sale în acel obiect și-i dete următorul plan de procedere :

„1. Mai întâi și mai întâi ași zice, că suplica să nu se compună deplin și să nu se provadă cu subscrierile de acasă, ci să se lase în arbitriul deputațiunei, ea ea când i s'ar da arguminte pentru dreptul *ținutului* chiar în loc în Viena să le poată întrebuința, fără a fi legată prin subscrierile, ce ar fi puse pe suplica gata de acasă.

2. Locul suplicei să-l suplinească o însărcinare din partea comisiunei administratoare și din partea celor 88 de trimiși ai comunităților, unde să ni-se demânde în conștiința cea mai curată și întru toată curățenia sufletului, apărarea cea mai acomodată a dreptului în privința fondului și reprezentarea cea mai sinceră în privința audienței la Maiestate.

3. Doar nu vă voi supăra, dacă voi observa, că și suplica să fie compusă pe baze juridice astfel, încât ca nestrămutată să poată fi substratul unei păreri judecătorești, pentru cazul, de care să ne ferească D-zeu, adecă pentru cazul când Maiestatea nu s'ar îndura a ne asculta rugămintea în favoare, ci ne-ar neferici cu o rezoluțiune negativă.

4. Oare nu ar fi bine, ca pe lângă demonstrarea dreptului la fond, să se împreune și arătarea celorlalte drepturi de proprietate, ce le-a avut ținutul regimentului sub militărie și cele ce le are după descătănire încoace, pentru ca să pună capăt odată tuturor referințelor acelu ținut cu patria, adecă cu Ardealul și cu statul întreg.

5. Știți, că eu ca neavut cum am fost, am intrat numai din sâlă în oficiul statului, dar dacă am intrat odată și poate mi-s'a deschis o carieră, în care poate în vre-o câțiva ani să mă pot arăta ca un adevărat șerb al Românilor din Austria, chiar și eșind din oficiu, spre a mă apuca de altă carieră, poate nu mă veți înculpa dacă voi zice, că e mai bine ca să mă încerc deocamdată a nu-mi

periclita viitoriul meu, și prin el al bunăvoinței mele și șerbirei pentru bunul comun al nostru.

Prin aceasta ferească D-zeu să voiesc a mă scoate de sub onorifica împuțerire, ce mi-s'a impus, ci numai voiu să zic, că ar fi bine pe lângă obligațiunea morală publică, care ne îndatorește pe toți a fi servitorii locului nașterii, să mi-se impună mie de însărcinare încă și o obligațiune morală privată, care mă poate scuti și în pozițiunea mea de oficianț împărătesc. Și știi cum se poate face aceasta fără nici o pedecă? După ce vi-se dă însărcinarea sau plenipotența, să chemați pe tatăl meu și să-l puneți să scrie și să subscrie cu slove, sau numai să subscrie dechierațiunea:

„Eu Ioan Mureșan îndatoresc pe fiul meu Ioachim Mureșan, care se află acum în Pesta, ca să primească aceasta însărcinare a ținutului grănițeresc în privința averii rămase după desmilitarizare, că de nu, nu-i voiu da părințasca binecuvântare“.

Apoi se poate traduce și nemțește tot acolo și așa iată că cu trei rânduri le astupi gura la toți, că te provoci la datorințele de fiu.

6. Ar fi bine, ca să mă înștiințați cu vre-o două zile mai înainte, ca să-mi cer facultate dela președintele. Apoi dacă s'ar putea întocmi lucrul așa, ca să sosim într'o Joi, sau într'o Duminecă, pentru că atunci se poate căpăta audiența mai lesne.

Intre altele, chiar de nu ați împlini nici una din aceste, totuși eu sunt gata a vă însoți și la bine și la rău.¹⁾

¹⁾ Vezi în „Gazeta Transilvaniei“ Nr. 240 ex. 1907 pag. 2 în articolul: „O reprivire peste câțiva ani ai districtului Năsăud în 1872“ din manuscriptele lui Ioachim Mureșan. Intre scrisorile acestuia se află și dechierațiunea scrisă de tatăl său cu textul cerut și cu litere cirile, în Rebrisoara la 2^a Noemvrie 1860.

46. Incercările organelor administrative de a împedea mergerea deputațiunii la Viena.

Grigore Moisil vicar, noul prezident al comitetului fondurilor grănițerești, ales în adunarea din 2 August 1860, în autobiografia¹⁾ sa scrie următoarele :

„In 1²⁾ August a fost adunare generală din toate comunele grănițerești în afaceri de averile grănițerești. Asta adunare a decis a se trimite o deputațiune la împăratul, ca să-l roage a dispune regularea averilor grănițerești, cari prin organele finanțiare se aduse în confuziune, voind a introduce în fostul regiment fișcalitate. Tot în asta adunare am fost ales de președinte actual al comitetului fondurilor școlare grăn. Pentru acoperirea speselor deputațiunii s'a calculat 1000 fl. din lăzile comunelor foaste grănițere. Totodată s'au făcut pașii la prefectura politică din Bistrița atât ca să se scoată din lăzile comunale speșele deputațiunii la Viena, cât și pentru exoperarea concesiunii de a merge la Viena și a audienții. Dar organele ces. reg. făceau împedecări în privința asta, zicând că va fi destul să se dee rugarea la Guvernatorul civil și militar în Sibiiu, care o va înainta la Majestate fără atâtea speșe, ce nu le pot suporta lăzile comunale și nici nu trebuie îngreunate cu atari speșe.

Văzând eu intențiunile organelor ces. reg. m'am năcăjit și în iritațiunea în care mă aflam, am scris la prefectura bistrițană, că dorința reprezentanților comunelor grănițerești este a suplica numai la Majestate, s'au pus destule sarcini pe lăzile comunale fără de a întreba pe popor că vor

1) Se păstrează în manuscris la fiul său Dr. Constantin Moisil, profesor gimnazial în Năsăud.

2) Din eroare a scris: 1 în loc de 2.

să le supoarte, acum când se lucră pentru viață și existența foștilor grănițeri, ziceți că nu se pot îngreuna cu spese, vedem, că ni-se pun pedeci ca să nu putem suplica la Majestate pe cale legală. Ne vom plânge la Majestate, că-i împedecați ca să nu-și aducă înaintea Tronului năpastile sale.

Asta s'a întâmplat în luna lui Septemvrie 1860. In 20 Octomvrie a eșit diploma majestatică, prin care s'a făcut restaurarea municipiilor vechi în Ungaria și Transilvania. Aceasta diplomă a electrizat pe toți civii și popoarele din țară și a cauzat o mișcare mare în toți.

Ungurii se apucau a se restaura, asemenea Săcuii și Sașii. Foștii grănițeri erau tare îngrijați, că ce se va alege de teritoriul lor, după ce reactivarea graniței nu se putea face, la Bistrița nu voiau a fi anexați, la comitate vecine încă nu. In starea asta agitată Româniilor încă nu puteau rămânea cu mâinile încrucișate, trebuiau să se miște și ei. Iar deputațiunea grănițerească încă nu era pornită la Viena, că nici nu erau bani, nici facultate a merge la Viena. In împrejurările acestea ne vine un circular dela metropolitul Șuluț, în care ne provoacă că să trimitem vre-o doi bărbați din tagma militară, care să se alătore la deputațiunea națională, care merge la Viena în cauza politică națională, să ceară de a se putea aduna reprezentanții națiunii române din Ardeal în o conferință ori congres, în care să se consulte despre cererile și gravaminele sale. După primirea acestui circular am convocat pe membrii comitetului fondurilor grănițerești și alți inteligenți din Năsăud la consultare, în care s'a decis, ca deputațiunea grăniț. să pornească fără amânare la Viena, care să se alătore și la deputațiunea națională și să lucre și în trebile grăn. și așa neputându-se aviza cei depărtăți din loc s'au trimis d-nii căpitani *George Lica* și *Ioan*

Purceilă, cari se aflau în Năsăud, la care s'a alăturat și *Vasile Nașcu*, iar dl *Ioachim Mureșan*, care se afla în oficiu la Viena¹⁾ a fost rugat a se alătura deputațiunii și a conlucra în cauza grănițarească.

Deputațiunea asta a dus o scrisoare din 7 Nov. 1860, în care s'a mulțumit Majestății Sale pentru emiterea diplomei din 20 Octomvrie și s'a cerut cu suplica din 7 Nov. 1860, ca să se îndure a concede Românilor o adunare.

Pe lângă aceasta deputațiunea s'a avizat a da petițiunea din 4 Marte 1860 susțernută deputatului *Vasile Nașcu*.

Suplică majestatică s'a dat de cătră deputațiune în întrebările grăn. în 13 Decembre 1860, după care căpitanii trimiși s'au re'ntors acasă, dl *Nașcu* a rămas acolo, ca să stăruiască rezolvarea mai înaltă a suplicei susțernute“.

Atât ne-a lăsat vicariul *Grigore Moisil*, despre pașii făcuți la Majestatea Sa împăratul în Viena.

Cum a putut porni deputațiunea la Viena și cu ce greutate a avut să lupte până a plecat, binevoitoriul cetitor va afla în cele următoare.

47. Ioachim Mureșan repășește din deputațiune, iar George Pop loc.-prim. mustră pe năsăudeni pentru nelucrare.

Motivele repășirii le comunică *I. Mureșan* în următoarea epistolă adresată cătră *Vasile Nașcu*:

Pesta, in 20 Septemvrie 1860.

Dulce Uncheașule!

Precum știi, m'ai fost provocat mai dăunăzi, că voiesc ori nu a primi „însărcinarea“ de a vă însoți în misiunea deputațiunii alese a merge la

¹⁾ Aici din eroare e scris Viena în loc de Pesta.

Viena în treaba fondului de montur. Acum după ce mi s'a estors învoirea, aud că adunarea aceea nu a fost o adunare de oameni cu consecință și cu rezoluțiune deamnă de bărbat; căci pe din dosul ei lucrurile se decid după îndoința cea băbească a unuia și a altuia tras-împins fără de nici o chemare la astfel de lucruri serioase, dela a căror deslegare atârnă odihna conștiinței generațiunilor viitoare din ținutul fostului regiment militar, ai cărui membri am fost noi, părinții și confrății noștri. Dar dacă se va face vr'o neghobie, blăstămul asupra cui va cădea. Cădea-va asupra muierotcelor, ce nu știu decât întriga ca niște javre fără de nici un îndreptar de viață publică, sau cădea-va asupra celor ce avură în mâni puterea de a-i abate prin aduceri de aminte morale, dela nebuneasca lor întreprindere? Cugetă cineva, că deputațiunea va exopera ceva cu gura într'un obiect atât de încălțit? Nu au învățat atâta minte, că numai dela tăria argumentelor așternute într'un mod chiar și acomodat împrejurrărilor legale din cercurile, unde voiești să faci impresiune, se poate aștepta un rezultat fericitor de generațiunile întregi ale celor câte-va zeci de mii de suflete din teritoriul nostru confiniar!

Nu creadă nimeni, că un om, care s'a scos din brațele năcazurilor singur prin ostenelele sale, ar putea fi gata a-și sacrifica viitorul, de nu cum-va momentozitatea câștigărei fondurilor pentru confrății săi nu i-ar fi impus sfânta datorință de a-și pune în joc toată esistența, când e interesul a zeci de mii de confrăți la mijloc. Ce motive au putut avea spre a se întoarce dela ceea ce s'a sancționat sărbătorește, nu pot să-mi fac de obiect a cerceta. Atât însă li-se poate spune, că dela umblarea cu capul într'o ureauă se va trage toată stricăciunea pentru vecii-vecilor.

Aceasta însă nu e destul, dar cheltuiiele de acum, de le vor face în dar într'un timp atât de asupritor de averea locuitorilor, din a căror sudoare s'a făcut fondul și din a căror osteneți caut a storce și aceste cheltuieli.

Eu din parte-mi îmi spăl mâinile. Nici până acum nu am conferit decât cu Dta despre acest lucru și nici nu mă voi amesteca în cele ce le vor confunda alții prin neînțelegerea lor. Prin urmare fii bun, dacă mai ții epistola mea cu învoirea, nu o cruța, ci o dă pradă focului, ca nici cenușe din cenușa ei să nu se aleagă.

Asemenea mi-ar face o supărare necomputăveră, dacă ar voi a conferi cu mine lucrurile, fără de a fi Dta sufletul, — ca cel ce ai în degete cauza întreagă.

Toate aceste însă nu-mi răcesc nici întrucât aplecarea cătră confrății noștri de acasă peste tot. Pentru aceasta pot spune esprimațiunea simțămintelor mele tuturor celor cu sufletul curat și cu caractere de bărbat matur, care precugetă ce face și ce întreprinde.

Sărutare badii popii, lelei lui Ionică cu sorioare cu tot; iar în urmă destinsa mea iubire fiască părinților mei și semnul de cea mai aleasă stimă cătră unchiul meu. — Sărutând dreapta stimatei mătușe și zicând complimente Dlui vicar sum al Dvoastră aplecat din suflet *Ioachim* m. p.

Locotenentele-primar George Pop din Leș în aceste timpuri era în Italia, de unde cu viu interes urmărea toate cele câte se petreceau în Transilvania și Ungaria și văzând că în teritorul fostului regiment grănițăresc dela Năsăud nu se face nici o mișcare, prin luna lui Octomvrie 1860 scrie lui Vasile Nașcu următoarele:

„Așteptai ca copii cei mici ouăle roși de Paști să văd opiniunea dintre Carpați asupra noue-

lor rezoluțiuni, însă până acuma nici o iotă în nici un jurnal. După lungă așteptare abia îmi sosi astăzi Gazeta Nr. 45, care publică simplu manifestul și diploma fără a arăta, ce inriurință au făcut acestea asupra Românilor. Totodată îmi veni și Gazeta de Viena la mână, care denumeste comiții supremi pentru comitatele Ungariei, între aceștia aflu numai un român, — care pare mi-se încă nu e scris cu litere de aur în inimile noastre, cumnat cu Mihali — cu toate că cugetam a vedea și în Arad și în Urbea mare câte un posterior de a lui Traian. Tisza — pentru Urbea — văd că a respins denumirea de loc.

În Ungaria vedem comitatele restituite, oare ce va fi la noi, că de *împărțală* nu zice nime nimica? sum curios.

(Aici e ruptă o parte de epistolă A fost scris despre Năsăudeni muștrându-i că nu se mișcă de loc iar pe fața a doua e următoarea continuare): „mai dă cu șteapuri și după cei trântori, stârnește-i din somnul cel profund, să nu stee cu mâinile în sân acum când e cel mai important moment pentru toată viața noastră, căci Maghiarii vor încerca toate mijloacele a ne suprima iarăși pe lângă toate institutele.

Acum trebuie stăruit și vorbit, croit și cioplit la toată petricica, ce o să vie în noul edificiu, că după-ce ai gătat clădirea, reparaturile și dacă le faci nu sunt bune!

Cât pentru țară în genere va avea grijă — Bariț și alții, dară pentru ținutul nost trebuie Năsăudeni *espres* să-și frece gura. Noi să nu primim nici Oberrichter săsesc, nici fõispan maghiar, va se zică nu aneceați la vre-un comitat sau scaun, fără *independenți*, cum a fost sub Matei Corvin „districtul Rodnei“, că altmintrea iară vezi limba împestrițată.

48. Greutăți și pedeci la colectarea speselor deputațiunii esmise la Viena.

Reprezentanții tuturor celor 44 comune foste grănițerești în adunarea din 2 August 1860 au hotărât, că spesele deputațiunii alese din 4 membrii se vor suporta de cătră toate comunele în proporțiune cu numărul poporațiunii și totodată au însărcinat pe comisiunea administrătoare nou aleasă, să facă o rugare la prefectura din Bistrița pentru aprobarea sumelor repartiate.¹⁾

Prezidentul nou ales al comitetului, vicariul Grigore Moisil, încă prin 16 August 1860 a făcut și a trimis repartiția peste banii de călătorie a membrilor deputațiunii în toate comunele și după cum ne spune în autobiografia sa amintită mai sus, în Septembrie 1860 s'au făcut pașii de lipsă și la prefectura politică din Bistrița, atât ca să se scoată din lăzile comunale spesele deputațiunii la Viena, cât și pentru exoperarea concesiunii de a merge la Viena și a cere audiența.

Fiindcă în urma celor premerse nu se știa sigur, că care dintre deputații aleși vor merge la Viena, așa în cererea pentru a li-se da audiență nu s'au pus numele deputaților, după cum se cere să se facă în atari cazuri.

Tot vicariul Grigore Moisil ne spune, că organele ces. reg. făceau împedecări în asta privință, în urma căreia a scris prefecturei din Bistrița într'un ton apăsător și energic.

Referitor la cererea pentru audiență s'au cerut ca să se comunice numele deputaților. Cam prin 10 Septembrie 1860 ajungând actul la pretură în Năsăud, aici îl țineau nerezolvat.

Intr'aceea Ioachim Mureșan și-a mai schimbat ideile și a cerut unele deslușiri dela Vasile Nașcu.

¹⁾ Vezi în protocolul din 2 August 1860 § IV.

Pe când a sosit acea epistolă la mâna lui Vasile Petri în Năsăud, V. Nașcu era în Feldru și așa acesta a dat-o vicariului Grigore Moisil, iar ca răspuns îi scrie V. Petri lui I. Mureșan în Pesta următoarele :

„Năsăud, 25/9 860.

Frate!

S'a sucit frunza pe lac! Epistola ta am ad-manuat-o d-lui vicar, fiindcă Nașcu se află la Feldru; el a cetit-o și a zis, că tu nu vei rămânea afară, știind, că fără de tine puțin vor stoarce din Viena.

Numai alt drac se vără între noi.

Ț'am spus, că s'a cerut concesiune dela Viena pentru deputațiune, însă nu s'au numit deputații cu numele, neștiind „oamenii noștri“, că cine va să meargă. Acum s'a cerut numele deputaților, dar actul acesta zace la pretoriu în cancelarie acum peste 2 săptămâni, fără de a-l comunica comisiuuei administratoare de fonduri.

Mă tem, că vreau să amâie lucrul, până în urmă se cadă cu totul jos.

Tu dar ești tot deputat!

Nu va fi bine să mergeți fără concesiune? Eu sunt de cuget, că a te ruga e iertat și în Rusia? ¹⁾

A te ruga, da, e iertat; dar chiar să ai concesiunea în mână, și atunci trebuie să ai și ceva în buzunar, ca să poți face călătoria cea lungă dela Năsăud până la Viena, într'un timp pe când calea ferată se începea numai dela Oradea-mare în Ungaria. Dar banii reparțiați nu mai încurgeau. S'au făcut rugări în Octombre și Novembre, dar cu puțin rezultat. Și ce a fost cauza? Iată-o!

¹⁾ Mai departe cere, ca să trimită un port național românesc, ca să se poată acomoda și cei din Năsăud, s'ar îmbrăca și preparanzii. Subscris: In numele năsăudenilor Basiliu Petri, Mihălaș și Anca.

Pretorii din cercuri și celelalte organe politice sfătuiră pe comune, ca să nu contribue cu nimic — ba după cum voiu arăta mai în jos, le băgase în cap la oamenii din comune, că membrii deputațiunei îi vor seduce.

Din actele și scrisorile câte le-am putut afla se vede, că dintre toate comunele foaste grănițarești comuna Sângeorz a trimis mai întâi în Octombrie 1860 partea sa de 56 fl. m. c., apoi în 7 Novembre comunele din Valea-Bârgăului, Borgo-Prund, Borgo-Mureșeni, Borgo-Suseni și Borgo-Rus, 66 fl.

În Sângeorz era notar și membru în comitetul de adm. al fond. școlare *Maxim Haliță*. Acesta cu epistola din 13 Octombrie 1860 îi trimite lui Vasile Nașcu două exemplare din descrierea apelor minerale (Die Rodnaer Sauerbrunnen) apoi adaoge: „Stgeorgenii trimit aci și partea de banii cheltuielilor pentru deputațiune, numai ei doresc, nu numai fondurile școalei și monturului, ci și dobândirea arânzilor de an, precum munții și pădurile, — fiți buni gătiți-vă pentru toate, doară Dumnezeu ne va ajuta la toate“. La asta Nașcu observă pe dosul epistolei „cauza fondurilor e încurcată cu cea a munților și pădurilor“.

Banii dela comunele din Valea-Bârgăului 66 fl. v. a. i-a trimis *Teodor Buzdug*, pretopresbiter, la adresa vicariului Grigore Moșil, cu următoarea epistolă:

Nr. 89—860.

„*Mult Onorate în Hs. Frate!*“

La nota din 28/10 a. c. Nr. 184 împărțită în privința administrării — și retrimiterii sumei de bani după repartiția mai de nainte — spre acoperirea cheltuielilor deputaților, ce au să drumărească la Viena — în favoarea fondului de

montură — și școlar etc., se dă următoarea, cumcă pe lângă toată osteneala, sfătuirea, și așteptarea — numai din comunele următoare s'au putut primi acele sume, adecă din

Borgo Prund	28 fl. mon. aust. contra quita deosebi			
B.-Mureșeni	10 „	„	„	„
B.-Suseni	. 18 „	„	„	„
B.-Russ	. . 10 „	„	„	„
Suma	. . . 66 fl. v. a.			

Iar dela celelalte comune au răspuns decăzuții antiști, cumcă până nu vor primi îngăduință dela respectiva c. r. Pretura, nu pot a da bani afară. Iar adunata sumă se subșterne.

Mai departe părerea mea ar fi, că dacă bani de drum lipsesc, să meargă doi deputați până în Sibiiu cu gura și în scris la Episcopul Șaguna, dându-i în mână petiția în privința aceasta făcută și rugându-l pe El să mijlocească pentru toate la Prea Înălțatul nostru Impărat, fiindu-i toate prea bine cunoscute a noastre împrejurări — socot că încă se va ținea fălos, că El pentru comunele din foasta graniță să deslege apăsările noastre; tot cam acea a fost și sfatul Dlui Nașcuț cătră părinții Basil Pavel și Ioan Buzdug, — când au fost în 24, 25 Octobr. a. e. acolo la sinodul ierarhic, cumcă mai nainte de a pleca la Viena, să se cerce toată cauza asta la Nalta c. r. Locoțiința de țară în Sibiiu, fiindcă acolo stă tot lucrul acesta baltă.

Dela Scaunul protopop. gr.-or.

Borgo-Rus în 7 Novembre 1860.

Al Onorat frățiilor Voastre în Hs. frate

Teodor Buzdug m. p.

Proto-Presbyter-membru al com. fund. școlariu.

Bun sfat acesta la aparință și dacă e drept că episcopului Șaguna îi erau „toate prea bine

cunoscute a noastre împrejurări“, dar și atunci numai ca unul, care cu vaza și autoritatea sa încă să intrevină. Puțină cunoștință avem toți despre planurile ascunse.

Până în 29 Novembre 1860, când a plecat deputațiunea, nu aflu urme, că să se fi mai încassat alți bani dela comune, ci numai prin Decembre, pe când deputațiunea se afla în Viena au mai incurs cu mare greu bani și dela câteva comune din cercul Monorului.

Cauza o aflăm din scrisoarea lui *Petru Tancou*, parochul Monorului, din 5 Decembre 1860 Nr. 64 adresată către *Ioan Ștefan*, protopop în Budacul român, în modul următor:

Nr. 64.

Prea Onorate Domnule Protopop!

„După-ce li s'au comunicat în datul de astăzi antistilor comunali din Monor Vasile Tomuț și din Gledin Grigore Toma, în ființa de față a Mult Onoratului Domn paroch a Gledinului Avram Harzsany¹⁾ și Onoratului cantor din Budacul român, Ioan Roșca — ursoriul Reverendissimului Domn vicariu Grigore Moisil ca președinte al administrațiunei comisiei fondului școlar, de datul 30 Nov. a. c. Nr. 324, în privința repartiției ce obvine pe fie-care comună, adecă dela ambele comune 56 fl. v. a., care vin cuprinși în suma de 1008 fl. v. a., care vin a se da drept chieltuiele la patru deputați la Viena în persoanele marilor domni c. r. căpitani Lica și Purzeilă, on. D. Docente Nașcu și Spectabilului domn Ioachim Mureșan — s'au răspicat susnumiții antiști Vasile Tomuț și Grigore Toma, cumcă acei bani nu voiesc a-i da, din cauză că de multe-ori fiind înșelați în mai multe privințe a fondului mondurului și toate promisiunile de re-

1) Avram Hărșan a fost român.

bonificare le-au aflat minciuni, așa nici aceasta deputație a le aduce ceva folos nu au nădejde, în care încă după a lor părere se văd înșelați, ci după a lor pricepere, batăr în tot chipul li-s'au deslucit și s'au capacitat despre ponderanța lucrului și adevăr, s'au respicat, cumcă după-ce se va dobândi acel fond al monturului îndărăpt, ce le-ar veni lor de drept parte, dâșii voiesc să li se deie la deputați câte 48 fl. v. a. adecă din a comunei Monorului și Gledinului 96 fl. v. a. (de cumva acești antiști reprezentează nerestrinși pe comunele lor?!) ce spre mai incolo officiosă lucrare prin aceasta cu umilință se face cunoscut.“

Monor, în 5 Decembre 1860.

Petru Tancou m. p.,
paroch.

Cetindu-ni-se le cunoaștem a noastre zise
Inaintea noastră:

Grigore Toma, m. p.

Vasile Tomuț, m. p.,

Avram Harșian m. p.
parochu Gledinului,

Ioan Roșca m. p.
cantor.

Colaționat ¹⁾:

Avram Harșian m. p.,
paroch.

Aceasta scrisoare protopopul Ioan Ștefan a trimis-o vicariului Grigore Moisil în Năsăud ca aclus la următoarea scrisoare:

Nr. 676.

Reverendissime Domine Vicar!

Aici prin acest expres anume Simeon Suts curator-primar econom din Șieuț trimit după repartiția făcută sub 16 August a. c. pentru deputațiunea, care în numele poporului fost grănițer s'au dus la Viēna:

¹⁾ Din aceasta se vede că originalul l-a reținut Petru Tanco și de acea a trimis numai o copie autentică.

Dela Budacul Român	18 fl. v. aust.
„ Ragla	10 fl. „ „
„ Nagyfalu	14 fl. „ „
„ Szt.-Ioana	—
„ Şieut	28 fl. „ „
„ Monor	—
„ Gledin	—
„ Morăreni	10 fl. „ „
„ Maros Oroszfalu	18 fl. „ „
Suma . .	98 fl. v. aust.

În urma înştiinţării făcute de către on. comisiune a fondurilor şcolare dto 10 Octomvrie a. c. Nr. 175 şi a cei dto 28 Octomvrie a. c. Nr. 184 am fost făcut dispoziţiunea aici în alăturatul circular, cuprinsă dto 1 Sept. a. c. Nr. 666, care aici se alătură ca să aveţi bunătate a vedea cumcă terminul spre trimiterea sumelor repartiite pe comunele acestui division s'au fost defipt destul de timpuriu şi în 13 Sept. s'ar fi trimisă dacă nu ar fi inpedecat conţelegerea aceea rea cu prea on. dl pretor, care a sfătuit pe antiştii comunali, ca să nu trimită bani, căci deputaţiunea aceea n'ar fi nici de o trebuinţă, din care cauză Monoreni, Gledinarii şi St. Ioaneni s'au şi pus în contra şi n'au vrut a trimite nemica. Însă şi aceştia încă văzând esemplu estoralaltî se vor ruşina şi vor trimite.

Care cu adâncă plecăţiune sunt a Reverendissimei Domniei Voastre“ umilit

Budacul-Român, în 9 Decembre 1860.

Ioanne Stephan m. p.,
v. protopop.

Iată nouă greutăţi, cu cari avea să lupte Vasile Naşcu şi cu cari acum începe noul president al fondurilor vicariul Grigore Moisil, chiar la începutul activităţii sale din Năsăud.

Ca să poată merge deputația la Viena trebuia să delature din cale pedeele puse pentru căpătarea concesiunii de a merge la Viena și pentru căpătarea banilor de lipsă dela comunele grănițarești și fiind-că acestea, după cum se vede din epistolele citate mai sus, cea mai mare parte s'au lăsat momite de inimizii cauzelor grănițarești și nu voiau să contribuie la spesele împreunate cu pașii, cari se făceau în interesul lor, nu rămânea alt-ceva de făcut decât ca Vasile Nașcu să depună peana și să meargă în școală, iar vicariul ca paroch al Năsăudului să-și îndeplinească funcțiunile preoțești ori să dispună să le împlinescă capelanel Ioan Lazar, iar când li-se urește neavând alte, lucruri să facă și dânșii ca ceilalți — să emuleze în „*nu-mi pasă*“.

Din epistola citată mai sus a lui Teodor Buzdug, aflăm că s'a născut ideea ca să apeleze la întervenirea episcopului gr.-or. Șaguna din Sibiu, ca să deslege chestiunile de drept și averea acelora, cari în cea mai mare parte se părea ca înșiși nu le voiau ori după cum îi caracterizează Clement Lupșai în epistola din 22 Novembre 1855 scrisă lui Vasile Nașcu: „știți bine, că așteaptă să le pice numai poama în gură fără a să sui după dânsa“.

Aici se pot aplica foarte potrivit cuvintele poetului Bolintinean :

„Voi doriți o țară: ziceți cel puțin;
Dar ce faceți oare ca s'o dobândim?
Nu faceți nimica!
Deci nu vrem să fie! ¹⁾“

Dar spiritul cel neodihnit a lui Vasile Nașcu

¹⁾ Bolintinean în drama Mihnea Vodă, pune în gura acestui domnitor această entimemă, când îndemnând pe boieri de a ridica armele contra turcilor, aceștia se codesc având de scop a-l răsturna pe dânsul.

și mintea adânc pătrunzătoare a vicariului Grigore Moisil, ajutate și de un alt spirit dumnezeesc, care plana nevăzut asupra lor, le-a șoptit în taină, că ridicându-se și trecând preste păcatele comune popoarelor mici și mari, să nu se lase în speranța ajutorului altora, ci pe lângă ori ce greutateți să continue lupta începută, să facă și ultimul pas de apărare, căci din contră toate se perd. Insuși Vasile Nașcu pe atunci cugeta, că în Viena în vre-o 8—10 zile ori cel mult în vr'o 3 săptămâni va isprăvi cu toate, dar după cum vom vedea, după-ce s'a dus a stat un an de zile în Viena, bătând în continuu la ușile ministeriilor și la treptele înaltului tron și abia s'au rezolvat o parte din chestiunile foștilor grănițeri.

49. Vasile Nașcu la drum — spre Viena și plenipotența deputațiunei.

Denunțierea lui Laurențiu Rummel.

Vicariul Grigore Moisil cu membrii comitetului fondurilor grănițărești și alți inteligenți din Năsăud la consultarea ținută în 28 Novembre 1860 decizând, ca deputațiunea grănițărească să pornească fără amânare la Viena și pe lângă *Vasile Nașcu* și *Ioachim Mureșan*, în locul celorlalți 2 aleși în adunarea din 2 August, să meargă căpitani penzionați provizor *George Lica* și *Ioan Purceila*, acestei deputațiuni i s'au dat ca bani de drum sumele încurse dela unele comune și următoarea:

*Plenipotență*¹⁾.

Cu referință la § IV din protocolul luat la 2 August 1860 în Năsăud, din partea deputaților

1) „Vollmacht“ in original provăzută cu timbru de 36 cr. se află în archiva lui V. Nașcu.

tuturor celor 44 comune din fostul al 2-lea regiment de infanterie 17, domnii căpitani c. r. în penziune *George Lica* și *Ioan Purceila*, apoi domnul adjunct la tribunalul de comerțiu *Ioachim Mureșan* și domnul învățător dela școala principală *Vasile Nașcu* ca aleși de cătră deputațiunea amintită mai sus, prin aceasta se înputernicesc nemărginit de a merge la Viena în cauzele, cari ating referințele de drept dintre comunele amintite mai sus și erariul cameral și acolo în numele comunelor acelu district rugarea compusă după cea mai bună a lor știință și conștiință pentru finalizarea favoritoare a acestei cauze să o depună la picioarele Majestății Sale apost. c. r.; mai departe se îndreptătesc aceștia să angajeze în caz de lipsă în acest obiect și un jurisconsult și să-l provadă cu pleni-potența de lipsă. Pentru care document sunt sub-scrierile următoare.

Din partea comisiunei administrătoare a fondului școlastic ca reprezentanți a tuturor comunelor din ținutul fostului regiment al 2-lea român de graniță.

Năsăud, la 28 Novembrie 1860.

(L. S.)

Grigore Moisil m. p.,
vicar forneu.

Cosma Anca m. p.,
inv. la școala princip.

Andrei Morar m. p.,
învățător.

Basil Petri m. p.,
învăț. de preparandie

Basil Mureșan m. p.,
inv. la școala princip.

Theodor Anthon m. p.,
căpitan în penziune.

Petru Tanco m. p.,
locotenent în penziune.

Membrii deputațiunei provăzuți cu această plenipotență a 2-a zi Joi în 29 Nov. 1860 dimineața au și plecat peste Gherla—Cluj. *Vasile Nașcu*, întocmai ca odinioară nemuritoriul cronicar

al Românilor George Șincai, ducea cu sine o păreche de dăsași plini de scrisori mai vechi și mai nouă.

Din Cluj în 30 Nov. 1860 V. Nașcu a espedat lui Ioachim Mureșan următoarea telegramă:

„Herrn Ioachim Mureșian Handelsgerichts Adjunct Pest. Nimm dir Urlaub nach Wien, in 48 Studen sind wir bei dir. Nașcu. (Ia-ți concediu la Viena, în 48 de oare noi suntem la tine).

În 3 Dec. sara au sosit în Pesta, de unde Vasile Nașcu s'a scoborit ca să se întâlnească cu Ioachim Mureșan, iar căpitanii George Lica și Ioan Purceila au continuat călătoria la Viena. Ioachim Mureșan astfel descrie aceasta întâlnire.

„Destul că într'o seară sosește la Pesta Vasilie Nașcu, archiva vie de pie memorie în cauzele grănițerești și aduce cu sine o păreche de dăsași plini de scrisori și mai vechi și mai nouă și împărtășește știrea, cumcă în locul lui Petri și Flămând, au trecut cătră Viena căpitanii penzionați provizor: Ioan Purceila și Georgiu Lica.

În vr'o două zile și două nopți, cât petrecu Nașcu în Pesta, se tocmiră scrisorile și se făcură primele liniamente la suplica cătră Majestate.

Din scrisori și mai ales dintr'un fragment al auditorului Iosif Schottl și al pretorelui Stockera, se văzu că toată proprietatea grănițerilor era trasă la indoială, după principiile că pământul grănițerilor e feud militar, sau pământ cătănesc, pentru a cărui usufruct sau folosire, grănițerii au făcut servicii militare până când i-a plăcut domnitoriului, ca domn de resbel (Kriegsherr) și prin urmare și ca domn de pământ, reprezentat prin organele erariului militar.

Așa sta cauza la începutul lui Decembre 1860, că grănițerul nu calcă sigur nici pe pământul erezit dela străbuni și fondurile făcute din

sudoarea lui erau în administrațiunea organelor erariului, fără ca adevărații proprietari, adecă grănițerii, să poată trage din ele vre-un folos de un crucer și fără să le fie iertat a visa că vor pune mâna cândva pe ele^{.1)}

În 5 Dec. 1860 (într'o Mercuri dimineța) a sosit Nașcu în Viena, unde a dus cu sine și pe Ioachim Mureșan.

În Năsăud a doua zi de după plecarea deputațiunei, *Laurențiu Rummel*, directorul școalei normale n'a avut altceva de făcut, fără s'a dus la pretură și a încunoștințat, că Vasile Nașcu s'a dus de acasă fără licență mai înaltă; ba încă a și întreat pe pretor că voiește a arăta asta și în scris.²⁾

„*Te mușcă ca vipera*“ — vorbele lui Eliade Rădulescu.³⁾

50. Lucrarea deputațiunei în Viena.

Deputațiunea aceasta, după cum s'a arătat mai sus, avea două misiuni, una în cauza cea mare națională, iar cealaltă cauza foștilor grănițeri.

În cauza politică națională deputațiunea asta a dus o scrisoare din 7 Novembre 1860, în care s'a mulțămit Majestății Sale pentru emiterea diplomei din 20 Oct. și s'a cerut ca să conceadă Românilor ținerea unei adunări (congres) a reprezentanților națiunei române, despre care Ioachim Mureșan scrie următoarele:

„În cauza națiunei era adunată o deputațiune

¹⁾ După articolul publicat în „Gazeta Transilvaniei“ din 1907 Nr. 241 „O reprivire preste câțiva ani ai districtului Năsăud, în 1872“. Din manuscriptele lui Ioachim Mureșan, fost avocat în Năsăud.

²⁾ Din epistola lui Vasile Petri, din 8 Ian. 1861 către Nașcu, ce va urma mai în jos.

³⁾ Vezi mai sus la pag. 4.

de 22 membrii din toate părțile Ardealului, dintre cari însă numai 16 subscriseră petițiunea la Majestate din 10 Decembre 1860, compunere a lui Vincențiu Babeș, care poședea cea mai mare încredere a însuflețitului Român, metropolitul Alexandru Șuluțiu și scrisă de Ioan Purceilă, rezolutul căpitan născut în Borgo Prund.

Rezultatul acestei cereri, sprijinite de acasă și de episcopul Andrei Șaguna, a fost conferința națională din 1861 și cea dela Alba Iulia, iar în consecințele ei congresul național din Sibiiu și dieta din Sibiiu din 1863—1864. Aceea suplică, — neprimind deputațiunea ca atare — a predat-o metropolitul Șuluțiu cu archimandritul Ioan Popazu la Majestate ¹⁾.

Vasile Nașcu scrie în aceasta privință vicariului Grigore Moisil: „cauza în genere a mers cam cu dificultăți, cele ce se cuprind și în gazeta noastră din Brașov. Clujenii n’au vrut să subscrie petițiunea dacă nu i-a primit Majestatea Sa la audiență“ ²⁾.

În cauza specială a foștilor grănițeri a lucrat Vasile Nașcu dimpreună cu Ioachim Mureșan și pe baza documentelor duse de Vasile Nașcu s’a compus o suplică către Majestatea Sa pe vre-o 19 coale cu 35 acлуze.

Aceea suplică, carea e datată în Viena la 10 Dec. 1860, au subscris-o tuspătru: George Lica, Ioan Purceila, Vasile Nașcu și Ioachim Mureșan „ca deputați ai celor 44 comune grănițere ale fostului regiment român al doilea de graniță Nr. 17“ și în audiența din 13 Dec. 1860 au dat-o Majestății Sale.

¹⁾ Vezi în „Gazeta Transilvaniei“ Nr. 241 din 1907 art. citat mai sus.

²⁾ În epistola din 31 Decembre 1860,

Referitor la aceasta suplică majestatică Ioachim Mureșan zice :

„Grănițerii încă 'și deteră suplica lor din 10 Dec. 1860 și o deteră în audiența din 13 Dec. 1860. Toți patru deputații erau însuflețiți de cele mai curate simțăminte pentru cauză, fără nice un interes privat mai departe ; și anume : Vasile Nașcu ca cunoscător de cursul istoric al cauzei, Ioachim Mureșan, ca cunoscător de drepturi, descoperitor al bazelor juridice pentru cauză și compunător al suplicei, care e fundamentul întregii proceduri mai târzie în aceasta cauză, iar Ioan Purceila ca purtător de cuvânt la Majestate, precum și George Lica ca sprijinitor cu persoana și autoritatea sa militară, cu care a spus Majestății Sale, cumcă deputațiunea are însărcinarea de acasă de a nu se întoarce fără de prea înalta rezoluțiune, căci așa era zis în suplică de cătră compunătorul ei¹⁾.

A doua zi după audiență Ioachim Mureșan a avizat telegrafice pe vicariul Grigore Moisil, că Vasile Nașcu trebuia să rămână în Viena, căci aceasta o pofteste neîncunjurat ponderozitatea cauzei. Aduge că în audiență au fost în 13 Dec. și cere să-i răspundă numai decât²⁾.

Acum să cetim aceea petițiune în traducere română așa după cum s'a publicat în „Foaia pentru Minte, Anima și Literatură“ din 1862 Nrii 12, 13 și 14, dinpreună cu nota redacțiunei precum urmează :

¹⁾ Conceptul memoratei petițiuni se află între scrisorile rămase de Ioachim Mureșan, pe care e notat că a purizat-o I. Purceilă în 11 Decembre și s'a dat în audiență în 13 Decembre 1860.

²⁾ Telegrama e următoarea : Wien. Vicar Moisil Bistritz. Postfrei Naszód. Soll Nașcu hier bleiben. Wichtigkeit der Sache erfordert unumgänglich. Gestern Audienz Antvorten alsogleich. *Ioachim.*

51. Petițiunea foștilor grănițeri români Nr. 17, dată Maj. Sale în audiența din 13 Dec. 1860 ¹⁾).

Majestate c. r. Apostolică!

În restimp de unsprezece ani, a patra oară cutează poporațiunea fostului regiment pedestru de graniță al doilea de români din Transilvania, Nr. 17 a se ivi înaintea Înaltei Majestăți, Domnului și împăratului său, înaintea serenissimului său Domn al oștilor, spre a încerca cu umilință, pe calea îndurării împărătești, un pas, cel mai din urmă, dar și cel mai sigur în cauză lor, încă nedecisă până acum în privința regulării averilor comunale și cercuale, care fu schimbată, prin ridicarea miliției de graniță din Transilvania.

Poporațiunea cu toată umilința memoratului cerc de graniță, îndrăsnește în cunoștința bunului său drept a cuprinde într'una acelea ce au așternut în trei rânduri și a-le desluși.

Mai înainte de lămurirea tuturor punctelor din petițiune, își iau îndrăsneala prea plecații locuitori rugători a pretrimita pe scurt cuprinsul tuturor prea plecatelor sale cereri de mai înainte și apoi după finirea cursului istoric al lucrului, a

¹⁾ Acum, când tot f. grănițer are de lipsă a ști, ce a cerut și iarăși ce a căpătat deputațiunea noastră dela Majestate și cauza proprietății și a drepturilor avute și pe sub mână încurcate, iată că publicăm petițiunea, provocând pe toți trații grănițeri, pe ce au mai scump, ca nu cumva să se depărteze dela scopul cel mântuitor, ce-l vâna deputațiunea, adecă nu cumva să cadă în osânda filor și nepoților lor, cerând dela comisiunea ce se află acum în Năsăud vre-o altă întrebuintare a venitelor ce le capătă, de cât singur numai pentru scopul ridicării institutelor de cultură că numai pe calea aceasta pot să iasă pretenziunile în favoarea noastră.

Red.

formula întreaga sa petițiune, pe drept motivată prin aceasta.

Încă în anul 1848, au adus comunele din graniță prin o proprie deputațiune la pragurile prea Înaltului Tron punctele plânsoarei lor în privința mai multor abuzuri, ce s'au vârit în sistema administrațiunei graniței militare și între altele anumit pentru servițe și isprăvi private fără plată, care samână a fi foarte aproape rudite cu robotele, ce le-au făcut grănițerii în urma ordinărilor mai marilor lor, apoi pentru mărginirea dreptului de ereditate la partea bărbătească și pentru dispunerea asupra proprietății prin contracte și alte negoate iuridice între cei vii și în fine pentru contrarea prescrierilor despre împedecarea tinerimei grănițere dela studiul la școalele de mijloc și înalte de statul civil.

La aceasta petițiune cătră Majestate fu deputațiunea, în înalta rezoluțiune sub Nr. 1. a adjutantului general de atunci, principele F. Lobkovitz, cu speranța, că i se va împlini cererea, liniștită. Dar când credea preasupusa poporațiune din graniță, că pe temeiul repețitei încredințări sub 2/1 va putea aștepta cu cea mai bună speranță și siguranță desăvârșita rezoluțiune prea înaltă, aceiași, după atâtea serviții credincioase folositoare de optzecișopt de ani pe câmpul de onoare, recunoscute de toată lumea, precum și de prea înduratul lor Domn de oaste, se văzu căzută ca jertfă mai înalțelor privințe de stat, pentrucă în an. 1851 urmă pe neașteptate desființarea graniței.

Fiindcă poporațiunei grănițere i s'a făcut aceasta cunoscut în forma unei prea înalte dispozițiuni, așa ea s'a încredințat sortii sale fără opunere . . . , cu acea speranță, că mai cu seamă după jertfele făcute în timpul fatalelor încurcături politice din 1848—49 i se va concede, ca, scăpată de abu-

zurile de mai înainte, sub o administrațiune civilă înțeleaptă, să se bucure în siguranță fără împovărări de drepturile sale rămase dela strămoși, cu atâta mai mult, căci acestea i s'au garantat prin sacrul cuvânt împărătesc. Și peste acestea mai vedeau ei o garanție pentru viitorul ei fericit și în aceea, că în monarhia austriacă în an. 1851 chiar și aceia, cari mai înainte nu aveau drepturi, fură introduși în comunele drepturi cetățenești cu posesiunea lor faptică.

Însă ea trebui să experieze cu amar, că executorii mai de jos ai poruncei prea înalte, nefiind bine cunoscuți cu jurstările, în rău priceputul său zel de serviciu, conduși de o superficialitate neexcuzabilă, ce vatămă simțul de dreptate al foștilor grănițeri, au conturbat liniștita posesiune a grănițerilor cu aceea, că ei, după cum sună Nr. 3, declarară pădurile private și comunale, de mijloc și înalte, nu numai ca luate de erariu sub inspecțiune supremă, ci ca drept de proprietate al erariului și ca atari le și înscriseră în catastrul de moșii, și drept consecință de aci, după conceptele lor de drept, pe toți aceia, cari au tăiat lemne din pădurile private și comunale, declarate de erariale, îi pedepseau cu bani și cu arest.

Locuitorii graniței, siliți prin astfel de procederi, după desființarea legăturii grănițere așternuseră la picioarele Majestății Voastre c. r. apostolice o plânsoare.

Cu cea mai respectuoasă mulțămită primiră ei acordarea în parte a unor puncte din acestea ale lor plânsori, dar cu cea mai adâncă durere trebui să înțeleagă, din decretul Nr. 4. dela comanda districtuală militară din Reteag din 11 Martie 1851 Nr. 2063, cât se încordă diregătoria de finance, în contra binevoitoarelor intențiuni prea înalte, a pune pământul din graniță și drepturile

legate de dânsul, a cărui natură de origine era din vechime scutită de sarcini, într'o categorie cu dreptul de proprietar, ținut prin privilegiile dominale, numai ca să încurce lămuritele jurstări de posesiune ale comunelor grănițere și să aibă motiv a pretinde o proprietate privată și comunală nedisputaveră, ca bun fiscal.

Direcțiunea finanței de țară din Transilvania, declară anumit la punctul a) al aceleiași petițiuni, care cuprinde rugarea pentru libertatea de a căpăta lemne din pădurile comunale, că pentru tragerea în viitor din pădurile acum așa numite fișcale a dispus guvernul transilvan.

Ba diregătoria financiară în acela decret numește libera proprietate a grănițerilor încă chiar și cu un nume scâlciat de proprietate usufructuară (ad. proprietate numai de folosite) și pomenește într'un mod rătăcit despre regalia dominiale, care nici când nu a existat mai cu seamă în militarizata Vale a Rocnei și care nici că putea a se introduce pe cale legală, până când mai sustă în aceeași vre-o comună.

Atât acestea, și alte asupriri și îngustiri de drepturi venite asupra cercului de graniță, după desmilitarizarea întâmplată în urma celor mai încurcate propuneri și învinuiri, cât și tractarea cea fără socotință din partea deregătoriei de finanțe cu fondul cercului de graniță și anume: cu fondul de provente, de montur și cu fondul general al școalelor, luate în păstrarea sa dela diregătoria graniței militare, dădură ocaziune foștilor grănițeri în an. 1852, când Transilvania fu norocită cu prezența prea Înaltului ei Principe, a așterne o a doua petițiune înaintea preaînaltului tron. Ne ajungând prin aceasta petițiune la nici un rezultat, mai cu seamă însă în privința consacării și întrebuintării ondului spre cultivarea mai înaltă a tinerimei din

graniță, măcar că în anul 1851 s'a așezat cu numele și întărit de diregătorie o comisiune administratoare de fondul școalelor, tot nu ajunseră la scop, așa împuterniciții comunelor din cercul militar dădură în vara anului 1856 în o audiență la Majestatea Voastră c. r. apost. o cerere, pentru rezolvarea intereselor ce curg din fondul școlar și de montur, ca să se întrebuinteze ca stipendii pentru mai înaltă cultivare a tinerimei din graniță, dar până în ziua de astăzi nu se putură împărtăși de o prea înaltă deciziune.

Din acest temeiu cutează poporațiunea din cercul fostului al 2-lea regiment român de graniță, a mai aduce încă odată petițiunile sale la pragurile prea Înaltului tron, ca să se roage prin aceasta de un puternic cuvânt prea înalt, întemeiat pe bază neclintită de drept, prin care s'ar pune un capăt tuturor încurcărilor de drept și asuprelilor și locuitorii grănițeri scăpați de multele spese înzădarnice și de scrierile cele fără capăt și — încurcate și de alergături, prin asigurarea de a nu li-se mai atinge drepturile lor de proprietate, s'ar încuraja prin aceasta la un nou curaj de a trăi și a muri pentru patrie și pentru prea înaltul tron.

Înșirarea temeiurilor de drept și faptele istorice, ce sprijinesc aceasta prea umilită petițiune, cutează desmemorata poporațiune a graniței a o cuprinde în umătoarele:

Așa numita Vale a Rocnei, ce se mărginește cu comitatul Maramurășului, a fost locuită de timpii necunoscuți de o poporațiune, care după dreptul de stat transilvanic a fost numărată între așa numiții „*liberi*“.

Această poporațiune se bucura de toate acele drepturi, cari fură dăruite prin lege astorfel de cetățeni dela factorii legislativi și dispenzatori de în-

durări ai principatului, și ea împlinea toate acele obligațiuni, ce i au fost impuse pe dreptate.

De aceste drepturi se ținea mai întâiu deplina voie de a dispune nețermurit de proprietate atât în familie și comună cât și în cerc, cu toate libertățile și drepturile ce curg de aici.

Aceasta până la anul 1472, fiind-că nu se afla nici un document, trebuia să se conchidă din fapte complinite, căci prin nimica nu se putu dovedi țarmurirea dreptului de proprietate al comunelor, în acel timp.

În acel an se ivi o ordinațiune (Rescript) dela regele Mathia, sub Nr. 5, datată din ziua profetului Ieremia, din care se vede, că comunitatea Bistrița, credincioasă înclitelor datini ale cetăților aflătoare în fundul regiu: de a pretinde toate pentru sine și a manșinea cu felurite, deși nu prea oneste, mijloace drepturi înfurișate, își ridică pretenșiunea și asupra Valei Rocnei, care totdeauna a fost liberă și că regele în faptă a și ordonat supunerea acestui ținut, când (după propriile expresiuni ale documentului) s'ar afla într'adevăr așa, cum s'a înfățișat de cătră comunitatea Bistrița.

Documentul Nr. 6¹⁾ al aceluiaș rege, din Sâmbăta după Joia verde, arată, că starea lucrului totuși nu a fost așa, cum V'a arătat onorata comunitate, că regele deși a conces, ca Valea Rocnei să steie sub Magistratul Bistriței, dar și aceasta numai cu drept de jurisdicțiune (*jure jurisdictionis*) și

1) Ne rugăm să ni se mai trimită și de aceste documente, ca să lăsăm viitorimei, depuse în magazinul documentelor, în foaie, ca — zică cine ce va vrea, — dar mai prețios odor nu putem lăsa viitorimei în foaie, decât astfel de documente, cari dovedesc luptele și drepturile stoarse în urma lor, ca să servească esemplu de luptă pentru drept, căci dacă ne lipsește dreptul, apoi și inima și literatura ni se îngustă și vestezește și un strigoiu nu ne va desmenta dela principiul acesta.

nu doară pentru-că Bistrița ar fi avut mai înainte vre-un drept de jurisdicțiune asupra ei, ci numai pentru-că (Bistrița) era prea slabă spre a se apăra în contra invaziunilor esterne.

Despre un jus domini directi nu putu nici pe departe să fie aici vorba, fiind-că din documentul de statuțiune, ce se vede din Nr. 6, *titulus jurisdictionis* se întonează espresiv.

Ținutul Văii Rocnei rămase în urma acestei ordinări regești sub jurisdicțiunea magistratului Bistriței cu toate acele privilegii, libertăți și drepturi, de cari se bucurau cetățenii orașului Bistrița.

Așa ținutul Văii Rocnei se puse cu comunitatea Bistrița în egală stare și avea a pretinde aceeași tratare, ce se cuvine și cetățenilor orașului, chiar și când nu ar fi avut mai înainte aceleași drepturi și libertăți. Inșă aceste drepturi nu acum s'au dat Văii Rocnei, ci ele ca niște drepturi din veacuri, erezite din generațiune în generațiune i s'au garantat și pentru viitor spre acel scop, ca nu cumva magistratul Bistriței, după vechia și stăpânirii centrale de atunci foarte bine cunoscuta manieră a domnilor de jurisdicțiune sași să-și însușiască în vre-un timp oare-care alte drepturi, decât numai dreptul de administrațiune politică.

Și totuși se aflară dela 1475 încoace cazuri de plânsori în contra amploiaților din Bistrița, cari în cunoștința nedependinții lor față cu locuitorii, de cari nu se vedeau a se fi fost ales, apă-sau pe popor și ca judecători ai lui se folosiră de starea lui cea fără de protegere, spre interesul lor.

Starea grănițerilor înainte de militarizare în privința posesiunei o dovedește și relațiunea către consiliul de războiu al curții, de sub Nr. 7, a baronului Siskovich, care fu încredințat cu militarizarea, datată din 24 August 1763, în care refrânge

și cu indignare respinge afirmațiunile nobililor celor mai de aproape, fondate numai pe presupuneri sofistice și așternute pe calea cancelariei aulice transilvanice, prin care ei voiesc a zice, că grănițerii ar fi fost neliberi și apoi descrie pe grănițerii ca posesori ai moșiilor sale proprii, în urma căreia apoi s'a efeptuit și ridicarea graniței militare.

E demn de însemnat, cât de mult s'a silit acel general renumit a descrie pe poporul acel defăimat al ținutului militarizat, cumcă este escellent pentru servițiile militare prea înalte, ceea-ce după aceea s'a și adevărit.

Prea plecata promemoria, sub Nr. 8, a primului colonel de graniță Enzenberg din 11 August 1769, încă da grănițerilor un atestat documental, cumcă ei într'adevăr au fost apăsați de magistrat, dară și că ei de altmintrea totdeauna au fost în libera posesiune a moșiei și pământului lor.

Pertractarea foastă începută în anul 1762 în privința întemeierii graniței militare, care s'a făcut pentru-că plasele poporului, care era dator a apăra patria, dovediră cu ocaziunea războiului urmării ereditare o lipsă de plecare de a servi, veni în anul 1766 la încheierea dorită de mai înaltele locuri.

Magistratul Bistriței, încă în anul 1764, a făcut un document de cesiune. în care pune niște condițiuni, pe cari prea înalta diregătorie militară în urma ordinului Majestății Sale apostolice nu le-a primit, fiind-că acelaș magistrat își însușia în ele drepturi, cari nu i-se cuvineau.

Nedreptele pretenziuni ale magistratului Bistriței fură respinse, fiind-că în însemnatele sub Nr. 9 documente, predate generarului comandant de atunci baron Buccov, nu era nici decum pomenire despre drepturi dominale și despre dări naturale și pecuniarie, curgătoare de acele drepturi.

În urma acestora a dat magistratul necondițio-

natul document de cesiune, Nr. 10/1, care printr'o ordinațiune a consiliului aulic de războiu, Nr. 11, datată din 28 Ian. 1766, se trimise comandai din Sibiiu.

Aceasta respingere cu bună seamă încă se puse la cale pe temeiul raportului din 4 August 1763 al comandantului general de mai înainte, baronul Iosif Siskovich.

Înaltul consiliu aulic de războiu încă a recunoscut, că după conscripțiunea țării din 1749, sub Nr. 12, pe tot pământul regesc (săsesc) se aflau numai 700 de familii supuse (iobăgești) și prin urmare nu se putea lua, că locuitorii din graniță militarizați, cari singuri erau mai mulți de 700 de familii, să fi fost supuși dominali.

Inchierea de aici este, că grănițerii din ținutul Rocnei, ca oameni liberi, au avut libera și nedisputavera posesiune familiară, comunală și cercuală, de care se țin și munții din unghiul nord-estic al Transilvaniei între Maramureș și Bucovina. Drepturile lor de proprietate le întrebuițau nețăr-murit, folosind arăturile, livezile și pădurile spre folosuri private, și iarăși pădurile și munții le exarândau sau vindeau spre folosul comunelor.

Documente despre aceste se află parte chiar în mâna grănițerilor, precum contracte de vânzare și de schimb și altele, parte în deosebitele archive ale țării și ale fostului consiliu aulic de războiu, acum așa numitul c. r. minister de războiu, precum și în ale c. r. ministeriu al statului și numai din singură acea cauză nu s'a putut păstra în întregimea sa, căci averea actuală a fostului cerc militar este în mâna diregătoriei de finanțe, și așa foștilor grănițeri li-s'a luat prin aceasta ocaziunea de a-și ordina ei înșiși, spre scopul defigerei stării lor de drept și al jurstărilor de drept și al jurstărilor lor prefăcute prin timp, indivizi provăzuți

cu științele pofite, și apoi a le impune aceloră compunerea datelor privitoare la aceasta.

După aceasta pretrimitere nu poate fi îndoială, că la ivirea regulamentului întemeierii graniței din 20 Faur 1765 și a împlinirii acestuia, adecă a sistemii întemeierii de graniță din 1766, grănițerii din Valea-Rocnei au fost în libera posesiune a propriilor lor moșii și pământuri, despre care și reprezentanții comunelor din graniță au dat încă în anul 1853 la comisiunea așezată pentru despărțirea pădurilor, în a ad 12, informațiuni circumstanțiale și răzimate pe documente.

Prin regulamentul și sistemii de graniță li-s'a regulat și defipt grănițerii starea de posesiune de mai înainte, și administrarea veniturilor publice s'au întocmit spre scopurile serviciului militar. După sunetul § 74 al regulamentului din 1765 și al § 75 al sistemii constituirei graniței din 1766, sub Nr. 13, s'au rezolvat proventele comunale alodiale (fiindcă mai înainte n'au existat alte alodii) în folosul grănițerii astfel, că pentru aceea să se așeze o comisiune economică anumită cu însărcinarea, ca să poarte grijă atât pentru manipulațiunea veniturilor, cât și pentru întrebuițarea aceloră în favorul grănițerii. Temeiul la acest fond s'a pus cu acei 7.799 fl., cari de glorioasa suvenire deamnă împărăteasa Maria Theresia, la plânsorile grănițerii foști în tabăra anului 1763, i-a dăruit din iertarea contribuției și fiindcă nu s'au putut erui cei îndreptățiți la pretenziune, s'au decherat de cătră comanda regimentului de neîmpărțiveri și după sunetul rescrisului konziliului aulic de răzbel din 8 Martie 1770 Nr. III. pct. 21, sub Nr. 2114, s'au și decherat de atari, însumându-se proventelor regimentului. Aceste provente să și întrebuițară spre susținerea ofițerii administrațiunii militare, precum și spre trebuințele publice ale confiniei.

De aci ar fi trebuit după dreptate să se edifice cortelele ofițerilor și ale altor persoane aflătoare în serviciul militar dela magistrul de vigilie în sus; dar acestea, precum și casa institutului de creștere ridicată la 1784, afară de cele tehnice ale zidirii, s'au făcut de grănițeri fără de nici o plată, tot așa toate celelalte edificii, ce au devenit necesare spre scopul administrațiunei militare, iarăși fără de a fi primit recompenzarea hotărîită în sistemă.

Așa li-s'a impus grănițerilor în anul 1765 și negoțul cu plute și cu sare pe Someș și Tisa.

Prin aceasta grănițerul pe lângă chemarea lui militară și agronomă s'a făcut și neguțător peregrinator spre folosul fondului de provente, care prin aceasta în restimp de unsprezece ani, adevă până la 1776, a adunat o sumă foarte însemnată pe acel timp, de 455.892.

Acest fel de comerț ruină pe grănițeri nu numai în treburile casnice și în sănătatea lor, ci foarte adese-ori le cășuna moarte crâncenă prin strivituri la tăierea lemnului și prin înecări, după cum se vede aceasta din protocolul Nr. 15, luat de cătră comisiunea ordinară spre îmbunătățirea economiei de graniță în urma porunței comandai regimentului din 29 Martie 1840, Nr. 718.

În urma plânsurilor grănițerilor li-s'a ridicat această sarcină grea.

În fondul de provente curgeau și banii, proveniți din taxele introduse de nou cu însași militarizarea ad. din taxele de mori, exarândări de propinațiune, cârciumărit, vama târgului și venitele măcelăritului, care după-cum s'a dovedit mai sus, se cuvinea comunelor.

Aceasta se întâmplă spre dauna respectivilor ad. comunelor grănițere, căci aceste drepturi din vechime, după-cum suna o epistolă de libertate a regelui Ludovic, dată la anul 1520, citată în

specificațiunea sub Nr. 9, li-se lăsară lor expres pe lângă aprobațiunea drepturilor de mai nainte. Dar fiindcă acum se priveau și se esecutau toate din punctul de vedere al necondiționatei subordinațiuni militare, așa nimenea n'a cutezat să se opună cu apărarea valorii drepturilor comunale și încă cu atâta mai puțin, fiindcă vre-un procurator de graniță nu a existat niciodată.

Unii posesori de drepturi de morărit făcură excepțiune, în contra căroră administrațiunea economiei militare lăsa a-se zidi mori din fondul de provente. Acești posesori de drepturi de morărit se ținură strâns de dreptul lor și rămaseră compărtași și cu așa numitul înfurișatul alodiu al regimentului.

Aceasta despre originala formare a fondului de provente, în care curseră și banii de pe lemne dela zilerii străini și în patru ani, adecă dela 1804—1808 și taxa comună de lemne începută a se introduce, care totuși a încetat în urma plânsorilor. Cu introducerea sistemii militare, se arăta lipsa de a estinde granița și pe ținutul Bârgăului și pe vre-o câteva sate de lângă râul Șieu, cece s'a și întâmplat.

Cu aceasta estindere se făcu neapărată în acel ținut sterp și câștigarea necesarului număr de munți, spre înmulțirea isvoarelor de câștig ale grănițerilor.

După aceasta în anul 1769, fiind grănițerii așezați ca corp de observațiune, provăzuți cu șanțuri în contra Turcilor, de ei fu împins vulturul hotarului mai cătră Bucovina, ce era pe atunci moldovenească, și prin aceasta prin ei fură câștigați așa numiții munți revindecați, cari după ordinul glorioșului, de eternă memorie demnului și neuitatului împărat, Iosif al II-lea ca coregent se împărțiră prin plenipotenții comunelor în anul 1779 întâia

și în anul 1807 a doua-oară între comune, după lipsă, și s'au și înscris la catastru ca bun comunal.

Și aceasta fu demonstrată pe lângă altele mai multe la comisiunea despărțirii pădurilor din 1853, în răspunsul sub Nr. 16, la întrebarea a treia. Munții revindecați toți fură în faptă folosiți de grănițeri, cu singura excepțiune a muntelui „Dosul Stânișoarei“, care după precisa măsurătură se dădu cu arândă în favoarea tuturor caselor comunale.

Erariul montan, pe calea comandai generale, cam pe la anul 1806 a luat dela orășelul montanistic Rocna, prin contract de arândă Nr. 17, muntele „Crăciunel“, ce le rămăsese dela străbuni, despărțindu-l de hotarul lor și ca equivalent (drept schimb) pentru acela, i-au dat în posesiune revindicatul munte „Poiana Coșnei“.

Sumele incurse din esarândarea „Crăciunelului“ chiar și după luarea muntelui dela Rocneni, încă un timp lung s'au dat tot cassei comunale din Rocna. Mai târziu s'a împărțit această arândă la toate cassele comunale, după poporațiune. În anul 1834 a început a se întrebuința această arândă spre susținerea bandei de muzică a regimentului.

Dela anul 1830, după-cum sună Nr. 18, s'a întemeiat așa numitul *fond de montur*, întâiu din banii repartiați pe case și încasați și a doua din două treimi a banilor, cari comunele însăși și-au impus pentru pășunăritul munților. În acela curgea, spre îmbunătățirea casselor comunale.

După a) ad. 18 dela 1833 și paușalele din monturile învechite, ce se cuveneau celor opt companii campestre, ce stătură mai nainte în garnizoana țării și după sunetul contractului de arândă, până la 1839, se dederă toți banii de arândă și dela „Crăciunelul“ acestui fond, iar de atunci încoace

numai jumătate, fiindcă ceialaltă jumătate s'a poruncit de cătră comanda geenerală a-se pune în fondul proventelor.

La împărțirea munților revindicați, rămase muntele „Dosul Stânișoarei“ neîmpărțit, și fu esarândat, după acluza Nr. 20, până la anul 1836 în favoarea tuturor casselor comunale.

În anul 1836 s'au dat și banii arânzii dela „Dosul Stânișoarei“ prin declarația din bunăvoînța proprie fondului de montur, ca să scape de neplăcerea a contribui după fumuri la câștigarea monturului pentru serviciul intern.

După sistema confinară erau îndatorați grănițerii, pe lângă o plată la început de patru doi-zăceri valuta vieneză, iar mai târziu de patru doi-zăceri, monetă convențională, a tăia lemne de ars pentru ofițeri și pentru partidele militare, și să le și care acelora din depărtare adese-ori de patru-cinci miluri și totuși erau constrânși să se mulțamească cu aceeași plată croită pe stânjin.

Până la anul 1836 li-se da această plată în bani gata la mână.

Din acest an însă liferară ei lemnele pentru plată, totuși numai ca să scape de contribuirea pe fiecare casă, acei bani dela cei-ce aveau drept a-i primi se adăuseră iarăși la fondul de montur, căruia totdeauna se mai adăugau paușalele desdau-nării pentru montur, ce se cuvinea pentru purtare propriului montur în servicii de garnizoană și de tabără.

Pe lângă aceste isvoare de venit s'au mai dat la fondul de montur, spre înmulțirea lui, și suma de rebonificare pentru părechea de păpuci, care se cuvinea fiecărui individ pe an, când era în serviciu de garnizoană sau de tabără, care însă în 1848—49, nu i-au primit.

După-cum sună ziuarul de cassă Nr. 21, pe

timpul desfacerei institutului de grănițeri, era în banii de montur astfel câștigați o sumă și adecă	
în hârtie de stat	17.000 fl. — cr.
în bani gata	11.435 fl. 38 ² / ₈ cr.
laolaltă	28.435 fl. 38 ² / ₈ cr.

La aceasta ar fi a se mai socoti și paușalele monturelor învechite, care se cuvineau feciorilor eșiți în tabără cu propriile monture în anul 1848—49, cari se pot socoti la 30.000 fl., după-cum sună *a*) ad. 21.

După sunetul acluzei *b*) ad. 21 s'a asemnat numai 14.000 fl., iar mai târziu, din temeieri necunoscute grănițerilor s'a scăzut la 7767, ceea-ce se vede din *c*) ad. 21.

Fondul școlar comunal și-a luat începutul, după-cum arată Nr. 22, din banii arânzii crășmăritului pe trei luni, cari grănițerii din libera voie i-au jertfit spre acel scop.

În cercul Bârgăului curseră în acest fond și banii din motivul prea slabului seceriș dăruiți pentru sămânate în 1832 de înălțimea sa regească repauzatul serenisim archiduce Ferdinand de Este; unele comune au adăugat și venitul agonisit prin îngrădirea și sămânarea ogorului (imaș), care după economia de două câmpuri în tot al doilea an se întrebuița ca loc de pășune așa încât, după adevărta cassei Nr. 23, la desființarea regimentului de frontieră rămase o sumă, și adecă:

în bani gata	1.083 fl. 28 cr.
în chirie de stat	13.191 fl. — cr.
în obligațiuii private	8.831 fl. 25 ⁴ / ₈ cr.
în posturi active	2.369 fl. 12 ¹ / ₂ cr.
laolaltă	25.475 fl. 66 cr.

Din aceste sume după socotele mai adeseori arătate deregătoriilor mai înalte cu cererea asemnațiunei erogatelor la închierea anului de ad-

ministrațiune 1858, și adevă din sumele fondului de montur menit dela anul 1851 pentru stipendii au fost interese	8.357 fl. 28 ² / ₄ cr.
asemenea pentru fondul școlar-comunal, interese	10.394 fl. 73 cr.
laolaltă . . .	18.652 fl. 01 ² / ₄ cr.

La desființarea stării militare de graniță V'ați îndurat Majestatea Voastră c. r. apostolică nu numai a lăsa starea de posesiune liberă de atunci în starea sa de mai înainte, ci încă în recunoștința deosebită pentru făcutele servicii folositoare și meritele câștigate prin aceasta a concede prea grațios folosirea munților revindicați și mai încolo comunelor, ce au avut parte la aceia.

Înaltul c. r. guvernament civil și militar, după-cum sună Nr. 24, fondul de montur și fondul școalelor com. analog casselor comunale și bisericești, încă le-a recunoscut ca proprietate nedisputaveră a grănițerilor.

Cu toate acestea esmisului la desființarea graniței dl comisar ministerial de Rosenfeld îi plăcu a desfășura o părere cu totul opusă intențiunilor preainalte despre posesiunea și relațiunile publice ale averii comunelor confiniei desființate și puse mâna spre realizarea acelei păreri.

Aceasta se vede din răspunsul înaltului c. r. guvernament civil și militar din Transilvania, sub 26, urmat la aceasta, cu decretul Nr. 25 cătră c. r. comandă militară districtuală din Reteag, în care i-se sfătuieste dlui comisar, ca să examineze bine jurstările, ce dânsul nu le-a prea considerat și chiar și din privință politică să nu lase a veni la cunoștința grănițerilor părerea lui pronunțată.

În 13 Martie 1851, ca în aniversarea desființării graniței, s'a fost așezat, fiind de față reprezentanții tuturor 44 de comune, pe calea libe-

rei alegeri, oficialminte o așa numită comisiune administrativă de fondul școlar.

Aceasta comisiune s'a însărcinat cu revizuirea socotelilor fondului școlar-comunal și cu administrațiunea fondului de montur, care încă atunci s'a fost destinat spre stipendii pentru cultivarea mai înaltă a tinerilor din graniță.

Aceasta comisiune, recunoscută de diregătorii, totdeauna ca corporațiune, niciodată nu avu norocirea a administra în realitate fondul în urmă pomenit, pentru-că nu i se predete, ci ea decăzu la o reprezentațiune, ce computa numai în ideie. (ad. numai cu numele).

În anul 1854, cu ocaziunea escrierei împrumutului național încă și mai puțin i s'a lăsat, fiind-că deregătoria financiară se amesteca de-a dreptul în cauzele fondurilor și cășuna o corespondință supărătoare neîntreruptă, prin care în aproape de șase ani nu s'a câștigat nici macar un ban spre binele comunelor, dar apoi comisiunei i-a cășunat o purtare de socoteli zădarnice și o osteneală răpitoare de timp și de sănătate, iară grănițerilor nu puțină neplăcere pentru atacarea drepturilor lor atât de vederate.

La provocarea făcută în general cugeta comisiunea administrătoare a fondului, a împlini o datorie patriotică, când a subscris bani gata din fondul de montur per 12.000 fl.
și bani scoși din arânda munților 4.000 fl.

laolaltă . 16.000 fl.

la împrumutul național.

La întetirea comisiunei, ca interesele restante să se facă curgătoare, făcu înaltul guvern întrebare la ministrul de finance și după cum sună Nr. 27 la răspunsul primit: ca și interesele restante crescute per 4000 se pot subscrie, o făcu și aceasta cu toată bunăvoirea.

Însă mai târziu, după cum sună emisul perfecțiunii pres. Nr. 814 din 18 Iunie 1855, aceasta în contradicție cu sine însăși, reflectase, că interesele nu se pot asemna, până când toată averea, adică atât cea de montur sau de stipendii, cât și a fondului școlar comunal, ce se află în mâna comunelor, nu se va da la cassa principală a țării, spre a se ținea în evidență.

Comisiunea, cunoscând părerile populației, la provocarea repetită, făcută în cauza aceasta din partea prefecturii, dete în contra acestei transferări protest, însă nu fu ascultată, ci după ce făcu declararea Nr. 28, cumcă esportarea nu prejudică dreptului de proprietate, după ad. 28, toate adeverințele de depozit și alte hârtii de preț, ținătoare de fondul nostru, cari se aflau la oficiul contribuțional, se duseră din Năsăud, la care faptă comisiunea răspunse cu protocol prezervându-și dreptul, după cum arată *b*) ad. 28.

Comisiunea numai după-ce se esportase întregul fond de montur sau de stipendii, cum arată *c*) ad. 28, fu înștiințată despre aceasta întâmplare, cu aceea observare, că documentele despre aceasta erau mai înainte, încă în anul 1855 transferate.

În Aprilie 1859, după cum arată 29, cerutul mai de multe ori fond al școalelor comunale, ce se află în mâinile comunelor, iarăși se ceru, ca să se straporteze, însă aceasta nu s'a putut întâmpla, fiind-că nici macar interesele dela obligațiunile concerninte de stat sau adeverințe de depozit nu vrea a se plăti, prin urmare după o straportare a capitalului, era teamă de vre-un ce și mai rău.

La aceasta comisiunea recercată îndrumă comunele la oficiul de cerc, unde ele, după cum se vede chiar din ad. 29, își dederă decherațiunile sale negative.

La începutul anului școlastic 1859/60 venise

la cunoștința comisiunei, cumcă acum, chiar și fără a se fi ea preștiințat mai înainte, mijloacele bănești de lipsă, pentru întemearea preparandiei centrale în Năsăud s'au asemnat din capitalul fondului de montur, mai întâiu în Gherla, după su-netul Nr. 30.

Așa comisiunea își ținu de obligăminte a-și preserva dreptul protestând, și prin c. r. locoțiință a-și recere dela cassa principală a țării socotelele prin Nr. 31, la care însă nici că primi vre-un răspuns.

În urma acestora ceru comisiunea în Iunie a. c. a se concede o adunare a reprezentanților comunali spre a se justifica, ceea-ce după 32 i se și deferi.

Intr'aceea, scurt înainte de ținerea adunării, în urma unei petițiuni așternute de cătră comunele grănițere, pentru concederea de a ridica din fondul de provente grănițer edificiul institutului militar căzut în ruine, veni împărțășirea a ad. 32 a Inaltului c. r. ministru de finanțe, în care cauza ambelor fonduri se confundă cu chestiunea de proprietate și în presupunerea, că fondul de montur provine exclusiv din veniturile munților revindicați, — ceea ce însă nu e adevărat, — aceea cauză se amână până la decisiunea pretensiunilor de proprietate, nebăgând în seamă împrejurarea, că în ținutul regimentului II-lea român nu se află nici o proprietate disputaveră de felul acesta, și că în caz, când toți munții s'ar fi folosit de însăle comunități, diregătoria de finance nu ar fi în stare a pretinde vre-o plată pentru aceasta folosire, ce amăsurat prea înaltei voințe li se cuvine lor. Acum însă, când poporațiunea, pentru folosul public al comunelor, însași ea de bună voie, renuncie de folosirea în parte și când din aceasta cedare s'a adunat o sumă frumușică, în fine, după o tragere

și împingere de zece ani încoace și încolo, s'a încurcat lucrul și mai tare, ceea ce dete apoi poporului din graniță motiv spre cea mai temeinică neîncredere și mai mare îngijire.

În adunarea ținută de toți aleșii reprezentanți ai celor 44 de comune, cum se vede din protocol Nr. 33, s'a decretat să se aleagă un comitet nou, precum și o deputațiune constătătoare din patru membri spre a se trimite la Majestatea Sa c. r. apostolică, ceea ce și făcu.

În înțelesul mandatului dat prin plenipotența Nr. 34 de cătră comisiune, deputațiunea, pe temeiul esecutării făcute cu toată supunerea, care e sprijinită și prin 35, fiind însărcinată de comune, își ia cutezare a constrânge cu toată umilința acele petițiuni în următoarele :

1. Majestatea Sa c. r. apostolică să Te înduri : a staveri și a pune afară de toată îndoiala libera însușire originală a poporațiunei și a proprietății poședate de aceasta în moșii, în aratre, livezi, păduri, codri de mijloc și înalți munți și a fostului cerc al regimentului al II-lea de graniță român din Transilvania, în înțelesul documentului arătat în specificațiunea Nr. 9, păstrat cu toată supunerea dela regii : Mathia din 1475, Uladislaus din 1492 și Ludovic 1520 și iarăși în înțelesul sistemii ridicării de graniță, prin care și aceia grănițeri, cari mai înainte au fost în starea de supuși domnești, se declaraseră pe vecie de oameni liberi, și pe aceștia, din'preună cu libertățile, dreptățile și privilegiile curgătoare din libera însușire de mai înainte a persoanei și a proprietăților ;

2. A pune la cale prea grațios despărțirea cauzelor de posesiune și de fonduri ale fostului al II-lea regiment român, care prin desmilitarizare, și mai cu seamă în timpurile mai de curund s'au încurcat cu cauzele primului regiment tot-deodată desmilitarizat ;

3. A face prea grațios, ca fondul de montur destinat pentru stipendii, în înțelesul protocolului sub Nr. 33 al adunării reprezentanților celor 44 de comune grănițere, păstrat cu toată autenticitatea, după separarea tuturor veniturilor din munții revindicați, încurse dela prima Aprilie 1851, să se dea comunelor împreună cu interesele crescute spre libera dispozițiune și nemijlocită administrare ;

4. A ordina cu marinitate prea înaltă, ca edificiul institutului de creștere militar, care în tulburările din 1848—49 căzu victimă patimilor și acum zace în ruine, să se ridice spre scopuri școlare din fondul proventelor de graniță, care să transferase dela comanda regimentului desființat, la deregătoria civilă.

Singur din prea grațioasa împlinire a acestei prea supuse cereri poate vedea populațiunea fostului regiment al II-lea de infanterie român din Transilvania, că i se recunoaște victima sângelui lor, al părinților și moșilor lor vărsat pe toate câmpurile de bătaie ale Europei, și a serviciilor militare de graniță, făcute din propriile mijloace în restimp aproape de un secol, fiind-că prin aceasta se ridică toate încurcăturile mai departe ale rămasei averi grănițere și nu s'ar mai da nici o ocaziune spre pășiri la judecată, cari însuși pentru înalta stăpânire ar fi neplăcute, iară pentru grănițeri apăsătoare și împreunate cu multe spese, mai departe, fiind-că amara experiență din anii de curund trecuți nu este calificată de a întări pe populațiunea din graniță în încrederea lor, mai cu seamă în aceasta perioadă de tranzițiune și a potoli adâncile îngrijiri despre propria lor existență.

Nici procederea diregătoriei de finance nu poate fi un ce lingușitor pentru ambițiunea militară a populațiunei grănițere și pentru conceputele

statului lor, despre serviciile făcute, remunerațiunea primită pentru acestea și despre pedepsele împărțite pentru purtarea necorectă.

În fine cutezăm cu toată umilința a aduce înaintea și a ne ruga, că poate ar fi avantajos a ordina, că aceasta cauză, ce stă de zece ani nedescurcată, să se hotărască pe cale scurtă prin o comisiune ordinară spre aceasta în ființa de față a deputaților din graniță, pentru-că deputații ar fi în stare a pune înaintea aici pe loc mâna pe toate documentele originale și scrisorile aflătoare în mâinile lor, iar acelea ce ar lipsi și ar fi trebuincioase, le-ar procura din arhivele de aici; mai departe, pentru-că toate actele de pertractare de până acuma, împreună cu hârtiile justificatoare zac la înaltul ministru de stat și de finance și pentru-că acuma în fine comunele grănițere au dat ordin împuterniciților săi deputați de față, să aștepte prea înalta hotărîre aici în Viena.

Cu cea mai adâncă umilință
prea credincioșii și prea su-
pușii deputați ai celor 44 de
comune grănițere ale fostului
regiment român al II-lea de
graniță Nr. 17.

Viena, 10 Decembre 1860.

George Lica m. p.,
căpitan în pensiuine
și posesor de pământ.

Ioan Purceila m. p.,
căpitan în pensiuine
și posesor de pământ.

Basiliiu Nașcu m. p.,
învățător, primar
și posesor de pământ.

Ioachim Mureșian m. p.,
pos. de pământ adjunct de dir.
la c. r. trib. de comerțiu în Pesta.

* * *

Aceasta petiție majestatică s'a dat în secțiunea ministrului de finanțe, a cărei referent era consilierul *Conrad*, cu care a pertractat Nașcu și consoții săi în 19, 21 și 23 Dec. 1860.

Conrad a făcut mai multe obiecțiuni și observațiuni față de argumentele cuprinse în petiția majestatică, dar la toate obiecțiunile și observările s'au dat deslușiri separate bazate pe documente, legi și drepturi vechi.

Despre acestea conferințe s'a scris un supliment separat, în care se cuprind toate obiecțiunile și observațiunile făcute de *Conrad* și la fiecare răspunsul dat.¹⁾

Afară de petiția majestatică Vasile Nașcu a mai făcut și înaintat și alte cereri și anume:

a) dela ministrul de stat și dela ministrul de războiu a cerut concesiune ca să poată căuta în arhivele de acolo documente referitoare la istoria fostului regiment de graniță, la înființarea fondului de provente, la plutăritul pe Someș ș. a.;

b) în cauza renovării ruinelor institutului de creștere militar, care a fost aprins de insurgenți în anul 1849 și a rămas tot în ruine;

c) în cauza susținerii preparandiei de stat, pentru care fără nici o îndreptățire și fără consimțământul comisiunei fondurilor se asemnau bani din fondul monturului (de stipendii).

În 18 Dec. 1860 Vasile Nașcu a răspuns la epistola lui George Pop locotenent-primar în Udine (Italia), în care acesta muștrase pe năsăudeni pentru-că nu se mișcă, i comunică pașii făcuți precum și aceea că în scurt timp se va reîn-

¹⁾ Aceste conferințe s'au litografat acolo în Viena scrindu-le Ioachim Mureșian spre acest scop. Un exemplar posed și eu intitulat:

Conferenz

(vom 19, 21. u 23 Dezember 1860)

Inhalten in Folge des Majestätsgesucher vom 10/12. 1860 in der Angelegenheiten des bestandenen zweiten Romanen 17. Grenz-Infanterieregiments, zwischen dem Herrn Referenten des k. k. Finanzministeriums Sektionsrat von Conrad und zwischen den vier Abgeordneten der Grenzgemeinden.

toarce acasă în Năsăud. Așa cugeta atunci Vasile Nașcu și așa cugetau și ai săi de acasă.

George Pop la aceasta în 9 Ian. 1861 îi scrie lui Vasile Nașcu o epistolă, pe care ca să o poată căpăta și în cazul dacă va fi plecat din Viena a trimis-o adresată la Năsăud per Alba-Iulia la Axente Sever, care prin un amic al său din Alba-Iulia i-a trimis-o la Viena.

Acea epistolă e următoarea :

„Scumpul meu! Scrisoarea ta din Viena nu mă surprinde de oare-ce știam, că tu ești pe acolo și tocmai așteptam ceva cu sete. Însă mângâierea și stămpărarea ce mi-o pregătiră șirele tale au fost și este nemărginită.

Tu zici, să nu vă mustru, că v'ați mișcat, însă această muștrare lovește pe toți ceilalți, numai pe tine nu. De tine am fost și sunt convins, că nu cruți nici o osteneală, nici un sacrificiu pentru binele comun, însă știu că ești singur și o rândunică încă nu e vara întreagă.

Eu știu prea bine ce e singurătatea și cât amar trebuie să sufere cel ce se luptă fără secundanți.

Fără puteri unite nu ești în capăt cu lucruri mici, cu atât mai puțin cu „cauze comune“.

Deci să știi, că m'a surprins fără măsură spațul unde cetii, că ai putut căruța și două (2) gu-lere verzi¹⁾ la Viena. Deși nu-mi spui, totuși pare că v'ad, cât te-ai luptat, până ai putut prinde în laț pe acești 2 oameni, căroră eu sum gata a-le subscrie în tot momentul testimoniul de bărbați bravi și de omenie, numai de români, de naționaliști nu.

Nu pot admira destul acest succes al tău, dar iară mă întorc și zic, că poate prevedința ne umbrește și văzând că vitrega soarte și-au răz-

¹⁾ Adecă pe căpitaniii penzionați Ioan Purceila și George Lica.

bunat deajuns asupra-ne, au însuflețit simțiri și tendințe nouă tuturor acelor oameni, cari în timpii cei cruzi apăsați, de nedreptățiri și despotism apucasă pe calea cea rătăcită și așa au fost a se număra în plasa celor ce-i înșira Bariț în Gazeta Nr. 57 sub f) și g). Să le certăm dară cele trecute, să-i laudăm pentru cele începute și să-i încunjurăm în persistință.

Pașii voștri deci sunt laudabili și doresc numai să nu ostenească până la realizarea dorințelor.

.²⁾

De nu te va afla aceasta epistolă în Alba, unde cuget că ai ostenit iară, apoi o vei primi de acolo. Ași fi avut mare voie și nevoie a-ți răspunde la Viena, însă n'am știut cât vei rămânea acolo și unde locuești

.
Sperez că nu vei pregeta a mă încunoștiința despre cele ce veți mai face. Nu osteni te rog a face aceasta, că nu poți crede cât de însătat sunt eu în străinătate pentru cele din patrie.“

52. Faime despre restaurarea regimentului român dela Năsăud.

Mergerea deputațiunei la Viena în cauza congresului național român și în special în cauza apărării drepturilor populațiunei foaste grănițere a dat anză la multe combinațiuni. Unele foi au lățit faima, că Năsăudenii voiesc să ceară restaurarea regimentului desființat în 1851.

În urma acestor faime căpitanul *Ioan Tomuța* din Năsăud, care pe atunci (Ianuarie 1861) se afla în Veneția din Italia scrie lui Vasile Nașcu următoarele:

²⁾ Aici scrie multe în chestiunea română generală.

Amice și frate Nașcule!

Tocmai am căpătat dela frate-meu Vasile din Năsăud o epistolă, în care îmi împărtășește că tu ești în Viena. Ce faci tu în Viena? Au doar să fie adevărat, ce împlătesc (în legea lui Barit) jurnalele, — că voiți restaurarea regimentului român?

Socotit-ați voi și aceea că pe câți ici, cîc și vic³⁾ pe câți hondri-bondri — măgari — și renegați, pe toți i-or băga într'ânsul și iar or începe a ne huli cum le-a veni la gură?

Ce garanță aveți că aceasta nu se va face?

Drept că națiunea română privește regimentele confiniare ca un scut în contra inamicilor noștri, de care avem destui în toată lumea, însă cum o să fie organizațiunea lor ca grănițerii să nu fie de tot apăsăți?

„Pe cine voiți a cere ca comandante al regimentului? Io socot, că acesta trebuie să fie curat român — nu renegat — și de ceia căroră le era rușine a se numi român.

Intre toți officierii români din granița noastră am io rangul cel mai nălt, sunt căpitan de 8 ani — să mă facă acum major și să mă trimită peste vre-o 2 luni ca *tenente-colonel la Năsăud* și apoi cu ajutoriul vostru a capacităților și a popoului, de bună samă, că vom organiza mai bine decât ori care strein și adus de apă. Ori ce zici? Dacă vreți, mă cereți, dacă nu, mă lăsați unde sum — că io în legea oamenilor noștri „nici mă împing nici mă trag“. Io și aici mi-oi face cariera cu ajutoriul lui D-zeu — numai socot, că la Năsăud ca *comandant* aş putea servi nu numai împăratului, ci și națiunei. Zis între noi, ca căpitan nu mă duc în granița niciodată. Vorbește cu co-

³⁾ Aici e vorba de numele ofițirilor români a căror nume se terminau cu acestea silabe precum Stoianich, Adamovich, Iowich.

lonelul Schrott despre aceasta. Cu epistola aceasta vreau numai a-ți aduce aminte că și eu trăesc în lume, în cele ce aveți voi de a face nu mă pot mesteca, firește nici nu voiesc a vă irita ideile nici cătu-i negru sub unghie.

Acum încă una cu de graba. In 20 Sept. 1860, ți-am scris din Seghedin și ți-am trimis și 5 fl. pentru monumentul lui Marian¹⁾ însă până astăzi nu știu căpătat-ai epistola mea sau ba, fii bun și îmi dă un răspuns.

Mai că mă îndoiesc și nu sunt sigur căpăta-vei epistola aceasta sau ba.

Pecum am auzit, maiorul Urs să fie chemat la Viena, de bună samă în treaba restaurării, — lui i-or da regimentul I.

Eu sunt aici în Venezia la al III-lea bataillon (Prinz. Hessen 46 Linien Rgmt.).

Spune prea bunului meu amic Pioraș voie bună și sănătate și să nu fie supărat pentru că nu i-am scris acum de mult, nici eu nu mai știu de când.

Fii bun și-mi scrie minteni opiniunea ta, că de a fi de lipsă apoi aș scrie și colonelului Schrott, de nu încă să tac, să nu-mi răcesc gura.

Azi e luni — miercuri capeți epistola, Sâmbătă aș putea avea răspuns.

Până ună altă D-zeu cu noi, fii sănătos salutat de multeori de al tău sincer

Venedig, 14/1. 61.

I. Thomutz, Hptm. m. p.“

Iartă scrisoarea mea cea rea, însă mi foarte de grabă, și graba strică treaba.

¹⁾ Ioan Marian, fostul catechet apoi director la școala normală din Năsăud și mai pe urmă vicar foraneu.

Aceasta epistolă însă nu a trimis-o sub adresa lui V. Nașcu, ci a locotenentului primar Pioraș, căruia pe spatele acestei epistole îi scrie următoarele în limba germană.

„*Iubite amice Pioraș!*

Iartă, că de așa mult-mult timp nu ți-am scris nimica, atribuie aceasta împrejurărilor și nu relei mele voințe. Acum ai bunătațe a preda aceasta epistolă lui Nașcu, care trebuie să fie în Viena ca deputat — ca ce? eu nu știu. De cumva e dus, te rog să-mi scrii ce e din lucru cu restaurarea granițelor românești, și ce s'a intenționat, în fine oare să fac eu pași să mă fac colonel — ori să nu cuget la aceea. Dacă Nașcu e dus, să nu trimiți epistola după dânsul. Fii sănătos, al tău *Ion*“.

La toate acestea Vasile Nașcu îi răspunde căpitanului Ion Tomuța următoarele:¹⁾

Mult stimată amice!

Nu-ți poți închipui cu ce mare bucurie primii eri scrisoarea ta d. d. 14 l. c. dela D. Pioraș și iată că-ți răspund: Intru adevăr eu iară sunt deputat aici în Viena luând două misiuni asupra-mi. De nu ți-au știut serie fratele tău Vasile și de n'ai putut înțelege după imblătirea gazetelor, s'au fost urnită Românii noștri inteligenți prin Barițiu, Negruți etc. de a se aduna o deputațiune la Viena, în a căreia frunte să fie Mitrop. Șuluț, care provocând și pe vicarul Năsăudului a trimite vre-o câțiva, dintre cari să fie și căpitani penzionati, așa îndată am pornit în 29/11 dimineața eu și căpitani Lica și cu Purceilă și sosind Luni seara în 3/12 în Pesta, consoții au con-

¹⁾ Răspunsul e făcut în concept pe îndorsatul epistolei lui Ion Tomuța.

tinuat călătoria la Viena, eu am rămas acoalea și am luat pe un jurist de-ai noștri, anume Ioachim Mureșan, aflător în Pesta ca adjunct la tribunalul de comerț. Mercuri dimineața în 5 am sosit în Viena și de atunci mă aflu aici. Mitropolitu au cam bolit pe cale și n'a sosit până Sâmbătă 8/12. S'au adunat toți domnii la dânsul, între cari mai însemnați sunt :

Prepozitul Macedon, canon. Bilt, protopop. Popazu, adv. Bohățel, bancheru Molnar, advocații Șipotariu și Filip dela Cluj, Sever Axente, notariu c. r. Roman dela Făgăraș, dela Brașov 2 neguțători Dumitru Ciupescu și Erim. Pana, dela Hunedoara protopopul Anan. Pop, cu un notar și secretariul Mitropol. Pamfilu, — apoi noi 4 Năsodeni, aceștia erau deputații, apoi de aci ampl. B. Pop, conz., I. Maior, concep. min. și Babeș, secretar minist.

S'a desbătut peste materia petițiunei, au compus-o purizându-se de Purceila, Luni au fost în audiență la Majestate și ministrii toți — scopul cardinal a fost: facultate de un congres național al Românilor, care s'a și dobândit, pe cum vei fi văzut din Nr. „Gazetei“ și a „Foaiei“ din finitul anului trecut. Toți sunt acuma dintr'aceia duși la patrie-și.

Noi pe lângă cauza generală am avut în specie și a noastră a cercului fostului regiment, eu, aducând cu mine toate documentele și hrizoa-vele, am compus aci o suplică cuprinzătoare de vre-o 19 coale cu 35 acluze și deducând toate cronologice, ne-am rugat: *a, b, c, d* vezi din rubrum¹⁾ și altceva nimica.

Despre cele ce scriu gazetele nu-i nimica adevărat, am trimis noi un exemplar cu un arti-

1) Aci i-a comunicat cuprinsul petițiunei.

clu și la Brașov — însă încă n'a eșit,¹⁾ am des-
mințit și în „Wanderer Morgenblatt“ Nr. 10 pag. 3.
Știm prea bine, căci când am pretinde acelea nu
s'ar realiza și apoi în legea ta, a ce să ne răcim
gura.

Aici am avut conferință în 7 zile în minister
îndreptând și informând cât s'a putut. Așteptăm
acum până la finitul lunei acesteia rezoluțiunea.

Epistola am primit-o cu bani cu tot, se va
publica în „Gazetă“ reîntorcându-mă acasă“.

După conferințele avute cu referentul Conrad,
căpitanul George Lica și-a pierdut gustul de a mai
sta în Viena, văzând, că Conrad de abia așteaptă
ca să-i vadă duși de acolo. De aceea a telegrafat
vicariului Grigore Moisil la Năsăud, ca să-i trimită
bani sub adresa comandei de piaț din Viena, dar
numai decât, căci dacă întârzie e pericolu.²⁾

Peste tot căpitanul George Lica, după cum
se va vedea și din alt loc nu avea energia și
paciința lui Vasile Nașcu.

53. Petiția deputațiunii din 30 Dec. 1860 pentru înființarea districtului Năsăudului și raportul lui Vasile Nașcu, despre cele îndeplinite până în 31 Dec. 1860.

Din momentul subșternerei suplicei deputa-
țiunea cugeta acum că ce va fi atunci, când su-
plica va avea rezultatul dorit?

¹⁾ Petițiunea majestatică s'a tradus românește și pu-
blicat în „Foaia pentru minte“ etc. numai în a. 1862, vezi
mai sus.

²⁾ Telegrama e următoarea: „Vicar Moisil Nassod
Estafette, Bistritz.

Schicken Geld alsogleich. Adresse Platz Kommando
Wien. Gefahr am Verzuge, hatten Konferenzen. Warten Erle-
digung, Lika.

Mai mult a pus pe cugete deputațiunea biletul de mână al Majestății Sale din 21 Dec. 1860, cu care între altele a însărcinat pe baronul Francisc de Keményi, prezidentul provizor al cancelariei reg. de curte transilvane, ca să-și deie părerea în privința reorganizării ocârmuirii politice administrative a Transilvaniei.

Ioachim Mureșan scrie în privința aceasta următoarele :

„Fiindcă ținutul fostului al doilea regiment de graniță era împărțit între preturile din Rodna, Năsăud, Borgo-Prund și Șieul-mare, deputațiunea se conzultă între sine la inițiativa lui Ioan Purceila, care căpătase scrisoare de acasă dela Vasiliu Buzdug și subșternu la cancelarul de atunci, baronul Kemény, suplica din 30 Dec. 1860, în care ceru, ca ținutul fostului teritor militar, a cărui ștab era odinioară în Năsăud, cu ocaziunea restătoririi vechilor comitate, să se readune la olaltă sub numirea de district al Năsăudului“. ¹⁾

Despre toate cele îndeplinite până la finea anului 1860 și stadiul în care aflăm pe atunci cauzele, atât cea generală pentru congresul național, cât și cea specială a Românilor din districtul Năsăudului, Vasile Nașcu în epistola din 31 Dec. 1860 scrie vicariului Grigore Moisil următoarele :

Reverendissime d-le vicariu !

Având acum mai mult timp spre a vă relaționa, despre toate cauzele noastre pe cât voi putea în scurt, voi a face aceasta. După cum v'am fost scris, cauza în genere a mers cam cu dificultăți, — cele ce se cuprind și în „Gazeta“ noastră din Brașov. Clujenii n'au vrut să subscrie pe-

¹⁾ Vezi „Gazeta Transilvaniei“ Nr. 241—1907 pag. 1, după manuscriptele lui Ioachim Mureșan.

tițiunea dacă nu i-a primit M. Sa la audiență. Petițiunea aceea socot a o fi primit. Destul la promiterea M. Sale și a tuturor miniștrilor date reprezentanților români — se așteaptă o Diplomă ca cea din 20 Octomvrie, cu care să ridice de națiune cu drepturi egale și pe Românii din Transilvania.

Excelența Sa dl Mitropolit a zăbovit aci până în Dumineca trecută, — atunci seara a reînturnat — și așa din toți reprezentanții Românilor din Transilvania n'au rămas numai dl Sever Axente și noi 4 dela Năsăud.

Alaltăieri iată că cetirăm manifestul către Kemény dela M. Sa în privința Transilvaniei fără a da diploma promisă, în care înșiră *drepturi* istorice ale celor trei națiuni privilegiate și de *pofte* ale altor națiuni foste neprivilegiate. Ce să mai zicem la aceasta, fără că regimu se aruncară cu totul în brațele unor aristocrați magiari, precum mai apriat se vede și din cauza Bănatului, unde pe lângă: sufragiu universal — tot anectează Bănatul cu Ungaria; apoi pe sub ascuns se scriseră Episcopilor și altora bărbați inteligenți români, că nu aceasta ar fi voia regimului — ci numai din silă făcură aceasta.

Așa va urma și la Transilvania.

Guvernul se știe suci spre a arunca discordie între naționalități și apoi a-și scoate dobânzi în parte-și dela acestea.

La cancelaria aulică a Transilvaniei se denumiră consilieri 1 ungur, 1 săcuiu și un român (Popu László) apoi un sas (Roth), între secretari se număra și Dimitrie Moldovan.

Cu cauza noastră specială, după cum veți fi văzut din epistolele noastre din 14 și 16 a. l. a. am zice, că stăm bine, deoarece-ce am descurcat toate încălcelile, cu voia și fără voia guvernului de aici ivite, și dacă voim să fim bărbați cu

caracter și consecvenție, trebuie să rămânem aici până ce ni se va da rezoluțiunea, de care ne-am rugat la audienție atât în scris cât și cu gura.

Referentele, pe cât vedem, de abia așteaptă doară ne va vedea duși de aici, de aceea v'a scris dl căpitan Lica după parale. Referentele se vede apriat a fi perplex și voim a nu-i da răgaz nici ca cât, pe Joia viitoare iar vom cere audiență la Majestatea Sa Impăratul. Neștiind trimite-niți bani ori ba, — dl căpitan Purceilă se reîntoarce, — noi doi cu Lica (fiindcă Mureșian stă încă ca frunza pe apă), caută să stăm cu atât mai vârtos, căci îndată ce am sosit aici am cerut în scris facultatea avută dela ministrul de stat, pe cât și dela cel de războiu, spre a putea avea concesiunea de a cerca în arhive hrizoave și documente spre întregirea istoriei regimentului nostru, și până acum nedobândind răspuns.

Dorul meu ar fi, după zisa dlui Schottl, a afla protocoalele făcute în anul 1764—1789, în cauza înființării fondului de provente și a întreprinderii de monopol cu plutăriile, apoi cu darea de banii școalei, în timp de 54 ani, fiind-că ne-am încredințat, că fondul proventelor cu toate clădirile ridicate din acel fond, se voiește din partea ministrului de finanțe a se trage la cameră, atunci de și căpătam fondul de montur pe mâna noastră — nu avem din ce da stipendii, — dacă vom fi siliți a ținea școala normală din fondul monturului. Pentru renovarea școalei (a ruinilor) și în cauza intertențiunii preparandiei am dat promemorii în scris aici și așteptăm și peste acestea rezoluțiuni. Cauzele noastre au fost tare încurcate — și poți zice, că dacă nu veniam noi acum aici, — încă în 10 ani nu se decidea. Dacă vom mai rămânea vre-o 8—10 zile, caută să ne dea rezoluțiune. Vom bombarda la Majestate. De alta să-mi fie

iertat acum a mă respica și cu aceasta, bine era dacă aveam noi vre-o 200 gabini la mână, cauza mergea ca pe ată. Mare e sărăcia. Voim a promite, ni frică de compromitere. Mai multe vă va spune dl căpitan Purceilă cu gura, chiar și în privința înfățișării lui Kemény pentru înființarea unui căpitanat pentru tractul fostului regiment, Românilor se vede a le fi pus cursă spre a se prinde cu Ungurii, Sașii și Secuții și alții să tragă folosul!

Slăbit-au puterile materiale, însă politica și diplomația nu!

Pe dimineață așteptăm ori constituțiune pentru toate provinciile austriace, ori o salutare de anul nou dela bătrânul Loit.

În cauza strămutării episcopiei aici tot nu s'a aflat nimica. Mi se pare că Kemény stă ca și cei pe terenul din 1848, unde erau numai o episcopie unită în Ardeal și nici metropolia, nici altă episcopie nouă în Gherla. Domnia lor tot pe dietă se razâmă. Noi batăr n'am fost împuterniciți spre a cere în privința împărțirii provincii în teritoriumuri administrative, tot am făcut pași în scris, ca să nu ni-se împartă ținutul regimentului în mai multe părți și să nu ne anecteze cu Sașii.

Pe cum văd, caută să protestăm cu gura și cu putere mare!

Măria Sa dl Episcop Lemeni vă salută, nu s'a putut conțeni de plâns mult timp spuindu-i despre vedenia voastră și de alții de pela Năsăud, — e slab de puterea fizică, — însă de spirit și memorie nu.

Asemenea și dl L. p. Pioraș e sănătos și vă salută cu dl Voit.

Despre altă parte multe complimente în toate părțile, dorind a vă revedea batăr pela Botezul Domnului. Proverbul român: „Dacă ai omorît

cânele — să-l îngropi“. — Ertăți-mă — rămânând
cu toată reverința al Domniilor-Voastre

sincer

V. Nașcu.

31/12 1860.

În cauza susținerii ținutului fostului regiment de graniță neîmpărțit și neanecsat la alte teritoare și comitate s'a făcut mai târziu în luna lui Martie 1861 o cerere și dela Năsăud, carea i-s'a trimis lui Vasile Nașcu în Viena.

La finea lunei Decembre 1860 căpitanul Ioan Purceilă a reîntors dela Viena la Năsăud, unde, după cum scrie Vasile Petri „a treia zi de Nașterea Domnului“, a sosit Sâmbăta (adecă în 8 Ian. 1861) la 5 ore.

În ziua, în care a plecat, a mai fost la referințele Conrad, rugându-l de grabnica rezolvare a cauzelor și în special să se deie rezoluțiune la suplica majestatică.

Conrad îi răspunse, că numai în vre-o 14—20 de zile s'ar putea fini cauza, pentru-că cauza foștilor grănițeri dela Năsăud trebuie să se hotărască deodată și în legătură cu cauza foștilor grănițeri dela Orlat (din I. regiment rom. de graniță). Spune mai departe, că Orlătenii au un teritor foarte estins și acoperit cu o mulțime de munți și codri, cari toți nu se pot da comunelor, fiind-că acei munți sunt mai toți revindicați, apoi se știu și pădurile, cari la înființarea regimentului au fost fișcale și așa regimul trebuie să-și rezerveze și sieși din acelea.

Dacă cererea foștilor grănițeri dela Năsăud s'ar decide favorabil, atunci și cei dela Orlat ar preținde asemenea. Așa sta cauza la finea anului 1860.

54. Referentul Conrad începe a se ascunde de Vasile Nașcu.

Pertractarea din 5 Ian. 1861, în cauza munților și fondului de montur.

După reîntoarcerea căpitanului Ioan Purceilă a rămas Vasile Nașcu cu George Lica și Ioachim Mureșan, dar de umblat pela referenți și ministrii era numai V. Nașcu, căci Lica nu prea vrea a merge, escuzându-se că nu are uniforma prescrisă, căci și-a trimis-o acasă la Năsăud pe căpitanul Ioan Purceilă¹⁾, iar Ioachim Mureșan, după-cum scrie Nașcu, sta încă ca frunza pe apă, era ocupat și cu scrierea conferinței avute cu referintele Conrad în 19, 21 și 23 Decembre 1860.

Conrad încă la acele conferințe s'a îngrozit de aceste cauze și de membrii deputațiunei, după cum se vede din epistola anterioară (31 Dec. 1860), în care scrie „Referentele pe cât vedem de abia așteaptă, doară ne va vedea duși de aici, de aceea v'au scris dl căpitan Lica după parale. Referentele se vede apriat a fi perplex și voim a nu-i da răgaz nici ca cât“. Din asta cauză Conrad începu a se ascunde, când în un ministeriu, când în altul și pe la conferințe, numai să nu dea față cu deputații, crezând că aceia se vor urî a mai sta prin Viena și se vor reîntoarce.

Din finea Decembre 1860 s'a și dus Vasile Nașcu în toate zilele și a cercat pe referintele Conrad și abia în 5 Ian. 1861 l-a aflat în cancelaria sa, cu care ocaziune a mers și căpitanul George Lica.

Referitor la petițiunea din 10 Dec. 1860, dată

¹⁾ Căpitanul George Lica era un om comod, nepăsător și neglijent încât a devenit proverbial în Năsăud. Am auzit și eu zicala veche: „Am lăsat (cauza) pe Lica și n'a făcut nemica“.

la Majestatea sa în audiența din 13 Dec. le-a dat tot acel răspuns, care l-a dat și căpitanului Ioan Purceilă. Apoi a avut disputa în privința munților din Valea Rocnei, spre granița Marmației, pe cari Conrad ținea a-i lua dela comune în favorul erariului, pecum și în privința munților revindicați, spre Bucovina (Dosul Stânișoarei), din cari încă se încearcă a lua pe sama erariului. Iar pădurile Bârgăoanilor și Târgovenilor zicea, că nici de cât nu pot rămânea comunelor, cari au fost iobage. Ce atinge fondul de montur Conrad raționa, că conform dorinței foștilor grănițeri să se scoată din administrațiunea financiară și să se dea la organele politice spre a-l întrebuița conform destinațiunei în favoarea comunelor. Despre pertractarea din 5 Ian. 1861 și disputele avute cu Conrad, precum și despre starea altor cauze generale apoi și speciale, pe cari le reprezenta deputațiunea, raportează Vasile Nașcu vicariului Grigore Moisi în următoarea epistolă :

Viena, în sara ajunului de crăciun 1860/1, 11 ore.

Reverendissime!

De când a pornit dl căpitan Purceilă de aici în toate zilele am cercat pe referintele din ministerul de finanțe, în cauza noastră și într'o zi a avut ședință, într-alta a fost lă ministrul de rezbel în orele, când e datina de a fi în cancelarie și așa abia l-am aflat astăzi în cancelaria sa, fiind ambii cu dl căpitan Lica, l-am rugat mai întâi a ne spune, putem primi rezoluțiune după suplica noastră așternută Majestății Sale, după cum ne-au fost promis dintru'ntâi și chiar în ziua când a pornit dl c. Purceilă?

Răspunsul fu: Eu am fost spus dlui căpitan Purceilă, că în vre-o 14—20 zile s'ar putea spera a duce cauza ambelor regimente la capăt, fiind-că

pentru ambe regimentele (a nost și Orlătenii) trebuie să se decidă de-odată și așa nu se poate deosebi a noastră de a Orlătenilor — și dacă se vor decide în a noastră parte favorabil, — atunci cu tot dreptul vor pretinde și ceilalți asemenea, unde în teritoriul orlătenilor cel întins, sunt mulțime de munți și codrii, cari nu e cu modru a se da toți și toate comunelor, chiar de i-au și folosit în parte în timpul administrațiunei militare, de oare-ce munții sunt mai toți revindicați și din păduri se știu cari la înființarea regimentului au fost fișcale și regimul trebuie a-și rezerva din acelea cu atâta mai vârtos, fiindcă pretind unii proprietari mari dinaintea militarizărei desdăunarea chiar și a folosului avut de pe acelea, care s'ar urca la mai multe sute mii de fl. și regimul, după cum ne-au arătat actele acelea, cu dreptul caută, să le dea munți ori păduri, ori bani — (și de acești din urmă cam greu în timpul de acum), drept aceea zice dumnealui, că în privința aceasta are nu numai ministrul de finanțe, ci și ministeriul statului de a-și da votul — și de aceea merge deciderea cu greu, — de ar atârna numai dela dânsul ar fi mai lesne. În câtu-i pentru regimentul nostru se vede cum l-a fi informat mai lămurit și mai ales în valea Rocnei, socotea, că pădurile de pe hotare fie oprite ori ba — a-le da toate comunelor, cu ale munților de cătră Marmația, am mai avut azi dispute și socoate a nu fi de lipsă comunelor, noi stăm pe aceea că toate ne-au fost proprietate, înainte de militarizare și fiind valea Rocnei cu apertinențiile libere, urmează că erariul nu are nici un drept de a-și rezerva ori osebi ceva din ce-i a comunelor. Mai cârniră, că de ce s'au împărțit munții în 1779 și 1807 prin regiment, dacă au fost ai comunelor?

Răspunsul fu: că regimentul cu deputații

tutoror comunelor militare a luat în considerațiune atât lipsa de pășune cât și de lemne, la fiecare comună după proporțiunea poporului, a vitelor și după starea hotarelor cu pădure mai multă ori mai puțină, care chiar se vede și la împărțirea din 1807 apriat menționată.

„Spusu-i-am cum Măierenii, Rocnenii, Șanțenii, Ilvanii mari și mici au în mijlocul munților, ce se țin de hotare — poieni lăzuite mai de mult, care, fiind scrise în Urbar, au făcut servicii militare și dela desființare plătesc toate dările pentru ele, batăr că unii din munții aceia întregi sunt împărțiți altor comune, care nu ajung cu hotarul lor la acei munți, cum e Salva cu Mihăiasa, Saca cu Năsodenii, Corungișul cu Feldrihanii etc. etc., apoi atunci iar tăcură despre acestea. Incepură apoi la cei revindicați, unde cearcă batăr acolo a mai lua din păduri, i-am spus și aici că nu se poate nici ca cât, fiindcă mai multe comune cu știrea regimentului și a comandai generale au împărțit munții, de aceea pe cum au făcut Neposenii cu poiana arinului, acăstauălor etc. și având acelea părțile în moșiile (sesiunile) lor pentru care au făcut slujbe militare și acum plătesc dare, fac fân, vara și iarna petrec cu vitele acolo și așa și câtă pădure mai este, trebuie netrecut să rămână comunelor. După aceasta au sosit la bărgăuani, cari zise, că se știe că au fost iobagi și erariul a răscumpărat multe păduri, precum Braniștia — și așa acum nu e cu modru ca la acestea și la târgoveni, cari încă unele comune au fost iobagi, să rămăie toate comunelor, la acestea făcându-l atent pe operatul comisiunei din 1853 (care l-a frunzărit înaintea noastră), că cu înființarea regimentului s'au făcut de comune libere cu toate proprietățile ce aveau, asemenea și de o natură cu fundul regiu — pe vecinii noștri, cari locuesc pe fundul regiu

nu-i bântăluște nime nici la păduri nici la drepturile regale, pe noi pentru că am servit patriei atâta timp cu toate ale noastre — acum să le împărțim. Ce dreptate, ce îndestulare și liniște poate să dureze, dacă erariul și și comunele vor avea pândășii săi la păduri, totdeauna va fi ceartă și frecătură, dânsul socoate doară s'ar putea la tribunalele urbariale prin comasare și împăciuire aplană aceste referințe, noi i-am spus, că noi am rugat pe Maj. Sa de un act de grație și la învoeli de acelea nu poate fi vorbă, drept aceea de scurtarea comunelor grănițere în dreptul proprietăților lor, e un lucru nedrept și aducându-se pe tapet la dietă, vor avea cu o materie mai mult a critica guvernul în anii trecuți.

Noi după multe alte dispute pentru fondul monturului, camețile, îl rugarăm a ne spune vre-o zi numită, până în care putem aștepta rezoluțiunea, — ne spuse, că la toate punctele petițiunii noastre nu se pot așa în grabă, însă în cătu-i pentru fondul monturului, se învoește a ne da rezoluțiunea așa, că după pofta adunării din 2 August, acela să se scoată din administrațiunea financiară și să se dea la organele politice spre a-l da spre dispunerea comunelor în favoarea lor, la care nu ne-am dat învoirea până nu ne vom consulta nu numai între noi, ci și cu cei de acasă. Luni la 11 oare voim a merge cu dl Sever Axente, care reprezintă în specie pe Orlăteni, respective pe Vestineni — la d. referințe să-i spunem apriat, că Majestatea Sa ne-a asigurat în vre-o câteva zile a se decide cauza aceasta; și mai multe pentru vecinii noștri, pe cari se vede a-i părtini referințele și doară cu toții, — vom vedea ce va mai zice.

Vre-o săptămână vom mai rămânea, mai mult nu putem, ce ziceți la aceasta? batăr pe telegraf ne răspundeți. Știți, că dl consiliar B. Popp a depus

jurământul în limba magiară. Așa și decretul lui, ale lui Dimitrie Moldovan, ca secretar la cancel. aulică, apoi la Escelența Sa Mitropolitul, Episcopul Șaguna, consiliarii Dunea, Bran, Ladoi, Lemeni dela Cluj și Aldulean, cari sunt denumiți a lua parte și a reprezenta pe națiunea română, alătura cu 24 soți unguri și săcui și 8 sași, la conferința în Alba-Iulia în 20 Ianuarie a. c. Oare ce să poată face acești 8 bărbați români alătura cu atâția unguri; împărțirea țării voesc a fi cea veche, — bine ar fi să scrieți Excelenței Mitropolitului spre a stărui — de cumva va primi solia aceasta, — ca batăr Valea-Rocnei să nu o încorporeze nici cu Bistrița nici comitatele vecine. Noi de aici am făcut pașii; batăr să protesteze.

„Morgen“ și „Ostdeutsche Post“ avea în Nrii de ieri știri dela Ardeal, că s'au aflat proclamațiuni tipărite între români spre a-i ridica! dreptu-i? 100 mii ruși pe la Prut, 20 mii turci în Bulgaria, mulțime austriaci pe frontierele vecine să fie. Puteti gratula mezopotanilor din ce oară s'au pornit cu limba magiară? Polonii din Cracovia și toată Galiția au fost aci vre-o 200, numai pe trei i-au primit Schmerling, pretind limba polonă, nedespărțirea țării și neîmpărțășirea cu senatul imperial, din toate le-au promis limba polonă în oficiu și în școală, apoi celălalte în timp de 2 luni, până când se va statornici un statut nou. Am avut norocire a vedea pe toți acei bărbați, cea mai mare parte principi, conți și advocați, vre-o 6 coloni, nici pe acestia nu i-au primit (aus höhere Staatsrücksichten) vre-o câțiva mai sunt pe aici, ceia s'au reîntors. În zilele acestea viitoare au să sosească boemii cu o deputațiune și bucovinenii cu ale lor pretensiuni, registru promiselor e mare și lung! Tot peste olaltă umblă trebile pe aici, — ședințe și conferințe și noaptea. Schmerling e aproape de

a-și da dimisiunea! Cred, că se poncec cu Rechberg. In astă seară cetim în „W. Zeitung“, că Majestatea Sa a mandat secretariului de stat baronului Helfert, a da toate referințele de cult și învățământ dela ministeriu la cancelaria aulică a Ungariei in privința trebilor atât catolice cât și protestante. Așa va urma și la Ardeal. Apoi să mai așteptăm strămutarea Episcopiei la Năsăud? De s'ar susținea batâr in Gherla!

Vom mai cerca și noi pe dl Helfert, să vedem ce va zice la cererea noastră, cu renovarea școalei și la promemoria pentru preparandie.

Rezoluțiuni nu am primit pe cererile noastre așternute la ministeriul de stat și la cel de rezbel, spre a ști pozitiv ori negativ avea-vom facultate de a intra la archive; Luni vom mai bate pe la ușile lor.

După știrile sosite aici dela Sibiiu, să fi eșit tinerimea studioasă de acolo in mare număr înaintea Excelenței Sale Mitropolitului și să fi primit și petrecut cu serenadă și conduct de făclii până in Sibiiu, de unde i-a fost trimisă caleasa Ex. Sale D. Episcop baron de Șaguna, un pătrar de oară înainte. Din partea ungurilor era să se întreprindă niscai diversiuni, cari, pândind tinerimea română toată noaptea — s'au împedecat. Doară le-a fi dat Atotputintele cuget curat și duhul înțelegerii ambilor acestor doi Archipăstori, ca să stee cu energie spre folosul patriei și a națiunei române!!!

Pe mireni, adecă Moldovan Dim. dela Orăștie, Lemeni dela Cluj, Ladoi dela Alba-Iulia, Dunca, Bran și Aldulean dela Sibiiu, să-i fi recomandat de aci bătrânul Ep. Lemeni, fiind buni și vechi cunoscuți cu Kemeni.

Ungurii au știut iar a-și scoate mai mare număr la acea conferență, scoțându-și taxalitate 8.

Mă rog in privința teritoriului regimental ori

numai valei Rocnei, faceți rugare și trimiteți Ex. Sale, ca batăr noi someșenii așa numiți *gidicani* să nu venim iar sub Sași ori Unguri, este vreme până în 20 a l. c. căl. nou.

Ioachim a fost la K—ny, prezentându-se s'a rugat de un post aici; i-a răspuns, că sunt destui prenotați până acum, apoi fiind doi români denumiți, adecă Popp și Moldovan, cela konziliar — ăsta secretar, acum cu greu mai poate aplica vre-un român și ca concipist!

Pe lângă aceea, are mandat a repune în posturile acelea pe cei vechi (până 1848) și a privi și la confesiuni, apoi de concipist fiind un Bodea prenotat. Mai multe va mai spune și dl Purceilă, care știu că pe vremea colindătorilor va fi acasă, Lica încă îi dus a colinda la D. Pioraș. Recomandându-mă mă rog a spune la toți domni noștri compliment, apoi la muere, că încă sunt viu și sănătos, apoi a mai vorbi cu D. Rummel te roagă.

Al Revendisimei Domniilor voastre plecat.

Vasile Nașcu“.

„Salutare dela bătrânul *Lica*“.

„Multe complimente în toate părțile și dela cel mai plecat *Mureșanu*“.

„P. S. de veți putea să înștiințați pe dl Petri și pe dl Portius despre toate.

Spre anul nou a vă gratula uitasem, D-zeu ne dea la toți sănătate, că bine nu mult ne stă înainte. D. Pioraș și Voit vă salută. *Idem*“.

55. Disputa cu referentul Conrad în 8 Ianuarie 1861 și ultimatul lui Vasile Nașcu.

Vasile Nașcu cu epistola anterioara din ajunul de Crăciun (5 Ian., o zi de Sâmbătă) a zis,

că Luni (adecă a doua zi de crăciun în 7 Ian.) va merge din nou la referentul Conrad dimpreună cu Sever Acseste, care reprezenta pe foștii grănițeri dela Orlat.

În aceea zi a și mers V. Nașcu, dar iarăși n'a aflat pe Conrad în biroul său. Se vede, că Conrad ca să scape de vizitele lui Vasile Nașcu a început a merge în birou în un timp când alții erau duși și așa cugeta că nu-l va mai găsi Nașcu.

În ziua următoare (8 Ian.) s'a dus V. Nașcu și l-a căutat pe la 11 oare înainte de amiazi și fiind-că Conrad iarăși nu s'a arătat prin birou, V. Nașcu s'a pus și a stat la pândă două oare, până la 1 oară după amiazi, când Conrad a mers în cancelarie. Atunci dinpreună cu Ioachim Mușan au intrat la dânsul, au început a pertracta și disputa în timp de 5 oare și numai în noapte l-au lăsat și s'au reîntors.

Primul obiect de discută au fost pădurile Bârgăoanilor, despre cari susținea Conrad cu cea mai mare tărie, că nu se poate nici de cum ca să li-se dee toate pădurile comunelor din Valea Bârgăului. Tot asemenea și despre pădurile târgovenilor. După aceea a venit vorba despre fondul proventelor, care se intenționa să se tragă la cameră. Toate obiecțiunile făcute de Conrad au fost combătute așa în cât referentul Conrad nu mai știa ce să zică, ci își lua refugiul la actele vechi dela înființarea graniței militare și dintre sutele de documente, cari vorbesc despre drepturile străvechi ale locuitorilor de pe Valea Rocnei, n'a aflat altul mai de însemnătate decât lista pretenșiunilor Sașilor din Bistriță. Anume Sașii din Bistriță, încă înainte de regele Mathia se încercau să pună mâna pe comunele din Valea Rocnei, cu toate averile ei și să-le subjuge în favorul cetății Bistrița. După multe înteveniri ale Sașilor la regele

Mathia, acesta în 1472 a încorporat comunele cu cetatea Bistrița din punct de vedere administrativ, ca cetatea să fie în stare cu concursul acestor comune să-și supoarte datoriile. Întâmplându-se aceasta Sașii au început a ezercita drepturi, pe cari nu le aveau, drepturi dominale, conziderând pe locuitorii din Valea Rocnei de iobagi.

Plângându-se aceștia la regele Mathia, acesta în 1475 își esplică așa încorporațiunea făcută în 1472 cu locuitorii din Valea Rocnei, ca oameni liberi au să se bucure tot de acele drepturi și privilegiuri, de cari se bucură și Sașii din cetatea Bistriței. Sașii însă și mai departe au cercat în toate formele ca să-i iobăgească. Sosind timpul militarizării au fost siliți să abzică de Valea Rocnei, dar cu unele rezerve, făcând diverse pretensiuni luate din vânt, precum: taxe de munți, zecime, venite din dreptul crâșmăritului, perderi de prestațiuni urbariale etc. etc., toate laolaltă 105.144 fl. ren. 5¹⁵/₁₆ cr.

În contul acestor pretenziuni s'a și dat magistratului din Bistrița o sumă de 12.000 fl. ren.

După aceea s'a chiarificat starea lucrului și s'a venit la convingere că pretenziunile magistratului Bistriței sunt nelegale, aceasta a statorit-o și congregația marcală a comitatului Cluj în 29 Sept. 1762, și din aceasta cauză nu numai că s'au respins pentru totdeauna pretenziunile magistratului, ci s'a demandat și replătirea celor 12.000 fl. plățiți.

Aceasta din urmă nu s'a întâmplat, ci au urmat tot pertactări, iar cum se vede apoi au adormit în actele guberniale Nr. 4807, dto 10 Mai 1846 și numai în 8 Ian. 1861 scoate referentul Conrad lista acelor pretenziuni și oare-cum triumfător o arată lui Nașcu și Ioachim Mureșan.

Atunci Vasile Nașcu își perdu paciența și începu a-i spune pe întregul despre toate apucă-

turile și torturile Sașilor¹⁾ până la militarizare și fără cruțare îl timbrează de cauzătorii tuturor nedreptăților câte le-au suferit foștii grănițeri în 10 ani, dela desființarea graniței până aici, îi aruncă în față, că dânsul e vina la toate precum și la oprirea intereselor și a punerii în curent a stipendiilor. Nașcu nu mai păsește ca rugător, ci ca acuzator, îi pune termin de 8 zile, în care să isprăvească, căci în caz contrar vor face arătare la ministeriu și până la Majestate.

Despre toate, câte s'au discutat, documentat și despre ultimatul dat lui Conrad, Vasile Nașcu a raportat în 9 Ian. 1861, la comisiunea fondurilor (sub adresa vicariului Grigore Moșil), în următoarea epistolă:

Viena 9/1 1861.

.....²⁾

Domnilor!

„In urmarea epistolei mele din ajunul Crăciunului îmi țin de datorie a vă scrie despre starea cauzei noastre, cu referentul dela ministeriul de finanțe. Luni nu l-am cercat, eri la 11 oare a. m. n'a venit până la 1 după amiază, mai întâi fusem cu dl căpitan Lica, căruia fiindu-i ceva rău din lontru, s'a re'tors la cvartir și așa am fost cu Ioachim, mai nainte i-am arătat pretenziunile Bârgoanilor în originalul din 1853, unde nu se cuprinde nici o vorbă, cumcă aceia locuitori ar voi cumva a avea pe viitor pădurile, plătind ceva taxă erariului pentru folosirea, ci pretind ca să li-se lase toate, batăr ca împreunăproprietate (Mitei-

1) Vezi la pag. 6.

2) Aici sunt următoarele șire scrise de George Lica. „Ist Purceila glücklich angekommen? Herzlichen Gruss an Nicolau, Thoader Anton, und den Angehörigen, von alten Lica Hptm. m. p., so wie auch Mihailascheny.

genthum). Bala sta tare și vârtos, că nu-i modru să li-se dee de proprietate toate pădurile, și cari la militarizare au fost, se văd din conscripțiunea de înainte a fi fost allodiale; i-am răspuns ca și mai înainte, că locuitorii au folosit toate pădurile fără osebire alodiale ori comunale, în vremea administrațiunei militare, afară de Braniștea, care a fost oprită, au făcut lazuri, unde și-au clădit căsi și alte târle, acelea le sunt scrise sesiune atât de sub timpul militarizărei, cât și după măsurarea cea nouă, mai întâi au făcut slujbe militare și acum plătesc dările, — sesiunile Bârgoanilor sunt amestecate, nu are câte-o comună hotar osebit, în care să nu aibă și din alte comune membrii, una sau mai multe parcele. Poenile acelea sunt mari și multe, așa cât în fiecare pădure sunt de acelea atâtea, cât numai pe marginea lor sunt arbori mari. Apoi la târgoveni încă nu sunt păduri întrecătoare, fiind-că celea mai multe comune cumpără dela foștii domni proprietari din vecinătate, pe tot anul lemne, și chiar sub împăratul Iosif II, s'a luat „Crângul mare“ dela Sașii din Weisskirch și au mandat a se plăti pe tot anul din fondul proventelor 300 fl. pentru pădurea aceea a Sașilor, — drept aceea nu-i ce să osebească erariul pe viitor ca proprietatea sa, — a se comasa moșiile, nu îngădue starea locurilor celor muntoase.

Apoi la reflexiunile, că după maxima din patenta urbarială din 21 Iunie 1854, să se dee fiecăreia familii amăsurat moșiei din clasa I—II și III, câte 3—6—9 jughere de pădure din celea ce sunt dela militarizare în conscripțiune scrise ca allodiale, i-am răspuns, că fiind la Bârgău în 8 comune la 2400 familii înmulțite cu 9, ar deveni la 21.600 jughere de pădure să li se dee și cu celea scrise sătești, doară nu sunt toate atâtea cu munți cu tot, și la târgoveni și mai puține.

La acestea se ținea Bala numai de cap, nu mai știa ce să zică.

Conrad:¹⁾ Incepe a fi greu lucru a da regimentului II. tot, și celuia din I. nu.

Nașcu: Firește, i-am răspuns; că fiind teritorul regimentului I. așa întins, dela Brașov până la poarta de fer, mestecat cu provincialiști e mai cu greu acolo; însă la II, unde este tot limpede neamestecat, e foarte ușor.

Conrad: Apoi ne spuseră, că dela Orlat și Tohanu vechiu, apoi dela Cugir pretind vecinii pădurile și folosul lor de pe timpul militariei.

Nașcu: Noi ca din gâcitură i am răspuns, că acum pot celea 7 județe a pretinde unele ca acestea, da(r) armele nu au vrut să le primească, ci s'au ferit cât au putut, Români le-au purtat s'au sacrificat în toate războaiele dela 1763 până (la) 1851, până când vecinii de pe fundul regiu și și din celea 7 județe și-au purtat economia, și-au clădit căsi solide și și-au cultivat moșiile, Români acum după desmilitarizare să le dee lor pădurile etc. etc. pentrucă le pretind! De ce le-au luat atunci ocârmuirea, și dacă le-au pretins și până la 1848 de ce nu le-au dat? Dacă au vecinii ambelor regimente de pretins în privința aceasta, pretindă desdaunare dela regim nu dela foștii grănițeri! Venind vorba și la fondul proventelor i-am spus, că mare nedreptate s'ar face, când acela cu toate fântânile și izvoarele lui s'ar trage la cameră, fiind acelea provente a comunelor.

Conrad: Intrebând (ca când n'ar ști bala) din ce izvoare stă acel fond?

¹⁾ Fiindcă epistola mai departe se continuă ca un fel de dialog și ca să nu se confunde celea ce le scrie despre Conrad cu celea ce le scrie despre sine, de aici înainte nu le voi pune continuative ca în epistolă, ci mai întâi numele lor și apoi textul epistolei.

Naşcu: Din dreptul regal, a morăritului, a târgului şi a cârcimăritului, care mai ales în Valea-Rocnii, fiind acea cu locuitorii liberi — se cuvine acum a se lăsa comunelor, pentrucă scopul pentru care le-au fost menit comunele la înfiinţarea graniţei acum a încetat, şi deoarece saşilor nu le ia nime, de ce să nu ni-le dea nouă!

Conrad: Cam cârniră la bârgoani şi târgoveni, fiindcă mai nainte nu le-au avut.

Naşcu: Ii reflectarăm, că cu militarizarea s'au decherat de liberi, drept aceea analog cu Bistriţa şi Rocna sunt şi ceia.

Conrad: Răspunse că aceia au fost iobagi.

Naşcu: Bine dar tot de un cap încoronat s'au pus pe fundul regiu Saşii ca liberi, ca şi bârgoanii şi târgovenii (afară de Ragla şi Nuşfalăul), numai ceia de Andrei şi eştia de Maria Theresia... le-au făcut Maria Theresia, ştim că nu voeşte Majestatea Sa Francisc Iosif I. a răsturna acum şi a forma iobagi fişcali, când în toată împărăţia s'au eliberat! Apoi cum, nu e aceasta o nedreptate strigătoare la ceriu, — acelea izvoare, care le-au menit comunele pe vremea administraţiunei militare, a le mai pretinde guvernua financiară a să plăti şi acum, precum taxa morilor şi a jelerilor, plătind pentru mori dare dela venit? Doară numai în Turcia există legi de acestea! A plăti dela un obiect două dări pe an.

Conrad: Apoi a cercat iar în volumul de acte vechi scoţând lista pretenziunilor săsăşti la militarizare dela Rocneni, unde se înşiră dătorii naţionale, decime, taxe de pe munţi, mori şi altele în sumă de vre-o 28.000 fl. dintre care le-au aplacidat 12.000 fl.

Naşcu: Acum perdui pacienţa şi i-am început a spune pe întreg, cum saşii ne-au apăsăat şi tor-

turat înainte și la militarizare, așa vedem, că merge și acum, atunci era un Rath, un Türkheim, acum un Conradsheim, așa nu vom eși la cale nici în 20 ani, nu avem de sperat nimica din ce dată tot pretenziunile sașilor se cearcă și acum așa tăind pe întregul fără cruțare i-am spus, că vedem noi cine ne-a cauzat oprirea intereselor și smintirea stipendiilor, până acum am mai așteptat, acuma caută să eșim ca acuzători în contra ace-luia, care a opăcit toate adunând toate pertractările despre acestea într'o grămadă în timp de 10 ani!

Pând când vei cerca tot în hârtoabele ace-
stea mucedre drepturile altora, nu putem noi spera
să ne reîntoarcem cu rezultatul dorit la comitenții
noștri, ci trebuie cu durere de inimă să întreprindem
altă cale, fiindcă noi fără rezultat nu putem a ne
re'ntoarce, că altmintrelea ne duduiesc pe spesele
noastre îndărăpt. Daune eclatante putem dovedi
la tribunal și așa de acestea Sașii de când sunt
în Transilvania tot rău au făcut Românilor etc.
etc., câte mi-am adus aminte, mai încolo îi spusem :
Am așteptat o lună după rezoluțiunea pe petițiunea
noastră, care ne-a promis Majestatea Sa „în câteva
zile, acum mai așteptăm 8 zile, apoi vom avea
onoarea a ne vedea și dacă nu va fi capăt, ne
vom lua rămas bun și vom face alți pași, fiindcă
până acum la Ex. Sa la ministru nu am fost de
a doua oară, nici la secretariul de stat Kalchberg,
atunci vom fi siliți a ne cere audiență, alăturând
conferințele avute cu D-Ta precum le-am litografat
și le vom spune și cu gura toate — până și la
Majestatea Sa... Un *ultimatum* ca acesta poate
nu a mai auzit bala dela Români (blohi).

Conrad : Să-ți fi văzut cum a început a mă
îmblânzi și a mă măguli cu cuvinte de mângâiere
să nu perd speranța și curajul, că toate vor fi
bune, numai nu se poate în 8 zile, doar în 16.

Nașcu: Atunci i-am reflectat, că așa ne va amâna până la primăvară.

Conrad: Și-a dat parola, că în de douăori 8 zile ori mai curând va să fie gata, însă de ne învoim a ne îndestula, ne va da o ordinațiune, cu care să demânde a nu atăca dreptul grănițerilor, ci a-i lăsa în folosință la toate ca în timpul administrațiunei militare.

Nașcu: I-am răspuns, că de acelea mijloace paliative nu ne trebuesc, că sunt răscoapte și putrede, noi voim a fi asigurați în proprietățile noastre, și chinuri și torturi de acel fel nu ne mai trebue! A tot prenota pe bieții grănițeri pentru lemnele cu sume de bani, a-i arestui în mezul verei, neluând în conziderațiune, că lipsa și nevoia îi duce din temniță în pădure, spre a-și câștiga banii de a plăti darea și celea de lipsă pentru familie, fiindcă *alte* izvoare de câștig nu sunt, viatele s'au împuținat cu evenimentele (din) 1848 și 1849 (insurgenții și boala de vite) averea le-au răpit-o rebelii, în mai multe sate au ars mulțime de case, și fiind bărbații cu tineri și bătrâni eșiți cu arma în mână, apoi când ar fi răsufat, a venit desființarea — și în loc de a-i cruța bater de dări vre-o câțiva ani, i-au încărcat cu atâtea dări, desdaunare pentru toate, în loc a le da atunci ajutor ori împrumut ca Sașilor și Săcuilor, le-au dat la 12 ani, când a fost trecut nevoia prin ei — și în loc de daună de 400—5—10 fl. și și acestea din fondul nostru! Acestea le știu grănițerii foarte bine, și lipsa și nevoia i-au adus în culmea cea mai înaltă și dacă acum în timpurile acestea nu li-se va face dreptate, atunci nu stăm buni de ce se va întâmpla, fiind neîndestulirea și neîncrederea de tot lătită, de acea ne-am luat noi și dintre oficirii milit. penz. doi căpitani nu numai în interesul comunilor, ci mai mult a înaltului regim,

fiindcă ochii tuturor Românilor nu numai din Ardeal și toată Austria și din toată Europa, sunt țintiți la poporul grănițer, acesta a fost și este floarea Românilor și după aceasta se îndreaptă și ceialaltă. Ce vor judeca ceialaltă români despre regim, dacă în loc de recunoștință și răsplată să-i pedepsească scurtându-i din dreptul lor!

Conrad: Ținându-se cu ambe mâinile de cap, bala s'a apucat tare și vârtos, că va lucra cât îi va fi în puterea sa a ne îndestula, numai caută să acludă la propunerea sa și actele acelea vechi, apoi de le va ceti cineva în ședințele ministeriale — ori ba, nu știe, a merge pe la ministru și mai încolo, socoate a nu mai fi de lipsă, că pe omenia lui va fi rezultatul bun; datu-și-au câte și mai câte promisiuni.

Nașcu: Eu unul i-am spus, că până acum m'am convins din contră, însă dacă va avea toată cauza noastră sfârșit bun, atunci tronul și regimul își redobândește sprijini statornici și vivaturi și urări pentru Majestatea Sa nu vor înceta, apoi la toată sărăcia noastră nu vom fi nerecunoscători celor ce s'au ostenit pentru noi...!

Conrad: Intinsu-mi-au mâna și m'au strâns cu una și cu alta, pe umăr bătându-mă, mi-a promis rezultat bun, dupăce era cătră 5 oare și întunerec când voiam să eșim, ne-a reflectat, că el nu dela sine ar fi zis, că nu se pot da banii de pe muntele Stănișoarei și Crăciunel, apoi că munții s'ar cuveni magistratului din Bistrița, apoi că ar fi pro-catorul Șașilor, — el nu-și aduce aminte a fi zis tocmai așa.

Nașcu: Noi i-am răspuns verde, că noi patru așa am auzit și așa am priceput!

Conrad: Însă dânsul poștește a nu face noi întrebuițare din acelea reflexiuni, cum s'ar fi rugat și d-lui căpit. Purceila.

Nașcu: I-am răspuns, că noi suntem siliți a ne da samă comitetului și comitenților, de aceea am lăsat să se litografeze în mai multe exemplare toată decurgerea lucrului.

Conrad: Inșă nu-i prea place. Ne mai întrebare, că cu cine corespondăm de acasă:

Nașcu: Cu comitetul întru a cărui frunte se află vicariu for. apoi mai mulți căpitani și alți oficeri subalt. penz., protopopi, notari și învățători.

Conrad: Dat-ați de știre până acum cum stați cu cauza?

Nașcu: Dat și așteptăm răspuns, doar chiar pe drot.

Conrad: Ne rugară a avea paciință, că doar în mai puține de 16 zile vom căpăta rezoluțiunea pentru fondul monturului și ce s'a scos pentru preparandie până 1 cruceriu ni-se va da afară, așa camătă, că până acum nu s'a știut cum stau trebile, acuma se vor decide toate.¹⁾

Acuma ce-i de făcut, vrem nu vrem ne caută cu dl Lica să zăbovim până Marți, apoi iar mergem la el, dacă vedem, că tot nu se gată de capăt, avem pâra compusă a-l acuza la Majestate în audiență, unde și cu gura vom spune toate și cum stau foștii grănișeri și cine-i vina. Ioachim s'a reîntors Mercuri dimineăta 9/1 la Pesta însoțit de dl Sever Axente, care fiind rechemat la Ardeal de dl Dimitr. Moldovan, a veni la congresul român în Sibiiu, acel congres numai cu gura, a spus min. Schmerling cătră Exc. Sa Mitrop. să se adune cu știrea princip. Lichtenstein.

Doar vor fi mers careva și din tractul nostru acolo în Alba-Iulia, după cum ne spune dl konz. B. Pop, va fi adunarea în 11 Febr. unde merge și Kemeny și Salmen.

1) Până aici e partea referitoare la dialog.

Dela ministeriul de războiu a mers eri la comanda generală în Sibiiu întrebare, că suntem noi împuterniciți a cerca în archiva de aci orice, — neștiind aceia despre un regiment desființat, un referent fără creri, mâne îl vom cerca.

Aci din zi ce trece se încurcă trebile și fierbe tare, — numai nu dă în foc oala. Până cătră finitul lunei acesteia noi doi nu ne putem reîntoarce. Dacă suntem odată aici, vom sta să vedem orice va fi.

Trebile cultului și a învățământului din Ardeal se vor transpune la canc. aulică, așa îmi spuse E Helfert și dl conz. B. Pop, acestuia i-am înșirat toate trebile școlastice și a fondurilor i-am dat și promemorii în privința școalei și preparandiei, vom merge a-i gratula la Anul uou. Aseară încă am fost la d-lui.

Cu plecăciune la toți suntem sinceri

Lica și Nașcu m. p.“

56. Situația în Năsăud la începutul anului 1861, și vestea despre omorîrea lui Vasile Nașcu.

Pe când Vasile Nașcu se sbătea în Viena cu toată puterea sa de a combate sofismele și apucăturile referentului Conrad, pe atunci acasă în Năsăud soția sa era torturată de celea mai grele gânduri și nedumeriri, căci un Ioan Schultze secretar silvanal c. r. a spus pretorelui Wratitsch și a lătit vestea, că pe Vasile Nașcu și ceilalți membrii din deputațiune i-a omorît cineva.

Firește aceasta veste a auzit-o și soția lui Vasile Nașcu, Maria, carea petrecea în Năsăud. A descrie starea ei sufletească nu e de lipsă. Nime n'o putea mângăia, nici capacita cumcă vestea e falsă, deși i s'a spus despre starea lucrului, după epistolele ce le trimise V. Nașcu, ba într'aceea sosise și căpitanul Ioan Purceilă acasă. Acea

împrejurare, ca numai acesta s'a reîntors dela Viena acasă, o întărea și mai tare în credința că ceilalți sunt morți și numai acesta a scăpat și nici decum nu putea crede, că ceilalți au rămas sănătoși acolo. Astfel torturată și năcăjită în noaptea zilei de crăciun (dintre 6 și 7 Ian. 1861) a părăsit Năsăudul și s'a dus la Feldru.

De altă parte Vasile Nașcu în Viena încă trăia în cea mai mare nedumerire și neliniște, temându-se, că între acelea împrejurări să nu fie silit a părăsi Viena, ori doară prins și scos cu poliția.

Acestea gânduri îl torturau de când a căpătat știrea, că directorul Laurențiu Rummel a făcut arătare la pretură contra lui, apoi a văzut, că sub anumite pretexte a fost rechemat din partea militară și căpitanul George Lica, în urma tuturor acestora se temea ca să nu capete și dânsul vre-un ordin, ca să se reîntoarcă acasă la Năsăud, fiindcă nu avea certificatul recerut, în care caz apoi toate rămâneau neisprăvite. În situațiunea generală, în care se afla întreagă țara, după cum am arătat până aici, în 8 Ian. 1861, adecă tocmai în ziua când V. Nașcu a dat referentului Conrad ultimatul amintit, scrie și Vasile Petri, pe atunci profesor la preparandia din Năsăud, o epistolă către Vasile Nașcu, descriindu-i situațiunea din Năsăud într'un mod esaltat și după naturelul său, în modul următor:

Năsăud, a treia zi de Nașterea Domnului.

Nașule!

Sper că șirele acestea te vor afla încă în Viena, pentru aceea mai întâi de toate îți poftesc la „anul nou“ sănătate îndelungată, zile lungi și senine, succes dorit și revedere în pace. Raportează tot asta și eelor-lalți domni ai noștri. Țină-

ne Dzeu binele ce biata il avem, și ne dee apoi pe acele, care nu le avem, dar il dorim cu toți. Eu nu disperez, că nu ni-l va da, căci el nu ne-a scos din atâtea pericle, numai ca acuma să ne dee perirei. „Provedința, la care el (Românul) se închină, i-a tins pururea scutul și mână de ajutor, zice poetul nostru, și așa-e! Nice la poporul cel ales nu se vede mâna lui Dzeu așa de clară, ca la al nostru“. De n'a perit Românul etc. etc. etc. Epistolele tale le-am primit toate trele, una cu 2 broșure. Puceilă, carele a sosit Sâmbătă sara la 5 oare, a mai adus una dlui vicar.

Spiritele pe la noi sunt foarte confuze. Câte odată, când adecă vedem, că Imperatorul s'a aruncat în brațele magiarilor, cari niciodată n'au vrut, și nu vor vrea binele lui, și că el îi face haiduci celorlalte popoare, ne vine a fraterniza cu magiarii, dela cari poate încă nu vom avea a aștepta mai puțin, decât dela Imperatorul, și apoi iară când ne aducem aminte de tendințele acelora, de fala lor cea mare și de cerbicoasa lor nizuință, de a trage jar numai la oala lor și a da altora numai atâta, cât să nu poată zice, că nu le-a dat nimic, și cu care să adoarmă peste puțin în pace, atunci iară ne amărîm și jurăm, mai bine a nu primi dela haiduci nimic, ci a suferi și a muri cu superbia română. Noi știm suferi — punctum! Bistrițenii vreu să ne aneceseze, dar cu câți Români au vorbit despre aceasta, dela toți au primit răspunsuri cât acuma au venit pe cugete, toți le-au spus, că când vom merge noi la Bistriță, ei triebue să fugă, căci nu le va merge bine. Acuma e nu visază de alt-ceva, decât de Români, cari au de cuget a-i omori.

Magiarii terorizază tare în țară, ei au lepădat acuma principiul „naționalității“, pe semne pentru-că ei și-au ajuns scopul, și încă vom ajunge-o, că

ei vor dechera tendențele naționale de „ucigătoare“, „dar morți numai le dăm.“

Șulțe a spus pretoriului, că pe voi pe toți v'au omorât nu știu cine, cred că el a spus numai ce dorește. Acela e inamicul grănițerilor cel mai înverșunat — de v'am putea scăpa de el!

Rummel s'a plâns la Fesztl, că el ca neamț e aici asuprit și năcăjit din toate părțile, Fesztl a scris episcopului, ca să-l mai rabde până la o zi, ca apoi îl vor penziona. Demian e citat la Viena, oare pentru-ce? Nu cumva în cauza grănițerilor? De-l veți vedea, mulțamiți-i pentru toate binefacerile! Bătrânului metropolit îi vom face o adresă de mulțămită cum i se cuvine.

Nașa s'a dus ieri noapte la Feldru, năcăjită că nu mai vîi, că nu poate crede, că voi ați rămas sănătoși acolo!

A doua zi după plecarea ta la Viena, Rummel n'a avut alt-ceva de făcut, ci a mers la pretor și i-a înștintat, că tu te-ai dus de acasă fără licența mai înaltă, ba încă l'a și întreat, că voește a-i arăta asta și în scris?

Avisați-ne sosirea voastră acasă prin un telegram, că voim să ne folosim de ocaziunea aceasta de a cita grănițerii la Năsăud, pentru mai multe cauze, nu uitați! Vicariu zice, că de cumva cugetați că e netrecut de lipsă a face vre-o „dane“, pentru cauza noastră, faceți căci sunteți împuteriți a face toate câte se socot a fi de lipsă, numai să mergem în capăt. Acelea le vor aplacida și grănițerii, fiți siguri, căci nu-s toți ca Năsăudenii.

Apoi nice cum aceea nu va rămânea pe voi!
Salutare pentru toți!

Camilo zice, ca „îngânat? o duc'n“.

Al tău

Petri, m. p.

Apropo! Aici o copie pentru cauza episcopiei, faceți cu ea ce-i de făcut! Dați-o lui Helfert!

Spuneți-i, ca asta am admanuat-o lui Demian, dar nu știm de ce n'a sosit!

57. Discuția lui V. Nașcu cu Conrad în 15 Ian. 1861. Plenipotența pentru acuzarea lui Conrad și părerea lui Ioachim Mureșan, în privința rezolvării petiției majestaticе.

Prin 9 Ian. 1861, Ioachim Mureșan s'a reîntors în Pesta, unde era adjunct la tribunalul criminal. Nașcu și ceilalți români din Viena erau tare îngrijați să nu-i se întâmple vre-o neplăcere, pentru-că a luat parte în deputațiune.

Conform promisiunii referentului Conrad, făcută în 8 Ian. 1861, după ultimatul lui V. Nașcu, ca în 16 zile va fi gata referada și încă favoritor, în 15 Ian. 1861 V. Nașcu și G. Lica, au mers iarăși la referintele Conrad. Despre celea pertractate și răspunsurile date, precum și despre pașii făcuți pentru a căpăta concesiune de a căuta documente în archive scrie Vasile Nașcu în ziua următoare, lui Ioachim Mureșan la Pesta, următoarele :

16 Ianuarie 1861.

Iubite nepoțele!

Intru-adevăr tare m'a îmbucurat cetindu-ți scrisoarea d. d. 11, primită în 13 Ian. dimineața și înțelegând că n'ai avut neplăceri la reîntoarcere-ți, fiind nu numai eu ci și Lica, Pioraș și alții îngrijați în privința aceasta, bine că a trecut și aceasta! Așa pe cum scrii, domnește mai mult dreptul pumnului, așa vedem și din gazete, nu cred că va dura mult. Bine-ai socotit, că când n'ai putea sta pe acolo, vei fi de bună treabă acasă, numai de nu ne-ar încorpora cu Bistrița.

Eri am mai fost la referintele cunoscut, — ne-au primit cu dragoste săsască și ne-au spus

că acum dejdinându-se, dela ministeriul statului toate și sosind toate acolo în bureaul (biroul) său, acum cât de curund se va decide cauza noastră, — ne întrebără de Purceilă și de al 4-lea, — îi spusem, că sunt duși, — apoi că ce răspuns avem dela mandanți ?

Ca să rămânem aștepând rezoluțiunea, fiindcă comunele cu nerăbdare așteaptă capătul acestei cauze.

Ne răspunse, că în privința fondurilor în mai scurt timp putem duce rezoluțiunea, — însă cu totul e mai cu greu în scurt timp.

I-am mai spus, că ce s'ar putea întâmpla, când nu s'ar decide și cu pădurile acum, că ar putea să ucidă pe pădurari cineva, apoi atunci am veni noi în suspițiune etc. etc. despre jusu regal și venitul de pe Dosul Stănișoarei și Crăciunelul. Spuse, că acum au sosit toate la cale și se știe, ce și cum are să se decidă.

Mai întrebără, că până când avem cuartirile numite, — că până la 20 a l. a., bine, zise, că până atunci ori mult până la finitul lunei va fi de sigur capătul, ziua numită nu e în stare a o defige, — fiindcă cât pe la ministrul și alți mai are referata să zăbovească, — însă, când va fi propunerea dată în cabinet, ne va înștiința spre a ne putea cere audiență la Maj. Sa.

Ori-cât am cârnit și tecărit, mai îndată nu ne promiseră a ne putea isprăvi. Spusu-i-am oblu, că avem de cuget a merge la ministru, — ne spuse că după acestea va avea numai de a răspunde, că cauza întâzierii a fost până s'au înțeles cu ministrul statului, — și așa numai mai mult delungă rezoluțiunea.

La Kalchberg avem de a merge astăzi.

Ce draci să știi face, socotit-am să las numai

pe Lica, mă tem, că cum e proverbul: va face nimica.

Mai stau pe aci până să văd ce-mi vor mai zice și ce-i mai răspunde.

După cum ne spuseră dl Voith, ministrul de rășbel a întrebat la comanda generală în Transilvania, în cât ne-ar fi de lipsă cercarea în archive și încât am fi noi îndreptățiți. În zilele trecute a fost dl Lica cu plenipotența și i-a arătat în ce cauză ar trebui, dobitocul cred, că nu știură că regimentul nostru e desființat,¹⁾ a promis că va vorbi cu Ex. Sa ministru, apoi va vedea ce va zice la aceasta.

Ce va zice și când va sosi răspunsul dela Sibiiu, va fi târziu și nu știu ce vor răspunde. A merge la Degenfeld nu voiește dl Lica, se excuză a nu avea uniforma prescrisă, trimitându-ș'o pe Purceilă acasă, Voith nu promite a ne scoate barăm vre-o trei.

Dacă mai sunt pe aci, doar va sosi deputațiunea bucovineană — între care are să fie și Docsate Hurmuzaki; și acesta, după cum mă mângăiasse fratele său George, are facultate ori când și ori în care archiv ori bibliotecă a cerca, printre altele îmi scoate și ce mi-e de lipsă mie.

Referintele Conrad își descoperiră plăcerea la răspunsul nostru din „Wanderer“ Nr. 10 având aceasta de vorbă, se exprimaseră iar că oare nu vor pretinde bistrițenii, ca să se reîncorporeze valea Rocnii cu Bistrița sub o jurisdicțiune.

I-am spus ce a zis Kemenyi, s'a uitat cu ochii mari, s'a menționat despre Săcele, Frecu, Orlat etc. etc. care toate s'au ținut de Sibiiu, și oare acum ce voesc acelea? i-am răspuns, că

¹⁾ Despre aceasta a scris și la Năsăud, vezi epistola din 9 Ianuarie 1861.

firește spre a-și forma cercuri deosebite de districtele săsești ori de comitate.

Apoi între altele mai fu vorba despre uniune cu Ungaria, care încă nu-i place, mai cu seamă, că și unii din corifeii sașilor încă sunt învoiți la aceasta și nu sunt în armonie cu ceilalți și cu Românii, i-am răspuns că noi cunoaștem foarte bine pe Sași, că dâșii și acum au să întoarcă mantaua după vânt, răspunse a fi rău? La despărțire ne promise, luându-ne adresa, că având răbdare, rezultatul va să fie favorabil pentru noi. Am eșit cu atâta. Ce să-i faci? Lica nu voiește a umbla pe la ministru. Mai scrie-ne, ce socoți!

Mai departe descrie petrecerea Românilor ținută în seara de Silvestru în „Hotelul Național“, la care a luat și dânsul parte.

Intr'aceea ajungând la Năsăud rapoartele făcute de Vasile Nașcu, despre pertractările avute cu Conrad, conferințele ministrului de finanțe și despre atitudinea acestuia, reprezentanții alor 11 comune din cercul Năsăudului trimit deputațiunei la Viena o plenipotență în formă de scrisoare în limba germană, care în traducere română e următoarea :

Domnilor deputați!

În urma primei înștiințări a D-Voastre ne bucurasem foarte, că Majestatea Sa c. r. apostolică prea iubitul nostru Împărat și domn în audiența D-Voastre din 10 Decemvrie¹⁾ 1860, a binevoit a Vă asigura, că în câteva zile, se va rezolva cauza noastră, pe care D-Voastră sunteți incredințați a o reprezenta în Viena. Însă cu atâta mai adânc ne-am întristat mai târziu, când din informațiile,

¹⁾ Acesta este datul petițiunei majestaticе, iar audiența, cum s'a arătat mai sus, a fost în 13 Dec. 1861.

ce ne-ați dat, am trebuit, să vedem, că această rezolvare se amână de pe o zi pe alta și adevărat în mare parte din vina respectivului domn referent, care-i condus mai mult de interese personale decât de interesul dreptății.

Bazați pe vorba prea înaltă a Majestății Sale c. r. a prea grațiosului nostru împărat și domn și pe drepturile ce am avut înainte de militarizare, prin aceasta Vă autorizăm să luați dispozițiile legale de lipsă spre a obține, în curând o rezolvare favorabilă a cauzei noastre și anume, — dacă o credeți de necezar, — să reclamați (Klage zu heben) contra domnului referent la Majestatea Sa c. r. a prea grațiosului nostru împărat și domn și să cereți pe altul, unul nepărtinitor.

Năsăud, la 20 Ianuarie 1861.

În numele tuturor 44 comune grănițarești a fostului al II-lea regiment român (Urmează sigilele alor 11 comune și 24 subscrieri).

Tot în acel timp scrie lui Vasile Nașcu și Ioachim Mureșan din Pesta următoarele :

20 Ianuarie 1861

Văz, că ai vrut să mi-o pui pe nas aducându-mi aminte numai de epistola cea dîntăi, ce o scrisem numai pe apucate, ba chiar fără de a mă mai uita, că de unde încep.

Cu a doua însă văd, că mi-am îndreptat eroarea, văzând, că deși nu-mi răspunzi cu vorbe la ea, da îmi răspunzi totuși cu fapta. În privința cauzei noastre, cu suplica dată la înălțatul Împărat, eu aș fi de opinia că, dacă ați fost la Kalchberg, precum avurăți de scop în ziua, în care îmi scriseseși, să mergeți fără sminteală și la ministru, și să-i dați suplica, ce ți-o lăsa acolo, dimpreună cu cea dată la Majestate și cu răspun-

surile noastre, căci credeți-mă, să vă creadă Dzeu, tâlhariul¹⁾ vă poartă numai de nas, până se va schimba timpul, iar atunci vă va mâna acasă cum nu ne va plăcea, nici la unii, adecă fără nici un rezultat. Ministrul însă se va bucura, că-i dați încrederea, numai vezi bine să nu faceți, cum am făcut atunci, când ne-am șters îndată ce am auzit, că nu e acolo, fără ca să ne înduplicăm domnii, ce eram să așteptăm macar o jumătate de oară.

În cazul când vă veți duce la ministrul, să-i spuneți, că ați dat suplica la protocolul cel comun.

Sărbătoarea, de care îmi scrii, că o ați ținut ne-o încântat²⁾ Domnului Pioraș și doamnei să le spui separat mulțamită pentru esoperarea primirei articolului în „Wanderer“. Eu nu l-am cetit. Fă bine te rog cât se poate de frumos și mi-l trimite, că mă vei obliga de tot mult. Sau la redacțiune, se va afla, sau la dnul Pioraș.

Plătit-ați ceva pentru el? Pe aici s'au mai mulcomit lucrurile. Se așteaptă un manifest împărătesc aspru, pentru greșita interpretare a diplomei din 20 Octobrie. În zilele trecute se ținură iarăși ședințe, unde fui și eu de față.

În cât pentru ale mele private, iarăși sum la criminal.

De vre-o câte-va zile fui numai singur și ascultai vre-o câți-va inquisiți ungurește în niște cauze de falsificarea de note de ale băncei. Poporul săracul e sătul de năcazuri, se supune la toate, numai advocații deciseră, ca să delătore legile nemțești și să reinvie pe cele moarte. Ce va fi vom vedea
Aici așteptăm cu toții cu sete rezultatul nostru al Năsăudenilor.

1) Acesta e referentul Conrad.

2) Aici sunt salutări și complimente în toate părțile -ătră cunoscuți.

Despre congresul dela Sibiiu auzirăm atâta, că mai jumătate fu în costum național și impuse tuturor prin seriozitatea și grandeța sa. Chiar Șaguna s'o încântat de înțelegința câtă s'a dezvoltat acolo și se zice că ar fi eschiemat. „Cu astfel de puteri putem da frunte cu toți contrarii.“ Mai cetește și „Naționalul“, să vezi ce scrie din Ardeal, tot ce-ți scrisesem eu de mult.

În fine pot să-ți mai împărtășesc, ca Ungurii nu-s așa de uniți în cuget, cum cugetăm noi. Ei încă trag în toate părțile ca și alții. Numai de-ar conserva Dumnezeu luminilor buna-înțelegere între noi pentru mărirea neamului românesc, din care se ține superb a fi născut dimpreună cu dulcele uncheaș din Viena, căruia îi trimit sărutări de cea mai sinceră aplecare

Ioachim.

Vasile Nașcu cât ce a căpătat plenipotența de dto 20 Ian. 1861, dela Năsăud s'a dus cu dânsa la subsecretariul de stat *Kalchberg*, căruia i-a spus toate câte le-a avut, pertractat și discutat cu referentul Conrad, cum le tot promite, apoi iarăși amână rezolvorea petiției majestatică, din care cauză în urma împuternicirii primite dela Năsăud e silit să se plângă chiar la Majestatea Sa.

Kalchberg, după cum se va vedea din celea următoare, a luat la trei parale pe referentul Conrad, pe care prin 27 Ian. 1861 îl aflăm lucrând cu tot de-adinsul chiar acasă.

58. Vasile Nașcu din 28 Ianuarie 1861 rămas singur în Viena.

Despre ultimii pași, făcuți împreună cu căpitanul George Lica, scrie Vasile Nașcu din Viena la 27 Ian. 1861 lui Ioachim Mureșan în Pesta¹⁾, următoarele :

¹⁾ Aici a primit-o în 1 Febr. 1861 st. n. la 10 oare a. m.

Amate nepoțele!

Cu acestea șire te înștiințez, cumcă dl căpitan Lica, fiind reclamat dela comanda generală a Transilvaniei prin comanda militară de piață de aici, trebuie să puceadă mâne de sară, cătră patria noastră și eu rămân singur așteptând rezoluțiunea, carea încă nu știu când voiu putea dobândi, honțu e luat la falangă din partea lui Kalchberg și acum lucră la referatul nostru chiar acasă, cum ne-am incredințat ambii cu dl Lica, ne-a spus, cumcă de oare-ce noi dorim deciderea tuturor punctelor de rugare prin o rezoluțiune prea înaltă, atunci poate să urmeze deodată peste toate, ori numai peste fonduri și celealalte să se pertracteze cu osăbitele ministerii, adecă pentru renovarea edificiului școlar, apoi pentru statornicirea în privința regulărei proprietății, cumcă se va emite ordinațiunea prin organele administrative; asta-i tema rezoluțiunei noastre, ce zici la aceasta?

La cererea noastră de facultate a cerca în archive am înțeles, că din Sibiu a sosit răspunsul, poftit de aici dela ministeriul de răzbel, — nu știm pozitiv ori negativ, îmi pare a fi ăst din urmă.

Suplica la ministeriu nu-i dată⁴⁾ astăzi de va voi dl căpitan Lica, vom da-o la protocol, pe toți îi învârte honțu de ciolan!

I-am zis și ieri destule, îți poate spune dl Lica de-i avea bunătate a te osteni până la curtea drumului de fier, — a fi Marți dimineța.

A despărți cauza între ambe regimentele, zise, că dintr'u aceea nu e cu modru, că până acum au fost pela toate ministeriile și dicasteriile tot la olaltă pertractările, și apoi acum ar deveni

⁴⁾ Un fragment din suplica purizată se află în Arhiva lui Vasile Nașcu. E datată „Wien den 28-ten Jăner 1868.“ subscrisă de George Lica și Vasile Nașcu, ca membrii ai deputațiunei.

a se începe din nou alte pertractări și s'ar mai amâna deciderea.

În privința alodiilor zise, că afară de Valea Rocnei se va cerca în calea de pace, adecă a învoierei între comune și cameră, la care i-am reflectat să nu fie iar membrii acei comisiuni numai din alte națiuni și dintre români nici unul, că altminterlea vom protesta, încât când nu se vor putea aplana și învoi ambe părțile, atunci se va statornici prin un articol de lege în dieta Transilvaniei!

Pe dl Lica îl citează la supraarbitrire sosându-i termenul prescris, le trebuie să cerce bărbați din miliție în timpurile acestea. De nu m'ar reclama și pe mine, fiind-că îmi scrie Petri, că Rummel ar fi arătat la pretură îndată a doua zi după pornirea mea încoace. Carte de legitimațiune am — și ceva certificat ba.

Seriu azi dlui prepozit¹⁾ spre a-mi trimite ceva licență în scris din partea ordinariatului, că din contră e teamă să nu merg și eu cu buzele umflate!

Gazete nu aflai de câte-ori am cercat la postă, cu Marienescu și dl Maior nu m'am mai putut întâlni.

Știi că se află aici de vre-o câteva zile vărul tău Iancu dela Brașov? L-am cercat de două ori, unde era descălecat, însă nu l-am putut afla. Aud că voește să rămână mai mult timp aici.

Până ună-alta salutare dela dl căpitan Nicolaevicu etc.

Binevoiește a vedea din accludata epistolă, ce o primii acum — ce cugeți — răspunde-mi îndată și de vei mai putea scăpa, din câte parale mai am ți-ași trimite.

Dorind răspuns curund te strânge în brațe
bătrânul

Vasilii.

¹⁾ Macedon Pop in Gherla.

59. Incidente triste. Nouă rugare către Majestate și pertractări prin minișteri.

La finea lunei lui Ian. 1861 pe lângă alte agitațiuni, cari îl torturau pe Vasile Nașcu ziua noaptea, suferințele sufletești i-s'au mai adaus cu vești triste de acasă. In 30 Ian. 1861 de-odată a primit știrea, că a murit Hiob Botta, un amic al său, apoi unicul său frate George Nașcu. In 24 Ian. 1861 mergând fratele său George Nașcu la pădure cu sania, a căzut înaintea aceleia și trecând peste dânsul l-a omorît, rămânând după sine soția sa Iftinia și o copilă Paraschiva. Despre acestea Vasile Nașcu a fost încunoștiințat din partea lui Vasile Petri, profesor de preparandie în Năsăud. Știrea aceasta l-a deprimat foarte tare pe Vasile Nașcu, fiindu-i și unicul frate. Suspinele adânci le comunica și în epistolele scrise către amicii și cunoștii săi: „O Doamne!“ — exclamă Nașcu într'o epistolă din 14 Martie 1861, către locotenent. Petru Tanco — „de nu m-aș teme de osândă, ași cuteza a zice din mai multe cauze, că oare Dzeu sfântul de ce tot amână imperiul dreptății către viața veacului!“

Cam prin 28 Ian. a umblat V. Nașcu la ministrul de finanțe Ignat Plener¹⁾, iar pe referentul Conrad nu-l lăsa din vedere, îl vizita mereu, ori după cum zice Nașcu îl *impintena*, amenințându-l că conform împuternicirii căpătate dela Năsăud cu datul 20 Ian. 1861, va reclama la Majestatea Sa. Referentul Conrad îi puse alternativa, că dacă ar face aceasta, i-se va lua actul din referada lui și va ajunge în mâni mai rele decât ale lui și așa numai s'ar amâna deciderea cauzei.

Aceasta l-a pus pe cugete pe Nașcu. In 31 Ian. 1861 Conrad îi arată lui Nașcu conceptul

¹⁾ Acesta s'a născut în 21 Mai 1810 și a repausat în 17 Febr. 1908, în etate de 98 ani.

aproape gata. În acel timp fiind-că dreptul de crâșmărit încă se administra prin organele financiare și se da în arândă acela, ca și în ziua de astăzi îl luau numai evreii, cari apoi îl monopolizau cu prețuri înzecite de pe spatele și din averea foștilor grănițeri. În privința aceasta a intervenit V. Nașcu și la ministrul de finanțe Ignat Plener, iar la referentul Conrad urga cauza și din acest punct de vedere, ca regalul crâșmăritului să ajungă odată în mâinile adevăraților proprietari, ca să poată pune stavilă nenumăratelor înșelăciuni și storcături ¹⁾.

Până prin 31 Ian. V. Nașcu a concipiat și o rugare către Majestatea Sa, în care se înșiră toate suferințele din anii 1848 și 1849 și apoi cere, ca Majestatea Sa să-le dea grănițerilor nu numai ce au avut înainte de militarizare ci și ce au agonisit în timpul administrației militare. Despre toate acestea scrie Vasile Nașcu lui Vasile Petri în Năsăud în următoarea epistolă:

Viena 31²⁾ Ianuarie 1861.

Iubite frate!

Vestea lui Iohb o primii numai eri, cam întârziat însă prea timpuriu destul! Am fost pre-

¹⁾ Cât a existat granița militară nu era ertat unui izraelit să petreacă pe teritoriul de graniță mai mult de 24 oare. De aceea s'au așezat în comuna vis-à-vis de Năsăud peste Someș pe țărmurile stâng, numită *Lușca*, unde până astăzi își au cimiteriul lor propriu, apoi tot țărmul stâng al Someșului lângă podul, care susține comunicațiunea cu Bistrița. Aici s'a format cu timpul o comună curat evreiască numită *Întradam*. Aceasta numire i se va fi dat cu referință la insula Someșului, din jos de podul amintit mai sus, care insulă, după-cum atestază documentele dela înființarea graniței (1762), încă din vechime purta numirea „*la dama*”.

²⁾ Datul în original e greșit pus 5/24 Ianuarie. Din datele cuprinse în textul acestei epistole se poate deduce, că a scris-o în 31 Ianuarie. În 5/24 Ianuarie a murit George, după cum se vede din matricula morților.

simțit de oare câteva zile, că am să aștept ceva așa din patrie-mi, epistola a sosit în 29/1 aci, însă fiind adresa 111, unde era quartirul lui Lica, nu m'a aflat poștarul, și așa căutai post restante — și așa de loc deschizând am cetit ce nu am cugetat, mai ales de două părți veste tristă. Sărmanul fratele meu nu se mai află la viață! Atâta frate am avut și iată, că e în pământ! Doamne ce ai lucrat, eu să nu-l mai văd! Așa în 1848 am avut nenorocirea cu muierea și pruncul¹⁾, acum cu fratele meu! Ce să fac, decât să zic ca tot creștinul: Dumnezeu să-l ierte! Destul m'au intristat. Dar ce-i cu Camilo,²⁾ însănătoșatu-s'a? Cred că l-ați putut scăpa! Scrie-mi îndată! Cuget, că ai primit scrisoarea mea din 27/1, unde se cuprindea starea cauzei noastre, rămânând eu acum singur. De atunci am mai fost la ministrul Plener, l-am informat binișor și am mai împintenat pe referinte, la care mai bontănind a doua zi mi-a descoperit, că amestecându-se și cancelaria aulică, ar fi foarte greșit când ași face pașii la Majestatea Sa, cum îi spuseseam, că atunci nu numai că s'ar amâna decidera, ci ar veni în mâni mai rele ca ale lui! M'a rugat arătându-mi lucrul în cauza noastră să fiu încă vre-o săptămână în așteptare, cerându-mi adresa spre a mă putea aviza când a fi gata și trimitându-se în ministeriul statului, ca să mai merg și la Schmerling³⁾ ori referentele Beyer. care e foarte bine cunoscut cu cauza grănițerilor și pe

²⁾ Inbolnăvirea soției sale și moartea copilului său Toader, după cum s'a arătat la pag. 16 s'a întâmplat în 18 Octomvrie 1848, în care zi Vasile Nașcu era în Olmütz, dimpreună cu Gavrița Pop și Florian Porcius în deputațiune la Împăratul Ferdinand, căruia i-au înmanuat petițiunea grănițerilor din 14 Sept. 1848, despre care s'a făcut amintire mai sus la pag. 18.

³⁾ Copilul lui Vasile Petri.

⁴⁾ Anton Schmerling, cav. pe atunci ministru de stat.

cât se vede cu inima bună, și după ce se va pertracta în o conferență ministerială, așternându-se Majestății spre hotărâre, să-mi cer audiență; ce să fac, mai certându-mă în multe privințe mai cu seamă pentru regalele, ce răutate este monopolul cu ovreii, cum pentru 32,000 fl. store încă de zece ori pe atâta de pe bieții grănițeri, prefae din școale cârcime și botici pe lângă biserici, așa cât se află câte 10—20 de acelea într'un sat, care store pe sârmanii grănițeri, și sărăcesc de nu pot plăti dările cuvenite etc. etc. (despre care îi spusem și lui Plener).

În celea zile până azi am formulat o rugare la Majestate, a i-o da la audiența viitoare, înșirând starea locuitorilor noștri, de pe timpul adm. militare p. e. taberile, toate suferințele și ticăloșia, în care ne-a adus anul 48 et 49, apoi după desființare, gurile celea grele, vitrega tractare nedând ajutor satelor dearse și daunele suferite (atinșând cumcă Sașii și Săcui au căpătat) etc. etc. acum acel concept se află la un diplomat de ai noștri spre aprobare.

Azi îmi spuse Conrad arătându-mi conceptul a fi spre capăt și în săptămâna aceasta poate să fie gata, cu valea Rocnii nu ar sta rău, afară de edificii, grădini și fondul proventelor, nu se vede a-și rezerva altceva, însă în conferințele ministeriale se mai poate schimba, fiindcă noi stăm pe aceea, ca erariul cu aceea să rămăe, ce a avut la înființarea regimentului. La borgoveni și târgoveni se propune a se împuternici un comisar împărătesc, spre a cerca pe fața locului, atârnă însă tot dela imperatorul, eu sperez, că va să se mai supțieze pretinderile camerei.

Intru adevăr Dămian e aici.

Eri și astăzi înainte de 8 ore dimineața am fost la el, m'a primit bine, a venit dela Sibiu.

cu un car de instrucțiuni înșirându-i starea, se vede din spusa lui Conrad, că dânsul ar voi a se decide bine pentru noi (până la unele opinii) deslușindu-i toate, cine ști cum a vorbi cu miniștrii, memorandumul cunoscut l-am adus acum, l-am văzut cu Nr. prezidial dela locoțiința Transilvaniei de acolo, încă e bine îndrumat, eri l-au dat lui Helfert, promit a se face treaba. Voi mai vorbi în zilele acestea cu dânsii. Conziliarului Vas. Pop încă i-am dat un exemplar litografat din aceea scrisoare și l-am informat și cu gura, ca venind și la cancelaria aulică să ne fie mână de ajutor asemenea și dl Babeș.

Dămian umblă pe la toți cei mari de aci, azi a fost la a. d. Rainer, mâne are audiență la Majestatea Sa, îmi zice a-mi pregăti calea bine, dânsul voește, pe cât văd, a-și câștiga denumirea de comisar imper. la cauza grănițelor! Pe la Mecséry, Schmerling, Kalchberg a fost, cu toți se cunoaște! La Degenfeld încă voește a merge cunoscându-se din tinereță. In petițiunea formulată pretindem ca capitulanți și veterani nu numai ce am avut înaintea militarizării, ci și ce am agonisit în timpul administr. militare dela grația Imperatorului! „Finis coronat opus“.

Ce a mai fi cu dreptul, se va cere dela dietă!

Aci sună tare, că în oare câteva săptămâni are să se adune o dietă imperială din toate provinciile, și aceasta să croiască constituțiunea generală în toată Austria, în puține principii nu se unesc, celelalte ar fi gata, din isvoare sigure știu!

Azi mă întrebară unul în ministeriul de stat, că oare alege-vor și Românii grănițeri deputați la aceea dietă, firește că vor alege, aci ar putea mult dobândi în privința stărei grănițelor, dacă vor fi activi. Și ce nu s'ar decide acuma, acolo e locul! Ingrijii-vă dar de timpuriu! Kemeni și Miko, cred

că nu vor voi aceasta, fiindcă aceștia stau a ne încorpora cu comitatele! Spre a-și putea aduce pe tapet pretensiunile Bethleneștii și Kemenesștii la munți și păduri.¹⁾ Din Ungaria se înțelegea, că nu vor voi a trimite deputați la aceasta dietă, craval are să urmeze! Acum și Ötves cu Deak și-a arătat argintul pe față în adunările generale din urmă.

Alta nou: Schimbări în ministeriu. A. D. Rainer, ministru-președinte, Rechberg rămâne ministru de externe și de curte, Nadajdi vicepreș, la sen. imp., Laser, conductorul treburilor politice, Bar. Pratobevera Justiția, ministru de cult și învățământ se încorporează cu ministrul de stat și Bar. Helfert se împarte acolo.

Acum mi-se găte paralele, faceți ce-ți mai face! oare nu sunt unii pestriți de ai noștrii. cari promit amplexiilor streini, că românii voesc a avea iară de acia (Landes Fürstliche Beamten).

Aici s'au prefăcut și cei mari mai liberali, deschizând în saloanele ministrilor soaree, într'o sară la Schmerling, într'alta la Plener, unde au intrare liberă toate capacitățile: atâta dintre miliție cât și dela civil, jurnaliști, advocați, profesori etc. etc. unde se consolidează în privința împăciuirii popoarelor din Austria, aici intră și Dămian!!!

La cancelaria aulică a Transilvaniei s'au mai denumit: Carl Laskai v. Zilah director la registratură, Iosif Pop de Macedonfi, director la protocolul de primire. Ladislau Koronka de Zsit-Szt.-Ivani director la Espedit (Documentele nu numai că le păstrez ca ochii din cap, dar încă ni-am mai câștigat în privința clădirii școalei! mai sperez a

¹⁾ Aceasta a și urmat mai târziu la 18 ani, după moartea lui Vasile Nașcu (1867), când Kemenesștii au dat la tribunalul din Bistrița sub Nr. 2516—1883 civ. acțiune ordinară pentru 3.110, 490 fl. folos pierdut și 818.510 fl. prețul munților.

mai pune mâna pe protocoale de ale comisiunii economice în privința proventelor, — dacă ungi merge — sub rosa acestea). Pe cale officioasă nu am putut ajunge ceva — numai cu parale — cuget a dobândi și pentru întreprinderea plutăriei, îmi prinde bine că am datele.

Pe cât pricep eu din cursul lucrurilor, guvernul de aici ar ținea teritorul fostului regiment neamestecat cu celelalte națiuni din multe scopuri: Dămian încă mi-au spus ceva într-un acest feliu.

Intorsu-s'au Porcius dela Bistrița pela Năsăud și ce au aflat la Kovács?

Rămânerea mea poate să se amâne încă vre-o două săptămâni! Ce să fac? știu că aș fi de lipsă și în Feldru, pentru de a pune la cale celea rămase de amăritul de frate!

Spune-i nașei, de e în Năsăud, că sunt sănătos și dacă s'au întâmplat nenorocirea cu fratele meu să aibă grijă cumnatul Artene de economia rămasă fără cap de bărbat, pe acela și ceta cumnat Alexa, fi bun a-i spune că îi rog eu pe ambii să fie cu milă spre văduvă și pruncă și de se va putea să nu se facă arătarea cu inventariul tot până n-oi fi eu de față. O lume, lume! cum ți-ași pune nume! Iară ție frate și finii nu pot să vă scriu cuvinte cu care să vă mângâi, sperez că trimiți epistola cu răspuns, care pe Sâmbăta viitoare îl aștept, fi bun nu mă lăsa a fi în neștiință. Îți mulțămesc pentru știrea cu clasa mea... ce mai zice Rummel.

Violine încă nu am putut procura, însă voiu căuta în zilele viitoare și în epistola dintâi am să răspund.

Sosit-au căpitanul Lica în Năsăud, spune-i salutare dela mine și din toate părțile, el va spune multe!!! Echim în Pesta e judecător la criminal și are până peste cap de lucru, epistola

din 22/1 i-am fost comunicat-o, azi primii răspunsul retrimetându-mi scrisoarea ta, însă de broșură tace, poate fiind tare ocupat cu oficiu.

Printre altele îmi scrie, că s'au mai îmblânzit zgomotul, că mă salutează vărul său Ionica Lazar teologul, salutează pe vărul său Iancu Mureșan fiul redactorului Iacob, care se afla aici în Viena de-o săptămână, cu care m-am întâlnit de două ori, are să vie la cvartirul meu, spre a-l duce la domnul Pioraș, cunoscutul tătâne-său --- el primește des știri din patrie, --- rămâne aici spre a practica la comerciu. Spune complimente din a ambelor părți dlui părinte Lazar și doamnei preotese. Iancu promite a se reîntoarce pe la Năsăud și a-i cerca --- e june în etate de 17---18 ani, mare, tare, voinic, mai mult samână mumă-sa decât lui Iacob, inimă de om bun.

Acestea șire fi bun a le comunica dlui Ad. Grindeanu pe lângă multe complimente din parte-mi și iară dela Georgiu Pop, care îmi tot scrie mereu din Udine, acum aflător în Venezia, spre a petrece carnevalul cu Thomuț în urbia dogilor, cuncă aici cetindu-se protocolul congresului român dela Sibiiu, pe cum la toate în lume, așa și la acesta află unii de a critica și anume că printre multe altele au rămas nemenționată cauza romanilor în puncte încă ponderoase, și dacă nu s'au luat la acel protocol, ar fi netrecut de lipsă cât de curund într'o petițiune, dacă nu din partea comisiunei permanente, barăm de alte persoane, cari au fost și sunt membrii acelu congres, adresată la Majestatea Sa, spre a delătura următoarele gravamene: 1. Pentru foștii coloni au plătit colonizaturile toți locuitorii la proprietari — însă până în ziua de azi nu li s'au separat în senzul patenței urbariale din 1854 pădure și pășune — și Ungurii proprietari închiu acum contracte cu foștii iobagi

proprietari inchiu acum contracte cu foștii iobagi spre a-i robota, spre a avea treabă la păduri și pășune. 2. Colonicăturile date odată colonilor în posesiune, pentru care au primit proprietarii desdaunări grase, le reclamează acum la tribunalele urbariale, unde sunt bărbați de ai lor, și le pierd bieții Români, proprietarii sunt și cu bani și cu locuri. 3. Se ridică acum din toate părțile Ungariei și a Transilvaniei proprietarii, cari au avut daune ori la vite ori la edificii, curii, bani etc. etc. și pretind dela Români desdaunare, pentru că i-au prădat și dears, firește cănelăriile lor cu tribunalele lor toate, le vor decide în favoarea domnilor și atunci bieții Români iar devin în mai rea ticăloșie, ca până la 48. 4. Jelerilor nu li-s'a dat nici o liberare, au ajutat la toate dările, au plătit și plătesc taxe proprietarilor și dâșii încă sunt sclavi, așa cugetă unii bărbați, că iobăgia nu ar fi departe a se introduce într'acesta chip iar, socot a se putea dela Imperatorul decide în privința aceasta înainte de a se pune treaba la cale pe canalul legilor maghiare. Domnia lui ca bărbat demn al națiunei române și cunoscut în relațiunile acestea va ști ce au făcut în cauzele acestea. Eu sunt ardelean, am altă misiune, în parte nu mă apasă starea ticăloasă a foștilor iobagi, însă când așa fi avut încă vre-o soție, cugetam a așterne acestea puncte Imperatorului, însă nu sunt însărcinat, nici nu știu bine cum stau trebile acestea, cu toate acestea să mă ierte, că mă amestec unde nu-mi fierbe oala. Totuși fi bun răspunde-mi despre aceasta. Domnul vicariu încă va ști ce ar fi de a se face. Spune acestora deosebi ale mele complimente pe cât și celorlalți toți, domnii, Purceilă, Anton, Tanko, colegi toți, la doamne și la toți cunoscuții așa și din partea d-lor Pioraş și Voith.

Lui Login Cl., că tribunalul din Bistrița ce-

rură documente dela ministr. de răsel de aci în privința procesului, bine ar fi când ar merge la dl căpitan aud. Schottl, spre a-i spune din parte-mi multe complimente și a-l ruga în numele meu, cari documente le cunoaște dânsul favorabile în cauza noastră.

Vă salută pe onașia ta fină și zic cu ajutoriul lui Dumnezeu și pe finul

bătrânul
Vasilin

Pe Vasile Nașcu întru atâta l-a sguudit nefericirea ce a ajuns pe fratele său; încât a devenit aproape morbos și vre-o 2 săptămâni mai mult făcea preumblări de distragere.

Despre celea câte le-a întreprins în acest timp îi scrise lui Ioachim Mureșan, adjunct la tribunalul criminal din Pesta, în următoarea epistolă :

Viena, 1/2 1861.

Dorite nepoate!

Știu bine, că te miri de ce nu-ți mai scriu! După scrisoarea mea, ce ți-am trimis mai în urmă, am avut cauze de a mă mâhni și întrista, nu era destul lupta, ce avem pe aci, primii știrea de acasă, că în 25/1 mi-au mers muierea dela Năsăud la Feldru, spre a fi de față la înmormântarea aceluia, atâta frate am avut, om tiner, însurat de 7 ani. s'a strâmutat dintre cei vii într'un mod neașteptat! Fiind în pădure cu sania, a căzut înaintea saniei și aceasta bună seamă pe o ponce l-a bulzit sub dânsa și l-a nădușit!

Asemenea se dăulește Petri, că fiul său zace pe patul morții... supărare destulă. Aștept răspuns mai priat doar azi, mâne.

Cu toată bărbăția mea m'a surprins știrea tristă și mi-a înmulțit supărarea, aducându-mă la un feliu de boală, care firește nu periculoasă, însă era să mă pună la pat, am umblat tot mereu în toată ziua puțin, dar nu pe departe, acum mi-se pare a se fi mai alinat. Cu toate acestea în cetate am fost, am întâlnit pe dl Maior, tocmai când se ducea cu toții la ministrul cel nou, i-am dat Nrii în cauza banilor de cortil, am mai fost de două ori acasă la el, rezultatul fu, că încă nu e decisă dela dl Schweiger și în urmă îmi promiseră, că tot are dânsul a-ți serie și altceva în zilele trecute, atunci îți va ști spune apriat, făcut-au aceasta nu știu, că acum de vre-o 5 zile nu m'am întâlnit.

Ciontul¹⁾ ar fi gata, am umblat pe la Kalchberg și ministru, acesta mi-a spus, că fișeu nu vânează interese pentru sine în cauza aceasta, să fiu convins, fiindcă M(ajestatea) Sa voiește a îndestula pe foștii grănițeri, Kalchberg are de aprobat lucru lui Conrad, poate șterge, poate adauge, după prudenta sa, altmintrea făcând alții, va sosi tot lucrul la cancelaria aulică și încă în mâni mai rele, unde poate zăcea aruncat.

Deciderea voiese a o încopcia cu strămutarea episcopiei dela Gherla la Năsăud, lipsește numai învoirea episcopului, care o așteaptă să sosească pozitivă ori negativă, eu încă am scris d-lui prepozit Macedon, doar l'or putea aduce cu dl Bielț până într'atâta, vom vedea ce are să fie.

Timann, președintele prefecturei dela Bistrița, se află aci de vre-o săptămână, a(m) fost la dânsul, acesta stăruește și sprijinește cauza strămutării pe cât poate, el acum a așternut memorandumul Năsăudenilor în privința strămutării episcopului. Helfert și referintele K ra (parochul dela palută) se

¹⁾ Adecă referentul Conrad.

văd tare aplecați spre aceasta, până a nu se transpune trebile cultului la cancelaria aulică.

„Gazeta“ au sosit aci până la Nr. 7 și „Foia“ Nr. 3. Bine se poartă tinerimea noastră ce e drept.

Cu Iancu mă întâlnii, a fost alaltăseară la noi, l-am înfătoșat d-lui Pioraș, i-au părut foarte bine, te salută cu toții. Iancu așteaptă să-i scrii.

Denumirile la cancelaria aulică le-ai cetit în „W. Z.“ vine și Ciupe iar încoace. Gall și Borcea au primit rezoluțiuni pe rugărilor lor și încă în limba română, că sunt primiți ca practicanți.

Dl cons. Popp Vas. ori n'are influință, ori e de tot indiferent..

Pe dl Circa nu-l mai văzui. Iancu cam cearcă casa aceea!

Dl Babeș și Nicolaeviciu te salută, asemenea toți românașii noștri de pe aici. Sperezi a auzi cucul prin Pesta? Arsenie n'a mai sosit.

De aici s'au trimis vr'o trei articoli buni francezi la „Journal de Debats“ remonstrând minciunile celor ce numesc pe Români reacționari.

Eudoxie Hurmuzaki se mai află aci, dintre deputațiunea Bucovinei.

Eu din parte-mi sunt silit de două a mai petrece pe aici vre-o câteva săptămâni, cât îmi va fi mai bine, cer audiență la Maj. Sa, apoi să mai văd ce să fac.

Vai a dus mai multe instrucțiuni de aici, chiar din min. de finanțe o mulțime. Leon și Stefan deosebi te salută.

Din a mea parte primește sărutare ca dela bătrânul

Vasilii

De-i socoti scrie Il. Sale episcopului Alexi, cât de curând.¹⁾

¹⁾ Originalul acestei epistole e între scrisorile lui Ioachim Mureșan, care a notat, prim, 15/2 861 dimineața la 9 ore resp. 19/2 Marti.

60. Chestiunea strămutării reședinței episcopoești gr.-cat. dela Gherla la Năsăud.

Din epistola precedentă am văzut, că cei din ministeriu voiau, ca rezolvarea petițiunii majestaticice din 10 Decemvrie 1860 să o încopcieze cu cauza strămutării episcopiei din Gherla la Năsăud. Deodată cu ideia înființării districtului Năsăud ca municipiu autonom s'a născut și idea, ca reședința episcopiei gr.-cat. din Gherla să se strămute dela Gherla la Năsăud. Aceasta am văzut-o mai sus din epistola lui Vasile Nașcu din 31 Decemvrie 1860, în care scrie:

„In cauza strămutării episcopiei aici tot nu s'a aflat nimic. Mi-se pare, că Kemeni stă ca și Vai pe terenul din 1847, unde era numai o episcopie unită în Ardeal și nici mitropolie, nici altă episcopie nouă în Gherla“.

V. Petri în 8 Ian. 1861 i-a trimis lui V. Nașcu o copie în cauza episcopiei. Comuna Năsăud încă a înaintat un Memorial în aceasta cauză, pe calea prefecturei din Bistrița la ministrul de stat c. r. Șefu acestei prefecturi *Thimann*, pe atunci se afla în Viena. Acesta în raportul său de dato Viena, 9 Febr. 1861 sub Nr. 5797, recomandă ministeriului de stat din toate punctele de vedere cererea pentru strămutarea reședinței episcopoești dela Gherla la Năsăud și roagă pe ministeriul de stat, ca să o iee în considerare, pentrucă Năsăudul, care a fost locul de ștab al regimentului al II-lea român de graniță, e cel mai acomodat pentru reședința episcopală și pentru capitlu, toate edificiile, cari sunt de a se consacra spre acest scop de mare importanță, sunt situate într'un mod foarte potrivit, formând exclusiv strada principală a Năsăudului, au acolo și grădini, cari toate la olaltă aduc erariului respective fondului de provente gră-

nițesc, cel mult o arândă de 800 fl. v. a., în urma căreia consacrarea acelora nici într'un caz nu va costa o sumă mai mare pentru chiria de locuințe. Mai amintește, că în Năsăud e o școală principală germană foarte frecventată și un institut preparandial, și așa se oferă cea mai bună ocaziune pentru înființarea seminariului episcopesc, dimpreună cu gimnaziul în fostul institut militar de odinioară, care se ruinează și tot odată stă la dispozițiune oricare loc după plăcere, pentru edificarea alor tot felul de edificii bisericesti și a unei biserici catedrale, și în fine că grănițerii au nu numai voie, ci și mijloace de a îndeplini toate cele promise în Memorial, contribuind cu lucru și cu material. Inșă fiindcă regularea finală a averei foastelor granițe militare e în curgere și ministrul de finanțe declară, că nu urmărește interese fișcale, așa nu ușor se va mai da ocaziune de a ajunge un scop, atât de important din toate punctele de vedere. In fine Thimann arată și situațiunea cea prea deplin favorabilă și zice, că abstrăgând dela aceea, că în alt ținut episcopesc nicăiri nu e populațiunea gr.-cat. așa număroasă și exclusiv strânsă la olaltă, ca în cercurile Năsăudului și al Rodnei, cari se țin de olaltă, Năsăudul formează punctul de întâlnire alor patru drumuri, cari aduc acest loc în imediată și cea mai aproape atingere cu toate punctele diecesei, într'un grad cu mult mai mare decât cum e cazul dela Gherla ori dela Baia-mare. Edificarea drumului dela Năsăud cătră Sighet în Maramureș e de jumătate succes, și până în termin de un an va fi gata și atunci comunicațiunea dintre Năsăud și părțile nordice ale Ungariei, până unde se ține de ținutul episcopesc e cea mai bună și mai scurtă dela toate punctele câte se pot cugeta.¹⁾

¹⁾ Raportul lui Thimann l-a decopiat Vasile Nașcu în ministeriul de stat, și copia se află între celealalte scrisori rămase de dânsul.

Pe când Thimann făcea raportul amintit și propunere, pentru strămutarea reședinței episcopoești dela Gherla la Năsăud, pe atunci Vasile Nașcu, trăia în cele mai mari nedumeriri, fiindcă nu primise răspuns la două epistole, pe cari le scrisese lui Vasile Petri.

De acea în 11 Febr. 1861 îi scrie următoarele:

Viena 11/2 c. n. 1861.

Frate dorit!

Ce-i de nu-mi primesc răspuns acum după două epistole, una trimisă franco și una nefrancată, că doară mai sigur să o poți primi.

Doară nu v-au muștrat ceriul cu aceea ce imi scrisesei că aveți teama! Ceva trebuie să fi avută estraordinar de nu-mi scrieți nici unul.

Di Lica — știu că a sosit acasă — însă încă nu se ține de cuvânt ca și Purceilă. Cu toată posta aștept, însă înzădar. Știți cum se află ori ce om rămas de consoți în străinătate, și mai cu samă așteptând știri apriete, de care să fac atent cu alte scrisori mai înainte! Fiți buni nu mă lăsați atâta timp în o așa așteptare și nestâmpărare! Cum vă mai aflați, ce-mi mai face și a mea muiere, — știu că a fi scârbită, tot așteptându-mă să mă reîntorc? De abia doresc și eu să mă văd pe vagon, — sunt sătul de nebuniile nemților și de ușile ministrilor.

Cauza e tot nedecisă — referintele nu e gata — acum se încrucișesc trebile cu străpunerea reședinții episcopoești dela Gherla la Năsăud, fiindcă mișcând Dămian cu originalul cunoscut, voesc a dispune deodată și în privința aceasta, adecă ca cortelele îndată să treacă în sama reședinței.

Pentru clădirea bisericei catedrale mai umbla greluși prin cap, că din ce și cu ce mijloace? Spre a-și da învoirea Ilustritatea Sa, au scris Dă-

mian dlui Macedon ca având și acest document de lipsă îndată să se iee cauza la desbatere la ministrul de stat — și acuma până nu să transpune cauzele de cult și învățământ — sub cancelaria aulică, să iasă rezoluțiunea! Fiind-că Ungurii nu voiesc! Am scris și eu dlui prepozit Macedon despre aceasta.

Vom vedea ce decherațiune va veni dela episcopul nostru din Gherla!

Dacă se va invoii — atunci ne-am împlinit pofta — din contră — nu ne va muștra nime, că fiind momentul favoritor, nu am făcut pașii cuvincioși spre aceasta ¹⁾.

. ²⁾
Lica știe cu câți bani m-am lăsat, — tu zici în scrisorile tale să scriu mai trebuie trimiși, — eu am răspuns la aceasta, că Songott mercatorul de aici, bucuros mai plătește — numai asignațiunea să aibă dela Bistrița — acum îmi cheltuesc din suma, care îmi era ca sarea puțină — meniți de drum — 150 fl. îmi mai trebuie — n-am ce face — stând până acum atâta timp, — să mă reîntorc fără rezultat — ce lucru ar fi? Incă 10 ani și nu se face nimica, mai ales venind sub cancelaria aulică!

Cu dietele provinciale Dumnezeu știe ce se va alege până la înființarea lor! La provinciile germâne, slavice li s'a mai stâns speranța de a avea diete după cerințele lor.

O dietă imperială cu două camere de sus și de jos, apoi acestea vor mai da ceva cărmoji și dietelor provinciale de mesdrit spre a-și putea ascuți și albi dinții. Cu Transilvania se va alege

¹⁾ V. Nașcu în o epistolă din 14 Martie 1861, către Ioachim Mureșan zice: „Dela episcopul Alexi mi-a trimis dl prepozit decherațiunea, că voiește mai bucuros a fi strămutat la Năsăud, decât la Baia mare.“

²⁾ Aici scrie despre procurarea unor violine și transportarea lor.

azi, — învoi-se vor — ori apuca-vor, care în că-trău fără înțelegere.

Dămian sperează (de a fi pe vară în Bistrița mai întâi) a fi dânsul comisarul imperial la pune-rea comunelor în proprietatea hotarelor, pădurilor și munților!!!

Nu umblă pe la Viena, că i-ar fi dor de Bo-hemia! „Mureș, Mureș apă dulce, cine bea nu se mai duce!“

Tot a treia dimineată merg la dânsul înainte de 8 oare, azi a fost în audiență la Imperatoriul. Tot cu păreri și propuneri și proiecte; plin de scrisori!! Nu ne prea vâjam dintâi, acum l-am cam învins în câtva.

Sănătos sunt, până acuma. Spune multe complimente la toți domnii cunoscuți. Dnul vi-cariu, Anton, Tanco, Purceilă, Lica, colegilor toți, pe tine, ai tăi și onașa ta sărutându-vă rămân până vă voi mai scrie de bine voitorul

Vasilii.

Iu urma scrisorii lui Vasile Nașcu, care o amintește în epistola precedentă, că a scris-o lui Macedon Pop prepozit în Gherla în cauza stră-mutărei episcopiei, Macedon Pop în 28 Febr. 1861 scrie lui Vasile Nașcu în Viena, (unde a primit-o în 3 Martie 1861) următoarele :

Stimate Vasilică!

Cât ți-am primit eri scrisoarea...¹⁾ îndată m-am și grăbit a o (co)munica cu chefu (șefu). Prea Sântia Sa, care s'a coînvoit la mundarea altui original sunător din cuvânt în cuvânt cu cel trimis la guvernul din Transilvania, care aici ți-l și trimit cu adaugere ca să-l dai dlui Helfert sau Kucker spre a-l folosi după înalta lui prudintă.

¹⁾ Locurile din paranteze ori celea punctate sunt rupte din original.

Pe cum vei vedea, episcopul și-au dat coinvoire și la Năsăud — prin urmare pe baza acestei declarațiuni se poate lucra, — nefiind, după individuala mea părere, de lipsă a mai cere alta declarațiune.

Să fi con(sunat) cu conceptul . . . , ar fi mai multe motive pentru Năsăud.

Dee Dumnezeu, ca dorința aceasta să se încoroneze cu un rezultat bun!

În acel fericit caz, când acest lucru ar succede, s'ar equipara Năsăudul cu Blajul, — două colonne nu numai pentru națiune, dară chiar și pentru dinastie, — aceasta din urmă spune-le-o domnilor de acolo. Vorbește cu unu sau cu altul cu influință, ca barem Valea Rodnei să se ridice la un căpitănat, să nu se întrupe nici un ciont, nici cu bărboși și ciardași, — am fost scris la Năsăud ca să peti(ion)eze aceasta — nu știu, dacă au făcut ceva. Voi vedea mă duc acolo la examine . . .

Oftându-ți sănătate ca ba . . . la toate întreprinderile, rămân în Gherla 28/2 1861, stimător prietin

Macedon.

Vasile Nașcu îi răspunde prepozitului Macedon Pop următoarele:¹⁾

Cu nespusă bucurie primii în 2/3 prea stim. epistolă din 27²⁾ fiind încă aici dl Thimann, admanuarăm, luni în bu(roul) la Ex. T. B. Helfert declarațiunea Ilust. Sale se vedea a fi după vorbele lor bine(veni)tă, lipsând numai aceasta și cât va da și M. Plener va da declarațiunea întărind spuse(le lui) Thim(an) din îndrumarea

¹⁾ După conceptul făcut în dosul epistolei lui Macedon Pop. Locurile cu puncte ori în paranteze sunt rupte din hârtie.

²⁾ Corect e 28.

acestuia la memorandumul nostru, adecă a nu vâna după interese fiscale în teritorul Năsăudului, atunci având toate adunate la mână le vor aşterne după dreptul canonic Sântiei Sale patriarhului spre întărire.

Eu am vorbit eri cu dl Kucker spuindu-i, că în caz când s'ar încorona dorința aceasta cu rezultatul dorit, s'ar equipara Năsăudul cu Blajul, două colonne nu numai pentru națiune ci și pentru dinastie, pe cât se arată din afară, se vede a fi domnii aceștia aplecați și informați, promit realizarea cauzei acesteia.

Pentru neîntruparea teritorului fostului regiment a dat dl Thieman memorandumul atât arch. ducelui Rainer cât și lui Schmerling. Pe cât am auzit-o cu bine, motive are dl Th(iman) numai aceea (landesf. Beamten) cu funcționarii principelui țării. Celealalte că poporul ar fi dedat cu codicele austriac atât civil cât și penal și nu știu de alte legi — fiind la una 100 de ani sub acelea austriace, — că voiesc a se feri și apăra de adm. comitatelor, sub care nu ar avea alta de aşteptat decât represalii și isbânda, pentru serviciul lor militaresc și poporul acest credincios s'ar da de pradă și spre împuterirea magiarismului . . .

.¹⁾
mai încolo zice, că în caz de ar reflecta: că ar deveni iar un stat în stat, zice, că statutele sașilor încă sunt întru acest chip.

La toate acestea bune mai scrise, că națiunile Transilvaniei numai sub oficiali de a principelui țării se pot adm(inistra) după drept și cu liniște.

În săptămâna viitoare se emitea legea peste cercurile de alegere a deputaților la dieta Tran-

1) O propozițiune coreasă fără înțeles.

silvaniei și mai ales pentru deputați la senatul imperial. Thiman voește să fie atunci în Transilvania.

Referintele Conrad nu mai e gata cu cauza noastră, — eri fusei la dânsul, îi spuserăm că nu-l pot aștepta mai mult, — îmi cer audiență la Impăratul. Imi răspunse, că voiesc a-l duce la perire, arătându-mi cât a lucrat până acum și într'o săptămână va fi gata. În Valea noastră e croit bine, până la casele așa zise erariale și grădini, — chiar și drepturile regale le recunoaște, însă nu așa la Bârgoveni și la târgoveni — din cauză că când ar face aceasta, atunci ar pretinde și Oltenii, care toți au fost mai nainte iobagi.

După cum se vede din cuprinsul acestei și altor epistole, cari se vor reproduce mai în jos, episcopul Alexi a dat dechierațiune în scris, că e învoit ca reședința episcopescă să se strămute dela Gherla la Năsăud, punând o singură condițiune, ca să i-se clădească o biserică catedrală și cvartire pentru canonici.

Vasile Nașcu speră, că dacă va succede, ca reședința episcopescă să se strămute la Năsăud, atunci mai ușor se vor rezolva și celealalte cauze, precum ridicarea ruinelor fostului institut de creștere militar ars în 1849, scăparea fondului de montur de susținerea preparandiei și câștigarea cvartirelor și grădinilor din Năsăud considerate pe atunci de erariale. În o epistolă din 14 Martie 1861 scrie lui Petru Tanco: „Numai de ni s'ar încorona cu rezultatul dorit cauza cu reședința episcopescă, atunci cuget, că toate celealalte sub epitropia episcopiei vor urma mai ușor în câtu-i pentru școale și dotațiunea clerului și a învățătorilor.“

Ministrul de finanțe Plener după cum i-a declarat lui Thiman, șeful prefecturei din Bistriță, tot așa i-a declarat și lui Vasile Nașcu, că el în

cauzele grănițarești nu urmărește interese fișcale. Această dechiarățiune a dat-o și în scris ministrul de stat, care după cum scrie V. Nașcu în 24 Martie 1861, „a aplaudat propunerea pentru strămutarea episcopiei“ și apoi aceea dechiarățiune dimpreună cu dechiarățiunea de învoire a episcopului Alexi și cu toate actele s'au înaintat la Papa dela Roma, ca să deede concesiune pentru strămutarea episcopiei la Năsăud.

Prin ce faze a mai trecut și aceasta chestiune, până ce în fine nu s'a ales nimic din toate, binevoitorul cetitor va afla din timp în timp acelea ce se vor publica de aici înainte.

Am aflat cu cale a intercala aici și acest capitol ca așa să se poată pricepe mai ușor deslegarea altor chestiuni, pe cum a fost chestiunea cvartirelor din Năsăud, care s'a adus în strânsă legătură cu strămutarea episcopiei, pentru care scop era lipsă să se îngrijască de loc pentru reședință, biserică, catedrală, cvartire pentru canonici etc.

61. Demersurile făcute de Vasile Nașcu pentru înființarea districtului Năsăudului.

Am amintit mai sus, că Majestatea Sa cu biletul de mână din 21 Dec. 1860 a însărcinat pe baronul Francisc de Keményi, prezidentul provizor al cancelariei reg. de curte Transilvane, ca să-și deede părerea în privința reorganizării ocârmuirii politice administrative a Transilvaniei.

Deputații dela Năsăud, Vasile Nașcu și soții folosindu-se de ocaziunea prezenței lor în Viena au înaintat la baronul Francisc de Kemény o petițiune de dto 30 Dec. 1860, în care au cerut, ca fostul teritor grănițaresc să formeze un district

românesc de sine stătător și să nu se anexeze cu orașul Bistrița sau cu alt comitat vecin.

Membrii deputațiunei --- după cum am arătat mai sus — în scurt timp după înaintarea petiției au părăsit Viena, și anume Ioan Purceilă la finea lunei lui Dec. 1860, Ioachim Mureșan prin 9 Ian. 1861 și George Lica prin 28 Ian. 1861.

Astfel a rămas numai singur Vasile Nașcu în Viena, ca să deslege acest nod gordian, precum și să stăruiască pentru rezolvarea favorabilă a petițiunei maiestice din 10 Dec. 1860, în cauza drepturilor la averile grănițarești. Ioachim Mureșan zice, că deputațiunea însărcinase pe V. Nașcu a rămânea singur spre solicitarea cauzei, ca să nu se facă spese comitenților, să rămână consecvent afirmărei sale, că fără rezultat nu are ce căută acasă.

Afară de lipsa de bani, pentru care o reîntors căpitanul I. Purceilă, au mai contribuit și alte împrejurări la desfacerea deputațiunei. Căpitanul George Lica a trebuit să se reîntoarcă pentru-că a fost rechemat ca militar la superarbitrare, dacă aceasta nu a fost ca un pretext de a-l îndepărta din Viena. Ioachim Mureșan a trebuit să se reîntoarcă, pentru-că era în serviciu de stat și numai cu concediu s'a putut duce la Viena, arătând declarațiunea tatălui său Ioan Mureșan, care-i impuse a primi însărcinarea, căci de nu, nu-i va da părințasca binecuvântare, după cum despre toate acestea s'a făcut amintire la locul său¹⁾.

Din câte epistole a scris Vasile Nașcu din Viena și câte îmi stau la dispozițiune nu se vede, că la început ce pași a mai făcut în cauza petițiunei date baronului de Kemény în cauza înființării districtului Năsăudului ca municipiu autonom, dar după-ce sașii dela Bistrița lucrau din răspu-

1) Vezi la pag. 178.

teri pe toate căile, folosând toate mijloacele ca fostul district grănițăresc să se încorporeze cu Bistrița, ne putem închipui cu ce greutate a trebuit să lupte V. Nașcu și câte pedeci să delătore în un timp, când afară de archiducele Rainer și ministrul de stat Schmerling ceilalți toți erau în contra înființării districtului Năsăudului ca municipiu autonom și de sine stătător.

Ioachim Mureșan scrie că:

Nașcu perseveră și cu puterea convingerii sale celei neînfrângibile, nu s'a obosit a înzista pe la archiducele Rainer, ministru-președinte, acel bărbat de stat, pe care îl adoară grănițerii cei pricepători, ca pe salvatoriul lor din brațele nesigurității de mai înainte, nu s'a obosit Nașcu nici a umbla pe la ministrul de stat Schmerling ș. a. pâuă când:

- 1, se înființă districtul;
- 2, se denumi căpitanul suprem, pentru care încă avea multe pedeci de a delătura¹⁾.

Cum a exoperat Vasile Nașcu toate acestea, voi arăta mai în jos la locul său.

Nașcu avea de cuget ca prin luna lui Febr. 1861 să reîntorcă acasă, pe cum a fost scris în Ianuarie la Florian Porcius, iar în 11 Febr. zice în o epistolă adresată lui Vasile Petri în Năsăud: „De abia doresc și eu să mă văd pe vagon, sunt sătul de nebuniile nemților și de usile miniștrilor“. Spre acest scop își ținuse și vro 150 fl. bani de drum, dar văzând cum merg treburile și nefiind cauzele barem în parte rezolvate s'a hotărît să mai rămână, temându-se, --- după cum a scris lui

¹⁾ Vezi „Gazeta Transilvaniei“ din 1907, Nr. 243, pag. 1 col. 4.

V. Petri, --- că dacă se va îndepărta din Viena nici în 10 nu se vor rezolva cauzele grănițarești. Așa credea V. Nașcu atunci (prin Febr. 1861), dar s'a înșelat. Binevoitoriul cetitor din celea, ce se vor espune în această scriere mai în jos, se va convinge, că dacă nu rămânea V. Nașcu în Viena ca să stăruiască zi de zi pe lângă ministrii, referenți etc., cauzele niciodată nu s'ar fi rezolvat favoritor.

Dacă V. Nașcu în Viena trăia în o astfel de credință și speranță, ne putem închipui, în ce credință trăiau cei din Năsăud, cari știau numai atâta, cât le scria Nașcu.

Intre aceștia erau cu deosebire vicariul Grigore Moisil, V. Petri profesor de preparandie și Petru Tanco locot. penz., soțul de lucru a lui Vasile Nașcu. Petru Tanco de când a plecat Vasile Nașcu la Viena a fost tot morbos de friguri până în Febr. 1861. În aceasta lună s'a compus din partea celor din Năsăud o petițiune adresată Majestății Sale Impăratului. În aceea petiție au cerut, ca să se separeze administrația districtului fost grănițareesc și să se înființeze un căpitanat ca municipiu independent, adevă neanexat cu orașul Bistrița ori cu vre-un comitat.

Fiind-că la începutul lunii lui Martie aveau să se țină examenile dela școala din Năsăud, la cari avea să iee parte și Macedon Pop, fost primul prezident al fondurilor grănițarești, iar pe atunci prepozit în Gherla, așa aceea petițiune au ținut-o până ce a mers și dânsul la Năsăud cu ocaziunea acelor examene ca să o subscrie.

În 4 Martie sara a sosit Macedon în Năsăud și a doua zi reprezentanții fondurilor au scris petiția majestetică dimpreună cu prepozitul Macedon Pop „ca proprietar de pământ“ și au

trimis-o lui Vasile Nașcu la Viena cu însărcinarea ca dimpreună cu Ioachim Mureșan, care pe atunci era în Pesta, să o predea într'o audiență Majestății Sale. Cu aceea ocaziune a scris Vasile Petri lui V. Nașcu, că foștii grănițeri vreau să mulțămiască lui Ioachim Mureșan pentru ostenelele făcute cu mergerea la Viena prin aceea că îl vor alege ca ampoiă în căpitanatul, care se va înființa, numai să voiască și să spună, că ce post ar dori. Dela Năsăud au încunoștiințat și telegrafice pe V. Nașcu, despre espedarea petițiunei majestatică (Majestäts-Gesuch). Acea telegramă V. Nașcu a arătat-o și referentului Conrad, în care --- după cum se va vedea mai în jos --- a produs mare spaimă; fiindcă credea, că grănițerii îl acuză la Majestate pentrucă nu isprăvisse cu petiția majestatică din 10 Dec. 1860, în cauza de proprietate la averile grănițărăști, pentru care petrecea V. Nașcu în Viena.

Petru Tanco, care în acest timp s'a ridicat din morbul de friguri, după aproape 4 luni, îndată după sosirea prepozitului în 4 Martie 1861 a început a scrie lui Vasile Nașcu următoarele:

Năsăud, 20 Febr. (4 Martie) 1861¹⁾.

Onorate domnule și pretine!

Doară acestea puțințele rânduri te vor mai afla în Viena, întru aceasta întâmplare și noi cât mai îngrabă a te vedea iarăși în mijlocul nostru, foarte dorim.²⁾

De când te-ai despărțit de noi domnul meu

1) În original din eroare e pus anul 1860, sub acesta e o notiță scrisă de Nașcu: „Răspuns 14/3 1861“.

2) Aici comunică o rugare a bătrânului medic Enzenberg dela Monor, pentru ca să vorbească cu Iosef Popp de Macedonfi c. r. oficial, în cauza procurării unor instrumente și cărți medicale.

și pretine, și ați pornit cătră locul unde te afli, eu n'am scăpat de friguri până Vineri în 27 Ian. (8 Febr.) a. c. și așa m'au omorît, dară mulțămită Domnului, că acum iarăși m'am întrămat, numai slăbia de picioare mai rămase îndărăpt, care pe zi ce merge și aceasta se ridică.

Ieri s'a început ezamenul cu școala fetelor.

.....¹⁾

Petițiunea pentru deschilinita administrațiune a cercului fostului regiment de graniță al nostru, se va subscrie astăzi la 5 oare și se va espeda directe dumnitale.

Poftindu-ți fericită sănătate și curândă renoțoareere cu rezultatul cel care-l dorim la lăcașul dumnitale, unde doamna se afla sănătoasă, sunt al dumnitale cel mai sincer prețin și de binevoitor

Petru Tanco, locot. em.

Vasile Nașcu a răspuns la aceasta epistolă în 14 Martie 1861 comunicându-i, că a primit petițiunea ce i s'a trimis și în 13 Martie a umblat prin ministeriul de justiție și de stat, și peste tot locul a fost bine primit. I s'a promis, că petițiunea va fi sprijinită cu toată căldura. Ca argument li-a adus înainte V. Nașcu năcazurile, cari ar putea să le aibă foștii grănițeri, dacă ținutul fostului al II-lea regiment de graniță s'ar anexa la alt teritor și ar avea oficianți superiori străini, pentrucă aceia i-ar persecuta pentru ținuta foștilor grănițeri în anii 1848 și 1849, așa că ar deveni numai de batjocură.

Mai departe îi comunică pertractările, ce le-a mai avut în 13 Martie 1861 cu referentul Conrad, care ș'a dat și cuvântul de onoare, că până în 20 Martie va fi gata.

¹⁾ Aici descrie decursul ezamenelor, la cari a luat parte și prepozitul Macedon Pop, „care asară în 4 Martie sosi, alta nimica din nou.“

Viena a doua zi de Dochia.
Fiindcă tocmai ninge omătul ceterilor.

Onorate Domnule!

Nu știu ce ți-a spus fratele Petri, că eram invitat de D. Popp de Macedonfi directorul dela cancelaria aulică a Transilvaniei, ca să merg cum a fost eri la D-lui, spre a-mi putea spune despre acelea, ce îmi scrisesi Dta în stimata epistolă d. d. 20/4 Martie a. c.

Așa a fost eri dupăce umblasem prin Ministeriul de dreptate și de stat în privința suplicei Dvoastre sosite de curând la mine, pe unde în tot locul mă primiră cu cele mai cordiale promisiuni din parte-le, că ni-se va sprijini în tot modul aceasta dorire a noastră, dupăce le spusesi, că legile de stat ale Transilvaniei — și anume Compilatele, Aprobatele, Tripartitumul și cu Verböczi — sună numai în favoarea Ungurilor nobili, Săcui și Sași, iară de Români și ceealți locuitori ai țării ating numai atâta: că rusticul ori colonul nu posedă alt drept — decât plata pentru munca sa pe zi — și acum stăruiind toate acelea trei națiuni a-le aduce acelea la valoarea lor ca înainte de 1848 — atunci numai foștii Români iobagi, ei și noi grănițerii am deveni în dejosită stare și în loc ca să devenim ca capitulanți în o stare mai distinsă după meritul nostru militar, am ajunge a ne vedea sacrificiul și pradă inamicilor noștri și a tronului — așa cât în loc de ceva recunoștință, am avea de așteptat nu alta, decât represalii și isbândă din partea superiorilor comitatelor ori districtelor, fiindcă prea ușor se poate întâmpla, ca sosind de comite, jude, primar, notar prim ori secund din familiile ori din acei indivizi, căroră grănițerii le-au făcut multe neplăceri și daune în 1848 și 1849 ca militari, acum înturnându-se obada și ajungând ei de superiori ai grănițerilor, nu numai

am deveni la batjocură noi, ci și c. r. guvernul, căruia i-ar fi de strânsă datorință batăr acum a ne apăra de nescai neplăceri ca acelea dănuitoare nu numai nouă ci și regimului; apoi că după atâtea sacrificiuri aduse pentru stat și tron, că am merita și noi batăr acum ceva recunoștință.

Pe tot locul promet, vom vedea ce va fi rezultatul acestor promisiuni. Mâne vom auzi ce va zice și Imperatoriul.

.¹⁾
Te-am compătimit cetind că ai suferit atâtea timp de boala frigurilor, m'am bucurat mai mult decât ori-ce alta mai încolo văzând a fi scăpat și eu sunt sigur că nu singur, ci și alții o mulțime îți poftesc să Te dăruiască Atotputintele cu sănătate la mulți ani de acum spre a vedea odată încoronat cu rezultatul dorit osteneala ce ai pus-o pentru binele grănițerilor, având aceștia și de acum încă mai multă și în mai mare trebuință de un bărbat apt ca Dta. Drept e aceea: că viața omului e ca floarea câmpului! Ai înțeles de întâmplarea fratelui meu în Feldru.

O Doamne! De nu m-ași teme de osândă, ași cuteza a zice din mai multe cauze, că oare Dzeu sfântul de ce tot amână imperiul dreptății către viața veacului! Oare cât vei mai suferi Doamne pe bălauri și pe vârcolaci!

Sunt acum 5 oare de seară, și dela Chimul²⁾ nu sosește răspuns și mâne audiență. Eri am mai vorbit cu Conrad, îmi spuse, că pe onoarea sa să mă țin de ce mi-a spus mai în urmă, că până în 20 va fi gata, -- eu mâne am de cuget a atinge

¹⁾ Aici pe o față întreagă spune, că după ce a eșit din dicasteriuri a mers la Popp de Macedonfi, care le-a comunicat modalitățile sub cari medicul Enzenberg din Monor își poate procura cărți și instrumente medicale.

²⁾ Pe *Ioachim Mureșan* îl numeau de comun *Chimul*.

cu vre-o câteva cuvinte întârzierea aceasta.¹⁾ Înainte de audiență voiesc a mai vorbi cu Conrad, a-l prea îmbulzi încă nu mi-a fost voia să iasă, apoi o rezoluțiune nedeplină și în urmă să mai fie trebuință a descurca cu procesuri și aceasta încă pe la tribunalele viitoare la bărboșii frați de pe la guvern și de pe la cancelaria aulică — de cumva vom avea norocire a deveni sub aceste posturi cardinale — și de cumva nu vor apune neajungând etatea de un an: mai ales de politica esternă nu va avea înrâurintă în împărăția babilonică (nemțească), după cum se văd a fi îngroșații norii cei negri ai Orizontului. Doamne ajută dreptății!

Pentru renovarea murilor Ierusalimului nostru²⁾ nu dobândim altceva de-ocamdată, fără ca să-mi fiu luat cauza la pertractare, așa și pentru preparandie, cerându-se pentru aceasta din urmă deslușiri dela guvernănia Transilvaniei și dela fostul minister de învățământ și cult. Numai de ni-s'ar încorona cu rezultatul dorit cauza cu reședința episcopoească, atunci cuget, că toate celelalte sub epitropia episcopiei vor urma mai ușor încât îi pentru școale și dotațiunea clerului și a învățătorilor. Acum pe aci e un chaos — lupta e mare între absolutism și constituționalism.

Unitatea monarhiei și cancelariile aulice, fiecare din acestea din urmă dau nespuse de mult de lucru la toate ministeriurile, vrând a smulge pe încet-încet câte un drept dela coroană la mâna lor — (a fraților mongolești).

Ioachim îmi scrise mai pe urmă în 11/3 că

¹⁾ Aici amintește de audiența căpătată pe 15 Martie la Maiestatea sa, căruia avea de cuget a-i aminti despre întârzierea rezolvărei cauzei date referentului Conrad.

²⁾ Aici vorbește Nașcu despre mureii fostului institut de creștere militar (Erziehungshaus) din Năsăud, care a ars în 1849.

nu știe mai avea-o timp a-mi scrie din țara mongolească, fiindcă în 10/3 se închise ședința judecătorilor sub prezidenția judei curții (judex curiae) a subșterne planul organizațiunii celei noue, din care spune, că-i pare că l-ar fi lăsat afară pentru că ar fi cunoscut cu peri de lup, de când cu conferințele din patrie — mai ales dacă poartă nume și prea românesc; mai încolo imi scrise, că mai astă-toamnă, când se ceruse lista oficianților străini, nu-l puse între acești, zicând, că ca Ardelean e indigen, acum însă când se ceru lista indigenilor, pe dânsul îl lăsară afară sub pretext, că luând lucrul strict, dânsul nu ar fi indigen. Așa se vede a fi rămas între două scaune, adică nici în partea neamțului, nici în partea varvariei constituționale — până în 16 se va alege.

Intre altele mai scrie, că pe la Pesta, unde zic oamenii a fi a lor pământul, că ei cu românismul în pace nu vor fi, pentru că au obrăznicia de a-și ținea morțiș sofismele despre legitimitate și drept istoric. Oh Doamne cum se lovește coroana sântului Ștefan cu cancelarii protestanți etc. etc. și pe lângă aceea ce e și mai mult în libertatea și autonomia popoarelor.

Nu e ironie! Nu e mâța cu clopot?!

Oare noi nu am putea zice: Remnul nostru nu e de pe pământul acesta.

Thimann încă are mâne audiență la imperatorul — cu scop de a se mulțami pentru grația dobândită cu licența măritatului a ficei sale fără de a depune cauția deplin și totodată înștiințându-se a porni îndărăt la Transilvania. Știu, că sosind la Bistrița nu va întârzia a veni și la Năsăud spre a vă descoperi pașii săi făcuți în folosul grănițerilor!!!

Documentele avânde și prin urmare preten-

ziunile noastre pe baza acestora fiind drepte, nu multe proptele aşteaptă. Ce-i drept se întrebuintează pe aci în tot locul de bun instrument.

Nu ştiu când va porni de aci -- aşteptând a vedea organizaţiunea cea noua a patriei noastre, la care cancelaria şi guvernăia nouă stăruieşte din toate răspuţerile — însă poate că până după dieta imperială vor mai rămânea oficiolatele cele vechi. Oficianţii noi nu sunt denumiţi de imperatorul; propoziţiunea s'a aşternut din partea cancelarului la imperatorul de 14 zile, până acum stă la o parte...¹⁾

Dumineca viitoare 17/3 dupăce voi mai umbla pe la ministerul de finanţe şi pe la baron Helfret voi mai scrie cum stă cauza atât cu episcopia cât şi cealaltă.

Nou denumitul căpitan în Chiuar, Popp Sziga (Sigismund) român ren. fusese Dumineca cea trecută aci la audienţă, aştepta vizite din partea românilor de aici — însă nu i-s'au sfetit! L-am văzut cu pe alt renegat: „Boieriu János“ învăscut cu teremtete.

Foarte-ţi mulţănesc de împărtăşirea de acasă-mi şi primeşte din parte-mi complimente multe... apoi la muierea-mi de cumva e în Năsăud, şi în urmă la toţi binevoitorii domni şi doamne dela A. Z. dorind a vă afla pe toţi sănătoşi şi cu pace. Pe d-ta strângându-te cu ardoare la piept sunt până în finit sincerul
Vasilii, m. p.

Tot în aceeaşi zi (14 Martie 1861), pe când a scris Vasile Naşcu epistola de sus cătră locote-

¹⁾ Aici scrie despre Babeş secretar dela curtea apelativă, Ath. Marienesc rigorozant şi mitropolit Şterea Şuluţ, pe care „il adorează bărbaţii de stat, nu așa însă pe Hainald şi Şaguna“.

mentul penzionat Petru Tanco, a scris și lui Ioachim Mureșan în Pesta, căruia i comunică, că a primit petiția maiestatică dela Năsăud în cauza înființării unui capitanat pe teritoriul fostului district militar de graniță și că voiesc a-l alege în un post la care i-ar plăcea să candideze, prin urmare nu va rămânea fără post. La cancelaria aulică au fost ocupate posturile disponibile tot cu români.

Ce atinge chestiunile grănițarești, pentru cari a mers expres la Viena, Conrad în urma întevinderilor lui V. Nașcu le-a rezolvat în parte în mod favoritor și anume chestiunea dreptului de proprietate la păduri și munți, precum și chestiunea regalelor afară de munții revindicați, cari după vederea lui Conrad, aveau să treacă în proprietatea erariului.

Mai înainte eșise o ordinațiune litografată, în care toate averile câte le posedeau foștii grănițeri: păduri, munți, căsi și grădine folosite în timpul graniței de cătră ofițeri, precum și drepturile regale au fost decretate de erariale. Dreptul de regal îl da în arândă organele statului, tot acelea organe dădeau în chirie și arândă casele și grădinile ținătoare de ele. Insuși Vasile Nașcu a ținut câțiva ani în arândă grădina ținătoare de cuartirul căpitanului din Feldru. În urma deselor pertractări ce le-a avut Vasile Nașcu cu referintele Conrad, i-a succés de a-l convinge despre drepturile foștilor grănițeri, așa încât acesta a cores ordinațiunea amintită în așa înțeles, că toate pădurile, munții afară de munți revindicați¹⁾, ba chiar

1) „Munții revindicați“ s'au numit munții de cătră Bucovina, cari în timpul graniței s'au alăturat la ceialalți munți prin înaintarea vulturului (semnele de granițe) mai spre Ost.

Intre aceștia astăzi cel mai de însemnătate e *Dosul Stănișorei* proprietatea fondului de stipendii,

și regalele după finirea timpului de arândă să devină în proprietatea comunelor.

Intr'o zi mergând V. Nașcu la referentul Conrad, ca să-l mai împintene la rezolvarea cauzelor grănițarești, i-a arătat acestuia telegramă primită dela Năsăud cu care a fost încunoștiințat, că urmează petiția maiestatică în cauza înființării capitanatului. Fiindcă din telegramă nu se putea vedea altceva, decât că urmează o petiție maiestatică, Conrad cugetând că aceea petiție e o acuză la Maiestate contra lui, pentru-că de 3 luni nu a mai isprăvit referada, s'a spăriat foarte și fiindcă Nașcu a început a păși ca acuzator și nu ca rugător a început Conrad să-l mângăie și domolească, arătându-i lui V. Nașcu cât a lucrat și cum a cores ordinațiunea cea litografată, recunoscând drepturile foștilor grănițeri la păduri, munți și regale.

Numai foastele quartire de ofițeri și grădinile nu era aplicat Conrad a-le recunoaște altcum decât erariale. Vom vedea la locul său disputa ce a avut-o cu Nașcu în această privință până când Nașcu a lucrat de i-s'a luat din mână întreg operatul. În urma întervenirei lui V. Nașcu a început și ministrul Plener a urga pe referentul Conrad ca să finească cauza.

A promis că până în 20 Martie 1861 va fi gata.

Epistola amintită, scrisă în 14 Martie 1861 lui Ioachim Mureșan e următoarea:

1861 a doua zi de Dochia.

Stimate Nepoțele!

Îți mulțămesc că-mi scrii mai des. Chiar aveam de a-ți scrie spre a-ți face cunoscut, că am primit de acasă o suplică cu mai multe sub-

scriptiuni și chiar și de Reverend. D. Prepozit ca proprietar de moșie, adresată la Imperatoriul în privința neîntrupării teritorului nostru cu comitatele ori districtele vecine, cu motive bune, cu rugarea a se înființa un „capitanat“, întru a cărui îndrumare poftesc Domnii dela Năsăud, ca noi ambii să o ducem într'o audiență. Ce-mi răspunzi la aceasta?

În urmă scriu și aceasta: „Grănițerii noștri vreau a mulțami Chimului pentru ostenelele făcute cu mergerea la Viena prin aceea, că-l vor alege la organizațiunea cea nouă ca ampoi de capitanat la noi!

Întreabă-l, vrea dânsul și cam pentru care post, ca să-l punem de candidat.

Vivat Chimul! Vivat dreptatea!¹⁾ Prin urmare ași cugeta să nu ai teamă că vei fi între două scaune.²⁾

La cancelaria aulică au adus tot creaturi de o fire și ființă: Macedonfi, Ciupe, mai vine un Orbonaș, Nemeș, apoi vei fi cetit ieri în „Wiener Zeitung“, că e denumit și Pușcariu, Moldovan de nu e sosit se așteaptă în toată oara, pe cât am auzit eri dela dl Maior și Macedonfi, fiind eu pe Vieden și întâlnindu-i în cafeneaua Prasch, drept-aceea aci se vede a fi împlinit personalul trebuincios. Dl Maior — pe întrebarea în privința ce

1) Acestea le-a scris exaltatul Vasile Petri, care nu știa nimic despre starea cauzei înființării districtului. Tocmai în acel timp era așternută la M. Sa propunerea baronului F. Keményi, ca să nu se conceedă înființarea capitanatului, dupăcum se va vedea mai în jos și la Năsăud făceau proiecte cui să dea posturile.

2) Aici face aluziune la faptul, despre care se face amintire în epistola anterioară adresată lui Petru Tanco, ca pe Ioachim Mureșan nu l-au luat în combinație de a fi aplicat în vre-un post pentru că indigenitatea i-au contestat-o în tot locul chiar și în Ardeal.

i-o încredințarăm — îmi răspunse, că dânsul cugetă că vei fi căpătat la Pesta răspunsul, respective rezoluțiunea, promiseră a cerca azi iară la referintele respectiv și așa a-ți scrie. Întâlnindu-l în zilele de curând voi vedea ce a făcut.

Treaba noastră cu deputațiunea nu-i eșită dela referent. În zilele trecute când îi arătai un telegram de acasă cu: „Majestäts-Gesuch folgt“¹⁾ se spăriase foarte și spre a mă mângăia și mai domoli îmi arătaseră ce a croit. Văzui și auzii, că a cores ordinațiunea ceea-ce o văzurăm noi litografată . . . în cele mai multe puncte: așa în §-ul 3 stă esprimat: în privința relațiunilor de proprietate în Valea Rocnii se va decide în §-ul 18 deosebit de celealalte comune — în §-ul 18 stă că toate pădurile, munții (afară de cei revind.) și chiar și regalele după finirea timpului de chirie — să devină în proprietatea comunelor. Și la cele ce au fost mai nainte întrupate cu fundul regiu (Orlătenii și câteva comune, la noi Ragla, Sânt-Ioana și Nușfalăul) să rămâie cu toate în proprietatea ce au avut în posesiunea lor la desființare, iară cele ce au fost între iobagi să se mijlocească prin comasațiune ori segregatiune, alodiaturile ce se află în conscripțiune. Casele așa numite erariale și grădinile să nu le dobândim! Cu munții revindicați are să mai stee treaba baltă până la alegerea pretenziunilor din partea privaților și a corporațiunilor.²⁾ Cu fondurile de montură și a școalelor comunale nu e nici o îndoială.

Dela Episcopul Alecsi mi-au trimis dl Pre-

¹⁾ Aceasta a fost telegrama amintită mai sus, cu care au încunoștiințat dela Năsăud pe V. Nașcu, că „urmează petiția maiestatică“ în cauza neincorporării fostului teritor de graniță cu Bistrița ori alte comitate.

²⁾ Vezi despre toate aceste chestiuni cele publicate dela pagina 42—44.

pozit declarațiunea, că voiește mai bucuros a fi strămutat la Năsăud decât la Baia-mare — numai pune condițiune să i-se clădească biserică catedrală și cuartire pentru canonici. Admanuând-o lui Helfert și Kucker — au răspuns, că acum nu mai e îndoială că nu vom fi înzestrați cu reședința episcopoească. Eu din parte-mi li-am spus, că atunci ar equipara Năsăudul cu Blajul și ar deveni două colonne tari nu numai pentru națiune, ci și pentru dinastie.¹⁾

Acum strămorește ministrul Plener pe Conrad a fini treaba. Plener se esplicară cătră mine Dumineca trecută, că nu urmărește în treaba noastră interese fișcale — acestea le descoperi și lui Thimann președintelui prefecturei din Bistrița, care le puse în scris la îndrumarea memorandumului dela Năsăud,²⁾ acum ministeriul statului respective Kucker cu Helfert au cerut aceasta declarațiune dela ministrul de finanțe în scris și așa avându-le toate la olaltă se va trimite actul tot la Sântia Sa Papa, ca în senzul drepturilor canonice să binevoiască a-și da concesiunea spre strămutarea episcopiei.

Până în 20 curinte — îmi promiseră Conrad a fi eșit lucrul dela dânsul și doară și dela ministrul statului numai să mă văd gata, te avizez eu când am să sosesc în Pesta, de cumva nu vei veni mai întâiu la Viena³⁾

1) Dupăcum scrise prepozitul Macedon Pop lui V. Nașcu în 3 Martie 1861.

2) Vezi raportul lui Thimann din 9 Febr. 1865 Nr. 5797 publicat mai sus.

3) Aici i comunică mai multe despre românii cunoscuți din Viena, consilierul Vasile Pop, Babeș, Mocionești, Niculaevici și Eudoxiu Hurmuzaki, care se ocupă cu o istorie în interesul românilor.

Pe Lica îl văd numai subscris în petițiunea ce o am — de Purceilă nu — alta nu scriu. Salutațiuni dela dl Silași.

Cu sănătatea nu mă laud prea bine, însă cât voi putea nu mă dau oborît.

De Gozsdu nu fac nimărui vre-o vorbă, cât și de Popp Sziga, care era mai eri pe aici cu alt renegat — Boer János.

Spune-i din parte-mi complimente dlui Dr. Maniu și tuturor cunoscuților. Până ne întâlnim fii voinic, că eu încă ași vrea — și așteptând răspuns curând te cuprinde bătrânul unchiu

Vasile m. p.¹⁾

62. Propunerea lui Francisc Kemény pentru anexarea fostului district grănițeresc și hotărîrea Maiestății Sale.

Baronul Francisc Kemény, prezidentul provizor al cancelariei aulice transilvane, care cu autograful Maiestății Sale Împăratului din 21 Dec. 1860 a fost însărcinat ca să-și dea părerea asupra organizării politice-administrative a Ardealului, a prezentat propunerea în 10 Ianuarie 1861.²⁾

Br. Kemény în propunerea sa zice, că organizarea aceasta numai așa s'ar putea face, dacă guvernul împărătesc ar fi restituit în starea de mai înainte, asemenea de ar fi restituite în starea lor autonomă comitatele, scaunele săsești, cetățile și

¹⁾ Ioachim Mureșan din eroare schimbă datul propunerii cu datul hotărîrii Maiestății Sale din 24 Martie 1861, ce se va arăta mai în jos.

²⁾ Originalul acestei epistole se află între scrisorile rămase de Ioachim Mureșan. Pe ea e notat: prim, 15/3 nou 861 la 9¹/₄ sara.

opidele libere și comiții supremi în comitate, căpitanii supremi în districtuale ungurești, judecătorii supremi regești în scaunele săcuiești, comitele națiunii săsești, judecătorii regești în scaunele și districtele săsești în cetățile libere și opide ar fi denumiti și așezați în activitatea de mai înainte. Piedeci în reîntroducerea modului de guvernare nu se poate să fie, de cumva s'ar putea întâmpla însă să se ridice oarecari temeri aparente în această privință, își ține de datorințe a-și expune opiniunea în punctul acesta. Apoi se exprimă în această privință, că: Temeri, îndoieli aparente s'ar putea naște din disolvarea granițelor militare cu privire la părțile de teritor ale regimentelor de săcui și români, însă nici aici n'ar fi la mijloc nici cea mai mică pedecă. În special referitor la teritoarele fostelor regimente române de graniță baronul de Kemény zice următoarele:

„I. regiment român de graniță nu a fost un teritor separat, ci împrăștiat în mijlocul jurisdicțiunilor, unde locuri singuratice sau chiar familii singuratice aparținură graniții militare, pe când în aceleași locuri se aflau și alți locuitori, cari aparțineau clasei privilegiate ori celei iobage. Și aici n'ar sta nimica pedecă în contra reorganizării, fiindcă comunele și persoanele, cele mai îndatorate mai înainte a milita, rămân la care aparțin. Numai al II-lea regiment de graniță a format un complex propriu separat din cam 40 de sate și 30.000 suflete. Originea acestui regiment de graniță e următoarea:

„Pe când Maiestatea Sa Maria Terezia de glorioasă amintire demandase a se ridica granițele militare, au fost luate în deosebitele jurisdicțiuni ale comunelor așezate aproape de granițele țării bunuri mai mult sau mai puțin însemnate dela

proprietari pe calea exproprierii și desdaunarea s'a întâmplat parte în bani gata, parte prin alte bunuri.

„Cu aceasta ocazie dela familia contelui Bethlen s'a luat în schimb spre scopul amintit Valea Bârgăului constătoare din mai multe comune în atare mod, că aceleia în tot anul i-s'au dat dela înaltul erar interesele după capitalul de prețuire,¹⁾ până ce prin anul 1820 i-s'a dat ca desdaunare bunul lui Pavli aflător în Bănat.

„Dupăce însă aceste ținuturi militarizate au fost separate din corpul jurisdicțiunilor, în a căror margini se țineau și dupăce scopul, pentru care s'a întâmplat aceasta, a încetat, ar trebui deci ca starea schimbată a lucrurilor să aibă ca urmare naturală, ca aceste teritoare să fie iarăși încorporate la acele jurisdicțiuni, din care au fost separate.

„Considerând totuși împrejurarea, că aceasta întrebare s'ar putea rezolva mai corăspunzător în o dietă a țării, nu cutez de a sfătui o încorporare momentană a teritoarelor respective, ci cred de a-mi exprima părerea cea mai supusă, că pentru delăturarea ori-cărei amânări în executarea organizației, teritoriul regimentului al II lea de graniță să rămână la districtul săsesc al Bistriței, la care aparține în prezent ca parte integrantă a aceluia până la proxima dietă a țării, a căreia problemă ar fi apoi a decide soarta mai departe a acestui teritor.

„Cu privire la aceasta întrebare nu pot lăsa de altcum neamintită o rugare înmanuată mie de 4 indivizi — precum ziceau — în numele populației de acolo, în care se roagă, ca teritorul regimentului al II-lea să se lase ca o jurisdicțiune

¹⁾ Acesta a fost capitalul, cu care avea să rescumpere Valea Bârgăului, unde au fost iobagi.

proprie de sine stătătoare din motivul, că acest teritor, ce aparținea odinioară numai grănițelor, este locuit numai de români și nu conține altă posesiune străină; însă eu nu ași putea recomanda Maiestății Voastre de a lua în prea înaltă considerare aceasta rugare, *parte* pentru aceea *nu*, fiindcă acest obiect, care aparține la desbaterile dietei țării, pe calea aceasta ar reclama sancțiunea Maiestății Voastre, pe care nu mi-e iertat să cutez, ca să mi-o însușesc; *parte* pentru aceea *nu*, fiindcă un teritor cam cu 40 comune și 30.000 suflete este cu mult mai mic, decât ca să poată forma o jurisdicțiune proprie, ci ar putea forma cel mult un cerc al unei alte jurisdicțiuni; *parte* pentru aceea *nu*, fiindcă eu nu țin cu scop, ca un popor constător numai din români, exercitați în arme, chiar la granițele Moldovei, unde comunicația cu principatele dunărene chiar astăzi e așa de deasă, să ocupe o poziție independentă sub conducerea și supraveghierea diregătorilor proprii naționali, căci dacă aceasta împrejurare în prezent nu apare să amenințe cu periclu, totuși rămâne învălit în întunecimea viitorului, ca mai târziu să poată fi sau să poată deveni un periclu, de aceea nu pot cuteza a lua asupra-mi responsabilitatea împreună cu o asemenea propunere.

„Părerea cea mai supusă prin urmare simplaminte este, că teritorul regimentului de graniță să rămână anexat la districtul Bistriței până la adunarea provincială proximă cu atât mai mult, cu cât cu ocaziunea, când s'a făcut vorba în aceea direcțiune nu s'a arătat nici o voce contrară și cu atât mai mult nu s'a ridicat împotriva ceva protest și fiindcă pentru aceea nu s'ar naște nici o pedecă pentru executarea mai repede a organizării, la ce s'ar putea face dispoziția, ca la ocuparea posturilor de diregători de acolo Români să fie considerați cât se poate mai mult“.

Mai departe baronul Kemény își desfășură pe larg părerile despre introducerea reorganizațiunii noue.

Acestea propuneri le-a înaintat Maiestății Sale la începutul lunii lui Martie 1861, dupăcum se vede din cele scrise de Vasile Nașcu în epistola din 14 Martie către locotenentul Petru Tanco : „propozițiunea s'au așternut din partea cancelarului la Imperatorul de 14 zile; până acum stă la o parte“.

În urma propunerii făcute de baronul Kemény era evident, că Maiestatea Sa va hotărî în sensul aceleia, adică, ca ținutul fostului II regiment de graniță să nu formeze jurisdicțiune proprie, ci să rămână anexat ca un cerc la districtul sășesc al Bistriței. Cine ar fi putut crede, că Maiestatea Sa nu va lua în considerare propunerea încredințatului său baron Francisc Kemény, președintele provizor al cancelariei aulice, ci va satisface într-o toată cererea prezentată și reprezentată de Vasile Nașcu? Așa ceva nime nu credea.

Vasile Nașcu însă, după cum am amintit mai sus, a fost în audiență la Maiestatea Sa, a insistat pe la arhiducele Rainer, ministru președinte, care cunoștea și înțelegea durerile foștilor grănițeri din câte i-le-a expus Vasile Nașcu, a mai umblat pe la ministrul de stat Schmerling, cari au dat Maiestății Sale informațiuni mai detaliate, după cum i-a convins Vasile Nașcu și așa fiind Maiestatea Sa informat despre justa cerere a foștilor grănițeri, asupra propunerii baronului Kemény s'a adus hotărîrea prea înaltă, prin care s'a format districtul Năsăudului.

63. Prea Inalta hotărîre majestatică din 24 Martie 1861, pe baza căreia s'a format districtul Năsăudului.

„Cu privire la autograful meu din 21 Dec. an. tr. Eu aprob în sensul aceluia conform propunerii d-tale din 10/I a. c. Nr. 15 organizarea administrațiunei politice administrative, ce are să se introducă, cu singura schimbare, că teritoriul ce cuprinde raionul fostului al II-lea regiment de graniță român cu stațiunea statului major (Staabsstation) Năsăud, are să formeze un district de sine cu jurisdicțiune proprie, în care administrațiunea se va organiza în ori și ce privință asemenea celui din Făgăraș, la care dupăce Eu am orânduit reintroducerea guvernului transilvan, ce a fost mai înainte, prin rescriptul Meu de mai sus, acum conced încă ca comitatele, scaunele săcuiești și cele săsești, districtul Făgărașului, Năsăudului și cele săsești, cetățile libere reg. și opidele privilegiate să se restaureze între marginile de mai înainte, iar referitor la districtul Năsăudului între marginile fostului al II-lea regiment român de graniță să se restaure starea autonomă de mai înainte care trebuie să se extindă și peste districtul Năsăudului, la cari eu hotărâsc ziua de 15 Aprilie a. c., ca atare în care reorganizarea trebuie să fie îndeplinită, așa ca atunci în 15 Aprilie încetând activitatea organelor administrative de până aici, comitatele, scaunele și districtele restaurate împreună cu cel nou al Năsăudului, apoi cetățile libere și opidele să-și poată începe activitatea lor“.

„Totodată legiuitul comes Franz bar. de Salmen fu însărcinat, că fără nici o amânare să porceadă la Transilvania, spre a se reapuca cu toată putincioasa iuțală de reorganizarea scaunelor și a

districtelor săsești cum și de alegerile bürgermaistrilor și a judeților regești¹⁾.

Apoi urmează datul și subscrierile în modul următor: Wien, 24 März 1861 *Franz Joseph*.
gesehen 24/3 1861
präs. 24/3 1861²⁾

E. H. Rainer.“

64. Griji noue pentru restaurarea municipalităților Transilvaniei și aprecierea activității lui V. Nașcu din partea Românilor din Viena.

În „Gaz. Trans.“ din acest timp se scrie, că abia trecură vr'o câteva zile dela publicarea tele-

1) Vezi „Gazeta Transilvaniei“ din 1861 Nr. 23 pag. prima (95).

2) Întreagă propunerea baronului Francisc Kemény, din 10 Ian. 1861 dimpreună cu hotărîrea Majestății Sale din 24 Martie 1861 se află în copia făcută de Vasile Nașcu în Viena la 1 Aug. 1861 între scrisorile rămase de Joachim Mureșan. La finea hotărîrei Majestății Sale după dat și subscriere, V. Nașcu autentica acea copie în modul următor:

Diese Abschrift dem Originale ganz getreu bewirkt.

Wien, 1 August 1861.

B. Nașcu m. p.

Sunt greșite pasagele scrise de Joachim Mureșanu și publicate în „Gazeta Transilvaniei“ din 1907 Nr. 241, unde zice că propunerea lui Kemény e din 24 Martie 1861, apoi adausul ca „Archiducele Rainer prezenta această propunere prea umilită și pusă „vidi“ pe ea tot în aceeași zi: informă însă mai bine pe Majestate“, pentruca arch. Rainer n'a vidat propunerea bar. Kemény, căci după cum se vede de aici, dânsul a vidat numai hotărîrea Majestății Sale.

Aceasta știre s'a publicat mai întâiu în „Gazeta Transilvaniei“ sub titula: Telegram. Sibiiu în 27 Martie 1861.

„Totmai s'a aprobat de Majestatea Sa reorganizarea administrațiunei politice a Transilvaniei după sistema dinainte de 1848, cu schimbarea, că teritoriul fostului regiment II de graniță românesc va forma un district anumit și de sine. Terminul executărei e luna lui Aprilie 1861. Compunerea dietei se va face după art. 11 din an. 1791. Modul alegerei 8 fr.“

Totodată se înșiră numele comiților-supremi denumiți, apoi a consilierilor și secretarilor guvernali.

gramului despre reorganizarea Transilvaniei și îndată și sosi din mai multe părți nemulțămirea, care o simțiau Românii din apucăturile restaurării municipalităților Transilvaniei, la care Românului e atât de neumblată calea, pe când din contră altora e atât de bine și cu calcul așternută, încât abia vor auzi, că se încep restaurațiunile și în 15 zile caută să fie gata, pe când ele sunt între ceialalți pe sub mână de când și de când precalculate și așezate, încât ne pune toată conducerea lucrului la cugete, ca cum cineva ar vrea să-și mântuie urechia, că a dat la toți toate, pe când în faptă ne aflăm în cea mai mare confuziune, pentrucă dacă se restaurează foastele comitate cum au fost la anul 1848, fără ca să se facă restaurațiuni cu totul noue, atunci dreptul alegerii e numai o chimeră, și dacă în fundul regesc numai comunitățile centumvirale, care se aflau înainte de 1848, se vor întregi ele singure pe sine și apoi ele vor restaura magistratele, apoi mai vârtos egala îndreptățire a Românului e chiar numai o iluziune, pentrucă e de știut, că în comunitățile centumvirale nu se afla înainte de 1848 nici un Român, prin urmare Românul nu poate să aibă nici o influință la acestea restaurări; — ba nici la alegerile deputaților la dietă, căci aceștia încă se alegeau numai de comunitate cu magistratul, — apoi dela grația altora, care e calculată până la buna plăcere nu putem spera — după pățanie — nici o mulțămire.

Totul ce ne îmbucură e înalta hotărîre a Majestății Sale, prin care se defige constituirea fostului regiment al II-lea român în toată extinderea sa, într'o prefectură de sine, pentru care grație meritată Românul nu va fi nemulțămitor. Condițiunea reconstituirei acestei prefecture e ca să fie analoagă cu cea a Făgărașului, adecă ca să aibă un șef ca prefect sau căpitan, ca și în prefectura Fă-

găraşului cu aceeaşi demnitate, care o au şi prefectii comitatelor, apoi un vice-prefect, un regiu perceptor, notar, 6 asesori judecătoreşti, un arhivar, protocolist, 7 judecători cercuali, doi comisari rectificatori, doi cancelişti judiciale şi unul la perceptorat, inginer, medic fizic, chirurg, moaşă, un ianitor, 3 panduri, un carcerar, 4 trabanţi şi carnifice.

Pentru depărtarea Bârgăului şi a cercului Şieului de centru, cred că tot vor mai veni unele abateri dela analogia Făgăraşului. Tot regimentul pare ni-se dar, că se va împărţi după analogia Făgăraşului în 4 cercuri. 1. Năsăudul cu partea vecină mai apusană. 2. Valea Rocnei, dela Feldru în sus cu ambele Ilve şcl. 3. Valea Bârgăului. 4. Cercul de după Târg sau al Şieului. Am văzut cât de închisă ba şi baricadată a fost uşa de a putea intra pe teritoriul fostului regiment de graniţă, dar Vasile Naşcu, cu mare perseveranţă a tot bătut la uşă, arhiducele Rainer l-a ajutat la delăturarea baricadelor şi aşa i s'a deschis uşa. Ca cauză a acestei neconsiderări a Românilor, un corespondent din Viena în 2 Apr. 1861 constată în „Gaz. Trans.“, că e modestia Românilor, cari n'au intervenit la forurile superioare în această afacere.

...purtarea Românilor transilvăneni faţă cu impunerea statutului de reorganizare a Transilvaniei, căci: pe când în acela (statut) toate naţiunile patriei comune stăruiră pe intrecute prin reprezentanţii săi a-şi îndestuli interesul său, Românii ca mai modesti să nu mai conturbe, răzâmându-se pe dreptatea cauzei sale îşi înşirară dorinţele sale în nişte acte, cari în acest timp sătul de tot soiul de demunstrări şi remustrări în scris se pun „ad acta“, ascultându-se mai bucuros o părere pusă în urechi cu cuvinte scurte şi rotunde,— de unde

apoi urmează, că „cine cere nu pierе“ mai i se dă, „cine bate i se deschide“ și „cei silnici apucă împărăția“. Iar Românii modești, cu cererile sale formate cât se poate mai moderat însă „fără motore“ rămân neconsiderați, necapabili de viață și debili“.

„Să nu apar însă a fi cules chiar din vânt așa plângeri, să ne fie de exemplu fapta stimatului domn *Nașcu*, docente în Năsăud, care precum v'a fi poate cunoscut, stăruiește aici în Viena de mai mult timp pentru unele cauze naționale și private ale fraților Români din districtul Năsăudului, însul adecă, însărcinat pe lângă alte lucruri momentose de bravii săi compatrioți români și cu comisiunea măreață, de a-le mijloci un district curat românesc și nedependinte pentru foștii militari limitanei în al doilea regiment român, la petiționarea sa primă se bucură de o promisiune grațioasă sigură, cumcă bine meritații Români năsăudeni vor câștiga dreapta sa dorință, însă să te miri, că transpunându-se recursul spre executare, pe neștiute ajunse depus „ad acta“ și prin urmare uitat cu totul la o parte, de unde și urmare că, când în ajunul publicării statutului de reorganizațiune, sus numitul Domn și brav român, îngrijat de reușirea cauzei șieși încredințate începu a întreba pe la locurile competente despre rezoluțiunea ce avea de așteptat, află, că recursul său rămase într'altelē uitat de o parte, de unde motivându-l din nou cu niște cuvinte bine nimerite, fu luat înainte și considerat în modul, care-l arată statutul de reorganizare al Transilvaniei“.

„Acum dacă pentru cauza dreaptă a fraților năsăudeni se făcu modificare chiar și în operatul compus, oare în cauza dreptei pretensiuni a națiunii române întregi, nu s'ar fi putut exopera ceva mai folositor decât ce am câștigat? Dacă frații

năsăudeni circumspecți, după exemplul altor națiuni — se îngrijiră ca să aibă acum de câteva luni un bărbat apt, care sa le reprezinte interesele în Viena, oare toți Românii în interesul cel sublim al națiunii nu puteau face asemenea?...

65. Acuza lui Vasile Nașcu contra referentului Conrad și transpunerea tuturor actelor la bar. Francisc Kemény.

Din epistola lui V. Nașcu, din 24 Martie 1861, am văzut disputa, ce a avut-o cu referentul Conrad, pentru quartirele și grădinele considerate de erariale. După ce Conrad, nu se lasă induplecat de argumentele aduse de V. Nașcu, ci stătea morțiș pe lângă părerea sa, că acele realități au să fie decretate de erariale, V. Nașcu, a accentuat, că stând astfel lucrul, foștii grănițeri vor fi siliți a-și revindica drepturile lor pe calea procesului, dar mai înainte de toate va descoperi limpede toată cauza Majestății Sale într'o audiență, apoi recomandându-se a întrerupt orice relațiune și dispută mai departe cu referentul Conrad, numai decât a cerut audiență la subsecretariul de stat Kalchberg, căruia i-a descoperit toate din fir în păr și totodată i-a dat și o scrisoare de urgență în scris. Kalchberg, i-a promis, că-i va pune lui Conrad termin amenințându-l, că-i va lua actele nereferate.

În ursoriul amintit V. Nașcu, amintește, că petiția majestatică din 10 Dec. 1860 s'a dat de un pătrar de an în ministeriul de finanțe și acolo stă neresolvată la consilierul de secțiune Conrad, din care cauză nu a putut eși prea înalta rezoluțiune, pentru care stă dânsul în Viena. Acuză mai departe pe Conrad, că are mania de a face multe rezervațiuni, față de tot ce e proprietatea foastei poporațiuni grănițerești și acelea stau în calea rezolvării petițiunii și în loc să le rezolvască, spre

indestulirea poporațiunii, le amână de pe o zi pe alta. Dupăce totuși referentul a reușit norocos cu toate, s'a lovit de o pedecă, peste care i se părea, că nu poate trece. Aceea pedecă e la edificiile din Năsăud, despre cari spune Nașcu, că sunt destinate spre scopul școalei superioare și a preparandiei, cari s'au înființat din fondul de provente, la care afară de venitele alodiale comunale destinate la început pentru fondul de provente, au contribuit și comunele grănițerești din regimentul al II. prin comerțul de plute și taxe de școală cu suma de 521.088 fl. 27 cr. Afară de aceea mai amintește V. Nașcu, că comunele grănițerești au dat gratis materialul de clădire, transportul aceluia și lucrul de mână. Mai departe dă mai multe deslușiri documentate, combătând rezervațiunile referentului Conrad, și în fine roagă pe subsecretariul de stat Kalchberg, ca să-i dea o măsură, după care să aprecieze și cumpănească mai bine pretensiunile și meritele poporațiunii grănițerești, care aproape o sută de ani și-a sacrificat averea și sângele pentru Tron și stat; să-i pună la inimă și să afle mijloace și căi, la influința cărora referentul ori să rezolvească fără amânare aceasta cauză, ori să i se iee din mâinile lui și să i se dea altui referent, în care au tot aceeași încredere, ce o au în Conrad.

În urma acesteia Kalchberg i-a pus lui Conrad termin precluziv, pentru isprăvirea cauzei și după cum se vede din epistola anterioară (din 29 Martie 1861), Conrad în 3 zile a predat propunerea sa, în care făcuse mai multe rezervațiuni în privința caselor și grădinilor numite de dânsul *erariale*. Informându-se V. Nașcu, despre starea lucrului a făcut și dat în scris unele deslușiri bazate pe documente.

Astfel a exoperat V. Nașcu, de s'a scos cauza

din mâna lui Conrad și s'a dat în mâna baronului Francisc Kemény.

Vasile Nașcu a mers la acesta în Sâmbăta Paștilor și a aflat, că până atunci nu s'a apucat de rezolvat.

Despre aceasta V. Nașcu, încunoștințează pe cei din Năsăud (la adresa lui Vasile Petri) în 6 Apr. 1861 în modul următor :

„*Frate!*

„Nu știu de ai primit scrisorile mele cu unile știri, ce v'am fost împărtășit, deoarece-ce eu de atâta timp nu primesc dela tine ceva răspuns. Cu toate acestea îmi țin de datorie a vă da de știre, că cauza noastră cea veche odihnește tot la Kemény, la care am fost și în Sâmbăta Paștilor, unde îmi arăta volumul grămădit cu cuvintele următoare : Eu nu le putui încă ceti toate și nefiind cauza aceasta până acum la cancelaria aulică, trebuie să-le revăd cu toată atențiunea, fiind o cauză foarte importantă, însă nu voi a-le ținea lung timp la mine, ci peste scurt timp le voi retrimite președintelui ministerial și așa scrie la mandanții d-tale.

Orișicât mă scâncii, că am așteptat de o jumătate de an deciderea la suplica noastră și având comunele spese foarte însemnate până acum nu am cu ce subsista mai îndelung timp pe aici, îmi răspunse, că e prea ocupat cu alte cauze mai importante, de ale reorganizării Transilvaniei și așa nu poate așa îndată, un lucru ca acesta a-l arunca din mâna sa.

Acum ce să fac, să aștept ori să mă reintorc“ ?

Văzând Nașcu, cum stau treburile — a rămas și mai departe.

66. Demersurile lui Vasile Nașcu pentru denumirea căpitanului suprem.

La începutul lunii April foștii grănițeri încă nu erau întruniți într'o anumită persoană; dorința generală însă era: „Comite pentru districtul Năsăudului numai să nu fie străin ci român, pe care să-l doară de înaintarea românilor, altfel cu vreun străin se va stârni o mare nemulțămire și nu se crede, ca Thiman să cuteze a lua o astfel de sarcină asupra-și.“¹⁾

Binevoitorul cetitor va vedea mai în jos, cum Thiman avea intențiunea și lucra într'acolo, ca pentru teritoriul fostului regiment de graniță să se înființeze și organizeze o prefectură c. r.

De altă parte văzând Sașii din ținutul Bistriței, că Românii din districtul Năsăudului au să se organizeze în un municipiu autonom de sine stătător s'au pus în mișcare, ca și dânșii să câștige astfel de organizare. Despre aceasta a scris Petru Tanco loc. penz. din „Năsăud a 3-a zi de Paști 1861“ (2 April) lui V. Nașcu în Viena următoarele:

„Se aude, că Sașii, vecinii nostri, încă poftesc organizarea lor într'un district deschilinit de orașul Bistriței, pe cum a fost până acum cercul Bistriței, și nu voiesc a mai fi supt Susceptoratul acesteia. In Vinerea sacă a fost Comesul lor în Bistriță.

„Amploniații, cari se țin de cercul fost(ului) nost Regiment se tot adună pe acasă așteptând organizarea Districtului nostru. D. Gerendi iarăși se află între noi, pe cum vei vedea din subscripțiunea scrisoarei următoare.“

Cum am văzut mai sus, contra înființării

¹⁾ Vezi Gazeta Transilvaniei din 1861 Nr. 27 pag. 112 col. 2.

districtului Năsăudului au lucrat mult inimicii grănițerilor români și dorința lor s'a reflectat în propunerea lui Fr. Kemény. Nimănui nici prin minte nu-i trecea, că față de propunerea lui Kemény să aducă Maiestatea Sa altă hotărîre. Dar s'au înșelat. După-ce aceea nu le-a succes s'au pus cu toate puterile, ca cel puțin în fruntea districtului să fie denumit un căpitan suprem după gustul lor.

În cele următoare binevoitoriul cetitor va vedea cât a avut să lupte Vasile Nașcu și în cauza aceasta, pentru ca să poată sfărma toate intrigele țesute în ascuns.

Ioachim Mureșan în anul 1872 scrie¹⁾ „că în această cauză Vasile Nașcu încă avea multe piedeci de a delătura, de oarece erau mulți candidați, însă din considerațiuni, ca nu cumva prin unul, care a servit sub graniță sau sub sistema dinainte de 1860 adecă sub Nemți, să continue cu folosirea limbei germane în district, el din inițiativa și în conțelegere cu condeputatul și jurisconsultul său, recomandă pe căpitanul de astăzi (1872)²⁾ ca pe unul, care fusese advocat înainte de revoluțiune și ca *jurium inspector* al bunurilor baronului Iosika posedea și avere și avea și persoană arătătoare, nu știa nemțește nici o boabă și ungurește nu avea cui scrie, ca așa să fie silit a scrie românește.

Mai era la aceasta și scopul de a da Nemților o lecțiune, arătând că grănițerii întru atâta erau de asupriți în drepturile lor sub sistemul trecut, încât în contrazicerea cea mai flagrantă cu trecutul lor din 1848, își descopere dorința de a căpăta de căpitan districtual pe cel mai mare

1) Vezi „Gazeta Transilvaniei din 1907 Nr. 243 pag. 1—2 în „O privire peste câțiva ani ai districtului Năsăud în 1872“.

2) Alesandru Bohățel.

rebel român din Ardeal, despre care se zice, că a azistat la decretarea detronării Maiestății Sale Francisc Iosif în Dobrițin și a fost că comisar al lui Kossuth prin districtul militar al Năsăudului până la preotul Lica în Sângeorz“.

Guvernatorul *Emerik Mikó* din Cluj a propus trei candidați: *Nemeș, Butean și Bologa*.

Vasile Nașcu în epistola către Vasile Petri din 6 April 1861 amintită mai sus scrie:

„Propunerea pentru căpitanul suprem e gata, o am cetit, e în sensul rugării noastre motivată, adecă se spune, că dintre candidații propuși de guvernatoarele: *Nemeș, Butean* nu sunt deprinși în manipulațiunea administrativă politică, *Bologa* e neunit și fiindcă o deputațiune așternu prin o depeșe telegrafică dorința poporului a respectivului district, care se acudă în care poftesc pe avocatul *Alesandru Bohățel de Soosmezö* având încrederea într'ânsul, se recomandă de a se denumi provizor de căpitan suprem. Această propunere mâne se duce la ministru preșidinte și în câteva zile va eși denumirea, atunci îndată voi înștiința prin un telegram. Scrieți-mi, ce să mai fac, să aștept capătul și cu ce să mai subzistez?“

„Pregătiți-vă cu statuarea districtului — cerneți bine la bărbații, cari voiesc a se vâri în posturi în district — alegeți renegații, de cari avem și noi pe acolo — de exemplu un *Sălvan, Samson* etc. etc.“¹⁾

Pe când scria Nașcu cele de sus (6 April 1861) tocmai atunci mergea dela Năsăud la Viena un pachet în 4 April și cu următoarea scrisoare a lui Vasile Petri:

„*Nașule!* Urmează : 1. Mulțămită la Maiestate.

¹⁾ În restul epistolei scrie că prin Viena timpul e „foarte rece și ploios, alb pe dealuri“. Lucrurile parlamentare curg sgomotoase și a fost de față în ambe de trei ori.

2. Propunere la Maiestate pentru căpitan. 3. Mulțămită la Schmerling. 4. Protest etc. la Staatsministerium. Coasă cest din urmă cu ață neagră-galbină. După tot lucrul ne-am luat rău pe samă, că n'am propus pe Bariț¹⁾ Oare nu s-a afla omul ăst meritat vătămat, că l'am ignorat?

al tău Petri m. p.

„Apropo! De pe comitiva cătră tine „Herr Deputierter“ n'avem copie, păstrează-o dară ca document. Adă-ne-o acasă. Ea e urzită ca să o poți arăta ori cui, pentru acea e și nemțește scrisă. Am propus pe acești candidați și lui Mikó³⁾ adecă pe *Bologa, Bohățel și Măcelar*. Asta ca să știi!“

Nașcu a primit cele trimise în 10 April 1861 și pe scrisoarea de sus e notat: „Respuns 13/1—4. 1861“.

În urma acesteia Nașcu pentru înaintarea mulțămitei năsăudenilor cătră Maiestatea Sa, a doua zi după primirea aceleia (12 April 1861) a făcut o adresă cătră Maiestatea Sa, conform căreia „poporațiunea din fostul district al regimentului al II-lea român de graniță 17 prin delegatul său plenipotențiat Vasile Nașcu 1. mulțămeste cu toată reverința pentru înființarea conceasă prea grațios a ținutului lor ca un district propriu în marele principat al Transilvaniei. 2. se roagă pentru prea înalta rezoluțiune la petiția maiestică d. d. Dec. 1860 pentru care delegatul de atunci acum de 5 luni așteaptă aici în Viena“⁴⁾.

1) George Bariț, renumitul scriitor ziarist politic și istoriograf român.

2) Aici la câteva șire hârtia e ruptă.

3) Emeric Miko guvernatoriul Transilvaniei în Cluj.

4) După rubrul adresei aflător între scrisorile lui Vasile Nașcu.

În aceeași zi (12 Aprilie 1861) a dus protestul la ministrul de stat, apoi cu adresa de mulțămintă către Majestatea Sa s'a dus la *Schmerling*, și dupăce acesta a fost morbos, a mers la președintele Senatului imperial *Lichtenfels* și pe la jum. 1 oară într'ameazi a avut audiență la ministrul-preșident archiducele Rainer.

V. Nașcu, despre acestea a raportat la Nășăud în epistola următoare adresată către toți, dar trimisă sub adresa preșidentului fondurilor Grigore Moisil, vicar foraneu episcopesc:

Viena, 13/1 Aprilie 1861 în ziua Mariei egiptencei.¹⁾

Domnilor!

Cu aceasta scrisoare întăresc a fi primit în urmarea telegramei din 2/4 pachetele d. d. 4/4 aici în 10/4 cu toate adresele și banii.

A doua zi și dusei scrisoarea adresată către ministerul statului — la locul său și arătai și ce mi-ați scris mie, — Joi o și aflasem la respectivul referinte, consilierul ministerial Bayer — unde se află purizată și subscrisă de Plener, propunerea prea umilită, care în fața mea o frunzări și îmi promise a mai rectifica²⁾ cu toate că ar fi cu mult mai bine pentru noi de cum era principiul ministrului de finanțe; și că atunci de loc le retrimite subscriindu-se de șeful iar la ministrul de finanțe. Ieri era să am audiență la *Schmerling*, cu adresa — însă fiind bolnav nu a venit în biroul său — și așa trebuie să merg Luni. Secretarul de aici m'a îndreptat la președintele senatului imperial: principele *Lichtenfels* — în cauza aceasta,

1) Primul dat 11/30 Aprilie sters.

2) Propunerea lui Plener, stabilită definitiv poartă datul de 17 Aprilie 1861. Pe ceea o voiu reproduce mai târziu.

căruia i-am desfășurat-o toată din fir în păr, mi-am promis la rugarea-mi, că venindu-i propunerea se va convinge din acte și ce va fi modru din parte-i va sprijini spre folosul grănițerilor. Azi la $\frac{1}{2}$ 1 amează-zi avui audiența la ministru-președinte In. Sa Archiducele Rainer, m'a ascultat cu răbdare neașteptată, spuindu-i de rezervațiunea referentului Conrad, iată că tocmai sosiră actele toate dela ministeriul finanțelor (un munte de pachete), porunci adjutantului său (un colonel de gendarmerie), să desfacă și în zilele acestea să i-le aștearnă spre reviziune, spuseră că voia Majestății Sale este a îndestula pe foștii grănițeri români, de care ar fi și întreat de lucrul acesta și ar fi poruncit ministrului de finanțe Plener, a duce treaba aceasta așa spre capăt, ca să fie îndestuliți grănițerii.

La această i-am spus, că de au rămas cum a croit Conrad, atunci nu ne putem îndestula, fiindcă rezervează multe pentru fisc, — cu nedrept și să se mijlocească prin împăciuire între stat și comune—, grănițerii așteaptă dela grația Imperatorului pe care l-au slujit cu dreptate a li-se hotărî oblu — și nu a mai cerca cu comisiuni atât de multe, care mai la urmă ne vor aduce la proces, că e cu greu în starea noastră cea ticăloasă a-l purta în contra fiscului.

Spusu-i-am cum ne îmbiară unii și cu ce, spre a ne câștiga toate ce poftim acum, mai pe urmă i-am scos scrisoarea adresată către mine ca deputat, a cetit-o toată, și în urmă întrebându-mă de mai multe pentru școale și fonduri, i-am răspuns de s'a lămurit, și așa îmi spuse, după câteva zile să merg iar, că fiind lucru foarte complicat este de lipsă timp de mai multe zile spre a le putea revida toate. După aceasta cercai la ministeriul de culte și învățământ pe konziliarul P. Kucker, spre a putea erua ce-i cu cauza episco-

piei? Omul era în ședință, și așa trebuie să merg mâne. Aceasta ne-ar fi de lipsă a ști, fiindcă acum se mai încălcără treaba aceasta, de când au fost aci la înmormântarea remășițelor pământene a episcopului Leményi canonicul Selagianul (Szilágyi), căruia a bună samă i-au scris cineva din Gherla, orientându-se în cauza aceasta, îmi spuse și mie la o întâmplare, că mai bine ar fi pentru preoțimea din 300 parohii, care din dieceza Gherlei au devenit acum la Ungaria, că acolo pot spera a fi dotați din fondul religionar, însă în Năsăud nu etc. etc. etc., eu i-am răspuns rafta, ducă-se episcopia, noi ardelenii trecem cu toți la biserica gr-orientală.

Oricât mi-a argumentat, nu m'am abătut dela spusa mea.

Dela Locoțiința Transilvaniei încă a sosit părerea cerută pentru strămutarea episcopiei, la cancelaria aulică a Transilvaniei, însă cum? mai bine să cam rămăe, unde se află acum, spre a încunjura spesele. Voiu ști mai bine dela Kucker.

Audiența la Imperatorul îmi voiu cere când voiu ști, că sunt actele în cabinet, de cumva nu va sosi mai întâiu propunerea lui Mikó, pentru căpitanul nostru, care până acuma nu a sosit la cancelaria aulică.

Renumitul Pușcariu și concepistul din ministeriul de dreptate Ioane Maior, doctor de drepturi, încă candidează pe aici de căpitan la Năsăud. Am vorbit în zilele trecute cu căpitanul Făgărașului Bran Lemeni, îmi spuse că pe Luchii nu-l voește Mikó, pentrucă nu ar fi jurist, la care ocaziune i-a descoperit a propune pe consiliarul Moga, renumitul crespondent a lui Korunk... Cât voi înțelege că e propus, voiu telegrafa, spre a putea protesta de cu vreme și de acolo, aci am spus și voiu mai spune pe tot locul și și Imperatorului.

A mers de aici porunca, ca să rămână prefectura Bistriței cu preturile din teritoriul regimentului pe loc, până se va denumi căpitanul și se vor putea organiza.

Pe cât îmi spune Ilustritatea Sa dl Bran, Miko ia în considerațiune și confesiunea, adecă ca căpitanul să fie gr.-catolic, care Măcelariu și Bologa nu sunt, fără de aceea, acestia nu vor primi acel post, fiindcă cel de întâiu sperează a deveni numit de jude regesc primar, nu știu la ce cetate săsească, celalalt, că nu voiește a se depărta dela Sibiiu, de unde e soția sa, apoi Bohățiel, oare lăsa-și-va venitul din bunurile Ioșicanilor; întrebându-l-ai? Barițiu încă nu cred să voească. Mă tem, că va fi în urmă unul pe care nu-l propunem noi din parte-ne, Pușcariu încă e neunit, și în caz, că fiind acolo episcopia, se presupune de unii bărbați mari de ai noștri, că s'ar putea isca discordie, și așa mai multe de acestea. Îmi vine a zice: „Avem tău — și să nu avem broaște“! Maliția e foarte mare, căci când nu pot respinge cu alte motive, atunci se ivesc cu egala îndreptățire a confesiunilor. Ași pune un instrument, nu vor reflecta la confesiune!!

La sfintele Paști cuget a fi acasă! De voiu telegrafa a fi în propunere Moga, voiu să scriu — „der Letzterwähnte“ ca să știți, atunci ar trebui de loc, drept la Keményi și și la Majestate, prin telegraf protestată, până nu se va îndrepta la un forum cu calumnia vărsată în contra lui Baritiu etc.

Cât de curând va mai urma, până atunci sunt al Domniilor-Voastre stimător

V. Nașcu m. p.

67. Propunerea ministrului Plener, referitoare la cestiunea de proprietate în ținuturile regi-mentelor române de graniță din Transilvania.

Am văzut în alt loc, că V. Nașcu, de-odată cu adresa de mulțămită către Majestatea Sa pen-trucă a permis înființarea districtului Năsăudului, a împreunat și o rugare pen-truca să se deo rezolu-țiune la petiția majestatică din 10 Dec. 1860.

Din epistola sa din 13/1 Aprilie 1861, am văzut cum a umblat în 11 Aprilie la consilierul din ministeriul de stat Bayer, unde a aflat și propu-nera ministrului de finanțe Plener, referitoare la chestiunile principale cuprinse în petiția majestatică. A mai umblat apoi pe la președintele senatului imperial, principele Lichtenfels și în fine la mini-strul prezident archiducele Rainer, care l-a ascultat cu o paciență neașteptată de Nașcu. Archiducele Rainer îi comunică, că voința Majestății Sale este de a îndestuli pe foștii grănițeri români și a și poruncit ministrului de finanțe Plener, ca așa să ducă treaba aceasta în capăt, încât grănițerii să fie îndestuliți.

Plener, a isprăvit propunerea în 17 Aprilie 1861, carea, după un extras decopiat de V. Nașcu, e următoarea :

Nr. 73,120

959.

„Majestate !

În petiția anexată prea respectuos delegații comunelor fostului al II-lea regiment român de graniță prezintă următoarea rugare :

1. Să se stabilească prea grațios drepturile lor de posesiune. 2. Să se cedeze *comunelor spre administrare imediată* fondul de montur a fostului al II-lea regiment român de graniță, pe care (fond)

comunele din tinutul acestuia (regiment) l-au menit pentru educarea tinerimei grănițerești în școale superioare, precum și fondul școalelor comunale. 3. Drepturile de posesiuni și chestiunile teritoriale ale fostului I regiment român de graniță să se petraceze separat. 4. Institutul de educație militară distrus de foc în anii de revoluție 1848/9 să se clădească pentru scopurile școlare pe spesele fondului grănițaresc de provente.

Ministeriul de stat în nota din 28 Nov. 1860, ajunsă la ministeriul de finanțe, comunică, că prințul Friedrich Lichtenstein, guvernorul Transilvaniei indică și întonează, că nu numai rezolvarea cauzei principale, adică a raporturilor de posesiune și a cedării la comune a așa numitelor fonduri școlare locale a fostului al II. regiment român de graniță, la cari ministerul de stat a decherat, că aderează, dar și predarea neamănată și necondiționată a fondurilor de montur ale ambelor regimente grănițere de români ar fi un favorabil mijloc de satisfacere pentru populația foastă de graniță a celor două regimente grănițere de români.

Peste tot nici că se poate admite, că regimul având în vedere decisul prea înalt, edat în favoarea comunelor foaste grănițere în 22 Ian. 1851, — n'ar ceda la acestea comune fondurile actuale de montur, ce li-se compet ca proprietate, chiar și dacă ele ar fi compuse din venitele munților revindicați.

Fondul de montur al I-lui regiment rom. de graniță, care a constat în cea mai mare parte din astfel de venite, ar trebui să se desfacă aproape de tot. Ministrul de stat a adăus, că din punct de vedere politic, consideră ca urgent necesar de a se transpune *la respectivele comune spre administrare imediată* nu numai fondurile școlare, dar și cele de montur și încă de-odată, și aceasta încă

înainte de edarea rescriptului prea înalt, relativ la raporturile de posesiune și la pretensiunile asupra munților revindicați.

Comunele regimentului II de graniță românesc au constituit în opidul Năsăud pentru îngrijirea cauzelor lor școlare o așa numită comisiune administrativă a fondului școlar, care a fost aprobată de fostul guvern civil și militar transilvan.

Fondul de montur al fostului al II. regiment român de graniță, abstrăgând dela sumele neînsemnate, ce au încurs în el ca arânda după doi munți revindicați¹⁾ s'a format din venite, ce aparțineau populației grănițerești și din partea acesteia au fost dedicate acestui fond. Cvotele de capital, ce derivă din acele arânzi, sunt însă la tot cazul așa de neînsemnate, încât, considerând despăgubirea, ce probabil se va da proprietarilor originali ai munților revindicați, pentru detragerea venitului timp aproape 100 ani, ea nu poate avea rol deciziv.

Deci Majestatea Voastră, puteți prea grațios a permite, ca de-odată cu obligațiile de stat transcrise, amintite mai sus ale fondurilor locale de școale ale comunelor din fostul al II-lea regiment român de graniță să se predeie autorității politice și fondul de montur al acestui regiment, după starea din 31 Martie 1851, dimpreună cu interesele încurse după capital, cu capitalele existente de atunci, respective cu interesele obligațiunilor de stat câștigate de curând, de care autoritate apoi ar fi a se înainta după stabilirea dispozițiilor necesare de siguranță și control, la amintita comisiune administratoare a fondului școlar ori la altă comisiune, ce s'ar alege din partea amintitelor comune.

¹⁾ Aceia au fost munții *Dosul Stânișourei și Crăciunelul*, astăzi numai cel dintâi, care e proprietatea fondului de stipendii.

Adaugând prea respectuos, că transcrierea obligațiilor de stat asupra fondurilor școlare a respectivelor comune și asupra fondului de montur, al fostului al II-lea regiment român de graniță, se va ordononța la cassa universală de datorii cu îndrumarea, ca aceste obligații de stat transcrise până la alte dispoziții să le păstreze între depozite, îmi permit prea respectuos a alătura proiectul prea înaltului decis.

V i e n a, 17 Aprilie 1861.

Plener.

68. Conferența reprezentanților comunelor din districtul Năsăudului ținută la Năsăud în 18 Aprilie 1861.

Majestatea Sa în hotărîrea din 24 Martie 1861 a dispus, ca reorganizarea districtului să fie îndeplinită până în 15 Aprilie 1861, din care zi are să înceteze activitatea organelor administrative de până atunci și districtul Năsăudului să-și înceapă noua sa activitate. Ca să se poată face aceasta, trebuie ca să fie cineva în fruntea districtului, un căpitan ori, după cum îi zicem astăzi, comite suprem.

După cum am văzut, dela Năsăud s'a făcut propunerea, ca în fruntea capitanatului să fie numit unul dintre candidații *Jacob Bologa*, *Alexandru Bohățel* și *Elie Măcelar*, iar pentru cazul dacă ar fi să se facă altă candidație au trimis lui Vasile Nașcu și un protest. Am văzut din scrisoarea lui Vasile Nașcu, din 13 Aprilie 1861, că la postul de căpitan suprem au mai candidat *Pușcariu* și *Dr. Ioan Maior*, concipist în ministeriul de justiție. În Năsăud mai era în combinație și *Leontin Lucchi*. Guvernatorul Emeric Miko avea alți candidați în buzunar, Vasile Nașcu stăruia pentru *Alexandru Bohățel* și așa cauza denumirii s'a tot amânat.

De altă parte șeful prefecturei din Bistriță Thiman lucra, ca pentru teritoriul fostului regiment de graniță să se înființeze organizarea unei prefecturi c. reg. și s'a și fost demandat, ca pe lângă lăsarea preturilor c. reg. de până aici să se organizeze provizor o prefectură c. r. pentru acest district prin prefectul c. r. Thiman, și așa cu modalitatea aceasta era să se amâie organizarea constituțională promisă.

V. Nașcu însă în Viena a zădărnicit intențiunile prefectului Thiman, și după cum scrie în epistola anterioară (din 13/1 Aprilie 1862) „a mers de aici poruncă ca să rămână prefectura Bistriței cu preturile din teritoriul regimentului pe loc, până se va denumi căpitanul și se vor putea organiza“.

Stând astfel lucrurile, membrii comitetului fondurilor din Năsăud au aflat cu cale, ca să se convoace o conferință a tuturor reprezentanților comunelor foaste grănițere, ca să se sfătuiască asupra pașilor, ce ar fi de întreprins în o situațiune atât de neclară.

Prezidentul comitetului *Grigore Moisil*, vicar, a convocat conferința pe 18 Aprilie 1861 în Năsăud, unde s'au și adunat 220 reprezentanți din cele 44 comune foaste grănițerești și despre cele hotărâte sub prezidiul vicarului Grigore Moisil s'a făcut următorul act:

Protocolul

conferenței din 18 Aprilie 1861 ținute în Năsăud prin subsemnații preoți, inteligenți, juzi, notari și aleși ca reprezentanți ai tuturor comunelor din teritoriul fostului regiment al II-lea de frontieră.

Dupăce de o parte dela eșirea preainaltului rescript al Majestății Sale c. reg. Apostolice din 24 Martie 1861, prin care prea grațios s'a hotărît, că teritorul fostului nostru regiment de frontiere

să formeze un district autonom de sine stătător, până acuma au trecut mai bine de 3 săptămâni, în care timp înzădar am aşteptat denumirea căpitanului pentru noul nostru district, iar de altă parte fiindcă termenul de 15 Aprilie tot prin acel prea înalt rescript hotărît, în care ar fi avut a înceta activitatea c. r. diregătorii în teritorul fostului nostru regiment de frontieră nu numai că ar avea să mai stee în activitatea lor de până acum pe timp nenumit şi poate că foarte îndelungat, ba încă peste aceasta va să se înfiinţeze şi organizarea unei c. r. prefecturi pentru teritoriul nostru, așa dar membrii comitetului de fonduri al fostului nostru regiment, precum şi alți bărbați de încredere din acest teritoriu, pătrunși de aceea sfântă datorință, care în timpul prezent strâns le impune asigurarea unui viitor fericit constituțional pe cale legală, și îngrijiți cu privire la sus atinsele împrejurări neașteptate, ce le privesc de cele mai neînșelătoare semne apte de a ne împedeca, sau cel mai puțin a ne amâna intrarea între barierele constituționale, au hotărît și conchiemat o adunare generală din subsemnații reprezentanți și inteligenți din comunele fostului regiment de frontieră, al cărei scop de căpetenie pe lângă alte obiecte de pertractare, să fie consultarea și defigerea acelor pași, cari trebuie a se întreprinde spre a mijloci cât mai curând denumirea căpitanului, ca și acest district să fie în stare a putea începe organizarea sa autonomă, ca și celelalte comitate, districte și scaune din marele principat al Transilvaniei.

După-ce dar în ziua de astăzi s'au adunat subscrișii reprezentanți ai comunelor sus memorate, s'au constituat conferința sub presidiul Reverendissimului Domn Vicariu foraneu gr. cat. Gregoriu Moisil și s'au ales 4 secretari în persoanele Domnilor: Florian Porcius, Florian Marian, Macsimilian

Lica și Basiliu Petri, după care apoi Domnul președinte prin o cuvântare a arătat starea anomală a districtului acestui în prezent, pentru-că nu s'a denumit căpitanul suprem spre restaurarea oficiolatului districtual asemenea cu cele comitatense după trecutul termen de 15 April a. c., și au dovedit lipsă ne'nconjurabilă de a întreprinde pașii cei mai energici spre apropierea de terminul constituțional, și apoi au început desbaterile despre obiectele următoare:

1. Ce pași ar fi a se întreprinde, ca să se mijlocească cât mai îngrabă denumirea căpitanului de district?

Venind adunarea la cunoștință despre intențiunile Domnului prefect c. r. din Bistriță în privința reînființării unei reorganizațiuni în contra principiului constituțional a decherat întreagă adunarea cu vot unanim, cumcă dânsa aceea organizațiune o privește de anticonstituțională, fiindcă acel act ar tăia în contra diplomei din 20 Oct. 1860 și autograful împărătesc din 24 Martie 1861, prin care teritoriul cuprinzător de comunele fostului regiment român de frontieră are de a se organiza întocmai după forma districtului Făgărașului, și din asta cauză adunança nu poate cuprinde cu mintea cum în contra sus numitelor scrisori împărătești ar putea fi cu modru, ca abătându-se dela terenul constituțional să curgă pe alte căi abnorme.

Spre incunjurarea piedecelor ce stau înainte, și cu deosebire spre a se putea organiza acest district în formă constituțională, a decis adunança, că să se aștearnă o suplică motivată la 'nalta cancelarie aulică în Viena, iar alta la Esceleția Domnul Guvernatoriu al Transilvaniei, contele Emeric Mikó de Hidvég, admanuindu-se ăstui din urmă prin o deputațiune constătătoare din urmă-

torii membri aleși prin adunanță adecă: Reverendissimul Domn Preposit Macedon Pop, Reverendissimul Domn vicariu Gregoriu Moisil, R. D. protopop gr. răs. Toader Busduș, Onoratul Domn preot Basiliu Butean, Domnul actuariu Florian Porcius, actuariu Florean Marian, Massimilian Lica, preot Clemente Lupșiai, Moisă Pop, Simion Flămând, învățător Basiliu Petri, jude Basiliu Tomușa și Paramon Gasdac.

2. Ce ar fi de făcut dacă pașii, cari se vor întreprinde nu vor avea rezultatul dorit.

Cu privire la pașii ce au a-se face prin deputațiunea aleasă și în persoană și și prin suplică, carea tot odată-l va asigura pe Escelenția Sa Guvernatoarele și de încrederea noastră cordială pentru persoana sa și pentru întreprinderile sale în privința patriei sperează adunanța, cumcă cu reflexiune la starea de acum anomală propunerea pentru căpitanul districtual se va realiza și efectua într'un mod corâspunzător așteptărei noastre, însă totuși de cumva aceasta speranță nu ar avea efectul dorit, atunci adunanța își rezervă dreptul său de-a întreprinde pașii necesari, neabătându-se dela calea constituțională.

3. Spre înconjurarea adunărilor prea dese din comunele districtului s'ar afla de necesar a înființa un comitet pentru ducerea și desbaterea lucrurilor și afacerilor în privința treburilor atingătoare de interesele întregului district pe timpul până la denumirea căpitanului.

Înființarea unui comitet spre acest scop sub împrejurările de față s'a aflat de lipsă și s'au denumit ca membri, Președinte: Gregoriu Moisil vicariu foraneu, membrii ordinari: Domnul Toader Anton căpitan, D. Ioan Pârceilă căpitan, Domnul Pantilimon Domide căpitan.

Domnii: Petru Tanco, Nicolau Lăzărie, Dionisiu Perie tenenți; Florian Porcius, Demitrie Vaida actuari; Basiliu Mureșian, Basiliu Nașcul, Basiliu Petri, Cosma Anca învățători; Andrei Morariu, Ștefan Pop, Toader Buzdug, Nicolau Cotruș, Ioan Mureșan, Maxin Haliță, Isidor Budușcău, Samoil Rusti, Roman Pop, Ludovic Clococian, Leo Pop, Georgiu Lica, Maximilian Lica, Florian Mărian, Stefan Neamț, Vasile Vêrtic, Andrei Mihălaș, Basiliu Buzdug, Ioan Lazar, Spiridou Fetti, Leontin Luchi, Hiob Botta, Gregoriu Hangea, Alesandru Șotropa, Basiliu Boșota, Toma Hontila, Clement Lupșai, Simion Tanco, Demitrie Cătul, Dimitrie Moldovan, Gavril Moldovan, Gregoriu Verzariu, Leon Crăciun, Petru Mutul, Ipate Moldovan, Ioan Pavelia, Iacob Moisil, Gavril Fetti, Stefan Vêntul.

Acest comitet s'a însărcinat și a luat asupra-și îndatorirea de a face toți pașii necesari atinșători de obiectul sus memorat, în care privință adunanța întregă prin aceasta înputernicește comitetul, ca să poată lucra în numele districtului întreg.

4. *Ce ar mai fi de a se face în cauza fondurilor și a proprietății ca deciderea și transpunerea obiectelor, după petițiunea din 10 Dec. 1860 în posesiunea noastră să se efectuiască fără amânare?*

S'a făcut concluziune ca să se trimită o suplică din nou la Maiestatea Sa c. r. Apostolic și la Înălția Sa Arhiducele Rainer ca presidinte al Ministeriului de stat.

5. *Din mai multe părți s'au făcut împutări, cumcă adunarea națională din Sibiu din 13 Ian. 1861 nu ar fi fost legală, pentrucă membrii dânsei nu ar fi fost aleși și împuterniciți de popor, precum și cumcă Episcopii români nu au fost autorizați a întreprinde pași în cauzele naționale.*

Adunanza de față recunoaște conferința din Sibiu ținută în 13/1—861 prin inteligența română a fi legală și cumcă membrii conferinței au reprezentat națiunea română și cu deosebire se recunosc membrii din partea regimentului fost de graniță, care au luat parte la acea conferință din Sibiu ca reprezentanți legali ai acestei populațiuni, ținând de ale sale voințe toate acelea, cari s'au decis în acea adunare națională.

Asemenea se recunosc și toți pașii întreprinși în cauzele naționale ca legali și prezișii episcopi ca imputerniciți ai națiunii române, pentru care adunanza de față își respică episcopilor cea mai adâncă mulțămită, rugându-i, ca și de acuma înainte toties quoties, când vor afla de lipsă să întreprindă celea trebuincioase.

6. Se dă sama din partea comitetului pentru administrațiunea fondurilor școlare despre întreprinderile atingătoare de fonduri și alte obiecțiuni prin cetirea actelor respective.

Se ia din partea adunancei spre știință, se află îndestulată și se votează o mulțămită comitetului.

7. S'a propus din mai multe părți, ca de aci înainte în acest District în senzul ordinațiunilor mai înalte să se folosească în toate afacerile, actele, scrisorile, corespondențele etc. în trebi politice, judiciiale etc. eschiziv numai limba română.

În senzul ordinațiunilor mai 'nalte privitoare la folosirea limbei, și cu reprivire, că populațiunea acestui District e pură română, decide adunanza unanim, ca de aci înainte în acest District în toate afacerile sus menționate să se întrebuinteze eschiziv numai limba română.

Nefiind alte obiecte de pertactat s'a volat și adus urări pentru Maiestatea Sa c. r. apostolică,

pentru Excelențele sale domnii prezenți ai cancelariei aulice și a guvernului Transilvaniei, pentru episcopii români, națiunea română și surorile națiuni, precum și pentru Districtul Năsăudului și pentru toată adunarea de față, după care s'a închiat conferința și s'au subscris acest protocol.

Năsăud, 18 April 1861.

Grigoriu Moisil m. p. vicar și proprietar; George Lica m. p. proprietar, Basiliu Petri m. p. proprietar, Măcsim Lica m. p. proprietar, Petru Tanku m. p. proprietar, Florian Porcius m. p. proprietar. (Urmează subscrierile alor 215 reprezentanți din 44 comune foarte grănițerești și sigilele comunelor.)

Pe atunci Vasile Nașcu în Viena era tare indispus suferind de dureri reumatice.

În 20 April 1861 scrie atât vicarului Grigore Moisil cât și locotenentului Petru Tanco.

Acestui din urmă scrie următoarele:

Viena 20/4 1861.

Mult stimată Doamnă și dorite amice!

.....¹⁾

„Eu am pățimit de dureri reumatice prin urechi și dinți, așa cât nici acum nu sunt scăpat, poate să cărunțesc și să-mi perd toate oasele din gură aci în Vavilonul nemțesc, unde avui norocire a mai auzi muzici de pisice! în trei seri până după miezul nopții nu s'au liniștit Vienezii, poliția și miliția a intervenit — multe mii de oameni era pe piață și strade, de (nu) te puteai mișca.“

„Blăstămată e publicitatea, Vienezilor nu le

1) Comunică modalitatea procurării de cărți și instrumente pentru medicul Enzenberg din Monor.

pasă de poliție și miliție, cât i-au dojenit dela consiliul comunal, s'au mulcomit — constituționalism!

„Decumva se află în Năsăud muerea mea, mă rog spune-i că mă aflu sănătos, să se poarte cu economia cât va putea, că eu văd acum destul de bine, ce daună avem cu zăbava mea pe aici de atâta vreme — am fost — în legea țiganului — dator și cu aceasta.“

„Fă bine a spune Domnului Vicar, că epistola ce vine cu aceasta scrisoare să nu o deie la fiiece om de cetit! fiind cam liber scrisă!“

„Sătul sunt de audiențe ca țiganul de scânteii, mă cunosc toți servitorii și ușerii de pe la dicasteriuri.“

„Acum pricinuește zăbava Kemeny!“

„Pe Mercuri trebuie să am audiență la Imperatoriul și cuget a scăpa apoi curund din Vavilonul nemțesc.“

„Mă rog spune la toți cunoscuții multe complimente dela

Al Dumnietale doritor amic

V. Nașcu m. p.¹⁾

69. Deputația esmisă la guvernatorul Emeric Mikó în Cluj.

După cum am văzut din protocolul conferinței din 18 April 1861, reprezentanții comunelor foarte grănitărești au ales o deputațiune din 13 inși, care în frunte cu prepozitul Macedon Pop să ducă o suplică la guvernatorul Transilvaniei în Cluj, contele Emeric Mikó de Hidvég în cauza că-

¹⁾ Ca poscript adauge „aci a înfrunzit, însă ieri au nins, azi noapte au înghețat“, apoi urmează titulele alor 5 cărți medicale tipărite în anii 1787, 1799, 1808 și 1813 cari să le cumpere medicul Enzenberg din Monor.

pitanului și a deslegării favorabile a cestiunei dreptului de proprietate.

Acea deputațiune la vr'o 3 zile după conferință a și plecat la Cluj dar nu toți membrii, ci numai 6 inși la olaltă cu conducătorul ei prepozitul Macedon Pop, care despre aceasta în autobiografia sa¹⁾ scrie următoarele:

Deputațiunea a stat din vicariul Năsăudului, *Gregoriu Moisil*; protopopol din Borgo, *Teodor Buzdug*; sub-prefecții: *Măxim Lica*, *Flore Marian*, *Flore Porcius*, cu cari după ce am mers la Cluj în Martie²⁾ 1861 și am aflat primire, am ținut ca conducător cătră numitul guvernator în limba română următoarea vorbire: „Escelenție! Poporul din desființatul al doilea regiment de graniță și acum din grația Maiestății Sale a prea înduratului nostru monarch înființatul căpitănat al districtului Năsăud, își arată prin noi reverința și cultul cuvenit cătră Escelenția Ta, rugându-te a-l primi cu cunoscută bunătate. Escelență! Acest căpitănat are o însemnătate istorică. El a servit mai un secol cu arme și a făcut mai multe expedițiuni în contra inamicilor Tronului și a patriei și prin urmare cugetă a avea ale sale merite, pe cari bazându-se contează la o fericită deslegare a cestiunei despre dreptul de proprietate, care tocmai acum se află sub pertractare la Inaltele Locuri, și fiindcă Escelenția Ta, ca guvernatore, ai o mare inriurință la deslegarea tuturor cestiunilor privitoare la amata noastră patrie, Te rugăm a te întrepune, ca această cestiune cât mai de grabă să se deslege într'un mod favoritor.“

„La aceasta Escelenția Sa, — escuzându-se

¹⁾ Vezi activitatea vicarilor foranei pag. 88—89.

²⁾ E greșit, căci după toate datele s'au dus în luna lui April, după conferința din 18 April 1861.

că deși pricepe limba noastră, nu o poate și vorbi, — a binevoit a ne răspunde în limba germană, adecă se mulțamește pentru aceasta onoare „și cauza noastră o va sprijini, și invitându-ne la masă, ne-am escuzat că nu putem lua parte fiind postul mare, după acea recomandându-ne ne-am reîntors la ale noastre.“

Despre cele isprăvite în Cluj vicariul Gri-gore Moisil a încunoștiințat pe V. Nașcu la Viena prin o telegramă trimisă din Cluj în 23 April 1861, comunicându-i că dorința poporațiunei foaste grănițere este, ca în fruntea căpitanatului să fie numit ca căpitan suprem *Alexandru Bohățel*.

Intr'acea se înmulțise și numărul candidaților la postul de căpitan suprem. Până aici au fost cei trei propuși dela Năsăud: Iacob Bologa, Alexandru Bohățel, Elie Măcelar și alți trei, cari reflectau: Pușcar, Dr. Ioan Maior și Luchi. Pe lângă acestia se mai iviră încă trei: Ioan Nemeș, Butean și Boier, cari dinpreună cu Bologa erau în buzunar la guvernatorul Emeric Mikó în Cluj, a cărui propunere era dătătoare de ton și pe acea o așteptau la Viena. Propunerea guvernatorului avea să treacă prin cancelaria reg. de curte transilvana, al cărei prezident provizor era, după cum am văzut baronul Francisc de Kemény, în mâna căruia ajunsese acum și cauzele fundamentale ale foștilor grănițeri cuprinse în petițiunea maiestatică din 10 Dec. 1860, în cauzele acelea însă până prin 26 April 1861 nu se apucase de studiul lor, cari crescură în un volum respectabil.

70. Vasile Nașcu în audiență la Maiestatea Sa în 26 April 1861 cu adresa de mulțămită.

Am arătat mai sus că Vasile Nașcu încă prin 12 April 1861 a făcut o comitivă la adresa

de mulțămită către Maiestatea Sa Francisc Iosif I. primită dela Năsăud și subscrisă în numele întregii poporațiuni. Audiență a căpătat pe 26 April 1861, când V. Nașcu i-a predat adresa de mulțămită, în care poporațiunea din fostul district de graniță mulțamește cu toată reverința pentru înființarea districtului și asigură pe Maiestatea Sa de credința și alipirea sa către Prea Înaltul Tron. Cu ocaziunea prezentării adresei de mulțămită V. Nașcu a ținut și o vorbire, în care a accentuat că dorința poporațiunii foaste grănițere e ca să aibă în fruntea căpitanatului un bărbat apt și ca atari socotește a fi *Iacob Bologa*, avocatul *Alexandru Bohățel* și consilierul *Elie Măcelar*. Mai departe a vorbit următoarele:

„Poporațiunea căpitanatului amintit nu e îndatinată să separeze interesele sale de interesele prea înaltului tron, ea crede firm, că numai luarea în considerare a amândurora poate promova binele statului. Tocmai în acești bărbați sperează dânsa a fi aflat pe apărătorii acestui cuget. Ea se încrede în înțelepciunea Maiestății sale și se roagă poporațiunea grănițeră de o deslegare favorabilă a cestiunei de posesiune și nu crede de a se mai amâna ori de a se îndruma pe calea dreptului, ci dorește, că cea ce are, să capete, să o primească din mânele Maiestății Sale, tatălui nostru celui drept. De 5 luni așteaptă rezoluțiune definitivă la petițiunea pe care a dat-o în audiența din 13 Dec. 1860. Aceasta cestiune pentru dânșii e o întrebare de viață. Binele și durerea poporațiunei depinde dela reușita acelei petiții. O deslegare nefavoritoare o duce la marginea nimicirei. Pământul nostru e steril, câștigul e mizer, serviciile militare îndelungate ne au sărăcit total. Așadară umanitatea demândă o deslegare favoritoare, la acea se asociază încă dreptul și meritul. Să-

răcia de a începe un proces îndelungat ne silește să cerem în grație dela Maiestatea Ta cea ce noi de altmintea am avut drept de a pretinde; a-fară de acea noi credem, că copiii cu părintele n'au să se legiuiască. Iubirea noastră către Maiestatea Ta nici odată nu ne-a înșelat și acum încă sperăm toate.¹⁾“

Maiestatea Sa îi răspunse, că-i pare bine de aceasta asigurare, e convins de credința Românilor și mai ales a grănițerilor și sperează că precum a fost în trecut așa vor fi și în viitor.

V. Nașcu a zis, că Maiestatea Sa se poate răzima pe ei, dar și foștii grănițeri cer să li se facă dreptate rezolvându-se favoritor cauza lor, desperează însă că de 5 luni de zile nu se pot bucura de o rezoluțiune. Maiestatea Sa zise, că mai de multe ori a întrebat pe archiducele Rainer și acesta i-a spus, că acea cauză e către capăt. Atunci V. Nașcu îi spuse, că actele zac la pre-zidentul cancelariei de curte transilvane Francisc de Kemény, dela care nu se poate spera mult bine fiind-că s'a dovedit, că e contrar grănițerilor. Maiestatea Sa l-a asigurat pe Nașcu, că despre aceasta va purta deosebită grijă și ca să poată împăca pe grănițeri *Insuși* cât de curând va ceti actele.

Cu aceasta s'a finit audiența și V. Nașcu mângăiat de o astfel de promisiune rară s'a dus de aici pe la Rainer, care l-a îndreptat la Kemény cu o urgență dela Buschman konziliarul pre-zidentului.

Tocmai în acea zi (26 April) a fost sosit la cancelaria de curte trans. din Viena dela guvernatorul contele Emeric Mikó numele candidaților

¹⁾ Aceasta vorbire e scrisă pe o hârtie moale și foarte elastică. Se vede că a purtat-o mult la sine, atâta e de îndoită și maculată de vestmânt.

la căpitanatul districtului Năsăud. A 2-a zi (27 April 1861) V. Nașcu în urma telegramei ce a trimis-o vicariul Grigore Moisil din Cluj în 23 April pe la 11 oare s'a dus dimpreună cu Stefan Pop, doctorand în medicină, la prezidentul Francisc Kemény și dupăce în cauza dreptului de proprietate a căpătat răspuns, că peste puține zile se vor trimite actele la ministrul prezident, V. Nașcu l-a rugat ca să sprijinească pe candidatul de căpitan suprem Alexandru Bohățel. Kemény i-a promis, că dânsul e pentru acest candidat, despre aceasta poate încunostiința și pe cei din Năsăud, dar că având să treacă cauza prin ședința, care se va ținea la 12 oare, să grăbească a informa și pe ceilalți conzilierii ai cancelăriei.

În acea ședință s'a hotărît în unanimitate a se propune Maiestății sale, ca să denumească de căpitan suprem pe Alexandru Bohățel.

71. Intervenirea lui V. Nașcu la archiducele Rainer pentru a se lua cauza petițiunii maiestatică din mâinile lui Francisc Kemény.

Din epistola a lui V. Nașcu din 27 April 1861 se vede, că baronul Fr. Kemény a zis cătră Nașcu, că înainte de a subscrie, voiește să cunoască cauza cuprinsă în petițiunea maiestatică din 10 Dec. 1860, fiind însă foarte complicată și un volum de tot mare, toate nu le va ceti, ci voiește să vadă deosebitele păreri date dela toate ministeriile și așa *peste puține zile le va retrimite ministrului prezident*, care foarte stăruește a-le duce Maiestății Sale spre rezolvare.

După trecerea alor 3 zile dela această întâlnire Nașcu în 30 April 1861 s'a informat și a aflat, că actele amintite încă nu sunt transpuse și asemenea nici propunerea pentru denumirea că-

pitanului suprem încă nu era eșită dela cancelaria aulică. Aflând acestea V. Nașcu s'a dus la arhiducele Rainer și între altele îi spuse accentuând că grănițerii așteaptă, ca însuși Maiestatea Sa să decidă cauza și nu cancelariul Kemény, care e cunoscut de contrar al Românilor. Tot pe atunci și în cauza strămutării episcopiei s'au trimis actele la guvernatorul Mikó la Cluj, ca să întrebe comuna Năsăud și celelalte comune, că cu ce vor contribui pentru reședința capitlului episcopesc. Despre toate acestea scrise Vasile Nașcu lui Vasile Petri în Năsăud următoarea epistolă:

Viena, 1-a Maiu 1861.

Frate!

Eu până astăzi tot așteptam vre-un răspuns dela voi, însă văd, că înzadar! Poate sperați, că nu mă va afla epistola aici, însă nu-i așa. Precum am scris mai pe urmă, Keményi ține propunerea cu deciderea cauzei noastre la sine, pe cum m'am mai incredințat eri, cercând mai întâi în cancelaria președintelui ministerial Roschmann, venit-au acele acte îndărăpt și firește că Kemény nu se grăbește, m'am mai cerut la arhiducele Rainer, unde și avui iară norocire de a vorbi rugându-l spre a împintena pe Kemény, se înțelege, mi-a promis, pe sâmbăta viitoare iară voiu mai bontăni la ușile lor, dintru întâi la Kemény, apoi iară la Rainer, după aceea nu știu ce să mai fac, de cât să dau un ursoriu în cabinetul împărătesc.

Rainer m'a mângăiat cu aceea, că Kemény nu poate să smintească ceva spre dauna noastră, că cauza se va desbata din nou în conferințele ministeriale și atunci dînsul are numai un votum; după ce-i bătui urechile cu cuvinte cam multe în sensul cunoscut, adecă să binevoiască a lua în considerațiune, că înțelegând grănițerii noștri, că

Împăratu în loc de a ne decide singur în cauza noastră, o dădu cancelariului Transilvaniei, care ca ungar și cunoscut contrar al românilor, ce vor cugeta dâșii despre regimul de acum, ori că au slăbit foarte, ori că nevrând a ne face dreptate, ne dă cauza în mâna ungarilor contrarilor noștri, și atunci vrând nevrând noi vom căuta a buciuma și noi într'un corn cu dâșii etc. etc. și așa credința noastră și a străbunilor noștri trebuie să se strămute. Vedeți, așa mă mută din zi în zi! acum banii mi se tot înpuținează și oara pornirei nu-mi e cunoscută! Dela cancelaria aulică a Transilvaniei s'au trimis ieri actele toate în cauza strămutărei episcopiei dela Gherla la Năsăud lui Mikó cu demândare prin o comisiune a se face întrebare la comuna Năsăud și apertinențele, cum și cu ce se obligă spre reședința capitulului etc. etc! Drept aceea sunt de cu vreme a se pregăti comunele, respective antistiile, ca să nu fie contraziceri, fiind-că la acesta lucru lesne vor influința T. Iounașcu și comunismusu (Grig-ța!)

Până în Dumineca Tomei voiu mai avea cu ce subzista pe aici, apoi ori având rezoluțiune, ori ba voi fi silit cu câți potori voi avea, a lua calea. Părăzile parlamentului și a deschiderii camerei au fost azi minunat lucru, că un român bucovinean depuseră jurământul în limba sa! Of! ce amețeli de ideile oamenilor, rezultatul are să fie în partea regimului! Châtu Ioane studintele dela Tecen Liaverda m'au cercat eri aci — vine peste o lună acasă absolvat. Propunerea pentru denumirea căpitanului suprem nu e încă dată dela cancelaria aulică în cabinet, drept aceea pe Paști nu poate să iasă în gazete. Fi bun și-mi serie îndată după primirea acestei epistole. D. Babeș, cunoscutul și renumitul bărbat diplomat al românilor, s'a dus asară la Pesta, fiind împărțit acolo în servicii

judițial la restanțele curții supreme de casațiune. La tabla regească să se propună și un Koronka: știe-l han tatar cine-i acela. Alegeri directe au să se întreprindă în Transilvania spre a trimite la senatul imperial de aici. Spune la onașa ta, că sunt sănătos, salutând pe fina și Camillo apoi toți ai tăi — și multe complimente la toți cunoscuții te sărută, al tău frate

Vasiliiu m. p.

La această scrisoare Vasile Petri ca răspuns îi scrie următoarea scrisoare:

Năsăud, 7/5 1861.

Nașule!

Ai drept, eu nu Ț-am scris, pentru-că cugetai, că epistola mea nu te va mai afla în Viena. Giurstările au vrut altmintrelea, așa dar îți mai scriu. Ca să-mi fac epistola mea clară, voi împărți-o în puncte.

1. Nu veni din Viena fără rezultat, și încă bun, ca să nu-ți poată arunca oamenii răi (Gri-goriță etc. etc.) că tu ai mâncat banii grănițerilor în Viena în zădar. Spune așa chiar imperatoriului, fi „keck“, nu te teme, cere audiențe dese, căci și de ți s'ar întâmpla ceva din partea regimului, grănițerii vreau să-ți asigure pensiuine din fonduri. Așa dară fără sfială înainte!

2. La Mikó au fost: Macedon, Butean, Vicariul, Buzdug, Flămând, Moisă Pop, Porcius, actuariul Lica, Mărian, eu, 2 juzi și notariul din Teleiu.

3. Közlöny din 23 April te atacă, că ai ști de nește planuri anticonstituționale, cari se Țes sus chiar cu voia ta. Și „magnatul“ nostru îmi spuseră de ele, și că tu vrei să se anexeze Ținutul nostru cu Bucovina. Apără-te!

4. Nașa e în Feldru sănătoasă. Asișderea suntem cu toții sănătoși.

5. Timan să aibă subscripții dela grănițeri că-l vreau. Nu știi de ele? De ai putea afla, cine s'au scris! Grănițerii în adunare s'au declarat în contra lui, toți au zis, că ei nu au scris și că nu știu să fie scris cineva.

6. Ce dracul, de nu se mai denuște căpitanul? Ori doar vreau să ne strice căpitanatul? Lucră, lucră, lucră. Nu pregeta nimic. Intreabă pe oameni de ai noștri și te ține de sfatul lor.

7. Pentru deciderea cauzei proprietății favorab¹⁾ ge pe Kemény. Spune-i (și l asi) gură, că auzind grăn(ițerii) că le-au ajutat un U(ngur) la aceasta, ar face mul în privința frăție(tății) cu ungurii, și că când (s'ă) vor înfrății grăni(țerii) cu ei, apoi toate nat(. . . e cu noi. Numai nu (pro)mite nimic pozitiv.

Doară, doară îl vom câștiga pentru noi. — Apoi la împăratul iară fă câte ști, ca să iasă bine.

Câte scrisori capeți de aici, toate-s de mine făcute, alții nu vreau să facă nimic. Vicariul ști cum e, al tău

Vasile m. p.

Vasile Nașcu a și stăruit pentru rezolvarea petițiunii maiestatică din 10 Dec. 1860 în cauza de proprietate așa că din 1—12 Mai 1861 a stat mai în continuu pe capul baronului Francisc Kemény, ca să gate cu studiarea și propunerea.

În 12 Mai 1861 încunoștiințază V. Nașcu pe vicariul Grigore Moșil: „cauza misiunii mele am scos-o cu greu mare și dela baronul Kemény și în săptămâna viitoare va fi în sessia statului, apoi încă să mergă în cabinet.“

1) Hârtia fiind ruptă nu se poate ști ce a fost scris, celea ce le-am putut completa sunt puse între paranteze, după cum se vede în șirurile următoare,

Cu aceasta s'ar părea, că se apropie timpul, în care V. Naşcu va scăpa de uşile ministrilor şi de disputele cele multe şi obositoare, fiind acum de altă parte sigură şi denumirea lui Alexandru Bohăţel ca căpitan suprem şi așa după o luptă de 5 luni de zile se va putea reîntoarce mângăiat că şi-a împlinit misiunea.

Dar aceasta nu s'a întâmplat. — Cauza se află din capitolul următor.

72. Intrigi pentru de a împedeca numirea lui Alexandru Bohăţel de căpitan suprem.

Pe când V. Naşcu se sbătea cu cauza generală de proprietate, fiind liniştit de cauza numirei căpitanului suprem, care — după cum s'a văzut din epistolele sale de până aici — se părea sigură, pe atunci inimizii districtului Năsăudului lucrau într'ascuns, ca să împedeca numirea lui Alexandru Bohăţel şi să exopereze, ca *Butean* să fie numit de fiitor căpitan suprem.

În unele foi maghiare se colportase vestea, că în adunarea, ce s'a ținut în Năsăud în 18 April 1861 s'ar fi ales *Butean* ca căpitan suprem.

Din protocolul acelei adunări, reprodus mai sus nu se vede, că să fi fost vorba de persoana, pe care ar dori-o să fie în fruntea căpitanatului, ci aceea s'a lăsat la buna chibzuială a comitetului ales atunci ca să umble în toate cauzele. Va fi fost vorba în mod privat fără de a se fi luat act. Au luat însă act foile maghiare despre unele strigături, cari poate că s'au şi întâmplat amintind persoana lui *Butean*, despre ce a fost înţeles şi V. Naşcu din nişte epistole private.

Destul, că atât cele ce le scriiau în gazete, cât şi câte s'au denunţat guvernatorului Mikó, se

luau de bani buni, iar informațiunile telegrafice primite de V. Nașcu și arătate arhiducelui Rainer și baronului Kemény, pe baza cărora s'a făcut propunere la Maiestatea Sa, ca să fie numit Alexandru Bohățel ca căpitan suprem, au fost trase la îndoială și considerate ca telegrame false, prin cari ar fi fost seduși de V. Nașcu toți aceia, cari i-au luat în considerare vorbele și telegramele.

Toate acestea atâta au mers de departe încât președintele cancelariei aulice Transilvane baronul Fr. Kemény în 11 Maiu 1861 s'a dus în persoană la Maiestatea Sa justificând, că cancelaria aulică bona fide pe baza telegramei din Cluj, trimisă de Vicar în 23 April lui V. Nașcu, a propus pe Alexandru Bohățel. Deci face atent pe Maiestatea Sa despre aceasta, rugându-l ca să numească ori pe Bohățel, despre care se îndoiește a fi după dorința poporațiunei grănitărești, fiind-că nu poate da crezământ telegramei, ori pe Butean pe care l-ar fi ales locuitorii în adunarea lor din 18 April 1861. Astfel situația lui V. Nașcu deveni foarte critică.

Cât ce a aflat Nașcu despre aceasta s'a dus la arhiducele Rainer, iar acesta la Maiestatea Sa, clarificând starea lucrului. În 8 Maiu primise V. Nașcu o telegramă, dela vicariul Grigore Moisil în care i s'a promis că va căpăta și epistolă. În 12 Maiu după-ce făcuse demersurile amintite, despre toate încunostiințează pe vicariul G. Moisil cu următoarea epistolă:

Viena, 12/5 1861.

Reverendissime!

Batăr că nu am primit până azi epistola promisă prin depeșa telegrafică d. d. 8/5, ca să vă pot răspunde totodată, mă grăbesc a vă face cunoscut, cum că cauza misiunei mele am scos-o

cu greu mare și dela baronul Kemény și în săptămâna viitoare va fi în sessia statului, apoi încă să meargă în cabinet, poate să nu fi umblat eu cu demonstrațiuni mergea îndată dela ministeriul de finanțe în cabinet.

În privința denumirii căpitanului am mai cu adins a vă descoperi, cumcă intrigile și machinațiunile ungarilor nu au capăt, și întru atâta au mers, cât bar. Kemény a fost erî în audiență la Imperatoriul cu o scrisoare prezidială în senzul cam acesta: că din partea cancelăriei s'a fost propus de căpitan suprem Bohățel, după-ce adecă pe baza unei depeșe telegrafice cu dtul din Cluj, batăr nefiind acesta propus din partea guvernatorului Mikó, presupunând că aceasta ar fi voința și pofta locuitorilor acelui district, însă ivindu-se pe osebite căi și mai ales în foile publice (Korunk, Pesti Napló, Közlény) cum că adunarea comunelor în 18/4 a ales unanim pe Butean de viitor căpitan suprem, și prin urmare aceasta poftă a așternut-o o deputațiune la guvern: Mikó — dânsul, — (Kemény) face atent pe Maiestatea Sa, ca după bunăvoința sa să se îndure a denumi de căpitan ori pe Bohățel, despre care se cam îndoiește a fi ales, neputând da crezământ de ajuns depeșei telegrafice, ori pe Butean, pe care l-ar fi ales locuitorii în adunarea lor în 18/4.

Înțelegând eu aceasta astăzi numai decât avui audiență la archiducele ministrul președinte Rainer, în care îl făcui atent despre intrigile ce se țes spre a-și putea ajunge scopul contrarii tronului și Românilor, descriind pe Bohățel și pe Butean cu colorile ce merită ambii, — și că reușind dânsii și aceasta, atunci noi nu vom fi în stare a lucra într'acolo, ca să ne putem plini promisiunile așternute în adresa cătră Maiestatea Sa — ma chiar nici obligați la senatul imperial —

provocându-se și Ardealul a trimite, și atunci cu bună seamă urmând ca tot-deaună toți Românii din Transilvania, apoi ce impresiune va face aceasta și în multimea de oficeri și alți bărbați inteligenți, cari au petiționat la Maiestatea Sa! La aceasta și mai multe, care nu se pot îndrepta hârtiei — îmi răspunse: că își aduce bine aminte că în aceea petițiune erau propuși Măcelar, Bologna și Bohățel (scriu așa, după cum se exprimă în. Sa archiducele) și îmi promisera, că îndată va cerca cum stă treaba și la rugarea mea va raporta Maiestății Sale spre a se putea împlini pofta poporului nostru; apoi fără de a-l mai ruga îmi spuse, că cauza codrilor va veni în zilele acestea în conferința statului. Și cât eșii eu prin odăile saloanelor acele mari, pe de altă parte coborîră și apucară cătră cabinetul împărătesc.

Acum ce mai pot face mai încolo, ce știu eu cum au curs desbaterile D-Voastre, eu m'am ținut și mă țin de petițiune și de depeșa telegrafică. Eu am cetit despre altă parte și epistolele private dela Balomiri, unde spune că ar fi strigat oamenii pentru Butean. Cu toate acestea cunoscând eu jurstările foarte bine, rămân consecuent scrisorilor ce mi-ați trimis. Cine poate ști, nu se pot face ceva întrebări la Dămian! Să se lățască și să strige în gura mare publicul că voiește numai pe Bohățel! Foile descrieră demonstrațiunile făcute la Doboca prin D. Bohățel, aceasta au deschis ochii unora din contrarii noștri. Cât voi primi epistola vă voi răspunde mai pe larg, ce mai poftiți dela mine. În urmă rămân cu toată reverința, al Reverendissimei D-Voastre sincer

V. Nașcu, m. p.

A 2-a zi după scrierea epistolei de sus în 13 Maiu i-a sosit lui V. Nașcu scrisoarea promisă

de vicar dimpreună cu o adresă către baronul Francisc Kemény, subscrisă de membrii comitetului executiv aleși în adunarea din 18 April 1861, în care îi spun, că poporațiunea din districtul Năsăudului dorește ca Alexandru Bohățel să fie numit de căpitan suprem.

Pe baza acesteia V. Nașcu în 14 Maiu de nou s'a dus la archiducele Rainer, apoi la baronul Fr. Kemény, cărora le-a arătat și documentat că telegrama trimisă de vicariul Gr. Moisil din Cluj, în 23 April 1861, când a fost o deputațiune la guvernatorul Emeric Mikó, e adevărată și dorința poporațiunii din fostul regiment al II-lea de graniță dela Năsăud este ca Alexandru Bohățel să fie numit de căpitan suprem.

Cum a umblat Nașcu în această cauză și ce a esperiat se cuprinde în următoarea epistolă scrisă către vicariul Grigore Moisil în Năsăud:

Viena, 14/5 1861.

Reverendissime!

Primind eri sară pachetul adresat mie cu toate ce mi-ați trimis, mai întâi vă mulțămesc de parale, de care aveam lipsă, apoi vă înștiințez ce am întreprins azi cu adresa către baronul Kemény, consultându-mă cu Ilustritatea Sa D. Pop V. și Moldovan, îmi pusei așa zicând larva pe față și mă dusei iarăși la archiducele ministru președinte — Rainer — îi arătai adresa și mai ales locul unde sta numele Bohățiel și subscrierile originale spre a-l convinge că, telegramul d. d. Cluj e bazat pe adevăr și prezidialul lui Kemény intrigă din partea partidei contrare mai ales în urmarea orațiunii lui Bohățel, ținută la restaurarea comitatului Doboca, — drept aceea în urmă mă rugai să se îndure a lua rugarea noastră în dreapta considerațiune, ca să nu cădem și noi victimă in-

trigilor plătite scump din partea contrarilor, care reușind ne-ar rîde, care ar fi de cele mai triste urmări și mahnire a tuturor Dlor officieri și altor bărbați de înțeligință, cari au subscris în numele locuitorilor suplicele. Răspunsul îmi fu, că Duminecă a vorbit despre aceasta cu Maiestatea Sa și așteaptă în scurt timp denumirea căpitanului suprem, numai să admanuez adresa lui Kemény spre a-l convinge și pe acesta despre starea lucrului.

Deacolo m'am dus spre a admanua aceea scrisoare baronului Kemény, care se afla în sessie cu consilierii și secretarii, acolo în fața acestora o primiră consiliarul guvernial Eder — răspunsu fu, că așteaptă în toate zilele denumirea să vină din cabinet. Eu le spusei, că această scrisoare e dovadă că opiniunea din „Pesti Napló“ și alte foi sunt false și telegramul d. d. Cluj e pe adevăr bazat, mă rog prin urmare a-și întoarce îndoiala ivită atât în telegramul acela, cât și în persoana mea; îmi promiseră a lua cauza în sessie.

Însă cum am înțeles au luat-o ca cauză pe cale prezidială, fiind-că n'au făcut nici o vorbă în sessia de astăzi despre aceasta. Bărboșii noștri numai cât cunoscără aceea scrisoare, însă Kemény nu li-o cetiră nici arătară astăzi, presupun că aici sunt cabale și intrigi blăstămate, țesute de trei părți: 1-ma dela maghiari, a 2-a dela târgoveni și a 3-a dela Demian, cari să-și fi câștigat subscrieri că il voiesc mai cu samă dela unii borgoveni, — unii târgoveni și câți-va someșeni ar fi de partida lui Butean. Ce să mai cugete omul, până când vor mai dura astfel de împărăchieri. Presupunem că Dămian în tot chipul a fi cauza cea cardinală, cunoscându-se prea bine cu toți consilierii dela ministru președinte și cu generalul adjutant Kreneville. Conte Bethlen Sándor et

companii sunt de partida lui Butean! Așa am înțeles că ar fi! Eu din parte-mi cunoscând caracterul pretendintelui, am făcut pașii cari îmi stă în putere, mai mult nu pot face; Domnia-Voastre încă v'ați pus atâta stradanie, acum după vorbele Dlui Bariț, atârnă dela domnitor și casa împărătească, care cunoaște starea lucrului. Și de nu iese până Dumineca viitoare denumirea, apoi cu bună samă s'au întreprins cercări secrete.

Ceea-laltă cauză cardinală a proprietăților va fi mâne în conferința statului; despre care lucru m'am incredințat la consiliarul de stat Flieser; acesta mi-a spus fără a-l mai ruga chiar și ministrul președinte și amicul Conrad fiind eri și la acesta, acum odată de trei săptămâni în coace, decând au stat actele la Kemény. — Conrad credea că aș fi dus din Viena. Acum în săptămâna aceasta cu toții zic, că se așterne lucrul Maiestății Sale, de abia aștept să-l văd acolo — de mă vor lăsa, vreu a străbate iară și a vorbi atunci cu Împăratul! Acum dară stau aici până va eși deciderea din cabinet. Cât voi înțelege despre denumirea căpitanului voiu da de știre pe drot. Inchei rămânând cu respect adânc, al reverendissimului Domnii-Tale multșamitor

V. Nașcu m. p.

Cele comunicate de V. Nașcu, după-ce au ajuns în Năsăud iute s'au lăfit în tot districtul, cauzând cea mai mare neodihnă, după-cum lui Nașcu îi scrise Florian Porcius.

73. Ultima întreprindere a lui V. Nașcu în cauza numirei căpitanului suprem. Numirea lui Alexandru Bohățel.

În 14 Maiu 1861 a predat V. Nașcu adresă făcută de comitetul executiv din Năsăud, cătră bar.

Kemény. Tot dela Năsăud la o săptămână după aceea în 20 Maiu 1861 s'au expedit la Viena două telegrame tot în aceea cauză, una către archiducele Rainer, în care îl roagă să urgeze numirea căpitanului suprem în persoana lui Alexandru Bohățel și astfel desmințesc faimele false colportate prin foi, despre cari s'a amintit în capitolul precedent, — o altă telegramă a fost adresată la V. Nașcu, amintindu-i, că au trimis una la archiducele Rainer. A doua-zi Marți (în 21 Maiu), Nașcu consultându-se cu bărbații români din Viena, s'a dus la baronul Kemény, dela care a stors ultima promisiune, că va stărui ca până Sâmbătă în 25 Maiu să fie numit Alexandru Bohățel.

După cum se va vedea din raportul lui V. Nașcu mai din jos, V. Nașcu a rugat pe baronul Kemény, ca pe baza adresei, ce i-a înmanuat-o încă în 14 Maiu să stăruiască pe lângă numirea lui Al. Bohățel, fiindcă știrile, pe cari le-au colportat gazetele ungurești sunt toate minciuni și întrigi, întocmai ca și știrile, că el ar lucra acolo în Viena pentru anexarea districtului Năsăudului cu Bucovina.

Baronul Kemény, după cum am amintit mai sus, — a promis „că va griji a se plini pofta cât va fi modru“, apoi a trecut la o chestiune, despre care V. Nașcu nu știa nimic. Anume în 3/15 Maiu 1861 pe „Câmpul Libertății“ dela Blaj, s'a ținut o feștanie, care fapt s'a timbrat de demonstrațiune contra Ungurilor și baronul Kemény chiar în ziua precedentă a primit informațiuni monstruoase, iar în ziua aceasta (21 Maiu) căpătase și o telegramă dela guvernatorul din Cluj, contele Emeric Mikó și acuma întâlnindu-se cu Nașcu și crezând, că acesta poate e orientat încă despre scopul acelei adunări demonstrătoare, a pus lui Nașcu mai multe întrebări și așa s'a încins între amândoi un dialog

interesant. Cu archiducele Rainer n'a putut conveni Nașcu în această zi, fiindcă era dus să primească pe Majestatea Sa Impărăteasa. S'a întâlnit însă a doua-zi în 22 Maiu 1861 (Mercuri) și rezultatul a fost, că în aceasta zi Majestatea Sa Impăratul, în tocmai precum a conces înființarea districtului Năsăudului după dorința poporațiunei grănițere, a numit și pe căpitanul suprem: „*Eu denumesc pe avocatul de țară Alex. Bohățelu, de căpitan suprem provizor al districtului Năsăud*“.

V. Nașcu, numai Joi în 23 Maiu a știut despre denumirea căpitanului suprem. Aceasta i-a spus-o și în 24 Maiu dimineața Reschmann, referentul archiducelui Rainer. De sine se înțelege, că Nașcu, această știre numai decât a dat-o mai departe pe drot la Cluj, lui Alexandru Bohățel, la „Gazeta Transilvaniei“ în Brașov și la Bistrița, ultima stațiune telegrafică pentru Năsăud. Ioachim Mureșan, cât ce a auzit despre numirea lui Alexandru Bohățel de căpitan-suprem, i-a gratulat telegrafic din Pesta la Cluj în limba latină următoarele: „Toți Români locuitori aici îți gratulează prin mine devotat ție la capitanatul din Năsăud“.¹⁾

Tot în 24 Maiu 1861 a scris V. Nașcu o epistolă către vicariul Grigore Moisil la Năsăud, comunicându-i dialogul avut cu baronul Kemény. Acest dialog, deși foarte interesant pentru caracterizarea lui Nașcu, din considerație că prezenta monografie a luat o estensiune prea mare, nu-l putem publica.

De-odată cu aceea epistolă a trimis V. Nașcu

1) Illustrissimo Alexandro Bohetielu

Clusium, Transilvaniae.

Omnes hic habitantes romani gratulantur ad Capitanatum Nasodini suscipiendum, per me tibi devotum.

Ioachimium Muresianu.

o altă epistolă locotenentului Petru Tanco, în care la fine adaugă :

„Va porni poșta, trebuie să sfârșească cu zisa psalmistului : „Gătați calea Domnului (nou), drepte faceți căile lui“. Știu că ați ridicat ieri vre-un pocal și pentru ceice „pentru cuvioase cauze nu se află aci“.

„Aci au ciocnit toți Români cu tineri cu bătrâni multe pocale pentru energia Domnilor dela Năsăud și fericirea lor, care va fi ca un column tare pentru toți Români. O ce vivaturi au întonat pentru domnul Bohățel. Nu știu pute-voi fi acasă pe când se va constitua districtul nostru, bucuros ași fi ! Muierii, de va fi prin Năsăud, mă rog spune-i că sunt sănătos — și poftesc asemenea. Salutare... la toți câți întreabă de mine. Pe d-ta sărutându-te rămân al d-tale sincer amic

V. Nașcu m. p.

Viena, 24/5 ziua târgului la Năsăud“.

Dintr'o scrisoare a lui V. Nașcu, mai dăm următoarele pasage marcante :

Mercuri spusei pe scurt lui Rainer, care se vede a avea cunoștință despre toate, — îmi promiseră a stăruii la Majestatea Sa, spre a se denumi supra-căpitanul după pofta grănițerilor și cauza pădurilor fondurilor încă cât de în scurt timp. Azi dimineată fusei la consilieriu Reschmann (refer. lui Rainer), îmi spuse îndată de denumirea D. Bohățel, și ceialaltă cauză va ieși cât de curând, fiind în mâni foarte bune (a bună samă într'ale sale mâni), cât se poate tot se face, încă puțină paciență. Voiam a mai da în scris un ursoriu, mă consultaram cu alți bărbați de ai noștri, cari cugetă, că mai mult a strica, de cât a ajuta la aceea, și așa caută să aștept atâta timp de sunt prea sătul. Denumirile la tabla regească încă nu au eșit.

Imperatorele zice în biletul său așa: „Ich ernenne den Landesadvokaten Alex. Bohățel, zum prov. Oberkapitän des Nassoder Distrikts“.

Trebue știut, că pe cât Ungurilor, atâta și Sașilor e districtul nostru un ghimp mare în ochi și au de scop în dieta mai de aproape a-l îmbucătăli!!

Decretul D. Bohățel poate pe Joia venitoare se va expeda de aici la Mikó. O flamură națională cuget a vă trebui acolo cu inscripțiunea următoare: „Virtus Romana Rediviva“, apoi — 15/3 1848 — apoi cealaltă „Für standhaftes Ausdauern in dem beschworenen Treue im Jahre 1848“, — se înțelege și românește, colori naționale.

Guvernatorul Emeric Mikó din Cluj, a fost telegrafic înștiințat despre denumirea căpitanului suprem în persoana lui Alexandru Bohățel și totodată pe cale prezidială i s'au dat anumite instrucțiuni. Decretul căpitanului suprem s'a purizat în 27 Maiu 1861, și a doua-zi prin guvernul din Cluj s'a trimis la Năsăud.

În Viena pe atunci se țineau conferințe ministeriale în cauzele Transilvaniei. Din Transilvania sosiau la Viena rapoarte, că Românii alungă pe amplexii unguri și nu se supun nici dirigiatoriilor noue săsăști, din care cauză Ungurii din dicasteriile din Viena, cari au sprijinit numirea lui Alex. Bohățel, numai nu-și mâncau mânilor de năcaz. Urmarea fu, că concurând Dr. Ioan Maior, care era concipist ministerial și translator al foilor imperiale, ca să fie numit în un post de agent al curții, ungurii au pus să concureze și alți doi de ai lor. Înțelegând despre aceasta Românii din Viena și văzând, că V. Nașcu știe străbate prin toate ușile dicasteriilor sfătuiră pe Nașcu, ca să protesteze chiar și contra ideii de a pune în acel post un ungur. V. Nașcu, s'a și dus în persoană la Schmer-

ling și rezultatul final a fost, că nu s'a denumit nici unul.

În 26 și 27 Maiu 1861, a fost V. Nașcu în parlamentul austriac, unde un deputat bucovinean Iliuț, învățător sătesc îmbrăcat cu suman, a vorbit românește și nemții l-au ascultat, apoi arhiman-dritul din Cernăuț a tradus vorbirea și în limba nemțească. Aceasta a însuflețit foarte pe Nașcu.

74. Cauza generală a dreptului de proprietate se încurcă.

Am văzut mai sus cu câtă greutate a exoperat V. Nașcu dela referentul Conrad, până ce cea mai mare parte a cauzei generale grănițarești a referat-o și s'a dat la baronul Kemény, apoi iarăși cu greu mare a scos-o și dela acesta. Am văzut și propunerea ministrului de finanțe Plener, din 17 April 1861, și după cum scrie prin 12 și 14 Maiu 1861, peste o săptămână avea să ajungă în conferința statului, adevă în 15 Maiu, după cum s'a încredințat la consilierul de stat Flieser, la ministrul președinte și la Conrad, cari toți au zis, că în aceea săptămână se va așterne și la Maj. Sa. În baza acestora V. Nașcu a fost scris la Năsăud, că mai stă prin Viena până va eși decisiunea din cabinet, fiindcă cu cauza districtului și numirea căpitanului suprem a isprăvit.

În 24 Maiu a fost V. Nașcu la consilierul Reschman, referentul lui Rainer. Acesta încă îi spuse, că cauza dreptului de proprietate va eși cât de curând, fiind în mâni foarte bune și cât se poate, tot se face, numai puțină paciență. În 27 Maiu scrie: „Ieri și azi nu am fost prin ministeriuri spre a putea ști ce e cu deciderea cauzei noastre, mâne mă voi duce și apoi vă voi scrie“. Umblând V. Nașcu, după aceea observă, că cauza se încurcă, căutând mai departe află că e încur-

cată și în fine, că e aproape perdată — după mai o jumătate de an de luptă.

În 31 Maiu până ce V. Nașcu se informă în toate dicasteriile despre starea lucrului scrie vicariului Grigore Moisil următoarele:

Viena 31/5 1861.

Reverendissime Domnule!

Cât sosii chiar acum de pe la dicasteriuri apucați până în mână spre a vă încunoștința cum mai stă cu deciderea cauzei noastre, pentru care aștept eu aci. Pe cum v'am scris în epistola mea din urmă, că au fost conferințe ministeriale în săptămâna trecută, în cari s'a pertractat și cauza regimentelor române, după cum am înțeles din izvoare sigure.

Nu știu cum să vă scriu, ca să nu vă întristați! Lucrurile respective propunerile ministeriului de finanțe așa le-au încurcat, cât acum iar stau unde erau când am sosit noi în Decembrie! Zic așa, fiindcă partida cea tare cerbicoasă a Sașilor și a Ungurilor a lucrat pe sub mână întru acolo, cât opiniunea referentului Conrad, care pentru regimentul nostru nu era așa nefavorabilă, acum să fie prin mai multe pretensiuni parte dela unele comune¹⁾ parte dela universitatea săsască și parte dela unii conți din țară²⁾ așa de încălțită, întunecată și încurcată, cât Imperatoarele nu s'ar afla în stare a decide cauza în favoarea grănițerilor, fiindu-i acum cu greu a-și trage cuvântul dat la desființarea regimentelor. La valea Rodnei stau morțiș Sașii pe aceea, că acum cu deciderea cauzei noastre să se continueze firul ori nodul acel gordian, care era la 1762 nedesnodat! Adecă fost-au locuitorii liberi ori ba? care lucru

1) Bistrița.

2) Keményeștii și Lăzăreștii pretindeau unii dintre munții revindicați. Haita, Marișelul etc., după cum se va arăta mai jos. *Autorul.*

ă stat pe timpul durării confiniei militare pus la o parte, și acuma îl încep din nou scoțând documente vechi, cu cari argumentează, că o comisiune mixtă a hotărât în 1764, că au fost neliberi! și prin urmare statul a desdaunat pe bistrițeni cu 12.000 fl. pentru valea Rodnei și 20 comune românești numai spre scopul înființării miliției, cedându-le Impărătesei Maria Teresia. Ma ce e mai mult, trag la îndoială și aceea, că sate românești nici că ar fi putut poședeza munții, fiind acele nelibere! Munții revindicați ar fi să se alodieze și așa să se tragă banii cari s'au adunat de pe munții aceia, cu cari să desdauneze pe pretentorii acelor munți, ca foști mai înainte proprietarii acestora, pentru scăpătata folosire din timpurile trecute.

Puteți cunoaște, că tremur scriind aceste șire, durându-mă în suflet și neputându-mă astâmpăra. Voind astăzi încă a vorbi cu Rainer, însă neputând intra până la 1 oră, am lăsat până mâne, cugetând spre a nu mă întârzia cu scrierea acestei știri triste. Voiu cerca mâne a avea audiență și fi voiu înșira toate, spuiudu-i că serviciul nostru una sută de ani cu toate ale noastre se vede a fi uitat chiar și de monarcul. Un ursoriu am gata, la care aclud scrisoarea Domniilor voastre din 6 Maiu „Herr Deputirter“! rugându-mă de rezoluțiune. Rezultatul vi l-oi comunica.

Consultându-mă astăzi cu bărbații noștri inteligenți, ce ar fi de făcut acum, concluzul fu: O deputațiune stătătoare din trei patru ofițieri pensionați dela ambe regimentele, care cât de curând să vie în sus spre a spune verde Imperatorului, că deoare-ce s'a îndurat a ne promite spre folosință chiar și munții revindicați, fondurile firește sunt ale noastre, însă constând atâția Sași și Unguri prin osibitele ministerii, cari trag învederat mai mult în favoarea națiunilor lor spre a-și

acoperi nedreptățile posteriorilor făcute și cășunate Românilor, decât a mulțami Majestatea Sa pe grănițeri, și cari în loc a da îndreptar spre a se putea decide cauza spre îndestulirea grănițerilor și împlinirea voinței Imperatorului, așa încurcă și întunecă cauza, cât necum încă în 10, dar nici în 50 ani, nu se va putea face aceasta, a-l ruga să se îndure spre a se compune o comisiune arbitrară, stătătoare din persoane de ale ministrului de finanțe, a statului și a cancelariei aulice, între cari să fie și Români, apoi câte un avocat renumit și așa să se poată informa de compromis (Schiedsrichter) a pune capăt cauzei atât de importante și trăgătoare.

Bine ar fi să vă înțelegeți cu frații Olteni, a căroră cauză stă mai rău decât a noastră, după cum înțelesei allodialisându-le toți munții și toate pădurile; pretensiune de desdăunare a bistrițenilor, am să capăt încă un protocol pentru munții. Așteptând curând răspuns mă recomând al Reverendisimei d-lor voastre sincer

V. Nașcu m. p.

În această stare critică a cauzei averilor grănițerești Vasile Nașcu, fără de a aștepta până când s'ar face ceva pași dela Năsăud în urma celor propuse în epistola de sus, că adevărat să se esmită o deputațiune nouă și să se ceară o judecătorie de arbitriu și totodată să se pună în conțelegere cu foștii grănițeri din regimentul I. de graniță (Oltenii), făcu o rugare către archiducele Rainer, ministru prezident, pe care i-o inmanuă în 4 Iunie 1861, care în traducere română e următoarea:

Altefă ces. reg.!

În audiența din 13 Dec. 1860 deputații din districtul fostului regiment al II-lea român de graniță cu petiția din 10 Dec. s'au rugat la Maies-

tatea Sa ces. reg. apostolică pentru regularea în calea grației a referințelor de avere a fondului și de posesiune din acel district. Cu această ocaziune Maiestatea Sa ces. reg. ap. prea grațios și-a exprimat cuvinte de compătimire pentru amânarea acestei cauze de 10 ani și prea grațios a adaus, că rezolvarea finală va urma în câteva zile. De atunci au trecut șase luni și prea umilit subscrisul deputat, care pe baza acestei prea înalte hotărâri petrece aici cu nu neînsemnate spese ale comunelor, încă până acuma nu s'a putut bucura de o prea înaltă rezoluțiune. Poporațiunea, deși așteaptă cu nerăbdare după *diciziunea finală*, totuși îl îndatorește pe umilit subscrisul, după cum arată aceasta scrisoare cu toată stima aici acludată, ca să nu mă duc, până când aceasta cauză nu va fi decisă prin prea înalta sancțiune.

Poporațiunea grănițerească a recomandat petițiunea sa în prea înalta grație, dânsa așteaptă și în urma acesteia de nou face prin aceasta rugare în calea grației împărătești. Alteța Voastră ces. reg. să binevoiască a dispune, ca petițiunea maiestatică înmanuată în audiența din 13 Dec. 1860 în fine odată totuși să se rezolvească în calea grației.

Cu toată reverința prea fidel și supus deputat al ținutului fostului regiment al II-lea român inf. de graniță 17.

Basil Nașcu, proprietar.

Viena, 4 Iuni 1861.

La aceasta petiție de urgență, pe care a înaintat-o în audiență în ziua aceia, archiducele Rainer l-a mângăiat pe V. Nașcu cu adausul ca să fie cu paciență 14 zile. La 11 zile când a scris vicariului Gr. Moisil epistolă despre starea critică a cauzei și la 7 zile după aceasta audiență (din 4 Iunie) la Rainer, scrie V. Nașcu vicariului Grigore Moisil următoarele:

Viena, 11 Iunie 1861.

Reverendissime Domnule!

Cu toate că cu două poște nu fusei așa de norocit a primi vre-o epistolă dela Năsăud, eu adresai într'acolo două, una cătră colega Petri în 8/6 și alta azi cătră amicul Porcius, prin cari am împărtășit câte ceva nou din capitala Vavilonului nemțesc. La acestea mă grăbesc a comunica și și unele idei ori proiecte, descoperite mie azi din partea Illustr. Domnilor noștri dela cancelaria aulică, la care de nu-i prea târziu, m'am învoit și eu. Aceasta ar fi:

a) îndată la adunarea generală dintâiu o adresă de mulțămită cătră Maiestatea Sa pentru grația dovedită cu autonomia districtului și denumirea căpitanului suprem după dorința noastră;

b) o suplică, în care să se roage pentru deciderea cauzei acești importante în privința averilor districtului, înșirând, că deputațiunea din Dec. 1860 așteaptă rezoluțiunea după grațiosul cuvânt Impărătesc, în care suplică se mai pot lua și alte puncte, ce ați cugeta spre a avea a vă ruga, cum ar fi concesiunea de congres și apoi dieta provincială, precum și menționarea pentru autonomia țării; fiind-că cum este prea cunoscut, comitatele din adunările lor generale au trimis adrese la Maiestate pentru uniune cu Ungaria și dieta la Pesta. În legăminte cu așteptarea aceasta îndelungată a deputațiunei după rezoluțiune cugeta Illust. sale, că ar fi bine când s'ar arăta lipsa unui agent de curte, care să fie român, căruia să-i poată încrede Românii cauze de aceste ca ale noastre. De nu s'ar face mențiune de congres ori dietă, însă de autonomia Transilvaniei să nu se uite. În tot chipul adresa de mulțămită și rugarea pentru deciderea cauzei, de agent pentru Români, și chiar și aceea, ca Maiestatea să se îndure prea grațios a ne da medalia de aur și

steagul cel rupt, cari sunt proprietatea dreaptă, numai a Românilor Năsăudeni. Ei au câștigat medalia, lor li s'a și dat steagul, ei în nenumărate lupte ei l-au apărat și la urmă ei l-au știut salvă! Aci cugetăm, că în jurstările de acuma și cu aceasta ocaziune mai nu se va refuza cererea.

Reîntrunirea comunelor militare la un loc e motiv ponderos, ca să ne dea aceasta decorare, la oare care dezbinare firește că n'ar fi fost atâta drept de a cere, dară acuma să se încerce, spre a se preda cu pompă la cei-ce au meritat-o.

Aduce-va Illustrul nostru Domn căpitan suprem venind doară cum i s'au scris de aci, trimite-le-ți pe calea oficioasă ori deadreptul, ori însărcina-mă-veți pe mine și Doct. Stefan Pop, trimetându-ne tot-odată și o împuternicire subscrisă de adunarea generală, acestea veți ști acolo ce să faceți, consultându-vă cu toții. Atâta știu, că câte proteste dela Români au venit în calea off. zac la cancelaria aulică, — nice unul nu s'a așternut Maiestății Sale.

Trecând și acele 14 zile, în care mi-au fost promise Inalția sa archiducele și ministru președinte că se va decide cauza, iar am să bat la ușă-i. Sunt îngrozit acuma de bălaurii acești mari. M. sa Domnul secretar D. Moldovan vi se închină cu sănătate și iar te întrebă primit-ai o epistolă dela D-lui din 25/5? Asemenea vă salută Illustr. sa Domnul consiliar Vasile Pop, rugându-te a saluta pe vărul Ilustrității Sale, pe Illust. Domn căpitan suprem de Bohățel, căruia i se închină cu sănătate și nepotul său de aci Alecsandru Nemeș cancelist aulic, Măria Sa D. secretar Dimitrie Moldovan și eu nemernicul, apoi Doctorandul de medicină D. Stefan Pop. Ceva noutăți din Vavilonul nemțesc, cuprinde epistola de azi — adresată D-lui Porcius la Năsăud, care o puteți deschide decumva e D-lui în Rodna.

În fine prea tare ne-ați îndatora, scriindu-ne despre ziua adunării generale și rezultatul acesteia, care cu sete îl așteptăm cu toții. Domnul Pioraș, fiind sănătos, te salută gratulând Illustr. sale D-lui căpitan suprem. Mikó încă nu e sosit aci. Cu multe complimente la toți în toate părți, am onoare a mă însemna Al Reverendissim D-lor Voastre stimător

Vasile Nașcu, m. p.

Pe sama archiducelui Rainer o adresă de mulțămită subscrisă de adunarea generală — încă n'ar strica, că merită, eu am învățat a-l cunoaște, inimă de om cu omenie, se cunoaște că au cercat universitățile publice și că nu-i cu căpătină goală, de aceea e pus în forma de curator Imperatorului, cred că chiar din partea casei domnitoare.

75. Incercarea lui V. Nașcu de a exopera numirea de judecători români la tabla regească ca for de apelațiune în cauzele grănițerești.

După cum a aflat V. Nașcu de încâlcită cauza fondului de montur și a dreptului de proprietate cu pretensiunile ridicate nu numai din partea administrațiunei fișcale de stat, cât și din partea partidelor private: comuna Bistrița, contele Lazar, Kemény și alții, V. Nașcu nu avea multă nădejde că în timpul de 14 zile, cât i-a promis Rainer, se va rezolva cauza în mod favoritor. De aceea în legătură cu petițiunea de urgență din 4 Iunie 1861, dată archiducelui Rainer ca ministru president, V. Nașcu mai pregăti o cerere adresată tot cătră arch. Rainer, în care era proiectat să ceară ca pentru cazul, dacă în urma pretensiunilor străine, ridicate asupra averilor grănițerești, unele cestiuni de drept ar rămânea rezervate, ca să se hotărască pe cale judecătorească, atunci la acele

judcătorii sǎ nu fie bǎrbați de naționalitate străinǎ, ci români, căci — zice Nașcu — numai atunci ne putem lăsa pe judecătorii, dacǎ acele vor fi reprezentate cu bǎrbați cari se țin de naționalitatea noastră.

Fiindcă tocmai propunerea pentru reorganizarea Tablei reg. din Transilvania, care avea sǎ aibǎ cea mai multǎ influință în cestiunile de drept ale poporațiunii foaste grănițere, era înaintatǎ la Maiestatea Sa spre aprobare, așa Maiestatea Sa sǎ binevoiască, ca la denumirea personalului judecătoreasc sǎ iee în considerare și bǎrbați de națiunea română și anume roagǎ pe archiducele Rainer sǎ exopere dela Maiestatea Sa, ca 1) Dupăce toate prezidiile dela oficiurile transilvane s'au ocupat cu maghiari și sași, acum cel puțin prezidentul tablei regești sǎ fie român și adecǎ consiliarul *Basiliu Pop*, care e propus în locul al 2-lea. 2) Dintre cei trei protonotari ai tablei regești sǎ fie cel puțin unul și anume sǎ se denumeascǎ *Iacob Bologna*, care e propus în locul al 3-lea. 3) Dupăce tabla regeascǎ are sǎ fungeze ca judecǎtorie de apelațiune pentru comitate și scaunele sǎcuiesti — cu escepțiune de scaunele sǎsești, posturile de asesori judecătorești dela acelea sǎ se ocupe în proporțiune de Maghiari și Români, la cari din partea Românilor recomandǎ pe *Măcelar*, *Orbonaș*, *Popovici*, *Stoica* ca asesori în cauze urbariale, *Gaitan*, *Roman*, *Butean*, *Dr. Raț*, *Vaida Ladislau* s. a. și în fine declarǎ cǎ noi Români de loc nu consimțim cu candidarea renegaților *Alois Pop*, *Pintye* etc.

Cu o tablǎ regeascǎ astfel compusǎ cugeta *V. Nașcu*, cǎ în caz dacǎ ar ajunge cauzele grănițerești pe cale de proces, s'ar mai putea spera ceva dreptate.

În 11 Iunie *V. Nașcu* s'a și dus la archiducele *Rainer*, ca sǎ-i prezinte și aceasta cerere

referitoare la restaurarea tablei regești din Mureș-Oșorhei, dar acolo în biroul lui Rainer a înțeles că Maiestatea Sa încă în ziua precedentă (10 Iunie) a sancționat actul de organizare a tablei regești. Informându-se mai de aproape V. Nașcu despre personalul numit la tabla regească află, că numirile s'au făcut întocmai după cum s'a propus din partea guvernului și a cancelariei aulice, fiindcă nu s'a întrepus nime ca să se schimbe acele propuneri. Astfel de președinte s'a denumit Carol bar. de Apor, protonotari trei unguri și între 11 asesori s'au denumit și 3 români. Insuși Maiestății Sale i-au fost bătător la ochi propunerile făcute și a întrebat că nu ar fi de lipsă și un Român de protonotar? Despre acestea, precum și despre pașii făcuți în cauzele grănițerești până aici V. Nașcu informează pe vicariul Grigore Moisiu la Năsăud cu următoarea epistolă:

Viena 12/6 1861.

Reverendissime domnule vicariu!

V'am fost scris alaltăeri, că am gata în legătură cu ursoriul din 4/6 altă suplică, care voinde ieri a o admanua archiducelui Rainer, iată că și înțelesei în biroul său — că „denumirea respective reorganizațiunea tablei regești s'au sancționat de Imperatorele încă ieri“, — așa aflai a fi de prisos a o da în luntru — o copie vă împărtășesc aci la finitul epistolei acesteia, din care veți putea înțelege, ce dificultăți în privința pretenșiunilor stau în calea deciderii. Kemenyeștii și Lazareștii pretind, precum am înțeles, unii dintre munții revindicați: Haita, Mireșelu etc. etc., comunei Bistrița nu i se pare desdăunarea promisă în anul 1762, fisușul pădurii, ce se afla în descrițiunea ori Transpozitions = instrumentul ca alodiaturi răscumpărate de erar dela Bethlenești și Lazarești (la târgoveni), grădinile cu obiecte și și cele vacante.

O copie a ursoriului meu dtto 4/6 încă urmează aci. Implinindu-se 14 zile, iar mă voiu duce la archiducele rugându-mă de rezoluțiune, după care aştept mai mult de 6 luni. Reorganizarea tablei regeşti. Preşedinte : Apor, protonotari: Emerich Gálfalvi, Stefan Kováts, Alexius Dosa, Assesores : (dintre cei vechi) Carl Maurer, Nicolau Teleki, Johann Gal v. Hilib, Gregor v. Baranyai; de nou: Alois Pop (ca români) Iacob Bologa, Gregor Sebeştjén, Stefan Füleii, Stefan Kovats, Mihael Orbanaş, Ladislaus Kabos. Supernumereri assessores: Anton Stoica rom., Iohn. Bodola, Ladislaw Vaida român, Johan Sandor, din cei vechi Gregor Földvári, Josef Szalanczi.¹⁾ La toate s'au observat după propunerea guvernului şi a cancelariei, văd că în contră n'au făcut cineva ceva batăr. Atâta cât întreabă Imperatorele, au nu ar fi de lipsă şi un Român de protonotar? şi aud că în zilele acestea se va face propunere. Vedem şi aici câţi Români s'au denumit! Comisiunea permanentă română nu ştiu de a făcut ceva paşi în privinţa aceasta.

Acuma ar fi foarte de lipsă, ca de acolo din provincă să se facă paşi energici de cătră capii bisericilor, a districtelor şi comisiunei permanente române prin suplici la Imperatorele, că deoare-ce la aceasta reorganizare așa de neînsemnat s'au băgat de samă, că naţiunea română să fie mai bine reprezentată cu bărbaţi din sinul său, să se îndure acuma, când provoacă pe cancelaria aulică ca să mai propună spre denumire de a 4-a protonotar român şi totodată încă şi de un asesore ordinar şi apoi câţiva supernumerari, iar dintre români, (fiindcă așa sună mandatul împărătesc, cum am înţeles azi mai bine).

Se poate că va serie careva de aici Exelen-

¹⁾ Acestea denumiri s'au publicat şi în „Gazeta Transilvaniei” din 14 Iunie 1861 Nr. 48.

ției Sale Mitropolitului și Episcopului Șaguna — însă nu strică, dacă îți serie și dela Năsăud despre aceasta Excelențiilor Sale, apoi chiar să trimiteți și din I-a adunare generală întru acest senz o rugare la Imperatoarele.

Epistola Ilustrisimului d-lui Căpitan suprem, aveți bunătate a i-o admanua cu respect din parte-mi și din întâmplare când nu ar fi acolo a i-o trimite pe postă la Cluj.

Aici toți Românii așteaptă știri îmbucurătoare dela Năsăud, însă nu puterăm primi de când mi-a scris fratele Petri din $\frac{3}{6}$ ceva. Jurnalele regimului scriu astăzi cu bucurie despre cuvântarea energiosului ablegat la dieta din Pesta: Vincent Babeș, care au cauzat mare sgomot între Sciți²⁾.

Alte noutăți nu sunt de însemnat. Primiți închinăciune dela Ilustr. Domn consil. Pop, secretarul D. Moldovan, concepist Pușcariu, cancelist Nemeș, apoi multe complimente dela Doctorandul Ștefan Pop și în urmă dela mine, care mă însemnez cu toată reverința, rugându-mă a spune salutare la colegi-mi și toți binevoitorii a Reverendissimei Domniilor Voastre umilit V. Nașcu m. p.

P. S. Chiar acum primirăm știri dela Sibiiu că D. Barițiu, Macelar și Hanea ar fi pornit de acolo spre Viena, convenind cu dâșii vă voiu serie.

76. Organizarea districtului Năsăud sub căpitanul suprem Alexandru Bohățel.

La începutul lui Iunie 1861 dela Năsăud au fost invitați pe cale ziaristică toți amployații născuți în regiment și cari se aflau aproape în Ardeal ori peste Carpați, ca să meargă în persoană, ori să-și facă pașii ceruți de o eventuală împărțășire la organizarea districtului lor.¹⁾ Căpitanul suprem

²⁾ Acea cuvântare a ținut-o în 11 Iunie 1861 în contra proiectului de unire a Ardealului cu Ungaria. Vezi vorbirea publicată în Gazeta Transilvaniei din 1861 Nr. 46.

¹⁾ Vezi „Gazeta Transilvaniei“ din 1861 Nr. 42.

Alexandru Bohățel, în un circular tipărit cu dato Cluj, 6 Iunie 1861, trimis în toate comunele din district, apoi la inteligenți din diverse părți a anunțat, că pentru a i se face instalațiunea prin comisarii guverniali comitele *Gabriel de Bethlen*, consiliar și *Alexandru Pál*, secretar guvern. și spre a se putea organiza districtul a statorit a se ținea congregațiunea districtuală pe 18 Iunie st. n. 1861 în Năsăud.²⁾

În 15 Iunie 1861 după amiazi pleacă căpitanul suprem Alexandru Bohățel din Cluj, însoțit de un număr însemnat de inteligenți atât din Cluj cât și de pe la Sibiiu, Blaj, Alba-Iulia, Abrud și din alte părți.

Aceasta călătorie a fost în înțelesul strâns al cuvântului o călătorie triumfală, a cărei splendoare a ridicat-o întreg ținutul dela Cluj până la Năsăud.³⁾

Congregația marcală s'a ținut în 18 și 19 Iunie 1861 sub prezidiul lui Gabriel Bethlen, comisar și consiliar guvernial, care a deschis adunarea în *limba română* prin o cuvântare plină de zel constituțional, apoi denumi pe *Ioan Florian* de notariul congregațiunii, care ceti decretul guvernial, prin care universitatea districtului se încunoștințează despre denumirea lui Alexandru Bohățel de căpitan suprem.

Acesta depune jurământul în limba română, apoi comisarul Gabriel Bethlen îi ținù ad personam o cuvântare de felicitare în limba maghiară, apoi lasă ca aceea cuvântare să se cetească adunării și în limba română. Căpitanul suprem mulțami în numele său comisarilor guverniali prin o cuvântare în limba română, apoi notariul Ioan Florian le mulțami în numele districtului „însă cu toate că el este mic de statură — zice corespon-

²⁾ Vezi „Gazeta Transilvaniei“ din 1861 Nr. 44.

³⁾ Aceia călătorie e pe larg descrisă în „Gazeta Transilvaniei“ din 1861 Nr. 48, 50, 51, 52.

dentul Gazetei — dar cât este tot era gură, cât apucă pe toți mirarea“ — în vorbe rari și cu ton apăsător arată mai întâiu luptele poporului purtate de Vasile Nașcu până când s'a denumit bărbatul dorit.

După vorbirea aceasta comisarii se depărtară și prezidiul îl ocupă căpitanul suprem. S'a ales un comitet provizor de 242 membrii din toate comunele în proporțiunea numărului locuitorilor, dar așa ca acest comitet, afară de trebile organizațiunei și primirea actelor, în alte afaceri secundare să nu se lase.

Așa s'a început prima organizare a districtului.

Pe când în districtul Năsăudului au decurs festivitățile amintite mai sus, Vasile Nașcu sta în Viena între cele mai mari nedumeriri despre soarta celorlalte cauze grănițerești cuprinse în petiția maestatică din 10 Dec. 1860, și își aștepta eliberarea din sclăvia Vavilonului nemțesc, după cum scrie în o epistolă din 16 Iunie 1861 către Petru Tanco, căruia îi împărtășește că anumite obiecte le va duce singur la Năsăud „când îmi va ajuta Atotputintele să vin la patria cea dorită; însă ziua și luna nu e știută când va să pornesc, fiindcă deciziunea poate e încă departe. Voiu auzi mâne ce a mai zice archiducele Rainer, fiindcă de 14 zile nu i-am molestat.

Atâta am înțeles, că deciderii în cauza munților revindicați are să premeargă o reambulațiune în vara aceasta pe fața locului. Trebuie dară avut grijă, că denumindu-se la aceea comisiune toți membrii maghiari ori sași să nu se primească, ci protestând să se pretinză, ca să fie jumătate membrii români“. Mai departe îi comunică.

„Domnii noștri cugetă a fi foarte de lipsă o deputațiune aleasă în adunarea generală spre a veni înapoi și încă cu Illustritatea sa Domnul

căpitan suprem. Decumva nu-i trecut ar fi bine să alegeți între membrii onorari ai comitetului și pe Domnul căpitan Schottl, Andrei și Antoniu Mocioni, Eudocsiu, George și Alecu Hurmuzaki, Vincent Babeș, Alois Vlad și alții cari ați cunoaște de pe câmpul literaturii și a publicității ca români zeloși și sprijinitori ai noștri.“

77. Vasile Nașcu la consilierul de stat baronul Geringer și iarăși la Conrad.

În jumătatea a 2-a a luni lui Iunie 1861 cauzele grănițarești erau împărțite în mai multe locuri.

O parte era în consiliul statului, unde era însărcinat consilierul de stat baronul Geringer cu revidarea lucrurilor referentului Conrad, o parte în ministeriul de finanțe. Cauza munților revindicați stătea la cancelaria aulică a Transilvaniei, ceealaltă a fondurilor și a pădurilor era parte la archiducele Rainer, parte în alte ministerii. Vasile Nașcu trebuia să colinde dela un dicasteriu la altul. Până în 22 Iunie a umblat la baronul Geringer și la referentul Conrad.

Tot în acest timp se aștepta la Viena și o deputațiune de fruntași români dela Sibiiu și din alte părți pentru a exopera ținerea unui congres național românesc. Nașcu îi aștepta la drumul de fer, căci cum scrie dânsul :

„Vreau a-i însoți și purta, fiind-că știu pe tot locul unde e de bătut la ușă!“

Despre cele pertractate cu baronul Geringer, referentul Conrad, precum și despre alte lucruri de interes public a raportat la Năsăud lui Petri următoarele :

Viena, 22/10 VI Sâmbăta Rusalilor 1861.

Dorite frate!

Am aflat mai ieri, că în consiliul statului este însărcinat cu revidarea lucrurilor referentului

Conrad: baronul Geringer, consilier de stat, l-am rugat și pe acesta făcându-l atent la serviciul grănițerilor, la suferințele cele multe pentru tron și Impăratul, apoi la starea de sărăcie, în care au ajuns la anii 48 și 49, în urmă cu desființarea și stoarcerea contribuțiunei și atâtea dări pentru catastru etc., etc.

Drept aceea să se îndure a lua toate aceste la cumpănă dreaptă spre a ni-se decide acuma cauza după cuviință, merite și dreptate, care așteaptă grănițerii dela Impăratul, presupunând că nu ne va încurca în procese cu fișcu ori cu erariu militar sau alte corporațiuni și comunități.

Răspuns: Incât m'am putut încredința din acte, cuget că deciderea nu va fi nefavorabilă pentru grănițeri, mai ales pentru regimentul al II-lea, tot lucrul nu s'a putut duce la capăt în desbaterile avute acum de mult timp, însă în câteva zile se va fini.

Mai cercat-am după aceea și la ministeriul de finanțe, unde înțelesei, că a lăsat Conrad a i-se duce vre-o câteva pachete și anume: l-am aflat ciurbălind nu știu ce, cam cu gura altuia mi-a spus și el, că acuma îndată a fi capătul. Eu m'am scăpat a zice: Poate nici anul nu se va împlini! nu, nu: acuma cu toate se va alege în vre-o câteva zile, tot așa ai zis! Nu știu ce acte și documente vechi a mai cercat Conrad la cancelaria aulică și la ministeriul de resbel — nu se mai satură de câte are, trebuind a-le duce doi servitori pe un căruț până la ministrul președinte. Ieri nu a fost în conferință cauza noastră, că căutând pe Geringer în cancelaria sa, mi-se spuse: că locește în Baden și numai la conferințe vine. Mai schimbă cu abună-samă spre bine și nu spre rău, de aceea a mai dus multe îndărăpt Conrad, și tot cerea documente, căuta-l-ar pe lângă apă. Azi voi

vedea fi-va în consiliul statului conferință, ca să știu, când se va așterne tot Imperatorului. De „finit creștinesc cu pace“ nu am speranță curând, fiind-că se freacă în desbaterile conferențiale. Se vede, că Impăratul are voie adevărat spre a ne îndestuli, însă contrarii vechi și neadormiți se opintesc cu tot deadinsul spre a-și continua nedreptatea de secolii de ani.¹⁾

78. V. Nașcu în audiență la archiducele Rainer în 23 Iunie 1861.

În epistola din 16 Iunie 1861 către Petru Tanco amintește Nașcu, că de 14 zile nu a mai molestat pe archiducele Rainer și așa va merge în 17 Iunie, dar n'a putut căpăta audiență până în 23 Iunie. Despre aceea audiență raportează Nașcu la Năsăud într'o epistolă mai lungă, adresată către vicariul Grigore Moșil. Aceasta epistolă în estras e următoarea :

Viena, 11/23 Iunie 1901.

Reverendissime Domnule!

Neputând până azi dobândi audiență la In. Sa Archid. Rainer, de aceea nu v'am scris mai iute, ci sosind chiar acuma la 2 oare d. a. acasă, mă grăbesc a vă împărtăși efectul ce-l adusem.

Mai întâi i-am mulțămît în numele districtului nostru pentru denumirea căpitanului suprem după dorința poporului, înlăturând toate intrigile unor

¹⁾ Aici vorbește despre deputațiunea dela Sibiu, apoi comunică că ziarele maghiare „Korunk“ și „Közlöny“ nu încap de districtul nostru. Nu se rușinează a scrie, că ar fi fost cu dreptul a se anexa districtul Bistrița, comitatului Doboca, Cojocna și Turda, dela care au fost desbinat cu înființarea confiniei militare. În fine vorbește despre documentele referitoare la încorporarea Văii Rodna cu Bistrița.

anumiți contrari, (la care zimbînd a rîde zise : wegen Bohetel), îl rugai a aduce această mulțămîță și Maiestății Sale Imperatorului, căruia atîta, cît și la toată casa domnitoare avem noi Românii și mai ales grănițerii foarte multe de a mulțami, — înșirîndu-i despre ridicarea institutului prin Iosif II., ajutorirea în foametea din 1813—1817, iertarea contribuției în 1804 și acum autonomia districtului și denumirea și punerea în fruntea acestuia a unui bărbat, sub a cărui conducere avem cea mai bună speranță de o înflorire în grabă, în interesul înaltului regim atîta, cît și a noastră, asigurînd din nou despre credința, loialitatea erezită dela străbunii nostri a le ținea neclătite și a le păstra și străplînta posteriorilor nostri.

Două acte grațioase, acum proaspete imi însuflă încrederea și speranța, că în regim și osebit grația Majestății Sale și a casei domnitoare se va îndura atîta de trasă și împinsă decidera a cauzei noastre de o mare importanță, fiindcă privește la subsistința noastră, — cît de îngrabă spre bucuria grănițerilor, care cauză pe cît înțelesei și pe cît văd zace incurcată mai tare ca înainte de un an, — în loc de a se descurca, (arătîndu-i pachetele noastre zăcătoare pe olaltă pe polița unei ferești), cu inima dureroasă m'a silit a-mi descoperi această amânare a unei cauze așa de importante, care, în loc de a se decide prin un act de grație împărătească, se pare a se îndrepta la calea legii, care lucru ar fi destul de trist pentru sermanii grănițeri, cari se razimă în grația Imperatorelui, căruia i-au servit și și-au sacrificat toate mai un secul, și nu puteau crede, ca să-i dee de pradă contrarilor lor, cari ne-au tras în zecimea trecută și fondurile și interesele acestora restante dela 48 încoace în sumă de 20.000 fl. și dacă se ivesc acum pretinzători a unor munți ori păduri, ju-

dece-se cu regimul, noi nu avem cu ei ceva, și ce drept ar fi acela a ne trage fondurile spre a-i desdăuna ususfructul de pe timpul trecut. Așa nu e de sperat, că va fi decidera în favoarea noastră, pentru aceea mă rugai a-mi spune odată, ori de pot aștepta rezoluțiunea, care ne-o promisera Majestatea Sa, ori doar își trage acum cuvântul împărătesc, și până când voi fi purtat cu vorba numai?

Puindu-mi mâinile pe umeri răspunse: „Majestatea Sa și regimul sunt însuflețiți spre a decide cauza aceasta foarte complicată de cu bună samă favorabil pentru grănițeri, însă domnii referinți din diferitele ministerii, cari cu lucrul acesta sunt foarte ocupați și acum și cu parlamentul, lucrul însă nu e pus la o parte, ci se află câtva la cancelaria aulică și cel mai însemnat e aici, și înainte de două săptămâni nu se poate decide, până nu se vor putea informa din volumul acesta toți domnii referinți ai tuturor ministeriilor, că altminterile nu se poate decide.

Starea lucrului nu e așa de tristă, pe cât o judeci d-ta. Lucrul referintelui Conrad nu s'a schimbat, însă înainte de a mai veni în conferința ministerială, e netrecut de lipsă, să se informeze cu toții din acte, care nu se poate mai iute ca în două săptămâni și apoi se va decide. De bunăvoința In. Impărat și a noastră te-ai putut convinge, dându-vă autonomia districtului și căpitanul după dorință, prin urmare și în această cauză nu te despera, că a bună samă se va decide spre binele grănițerilor, însă vei trebui să mai aștepți; despre mulțămăta voi încunoștința pe Maj. Sa“.

La aceasta ocaziune i-am admanuat un ursor pentru decidera cauzei acuma după 6 luni, accludând totodată un exemplar din suplica din 10/12 1860 și scrisoarea intitulată către mine: „Herr

Deputirter* din 6/5 1861, au cetit ursoriu și l-au dat referentului său consiliar de curte Roschmann, apoi au eșit din cabinet cu un adjutant colonel. Rămânând eu cu Roschmann, am prins a vorbi mai liber încă: adecă în 10 ani vezi bine, că s'au strâns atâta bală de acte, însă acuma iar de 6 luni să nu se poată decide o cauză lămurită din destul, e ceva peste așteptare și neauzit, ma chiar o batjocură, care poate se va publica prin jurnale! Dacă nu voiește cineva a ne îndestula, binevoiască a ne da rezoluțiune la suplică acuma după 6 luni, — rea ori bună, și nu ne poarte cu vorbe, ca pe prunci; binevoiește a vedea, ce-mi scriu mandanții mei în acluzu sub //., și vă veți încrede, că nu e lucru de glumă a ne purta atâta cu vorbe. De își va trage vorba Majestatea Sa, bine, retrăgă-o, dechierați-ne de iobagi, dupăce l-am servit 100 ani cu credință, ca să-și poată deschide ochii și frații bănăteni și Croați, spre a se convinge, cum ni-se răsplătește nouă!

Mai multe nu-ți pot spune, — zise acesta, decât ți-au spus In. Sa Archiducele. Cauza munților revindicați stă la cancelaria aulică a Transilvaniei, cealaltă a fondurilor și a pădurilor parte e aci, parte în alte ministeriuri și până nu ne vom informa cu toții, nu se poate decide, nime nu voiește a se decide spre dauna grănițerilor, de aceea poți fi încredințat!

Lucrul e foarte complicat și încurcat și neputându-se revida în continu, trebuie firește timp mai îndelungat. Până acum nu e decis lucrul nici bine, nici rău! mai multe nu pot a-ți spune.

Eu îl rugai să binevoiască din parte-i a ne sprijini cauza, ca cât de curând să se decidă, că, pe cum se vede din acluz //., eu sunt îndatorat a aștepta rezoluțiunea aci în Viena, și că cele 44 comune au avut spese însemnate cu călătoria de-

putațiunei și zăhovirea de 6 luni pe aci, drept aceea judece, când m'aș reîntoarce fără rezoluțiune, ce impresiune rea ar cauza în popor.

Imi spuse, că cât lucru se adună aci, nu-i modru mai îngrabă, fiindcă dânsul chiar în urma lucrului de zi și noapte a căzut câteva zile bolnav; ce i-a fi cu putință printre altele le va strecura și volumele acelea. Asta-i starea cauzei, am iernat eu, și acum să și verez pe aci? Fiind sănătos, dacă îmi împuneți, aștept, însă pe două săptămâni voi avea cu ce subzista, dar apoi chiar de ar fi capătul nu voi avea spesele călătoriei.

Cuartirul cu alt consoț plătim 19 fl. la lună, viptul ordinar, numai să nu mă bolnăvesc mă ține la 2 fl. pe zi, apoi spălatul, mănuși și alte spese pela câți portari și servitori prin diferitele decasteriuri! Dacă ungi bine, mergi, când nu am de ordănit cu umblări, decopiez mereu la documente foarte bune pentru noi, când am fi siliți a-ne apuca de proces formal cu fișcu ori Bistrițenii ne vor prinde foarte bine, fiind acestea multe latinești, la toți binefăcătorii, dătătorii și decopietorii trebuie spălare bunișoară.

O cauză pentru recursul ostașilor Rocnei se află la Domnul consiliar V. Pop, a munților revindicați la Domnul secretar D. Moldovan și concepistul aulic Pușcariu, pe cari i-am informat și mă provocară a le da deslușiri despre starea lucrului. Atâta mă mai bucură, că au picat în mâinile acestor bravi. Ambii vă salută, D. Moldovan vă întrebă, primit-ați o epistolă dela Dsa?

Kemény se vede a fi făcut un fiasco bun cu cabinetul puindu-i pe contrapropunerea în favoarea lui Butean, dând telegramul meu de fals-indorso: Ich ernnene den Alexander Bohățel zum prov. Oberkap. des Nass. Distrikts. Intru acele se rugară spre a se denumi Butean și nu Bohățel

..... 1)

Protocolul adunării din 18/4 s'a retrimis guvernului la Cluj deoarece s'a denumit căpitanul; l-au cetit Ungurii și Sașii de aci cu ochii înarmați și și i-au frecat foarte²⁾).

Pe cât am înțeles s'au recomandat mulți de vice-căpitan — eu din parte-mi aș fi pentru Ioachim! Îți descoper și aceasta spre a face pe unii Domni de ai noștri atenți, să nu se prea bulzească la oficiuri nouă — având drept de a pretinde acuma ori la finitul anului — penziune, — ca să nu-și peardă pe aceasta din urmă; fiind-că așa se decide o cauză venită la întrebare. Lase loc la cei-ce n'au servit 10 ani și la cari nu e îndoială, că și după dietă vor rămânea în serviciul acest nou. Aci se lucră la un normativ la propunerea Guvernului provincial — după care comiții sau căpitanii supremi ar avea leafă 2000 — 1500, — vicecomiții 800 și 600, protonotarii 700—600, asesorii 300 fl. însă cuget că comunelor concernente le stă în voe a-le da mai mult, dacă vor vrea să aibă bărbați vrednici.

Acest normativ iară se vede a fi o cursă pusă românilor spre a se feri de ea — să nu primească deregătorii — și așa să între numai Unguri și Sași! cari au alte scopuri infernale!

1) Aici comunică, că Pușcar aduna materialul spre a eda un apendice la comentariul său din 1854 referitor la cauzele grăniterilor noștri. Totodată amintește și o mapă despre teritoriul grănițăresc din 1817, pe care a împrumutat-o Nașcu ingineriului Burghardt dela Bistrița și zice să o reclame în numele lui.

2) Acesta e protocolul din 18 April 1861, pe care l-am publicat întreg mai sus. Acest protocol l-au fost predat guvernatorului conte Mikó în Cluj în cauza denumirii căpitanului suprem și de acolo a sosit la Viena după ce s'a întâmplat denumirea.

Ilustrității Sale Domnului căpitan suprem i s'a scris de aci îndată după congregația generală, să vie cu o deputațiune încoace — de vă veți învoi unul ori doi vor fi de ajuns — aicea mă voiu alătura și eu cu aceia. Inșă spese și iară spese! Firește că destul de scump ne-am câștigat autonomia și căpitanul, inșă și mulțămăta e netrecut de lipsă.

Având norocire a conveni, mai multe voiu spune cu gura³⁾. Domnul căpitan Tomuța și locotenentele suprem G. Pop nu înceată de a mă bombardă spre a face aci eu pașii la locurile înalte, că să se trimită flamura decorată cu medalia⁴⁾ celor ce se cuvine, adecă de eternă suvenire, la Năsăud.

De veți trimite încă pe cineva în coace ori veți face vre-o adresă de mulțămătită cătră Maiestatea Sa, atunci bine ar fi să vă rugați cu alta și pentru aceea monetă. Eu nu mă țin competent și împuternicit a încerca aceasta singur, nice că mi-ar da cineva crezământ

De când ați primit știrea denumirei căpitanului nu îmi mai scrie careva, să știu și eu cum ați primit aceea știre, cine și cari sunt care să-i alegeți în diregătoriile districtuale. Eu cu toată poșta am calculat să primiți știri dela mine; inșă eu nu primesc acum de mult. Fratele Petri ar putea face aceasta. In urmă vă mărturisesc, că așa am fost de mahnit, întristat și amărât de vreo câteva zile, cât era gata să pic la pat, — inșă azi m'am mai liniștit și mi s'au mai îndepărtat norii, ce-mi stau pe capul meu. Cauza a fost ce v'am scris în epistola din urmă,

³⁾ Aici după multe altele zice Nașcu, că ar fi bine să se aleagă în vre-un post și Ioachim Mureșan, care pe atunci nu avea post.

⁴⁾ Vezi despre medalia la pag. 52.

azi m'am incredințat mai cu ales. Numai sănătos să fiu și de mai aveți și puteți a-mi mai trimite (bani) să pot subzista, eu sunt învoit și rezolut a fi în așa lungă așteptare de deciderea cauzei — fiind-că nu de grabă va putea veni cineva dela Năsăud în cauze de acestea pe aci, unde și dacă stai mai în toate zilele la spatele și de capul birocaților tot nu-i doamne ajută, dară dacă îi lași.

De casă și economie nici să 'mi vie ceva în cap! Nu ași fi crezut a mă amâna așa de lung timp. De-mi va fi muierea prin Năsăud mă rog a-i spune că sunt sănătos! Inchiind și rugându-mă a spune din parte-mi la toți Domnii multe complimente, am onoare a mă recomanda cu toată reverința Al Domnielor-Voastre stimător:

V. Nașcu.

În comitetul districtual din Năsăud s'au făcut alegerile amploiaților. Vasile Nașcu a fost ales de asesor. Ioachim Mureșan nu a fost ales, fiind-că dânsul a fost dechierat într'o epistola scrisă cătră popa Lazar, că numai un post cu plată de 1200 fl. e aplicat a primi. Acestea aducându-se pe tapet în comitet, căpitanul Bohățel a zis: „apoi nu avem post de dânsul, căci și vice-căpitanul nu va avea mai mult de 800 fl. . . Amploiații disponibili au primit posturi numai sub condiții și n'au jurat¹⁾).

Tot în acel comitet s'a ales o deputație, care să călătorească la Viena pentru de a esprima mulțăminta Maiestății Sale pentru înființarea districtului și denumirea căpitanului suprem. În acea deputație a fost ales și Vasile Nașcu și Ioachim Mureșan. Despre aceasta din Năsăud pe Nașcu

¹⁾ Epistola lui V. Petri cătră Nașcu.

I-au încunoștiințat telegrafice, ca să facă adresa de mulțămită și să câștige audiență. Nașcu îndată ce a primit telegrama, având o epistolă deja scrisă, la acea face următorul apendice:

„Sosind acuma din parlamentul germân-slovean — aflai telegramul de azi. Bine, eu astăzi nu pot să umblu prin diferitele ministeriuri, mâne încă așa; poimâne mai întâi voiu cerca la ministru președinte, apoi la Schmerling și la cabinet și dobândind, rezultatul vă voiu telegrafa. Eu cuget și așa voi face rubrumul *„adresă de mulțămită pentru dobândirea autonomiei districtuale și denumirea căpitanului după dorința poporului“*.

Vom vedea ce-mi vor răspunde, numai să nu mă îndrepte la Kemény ori la Mikó. In tot chipul Luni voi face pașii și rezultatul îndată vi l-oi comunica“.

Din aceste șire se vede, că și o adresă de mulțămită către Maiestatea Sa nu se putea face fără aderarea guvernului său.

Am arătat mai sus propunerile contelui Mikó și bar. Kemény, cari erau contrari dorințelor grănițerilor și de acea se temea V. Nașcu să nu-l îndrepte la aceștia și cu adresa de mulțămită.

Vasile Nașcu tot în 30 Iunie 1861 a scris despre starea lucrurilor și locotenentului primar George Pop, care pe atunci era în Italia la Udine. Totodată i-a comunicat numele oficianților aleși precum și că s'a esmis o deputațiune pentru a duce mulțămita la Impăratul. La acelea George Pop în 5 Iulie 1861 îi scrie lui Nașcu următoarele:

„Mult dorite frățioare!“

Răsplătească-ți cel de sus pentru atâta ostenală și bunătate, ce ai pentru mine, că eu îți mărturisesc, că nu mai sum în stare a-ți mulțami după cuviință pentru toate câte m'ai obligat.

Răspunsul tău din 30/6 m'a rădicat în ceriuri dela o nerăbdare, ce mă cutropea amar. Nu știam nimic despre Năsăud cu toate că dela 18 incoace era timp destul să-mi vină 2—3 rapoarturi de acolo. Tu m'ai îmbătat de fericire cu împărtășirile făcute. Urându-ți toate din inimă, Domnule asessor, iti descopăr, că corpul împiegaților mă mulțamește, că au venit câți-va bravi din atară, și nu s'a înlocat nici un ofițir, a fost dorința mea. Că au fost clemenți cu Georgița, încă bine, usturat e de ajuns ca să fie om. La fouduri încă nu văd administratori, acolo pe bunul Tanco să nu-l lăsați afară. Că a rămas Ioachim, e firește la pretențiile sale. Trimiterea deputațiunei la mulțămită e un act, decât care nu se poate mai bun. Cu aceasta ocaziune lesne veți face câțiva pași înainte în privința cauzei condusă de tine. Fraților Fetti, Lica și vărului multe salutări. Reverendisimului Domn Prepozit multe închinăciuni. *Să nu lăsați flamura și medalia aci, unde domnesc numai bemacii¹⁾*.

.....

Articolul din „Ost und West“ Nr. 102 nu l-am trecut cu vederea, eu pândesc ca mâța după șoarec prin toate jurnalele, care ating numai ceva de noi. Ost und West îl țin cu un bemac. Datele istorice din articolul atins sunt foarte bune, mai ales pentru străinii, cari atât de puțin ne cunosc. Cât de bine e, că tu te folosești acolo de toată îndemâna și scormonești unde poți.

.....

Din Mantua îmi scrie Iacob — negru din Rodna — cărui i-am comunicat unele de ale tale,

¹⁾ Aici ca și în alte rânduri vorbește despre steagul batalionului I, decorat cu medalia de aur. Vezi la pag. 52.

acestea: „Mulțămeste tu bravului Nașcu și în numele meu pentru toate ce a făcut spre binele fostului regiment.“ Primește dară strângându-te la peptu-mi, sum al tău sincer și obligat amic.

Udine, 5/7 1861 n.

George m. p.

79. Sosirea deputațiunii la Viena.

Deputațiunea esmisă dela Năsăud pentru a se prezenta la Majestatea Sa, a sosit la Viena constătătoare din prepositul Macedon Popu, actualul Lica și cavalerul Grigore Botta. Doi dintre membrii deputațiunii n'au putut pleca.

În Viena pe atunci era și teologul absolut Gregoriu Silași¹⁾.

A doua zi dimineța Gregoriu Silași și cu cav. Gr. Botta au vizitat pe Vasile Nașcu la cvartir și i-au comunicat despre sosirea lui Macedon Pop și Maxim Lica.

Vasile Nașcu, care aștepta răspuns dela Ioachim Mureșan din Pesta la o epistolă din 30 Iunie, îl avizază pe acesta cu următoarea scrisoare:

Viena 6/7, 1861.

Stimate Nepoțele!

În epistola mea din urmă ți'am fost scris, ma chiar și prea stimatului Domn Babeș m'am fost rugat a-ți spune aceea, cumcă de nu vei porni încoace, pe cum aveai de scop și fără de acea iară ales fiind din comitetul districtual între deputații districtului, mai înainte de a sosi ceialalți membrii ai deputațiunii a-i aștepta acolo și a te alătura lor spre a călători în coace. Însă ce să-ți scriu? Azi dimineța cine bate la ușa cortelului

¹⁾ În 1862 fù promovat la gradul de doctor în teologie. În 1872 fù numit profesor ord. pentru limba și liter. rom. la univ. din Cluj.

meu și Arseniu? Părintele Silași și cu cavalerul de Botta, cari îmi spuseră a fi sosit Reverend. Domn Prepozit Macedon și actuaru Lica, așadară numai trei. Fetti și Ghița au rămas din lipsa paralelor. Acum dar am fi numai șase și nu opt. Pentru acea încunoștiințându-te te rog să ai bunătate a veni cât de curând în coace, ori să ne scrii veni-vei ori ba ?

Mie îmi pare foarte rău, că nu s'au abătut Dlor pe acolo la Domnii noștrii, însă cestia s'au grăbit, având de scop cavalerul de Botta a-și găti costum național. Lica are, Dr. Raț și consilierul Măcelariu încă¹⁾.

Alta nu-ți scriu, așteptând curând ori persoana ori scrisoare, însă mai cu dor cea dintâi.

Acuma este timp și ocaziune de a ne întâlni bine la olaltă. Până atunci te stringe în brațe. Al Domniitale stimător unchiu

V. Nașcu, m. p.

La această epistolă Ioachim Mureșan îi răspunde în 9 Iulie 1861 indignat, dar adaugă: „Primește-le ca un fel de stimă arătată numai și numai persoanei dulcelui meu uncheș Nașcu”. Apoi i comunică, că din lipsă de bani nici decum nu poate face călătoria la Viena.

Deputațiunea a căpătat audiența pe 11 Iulie 1861, în aceea pe lângă cei amintiți și Vasile Nașcu a fost și Dr. Ștefan Pop care era în Viena. Aceasta deputațiune sub conducerea prepozitului Macedon Pop a mulțămit Majestății Sale pentru

¹⁾ În anii de renaștere 1860 și următori domnii români la festivități se îmbrăcau în costum național român. Costumul cav. Gr. Botta din Ragla se poate vedea în tabloul inteliginței din Ragla, în care Gr. Botta după fotografie e luat în costum național, pe cap cu cușmă cum a avut Mihai Viteazul.

înființarea districtului Năsăud de sine stătător, Maiestatea Sa a răspuns:

„Prin înființarea districtului Năsăud cred a fi corăspuns dorinței poporațiunii, care ca soldați grănițeri a făcut servicii salutare tronului și imperiului meu. Eu cred, că și în aceste referințe vor fi supuși chiar așa de buni ca și în cele de mai înainte“.

Cătră capătul lui Iulie a căpătat deputațiunea o altă audiență, în care a urzit deslegarea întrebării despre dreptul de proprietate și predarea fondurilor, cu care ocaziune Macedon Pop iară a ținut o vorbire cătră Majestatea Sa, în care îl roagă să lase să urmeze decidera peste rugările așternute în cauzele amintite „cu atât mai vârtos, cu cât un membru (V. Vașcu) al deputațiunii din urmă, care a fost în Decembre a. tr., bazat pe promisiunea făcută, cumcă în câteva zile se va decide afacerea de sub întrebare de atunci, pe-trece aici și, durere, până acum a așteptat îndesert o rezolvire favoritoare spre liniștirea poporațiunii, ce a fost totdeauna credincioasă.“ Mai departe Macedon Pop desmințește o arătare falsă, că poporațiunea din districtul Năsăudului ar fi hotărît să ocupe cu puterea pădurile, ar fi făcut devastări și ar fi alungat personalul silvanal.

La acestea Maiestatea Sa a răspuns :

„Intrebarea de proprietate în cercul fostului al 2. reg. rom. de graniță a fost foarte încurcată, pentru aceea a fost de lipsă mult timp pentru deslegarea ei. Sper însă, că încă în luna aceasta se va rezolvi spre îndestulirea deplină a poporațiunii.

Ce se ține de celalalt obiect, mă bucur a auzi, că arătarea nu-i adevărată și eu nu am crezut, că poporațiunea și-ar fi permis atari violențe“.1)

1) Vezi Macedon Pop în „Activitatea vicarilor foranei etc. pag.92—94.

80. Starea cauzelor grănițerești la începutul lunei August 1861.

După rentoarcerea membrilor deputațiunei la Năsăud. Vasile Nașcu în o epistolă din 6 Aug. 1861 adresată cătră vicar scrie:

„Suplicile noastre ambe, atât ursoriul pentru deciderea cauzei noastre, pe cât și jalba în contra inimicilor pentru nelegiuirile ce întreprinse în districtul nostru — s'au trimis din cabinetul Imperatoriului la cancelaria aulică, după cum e manipulațiunea de acuma, și astăzi cred, că s'au consultat despre obiectele acelea în sesia cancelariei aulice

Vorbind tot astăzi și cu referintele presidentului ministerial anume Roschmann despre rezoluțiunea, care o aștept, îmi spuse, că toate stau și zac gata în interesul nostru, numai se așteaptă reîntoarcerea archiducelui și presidintelui ministerial Rainer pe săptămâna viitoare, până când să mai fiu cu paciența!!! Vai că multă paciență trebue să am eu.

Imperatoriul ne spuse de-a doua oară, că în zilele cele mai de aproape se va decide și iată, că nu atârna atâta dela Maiestatea Sa de cât dela archiducele Rainer, care cât va rentoarce Duminecă, Luni îmi cer audiența, că doară mă voi vedea și eu la capăt.“

Mai departe scrie de o deputațiune dela Făgăraș, unde s'a impus volnicește limba maghiară ca limba oficioasă, apoi despre o mișcare generală a tuturor românilor pentru un congres general, la care s'a alăturat și V. Nașcu.

Maxim Lica și Dr. Stefan Pop după sosirea lor în Năsăud, în 5 Aug. au raportat vicariului despre cele isprăvite în Viena.

Vicariul a 2-a zi în 6 Aug. tocmai când Nașcu a scris epistola amintită mai sus, încă îi scrie următoarele:

Stimate Domnule!

Eri au fost la m(ine Maxim)²⁾ Lica și doctorul Ștefan Pop mi-au spus pe scurt cum stau cauzele noastre acolo (. . . .) că între altele ai lipsă de bani. Aici trimet încă 100 florini val. austr. ca să ai cu ce vegeta în Vavilon și să ai și de drum, când îți va ajuta D-zeu să te întorci în patrie, (. . . .) toți te dorim.

.³⁾
Poftindu-ți fericita venire sum a D-tale sincer

G. Mo(isil).

Năsăud, 6/8 1861.

Tot în aceasta zi (6 Aug.) primăria comunală din Nepos a plenipotențat pe Vasile Nașcu, ca să caute în arhivul consiliului belic de curte (K. K. Hofkriegsrath) și să scoată mai multe documente, de cari aveau lipsă în procesul de graniță cu comunele săsești¹⁾.

Dela Năsăud i-a mai comunicat V. Petri idea cum să fie „Sigilul Districtului român Năsăudean“²⁾ ca să consulte acea idee cu alți români de acolo și eventual să o întregiască și apoi să o pictorească un pictor român și înainte de a scobi să o trimită la Năsăud ca să o vadă.

²⁾ Această epistolă e roasă de șoareci și locurile din paranteză le-am suplinit eu. In dorso epistolei e scris de Nașcu: pro August 1861. 100 fl.

³⁾ Aici îi comunică despre examenele școlare cu care ocaziune George Pop locot. primar din Udine a trimis peste 40 de cărțile de premie pentru școlari, apoi că soția lui Nașcu se află în Feldru și sănătoasă.

¹⁾ Vezi la pag. 9—14. Plenipotența se află între scrisorile rămase de Ioachim Mureșan.

Despre aceasta Vasile Petri scrie așa: „Am cugetat să fie pe sigil: O stâncă naltă, în vârful-i un vultur cu cruce în gură, vulturul cu capul rădicat caută „insătat“ în larga lume. După stâncă răsare soarele și prinde a-și răvărsa razele; la poala stâncei un izvor, care semnifică apele minerale din District, la izvor tocmai a ajuns Mars, zeul băta-liilor; ce să facă acesta încă nu știm, sau adecă ce caracter să-i dăm; atâta știm că să steie pe picioare. Tot cam pe acolo literile V. R. R. adeca Vârtutea română reînviată. Intr'o peșteră a stâncei se vede deabia o lupoaie cu 2 prunci, unul doarme, unul sugă. In giur: Sigilul Districtului român Năsăudean 1861.

81. V. Nașcu suprimă un nou atentat făcut la drepturile grănițerești.

După cum s'a văzut mai sus în alt loc, dreptul de regal încă era sub pertractare pe baza petițiunei majestatică din 10 Dec. 1860 și deslegarea cestiunei de proprietate se aștepta în curând dimpreună cu celelalte cestiuni de proprietate.

Insă direcțiunea financiară din Bistrița fără de a lua în considerare drepturile și interesele comunelor, cam prin 7 Aug. 1861 a publicat licitație pentru exarândarea drepturilor regale și anume a dreptului de crâșmărit și a vamei târgurilor de țară și de săptămână din districtul Năsăudului, pe timp de 6 ani. Terminul de licitație a fost pus pe 27 Aug. 1861.

Comitetul central din Năsăud a aflat cu cale, ca și această cauză să o încredințeze lui V. Nașcu, spre a împedeca licitația.

Vicariul Grigore Moisil, prezidentul acelu comitet, în 10 Aug. a telegrafat lui V. Nașcu în Viena. Acesta îndată după primirea telegramei consultă pe consilierul Basiliu Pop, apoi și pe la ministeriul de finanțe, că ce și cum ar fi de

întreprins? Răspunsul a fost acesta: Comunele ori comitetul să aștearnă o plânsoare la oficiolatul districtual și de acolo acea în formă de recurs să se înainteze, totodată să se înțeleagă cu direcțiunea financiară, ca să steie pe loc cu licitația până se va decide întrebarea de proprietate, care precum a fost promis chiar Maiestatea Sa, va urma cât de curând și totodată să facă și pașii mai înainte prin guvern la cancelaria aulică, fiindcă orice ar face Nașcu acolo în sus, se trâmte iarăși în jos spre constatare.

Despre acestea Nașcu a 2-a zi (în 11 August 1861) încunoștiință pe vicariul Gr. Moisi adaugând:

„La toate acestea eu mă gătesc azi cu un recurs îndreptat către ministrul de finanțe pe baza telegramului, care dacă nu mi-l vor respinge cu acea observațiune: că nu se poate ști, că cine e persoana aceea, care e subscrisă și cu ce drept, apoi întru a cui nume se face aceasta.

Acel recurs am de scop a-l admanua Exc. Sale ministrului de finanțe cavalier de Plener azi ori mâne în audiență, unde îl voi ruga și cu gura desfășurându-i starea lucrului din fir în păr, ce-mi va promite vă voi comunica îndată. Faceți însă cu toate de acolo pașii prin oficiolat îndată

.....
Domnii noștri de român mă întrebă pentruce nu se întrepune oficiolatul în afacerile pentru abuzul acesta cu licitarea regalelor, că stogu nu se clădește din vârfl!

Despre al doilea paș făcut tot în acea zi la ministrul de finanțe scrie următoarele:

Viena, 11/30 Aug. după amiazi 5^{1/2} oare 1861.

Reverendissime!

Inainte de amiazi v'am promis a vă comunica despre rezultatul în urma pașilor făcuți la ministru de finanțe.

Iată fac aceasta. Suplica fu următoarea:
„Excelenție!“¹⁾

Conform unei telegrame venite umilit subscrisului deputat din partea prezidiului comitetului central din districtul Năsăudului în Transilvania, regalele adecă dreptul de crâșmărit și vama târgurilor de țară și de săptămână din districtul amintit mai sus se esarândează din partea direcțiunii financiare din Bistrița în 27 a acestei luni pe timp de 6 ani următori unul după altul.

După cum deja a ajuns la înalta cunoștință a Excelenției Voastre dreptul regal din ținutul fostului al II-lea regiment rom. de graniță încă se ține de deslegarea cestiunei de proprietate, care e aproape de deciziunea prea înaltă și, după cum am înțeles, referada e făcută așa, că dreptul regal are să se redeie acelor comune grănițerești, cari înainte de militarizare se aflau între cele libere pe așa numitul pământ regesc, ca acelea după expirarea timpului de arândi cu 1 Nov. a. c. să se poată bucura de acest drept într'o formă cu celealalte comune săsești din fundul regesc.

Exarândarea, ce stă înainte cu publicațiune premearsă numai cu 20 de zile, se pare, că ar fi calculată pentru a favoriza pe jidanii, cari concurează, de oarece e de neauzit, că un obiect de arândă atât de important să se liciteze cu o publicație premearsă numai cu 20 zile.

Insărcinat de cătră comitetul central din districtul Năsăudului umilit subscrisul își ia libertatea de a ruga pe Exelenția Voastră, să binevoiți a dispune, ca până la aproape urmânda prea înaltă hotărîre a Maiestății Sale c. r. referitor la cestiunea de proprietate și posesiune în ținutul fostului al II-lea reg. rom. de graniță, să se amâie

1) Suplica e făcută în limba germană.

esarândarea mai departe ori cel puțin de astădată să se lase numai pe un an.

Viena, 11/8 1861.

Cu cea mai mare referință deputatul districtului Năsăud în Transilvania.

Basil Nașcu m. p.

Admănuându-se aceasta cu telegram cu tot ministrului și desfășurându-i starea lucrului, de loc a scris următorul indorso :

Domnule Consiliar de secțiune Conrad!

Te recerc a vorbi peste aceasta deamăruntul cu deputatul și în caz dacă e propusă predarea acestui drept de crâsmărit la comune, să trămiți o însărcinare telegrafică pentru esarândarea provizoră la comune.

11/8. Plener m. p.

Neaflând pe Conrad în biroul său și nici la cortel, fiind azi dus la țară — trebuie să aștept ziua următoare, când am mandat cu consiliariul Conrad a intra iară la ministru, ce va mai urma, iar vă voi înștiința, dar pe drot.

Comunicând unor bărbați juriști de ai noștrii îmi spuseră, că această relațiune nu ar fi rea, comunele lesne pot pune în loc de vadium realități prețuite etc. Aștept cu toate ziua de mâne, ca să știți pe Mercurea viitoare, închiu astăzi, însemnându-mă cu stimă destinsă. Al Reverendis. Dlor Voastre sincer

Vasile Nașcu m. p.

Până una altă sub Rosa!

După 2 zile (în 13 Aug. 1861) îi comunică tot vicariului la 4 oare d. a. la posta, că:

„Stă acuma purizat un telegram pe masa ministrului spre a-l subscrie venind din conferen-

tele ministeriale și de loc aprobându-l și subscriindu-l se dă pe drot la Sibiiu cătră Direcțiunea financiară de provincie întru acela înțeles: că licitațiunea regalilor să se sisteze până la altă ordinațiune. Mâne primesc și eu pe suplica de Duminecă — rezoluțiunea — pentru licitare¹⁾, cealaltă nu mai iese.

Acea rezoluțiune a și primit-o în 14 Aug. și în 17 Aug. scrie iarăși vicariului:

„Așa dară de sigur vă puteți liniști că a mers telegrafice mandatul la direcțiunea financiară din Sibiiu, să se sisteze vinderea prin licitațiune a regalilor în teritoriul fostului II-lea Regiment românesc de frontieră, și pe cum v'am mai scris și mai nainte e bună speranță, că regalile deși nu acum deodată în tot regimentul, dară la comunele foaste libere înainte de militarizare le vor dobândi, însă cu condițiunea de a lua greutățile spre purtare, acelea spese, cari au zăcut pe fondul de provente.

„Dacă este cineva cu dor de întră, bate, împoașcă și dă cu șteapuri, apoi tot se face treabă.

Domnii noștrii mă smolea să nu merg la ministru, că a fi înzădar. Eu însă mi-am luat omenia în dinți, și văzând urma le-au părut bine de minune la toți românii noștri zicându-mi, că eu străbat ori și unde“.²⁾

¹⁾ Acea rezoluțiune, pe care a primit-o în 14 Aug. și în 17 a comunicat-o cu vicariul e următoarea: K. K. Finanz Ministerium.

Basil Nașcu, Deputirter des Nassoder-Distrikts in Siebenbürgen, bittet um Suspension der Regalien Verpachtung im Bezirke des ehem. II. Rom. Grenzregiment.

43201/454. Es ist gleichzeitig die Verfügung telegrafisch getroffen worden, dass die lizitationsweise Verpachtung der Regalien im Bezirke des ehem. II. Romanen Grenz-Rgmt. verschoben werde.

Vom k. k. Finanz-Ministerium
Wien, 13 August 1861.

Plener.

²⁾ Acestea le-a scris tot cătră vicar în 22 Aug. 1861.

82. V. Nașcu în cauza congresului național general.

Vasile Nașcu în Viena a luat parte și la alte mișcări și lupte naționale românești. După dizolvarea dietei din Budapesta în August 1861 *Andrei Mocsonyi de Foen* se așază în Viena și îndeamnă pe Români, ca prin bărbați de încredere să stăruiască la guvernul central din Viena pentru convocarea unui congres național general, prin care să se formuleze postulatele națiunii române. Intre acestea Mocsonyi numără „constituirea tuturor Românilor într'un unic corp politic, o țară coronală cu tip și caracter român“.

Din scrisorile lui Nașcu aflăm, că Românii s'au și adunat din toate părțile la Viena. În o epistolă din 17 Aug. 1861 scrie:

„Aici se mai află Dr. Hodoș, Raț, Cons. Bolloga și asară a sosit un prota dela Arad și mai așteaptă dela Satul mare, și astă sară sosește Ilustr. Sa senatorul imperial Andreiu Mocioni, cari cu toți vor mai păși cu energie spre a dobândi și stoarce concesiuni de un congres rom. general.

Firește că eu pe tot locul iau parte la toate căile acestea, cugetând a nu-mi lua cineva — aceasta de pe din patrie — a nume de rău“.

În 22 Aug. 1861 iarăși scrie:

„Ieri am mai fost cu D. Bolloga, Raț, Hodoș, Mocioni, Hurmuzaki, prota Raț, avocatul Popoviciu dela Arad și alți domni români dela Beiuș la *Schmerling* în privința congresului general, care pe cât pot pricepe eu, nu se va ținea nici parțial nici general, socotindu-se de prisos, deoarece-ce cu rescriptul, care iese în zilele cele mai de aproape în privința deschiderii dietei Transilvaniei se vor implini poftetele și cererile Românilor adecă acelea, ce doresc și stăruiesc în toate petițiunile dela 48 încoace, înmulțindu-se numărul deputaților la dietă

tot după 30.000 unul. Regaliști Români un număr însemnat, oborând cenzul și luând în considerațiune toate dările Românilor nu numai darea pentru moșia cu suma de 8 fl.

Ungurenilor le-au promis a le ajuta într'alt chip acum cu răspunsul la adresa din urmă.

Vom vedea și aceasta după cum zice și orbul. „Promisiuni frumoase avem destule“ !!!

83. Stăruințele lui V. Nașcu în Aug. 1861, până s'a adus rezoluția împărătească din 27 Aug. 1861.

S'a amintit mai sus, că pe când a fost deputațiunea în Viena în audiență la Majestatea Sa, la finea lunei Iulie s'au mai dat în 28 Iulie 1861 două cereri și anume: o rugare de urgență pentru deciderea cauzei generale și o plânsoare în contra învinuirilor pentru nelegiuirile ce s'ar fi comis în district în privința pădurilor.

În 6 Aug. 1861 vorbind Nașcu cu Roschmann, referintele presidului ministerial Rainer, despre rezoluțiunea ce se aștepta, acela-i spuse, că toate stau și zac gata în mod favoritor, numai se așteaptă reîntoarcerea arhiducelui și prezidentului minis. Rainer pe săptămâna viitoare. După aceea în 10 Aug. a primit V. Nașcu telegramă în cauza licitărei dreptului regal de crâșmărit, care licitare, după cum s'a arătat mai sus, în urma întervenirei lui V. Nașcu s'a sistat. În epistola din 18/30 Aug. 1861 scriind vicariului Gregoriu Moisil despre pașii făcuți în aceea cauză, adaugă:

„Cuget că ați primit eri epistola mea dto 6 Aug. De atunci atâta am mai aflat în urma suplicelor noastre dto 28 Iulie, că din partea cancelariei aulice transilvane s'a așternut și propunerea prea umilită în privința munților revindicați

și așa stau toate așteptând reintoarcerea ministru-presidentului arhid. Rainer, fără a cărui subscriere Imperatoriul nostru nu decide nimica“!

„Încât e pentru a doua jalubă așternută Majestății sale, a mers eri poruncă la Guvernium spre a cerca lucrul în privința alungării forestierilor și a pustiirilor de păduri și apoi rezultatul a-l îndrepta înapoi spre a-l așterne Majestății Sale, ca să se convingă, cine și care sunt „vinovații“.

După o săptămână Sâmbătă în 17 August¹⁾ iarăși scrie Nașcu vicariului la Năsăud:

„Rezoluțiune tot nu a eșit din cabinetul Imperatoriului, alaltăeri (în 15 Aug.) am mai fost în cancelaria presidiară a consiliului de stat și ministerială la consiliariul Roschmann, iar îmi promite, că sosind azi archiducele și referându-i în privința aceasta, peste câteva zile va urma și rezoluțiunea“.

„Ieri am rugat și pe archiducele! *Eu mă minunez de pelița nasului meu cum s'a îngroșat!* Înălția Sa încă mi-a promis, că peste puține zile va ajunge capătul. De abia aștept, fiindcă de astă toamnă câte deputațiuni române au venit aici și s'au reîntors, dar eu tot aici am rămas. Făgărășenii s'au reîntors toți și azi au purces și Prota Hania cu D. Codru.

„Știind cu siguritate despre purcederea mea, vă voi înștiința, spre a vă putea liniști odată. Luni ori Marți iar am să bat la ușile lui Roschmann și Rainer“.

În 22 August 1861 (Joi) iarăși scrie Nașcu: Rezoluțiunea cea de mult dorită tot nu mai iese, fusei iară la referintele Presid. consiliului

¹⁾ Cu aceea ocaziune i-a comunicat vicariului rezoluțiunea ministrului de finanțe, care a oprit licitarea regalului de crâșmărit.

ministerial Roschmann și-l mai boldirai, îmi spuse, că peste genunchi nu se poate rumpe. In. Sa archiducele în înțelegere cu Maiestatea Sa i-au poruncit, ce să lucre în interesul nostru și încă nu e gata, venind alte trebi mai importante la rând, însă în câteva zile așteptând va face să se gate,

Pe mâne am de scop a intra iară la archiducele Rainer.

.....
In cât pentru păduri e sfatul tuturoră Domnilor de aici, ca să se facă un fel de desmintire chiar din partea oficiolatului de district direct cătră Imperatoriul, arătându-i, că cele ce i s'au arătat prin unele organe sunt minciuni goale etc. etc. Bine ar face fratele Porcius să prindă peana a mână și să o cam apese în privința aceasta cât de tare.

La aceasta i-a răspuns V. Petri în 30 Aug. următoarele :

„Porcius zice că nu știe de păduri. Adevărat, că am văzut la Căpitanat niște acte dela guvern în contra unui Knopp ori Knopf, știe-l dracu, pădurar în Coșna, care să fi făcut abuzuri mari. De altmintrea dela pădurarii noștri merg tot mereu pâri grozave la guvern; guvernul le trămite aici. Pe o pâră de acestea a răspuns judele de după târg Bejan minunat! Aceasta e singură faptă românească dela el, căci până acum a ținut tot cu polecii și a lucrat în contra lui Buzdug. Bejan arată aici din urbare, că pădurea, care au tăiatu-o Rușii munți (600 de trunci) e loc de moșie a sătenilor și s'a cuprins de pădure, când au fost siliți oamenii a eși în tabără; ei dar numai ș'au scos iar locul lor de moșie — au lăzuit. Face pe pădurari mągari, proști, oameni egoiști și răutăcioși etc. etc. cu un cuvânt nu le lasă omenie de un potor, așa place foarte căpitanului“.

În ultima săptămână a luni August 1861, în care s'a adus hotărîrea aşteptată de 9 luni, V. Naşcu Luni în 26 Aug. a mai fost la archiducele Rainer care i-a zis rîzînd: „încă două zile“, apoi îi arată cum încarcă servitorii toate actele referitoare, 19 pachete pe un căruţ, spre a le duce în Adjutantura împărătească. Naşcu încă a petrecut actele pînă acolo. Despre cele câte a aflat şi lucrat în aceasta cauză pînă Sîmbătă în 31 Aug. vorbeşte următoarea epistolă a lui cătră vicariul Gr. Moisil.

Viena, 31/8 1861.

Reverendissime!

Au trecut — ca nici odată în timp de 9 luni, de cînd mă aflu aici în capitală — o săptămână şi aţi aşteptat înştiinţare dela mine fără a primi ceva. Ştiu, că multe v'aţi închipuit, ce să fac? nu v'am putut scrie, şi de ce nu? Pentrucă acuma de cînd s'a reîntors Archiducele Rainer dela Ostende, în toată săptămîna l-am rugat a aduce decidera cauzei noastre. — Luni trecută fiind mai în urmă îmi spuse rîzînd: — încă două zile — şi eşti la capăt. Atunci văzui de loc pînă coborîra servitorii pachetele 19 şi încercîndu-le pe căruţ de a mîna le trasăra şi împinse pînă în Adjutantura Imperatoriului — îi petrecurăi şi eu ca sora pe Moisi cînd l-au ţipat în Nil cu sicrieşul. M'am uitat unde le-au urcat — aşezat şi unde să-le mai pot afla. Trecură două zile şi Joi mă tunai la contele Creneville, — mă întrebăra şi scriindu-mă cu cauza mă provocăra a veni Vineri dimineaţa şi îmi va şti spune.

Aşa făcui — ieri îmi spuse, că decidera cauzelor regimentelor rom. din Transilvania sub datul Laxenburg 26/8 (corect e 27) au eşit din cabinet şi s'au espedat cu toate acludatele la

ministeriul de finanțe și și copii la cancelaria trans. aulică.

Mă luai iară pe urmă îndărăpt, căutând la cancelaria aulică, că au sosit, însă numai biletul de mână către președintele e la protocol, — decidera însă este până azi în biroul președintelui.

Cât am putut afla ici-colea, atâta numai știu până în oara ce vă scriu, că cum s'au decis bine ori ba, adecă conducătorii comisiunilor: general major penz. Reichhelzer v. Heidte, comisarii pentru II Regm. consiliar locoțiint Schwaiger și Suchaneg din Bistriță, comisarii pentru I. Regmt: Prefectul Racz și consiliariu supr. de fin. v. Honnomann.

Așa este. — Azi am umblat doară voi aflu mai multe și încă nu era la protocol în ministeriul de finanțe. Convenind cu Conrad, — la care firește iar vor sosi toate, l-am rugat, că cât va avea toate de îndemână să mi lase a mi da o Rezoluțiune adecă o copie de pe Rezoluțiunea împărătească, mi-au promis ca totdeauna, peste câteva zile. — Așa dară pe săptămâna viitoare cu ajutoriul lui Dzeu poate că voi porni la cale, — of de m'ași vedea numai pe nae. In tot chipul ziua pornirei vă voi face cunoscută.

Rescriptul pentru dieta Transilvaniei încă nu au sosit, D. Bolloga și Raț stăruiesc cu tot dea-dinsul. Se află aici și trei inși din comitatul Albei de jos: Gaitan. Prot. Mihali și Crișan în cauza limbei ș. a. S'au decis și cauza pentru ampioiați în disponibili, nu-și perd penziunea, dacă vor lua officii. Așa pot jura și ai noștri.

Vratici au fost aci, nu l-am aflat. Salutare dela toți Domnii noștri și unchiu Piorași — la toți Domni noștri de acolo până ne vom vedea. Al Dlor voastre sincer

V. Nașcu.

84. Intrigi țesute de prefectul din Bistrița Thimann.

Pe când Nașcu în Viena ajunsese până acolo de actele s'au transpus în cabinetul împărătesc pentru a se aduce prea înalta hotărîre la suplica din 10 Dec. 1860, pe atunci Thimann prefectul din Bistrița, care, după cum am arătat în alt loc, a lucrat mult, ca să zădărnicească toate scopurile, pentru cari lupta V. Nașcu, plănuia ca să pună la cale o deputațiune din economii foști grănițeri, cari să meargă la Viena și să ceară dela Maiestate împărțirea fondurilor.

Spre acest scop a citat la Bistrița pe un Mureșan, notar în Telci, care la poruncă a și scris o petițiune, ce avea să fie subscrisă de deputațiunea proiectată. Din asta cauză Vasile Petri îl condamnă foarte în următoarea epistolă scrisă lui Vasile Nașcu:

Năsăud, 30/8 1861.

„A trecut mult timp de când nu ți-am scris, nu ți-am scris pentrucă așteptam în tot minutul eștafeta, care să ne aducă știrea, că vii odată și tu. Timpul trece, ștafeta nu-i, tu ești încă în Viena, deci iară la peană.

..... 1)
„Moroșan“ din Telci, pe carele satul l-a țipat din notărășie și n'a vrut să-l facă nici bătrân la sat, a fost în zilele aceste la Thimann la raport.

„Thimann i-a arătat epistole dela ministrii, în care să stee „poftă mai înaltă“, că ar fi bine când ar merge o deputațiune din „prostime“ la

1) Aici i comunică că în 12 Sept. va fi congregație, apoi că amplotiații disponibili, cari au primit serviciu în district, au căpătat înștiințare dela direcțiunea financiară, că nu vor primi alt salar, ba salariul primit pe două luni au să-l replătească. Această ordinațiune sună „mit Ausnahme der sächsischen Beamten“. (cu excepțiunea oficianților sași).

împăratul, căci acesta n'are încredere în inteligență, inteligența ar vrea numai să mănânce averea grănițelor cu popii.

Thimann i-a și dictat o suplică pe 3 coale, care să o ducă „deputațiunea proastă“. Am cetit-o și eu; poștește în ea a se împărți fondurile toate la comune proporționat, cu alte cuvinte „să binevoiască împăratul a denumi pe Thiemann „Über-gabs-Commisär“ pe vre'o 3 luni, să mai mănăce diete grase din sudoarea grănițelor. Așa Moroșan! Las' că-l voi spăla eu la congregațiune.“

La acestea V. Nașcu în o epistolă din 7 Sept. 1861 zice: „Moroșan din Telci e de compătimit, așa e caracterul de când îl cunosc.“

Firește lui Thimann nu i-a succes ca să meargă la Viena deputațiunea proiectată.

85. Umblările lui V. Nașcu pentru scoaterea rezoluțiunei împărătești dată în Laxenburg 27 Aug. 1861.

Din 30 Aug. 1861, când a aflat V. Nașcu mai întâi, că deciziunea a eșit din cabinet, a umblat o săptămână, ca să o capete, dar n'a putut, numai după ce au trecut două săptămâni a căpătat-o numai în secret ca să o vadă. Până în 7 Sept. s'a putut numai înforma despre conținutul ei și atunci răspunzând la ultima epistolă a lui Vasile Petri din 30 Aug. îi scrie următoarele:

„Frate!“

Viena, 7/9 1861.

Chiar astăzi știu, că așteptați a primi dela mine vestea, că am rezoluțiunea la mână și că doar pornesc de aici după cum am fost scris în 31/8 Reverendissimului D. Vicar.

Însă să vezi birocrația cea blăstămată, mă purtară de nas toată săptămâna aceasta și încă

nu putui primi cea ce doresc, se escuză, că în Departement se află rezoluțiunea sosită numai de 5 zile, se lucră cât se poate spre a se putea găti deodată atât mundațele cătră conducătorii comisiunilor, cât și cătră oficiolatele respective și numai atunci dacă vor eși acelea se va putea a-mi da și mie Rezoluțiune la suplica din 10/12 1860, mai nainte nu se poate nici într'un chip, fiindcă acelea toate de odată trebuie să se formuleze și gătească.

Poate încă nu mi-e plin păharul. Voi să cerc mâne și la ministru.

Mă duce până la melancholie, văzând atâta timp trecut cu mulțime de spese și ziua menită spre scăpare neștiută. La aceasta ce imi mai înmulțește supărarea este și acea, că spesele de drum imi vor lipsi mai zăbovind vr'o săptămână pe aci, ori cine știe până când. Să mă vezi, frate, acum imi e și rușine a mai scrie după bani. Cu toată păstrarea mea, cortelul, vipt (macru), spălatul și curățitul, nu pot eși la zi sub 3 fl. Luni sunt 6 săptămâni trecute de când s'au reîntors Rev. D. prepozit Macedon, Cavalerul de Botta și Macs. Lica. In 12 Aug. primii una sută fl. din care răfuindu-mă pentru cortelul, spălatul și curățitul, mai aveam atâta de trăit (mai bine de vegetat) până acum și pentru călătorie. Acuma iar atăcai pe aceia, care era meniți pe drum. Mai opăcindu-mă vre-o săptămână ori 2, atunci nu am cu ce porni, de nu voi împrumuta ori de nu-mi veți trimite. *Rezoluțiunea* împărătească, ce e drept nu o putui avea la mână, să o pipăesc ca Toma. Atâta cât am auzit din gura căruia au cetitu-o vă pot deocamdată comunica.

Munții și cei revindicați rămân și mai încolo în folosința grănițerilor sub anumite principii și modalități, pretendenții au a face cu erariu.

Toate documentele în privința fondurilor de montur și a școalelor se duc de aici la vale spre a se admanua prin comisiune la proprietari.

Venitul munților Stânișoara, Crăciunel și pădurea dela Coșna se va da afară sub principii fundamentale, dupăce prin comisiune¹⁾ se vor scoate afară toate spesele, ce au avut erariul pentru școale etc. etc. dela desființare încoace.

Ce se zice și cum sună în privința preparandiei încă nu știu! Casele adecă cortelele le rezervează erariul afară de acele, care se folosesc de prezent în folosul școalei, adecă cortilele învățătorilor și unde se propune învățătura. Așa dacă v'îți aduce aminte cum v'am scris, că era croită din iarna trecută. Mi-au prins bine unele documente de acasă aduse, însă și altele scoase de când sunt aici în privința prestațiunilor în sama școalei ori institutului²⁾, altmintrea rămâneam cam de-odată poate și fără clădiri de școală.

Despre institut încă nu știu până acuma.

Cuget, că lăsându-se Rocnenilor, neștiind despre Borgoveni și Târgoveni până acuma ce s'au hotărit pentru regalile. Regalile se poate să ne fi pus în cărcă de nu încă cu preparandie cu tot. Ce însă nu știu, că ori cât am cercat nu pot afla să cetesc Rezoluțiunea eu. Nu mă voi odihni până nu voi face aceasta.

Cu pădurile așa au rămas cum era vorba din iarna trecută, la Borgoveni și Târgoveni să mijlocească comisiunea³⁾ și să împăciuiască comunele prin comasațiune ori segregatiune și nepuțându-se face aceasta, opiniunea să se aștearnă Imperatoriului spre hotărîre.

1) Comisiunea regulătoare de posesiuni denumită de împăratul spre a executa înalta rezoluțiune din 27 Aug. 1861.

2) Aici e vorba de foasta școală normală și de institutul de creștere militar, ars în 1849.

3) Comisiunea regulătoare de posesiuni amintită mai sus.

Așa și orice pretensiune, cerere ori rugare dela o comună ori alta să se iee la protocol și să se trimită la deal!

În districtul nostru poate în toamna aceasta se va fini lucrul comisiunei. La Olteni poate nici într'un an.

A rămas Dămian pe jos Übergabs-Comissär. Ce e drept sta în corespondință cu Kolchberg și alții, însă îl cunosc cu toții ce fel este.

La această comisiune iar trebuie bărbați verșați în trebile acestea, și să nu fie bieții grănițeri lăsați de capul lor a vorbi care de care ceva și mai fără simbure. Numai cei împuterniciți să vorbească.

Imi pare rău că nu pot fi în 12 Septembre¹⁾ acolo, fiindu-mi atunci ocaziunea dată a mă scutura înaintea onoratei adunări de misiunea încredințată.

Șirile acestea vor suplini persoana mea . . .
.....²⁾

Printre vremi mi-am decopiat eu mai multe documente de acestea spre a vi-le putea aduce acasă.

Să vedeți cum și ce era propus să fie din tractul regimentului nostru. Se suie părul în vârful

1) Ziua în care s'a ținut congregația de toamnă a districtului.

2) Aici Nașcu mai comunică că în 6 Sept. 1861 a fost cu Bologa și Raț la arch. Rainer în cauza dietei și acolo Schmerling li-a spus, că Impăratul a aprobat statutele Asociațiunei transilvane.

Pentru dietă e gata tot. Proposițiunile regești ar fi: înarticularea Românilor de națiune, alegerile la posturile cardinale: guvern și tabla reg., trimiterea la senatul imperial, întrebarea naționalităților, afaceri în privința legilor civile și penale și în fine întrebarea de uniunea Ardealului cu Ungaria.

capului (la cine-l are¹⁾, cu ce maliție ne-au înegrit la Imperatorul, se înțelege în calea prezidială.

.....²⁾

Illust. Sa domnul căpitan va ști după jurisprudența, ce o are, ce va fi de făcut în privința calamităților asupra districtului în privința devastării pădurilor și că deputațiunea nu a fost imputernicită a face pașii, care i-a făcut aci. Aduceți cauza numai înaintea congregațiunii și apoi din congregațiune așterneți oblu la Impăratul subscrisa petițiune în privința aceasta. Judele M. Lica are conceptul din jaluba noastră din 28 Iulie a. c. Aceasta și ursoriul îl puteți ceti în congregațiune.

.....³⁾

De voiu împrumuta, fără rezoluțiune nu pornesc! Când voiu fi cu dânsa în mână vă telegrafez, până atunci îmi scrie, am de așteptat ceva pentru drum de acolo, ori împrumuta-voiu de aci.

Și aceasta o fă îndată după primirea acesteia. Salutare la toți“.

V. Nașcu m. p.

Numai dupăce a trecut o săptămână a putut să capete în secret rezoluțiunea împărătească, din care a făcut un estras, pe care l-a trimis vicariului Gr. Moisil la Năsăud cu următoarea epistolă:

¹⁾ Aici Nașcu face aluziune la sine fiindcă era pleșuv.

²⁾ Aici între altele comunică, ca Bologa, Raț și Hodoș stau gata a se reîntoarce către patrie. „Mai rămân Abrudenii, se tot impuținează națiunea română dela Viena. In toate serile am fost la olaltă“.

³⁾ Urmează unele salutări la cunoscuți, apoi între altele un răspuns scurt la următorul episod comunicat de Vasile Petri.

În comuna Telci s'a fost așezat un jidov din Maramureș, care intru atâta a fericit pe Telceni, încât aceștia într'o zi s'au dus cu cară, pe cari au încărcat tot ce a avut și toată familia și gratis l-au dus până în granița cu Maramureșul. L-au scos adecă între hotară. Petri mai scrie:

„Viena, 17 Septembrie 1861.

Reverendissime!

În epistola mea din urmă cu datul de 8 Sept.⁴⁾ către fratele Petri adresată, v'am comunicat ceva neîntreg și nesigur.

Nu după puțină muncă și sacrificiu îmi veni la mână Rezoluțiunea în original, din care luându-mi o copie, mă grăbesc a vă trimite un extras spre a vă putea de o parte liniști, fiindcă s'au rezolvat odată și așa, iar despre alta că totuși stăruind de atâta timp pe aci, regimentului nostru s'au făcut multe schimbări acum cu această Rezoluțiune, comparându-o cu ceea din Decembre an. trecut, ce era gata când am sosit noi aci, din care avea dl căp. Părceilă un exemplar. Acum veți pricepe cum stăm cu fondurile și veniturile muniților, cu clădirile școalei etc. etc.

Cu toate acestea vă rog, ca să nu se publice, fiindcă eu sub roza cu mare greu putui primi originalul. După ce mi-se va comunica officios din partea ministrului de finanțe — nu știu însă când — firește că îmi tot promit, atunci se poate mai lăți vestea.

În departamentul 24 (Conrad) nu lucră la alta acuma de 14 zile, fără descurcă la acte și documente vechi, parte spre a le repune în arhivele respective, parte spre a le acluda înstrucțiunei pe sama comisarilor.

„Căpitanul a ordonat repunerea jidovului în Telciu. Satul nu vrea odată cu capul. A fost și Cimbulia și Marian acolo, însă înzădar. La Marian a eșit tot satul cu muieri și copii și a protestat unanim. Căpitanul voia să-i impace. Nu știu ce va fi“.

La acestea Vasile Nașcu răspunde scurt: „Bravo Telceni“.

Astăzi e plin Telciul de jidovi.

Autorul.

4) Corect e 7 Septembrie.

În urma plânsorei din parte-mi, mandară ministru lui Conrad, cât de curând a fini afacerile acestea și a mă espeda odată! S'au supărat Conrad, ce să-i fac, tot a treia-zi îi sunt pe cap.

Imi răspunde, să-l omor, că nu poate așa îndată, fiindcă caută de-odată se iasă lucrul pentru toate părțile dela dânsul la expedit — cum e datina birocratilor. Drept aceea nu știu când voiu putea porni. Eu stau pe aceea să-mi dee răspuns la toate punctele petițiunii dto 10 Decembre 1860. Și imi promite, numai să aștept, fiindcă în Rezoluțiunea dto 27 Aug. nu e vorbă de renovarea murilor Ierusalimului din Năsăud, pentru scurtarea de banii, ce ni erau aplacidați pentru desdăunarea vestmintelor militare dela anul 1848 și 49, așa și pentru susținerea preparandiei, la care toate imi spuse a-mi da răspuns îndestulitor, care, pe cât judec eu, ne este neîntrecut de lipsă.

În privința munților revindicați, respective ce se atinge de pretensiunile privaților și a corporațiilor a denumit Impăratul pe contele Nadasdi, fostul ministru de dreptate, care cunoscând relațiunile Transilvaniei foarte bine, a se informa din acte și dimpreună cu consiliarii cancelariei aulice Kabosi și V. Pop, să-și facă propunerea cu opiniunile la Impăratul, cum să se aleagă și cu această încurcătură.

Orlățenilor le-am telegrafat eri, răspunzându-le la o întrebare a lor prin căp. Stejar, ca să vie și de acolo o deputațiune spre a putea informa la gătirea instrucțiunii pentru comisari, fiindcă eu nu le știu trebile lor.

..... 1)
Sum cu toată stima al Reverendisimii D-Voastre
sincer serv B. Nașcu.

1) Aici scrie despre abdicerea lui Kemény, și despre denumirea unui consiliar în comisiunea regulătoare de sesiuni „spre scutirea drepturilor private ale foștilor grănițeri.

Pe lângă cele arătate mai sus, cari se petreceau în Viena, aflu cu cale a aminti, că pe atunci guvernul din Cluj, căruia nu i-a succes să împedecă înființarea districtului și numirea căpitanului suprem, a recurs la alte apucături machiavelice numai ca să poată pune bețe în roatele carului districtului și aceasta a făcut-o la primul protocol al congregației marcale din 18 și 19 Iunie 1861, pe care, cu decretul din 1 Aug. 1861 Nr. 3479 dat în limba maghiară, o decretează de o conferință (értekezlet), carea a fost nelegală și îi trage la îndoială dreptul de a ținea congregațiunea generală.

Acel decret s'a pertractat în congregația din 12 Sept. 1861, și atunci s'a hotărât să se înainteze un protest energetic la guvern cerând și aceea, ca toate ordinațiunile guverniale adresate către universitatea districtului să fie redactate în limba română¹⁾.

Premițând acestea să ne întoarcem iarăși la V. Nașcu în Viena, care tot umbla pe la referentul Conrad, ca să estradee rezoluțiunea împărătească din 27 Aug. 1861.

Despre starea lucrului în 19 Sept. 1861, scrie V. Nașcu lui Ioachim Mureșan, care pe atunci era adjunct judiciar în disponibilitate, următoarele:

Viena, 19/9 1861.

Dulce Nepoțelule!

Cugeți că aș fi supărat de ce nu ț-am scris acuma din luna lui Iulie a. c.? Apere Dzeu! Eu nu am cauză a fi supărat chiar pe D-ta, am eu pe cine fi supărat pe alții destui, însă mai ales

¹⁾ Protocolul unei comisiuni esmise în această cauză de congregație se estinde pe 9 coale de hârtie și e subscris de Macedon Pop, președintele comisiunei, Leontin Lucchi, Moise Pop, Theodor Vrășmaș, Măcsim Lica, Gabriel Man actuar, Ioan Pop Pecurar, Boșota ca actuar al comisiunei.

pe mine însumi, și aceasta din urmă pentruce vei pricepe-o foarte lesne. Inșă sunt trecute toate. Eu tot speram ca spânul de barbă, măne — poi-măne finindu-mi misiunea, reîntorcându-mă să convenim și povestim vre'o zi și o noapte despre multe de toate, dară până în oara de acuma încă nu știu când voi porni, fiindcă mă ține legat de gard vechiul amic „Conrad“, negătindu-mi din partea ministeriului de finanțe rezoluțiunea, care mi-o promite atât Ministru cât și dânsul după senzul Rezoluțiunei împărătești punctul 15, din care îți trimit aci un estras din o copie, care mi-o putui dobândi pe sub mână, spre a te putea mai nainte orienta până nu se publică (se înțelege fără a face ceva întrebuițare care ar bate la ochi). Vezi dar rezultatul ostenelelor noastre.

De astădată am scăpat cu Valea Rocnii batăr, de ne recunosc a fi fost „Libertini“, aceasta au dorit-o străbunii noștri, părinții și mai ales inteligenții noștri. De câte ori dela anul 1558 în coace nu a probat amărătul de cler din Valea Rocnii până la 1764, când s'a înființat institutul confinar — să se limpadă de condițiunea „iobagi săsești“ și nu a putut scăpa de titula acea urgisită, probat-a preoțiimea la anul 1817, apoi alții la 1842 și nemuritoriul Mărian, vicariul, s'a dus în groapă fără de a ajunge scopul dorit. Evenimentele anului 1848 și 1849 ne au nimicuit archivele și totuși de ici coalea am fost așa de norocoși a ne aduna în câtva documinte și date, de puturăm dovedi Ceontului, că am fost liberi.

Binevoiește a vedea din punctul a 14-a și apoi îți vezi în câtva resplătită osteneala avută cu mine alătura!!! Cuget, că dacă nu această generațiune, batăr cea viitoare va recunoaște, aflând numele acelora în istorie. Cu aceasta să ne mângăiem.

Bine, că se exprimă „eigenthümliche Verhältnisse“, clădirile și grădinile cu moșiile vacante se vor putea mai lesne scoate. Lucru cardinal a fost „libertatea“. Am să-ți arăt multe documente, ce le-am putut dobândi de când petrec în robia Vavilonului nemțesc; am scris zi și noapte mai mult timp. Să vezi apoi cum ne recomandase președintele prov. a cancelarii aulice pe noi grănițerii regimentului de a II., spre a ne lăsa anecsați la Bistrița și a nu ne da autonomia districtului, să vezi motivele cele infame!! apoi te vei convinge ce luptă am avut pe aci.

De oarece nu a vrut hërlea a desbina cauza noastră de a Oltenilor, a fost cu greu de a aștepta ceva mai mult pentru Borgoveni și Târgoveni. Inșă mai fi-va timp, bine că avem autonomia districtului, pe încet se mai pot dobândi și dintre cortele.

In conscripțiunea pădurilor nu aflu fără vr'o 3 la Monor și Gledin între cele erariale. La Borgou sunt destule comunale. Cu fondurile cum le-au modificat!! Judecă tot și apoi îmi vei da opiniunea când vom conveni cât de curund. Spre descurcarea pretensiunilor la munții revindecăți e denumit dela Impăratul contele Nadasdi fost min., căruia i s'au dat din partea canc. aulice consil Kabos și Pop.

In fine eu ca uncheșu-ți sârbez mâne ziua onomastică a babei mele, părăsită de mai un an, și îndată m'aș alătura și la alta festivitate a nepotului nostru, care își are în 21/9 Sept. de a-și serba încă ziua onomastică! Deci dară ție-l Atotputintele la mulți ani întreg, sănătos, cu pace, drept îndreptând (ca drepturian) cuvântul adevărului spre bucuria părinților, rudeniilor și națiunei române, a căruia floare și struț este. Să trăiești dară, nepoate, stoarceți și pentru mine un pocal de vin, că eu voi face aceasta aici. De se află acolo consoțul meu de locuință D. Dr. Arseniu, mă rog spune-i salutare dela toți și toate mai ales dela Bader Gattern și Baba.

Dela Nepos primii știrea, că în 31 Aug. fiind Ne-posenii atacați din partea Pinticanilor pe loc de ceartă,

i-au învins ceia pe eștia, 30—40 în contra la 150 bine-armați, așa cât au rămas 1 sas mort, 2 vulnerați și mai toți ceialalți înferati spre aducerea aminte¹⁾. La Năsăud congregațiunea în 12, 13 și 14, rezultatul necunoscut încă. Iancu te salută și mulți alții. Până la vedere sum cel vechiu. Al Dtale de binevoitor *Vasiliiu m. p.*

86. Rezoluția împărătească din Laxenburg 27 August 1861.

Mai sus²⁾ am reprodus petițiunea foștilor grănițeri, pentru care a stat V. Nașcu în Viena un an de zile. Acum să cetim și rezoluția în traducere română după o copie scrisă de Vasile Nașcu³⁾. Acea e adresată câtră ministrul Plener și sună în modul următor:

Iubite nobile de Plener!

În scopul regulării definitive a posesiunii și a drepturilor de folosință a populațiunii grănițere, care se află în cercurile foastelor două regimente de graniță, statorose următoarele principii fundamentale:

1. Toate acele pământuri intra- și extravilane, care la desființarea așezământului de graniță adecă la 22 Ianuarie 1851 se aflau în posesiunea familiilor grănițerești, fie că acele aparțineau la sesiuni militare fundamentale ori întregitoare (de ajutor) și orișicare să fi fost natura lor la înființarea institutului de graniță, rămân proprietatea populațiunii foaste grănițere fără de a avea să presteze vre-o desdaunare.⁴⁾

Aceasta are valoare și cu privire la astfel de pământuri, cari s'au escindat din munții revindicați.

¹⁾ Despre acea luptă a scris Ioan Florian un articol în Gazeta Transilvaniei Nr. 74 și 75—1861 și l'a subscris cu C. L. adecă Clement Legin, un fruntaș din Nepos.

Despre vechia ceartă de hotar vezi pag. 9—14.

²⁾ Vezi la pag. 199—220.

³⁾ Se află și tipărită columniariter în limba germană, dar în estras.

⁴⁾ Principiul cuprins în acest punct e luat în § 2, din legea despre regularea raporturilor de posesiune în comunele din fostul district al Năsăudului (art. XVIII din 1890). (Vezi în traducere română de Dr. Victor Onișor: „Legile grănițerilor năsăudeni“ 1905, la pag. 45.

2. Toate lazurile, fie, că acele s'au făcut înainte de 22 Ianuarie 1851 în pământuri ori păduri comunale ori alodiale²⁾ sau în munți revindicați, sunt a se considera ca trecute fără desdaunare în proprietatea posesorilor. Cu privire la lazurile, ce se află în teren de pădure, în locuri de pășune și în așa numitele livezi silvice, regularea posesiunii se rezervă anume conform trebuinței spre scutirea pădurilor.

Lazurile, cari s'au făcut în mod arbitrar după 22 Ianuarie 1851, se pot reclama pe calea legii în termen de 3 ani³⁾.

3. Acele comune grănițerești, cari înainte de intrarea lor în legământul unuia din cele două regimente române de graniță nu au fost în starea de iobăgie și ai căror locuitori se numărau între oamenii liberi (libertini), intră iarăși în folosința acelor drepturi comunale, cari le-au avut înainte de militarizare. Prin desființarea institutului de graniță nu se întâmplă nici o schimbare în referințele de posesiune a acestor comune, cum acele (referințe) au existat cu putere de drept la 22 Ianuarie 1851.

4. Incât privește comunele grănițerești, cari înainte de militarizare au fost iobage, sunt a se considera ca trecute fără desdaunare în proprietatea lor:

a) toate acele pământuri (pășuni, fânațe și păduri), cari se află însemnate ca pământuri comunale (communes fundi, silvae etc.) în conscripțiunile, cari existau înainte de înființarea institutului militar de graniță sau cari s'au făcut din această cauză;

²⁾ Alodiu e moșie liberă, în contrast cu moșia îngreunată cu oarecare servitute

³⁾ Principiile expuse în acest punct sunt normate în articolul de lege XVIII din 1890 în § 4 în modul următor: „Lazurile, aflătoare sub cultură statornică, trec fără nici o îndatorire de despăgubire în proprietatea acelora, ce le-au făcut sau a urmașilor lor de drept:

a) dacă sunt făcute înainte de 22 Ianuarie 1851;

b) dacă sunt făcute între 22 Ianuarie 1851 și 27 August 1861, dar în 3 ani socotiți dela 27 August 1861 cei îndreptățiți n'au început proces pentru recăștigare, sau au pierdut acest proces.

b) locurile de case, locurile de arat și de fânate, cari înainte de înființarea respectivului regiment de graniță se considerau ca pământuri alodiale și cari în timpul, cât a existat institutul militar de graniță, au fost lăsate comunele spre folosință, dacă și întru cât pământurile însemnate sub a) și b) erau în posesiunea comunelor la desființarea institutului militar de graniță.

Întru cât comunele grănițerești în pădurile alodiale aveau dreptul de a folosi pădure, mai departe întrucât li-s'au lăsat acelorazurile făcute în pădurile alodiale sau alte pământuri alodiale numai ca pășune comună, comunele au să rămână în folosința acelor păduri și pășuni până la regularea definitivă. Dacă această regulare nu s'ar putea face prin învoire liberă, are să se execute după principiile cuprinse în p. V al patentei mele din 21 Iunie 1854. F. L. I. Nr. 151.

Întru cât populațiunea grănițarească pe timpul desființării legământului de graniță, era în folosință în estensiune mai mare decât acuma, i se rezervă pretenșiunile și — fără de a mai aștepta regularea definitivă, — este de a se îngriji de împlinirea acestor pretențiuni.

Dreptul de posesiune a comunelor în cazurile de sub a) și b) nu este de a se considera de desființat sau conturbat prin măsurile, ce le-a decretat administrațiunea militară numai din punct de vedere a poliției de păduri și de câmp;

c) toate acele clădiri (incluzive locurile de curte și grădină), cari s'au ridicat din mijloace comunale pe locuri comunale ori pe un loc, care a aparținut odată la vre-o sesiune grănițarească, ori cari au fost lăsate comunei pentru totdeauna din partea administrațiunei militare.

5. Bisericilor și preoților le rămân toate acele pământuri și drepturi de folosință, pe cari le-au avut pe timpul desființării institutului de graniță.

6. Toate realitățile, cari nu sunt cuprinse în p. 1—5 ca trecute în proprietatea foastelor comune gră-

nițerești sau a bisericilor, rămân în proprietatea erariului precum :

a) toate acele sesiuni vacante ori părți din acele, ori au fost destinate ca sesiuni primitive ori, cari în 22 Ianuarie 1851 se aflau în administrațiunea militară ;

b) toate acele clădiri (incluzive locurile de curte și grădină aparținătoare la ele), cari încă pe timpul înființării graniței au fost transpuse administrațiunei militare ca clădiri erariale, ori s'au edificat de atunci încoace cu spesele fondului de provente ori din alte mijloace de stat pe locuri alodiale, comunale ori grănițerești vacante, ori s'au cumpărat din acest fond ori din alte venite de stat și n'au fost lăsate pentru totdeauna singuraticilor ori comunelor.

Intrucât însă cu privire la clădirile și apartinențele lor, edificate din fondul de provente grănițeresc s'ar ivi la comunele foaste grănițerești împrejurări cu deosebire demne de considerare, pentru a li-se lăsa lor astfel de clădiri, astfel de împrejurări se vor lua în considerare ;

c) toate acele locuri incluzive pădurile, cari sunt cuprinse în conscripțiunile, ce pe timpul înființării institutului militar de graniță existau ori s'au făcut din cauza aceasta, ca pământuri alodiale (fișcale dominale), respective ca păduri fișcale dominale, întrucât acelea nu se cuprind sub dispozițiunile din p. 1—5, prin schimbările, ce s'au întâmplat în timpul, cât a existat granița¹⁾.

1) In 12 Martie 1872 s'a încheiat un contract între ministru u. reg. de finanțe, ca reprezentantul statului ungar și între reprezentanții imputerniciți ai celor 44 comune foaste grănițerești din districtul Năsăudului. Prin acest contract erariul r. u. a dat pentru totdeauna realitățile rezervate în acest punct 6. a) b) c) fondului central școlastic și celui de stipendii din districtul Năsăudului, apoi și comunelor pentru suma de 100.000 fl., dar și-a rezervat dreptul de folosință la clădirile și grădinile, de cari ar avea statul lipsă și numai prin pacea procesuală din 10 Ianuarie 1890 a abstat dela orice drept de folosință. Vezi ambele în art. XVII din 1890, românește traduse de Dr. Victor Onișor în 1905 sub titlul : „Legile grănițerilor năsăudeni“.

7. Cu privire la exercitarea dreptului de crășmărit, întrucât nu are valoare dispozițiunea punctului 3, rămâne în valoare pentru singuraticile comune starea de drept, ce a existat pe timpul desființării institutului militar de graniță.

8. Morile, cari au existat în comunele grănițerești fără plătirea vre-unei taxe, rămân și mai departe scutite de plătirea vre-unei taxe.

Dela morile, cari există în comunele, cari înainte de înființarea institutului de graniță erau iobage, și cari mori aveau să plătească taxă, este de a se plăti această taxă la visteria statului, din contră în comunele, cari pe timpul înființării graniței erau libere, această taxă este a se plăti comunelor. Dacă cu privire la mori singuraticice există deosebite contracte, au valoare dispozițiunile acestor contracte. Drepturile, cari din astfel de contracte compet fondului de provente, trec la visteria statului în comunele, cari pe timpul înființării graniței erau libere, însă la comune.

Cu privire la morile, ce se fac din nou, au valoare prescriptele politice.

9. Cu privire la pescuit rămân în valoare referințele ce au existat la desființarea institutului de graniță din Transilvania.

10. Până la crearea unei noue legi de vânat sunt valide prescriptele politice, ce se referesc la dreptul de vânat.

11. Venitele din ținerea de târguri anuale ori de săptămână, cari până acum intrau în fondul de provente, trec la comunele respective.

Cu privire la încuviințare de noue târguri anuale și de săptămână au valoare prescriptele politice generale. Dreptul de a tăia carne e desființat.

12. Obligațiunile de stat ale fondurilor școlare locale din fostul al II-lea regiment român de graniță, după ce sunt înscrise (destinate) pe respectivele fonduri, precum și fondul de montur a acestui regiment de gra-

niță, care până acum a stat în administrațiunea statului, sunt a se estrada spre scopul destinațiunei proiectate, pentru scopuri școlastice și de învățământ în starea de avere, în care s'au constatat la desființarea acestui regiment dimpreună cu interesele și cu capitalele, cari au crescut dela desființarea graniței militare, până la încheierea anului curent cu prisosurile din arânda munților revindicați.

În asemenea mod se destinează și fondul de montur al I-lui regiment român de graniță, ca fond pentru ridicarea și susținerea școalelor populare în toate comunele locuite mai înainte de familii grănițerești a acestui regiment, precum și în acele, în cari locuiesc familiile acestui regiment mestecate cu familii de husari săcuiești de naționalitate română, stând sub conducerea supremă a autorităților politice și au venitele acestui fond, să se întrebuințeze în tot anul în cât vor ajunge spre scopul școalelor numite.

13. Acei munți revindicați, în a căror folosință s'a aflat populațiunea grănițeră, la desființarea institutului grănițeresc ardelean și cu privire la cari nu sunt în pertractare pretensiunile de drept privat a unei a treia persoane, trec în proprietatea comunelor grănițerești respective. Acei munți revindicați, cu privire la cari sunt în pertractare pretensiuni de drept, rămân în folosința comunelor până la finalizarea pertractărei pe lângă observarea dispozițiunilor, cari sunt prescrise spre susținerea și îngrijirea pădurilor; cu privire la cei arândați, are să între întrecământul curat al prețului de arândă în fondurile amintite mai sus.

14. În considerarea referințelor particulare, cari au existat cu privire la valea Rodnei, înainte de intrarea aceleia în granița militară ardeleană, conced ca comunelor grănițerești de odinioară, pentru cari cu privire la munții revindicați are valoare dispozițiunea punctului al 13-lea, să le rămână toate pământurile incluzive cu toți munții de pășunat și alpii, în a căror posesiune și

folosință s'au aflat în decursul administrațiunei militare grănițerești și ca toate drepturile regale dela încetarea contractelor de arândă, cari au existat, să li-se lase cu îndatorirea, ca spesele, cari pentru valea Rodnei și a populațiunei aceleia, se făceau de atunci din venitele respective din fondul de provente și de aici încolo să se eroage din acele venite, pe când acele clădiri dimpreună cu apartinențele lor, cari s'au edificat în Năsăud din fondul de provente, cari de prezent se folosesc spre scopuri școlastice, au să rămână și mai departe destinate spre această folosință.

Altecum cu privire la clădiri au valoare alineatele c) și b) a punctelor de mai sus 4 și 6.

15. Pentru executarea regulărei posesiunei conform determinațiunilor expuse, se vor esmite din partea Mea comisiuni numite.

Aceasta hotărîre a Mea este a se comunica deregătoriilor și comunelor respective, acestora din urmă în rezoluțiunea rugărilor lor.

Laxenburg la 27 August 1861.

Francisc Iosif m. p.

Am arătat în decursul acestei scrieri și a accentuat și Ioachim Mureșan, după cum am reprodus mai sus¹⁾, că la începutul lui Decemvre 1860 așa sta cauza, că grănițeriul nu călca sigur nici pe pământul erezit dela străbuni și fondurile făcute din sudoarea lui erau în administrația organelor erariului, fără ca adevărații proprietari, adecă grănițerii să poată trage din ele vre-un folos de un filer și fără să le fie iertat a visa, că vor pune mâna cândva pe ele.

Atunci a plecat Vasile Nașcu la Viena și numai după o luptă de un an de zile a putut să exopereze aducerea înaltei deciziuni împărătești din 27 Aug. 1861 și estradarea aceleia, căci după cum se va arăta mai în jos, Nașcu numai în Noemvre 1861 s'a rentors acasă.

¹⁾ La pag. 195—196.

Rezultatul atâtor pași făcuți a fost deci, că prin decretul împărătesc amintit s'a făcut regularea definitivă a moșiilor și drepturilor folosite în timpul graniței militare.

Principalele sunt:

a) Se eliberă pământul grănițerilor de urmările principiului de uzufruct militar, locuitorii din Valea Rodnei, dimpreună cu comunele Sânt-Ioana și Nușfalău s'au repus în drepturile avute înainte de militarizare, cari au fost ca și ale Sașilor din pământul regiu, iar locuitorii din Valea Bârgăului, cum și dela companiile Budacului și a Monorului s'au tractat ca și foștii iobagi din întregă țara, considerându-se de proprietari ai pământului, dar dreptul regal, cum și pădurile, cari după conscrierea făcută la militarizare au fost ale domnilor, s'au reținut pentru erar, numindu-se deodată o comisiune sub prezidiul unui general penzionat, ca transpunător al tuturor obiectelor, apoi ca consecință:

b) primirea proventelor din dreptul de crășmărit din comunitățile Văii Rodnei, Nușfalău și Sânt-Ioana fără nici o sarcină și fără spese, apoi

c) rezolvirea punerii în curent a intereselor din fondurile școlare comunale și ale stipendiilor, din fondul de montur;

d) statorirea principiului, că și până la definitiva deslegare a tuturor referințelor, ce provin din aceasta rezolvire a cauzei rămase dela sistema militară de mai înainte, grănițerii să rămână și pe viitor în neștirbita folosință a tuturor drepturilor și beneficiilor, ce le avură sub graniță și prin urmare și în folosința munților revindicați în anul 1769.²⁾ Nu totdeauna se petiționează ca să fii sigur de un rezultat bun, dar după sfânta scriptură „ne încetat bateți la ușă, și odată se va deschide vouă!“ Apa cât e de moale, dar stropii scobesc și piatra. (Guta cavat lapidem non vi sed saepe cadente).

²⁾ Vezi și Gazeta Transilvaniei Nr. 243—1907 pag. 2.

În petiția maiestatică din 10 Dec. 1860 grănițerii au mai ridicat plânsoare, că din paușalele monturelor învechite, care se cuvineau feciorilor eșiți în tabără cu propriile monture în anii 1848—49 și cari se pot socoti la 30.000 fl. s'au asemnat numai 14.000 fl. iar mai târziu, din temeiori necunoscute grănițerilor, s'a scăzut la 7767 fl.³⁾

Referitor la aceasta a sosit rezoluțiune după re-întoarcerea lui V. Nașcu din Viena la Năsăud dela comanda generală din Sibiiu, care cu datul 6 Febr. 1862 Nr. 704 încunoștiințază, că aceasta, adecă scăderea sumei de paușal de montur la 7767 fl. s'a făcut nu mai puțin în interesul grănițerilor, cât al erariului, după principiile fundamentale ale ecvității.⁴⁾

În 1 Nov. 1861 s'a întâmplat predarea drepturilor regale din partea organelor finanțiare la comunele din Valea Rodnei și la comunele Nușfalău și Sânt-Ioana. În numele erariului finanțiar a fost însărcinat *Michael Traugott Suhaneg*, iar ca primitor din partea oficiolatlului districtual căpitanul suprem Alexandru Bohățel, apoi din partea comunelor mai mulți reprezentanți din fiecare comună.

Despre aceasta predare s'a luat un protocol subscris de toți reprezentanții comunelor.

Cu această ocaziune nu s'a predat regalul dela comuna Coșna și casele de ospătării din Rodna veche și Năsăud (astăzi hotelul „Rahova“), de acea primitorii și-au rezervat dreptul de a reclama și acestea cu altă ocaziune. Tot odată au cerut, ca și până când li se vor preda acele edificii ca apartinențe ale dreptului de crășmărit, să li-se lase în folosință cu atât mai vârtos,

³⁾ Vezi la pag. 213.

⁴⁾ „Dass dieser Gegenstand nicht minder im Interesse der gedachten Feldmannschaft als des Aerars auf Grund der beigebrachten Behelfe, nach den Grundsätzen der Billigkeit ausgetragen worden sei“.

S'a comunicat dela Oficiolatul Districtului sub Nr. 656 pol. și a sosit la fond sub Nr. 291—1862.

fiindcă nu au alte edificii acomodate pentru exercitarea dreptului regal în amândouă comunele. În caz însă că pe lângă toată speranța nu ar căpăta aceste edificii în proprietate nici pe bază de hotărîre înaltă și nici pe calea dreptului, atunci sunt gata a plăti chirie după acele edificii începând din acea zi, adică din 1 Nov. 1861.

Astfel rezultatul pașilor făcuți de V. Nașcu în Viena în cauza regalelor a fost, că organele finanțiere au fost oprite de a-l da în arândă pe 6 ani, fără conșimțământul comunelor foarte grănițere, și așa s'au predat comunelor, în numele cărora apoi oficiul districtual în 16 Dec. 1861 a ținut licitare pentru exarândarea crâșmăritului pe timp de 2 ani și 9 luni începând din 1 Feb. 1862 până la finea Octombrie 1864.⁵⁾

Chestiunea celor două ospătării s'a rezolvat mai târziu așa, că acelea au trecut în proprietatea fondului central școlastic.

87. Situația în districtul Năsăudului până în Octomvrie 1861.

În luna Septemvrie 1861, pe când V. Nașcu informează pe cei de acasă din Năsăud și pe Ioachim Mureșan în Pesta despre rezultatul pașilor făcuți, destinele districtului Năsăudului le conducea căpitanul suprem Alexandru Bohățel și notariul districtual Florian, căci alți bărbați cu studii juridice nu erau.

Erau multe lucruri grele de îndeplinit.

Fiindcă Ioachim Mureșan era în disponibilitate, în 6 Sept. 1861 îi scrie Ioan Florian chemându-l să vină la Năsăud, căci „s'au sculat vecinii sași din Pinctic, Dumitra și Iaad, se armează și vor a veni cu puterea să cuprindă hotarul Rebrîșoarei, Neposului, Feldrei și Ilvei mici.“ Mai departe îi descrie atacul făcut de

⁵⁾ Vezi publicația din 25 Nov. 1861 Nr. 381.

săși în 31 Aug. 1861 asupra Neposului și că „magistratul Bistriței machinează acum în tot tipul ca să ocupe hotarile comunelor noastre“ etc.

În 14 Sept. 1861 Ioachim Mureșan a cerut informațiuni dela căpitanul suprem, care în 1 Oct. îi răspunde în modul următor.

Năsăud, 1 Oct. 1861.

Stimate Domnule!

Stimata-ți scrisoare din 14 a l. tr. către mine adresată o am primit, la care voiesc a-ți răspunde.

Aici în 19—21 Iunie ne-am organizat provizor și fiindcă nu erau aplacitate plăți pentru amployați, am fost siliți a alege de aceia, cari erau în disponibilitate, și ca atari trăgeau plată, și cu plata lor de disponibilitate puteau servi, temându-ne însă, ca nu cumva prin aceea, că ar primi serviciu în District, să le fie plățile de disponibilitate și dreptul la penziune periclitat, i-am ales și am primit numai provizor, și ca honorari, așa ai fost și D-Ta și Dnu Florian aleși de notari prim honorari, am stătorit, că avem lipsă de vicecăpitan 2 dar,¹⁾ da nu am ales până se va organiza definitiv, nu am voit din parte-mi a alege, pentrucă în tot districtul, luând afară pe Florian, nu avem nici un abs. jurist, fără avem 2 gimnaziști și ceilalți toți numai normalști, dintre cari câțiva abili și cari știu nemțește bine, însă românește mai puțin. Oficiile administrative mai merg, da cu judecătoria stăm cum se poate rău! Deci dela oameni nu aștepta ceva multămită mare, dar tot sunt și de aceia cari ț-or ști — de nu îndată — da cu timpul, respecta serviciile, pentru aceea te rog, socotește starea în care se află acest District, cât sau om²⁾ pune în sedric numai normalști, sau om aduce de prin comitate și încă și neromâni, de cumva D-Ta și încă unu sau altu de undeva nu om apuca înainte,

¹⁾ secundar = al 2-lea.

²⁾ vom.

vină dară cât mai curând acasă, primește și fă servit ca honorar notar, ca assesor de sedrie, ca fișcal, sau ca ce a fi de lipsă, eu din parte-mi sum căpitan suprem, onorar, concipient, mai totdeauna corector și ce nu mă ajung și e de lipsă fac cât pot ziua, noaptea bucuros, scriu mai mult decât în toată viața, numai să pot în câțva ținea în sus onoarea Districtului și în el a Națiunei, da numai cu Florian și cu D. Lucchi nu sunt în stare, pentru aceea vină cât mai curând.

După ce i veni, mult la o lună, făcându-se și de sus până atunci organizarea, ori D-Ta, ori Florian, unu cred că îți fi ales de V. Căpitan 2-dar, cela 1. altu de notar primar, și atunci în sedrie am avea cel puțin 2 juriști, și am avea doi oameni, între cari s'ar putea împărți lucrurile, unu ar putea umbla prin cerc, celalalt ar putea rămânea continuo în loco, da până om avea Dietă, unu din doi ați fi ales de deputat, celalalt ar rămânea acasă, plata cred că se va aplacida bunișoară, lucru îți avea destul, de nu pot căpăta 3—4 oameni, cu care să pot duce lucrurile cum se cade: itt hagyom mint Szt. Pál.¹⁾

Bani de călătorie până-i căpăta plata ț-oi anticipa eu din ai mei 50—100 florini, numai vină cât mai curând, acolo servești națiunii, aici națiunii și locului nașterii, din care nu se află alt jurist, rămânându-ți plecat serv

Alesandru Bohățiel m. p.
căpit. supr.

Tot în acest înțeles i-a mai scris și Ioan Florian tot în 1 Oct. 1861.

În 5 Oct. V. Nașcu, care cugeta că peste câteva zile va porni din „Vavilon“, încă-i scrie lui I. Mureșan și între altele zice. „Multe nu-ți scriu acuma, cuget că Mercurea viitoare ne vom vedea, numai până atunci aș vrea a ști, voești înadins ca să-ți espedezi lăzile cu cărțile la Peșta ori Bistriță? Fii bun scrie-mi curund.“

¹⁾ Adecă „aici i las ca sfântul Pavel.“

Dar V. Naşcu n'a putut pleca nici la terminu
pus. Cauza o comunică vicariului Grigore Moisil în
următoarea scrisoare:

Viena, 9/27 Octobre 1861.

Reverendissime!

Când cugetaţi doară, că aşi sosi odată în patrie,
mă aflu încă în Vavilon.

Cauza întârzierii e neprimirea unei rezoluţiuni cât
de scurte, spre a mă putea legitima cu un act officios
în privinţa deciziunii relaţiunilor noastre. Lucru adevărat
e complicat foarte şi de aceea le trebuiă timp îndelungat
spre a compune instrucţiunea pentru comisarii
denumiţi, nota cătră cancelaria aulică a Transilvaniei,
cu care comunica aceea instrucţiune spre a-şi da în-
voirea ori să remonstreze, şi dupăce vor fi ambe ace-
stea dicasterii invoite, se vor trimite prin ministeriul de
resbel la acei generali, care toate iar poftesc timp îndelungat,
mai ales neînvoindu-se cancelaria (când ar veni
în referada unui român). Cu toate că eu stătui cu în-
voirea, ba porunca lui Plener — în două nopţi până
cătră 11 ore cu Conrad, la modificarea instrucţiunii
compuse, disputându-ne binişor şi spuindu-i oarzin, că
ştiind grăniţerii acum a cine au lucrat la aceasta, cât se va
publica rezoluţiunea împăratească, îşi vor aşterne jaluba
iar la Impăratul mai ales pentru reservaţiunile cele multe,
chiar şi în valea Rocnii, unde erariu militar nu a luat
în samă dela magistrat nice o palmă de pământ alodial,
dominal ori fişcal şi pentru punerea borgovenilor şi târ-
govenilor (eschisive Nuşfalău şi St. Ioana, care au fost
libere), într'o categorie cu foştii iobagi! au schimbat în
concept — însă nu ştiu rămas-au așa, ori ba, trecând,
ba stând încă şi azi la jupânul de Rosenfeld, apoi merge
la Kalchberg spre aprobare şi la ministru.

Cu instrucţiunea se imputernicesc comisarii la atâta,
că orice vor pretinde comunele cu dreptul, învoindu-se
dânşii unanim, de loc să conceadă, însă având osebite

voturi, să aştearnă lucrul directe încoace spre a se decide de Impăratul.

Avut-am vorbă pentru tragerea proventelor din dreptul regal, dela desfiinţare încoace, despre renovarea ruinilor din acelea sume, de cauza scurtării din suma pentru desdaunarea vestmintelor şi pentru susţinerea pre-parandiei, despre care nu stă ceva în rezoluţiunea Impărătească; pentru care m'am rugat a răspunde în rezoluţia, ce mi se va da mie. Mi-au promis, că în privinţa scurtării banilor se va trimite un extract la ministeriu de resbel spre a da acesta răspuns, care extract s'a şi făcut cu notă, precum şi un răspuns scurt pentru deputaţii regimentului al II-lea, care au Nr. 4675—486 eşite dela referinte şi stau la Rosenfeld de eri zi, jum. 9 ore ante amiazi, cât vor mai sta aci, nu ştiu, a urgăti şi a-le bate la uşi din parte-mi nu le lipseşte, însă promit fără efect tot „in einigen Tagen“¹⁾. De cumva îmi vor concede stările financiare, adecă să mă ajungă speşele de lipsă de călătorie, aşi mai sta să poci umbra şi pe la ministeriu de resbel, ducându-se odată extractul sus menţionat, să mă conving despre acelea 6000 fl. ce ni-au tras, dacă sunt aici să ştiu, cum stă treaba; vre-o câteva zile mai pociu sta, — însă dela 17 l. curinte — nu, fiindcă atunci nu aşi avea speşele călătoriei.

La Nadaşdi încă am fost, rugându-l a ne fi drept în privinţa munţilor revindicaţi, se vede a fi un bărbat vărsat în trebile acestea.

La generali încă nu, aşteptând deputaţii orlăţeni, care însă nu mai sosesc şi poate că nice nu vor veni. Filip din Haţeg s'a dus Sâmbătă în patrie.

Domnului consiliar Pop i-am dat documente în privinţa munţilor.

Porunca spre a se esarânda regaliile încă e gata, sună, că la comunele foaste nelibere, să le poată lua

1) „In câteva zile“.

dânsele sub condițiuni mai moderate. Până către finitul lunii acesteia va sosi la Bistrița, unde se va invita căpitanul suprem al Districtului nostru, spre a i-se da împuternicirea de a întreprinde cu dreptul regalilor a comunelor foarte libere, după voia acelor și pentru esarândarea celor a comunelor foarte nelibere. De cu bună samă sună, ca la acestea nelibere să li-se deo loc dacă vor voi a le lua sub condițiuni mai ușoare ca până acum.

..... 1)

Prisosindu-mi din banii de drum așa aduce și pe Chimu²⁾ cu sac în pac acasă.

Cu greu mare se învoește a-i trimite pe spesele mele lăzile acasă, — pe cum binevoești a vedea din acudata bucată. Chiar de voiu mai impramuta ceva, voiu prăbălui să-l descaț din cetăți, numai de n'aș zăbovi mult încă aci, să mai am lipsă de potori, gata stau 55 fl. astăzi. Cât am rezoluțiunea în mână vă voiu da de știre doară pe drot și de nu primiți acestea până în 15/3 a curenteii, mă rog iar de bani! Fratele Petri promisese a-mi mai serie!

Primește salutări dela DD. nostri și unchiu Pioraș și multe complimente dela al Reverendissimei voastre sincer serv
Vasilii m. p.

V. Petri, i-a și scris din „Năsăud 15 Oct. 1861“ următoarele :

„*Nașule!*“

Rev. D. vicar îți mai (tri)mete³⁾ aci încă una sută florini val. aust. cu (aceea) condițiune, că de capu (tău)

1) Aici vorbește, că în Viena se așteaptă sosirea unei deputațiuni în frunte cu mitropolitul Șuluț; apoi că în foaia „Ost și West“ Nr. 200, a combătut unele minciuni săsești publicate în cauza atacului dela Nepos.

2) Ioachim Mureșan, care se afla la foaia „Concordia“ în Pesta.

3) Fiind hârtia ruptă am supliniit locurile din paranteze ().

să nu vii fără de Chimul. Spune-i lui Chimul, (că) a zis Iacob¹⁾, uncheșul său, că de nu va veni Chimul la Năsăud, îl inferează publice înaintea națiunei.

Nașa e în Feldru și sănătoasă.

.....²⁾

Vino odată și tu acasă. Rotar³⁾ te suplinește. Poate, că tu nici că vei mai fi învățător, ci din (Nov. ori Dec.) vei lua cu Tanco administrațiunea fondurilor.“

..... Petri m. p.

Dintre ultimii pași, ce i-a mai făcut Vasile Nașcu, cât timp a stat în Viena mai notez, că dimpreună cu deputații dela regimentul I. rom. de graniță au cerut dela Majestate denumirea câte a unui individ, care să apere interesele foștilor grănițeri cu ocaziunea regulării posesiunilor ordinate prin autograful împărătesc din 27 Aug. 1861.

Dela regimentul I. rom. erau ca deputați Const. Stezar și Basiliu Stanciu, ambii căpitani penzionați. A mai fost un George Filip, care încă în 5 Oct. s'a întors în patrie⁴⁾.

V. Nașcu cu cei dintâi au subscris o petiție de dato 19 Oct. 1861, pe care au înaintat-o la Majestate.

În aceea petiție zic, că interesele erariului cameral și militar vor fi de ajuns reprezentate prin comisarii denumiți, până când pentru apărarea intereselor populațiunei foaste grănițere nu se poate conta la comisarii denumiți din partea politică.

Fiindcă dela executarea preainaltelor hotăriri depinde viitoarea întrebare de viață, apoi binele și răul populațiunei foaste grănițere, iar rezultatul acelora, numai prin comisii denumite, fără un reprezentant din partea

¹⁾ Iacob Mureșan, redactorul „Gazetei Transilvaniei“.

²⁾ Aici între altele îl roagă să-i aducă mai multe cărți pedagogice, dacă lui Nașcu i-ar „prisosi potori“.

³⁾ Toader Rotar, de naștere din Feldru, un abil învățător la școala normală din Năsăud.

⁴⁾ Vezi epistola lui V. Nașcu, din 9/27 Oct. 1861.

foștilor grănițeri, pe lângă cea mai bună știință și conștiință ar putea să iasa ceva dăunăcios pentru foasta populațiune de graniță și în acest caz nu s'ar îndeplini dorința Majestății Sale exprimate de repetite-ori, că adevărat foasta populațiune de grănițeri va fi îndestulată, și în fine fiindcă cu deslegarea fericită a acestei cestiuni se întărește încă mai mult credința probată a grănițerilor, precum și încrederea în înaltul regim și prin aceea se delătură îngrijirile torturătoare despre subsistența viitoare a acestei populațiuni, astfel ei ca plenipotențiați,¹⁾ aduc în numele comunelor respective la treptele înaltului tron rugarea prea umilită :

Să binevoiască Majestatea Sa, ca pentru apărarea intereselor foastei populațiuni române de graniță să denumească în comisiune cu drept de a lua parte și vota pe lângă comisarii din partea militară, camerală și politică, pentru fiecare regiment încă un individ, în care populațiunea de graniță are încredere, pentru că cunoaște limba și referințele locale și de drept.

Ca atari indivizi numesc pentru regimentul I. rom. de graniță pe *Ioan Pușcar*, concipist la curtea aulică transilvană, care după desființarea regimentului a servit atât în valea Hațegului, cât și în districtul Făgărașului, în cest din urmă ca șef de cerc (k. k. Bezirksvorsteher) și și-a câștigat încrederea populațiunii; iar pentru regimentul al II-lea rom. de graniță pe *Iosef Schottl*, căpitan auditor pensionat, care a servit în acest regiment²⁾.

Pe lângă acestea mai observă, cumcă nici unul dintre aceștia nu sunt descendinți din graniță, de aceea nu se pot considera nici ca partide, nici ca interesați.

¹⁾ Aici au alăturat plenipotența dela orlăteni dd. 25 Sept. 1861 și a lui Vasile Nașcu, din 28 Nov. 1860.

²⁾ Vezi despre I. Schottl, la pag. 46. El a fost născut în Pojon (Pressburg, Pozson). Un portret al acestuia se află la administrația fondurilor, dat spre păstrare în anul acesta 1909 de fiul său Albert Schottl, oficiant de poștă și telegraf penzionat. (Cf. Nr. 454/909),

După ce V. Nașcu, a făcut și acest pas de a asigura interesele foștilor grănițeri s'a pregătit de a se re'ntoarce.

Rezultatul acestei petiții a sosit numai anul următor 1862 în Aprilie, pe calea căpitanului suprem. Conform încunoștiințării sosite, Majestatea Sa a denumit pe Iosef Schottl, de membru în comisiunea însărcinată cu predarea realităților, dar numai cu vot consultativ.

88. Rentoarcerea lui Vasile Nașcu dela Viena la Năsăud.

În 29 Nov. 1860 a plecat V. Nașcu, cu deputația esmisă la Viena¹⁾ și în toată săptămâna avea câte un termin de rentoarcere, până când s'a împlinit anul — (mai puțin cu 21 de zile).

Prin 25 Oct. 1861 a căpătat rezoluțiunea de mult așteptată și numai decăt a început să se pregătească de drum și fiindcă — după cum s'a văzut din epistola ultimă a lui Vasile Petri, — dela Năsăud era recercat ca în tot cazul să ducă și pe Ioachim Mureșan, din Pesta, în 25 Oct. 1861 îi scrise acestuia următoarele:

„Dulce Nepoțele!

Acum au sosit ora să zic adio la Vavilonul nemțesc și mi-am propus, ca pe Luni, ce vine să pornesc pe nae până la Hainburg, unde voi petrece până Marți dimineața și atunci să continuez călătoria cătră Pesta, unde mă vor aștepta consoții dela Orlat D. D. căpitani Stejar și Stanciu, apoi deputații dela Crasna: Maniu, Gall și Filip, spre a putea porni Mercuri dimineața mai încolo.

Dându-ți aceasta de știre de-odată cu aceea, că lăzile, care le-ai avut la baba, le-au luat Iancu

¹⁾ Vezi pag. 194.

azi în samă și le va expeda la Bistrița, unde le voiu scoate eu spre a le putea pune la scuteali acasă. Totodată te rog a te găti spre a mă petrece pe conto meu până la Năsăud!

Nu glumesc, să mă crezi!!!

Până la revedere te sărută de binevoitorul uncheș.

Viena, 25 Octobree 1861.

V. Nașcu.

Scurt și precis. Rugarea poruncitoare dela de binevoitorul uncheș nepoțelul avea să o asculte.

În 28 Oct. 1861 a plecat V. Nașcu din Viena, a mers prin Pesta, de unde a luat pe Ioachim Mureșan și l-a dus la Năsăud, unde a sosit în 7 Nov. 1861 (ziua sf. M. Dumitru).

În Năsăud i s'a făcut o primire modestă.

Câtă schimbare în timp de un an de zile, de când a plecat la Viena. Bachiștii, pe cari i-a lăsat aici, când s'a dus, au dispărut de pe întreg teritoriul și în locul lor, peste tot locul numai români și în oficii numai limba oficioasă românească. Districtul Năsăudului organizat sub căpitan suprem român, sigilul districtului românesc, vultur pe vârful de munte cu crucea în cioc, iar pe emblemă lupoaica tradițională cu gemenii sugători: Romul și Rem, apoi inițialele: V. R. R. (Virtus romana rediviva = virtutea română reînviată).

Vasile Nașcu, încă pe când era în Viena prin 30 Sept. 1861 a împărtășit lui George Pop, supralocotenente în Italia la Udine, despre starea cauzelor grănițerești, iar după rentoarcere i-a comunicat toate cele câte le-a isprăvit.

La acestea George Pop i-a răspuns lui V. Nașcu, numai în 24 Dec. 1861, din care epistolă estragem aici următoarele:

„Iubite și mult dorite frățioare!

Mai întâiu să-ți mulțămesc ferbinte pentru ultima mult prețuită-ți epistolă din 30 Sept. Că n'am răspuns pe aceasta la Viena, cuget că mă vei escuza, considerând,

că mi-ai spus, că pleci, dar nu știi anume când? Într'aceea văd, că tu ai fost nevoit a-ți mai face coada colac oare cât timp printre nemți și abia ai ajuns la Năsăud odată cu „Sâmedru“.

Îți mulțămesc apoi încă odată cu inimă frățească, pentru toate câte ai exoperat și-ți gratulez în fine la fericita rentoarcere în patrie.

Tu bravule ai asudat un an întreg, iar acum poți fi măreț, că ostenelelor tale celor neobosite a urmat un succes strălucit. Ți-au făcut năsăudenii o primire modestă. Asta am așteptat-o dela ei. Noi însă judecând drept importanța celor stoarse de tine recunoaștem, că astfel de lupte merită altă răsplată.

De ne va ajuta ceriul ne vom și implini aceea, ce o ținem de o datorie sacră, adecă a te eterniza și a te relăsa și în ochii posteriorilor, ca să vadă și ei, cui au de a mulțami temelia fericirii acelui district.

Ești la fața locului, scumpul meu, și sum convins, că la cele, ce mai sunt de aplanat, ești cel dintâi. Mai lucrează ca până acum, căci atâtea binefaceri cât mai târziu tot vor afla dreaptă răsplată.

Mă vei obliga foarte mult, de-mi vei continua relațiunea despre decurgerea trebilor, cum ați eșit în capăt cu Heydte etc.

Și despre celealalte afaceri ale districtului, îmi e foarte sete a auzi ceva detaiat, că nime nu mi-a scris de pe acolo ceva lămurit. Ziarele încă nu rapoartă nimic alta din acel unghiu, decât protestul contra triumviratului din Cluj.

Stirea din „Concordia“ 37, despre Ilustr. nost căpitan cum a isvorât? Ar fi o pierdere mare de s'ar duce¹⁾.

Mi-a venit la mână un apăs a sigilului districtului. Oh! ce ideie nimerită. Când văzui vulturul în vârful

¹⁾ Am văzut mai sus din epistola lui Al. Bohățel, greutățile ce le intimpina, fiindcă nu avea diregători apți.

Heniului¹⁾ cu crucea în cioc, îmi crescui inima de un cot. Lupoiaia cu gemenii lângă ea, e un ce de tot potrivit

Că ai smuls pe vărul Ioachim din Pesta și l-ai tras cu tine ai făcut foarte bine. Astădată e prezența lui mai necesară acasă, de cât ori unde airea. Salută-l. Spune-i să-mi scrie și să ajute cu toate câte poate pe vărul Mihailă²⁾.

Dacă ai ocaziune a veni în atingere cu Ilustrul domn căpitan, te rog a-i arăta profunda-mi stimă și reverință și că mi-ar părea foarte rău de ne-ar părăsi.

Al tău sincer și prea obligat amic. Ajunul Crăciunului nemțesc 1861. *George*“.

89. Recunoștința și remunerarea ostenelelor lui Vasile Nașcu.

Din actele și protocoalele comisiunii fondurilor nu am aflat, că s'ar fi pronunțat asupra celor eluptate de Vasile Nașcu. Singur vicariul și președintele Grigore Moisil i-a adresat — dar nu sub număr oficios — următorul decret de recunoștință:

(Adresa): „Stimatului Domn Vasile Nașcu, cesareo-regesc profesor în Năsăud“.

„Stimate Domnule!

În semn de recunoștință pentru fagiile, prudenta, perseveranța și zelul pus întru recăștigarea averei, proprietății fondurilor și drepturilor noastre, cari au fost

1) Un munte între valea Bârgăului și Someșului.

2) Mihailă Mălaiu, învățător în Leșu, locul natal al lui George Pop.

de alții pe nedrept usurpate, îți aduce populațiunea văii Rodnei, prin comitetul ales, adâncă mulțămită, urându-ți din adâncul inimii viață îndelungată și fericită, ca să vezi ostenelele cele multe, ca un bun patriot puse, încoronate cu cele mai frumoase rezultate, ca și D-Ta să te poți bucura — zicând: *aceste eu le-am câștigat!* și posteritatea să te feliciteze ca pe un făcător de bine, cu ale cărui ostenele au venit la bine. Dumnezeu să te țină sănătos și fericit împreună cu doamna, soția D-Tale la mulți ani!

Nășăud, 17 Novembre 1861.

*Grigoriu Moisil m. p.
vicariu și presid.*

Dela cei, cari au trăit pe acel timp am auzit, că lui Vasile Nașcu i-au cumpărat o căruță cu doi cai. Despre acest fapt într'o biografie scurtă a lui V. Nașcu se zice:

„Dupăce s'a rentors dela Viena în semn de recunoștință i-au dăruit grănițerii o căruță cu 2 cai (cari erau ponivoși), și l-a denumit director la administrațiunea fondurilor“¹⁾.

Cum au venit reprezentanții comunelor grănițerești la această idee, nu am aflat, aflu însă că în „Journalu“ purtat de locotenentele Petru Tanco, ca cassar al banilor pe arândă din dreptul de crâșmărit se cuprind ca plătite următoarele sume:

10 Nov. 1861. Domn. căpit. pens. Th. Anton, pentru un scop de comun, pe lângă darea de rațiociniu	350 fl.
17 Nov. 1861. Pe lângă aceștia pentru acelaș scop domnul vicar	150 „
17 Nov. 1861. Pentru un asemenea scop iar domnul vicar	250 „

Cele două sume de întâiu au fost destinate pentru cumpărarea căruței și cailor, iar a treia sumă să se deie lui Ioachim Mureșan.

1) Vezi „Călindariu pedagogic“ pe anul 1885 pag. 18.

Cum se vede aceste titule de erogațiuni sunt de tot neclare, de aceea au trebuit să le clarifice în anul următor, când căpitanul suprem a cerut să-i înainteze rațiune peste banii încasați și spesați din arânda crâșmăritului. Atunci cassariul a făcut un conspect, pe care l-a înaintat vicariul cu raportul din 21 Febr. 1862. În acel conspect sumele amintite sunt arătate ca erogate în 17 Nov. 1861 în modul următor:

iv., Domnului învățător Basiliu Nașcu, în recunoștința serviciului său ca deputat la Viena în restimp de un an întreg, în privința proprietății foștilor grănițeri și a rezultatului ostenelelor sale un onorar de 500 fl.

Domnului Ioachim Moroșan, în asemenea recunoștință pentru ajutorul său și sprijinirea d-lui Nașcu, la compunerea Petițiunei în privința sus memorată la Maj. Sa Imperatoriul un onorar de 250 fl“.

Acestea au fost recunoștința și remunerarea ostenelelor lui Vasile Nașcu.

90. Vasile Nașcu ca director al fondurilor grănițerești.

Dupăce prin Rezoluțiunea Majestatică din 27 Aug. 1861, s'a restituit fondul de montur și s'a recâștigat venitul din dreptul de regal, s'au înmulțit și agendele comisiunei administratoare de până aici.

Pentru a se statori modul de administrare al acestor fonduri, precum și fondului școlar local, în 15 Dec. 1861 s'a ținut în Năsăud o conferință, la care au luat parte reprezentanții alor 27 comune libere din valea Rodnei, și alor două de „după târg“ (Nușfalăul și Sântioana).

În această conferință s'a hotărît:

1. Ca fondurile grănițerești să se administreze și pe venitor ca și în trecut, prin comisiunea aleasă de granițeri încă în 13 Martie 1851 și întregită după aceea.

2. Fiindcă juzii comunali nu pot administra după cum se cere nici chiar fondul școlar local, lipsind mul-

tora chiar și științele, cari se recer spre acest scop, așa toate fondurile grănițerești, anumit: fondul școlar local, fondul de montur și fondul întemeiat din venitul dreptului regal, să se concentreze în Năsăud.

3. Crescând agendele comisiunei administratoare prin restituirea fondului de montur și a proventelor din dreptul regal:

a) se alege o comisiune mai mică pentru ducerea manipulațiunei, constătătoare din un director, un vice-director, un perceptor, un controlor, un actuar și 12 asesori;

b) această comisiune mică se însărcinează cu *compunerea statutelor*, pentru administrarea fondurilor grănițerești, luând de bază cât se va putea liniamintele satorite în această privință încă în anul 1851.

În această comisiune mică se aleg cu aclamațiune: de director: *Vasile Nașcu*, învățător, de vice-director: *Petru Tanco*, locotenent pensionat, de perceptor: *Ioan Purceila*, căpitan pensionat, de controlor: *Toader Anton*, căpitan pensionat, de actuar: *George Șteopul*, cancelist disponibil, de asesori: *Petru Tanco*, *Ioan Moldovan*, *Auxente Bosga*, *Samuil Rusti*, *Avacum Anca*, *Maxim Haliță*, *Gavriil Pop*, *Nicolae Lazaric*, *Carol Mihailaș*, *Ioan Mureșan*, *Demetru Vaida*, *Basiliiu Mureșan*. Ca asesorii onorari: căpitanul suprem *Alexandru Bohățel*, vice-căpitanul *Leontin Luchi*, protonotariul *Ioan Florian*, fișcalul *Mărginean*, asesorul *Șipotar* și *Ioan Pop*, *Nistor Ganea*, *Iacob Pavelia*, *Leon Pop*, *Paramon Găzdac*, *Florian Mărian* și *Teodor Ionașc*.

4. Ca onorar pentru manipulația fondurilor până la satorirea statutelor s'a satorit să se deie numai anticipațiuni pentru director 400 fl. v. a., pentru vicedirector, perceptor și controlor câte 300 fl. și actuarul 200 fl. Asesorii fără remunerațiune.

În fine hotărește conferința:

a) ca pentru suplinirea lui *Vasile Nașcu*, la școala normală să se plătească un învățător din fondul de provente cu 150 fl. v. a.;

b) să se asemneze din provente spesele trebuincioase pentru localități de cancelarie, pentru o cassă wertheimiană, paușal de scris etc;

c) se împuternicește comisiunea ca să exarândeze dreptul de crâșmărit, ce e de a se face în 16 Dec. 1861.

După organizarea din 13 Martie 1851, aceasta e a doua organizare a administrației fondurilor grănițerești.

Agendele lui V. Nașcu, conform unui proiect făcut în lipsa statutelor, erau: 1. Directorul de cancelarie a comisiunei pentru administrarea fondurilor școlare. 2. Facerea de orice fel de proiecte recunoscute necesare în interesul fondurilor și așternerea lor în sesiune. 3. Supraveghierea, ca fondurilor concernente să fie asigurate pentru elocările de capitaluri pe la privați și a face referadele respective și pentru împrumuturi. 4. Ingrijirea, ca capitalele împrumutate și cu termen expirat să se refundeze sau a se face pașii necesari, cât a îngriji asemenea ca interesele căzute sau eșite să se plătească și a face referadele respective. 5. Rezolvarea tuturor referadelor, ce se ating spre apărarea proprietății fondurilor sau cu referință la acele proprietăți și realități. 6. Ingrijirea, ca să se păzească toate condițiunile din existențatoarele contracte de exarândare și a face referadele provenitoare din ele. 7. Reprezentarea fondului la judecată.

Din acestea se vede, că la început sufletul administrațiunei fondurilor și referentul principal era directorul V. Nașcu, iar așa numitul secretar (notar ori actuar), avea de îndeplinit numai agende de cancelist.

Vasile Nașcu, chiar la începutul directoratului a avut să lupte cu multe greutăți, fiindcă-i lipsiau multe dintre cari mai principale era o localitate potrivită. La început a fost casa Nr. 5. Nu avea cassă de fer pentru ținerea banilor decât o ladă de fer, pe care cassariul Ioan Purceilă, o ținea la el acasă. Numai în luna lui Ianuarie 1863, când Nașcu petrecea iarăși ca deputat la Viena, s'a procurat cassă wertheimiană, care e până

astăzi și în fine îi lipsia lui V. Nașcu, puterea de lucru scripturistic în cancelarie chiar dela început, după cum se vede din următoarea scrisoare a prezidentului Grigore Moisil :

„În adunarea plenară a comitetului fondurilor grănițerești ținută în 15 Decembre 1861, s'au ales spre ajutoriul celor 4 domni membri ai comisiunei administrative și un secretar și un servitor sau diurnist, cel dintâi cu o remunerațiune anuară de 200 fl., cel de-al doilea cu 120 fl. v. a. din speșele scripturistice. Vre-o câteva luni a și scos acel individ ales ca secretar remunerațiunea, însă nevăzându-se ceva rezultat în activitatea acestuia, — comitetul în altă ședință a hotărît, ca deocamdată să scadă acel post de secretar¹⁾.

De aici se vede, că V. Nașcu iarăși a ajuns să fie tot dânsul și concipist și și cancelist ca în deceniul prim (1851—1860)²⁾. Între astfel de împrejurări Vasile Nașcu, ca director al fondurilor, avea să se îngrijească, ca toate acele câte s'au câștigat prin autograful împărătesc din 27 August 1861 să se pună în executare, adecă să se înceapă adevărata administrare a tuturor fondurilor și totodată să se îngrijească despre deslegarea tuturor celorlalte cestiuni, cari erau rezervate, ca să se dea unor comisiuni și comisari, cari se vor exmite și denumi în cestiunea regulării drepturilor de posesiune.

Indată la începutul anului 1862 în 4 Ian. sub Nr. 4, a înaintat o reprezentație la oficiolatul districtual din Năsăud, ca să facă pașii la guvernul reg. pentru predarea averii fondului de montur și a fondurilor școalelor comunale dela cassa principală provincială în administrația comunelor, respective a comisiunei însărcinate cu această cauză. Totodată a cerut informațiuni dela rigorozantul Stefan Pop, din Viena, referitor la comisiunea esmisă în cauza regulării referințelor de po-

1) Scrisoarea aceasta e din 6 April 1863 Nr. 70.

2) Vezi epistola lui Nașcu, din 19/7 Ianuarie 1856 la p. 103

sesiune etc. Stefan Pop în 8 Ian. 1862 l-a încunoștiințat, că generalul Haidte nu a vrut să primească însărcinarea căpătată, din care cauză a întârziat eșirea comisiunii, dar în locul aceluia va fi un Pöck, general major, care a fost la săcui.

Fiindcă la administrația fondurilor trebuiau făcute *statutele fondurilor*, și cu aceasta a fost însărcinat V. Nașcu, dânsul s'a pus în corespondință cu Constantin Stezar, căpitan pensionat în Sibiiu, rugându-l în 7 Ian. 1862, ca să-i câștige și trimită spre orientare *statutele săsești*. C. Stezar, i-a răspuns numai în 2 Febr. 1862 următoarele:

„Minteni după epistola ta am cercetat, cum și de unde ași putea căpăta statutele săsești. M'am adresat așa dară cătră dl consiliar de școală Dr. Vasits, care e umblat în aceasta privință, — acesta a aflat din izvoarele cele sigure primitive ale Universității și Direcții școlare, că sașii nu au statute, ci ei chivernisesc, așa i s'a spus, averea lor pentru școale etc. etc. după obiceiul vechiu al lor; pentru acea îmi pare rău, că nu pot servi. De cumva totuși au sașii statute și dl Dr. Vasits nu le-a putut căpăta, apoi să știi de sigur, că altul nu le capătă aici în Sibiiu“.

Stând astfel lucrurile s'a apucat singur de lucru și a compus un proiect de statute, a căror soarte se va vedea mai în jos.

91. Depărtarea lui Ioachim Mureșan dela Năsăud la Pesta.

Pe când se ținea V. Nașcu mai ajutorat pentru purtarea luptelor, ce se prevedeau că au să urmeze cu ocaziunea predărei averilor grănițerești prin comisarii esmiși de cătră Majestatea Sa, de-odată numai la finea lui Decembre, pe când V. Nașcu nu era în Năsăud ci în Feldru, rămâne fără ajutor. „Nepoțelul“ Ioachim Mu-

reșan, pe care l-a fost adus din Pesta cu ocaziunea rentoarcerii din Viena, într'o zi dispăre din Năsăud și nu se oprește până în Pesta, de unde în 6 Ian. 1862 îi scrie lui V. Nașcu următoarele :

„*Dulce Uncheșule!*”

Plecarea mea cea fără de știre, te va fi adus în uimire. Poate în p(ri)mele¹⁾ momente după ce vei fi aflat, că am dispărut din Năsăud, ... (mă) vei fi pus în cugetul D-Tale sub o judecată asprișoară, pentru că m'au scăpat de am promis unchiului Persecă, că *poate* mă voi rezezi până la Leșu. Apoi nu am lipsă să-ți mai spun, cumcă „poate” și „doară” sunt surori cu oarecine, sau mai bine cu oarece, sau cu oarecare din virtuțile scrise în cartea cea neagră a omului. De ași fi promis „apriat”, ași fi și ținut. Așa încă nu am (cau)ză de escuză. Numai pentru a(bsen)tarea D-Tale în Feldru te rog ... cu pe mătușa dim(pre)ună, să-mi iertați, ca nepoții e(știa) așa-s, mai ales cându-s de ... neadormiți, ce nu au stare într'un loc și nu se cuprind numai cu un șir de cugete, ci âmbă cu mintea pe horaiți. Nepotul bota d-lui, zicea fericitul Mărian.

Vorba ca vorbă, da Uncheșul scumpul meu, va voi să știe cauza de ce am plecat ca împușcat. Nu știu crede-mă-vei sau ba, dar eu judecând împrejurările, am avut o sută și o mie de cauze, cari îmi arăta; cumcă eu numai perd timpul acasă, fiind de tot de prisos pentru ținutul nașterii mele. Ci pentruca totuși să aflu și mai apriat măcar una din cele multe, îți aduc numai aminte, cumcă chiar atunci se introducea provizoriul cel nou, care putea cu tot dreptul să-mi reclame serviciul din nou. Așa nu era fără putință, ca să mă aștepte vr'un decret aici în Pesta, fără ca să știe cineva, că unde-s. A doua era ministeriul meu de finanțe, care

¹⁾ Hârtia fiind ruptă în mai multe locuri s'au suplinut literile în parantez ori în locul lor se pun puncte ... *Autorul.*

îmi amenința a-mi denega bugetul de cale, dacă nu mă grăbiam așa. A treia a fost confiscarea „Concordiei“ și neregularitatea ei, ce se arăta pe atunci. Eu trebuie să văd de ce nu ese ca mai înainte și de ce caută oamenii să sufere paguba prin confiscățiune.

În punctul dintâi, mulțămită tatălui, că nu le-a dat în minte la nemți să mă rechiame. A doua cauză s'a delăturat foarte bine prin bunătatea tatălui meu și prin oferirea neprovocată a fratelui Gavriila Neamț, din Bistrița. Tata mi-a împrumutat 10 și N... iarăși 10 fl. Cestuia i-am și trimis de atunci, dar tatei i voi trimite de acum.

Mai departe i descrie călătoria apoi, că iarăși a intrat în redacțiunea foaiei „Concordia“, unde a fost și mai înainte de plecarea la Năsăud. În fine după-ce își exprima marea stimă cu care dătoarește lui Nașcu zice:

Eu nu știu din parte-mi fost-am cândva în stare a-mi consolida în sufletul D-Tale convingerea, cumcă nu e nimica în lume ce să te poată reci cătră mine; dar D-Ta, te rog, nu-mi respinge dechierarea mea cea plină de stimă, când îți repet, cumcă nimica nu e pe pământ, ce m'ar putea clătina în stima mea cătră Uncheșul meu Vasiliu.

Cu aceasta încredințare îți poftesc dar, ca atotputința să ni te conserve ani mulți fericiți întru folosul și bucuria celor, din a căror mijloc te-ai născut și între care te afli cu mult prețuita mătușă dimpreună. Iar când veți goli un păhărel la serbătoarea cea dublă a Anului nou și a sf. Vasiliu, nu uitați de celce vă iubește, ținându-și onoare a se numi nepotul.

Pesta, 6 Ianuarie n. 1862. *Ioachim m. p.**

La acestea V. Nașcu, îi răspunde următoarele :

Năsăud, 7 Februarie 1862.

Stimate Nepoțele!

Apucând mai de multe-ori peana în mână spre a-ți răspunde în urma epistolei d. d. 6 Decembre a. t.

mă tot smintiră sau un lucru sau altul, așa cât s'a amânat timpul la 2 luni fără a-ți putea scrie câteva șire, prin care să te înștiințez despre cercustările de aici.

Mai înainte de toate îți mulțămesc, de exprimăciunile dovedite prin cuvinte, fapte și în scris spre ziua onomastică și a Anului nou, despre care toate sunt convins a fi din adâncul inimei, atât cătră mine cât și cătră soția mea.

Toate ca toate, plecarea-ți așa în pripă m'au surprins, cât am sosit îndărăpt dela Feldru, cugetând întru mine, că nu ți-a plăcut a mai petrece timpul fără ocupațiuni. Lucruri îți putea da oameni, pe aici însă nu voia a te supăra așa de iute, până a nu era gata cu vizitele pe la toate rudenile, apoi înainte de a-ți da de lucru voia a te înzestra cu un post cuviincios, unde trebuiai ca pânea de toate zilele, însă nefiind căpitanul supr. aci — nu s'a putut face aceasta, de aceea nu cugeta, că deveniai de prisos pentru ținutul nașterei.

Pe cum bine știi, grănițerii nostri te văd bucuroși cu toți și îți dau mare încredere, pociu zice mai mare de cât tuturor câți sunt în prezent în diregătorii la district, că din câți ai văzut pe aci atunci, acum nu au rămas numai puțini: Șipotariu e jude primar la Doboca, Micheș e dus, Mărginean dto și nu e speranță de a-i mai vedea pe aici.

Acuma să cugetăm judecând după cunoștință curată și fără patimă, poate susta un District cu sedrie generală fără iuriști români (fiindcă de alte națiuni am putea căpăta câți ne-ar trebui), fără a ne periclita limba și autonomia?

Ai cetit prin jurnale și știi ce instrucțiune a eșit în privința alegerei comitetelor și membrilor de congregațiuni, știi și aceea, că justiția se va desbrăna de politică. În 19 Febr. a. c. st. n. se vor alege în fiecare comună membrii, în 26 Febr. adunarea aci și poate atunci se vor alege noii deregători în district. Dacă voiești binele și prosperarea acestui district și respective

a grănițerilor noștri, te înduplică a te hotări de a ocupa un post la district. Pe cât auzii din rostul d-lui vicepreședinte B: Pop, au de scop a te denumi procuror de stat la noi în district. Aci încă anume te vor alege la acest post, ne-având pe altcineva apt de acest post. Salariu este sistemizat 800 fl. v. a. vre-o trei sute îți promit eu ca un adjutum din fondurile noastre, la care încă vei avea lucruri de procese. Iată așa venind ai fi aici și ne-am putea pregăti, pe când vor sosi comisarii la predarea obiectelor după înțelesul biletului de mână d. d. 27 Aug. 1861 și după știri private vine în locul lui Haidte Grlu penz. Boeck¹⁾. Instrucțiunea comisariilor a mai modificat-o și și de membru ne-a întărit Majestatea Sa pe acela, care l-am poftit, adecă pe Schottl.

Apoi fiind aci, nu ai mai fi și acolo, unde ai ajuns după rentoarcere, adecă de unde plecași cu mine.

Și acum stau eu cavent, că nu ai umbla în două luntre. Te rog lasă domnul cel vechiu și vină de sigur la altul nou, că neîmplinind pofta aceasta a Districtului, atunci perdem cu toții și îți pierzi încrederea și popularitatea, care o poșezi până acuma; am ajuns la acel moment când să-ți spui verde, dacă nu vei veni acuma fiind denumit, atunci te vor binecuvânta oamenii noștri ca pe Vărăran! Cine să servească aici cu bune cu rele, când nu voesc a servi ai noștri. Până acum încă au fost destul de greu, greutatea toată au stat pe vre-o trei bărbați, apoi care au avut salar de disponibilitate a dus-o, însă cari au servit fără acele — destul de cu greu.

Acum pe cum știi, li se va asemna salariu, drept-aceea cuget, că nu ne vei refuza rugarea, pricepându-mă foarte bine ce voiesc și de ce te rog.

Să trecem și la altă temă.

¹⁾ Generalul pensionat Pöck.

.....
.....
.....
.....
.....¹⁾

Eu am petrecut săptămâna trecută în Cluj, având afaceri în cauza procesului cu *vecinii* ai noștri — „ceonți“²⁾, am avut norocire a vorbi de mai multe și cu M. Sadi vicepreședinte Pop, care, neaducându-i eu aminte de D-Ta, mi-a spus să te provoc a veni acasă, că vei fi denumit de procuror statului, zise, că pe Axente (fricosul), încă ni-l va da în District ca judecător singuratic, așa și pe D. Korkes, de asesor la sedria generală să ne cam ajutăm cum vom putea, luând și pe Schottl, întru ajutor până vor fi juriști absoluți.

.....
.....
.....
.....³⁾

Am stârnit și la guvern spre a ne veni odată dela cassa princ. averea fondurilor la mâna noastră.

Dreptul regal s'a esarândat, acum avem proces cu Lazaric din Rebrîșoara, nu voiește a depune cauțiunea și angarea pe un pătrar de an fiind arândator în Rebrîșoara. A fini urât!

Avem biroul adm. fond. vis-a-vis dela oficiul districtual. Avem lucru destul! Până acuma — da mai încolo.

Bătrânii și Toader sunt în pace, cugetă că ai bâzâit spre a te însura!

Mătușa preoteasă, verișoarele Măriuca, Luscanca, Nastasia, Rafila și cum o mai chiamă te sărută.

Eu din parte-mi cu muierea mea te rugăm a nu

¹⁾ Aici vorbește despre prenumeranții la „Concordia“, apoi ca căpitanul suprem s'ar supăra, dar ar fi denumit și nu ar primi.

²⁾ Acest cuvânt scris cu litere cirile. Aici se vorbește de procesul cu sașii vecini pentru o parte de hotar.

³⁾ Aici vorbește de un proces de presă a lui Iacob Mureșan, redactorul „Gazetei Transilvaniei“.

ne respinge dechierarea noastră plină de stimă și rugarea a ne plini cât mai îndată cererea noastră, care ți-o împărtășește strângându-te de mână unchiul

V. Nașcu m. p.

Ioachim Mureșan, la această epistolă nu a mai răspuns nimica. În 25 Februarie 1862 a depus cenzura de avocat public.

I-a mai scris Nașcu și mai târziu, dar „Nepoțelul“, urma tăcerea peștelui.

92. Abzicerea lui Vasile Nașcu din postul de director la administrația fondurilor.

La o lună după ocuparea postului de director V. Nașcu, își înaintează la căpitanul suprem următoarea scrisoare de abzicere:

„Inclit officiu districtual!

Subscrisul se află silit din jurstările sănătății sale a abzice dela postul, în care se află din 16 Decembre 1861, și totodată se roagă a se face pașii spre a se alege alt individ în locul său.

Năsăud, 17 Ianuarie 1862.

Basilii Nașcu m. p.“

Aceasta scrisoare de abzicere s'a prezentat la oficiat în 19 Ian. 1862 sub Nr. 23, în urma căreia căpitanul suprem în aceeași zi scrie vicariului Grigore Moisi următoarele:

„Reverendissime Domnule Vicar!

Domnul Vasile Nașcu, prin adresa din 17 a l. c., abzice de postul ocupat în administrarea fondurilor grănițerești încă din 16 Decembre a. tr., ce cu aceea adaugere îți fac cunoscut, ca să binevoiești a mă înștiința:

1. Ce post a ocupat domnul Vasile Nașcu? când și cine l-a ales în acel post? cine l-a întărit? și ce instrucțiune i s'a dat?

2. Dupăce prin prea grațiosul Decret gubern. d. dto 15 Novembre 1861 sub Nr. gubern. 11.109—1861 sunt făcut responsabil despre administrarea veniturilor din dreptul regal și totodată a face relațiune In. reg. Guvern despre asigurarea acelu venit, ca să-mi pot aceea sântă obligațiune împlini, am onoare oficioasă a requira, să binevoiești a mă încunoștința:

a) În trecut dintre proprietarii grănițeri fost-a cineva însărcinat cu supraveghierea peste fondurile grănițerești? a monturului, școlastic și altele de au fost;

b) cine? prin cine ales? când? sub ce dat? și prin cine întărit?

c) dar acum ce pași s'au făcut spre asigurarea veniturilor din dreptul regal?

d) Dela 1 Novembre a tr. câți bani s'au încassat? prin cine? unde sunt banii?

e) Manipulantele ce cauțiune a pus spre asigurarea fondului?

f) Incassatu-s'au toți banii câți au fost de încassat? toți se află în cassă, sau s'au și erogat? prin a cui ordinațiune? cui? câți? pe lângă ce cauțiune?

Despre toate acestea să binevoiești în cel mai scurt timp a mă încunoștința, așternându-mi toate datele și rațiunile duse în copie.

Cu deosebită stimă rămânând

Năsăud, 19 Ianuarie 1862.

Căpitanul districtului Năsăud
Alexandru Bohățel“.

Primind vicariul această recercare în 21 Ian. 1862 sub Nr. 11, în aceeași zi o comunică în original cu oficianții de cassă, căpitanii penzionați Ioan Purceila și Teodor Anton și locot. penz. Pentru Tanco, care provizor a încassat arânda de crâșmărit, ca să facă răs-punsurile cerute.

În urma acesteia locot. Petru Tanco, ca fost perceptor provizor în 8 Febr. 1862 a și raportat vicariului producându-i rațiune peste suma de 4.500 fl. încassată ca arândă de crâșmărit. Ceialalți n'au produs până în 24 Febr. 1862, dupăce căpitanul suprem a urgat pe vicar din nou, făcându-l „răspunzător pentru toate daunele ce s'ar întâmpla fondurilor din administrarea iregulară“.

Vicariul în 21 Febr. 1862 sub Nr. 67 face istoricul scurt dela desființarea graniței, amintind adunările în cari a fost ales *Vasile Nașcu* în comisiunea fondurilor, începând din 13 Martie 1851 și cum s'a întregit aceea comisiune, în care Nașcu a rămas în continuu, iar în 2 August 1860 a fost esmis și în deputație la Viena. Arată mai departe, că în 25 Oct. 1861 reprezentanții comunelor cu ocaziunea predării regalelor au ales pe locot. Petru Tanco de perceptor provizor, iar în 15 Dec. 1861 au ales un comitet mai mic, între cari *Vasile Nașcu* ca director. Manipulanții banilor n'au depus vre-o cauțiune, nefiind statutele compuse și satorite, fiind numai provizori aleși. În fine adauge :

„În cât se ține de manipulațiunea banilor din partea domnilor căpitani Puceilă și Theodor Anton, încă în 22 Ian. i-am provocat în scris sub Nr. 11 și de atunci și cu gura, însă până astăzi nu mi-au așternut rațiunile în copie, poate că nici au cuget să facă asta, cât numai am căpătat consemnarea cu L.“

În 24 Febr. 1862 au prezintat un duplicat din „Journal principal“, pe care l-a vidat și Nașcu.

Atâta se vede din actele officioase citate; iar pe V. Nașcu îl vedem purtând și mai departe oficiul de director la administrația fondurilor.

Nu mi-a succes să aflu, că oare V. Nașcu și-a retras scrisoarea de abzicere; am aflat însă, că el nu a abzis „din jurstările sănătății“, cum însuși se exprimă, pentrucă nu este urmă să fi fost morbos, ci a abzis fiind disgustat de multele lovituri, pe cari au început a

i le da învățații districtului Năsăud, cari nu lucrau nimic, ci numai țeseau întrigi și-i făceau o mulțime de crâmpițe chiar la început, când el ca director avea de îndeplinit cele mai grele lucruri, iarăși mai mult singur și să deslege multele cestiuni de drept cu comisiunea regulătoare de posesiuni, a cărei sosire se aștepta în toată ziua.

V. Nașcu, toate năcazurile, ce le avea, le comunica cu amicul său George Pop, locotenent primar. Așa i-a comunicat și neplăcerile ce le-a avut în timp de o lună cât a fost director, până ce și-a dat abdicerea.

Acele neplăceri ni-le putem imagina numai din răspunsul lui George Pop, dat în epistola de dato Udine 11 Martie 1862, care e următorul:

„*Scumpul meu frate!*

Impărtașirile tale din 14 Febr. mi-au amărât inima foarte, fiind și eu în asemenea pozițiune nefericită ca tine a mă lupta de-a pururea cu niște trântori de gligani, ar fi să zic: mângăie-te! că și alții, și eu sufer asemenea! Inșă ție nu-ți pot striga aceste cuvinte, pentrucă nizuințele tale sunt cu mult mai nobile, cu mult mai pe sus de alte afaceri, de cât să poată privi un binesimțitor cu nepăsare la ele. Te compătimesc dar din tot sufletul, bunul meu, și te asigur, că de ași putea ași alerga într'acolo, ca să mă lupt alătura cu tine, să-ți ajut a nimici pe acei ticăloși; cari se încearcă a-ți face crâmpițe.

Nu despera însă, frățioare, și de n'ai ajutor și rezervă, că contrarii tăi nu pot lătra mult, trebuie să amușască de sine și rușinați să-ți fugă din cale. Tu aperi interesele comune, asuzi pentru toți, — deci opiniunea publică, judecata cea dreaptă, mintea cea coaptă și sănătoasă e negreșit pe partea ta, iar pe ceice vânează numai după interese personale, de sigur îi va despretui, osândi și înfiera după cuviință.

E greu în adevăr și amar a răbda astfel de inzulte în loc de răsplată pentru atâtea ostenele crunte.

Intreprinderile tale cer sprijin din toate părțile, și merită mulțămită și recunoștință. Dar apoi când cei mai ticăloși — cari n'ar face mai bine, decât să-și astupe flioanca, pentruca să nu-și descopere egoismul cel spurcat — te împedecă și se indeasă înainte, ca să apuce, ce a cules altul cu atâta zoadă și sudoare, zeu, îți vine să te abții dela toată activitatea.

Ioachim, cum văd din „Concordia“, e avocat. L-am întrebat pentruce a bâzăit de acolo și l-am rugat — ca pe Dumnezeu, — să nu se învârtă prin Pesta, unde-i pot suplini locul mulți alții, ci să întoarcă acolo, unde astăzi are preț cât un munte de aur, iar mâne, poimâne poate nici cât o ceapă degerată. Încă nu mi-a răspuns, aștept însă în toată oara.

Sum curios ce ați exoperat în congregațiunea din 3 Martie.

Atâta sperez, că ceice au cărliglit cu tine, se vor fi omenit publice după cuviință și se vor fi retras ca opăriți.

În Borgou încă partide! Ah! spurcată idră e desbinarea. Cine are lipsă de unire ca noi, și orbii rup aceasta legătură spre a cădea în brațele perirei“ . . .

.¹⁾

La finea acestei epistole George Pop, adauge:

„Te rog a-mi saluta pe fratele Tanco, și a spune închinăciuni Rev. Domn vicar și cuscrului Lazar.

Pe cei *buni și drepti* încă-i salut pe toți frățește, iar după ceialalți îmi rețin dreptul a da cândva cu șteapuri și a-i strâmtora să sară în apă.

Convenind cu Ilustrul Domn căpitan suprem, vei binevoi a-i descoperi aleasa-mi considerațiune.

Ce-ți face nevasta? O salut, și pe tine te sărut — rămânând pururea sincerul și obligatul amic.

Udine, 11 Marțiu 1862“.

George m. p.

¹⁾ Restul acestei epistole a lui George Pop, cuprinde împărțări dela cunoșcuți militari și apoi o rugare către V. Nașcu, ca să-i esopere un stipendiu pentru Ioan Mălăiu, școlar în Blaj, fiind un fond menit spre acest scop etc.

Din aceea epistolă a lui George Pop, ori și cine poate vedea adevăratele cauze și motive, cari l-au îndemnat pe Vasile Nașcu, ca după o lună dela alegerea sa de director să abzică. Daună că nu am putut afla scrisoarea lui Vasile Nașcu, la care a răspuns George Pop cu epistola de sus.

Destul, că V. Nașcu, mângăiat și îmbărbătat de acestea șire, apoi la stăruința vicariului și „*delăturându-se încâtva cauzle*“, pentru cari a fost silit să abzică, — după cum însuși accentuiază în altă scrisoare mai târziu,¹⁾ a rămas și mai departe în postul de director la administrația fondurilor.

În acest timp V. Nașcu, a fost denumit din partea căpitanului suprem Alexandru Bohățel, ca apărător (defenzor) în cauzele criminale, cari pe atunci se judecau la sedria generală a districtului Năsăudului, ca tribunal criminal sub prezidiul căpitanului suprem Alexandru Bohățel²⁾.

În luna lui Ianuarie 1862 la această sedrie s'au pertractat două cauze criminale (de omor), în cari V. Nașcu, care după cum s'a amintit mai sus, era și asesor onorar, a fungat ca defenzor³⁾.

93. Vasile Nașcu ca bărbat de încredere permanent pe lângă comisiunea regulătoare de posesiuni.

În 20 Martie 1862 s'a ținut în Năsăud o adunare, la care au luat parte membrii comitetului fondurilor și reprezentanții comunelor din districtul Năsăudului, cari sub prezidiul vicariului Grigore Moisil, fiind de față și V. Nașcu, au adus hotărîri în mai multe obiecte referitoare la averea foștilor grănițeri.

1) În 17 August 1862 sub Nr. 376—1862 când iarăși a abzis după cum se va arăta la locul său.

2) Ca judecători erau asesorii: Albert de Szöts, major penz., Leon Pop, major penz., Ioan Florian, protonotar și Ioan Pop, ca notar, Ioan Șorobetea, protocolist.

3) Vezi Nrii sedriei 2053/1862 și Nr. 1687—1861 crim.

Mai întâi s'a publicat înalta rezoluțiune împărătească din Laxenburg 27 August 1861, dată după lupta de un an a lui V. Nașcu, la petiția grănițerilor de dto Viena 10 Dec. 1860.

Fiindcă comisiunea împărătească, care avea să predea posesiunea grănițerilor, pe atunci era sosită în Bistrița, s'au ales bărbați de încredere, cari să dea deslușirile necesare în privința pădurilor, munților și moșiilor și anume câte 3—4 pentru fiecare vale (Târgoveni, Borgoveni și Someșeni¹).

Vasile Nașcu, a fost ales pentru Borgoveni: „*răs-picându-și de-odată adunarea dorirea sa, ca d-nul Nașcu și d-nul locotenente Tanko, cărora le sunt mai bine cunoscută toate împrejurările, să fie pe lângă comisiune totdeauna permanenți, încât va fi cu putință*”.

S'a mai hotărât, ca pentru apărarea averilor grănițerești publice și private să cheme pe Ioachim Mureșan, primul avocat român din acest district, care a fost depus cenzura de avocat numai în 25 Febr. 1862, votându-i o remunerațiune anuală de 800 fl. v. a. din averea tuturor comunelor din districtul Năsăudului. Tocmai atunci cu ocaziunea pertractărilor, ce aveau să urmeze cu comisiunea regulătoare de posesiuni, era lipsă foarte mare de un jurisconsult, după cum îi scrisese George Pop, „să întoarcă acolo, unde astăzi are preț cât un munte de aur”, cu toate acestea Ioachim Mureșan, nu s'a întors până mai târziu.

Atențiunea tuturor din toate părțile era îndreptată asupra celor ce aveau să urmeze și cu viu interes așteptau deslegarea nodului gordian.

Grănițerii cei cumiști pe Vasile Nașcu îl priviau, ca pe mântuitorul lor, care a împedecat lavina, ce amenința să se prăbușască asupra teritoriului fost grăniță-

¹ Pentru Târgoveni. locot. Petru Tanco, Grigore cav. de Botta și Ioan Moldovan, pentru Borgoveni: Iacob Rinziș, loc. prim., Vasile Buzdug, jude cercual, căpitan Purceila și V. Nașcu, pentru valea Someșului: căpit. Teodor Anton, Florian Porcius, jude de cerc, Vaida și Maxim Lica, jude de cerc.

resc, nimicind și astupând totul, îi mulțămiau din toate părțile, pe unde se aflau și-l binecuvântau.

Intre alții voiu aminti aici pe un Ioan Chitu (Câtiul), care îi scrie lui V. Nașcu, din „Buda în 15 Aprilie 1862 v.“ în modul următor:

„*Preaonorate și stimată Doamnă!*

Mai înainte de toate îndrăsnesc și eu, — ca un fiu a aceluia ținut, — a vă aduce cu mare plăcere sincera mulțămită pentru eroismul și bravura, deamnă de un Român, care le dovedirăți mai adeseori și mai ales cu ocaziunea recăstigiării realităților și fondurilor foștilor grănițeri, și pe care istoria le va ști păstra pentru fii, nepoți și strănepoți, cari cu demnitate își vor aduce aminte și vor numi cu stimă numele unui „*Basilii Nașcu*“¹⁾!

Tot acest Ioan Cătiul, a doua zi în o epistolă scrisă unui amic, referitor la V. Nașcu și starea lucrurilor de atunci zice:

„Comisiunea regulătoare a cauzei grănițerilor se află în Năsăud, ce speranță? bunul D-zeu imputerească pe acei domni și stimați bărbați, cari în asta privință s'au sacrificat atât, și a căror țință este fericirea și înaintarea binelui comun“.

Mai departe critică aspru pe Ioachim Mureșan, pentru că petrece tot prin Pesta și nu se duce la Năsăud, unde e mare lipsă de juriști.

Astfel la continuarea nouelor lupte Vasile Nașcu iarăși a rămas mai singur.

Dânsul de o parte, ca să poată începe firul activității comitetului fondurilor opăcite în anii trecuți, de altă parte ca să poată înlesni lucrarea și operatul comisarilor denumiți de Majestatea Sa, pentru predarea

1) Scriitorul acestei epistole, *Ioan Cătiul*, e din Năsăud. Despre acesta face Nașcu amintire în o epistolă a sa din 1 Maiu 1862, „Chătuł Ioan, studintele dela Tecen Libverda m'a cercat eri aci, vine peste o lună acasă absolvat“.

obiectelor, așa cât operatul acelora să fie spre îndestularea comunelor a făcut următoarele preparative :

1. In 21 Ian. 1862 sub Nr. 91 a rugat pe oficiul districtual să ordoneze, ca toate corespondințele comisiunii fondurilor cu preturile și cercurile, la cari au fost împărțite comunele acestui district, cât și toate ordinațiunile eșite dela guvernul civil și militar, dela locoțiința, comanda districtuală dela Reteag, Dej și Bistrița și apoi dela prefectura Bistriței, din timpul desființării regimentului până la înființarea districtului în 1861, să se transpună la comisiunea administratoare a fondurilor.

La asta cerere a răspuns căpitanul suprem în 12 Maiu 1862 sub Nr. 283 pol., că se concede luarea actelor și corespondințelor cerute, dar după întrebuintare să se repună iarăși îndărăpt¹⁾.

2. In 8 Febr. 1862 sub Nr. 134 a rugat pe oficiul districtual, ca să mijlocească prin guvernul regesc, ca din arhivul comandai generale din Sibiiu, să se estradee în copie autentică mai multe rapoarte a regimentului al II-lea de graniță, decherațiuni de ale grănițerilor, rapoarte și ordinațiuni de ale comandai generale dintre anii 1833—1835, referitoare la fonduri, precum și alte relațiuni și protocoale din archiva departamentului de economie, referitor la întroducerea neguțătoriei cu lemne dela anul 1765—1780, care le-a adus o dobândă de 455.892 fl. în favorul fondului de provente.

La aceasta a primit răspuns dela prezidentul comisiunii esmise Pöck, general major, că comanda generală din Sibiiu nu estradă documentele cerute la oficiolat, ci acelea le va ridica însași comisiunea esmisă și le va întrebuinta la deslegarea problemei conform Instrucțiunii primite¹⁾.

¹⁾ Răspunsul e indorsat pe cererea de sub Nr. 91—1862, care a sosit în 16 Maiu sub Nr. 290—1862.

¹⁾ Scrisoarea gen. Pöck, d. d. Năsăud 15 Aprilie 1862 Nr. 4—1862, sosită la oficiolatul districtual sub Nr. 1243—862 și de aici comunicată la fonduri în 8 Maiu 1862 sub Nr. 284.

3. Fiindcă îndată după sosirea comisiunii cu generalul Pöck, la Năsăud, oamenii veniau cu diverse pretensiuni, Vasile Naşcu, dimpreună cu vicariul Grigore Moisil în 2 Aprilie 1862 sub Nr. 254 ex 1862 au emis următorii:

„Circular la toate comunele din Districtul Năsăudului.

Deşi adunarea reprezentanţilor comunali în 20 Martie a. e. a ales şi imputernicit vre-o câţiva bărbaţi de încredere, cari să lucre şi de desluşiri lăudatei comisiuni împărăteşti, trimise pentru predarea averii grăniţerilor şi cari prin urmare au de a vorbi în numele comunelor, totuşi s'a observat în aceste două zile, de când a venit comisia în Năsăud, mulţi vin cu cereri la Domnul Generar împedecând comisiunea în lucrurile sale şi făcând molestie.

Comitetul însărcinat cu trebile grăniţerilor nu vrea pe nime a împedeca de a-şi aduce jalubile sau recur-surile sale înainte, dar a năcăji pe comisiune cu cereri, cari dânsa nu le poate isprăvi, nici stau în instrucţiunea dată de a le duce în indeplinire, este un lucru nesocotit, sau zicem neruşinat.

Dacă ori comunele, ori privaţii au voie a cere ceva dela comisie şi se amestecă în trebile concrezute comitetului, facă-şi recursele sau rugămintile sale în scris, suştearnă-le la Inclitul officiolat Districtual, ori la comitet şi dacă vor fi întemeiate, nu va întrelăsa a le comunica lăudatei comisiuni împărăteşti, dacă însă nu vor fi făcute în forma preserisă, acelea s'or îndrepta şi corega şi apoi suşterne comisei, ca să aibă şi rezultatul bun. Dar cu toate nimicurile a îngreuna comisia nu e cu cale, ca nu cumva năcăjându-se prin oameni şi acea, ce ar vrea a face bine, în urmă să strice unii oameni scurţi la vederi şi nesocotiţi.

Bine este de luat sama, mai ales pe acei cărturari, cari se ocupă cu facerea instanţilor, i reflectăm, ca făcând suplici să nu se espună râsului, scriind cereri,

fără cugetare și fără temei, să nu cauzeze oamenilor spese zădarnice. Este cunoscut din rezoluția împărătoască din 27 August a. t., că fondul proventelor sau dreptul crășmăritului în valea Someșului și două sate de după târg ni-s'au dat, asemenea fondurile școalelor și a mondurului, pentru acestea nu-s de lipsă instanții. Banii, ce e drept, din fondul mondurului nu i-am primit, însă s'au făcut pașii, ca să ni-se dea și așteptăm în toată ziua să ne vie.

Dar să nu socotească cineva, că va strica acele hotăriri, cari le-a făcut adunarea grănițerilor la desființare, pentrucă această hotărîre s'a întărit și de Inaltul ministeriu.

De cerut sunt cortelele ofițirilor, acestea s'or cere pentru folosuri numai publico, școale, căsi sătești, parohiale, biserică, ca și în Inalta rezoluție numai vor împedeca lucru, că asta este în contra rezoluției împărătești și comisiunea trebuie să se ție de asta. Comunele pot cere grădini sau locuri erariale vacante iar numai pentru scopuri publice sătești.

Pădurile asemenea când ar vedea, că nu li-s'ar da. Dar unu a cere să-i plătească sumanu, altu cioarecii, al treilea opincile sau cușma, care s'au prețuit în vr'o câțiva cruceri, și încă cu mai puțin s'au plătit, ar fi o minte de copii nesocotiți, însă nu de oameni cu minte coaptă și apoi asta iar este în contra dechierațiunei din 1851. Omul trebuie să rămână statornic, pe ce s'au hotărît odată, și cu atâta mai tare, că acum e cunoscut și la lume, ce au hotărît grănițerii la desființarea grăniței să facă cu prețul hainelor, adecă ca să încurgă în fondul mondurului sau a stipendiilor pentru tineri grănițeri, cari vor învăța la școale mai înalte. Când n'am rămânea statornici la asta, toată lumea ne-ar huli, ba și câinii ne-ar batjocori.

Așa dar mai repetăm odată, reflectând pe oricare recurent, ca bine să iee sama, ce fac și ce cer, ca nu în loc să tocmiască lucru, mai mult să-l strice, ca viitorimea să nu-l blasteme pe unul ca acela.

Acest circular să se cetească oamenilor la parade la înțeles, ca să știe cu toții, rugând pe fiecare ca să fie cu minte și înțelept. Mai cu samă rugăm pe toți, cari vin la Năsăud, ca să se poarte omenește, să nu se îmbete, să nu se bage pe la prepănație, prin fâgădaie, ca nu văzând comisarii escesele oamenilor nostri și purtarea cea ticăloasă a unora, să zică ori înștiințeze la curte, că grănițerii sunt bețivi, fără omenie, forobraji, și prin urmare nevrednici să le dea atâtea bunuri și păduri, ca să aibă ce prăda și pe ce bea.

Avem noi destui nepretini, cari pismuiesc și ceea ce am căpătat până acuma, nu trebuie să dăm noi cu puterea cea rea pricină și prilej spre toată stricăciunea noastră și a copiilor nostri.

De-ți urma sfatul nostru, bine vă va prinde și vă vor binecuvânta fii, iară de nu-ți asculta, fiii vor avea a împuta numai părinților săi și vor blăstăma și în pământ, iară noi ne ușurăm cunoștința noastră înaintea lui Dumnezeu și a toată lumea, că nu am întrelăsat a vă spune și a vă aduce aminte“.

4. In 8 Aprilie 1862 V. Nașcu mai face o încercare, de a aduce la Năsăud pe Ioachim Mureșan din Pesta și îi scrie următoarea epistolă, pe care au subscris-o toți bărbații de încredere aleși pe lângă comisiunea regulătoare de posesiuni :

Năsăud, 8/4 1862.

Mult stimată Domnule!

Cu bucurie primirăm știrea a fi depus examenul de avocat, de care chiar astăzi au lipsă românii ca de pâinea de toate zilele. Presupunind, că vei fi denumit la sedria de aci ca fișcal, cum ți s'a fost scris de aci, însă văzând denumirile în gazete, — rămaseră acest a nostru cuget fără efect.

Domnia Ta nu ne răspunzi, voești a veni la noi, ori ba. Având în 20 Martie 1862 comitetul administrativ a diferitelor fonduri grănițerești o conzultare, la care

au luat parte și câte doi reprezentanți din toate comunele districtului, s'a dechierat unanim, că venind Domnia Ta aci la noi ca avocat a tuturor comunelor districtuale, fiind de lipsă mai ales acuma, când comisarul c. r. se află aici la predarea obiectelor grănițerești și mai voind totodată a-și mai rezerva unele și pe samarariului, a-ți da din fondurile locale un salariu anual de 800 fl. v. a.

Pe lângă acest lucru e foarte lesne a purta cauze procesuale în lipsă de avocat, fiind destule procese în district și la evreii dimprejur învățați fiind oamenii cu adfocați, nu ai fi fără alte revenii.

Deci Te rugăm a-Ți trage sama — și dacă vei învoi cu asta, a ne răspunde cât de îngrabă, ca să ne știm de ce avem a ne prinde. Cugetând că nu ne vei respinge asta rugare și îmbiere, ne însemnăm cu toată stima.

Ai mult stimatei D-tale sincer

Lica m. p.

Moșu Porcius m. p.

Despre partea borgovenilor deosebit ești dorit a fi în mijlocul nostru

B. Buzdug m. p.
jude de cerc.

Ciril Dan m. p.
jude.

Theodor Buzdug m. p.
protopresbyter.

Nașcu m. p.

G. Moisil m. p.
vicariu.

Marian m. p.

al tău amic

Purceilla m. p.
căpitan.

× Iacob Ghița

Ioan Buzdug m. p.
paroch.

Iacob Rinziș m. p.
loc. primar.

În 11 Aprilie 1862 sub Nr. 261 a sosit la comisiunea fondurilor scrisoarea căpitanului suprem din 9 Aprilie Nr. 195—1862/pr., cu care încunoștințează, că în urma rugărei din 19 Oct. 1861 înaintată de V. Nașcu și căpitanii penz. Const. Stezar și Vasile Stanciu în numele foștilor grănițeri din ambele regimente către Majestatea Sa, prin hotărîrea acesteia s'a denumit pentru

regimentul al II-lea rom. în comisiunea însărcinată cu predarea realităților de membru cu vot consultativ *Iosef Schottl*, căpitan auditor pensionat¹⁾.

În 13 Aprilie 1862 V. Nașcu a înaintat sub Nr. 262 la căpitanul suprem o copie autentică a protocolului din 20 Martie 1862, ca să o comunice cu comisiunea emisă, spre a cunoaște pe indivizii aleși ca plenipotențiați ai comunelor grănițerești și în cauzele, ce se vor ivi să primiască petițiile acelor bărbați și tot acelora să le trimită hotărârile.

De aici înainte V. Nașcu în toate cauzele câte se pertractau atât în scris cât și verbal cu comisiunea regulătoare de posesiuni a stat în fruntea celorlalți reprezentanți aleși din partea comunelor grănițerești. Astfel aceștia erau ca o comisiune deosebită de comisiunea fondurilor, dar corespondințele le purtau sub Nrii din protocolul de intrate și eșite (exhibite) a fondurilor. Corespondințele, petițiile și reprezentațiile le redacta V. Nașcu și cele mai neînsemnate le subscria singur, iar cele mai ponderoase le subscriau și ceilalți ca reprezentanți plenipotențiați ai comunelor.

În biografia amintită în alt loc²⁾, scrisă după notițele lui Ioachim Mureșan, se zice, că Vasile Nașcu și cu aceasta ocaziune a fost la înălțimea misiunii sale. În fruntea reprezentanților aleși din partea grănițerilor a apărat cauzele drepte ale grănițerilor cu o statornicie rară, încât generalul *Pöck*, prezidentul comisiunii regulătoare de posesiuni, un om răutăcios, a trebuit să cedeze. Între ambele partide s'au născut multe diferențe, căci comisiunea imperială voia să ne scărească din drepturi. Toate recursurile ce au obvenit cu această ocaziune le-a făcut Vasile Nașcu. Ba procedura stricăcioasă a comisiunii regulătoare rămase pentru unii egoiști în anii următori un mijloc acomodat de a pescui în turbure,

1) Actul de încunoștințare a sosit la fond sub Nr. 261/1862 dimpreună cu petiția și plenipotențele alăturate.

2) Vezi la pag. 16 nota 2.

prin ce aduseră în confuziune unele din referințele de proprietate ale grănițerilor.

Fiindcă cu mai multe ocaziuni și anume cu ocaziunea trimiterei deputațiunii la Viena, pentru deslegarea întrebărei de proprietate, apoi cu trimiterea deputațiunii a doua pentru a mulțami Majestății Sale, pentru crearea districtului Năsăudului, precum și a altor două deputațiuni la Cluj și la Sibiiu și alte ocaziuni și îndeosebi pentru scrisorile cele multe, cari s'au făcut și scos în cauza deslegării întrebării de proprietate, s'au cauzat spese însemnate, cari, neavând comunele mai înainte mijloace de bani necesari, s'au acoperit din bani împrumutați, s'au convocat primarii din 27 comune grănițere din valea Rodnei și din cele două de după târg Nușfalău și Sântioana, la o adunare în Năsăud pe 16 Aprilie 1862, când în numele comunelor au oferit întreg venitul din 1 Nov. 1861 până în 31 Ianuarie 1862 din arânda dreptului de crâșmărit laolaltă 4.500 fl., ce avea să încurgă în așa numitele lăzi comunale, să se întrebuinteze pentru acoperirea speselor făcute și acelor ce se vor mai ivi în decursul pertractărilor cu comisiunea regulătoare de posesiuni.

După cum am amintit mai sus între V. Nașcu, — fiindcă el era în fruntea reprezentanților comunelor foarte grănițerești și între generalul Pöck, s'au născut multe divergențe, așa cât la începutul lunii lui Maiu 1862, a ajuns la o corespondință înverșunată. În acestea nouă lupte grele îi trebuia mult ajutor, cu atât mai vârtos, că acum nu avea numai cestiunea regulării posesiunilor, ci și conducerea tuturor agendelor fondurilor.

Tot aștepta răspuns dela Ioachim Mureșan, din Pesta la epistola din 8 Aprilie 1862, subscrisă și de ceilalți reprezentanți, în care îl chiamă să meargă la Năsăud, să ocupe postul de avocat și după ce trecu o lună fără a primi ceva răspuns în 18 Maiu 1862 îi scrie următoarele:

Năsăud, 18 Maiu 1862.

Amate Nepoțele!

Tot așteptând vre-un răspuns dela D-ta, cum spe-rează spânul de barbă și neputându-mă bucura până în oara de acum, îmi iau îndrăsneală a-ți mai scrie odată câteva șire și de cumva ești supărat pe mine, te rog fi bun și iartă mai întâiu, apoi citește ce-ți scriu, din contră te rog aruncă-o în foc ori o nimicește, ca să nu te superi mai tare pe mine.

Imi aduc aminte a-ți fi scris într'o epistolă, că ai fi să te denumiască la sedria generală de aci fișcal, pentrucă ai rămas nu e vina mea! Dl vicepreședinte Pop te-ar fi denumit, însă pe cât înțelesei nu voia a-ți face ceva neplăcere, știind că anii de disponibilitate se mai prolungesc și în decretul nou denumiților, la sedrie era la unul ca la altul acele espresiuni: că neprimind postul, își perde salariu de disponibilitate și dreptul de pensiune.

Acum cât știu ai primit decretul de notar primar la district și totodată să fii îndreptățit a purta și advocația la sedrie și în afacerile comunilor mai ales Rebrîșoara, Nepos, Feldru și Ilva-mică, în care cauză s'a esmis din partea guvernului consiliarul *Alois Pop*, care sosește în 22 a lunei curente spre a-și începe operatul.

D-Ta ești din partea comunei Rebrîșoara ales ca plenipotențiat, și dacă vei veni a bună samă și dela celealalte comune.

Mai încolo am sosit cu comisiunea regulătoare de posesiunea grănițerilor la corespondințe inverșunate, unde iar ești foarte de lipsă, comunele ți-au asigurat 800 fl. v. a. remunerațiune anuală. Acum primind decretul de protonotar ești deregător politic și poți purta și advocătura, și de cumva până la primirea acestei epistoli ai respins de a veni la postul de protonotar, te asigurez, că până la răspundere pe epistola asta nu se va lua vre-o notiță.

Deci te rog și-mi răspunde cât de curând, până

la sosire-ți, de cumva te vei rezolva a veni, având acuma decret, te va suplini unul sau altul.

Plenipotența comunei Rebrișoara se aclude sub %.

Acum la finit rugându-te de repetite-ori să mă ierți, de te-am supărat, așteptând răspuns îmbucurător și după dansa a ne vedea față la față cât de curând am onoare a mă însemna.

Al D-tale de binevoitor

V. Nașcu m. p.

Te rog salută pe vărul tău Ionică și ceia toți, cari mă cunosc.

94. A doua abzicere a lui V. Nașcu dela postul de director la administrația fondurilor.

Am arătat mai sus, că în adunarea comitetului din 15 Dec. 1861, când V. Nașcu a fost ales de director la administrația tuturor fondurilor, o comisiune mică în care a fost și Nașcu, a fost însărcinată cu compunerea unui proiect de statute. Am arătat și aceea, că V. Nașcu a fost cerut spre informare Statutele universității săsești, dar nu le-a căpătat, deci s'a apucat dansul singur și până în Martie a pregătit un proiect de statute. Comisiunea fondurilor a predat acel proiect unei alte comisiuni constătătoare din mai mulți bărbați pricepători spre a-l lua la desbatere, dar vr'o trei luni a stat proiectul neatins.

În 19 Iunie 1862 s'a ținut în Năsăud adunarea reprezentanților fondurilor grănițerești. Cu aceea ocaziune s'a ales și o comisiune, care să censureze rațiunile fondurilor. În aceea comisiune au fost *Leontin Lucchi*, vicecăpitanul și prezident al sedriei generale, *Cozma Anca*, membru comisiunei, *Vasile Nașcu*, directorul fondurilor și *Teodor Anton*, controlorul fondurilor.

Aceștia s'au dus acasă la perceptorul *Ioan Purceilă*, la care se afla și lada de fer cu toate documentele de cassă, căci — după cum am amintit în alt loc —

la fonduri nu era cassă wertheimiană. Manipulația de cassă au aflat-o foarte patriarhală și nu după regulile manipulației generale de bani. De aceea Leontin Lucchi în raportul de dto 17 Aug. 1862 arată mai multe iregularități, între cari mai principale erau: bani dați împrumut ori anticipați pe lângă obligațiuni ori valori de bani în aur și cu deosebire anticipațiuni în contul îmbunătățirii de plăți și remunerațiuni, cari se vor da în viitor. Toate trei cheile erau în mâna perceptorelui. Banii primiți fără contrachitanți, cauțiunile cea mai mare parte nu erau depuse etc. — apoi adaugă:

„Acestea și mai multe iregularități, lipsind până astăzi statutele despre administrarea fondurilor și manipularea cassei, în viitor numai așa se vor putea evita, dacă onoratul comitet va impune strâns Directoratului administrativ al acestor fonduri a se ținea cam de-odată după Instrucțiunea care sustă asupra administrării caselor alodiale a comunelor în fundul regesc și dacă și manipulațiunea cassei se va ținea din partea on. comitet sub strictă și necurmată inspecțiune“.

Acest raport s'a pertractat în adunarea generală a comitetului ținută în 17 Aug. 1862 și fără de a se face ceva amintire de proiectul de statute făcute de V. Nașcu, care proiect era dat altei comisiuni spre desbatere, dar sta neatins, — în protocolul adunării generale de atunci s'au luat următoarele:

„Mai încolo observă dl vicecăpitan Luchi, cumcă iregularitățile, care s'au ivit în administrarea fondului de provente, provin numai din lipsa statutelor, pentru aceea s'a decretat a se alege o comisiune, care să compună aceste statute. S'a ales: Ilustritatea Sa domnul căpitan suprem Alexandru Bohățel, domnul vicecăpitan Luchi, dl cavaler de Bota, dl fișcal Florian, dl Dr. Corcheș, dl vicar Gregoriu Moisil, dl Porcius, dl Nașcu, dl Ioachim Mureșan și dl Petri, care s'a însărcinat ca până în 15 Sept. a. c. să le gătească“.

Aceasta într'atâta a supărat pe V. Nașcu, încât în

aceea zi sub Nr. 376 și-a dat dimisiunea cu următoarea scrisoare :

*„Reverendissime domnule vicar, președinte la administra-
rea diferitelor fonduri ale districtului năsăudean!*

Umilit subscrisul și-a mai dat odată dimisiunea ca ales Director la administrarea diferitelor fonduri și aumit în 17 Ianuarie 1862, în urma căreia delăturându-se încâtva cauzele, pentru care fuseră silit atunci din început a abzice, a mai continuat serviciul lui încredințat.

Subscrisul ca și ceilalți domni aleși membrii la manipulațiune fuseră aleși numai până când va fi adunată comisiunea în pleno.

Membrii au fost de atunci adunați de mai multe ori, la cari ocaziuni subscrisul totdeauna a propus, ca să se iee statutele la aprobațiune barem provizorie spre îndreptar, însă toate fără rezultat. Acum se împuță — și cu tot dreptul — toate iregularitățile aflate la scontrarea cassei singur numai direcțiunei.

Astăzi iarăși și-a dat verbal umilit subscrisul dimisiunea sa, însă cu durere trebuie să mărturisesc — în loc a fi întrebat de cauză, pentruce? mi-se luură propunerea ca un lucru de glumă, tocma ca când umilit suscriusul ar fi dator a servi cu rezponzabilitate pentru doi, trei, sacrificându-și puțină avere și sănătate ce i-au mai rămas după atâtea fatalități, ce a suferit pentru cauza în genere a districtului.

Umilit subscrisul s'a rugat în scris odată — și verbal în mai multe rânduri, ca cele aduse pe tapet cu puteri unite să se ducă la deplinire și în efeptuire; însă văd că nu poate umilit suscriusul parte să întârzie, parte sunt silit a-mi plăti scriitor ca să nu știopotăm, lângă toate acestea subscrisul să fie rezponzabil de toate; pentru aceea se vede silit, neaflându-se în stare de a implini ce se poștește dela dânsul, a-și da dimisunea în scris încă odată, și se roagă Reverendissimei D-lor Voastre să binevoiți a i-o primi, încrezând conducerea

domnului vicedirector de astăzi înainte, rămânând ca învățător ce este.

Nă s ă u d, 17 August 1862.

Basiliiu Nașcu m. p.¹⁾.

Din cele înșirate de V. Nașcu în aceasta scrisoare se vede destul de clar motivele pentru cari a abzis atât primăvara cât și a doua-oară.

Dar precum s'a întâmplat cu ocaziunea primei abziceri, așa s'a întâmplat și cu aceasta ocaziune: președintele Grigore Moisil, vicar, nu l-a lăsat să părăsască postul, Nașcu a cedat și a rămas și mai departe în postul de director la administrația fondurilor.

95. Nașcu în deputațiune la Maiestatea Sa în cauza de ceartă cu sașii și în cauzele generale grănițerești.

După lupta din 31 Aug. 1861, întâmplată între locuitorii din Nepos și Sasii au urmat multe neplăceri și dețineri. În 1862 a fost esmis un comisar, Papp Alajos, ca să taie linia între comunele litigante. Pe la începutul lui Octombre comunele românești Ilva mică, Feldru, Nepos și Rebrisoara, care erau în ceartă cu Sasii pentru hotar²⁾, au hotărât, ca să se trimită o deputațiune la Maiestatea Sa în Viena, ca să se pună odată capăt încălcărilor seculare, cari le comiteau Sasii. În acea deputațiune au ales pe V. Nașcu, Calistru Tofan³⁾ și Ioachim Mureșan. Pe aceștia i-au însărcinat ca să compună o petițiune către Maiestatea Sa, cerând ca cearta între ele și între comunele săsești să se rezolvească pe cale scurtă, pe temeiul fapticei posesiuni și a documentelor.

¹⁾ În dosul scrisorii acesteia e notat de vicar. „praes. Na-seud 18/8 1862 Nr. 377^{1/2}“.

²⁾ Vezi la pag. 9—15.

³⁾ Vezi la pag. 14—15.

În 16 Oct. 1862 V. Nașcu și-a scos dela căpitanul suprem „bilet de legitimațiune“¹⁾ și apoi a plecat cu ceilalți deputați la Cluj, unde au rămas 6 săptămâni.

Despre cele ce au isprăvit în Cluj raportează V. Nașcu vicariului Gr. Moisil în 12 Nov. 1862 următoarele:

„*Reverendissime!*“

Veți fi cugetând, că noi am fi acum în Babilonu nemțesc, durere, că ne aflăm încă tot în capitala Sciților, cauza zăbovirei noastre pe aici au fost cea principală, cercarea prin indicele registrăturei Gubernului de când s'a introdus, compunându-ne din indice nou elench despre obiectele și cuprinsul acelora, nu numai în cauza comunelor aflătoare în ceartă, ci și de comun a Districtului întreg. Cercat-am și la conventul din Coloș-Monoștor în patru zile și acum știm, ce se află și acolo. Notițe și copii parte vidimate, parte nu, avem destule. Recvizitoriu nu avem de cercat și în Alba Iulia în archiva conventului de acolo. Am merge și acolo, însă ne întârziem și ce e mai mult ni se ușurează punga. A doua zi după sosire am fost la Exc. sa Guvernatoriul, dându-i de știre, că spre ce scop călătorim la Viena. Intre altele mai multe ne zise: „Ich habe nichts dagegen.“²⁾ Și apoi după 10 zile ne dă de știre prin secretariul Salantzi, că fără facultate în scris să nu pornim, și așa a trebuit să dăm o suplică, mergând în persoană toți trei la Excelenția sa, la care ocaziune i-am spus, că cât fiind militari ne-au luat în scut regimul și Generalitetu,³⁾ acuma ne trebuind, ne urgisesc cu toți și ne răsplătesc cu execuțiuni militare etc., apoi la toate plânsorile Sasilor se

1) Acel bilet ca pas de călătorie e tipărit nemțeste și românește „Cu valoare pe unu anu“ (litere cirile) se păstrează între scrisorile rămase de Nașcu.

2) Românește: „N'am nemică în contră“.

3) Comanda generală.

dă crezământ și așa ne vedem prea aspru tractați, vecinilor noștri nu li s'a pus nici o piedecă cu mergerea la Viena, numai nouă. S'a exprimat, că ar fi o ordinațiune nouă dela Cancelaria aulică, însă va așterne suplica noastră Cancelăriei și venindu-ne rezoluțiunea vom fi încunoștiințați. Eu i-am răspuns, că așteptăm aci răspuns, având de lucru cu vidimarea și autentificarea unor acte privitoare la aceasta cauză. De documente îmi spusese, că s'ar afla „bei einem Lehrer in Nassod“¹⁾ mai multe, îndată mă dădu-i cunoscut a fi eu acela și așa i-am înșirat cum că s'au nimicit arhivele din Năsăud, fiind lăsate pradă vandalismului din 1848/49 și ofițirii, precum și grănițerii înarmați fiind au grijit de apărarea dreptului Impăratului și nu au avut grije de archive. Eu am adunat după revoluțiune de ici colea niște fragmente, însă ceva tot nu avem, fără de acea multe nu sunt autentice. Se vede, că Schwaiger a arătat, că eu aș fi în posesiune de mai multe documinte. Au nu ar fi bine, câte se află acolo în cortelul meu, să le strângă moșu Porțius și să-le puneți undeva la scutință.²⁾

Astăzi așteptăm rezoluția dela Guvern. Umblat-am și la vicepreședintele Ill. Popp și Cosma, acesta ne-a promis a informa pe Excell. sa despre starea lucrului și crede că nu vom fi împedecați.

Fost-am și la ceilalți consilieri, pe Ex. sa cancelariul Guvernului l-am rugat a ne da facultate de cercat în archive. Cu cercarea asta am fi gata, numai concesiune de călătorit respective de a avea audiență să dobândim, pornim și neîntrerupt vom călători până la Viena. Acolo mai dintru 'ntâi vom cerca a ne corteli la St.-Barbara în Seminar. Când vom porni

1) românește: „la un învățător în Năsăud“.

2) V. Nașcu se temea să nu i se facă perchiziție de casă, cum i s'a mai întâmplat cu deosebire în 1856, când i-a confiscat conceptul unui memorandum către Maiestate, (vezi la pag. 111) de acea a apelat la grija lui Florian Porțius.

de aici vă vom înștiința. Timpul îl petrecem cu decopierea mai multor acte vechi respective plânsori și rezoluțiuni după investigațiuni dela anii 1717, 1752, 1760—62.

..... 1)
Dacă eram noi provazuți cu plenipotența generală adecă și pentru cestiunea de proprietate, ne era acum lesne a scoate multe copii autentice în privința cortelilor și anume a sumelor de bani, câte au cerut armorum prefectura a se da din fondul țării noastre. Așa am fost restrânși mai mult la cauza celor patru comune, însă fiind asta încopciată cu cea toată a Văii Rodnei, am putut scoate și de acelea. Având lipsă de mai multe acte, e foarte probabil, că vom cerca și în archiva armor. prefec. în Viena și tot numai în cauza Neposului etc. și cealaltă rămâne jos.

De voiți, ca să cercăm ce se poate și de cele generale, trimitene-ți plenipotență, spese încă sunt netrecut de lipsă. În fine mă recomând și aștept răspuns. Al Reverendissim. sincer

Cluj, 12/11 1862.

V. Nașcu, m. p.

Multe complimente I. Mureșian, m. p.

În Cluj au stat până în 17 Nov. 1862. Înainte de plecare (în 16 Nov.) V. Nașcu iarăși raportează vicariului despre cele ce au mai isprăvit în Cluj următoarele:

„Reverendissime!“

Această scrisoare Ț'o trimit mai în urmă din Cluj, fiindcă mâne la amiază continuăm călătoria către reședința Imperatorului. Nu puturăm face aceasta până acuma, negându-ni-se descrierile conscripțiunilor a co-

1) Aici comunică că s'a convins și despre manipulația fondului de știndii, care cu finea Oct. 1862 era în obligațiuni de 60,550 fl. apoi adauge:

„Văzut-am și erogațiuni de acele, de care nu visasem cândva, pe sama lui Anton Dobac etc. etc. Knopp, Pavel Gălan și Todașca“. Aceștia erau oficianți silvici.

munităților celor 4 aflătoare în ceartă și alte documente vechi dela anii 1713 în coace și anume de acele, care le-am aflat în labirintul arhivului guvernial de aici, privitoare la asuprairea Românilor din Districtul Bistriței. Până le-am aflat a trebuit mult timp, neaflându-se pus în ordine încă de când s'a transpus dela Sibiiu. Printre altele am avut mult de aplanat și îndreptat dând deslușiri la mai mulți Referinți, cari au trebi de ale noastre. Știm acum pe la cari stau din cele multe reprezentațiuni ale noastre. Până acuma nu s'au rezolvat, fără se află în concept unele gata și în săptămâna asta vor fi la sesie.

Treaba lui Rummel îți vine iar pe cap, să mai dați deslușiri mai apriate.¹⁾

Am teamă să nu recureze când l'ar suspenda și atunci să nu se păteze Gubernul. Așa cugetă unii pe aici, pentrucă nu e destul de desbinată cestiunea averei noastre și recunoscută de toate diregătoriile. Nas va căpăta domnialui și să nu se amestece în chivernisirea și afacerea averei comunelor, apoi că simțindu-se neapt, să cerce a se penziona.²⁾

1) Laurențiu Rummel directorul școlii normale despre a cărui caracter slab am scris la pag. 134, 139, 196, cu datul 3 Nov. 1862 sub Nr. 83/862 a făcut o plânsoare cătră guvernul reg. din Cluj, contra vicariului *Gr. Moisil* și a lui *Vasile Nașcu, Petru Tanco*, și *Ioan Purceila*, cari, ca diregători ai fondurilor i-au luat servitoriul, au tras la sine câștigarea lemnelor pentru încălzirea școalelor și celorlalte trebuințe de școală. Guvernul a și trimis incuza la căpitanul suprem spre cercetare. Vicariul și-a dat părerea pe 4 coale, totodată a însinuat la sedrie proces în contra lui Rummel, pentrucă în acea scrisoare pe membrii comisiunii îi timbrează de „speculanți, egoiști uriți și — Prasser der Fonde = prădătorii fondurilor.

2) Acestea au sosit la căpitanul suprem, care cu scrisoarea din 9 Maiu 1863 sub Nr. 417. pres. comunică la fonduri următoarele :

„Domnul învățător prim, Laurenție Rummel sub acest Nr. și dat este înfruntat în urma gr. ordinățiuni gub. d. d. 18 Martie a. c. sub Nr. gub. 7636 ex 1863 pentru delatiunile sinistre așternute în anul trecut cătră acel Inalt Guberniu în contra comisiunei

Pentru înființarea conviectului gimnaziului era odată ideia de a se cere opiniunea exactoratului, în cât ar ajunge puterile financiare etc. etc. etc. Acuma abătându-i dela aceasta, Guvernul va așterne actul tot în sus în săptămâna asta. Așa și cela pentru ruinele institutului și susținerea preparandiei. De aici se propune, ca ruinele să se predeie comunelor, spre a-și clădi conviectul pe spesele lor, iar preparandia pe contu fondului țării. Domnii noștri se grăbesc cu aceasta, ca până când vom fi noi sus, să ajungă actul acolo spre a putea noi umbla pe unde va trebui spre a câștiga sancționare.

A fost foarte bine, că fiind noi aici și având Suplica d. d. 10/12 1060¹⁾ și promemoriile litografate am putut bine capacita pe respectivii domni. Dela Viena am primit astăzi știre, că cauza noastră se află astăzi la cabinet spre a nu se sancționa. Am rugat prin un telegram pe Archiducele Rainer. Având mâne dimineață documintele doritoare pentru noi autentificate, călătorim în continuu până la Viena. Acolo s'a scris din partea Guvernului, că ne-a dat licență în 12/11, care licență o avem a mână așa și de scoatere de acte din archive. Noi cugetăm a ne convinge despre sosirea recurselor trimise c. r. comisiuni²⁾ și neaflându-le să dăm o copie (de pe recursul Näsodenilor, care e la mine) cancelariului nostru și asta cu atâta mai vârtos, fiindcă dietele acelei comisiuni sunt pe conta fondurilor noastre, după cum am înțeles aici.

Având la mine deciziunea comisiunei c. r. regu-³⁾

administratoare sub Nrii 83, 87, 88 și totodată îndreptat într'acolo, ca pe venitor să se rețină a se amesteca unde nu-i ferbe oala și a împedea pe comis. adm. în afacerile sale bazate pe benignul bilet de mână a Sacratissimei Maiestății Sale și gr. ordinățiuni gub. sub Nrii 11.109 ex 1861 și 30.654 ex 1862⁴⁾.

1) Vezi publicata dela pag. 199—220.

2) Aici e vorba de comisiunea regulătoare de posesiuni a cărei prezident era Pöck general maior.

3) Aici sunt cestiuini private.

lătoare de posesiuni pentru comuna Năsăud am arăta-o la respectivii domni referinți spre a-i informa despre starea lucrului. Recursul încă l-au cetit. Am așternuto reprezentațiune la Gurven spre a retrage execuția de gendarmi din Nepos și Feldru, vorbind și cu gura multe și importante cu Excelenția sa contele Gubernator,

În 22/7 a trimis cancelaria aulică o ordinațiune. ca fondurile noastre să se întrebuinteze și administreze de comisiune după voia și spre scopul menirei lor. Pe baza această se razimă Guvernul spre a nu întreține preparandia din fondul nostru, așa și de motiv la înființarea convictului.

În urmă ne rugăm a ne sta întru ajutor să ni se trimită bani cât de curând batăr și din fondul provențelor și anume din pătrariul prim, care e menit pentru purtarea speselor la deputațiuni, căci acele 4 comune nu vor avea de unde a-ne mai trimite. Noi ne vom da socoteală despre toate cu documente, ce spese am avut cu scrutarea archivelor, și asta nu e numai pentru acelea 4 comune, ci pentru toată Valea Rodnei, ba luat-am notițe din convent chiar și pentru Borgoveni și Târgoveni, avem recvizitorii pe restimp de un an a ne mai scoate și așa știind, ce se poate afla, ușor se vor da în copii autentificate.

Și pentru istoria Regimentului ne-am adunat însemnate date.

Pentru cumpărarea cassei wertheimiane trimiteți-ne bani și o scrisoare, în ce dimenziune. Cât ce o fi aceea la comisiune și vor fi și manipulanți cu cautiune spre siguranță, se va transpune averea fondului pentru stipendii. Exactoratul nu voiește asta cu bucurie. La cererea unui ampioiat dela exactoratul statului anume „Richter“ spre a-i se concede o remunerațiune din Fondul nostru de stipendii s'a îndurat Maiestatea sa a hotări, că fiind fondul esta spre scopuri de învățământ, cererei aceia nu se poate face destul. Guvernu

să caute de merită suplicantele o remunerațiune, a-i se da din alt fond.

Acum iar să pățim ca în anul 1860, cauza mișunii noastre e în cabinet, referinți iar *veșini de a noastre*¹⁾ fiind, care a bună samă au propus în favoarea *veșinei lor*, avem a le desvâli nedreptatea și vicleniile lor întreprinse mai cu samă dela anii 1713 încoace, cari zăcând în labirintul archivelor le avem în documente autentificate, prin care putem dovedi, că nu dela anul 1764, ci mai înainte izvorește răul relelor. Recomandându-mă Reverendissimului, Ilustr. D. Căpitan suprem și la ceia D. D. anume Tanco, Porcius, Lica, Purceila, Petri, exjude prim Anton et frate, am onoare a mă însemna al Dlor voastre sincer

Cluj, 16/11 noaptea 12 oare.

Nașcu, m. p.

A doua zi (în 17 Nov. 1862) au plecat la Viena, unde au sosit în 20 Nov. Indată după sosire au și făcut primii pași la archiducele Rainer și consilierul Roschman în cauza satoririi liniei de graniță pe terenul de ceartă dintre români și sași, apoi în cauza recurse-lor înaintate de unele comune contra deciziunilor comisiunii regulătoare de posesiuni. Despre pertractările avute V. Nașcu încă a doua zi (21 Nov.) într'o epistolă mai lungă a raportat vicariului următoarele:

1. În cauza terenului de ceartă cu sașii actul nu s'a înaintat la cabinet. Archiducele Rainer a comunicat telegrama lui V. Nașcu, trimisă din Cluj, cu ministrul conte Nadașdi, iar pe Nașcu l-a sfătuit să întrebe pe acesta, dar cu el numai în 21 Nov. între 8—9 oare dim. s'a putut întâlni, când Nadașdi a zis, că cunoaște cauza, și din partea cancelariei aulice în 13 Nov. s'a trimis deciziunea la guvern, ca să rămână linia satorită în anul 1852. Dupăce Nașcu, îi spuse, că acea linie e

1) Aici imitează espresiunile sașilor în loc de *vecinii noștri* și vrea să zică că referenții sunt toți sași.

octroată de Schwarzenberg numai pentru catastru provizor, contele Nadașdi le-a spus, că dacă au mers până acolo, să compună petițiunea cu toată precauțiunea și fără patimă, nu cum au făcut sașii, să citeze și să se provoace la toate datele, cari li-s favoritoare și în o audiență să o predee Maiestății sale.

2. În privința munților revindicați i-a spus Cont. Nadașdi, că lucrul e aproape de capăt, trebuie numai actul să se întregiască cu documentele, pe cari unii pretendenți își arogă drept.

3. Vre'o 8 recurse contra deciziunilor comisiunei regulătoare de posesiuni se află la referentul bar. Reichenstein. Nadașdi îi mai spuse „aveți membru la acea comisiune, care l-ați cerut și vi-l-au denumit Maiestatea sa, acela poate să vă lămuriască cererile în toată privința“. Nașcu îi spuse, că membrii comisiunei se feresc de Iosef Schottl, care avea numai vot consultativ, nu poartă protocolul, și nu ascultă părerile și aserțiunile aceluia. Nadașdi nu prea credea, dar zise că acea comisiune e compusă din bărbați onești, totuși nu sunt ingeri, pot să greșască și dâșșii, pot să nu-și înțeleagă instrucțiunea, toate acestea să le spună referintelui, iar căpitanul I. Schottl să-și aștearnă un fel de arătare ori plânsoare directe la dâșșul (cont. Nadașdi). Nașcu scrie vicariului, ca acea plânsoare să i-o trimită lui, ca să o înmanuieze lui Nadașdi. Comunică, că s'au apucat de compunerea petițiunei maiestaticice și cer să li se trimită bani pentru cassa wertheimiană și pentru dâșșii.²⁾

V. Nașcu în epistola scrisă din Cluj în 12 Nov. 1862 a cerut o plenipotență generală, pe baza căreia să poată întreveni în toate cauzele și să poată scoate documentele de lipsă pentru întreg districtul. Prezidentul

²⁾ La adresa: Gregoriu Silași Dr. de theologie etc. Wien, Schönlaterngasse Nr. 750.

Gr. Moisil și membrii comisiunii fondurilor¹⁾ au scris și i-au trimis o plenipotență datată din 2 Dec. 1862, prin care au împuternicit pe *Ioachim Mureșan*, asesorul judecătoriei districtuale, și pe *Vasile Nașcu*, directorul fondurilor, ca în interesul foastelor comune grănițerești după cea mai bună a lor știință și conștiință să compună petițiuni, memorande și scrisori de ori și ce numire și să le înainteze la autoritățile înalte și prea înalte, precum și să aducă înainte prea înaltului Tron petițiuni maiestaticе, mai departe să facă ori și ce alt fel de pași spre a promova binele acestor comune și de a apăra drepturile lor, să se folosească în aceasta privință și de un avocat cu plenipotență generală ori limitată. Toate speșele lor le vor rebonifica din fondul fostului ținut de regiment.

95. Petiția majestatică în cauza de ceartă cu Sașii pentru hotar.

Până în 19 Dec. 1862 V. Nașcu lucrase foarte mult la petiția majestatică a comunelor românești în cauza de ceartă cu comunele sășești.

Despre aceasta scrie următoarele :

„Lucru nostru de căpetenie ar fi compus, acluse latinești, ungurești și nemțești vre-o 70 coale, sunt sătul de decopieri latine. Conceptul suplicei 25 coale, din care 4 coale s'au litografat și așa tot până în capăt un op masiv și foarte important, o istorie întregă a văii Rodnei în privința violențelor uneltiri ale Sașilor²⁾”

1) Petru Tanco, Florian Marian din Zagra, Basiliu Petri din Mocod, Cosma Anca din Rodna veche, Ioan Purceila, Teodor Anton, Basiliu Mureșan.

2) Conform unui cont scris de L. Drda în Viena la 10 Ian. 1863. Ioachim Mureșan, pentru 30 exemplare de câte 25 coale litografate a plătit 25 fl. v. a.

Documente dela Stiboriu și Sigismund ne-am câștigat, așa protocoale dela comisiunile sub Vas în anii 1764 și 1765, numai de acelea nu am putut dobândi, căci s'au dat comisiunei regulătoare de posesiune la noi.

Dupăce va fi toată suplica litografată în vre-o 30—40 exemplare se va scrie ad purum și atunci vom cere audiență.

Noi cu utopii nu ne ocupăm, ci numai ce spun și dovedesc actele dela 1412 încoace, conscripțiunile de dare din anii 1713—20—50, protocoale de investigare din 1752, pe care timp era magistratul ajuns pe culmea puterii sale în contra Românilor, când câteva familii săsești având sigilul magistratului ocupase toată Ilva și Măgura caselor la Maier etc. etc.

Nu cred, că s'a mai prelucrat un act în asta cauză așa lămurit ca acuma și acesta nu are estindere numai pentru cele 4 comune, ci pentru toată Valea noastră, care va da o lămurire la mai multe puncte de dubietate în cauza proprietății.

Cu dl agente Dobran, am convenit și bucuros va primi cauza noastră numai să-l înformăm odată, dându-i un exemplar litografat.

. 1)

Când vom avea audiența nu știm, nefiind cu purum gata, după asta având plenipotență în mâni vom face pași și în cauza generală a Districtului 2)

Multe am avea de isprăvit aci, numai timp — și obraz cu larvă, apoi picioare de alergat să avem“.

În 10 Decembre 1862 înaintară Majestății petiția scrisă pe 46 coale³⁾. În această petiție s'a dedus dreptul

1) Aici trimite „o desemnare de cassa wertheimiană“, cere să-i trimită prețul fixat „că pe credit nu merge“.

2) Cere, ca Petru Tanco să-i trimită două documente dintre scrisorile sale de acasă în Năsăud.

3) Originalul, care a fost dat Majestății Sale cu 77 aclose, e subscris de „Basil Nașcu, Kalistru Toffan și Ioachim Mureșianu, se păstrează între scrisorile rămase de cest din urmă sub grija fiului său Artene Mureșan.

de proprietate al grănițerilor din comunele Rebrîșoara, Nepos, Feldru și Ilva-mică asupra terenului de ceartă din timpurile cele mai vechi, s'a arătat mai departe, că linia tăiată de Papp Alajos e bazată pe o copie falză și se roagă de o comisiune împăciuitoare etc.

96. Recursele în contra deciziunilor comisiunei regulătoare de posesiuni și audiența în cauza petițiunei majestatică.

În timpul, pe când petrecea V. Nașcu în Viena, comisiunea regulătoare de posesiuni a fost isprăvit cu mai multe comune din valea Someșului și le-a înmanuat deciziunile numite nemțește: Erkenntniss. V. Nașcu, căruia i s'au fost dat și acestea cauze spre apărare, a scris la Năsăud, ca deciziunile să i le trimită la Viena. Acele deciziuni au fost date spre înmanuare judeului de cerc Mărian, care înțelegând, că le cere Nașcu i le-a trimis numai în 12 Ian. 1863.

Recursele aveau să se facă la cancelaria aulică în timp de 6 săptămâni după înmanuare. Terminul decise expira cu finea Ianuarie 1863. Având aceasta în vedere V. Nașcu, îndată ce a primit deciziunile amintite numai de cât s'a apucat din toate puterile de compunerea recurselor lucrând ziua, noaptea. Dupăce le-a gătat, cu scrisoarea din 21 Ian. 1863, care se va reproduce mai în jos, le-a trimis în concept vicariului Grigore Moșil în Năsăud ca să se îngrijească de purizarea și înaintarea lor. Într'aceea în 15 Ian. 1863 V. Nașcu cu I. Mureșan au avut și audiență la Majestatea Sa în cauza petițiunei înaintate referitor la terenul de ceartă. Tot în această cauză au fost și la archiducele Rainer, căruia i-au înmanuat și o altă petiție majestică, în care arătară, că comisiunea regulătoare de posesiuni nu consideră întru nimic pe căpitanul auditor Iosef Schottl, reprezentantul lor denumit de Majestatea Sa ca membru

cu vot consultativ pe lângă comisiunea regulătoare de posesiuni. Despre acestea raportează V. Nașcu vicariului Gr. Moșil în următoarea epistolă:

Viena, 21/9 Ianuarie 1863.

„*Reverendissime!*”

Din telegrama dtto 16 Ian. a. c. ați putut vedea, că în 15 am avut audiență. Indată după diplomați, episcopi și ministrii ne-au onorat a ne chema înainte, unde după o scurtă antevorbire, se îndură Majestatea Sa Imperatoriul a ne răspunde: voi, ca să se cerceze starea lucrului de amănuntul, spre a se putea aplana cauza neplăcutelor conflicte între comunele vecine; apoi la rugarea noastră pentru semnătură ne spuse, că tocmai acea voiește, ca să i se relaționeze. Ne întrebară, sunt comunele în posesiune factică a locului de controvers? firește, că noi așa i-am răspuns, numai că prin o ordinațiune prezidială ne-au oprit gubernatoriul de a trece linia horvathiană, puindu-ne execuțiune militară și gendarmi spre a ne opri dela folosirea locului nostru.

Duminecă am umblat pe la consiliarii și secretarii nostri, le-am auzit părerile și opiniunile, mai cu samă a Br. Reichenstein, cu care ni-am disputat 2 ore. Archiducele încă ne-au primit un exemplar din suplică, ne-au examinat despre liniile diferite și ne-au promis din parte-și dreptate. Acestuia i-am admanuat suplica către Maj. Sa adresată din partea reprezentanților comunelor în cauza lui Schottl, despre care i-am povestit cum e tratat la comisiune, cum ne pișcă comisiunea și petrece timpul spre a-și câștiga merite etc. La toate ne-au răspuns a se informa și a forța lucrul. Cancelariul ne-au primit iarăși cu omenie, mulțămindu-i pentru câștigata audiență și recomandându-ne cauza noastră prudenței și iubirei de dreptate; îndată ne spuse, că suplica a sosit Duminecă sara cu semnatura dela Maj. Sa, și o va da după cererea noastră la un referent nice sas nici român și pertractarea se va face sub președința sa.

La Conrad am fost eri, m'a provocat pe mâne a veni la dânsul spre a ne înțelege despre mai multe treburi, așa voi și face, fiindcă dânsul e referintele pentru multe de ale noastre. Aci văzui și o notă a cancelariei noastre¹⁾ pentru asignarea de 100 galbini Ill. nostru domn căpitan suprem, pe cât am putut privi de-a fuga, e bine motivată. Tocmai când voiam a încheia scrisoarea asta, primii al Reverendis. ddt. 18 Ian. 1863. Dl Ioachim nu e pornit și poate se va mai opăci prin Pesta, și trimit acestea²⁾ pe postă, numai ce durere, că comunele au ținut decisiunile 4 săptămâni, și apoi le trimit încoace: drept aceea până la finea lunei acesteia să fie recursul la Bistriță; faceți bine și cu tot-deadinsul să se pue pe purizare zi și noapte, ca să nu se întârzie.

In cauza, ce mi-ați mai adaus, prin fugă vă răspund, că mâne voi și ce să fac, având conferință cu consilierul Conrad. Duminecă pociu apoi intra la Plener și cât îmi va fi modru voi bate, spre a exopera, ce dorim. Mult însă nu pot sta pe aici, că punga s'a subțiet; și *Doamne! Doamne! cât sunt de sătul de pragurile pământeștilor puternici, cât aș trebui să-mi cumpăr mască.* In vre-o câte-va zile voi să mă scutur și de asta. Socotele și chitanți pentru banii trimiși va aduce dl Ioachim. Cassa scutitoare de foc și furt s'a expedit prin Iancu Mureșan. Dl Petri poate spera răspuns cât de curând dela mine...

Nașcu m. p."

I. Mureșan în 22 Ianuarie 1863 a transpus toată plenipotența d. d. 2 Dec. 1862 pe Vasile Nașcu, inducând pe dânsa următoarea clauzulă în limba germană:

„Fiindcă pozițiunea mea oficioasă, ca asesor la judecătoria districtuală din Năsăud, nu-mi permite a

¹⁾ Cancelaria aulică transilvană din Viena.

²⁾ Aici e vorba despre conceptele recurselor contra deciziuniilor comisiunii regulătoare de posesiuni.

petrece mai departe în cetatea împăratului, așa eu, împuternicirea de-asupra dată mie parțial, o transpun în întreg cuprinsul consoțului meu plenipotențiat dl V. Nașcu.

Viena, la 22 Ianuarie 1863.

Ioachim Mureșan m. p.
asesor jud. distr.

97. Pașii făcuți de V. Nașcu în cestiunea cvar-tirelor rezervate pentru erar.

Pe când locuitorii din districtul Năsăudului, bazați pe autograful împărațesc din 27 Aug. 1861, așteptau cu cea mai mare sete, ca între celealalte obiecte de proprietate să li se predee și cvartirele așa numite erariale, cvartirele, cari s'au ridicat în sudoarea, cu spesele și pe pământul grănițerilor, pe când comisiunea regulătoare la cererile comunelor pentru transpunerea cvartirelor le răspundea, că au a aștepta în pace deciziunea dela locurile mai înalte, iată numai, că Direcțiunea c. r. finanțiară din Bistrița publică prin Ianuar 1863, că în 4 Febr. se va vinde pe vecie cvartirul supralocotenentului din *Maieru*, cu grădină cu tot.

Aceasta știre a produs cea mai mare mâhnire. Atât comuna *Maieru* cât și *Grigore Moisil* vicar, ca prezident al comitetului, au protestat numai decât la Ministeriul c. r. de finanțe, rugându-l să sisteze vinderea acelu cvartir.¹⁾ Despre aceasta vicariul *Gr. Moisil* a încunoștiințat pe *Nașcu* cu scrisoarea din 18 Ian. 1863, pe care *Nașcu* a primit-o în 22 Ian. La aceasta *Nașcu* îi răspunde în 25 Ian. 1863 următoarele:

¹⁾ Vezi Protocolul comitetului fondurilor din 2 Martie 1863, punct 3 în referadă.

„*Reverendissime!*“

La stimata scrisoare d-dto 18 Ian. primită în 22, când v'am răspuns pe scurt, despre ce cugetam a face, vă relaționez :

Indată a doua zi, adecă în 23 Ian. mă orientai în labirintul ministeriului de finanțe și aflai în referatul despărțământul 24. adecă . . . la *Conrad*, mă dusei la dânsul sondând, ce va zice în privința recurselor noastre venind până la vorba despre vinderea cortelului din Maieru, — iată ce sfat între 4 ochi primii dela el :

„Comuna să liciteze și apoi să se roage spre a i-se ierta suma banilor“. Pe încetul îl făcui atent, că asta ar fi în contra rezoluțiunii d-dto 27 Aug. 1861 p. 6¹⁾ și și a instrucțiunii date comisiunei regulătoare, prefăcându-se promisiunea Imperatoriului în apă, și asta cu atât mai vârtos, deoarece la cererea comunei de a-i se lăsa acel obiect, pe cum și în urma recurselor nu s'a decis prin locurile centrale până acuma. După multe cârnituri în coace și în coalea îmi zise, să dau o suplică la protocolul exhib. în ministeriul de finanțe, de unde i se va trimite în acea zi lui spre a refera.

Pricepând eu prea bine viclenia lui, — îl lăsai și mă apukai de îmi compusei o suplică adresată către *Ministru Plener* acludând înștiințarea perceptoratului năsăudean, plenipotența generală și mandatu germân mie trimis în copie, apoi astăzi la 1/23 d. a. i-o înmanuai, descoperindu-i viclenia și apucăturile lui *Conrad*, înșirându-i despre sărăcia comunelor, și promisiunea Imperatoriului, și după câtva cugetare îmi signă suplica cu cuvintele „4 Febr. Lizitation telegrafisch sistiren“²⁾, care dându-mi-o mă îndreptă la *Conrad*, ca mâne să meargă la dânsul spre a se consulta. Asta o și făcui îndată, aflând pe prea bunul mecenat încă

1) Vezi punctul 6 din autograful împărătesc publicat mai sus

2) adecă licitația din 4 Febr. să se sisteze telegrafice.

în birou i-o admanuai, cugetam, că l-a lovi dâmbra, m'au tot întreat, că ce a zis Ministru și ce am vorbit eu. La toate i-am răspuns fără rezervă cu franchete, că numai dânsul învârte, prin urmare vom fi siliți prin un recurs general a cere la Maiestatea Sa, să iee referatul dela dânsul, oh ce supărare!! Cu greu mare ne liniștirăm și mai rugându-l să lucre după drept și dreptate, îmi răspunse, că cetind suplica cu motivele, se va conțelege cu Ministrul și în câteva zile să vin să primesc rezoluțiunea!

Așa stă treaba, cuget că Ministru nu se va lăsa a fi purtat de nas. Drept aceea trebuie să mai petrec câteva zile pe aci, având încă de a vorbi cu Glanz, Friedenfels și alți referenți. Recursele românilor dela Năsăud până la Feldru se află sub Nr. aul. 4360—4497 zăcânde până acum nereferate. Pe venitor va fi referintele conzilierul împ. Plecker, cu care mă consultam eri. Cu Kabos am să vorbesc mâni.

Primind răspuns dela Min. de finanțe de loc pornesc cătră patrie, neașteptând altă reclamare. Cu toate că în mai multe privințe ar trebui să fie cineva aci, însă bărbat cu cunoștință și inimă la loc. Cunosc însă și acea, că spese s'au făcut prea multe până acuma, de acea fie-ne de ajuns petrecerea pe aci, numai de aș avea spesele de călătorie. În caz când Min. de finanțe nu ar sista licitațiunea, ar trebui după tenoarea mandatului a face pași la Maiestate, însă timp și parale. Sperez succes bun dela Plener. Primește complimente dela D. consilier Moldovan, Dr. Silași, apoi dela mine profundele simțeminte de stimă, cu care am onoare a mă însemna. Al Rvdism. Dlor Voastre sincer servitor. Vă mulțămesc de cele comunicate, soția-mi știu, că se va supăra înțelegând, că iar rămăsei un Vagabund. Salutare la toți.

V. Nașcu, m. p.

După trecerea unei zile iarăş scrie Naşcu din „Viena, în 27 Ian. 1863.“ După 6 zile îi răspunde vicariul următoarele:

Năsăud, în 2 Febr. 1863.

„*Domnule Naşcu*“!

Scrisoarea din 27 Ian. am primit-o şi nu întrelas a-ţi trimitte o sumă de una sută fiorini cum numai am putut aduna în timp scurt. Cred că cu aceştia vei putea să-ţi împlineşti lipsele celea mai urgente a fiinţei de faţă în Viena şi pe drum cătră patrie, însă până ce nu vei căpăta rezoluţiunea favoritoare pentru cortele nu te intoarce. Astăzi am şi pus pe drot depeşă îndreptată la ministru de finanţe trămiţindu-o a seară la Bistriţă, în care din nou se protestează în contra licitaţiunei cortilului din Maieru, espresu încă n'a sosit dela Bistriţă, care au dus depeşa la telegraf. Contele Zichi, care a îmbiat 1000 fl. ministeriului de finanţe pentru sus numitul cortel, s'a şi dus eri la Rogna. De nu au rezolvat până la sosirea depeşei de astăzi ceva în privinţa asta, negreşit până la sosirea acesteia va fi decis, ce să se facă cu el. S'a zis în telegram „că dacă nu se respectează dreptul nostru, nici calea graţii n'are efect, atunci să ni se lase noue pe lângă preţ fişcal“. Vom vedea ce va urma
.¹⁾ sum cu toată stima a DTale
sincer amic

G. Moisil, m. p.

Ioachim Mureşan după reîntoarcerea sa la Năsăud i-a scris de două ori lui V. Naşcu (în 31 Ian. şi deodată cu vicariul în 2 Febr. 1863). Ce impresie penibilă a produs asupra soţiei lui V. Naşcu împrejurarea, că el nu s'a rentors, se vede din răspunsul din 6 Febr. 1863 dat lui I. Mureşan zicând: „M'au alterat foarte

¹⁾ În restul epistolei comunică că comitetul fondurilor în 28 şi 29 s'a desbătut ofertul lui Manz referitor la exploatarea pădurei Dosul Stânişoarei. Totodată s'a decis, că şi în Năsăud ar fi bună o staţiune telegrafică.

ştirile despre momentul, în care s'au convins soția mea, că io am rămas! Sermana cât umblă purtată de soarte încolo și îcoace!“ Mai departe îi comunică, că suplica dată arhiducelui Rainer a eșit cu semnătură și s'a înaintat la guvern și la comisiunea regulătoare spre a-și da unele relații, ce se recer și finește: Mișiunea mea ar fi împlinită, drept acea aş putea mâneca.“ Vicariului îi răspunde în 10 Februar în modul următor:

„Viena 10/29 Sânt Ignate 1863.

„*Reverendissime!*

Scrisoarea dtto 2 Febr. am primit-o cu suta de fl. mulțămindu-mă foarte despre toate mie trimise, vă mai încunoștiințez, că după primirea scrisorilor Dlor voastre și a dlui Ioachim a doua zi nu mă liniștii până nu aflai telegramul către ministru Plener subscris de Dvoastră despre partea Administrațiunei fond. școlastice.

Pe cât ați citit în epistola mea adresată către Petri altă rezoluțiune mai favoritoare nu putui stoarce dela Min. de finanțe, ori cât m'am luptat la Ministru și respective referenți, fără a mers mandat pe drot către contele Beldi, ca actul de licitațiune pentru cortelul din Maieru să nu-l ratifice la Sibiu, ci să-l aștearnă ministeriului de finanțe, unde se va lua în considerațiune. Am umblat și pe la Înălția sa Archiducele Rainer, care, desfășurându-i starea lucrului, mi-au răspuns: „licitațiunea acelui obiect s'a făcut, cine a rămas cumpărător. De a rămas comuna Maieru ori vre-o corporațiune, atunci să se aștearnă suplica către Maiestatea sa îndreptată pentru acel obiect; apoi dacă sunteți convinși că vi-s drepte pretensiunile pe toate clădirile, cereți în calea grației toate odată!“

Vom face-o dacă vin acasă.

Suplica noastră în privința hotarălor¹⁾ e dusă de eri la guvernul provincial spre informațiune. Am așteptat

¹⁾ Petiția din 10 Dec. 1862 în cauza de ceartă cu sașii.

până astăzi a primi ceva epistolă din patrie, după care să mă știu îndrepta, însă până acuma n'am primit, drept aceea vă scriu asta înștiințându-vă, că astăzi mânece spre patrie, dacă nu capăt cu poșta de sară altceva¹⁾

La guvern prin Cluj voi mai sta, așa și în Gherla. Așadară doarec a vă afla pe patru a calend. vechiu sănătoși. Asta epistolă mă rog a o trimite la Feldru. Mă recomând poftindu-vă la toți sănătate. Al Dlvoastre sincer
V. Nașcu, m. p.

V. Nașcu a și reîntors la Năsăud, unde îl află luând parte la ședința comitetului din 2 Martie 1863.

Vicarul Grigore Moisil, a convocat comitetul fondurilor pe 2 Martie 1863, cu care ocaziune comunică, că pașii făcuți pentru a împedeca vinderea cvartirului din Maieru, au fost zadarnici și acela s'a vândut pe vecie în 4 Februarie 1863 și se teme, că astfel au să o pățască mai multe comune cu cvartirele lor. Comitetul în înțelesul sfatului dat de arhiducele Rainer lui V. Nașcu a hotărît, ca să se înainteze Majestății Sale o petiție, în care să se arete nedisputaverul drept al grănițerilor la cvartire și să se roage, ca în calea grației să cedeze grănițerilor toate cvartirele, ca așa să se curme odată cearta între grănițeri și erar, care ațâță și amărește într'un grad nespun spiritele credincioșilor grănițeri. Tot-odată să fie rugat Majestatea Sa în altă suplică pe cale dreaptă, ca să se îndure a șista orice vindere de cortele și alte realități grănițărești până la definitiva deciziune în cauza proprietății²⁾.

¹⁾ Aici comunică, că un protocol de congregație dela Năsăud „se așterne astăzi imperatoriului cu propunere a lăuda comitetul pentru purtarea sa.”

²⁾ Vezi protocolul comitetului din 2 Martie 1863 p. 3.

98. V. Nașcu în cestiunea statutelor fondurilor grănițerești și greutăți în administrație.

În adunarea generală a comitetului din 15 Dec. 1861, când V. Nașcu a fost ales de director la fonduri, totodată a fost însărcinat în o comisiune mică și cu compunerea statutelor fondurilor după cum am arătat la locul său. Despre fazele prin cari a trecut aceasta cestiune până la reîntoarcerea lui Nașcu dela Viena, aflăm în un raport al comisiunii administratoare, compus de V. Nașcu despre afacerile acestei comisiuni în timpul din 16 Dec. 1861 până în 10 Aprilie 1863 următoarele:

„În adunanza comitetului din 15/12 1861 s'au însărcinat membrii comisiunii administratoare a compune un proiect de statute, care a fost gătit încă în Martie 1862, acelea s'au încredințat altei comisiuni stătătoare din mai mulți bărbați pricepători și juriști — spre a-l lua acel proiect la desbatere și aprobare, însă a stat vre o trei luni neatins lucru, s'a luat după aceea la „Asociațiune“ în Brașov, de unde s'a adus iar neatins, s'a prelucrat apoi după altele dela Brașov, cari s'a încredințat altei comisiuni spre desbatere, cari le-au cenzurat însă nu le-au dus la capăt¹⁾. După aceea s'a însărcinat la capătul lunei trecute o persoană²⁾ spre a se înțelege cu avocatul Dr. Kühbacher, care făcându-se³⁾, rezultatul fu, că fiind acel proiect în limba română, poftiră a se traduce pe nemție, care din ce dată s'a maculat de comisiunea din urmă nu se putură înțelege, ce s'a cores și așa stă treaba statutelor proiectate“.

1) Președintele Gr. Moisil a prezentat un proiect de statute compuse de dânsul și comitetul în ședința din 28 Ian. 1863 sub punct 2, a prot. l-a dat spre cenzurare unei comisiuni constătătoare din membrii: Ioachim Mureșan, asesor judecătoresc, Ioan Florian, fișcal și Vasile Petri, prof. prep. cu însărcinarea să fi-nească operatul până în 15 Febr. 1863.

2) 3) V. Nașcu, care a mers la Cluj în luna lui Martie 1863.

Comitetul fondurilor în 1 Febr. 1863, pe când Nașcu era în Viena, a ales de secretar la fonduri pe Vasile Petri, profesor de preparandie cu o remunerațiune anuală de 200 fl. Cum mergea lucrul de cancelarie aflăm din o ordinațiune a prezidentului din 6 Aprilie 1863 Nr. 70 adresată cătră diregătorii fondurilor¹⁾, în care între altele zice:

„Convingându-mă — că pe cât în anul precedente, atât și în acest curente nu s'a lucrat ceva de a avea la comisiunea administrătoare vre-o evidență a actelor, ci afară de Protocolul Exhibitelor nu se află barem începute nici indice, nice registratură, apoi actele răsipite pe la unul sau altul dintre domnii membrii ai comisiunei, mă văd îndatorat a pofti, că nou alesul domn secretar printre alte lucruri să se ocupe și cu punerea la cale a indicilor și a registraturei, începând mai dintru întâi scrutând scrisorile cele vechi; după aceea celealalte mai noue, așa cât să ajungă cât de curând în curent și punându-le în ordine, să le așeze în fascicule după cronologie, depunându-le în cassatina cumpărată anume pentru acest scop și în sensul § 38 a statutelor proiectate privitoare la datoriile secretariului“.

Mai departe dispune, ca chitanțele amploiaților numai atunci să se plătească, dacă vor fi provăzute din partea sa cu o clauzula, că respectivul și-a plinit dătorința cu acurateță etc. În urma acesteia Vasile Petri și-a dat dimisiunea din postul de secretar. Astfel V. Nașcu, precum în trecut așa și de aici înainte n'a avut nici un ajutor de scris, nici servitor. În raportul comisiunei amintite mai sus scrie V. Nașcu, că cu începutul din 11 Aprilie 1863 sunt denumiți din partea căpitanului suprem: ca cassar învățătorul Vasile Mureșan, pe lângă o remunerațiune lunară de 15 fl. și de controlor actuariul în disponibilitate Avacum Bob Hangea, fără plată. Mai departe zice:

¹⁾ Vasile Nașcu, Petru Tanco, Ioan Purceilă, Teodor Anton, Vasile Petri și Andrei Morar.

„Lucrurile se grămădesc, mai ales în arândări și cu debitorii fondurilor, cu cari e silită comisiunea administrătoare a umbra pe la judecătorii mai în toate zilele. Fără de aceea afară de protocolul de întrate, care îl duce Directorele provizor Nașcu, care totodată concepe, mundează și espedează, indice și registratură necesară din lipsa mânilor de ajutor nu s'a putut purta până acuma, prin care numai celce cunoaște toate afacerile poate a se orienta prin acte, și mai negli-gându-se acest lucru devine cea mai mare disordine“.

Stând astfel lucrurile și având în vedere cestiunea cvartirelor erariale, care era în curgere, vedem că Nașcu era peste puțină îngreunat. Până atunci, în urma recurselor înaintate la cancelaria aulică a Transilvaniei, contra deciziunilor comisiunei regulătoare de posesiune, numai patru cvartire în Năsăud s'au dat ca cvartire învățătorești fără de a plăti chirie erariului, iar celealalte cvartire și le-a rezervat șieși erariul.

Comisiunea reg. de pos. a mai hotărît, că edificiul din Năsăud de sub Nr. 308¹⁾, în care era școala normală, să rămână pentru scopuri școlare. Fiindcă chilia de cătră biserica rom. cat. nu era folosită, s'au hotărît, ca în acea să așeze provizor cancelaria fondurilor, de acea prezidentul Gr. Moșil în 8 Maiu 1863 sub Nr. 89 a provocat pe directorul școalei Laurențiu Rummel să-i predee cheile dela acea chilie, Rummel însă a denegat predarea cheiei, din care cauză vicariul indignat în 17 Maiu 1863 roagă pe căpitanul snprem să-i scutească vaza și autoritatea, scurtată prin nebăgare de samă a dispozițiunei sale și a-i demânda să predee cheia cerută, ceace s'a și întâmplat. Așa se purtau străinii față cu reprezentanții fondurilor grănițerești, din cari trăiau.

În acea chilie a lucrat Nașcu aproape singur, căci comitetul numai dela 16 Aug. 1863 i-a votat un paușal de 200 fl. pentru plățirea unui scriitor.

1) Aici a fost după acea gimnaziul.

99. Insărcinarea dată lui Vasile Nașcu în cestiunea munților revindicați.

În luna Sept. 1863, pe când V. Nașcu era în Năsăud, inamicilor cauzelor și averilor grănițarești li-a succedat o decizie împărțească din 24 Sept. 1863, prin care determinațiunile statorite în autograful din 27 Aug. 1861, referitor la munții revindicați, s'au modificat în așa formă, că mai multe păduri și munți, numai în Valea Borgoului cam 72.720 jugăre, în a Monorului și a Budacului la vr'o 1035 jugăre, ba chiar și în Valea Rodnei să se rețină pentru erar și pentru familia Kemenyeștilor, care și în timpul cât a existat granița militară necurmat i-a pretins.

Totodată s'a proiectat și o desdaunare la erar de 118,936 fl. v. a. din fondul școlastic, pentru spesele plătite din fondul proventelor personalului silvanal în timpul de secvestru (1851—1856) sub care au fost puse pădurile¹⁾, apoi să se facă o împărțire nouă a munților lăsați în folosința locuitorilor.

Toate aceste s'au păstrat în cel mai mare secret, așa că Vasile Nașcu numai în epistola din 2 Febr. 1864 le amintește. La Năsăud a ajuns știrea numai prin luna Ianuar 1864, când prezidentul Grigore Moisil a convocat ședința pe 1 Febr. 1864.

În protocolul acelei ședințe unicul obiect e luat în modul următor:

„Domnul președinte declară, că el după propriul său impuls și după provocarea mai multora a aflat de trebuință a convoca cu urgență pe asta comisiune, reprezentantă de interesele grănițerilor, în sesiune, pentru a se consulta, ce măsuri ar fi poate de întreprins cu privire la faima răspândită, ca cestia munților revindicați s'ar fi rezolvat defavoritor pentru populațiunea

¹⁾ Vezi pag. 53—58.

grănițeră, care faimă a iritat și neliniștit spiritele populațiunei“.

Hotărîrea adusă e luată în modul următor:

„Noi toți membrii adunați stînd asemenea în relațiuni cu unii alții din populațiunea noastră ne-am încredințat, că astă faimă comemorată nu numai că există, dar (deși improbabilă) a produs între populațiunea grănițeră cea mai vie impresiune dureroasă, o mare consternațiune, apoi o iritațiune, care merge crescînd, din motiv că grănițerii au mai multe de asemenea nemulțămiri vis-à-vis cu măsuri de ale regimului și prin urmare este cu tot dreptul de a se teme a nu trage adevirirea astei faime consecvințe calamitoase după sine, — și pentru obvenirea de timpuriu, ca unele ca acestea să nu se întîmple, ne concertăm toți în unanimitate într'acolo, ca să se însărcineze imediat deputatul nostru domnul Basiliu Nașcu pentru a intra în o audiență la prea bunul nostru imperator și a mijloci, ca nu cumva să se întreprindă în adevăr așa măsuri defavoritoare pentru populațiunea grănițeră, pe căre ea din bune motive le-ar număra între cele nejuste și în caz când ar exista deja unile așa dispozițiuni, ce ar fi lucru deplorabil, a mijloci pentru revocarea lor de timpuriu, pentru a se putea evita unele calamități, ce ar putea urma.

Pentru asta se va trîmite o telegramă conceptă precum satorim aicea, apoi se vor formula unele respective instrucțiuni mai pe larg, care vor fi a se trîmite pe via postala domnului deputat Basiliu Nașcu cât mai curînd, posibil“.

Urmează textul telegramei compus în limba germană în sensul concluzului de sus.¹⁾

Acea telegramă s'a trimis lui V. Nașcu a 2-a zi (2 Febr. 1864). În 5 și 9 Febr. s'au ținut iarăș ședințe,

1) Adresa: Herrn B. Nascu, Wien, Schönlaterngasse Nr. 10.

în cari s'au primit instrucțiunile, după cari să lucre Nașcu în Viena.¹⁾

V. Nașcu îndată ce a primit telegrama din 2 Febr. a și răspuns,

„că deciziunea stoarsă în privința munților revindicați încă din luna Septembrie a. pret. s'a publicat, comunicându-se atât guvernului r. provincial, cât și ambelor c. r. comisiuni regulatoare de posesiune, apoi de nu a ajuns până acum la oficiolatul districtual, în scurt timp va sosi pe cale oficioasă. Așa ce era să fac alta, că a lucra ceva ca să se revoace e peste putință, decât să cer audiență prin vicecancelariul aulic, la care până astăzi (9 Febr. 1864) nu a fost modru să intru, fiind dânsul necurmat ocupat cu audiențele ministeriale și parlamentare, astăzi ambii cu D. cav. de Botta înainte de ședința parlamentară am avut onoare în restimp de $\frac{3}{4}$ oare a ne descoperi gravamenile unul după altul și anumit: 1. despre amânarea cerutei concesiuni a gimnaziului, 2. sinistra deosebire între comunele foarte libere și nelibere, 3. despre munții revindicați, arătându-i telegramul, care cetindu-l, am văzut cu ochii noștri, cum s'a aprins în față și la capăt a isbucnit flacăra cu cuvinte infocate, că cestiunea aceasta s'a deslegat prin Maiestatea Sa și s'a espedat locurilor subordonate spre ducerea executărei, audiență la Maiestate e fără scop, însă din telegram se vede, că din District sunt bărbați mulți de aceia, cari irită cugetele cele pacinice și loiale ale poporațiunei și diregătoriile municipale desvoaltă prea puțină energie spre a stirpi neliniștea, carea de atâtea ori se întâmplă acolo, de loc a pune dispozițiunile necesare cătră președ. guvernului, că cât s'ar răsufila ceva turburare, să trimită miliție de vor fi de lipsă și 2 batalioane, apoi va depărta oficianții națio-

¹⁾ Acele instrucții lungi sunt luate în protocoalele din 5 și 9 Febr. 1864, unde e arătat că s'au expedit în 7 și 11 Febr. sub Nrii 46 și 49.

nali ai municipiului și va pune alții străini, va lucra spre depărtarea oficerilor pensionați, dintre care mai mulți sunt arătați, că sumuță poporul etc. etc. etc. Ca să nu cugete, că s'a răsuflat știrea despre deciziunea cu munții dela vre-un amplotiat, i-am răspuns, că foile publice au răspândit aceea tristă știre, care a cășunat măhnirea poporului. — Voiesc a ști, cine a dat acel articol! Redacțiunile se vor trage la răspundere". — Apoi dacă e adevărată știrea, ce poate să i-se întâmple? Noi cugetăm, că pentru că ne cercăm de proprietatea noastră nu ne va condamna cineva de criminaliști, spre a ne apăsa și pedepsi cu execuțiuni militare, darea o plătim, recrută dăm și peste tangenta noastră, la toate ordinațiunile guvernului ne supunem, apoi nu am ști de ce cu astfel de măsuri etc. etc., dreptul nostru l-am cercat și sub absolutism.

Mai alinându-se și astâmpărându-se ne spuse ce hotărîre a eșit în privința munților, ce e de făcut pentru concederea gimnaziului, lățirii pomăriei, frăgăriei și mătăsăriei, asigurarea reciprocă între comunele districtului la daune prin foc, îmbunătățirea stărei învățătorilor populari etc., despre care va spune și D. Căpitan suprem ce e de a se face, mai ales în privința gimnaziului și munților revindicați trecători în proprietatea cumulativă a tuturor 44 comunelor districtuale, prin care binefacere a Maiestății Sale devine populațiunea una din cele mai fericite și drept aceea nu ar avea cauza de a fi neindestulată, spre a face turburări de liniștea publică ca în Iad, Pintak etc. etc., că agitatorii nu sufăr, ci sârmanul popor.

Cu toate acestea eu năzuiesc a avea audiență la Maiestatea Sa, însă nu-mi sosesc scrisorile promise în emisul d. d. 25/1 1864 și e teamă, că parlamentul până atunci se va închide și deputații se vor reîntoarce la patrie și eu voi rămânea singur aci, drept aceea de nu ați trimis, faceți bine nu întârziati.

.....¹⁾
Rezoluțiunea imperatorului în privința munților revindicați o am la mână decopiată dimpreună cu propunerea (allerunt. Vortrag), espedițiile cătră Presidiul guvern., Comisiunea regul. de posesiune, Minist. de finanțe, Minist. statului și principiile de direcțiune la executarea regulării definitive a relațiunilor de posesiune în cercul a II. reg. rom. aprobat de Maiestatea Sa în rezoluțiunea prea înaltă d. d. 24/9 1863, din care Vă aclud aci 2 extracte cu aceea rugare a le ținea pentru Reverendiss. Domnia-Voastră și a nu face întrebuițare din dânsese până la timpul binevenit. Binevoii a vedea ce blăstămăție e croită de vecinii noștri.²⁾

Orlățenii pierd toți munții.

Apropo! Până a nu închea asta epistolă s'a hotărît dela cabinet, ca Luni în 15/2 c. n. se va închide senatul imperial și așa ablegații se dau Marți pe acasă, prin urmare netrimitându-mi promisiunile scrisori până atunci și D. Căpitan suprem cu Șipotar și cav. Bota vor porni cătră patrie, drept aceea voi rămânea singur apoi aci.

Cât a sosi D. Bota și Il. D. Căpitan suprem Vă consultați despre toate și îmi scrieți fără amânare, că mi-se prea lungește zăbava mea pe aici, cine știe când va resosi ceruta constatare dela guvern.³⁾

Să stau eu până atunci tot aici?“⁴⁾

Chiar în ziua în care a început V. Nașcu a scrie epistola precedentă (9 Febr. 1864) comisiunea admini-

1) Aici vorbește despre cesțiunea cvartirelor în genere, despre care se va vorbi mai în jos.

2) Adecă sașii din Bistrița și jur, cărora li s'au hotărît să li-se deie munți din Valea Rocnei.

3) Aici e vorba despre cvartire în genere, despre care se va scrie mai în jos.

4) Aceasta epistolă o început-o în 9 și a gătat-o în 13 Februar 1864.

strătoare a ținut în Năsăud ședință, din care i-s'a trimis o instrucție, cu care ocaziune vicariul G. Moisil îi scrisese :

„De vei afla cu cale caută-ți un avocat, care să compună petițiunea la Maiestate cu fundament juridic, că i-se va da de aici onorar amăsurat. Așa socotesc domnii de aici“. ¹⁾

Iar referitor la amenințările vicescancelariului aulic îi scrie în 19 Febr. 1864:

„Misiunea ți-e grea, văd, dară nu avem ce face, amenințările baronului să nu te spărie, că pe noi încă nu ne spărie aici, ci cu acestea de va umbla, ne vom plânge la Maiestate. Dacă ne cerem dreptul și cerem ce socotim, că e a nostru, nu facem lucruri în contra Maiestății, nici ne poate cineva opri a nu ne plânge“.

Fiindcă în urma rezoluțiunii maiestaticice din 24 Septembrie 1863, „stoarsă de unii magnați înrudiți cu Sașii în privința munților revindicați, foștii grănițeri perdeau mai mulți munți, Nașcu văzând, că grănițerii dela Orlat încă perd mai mulți munți, în 14 Febr. s'a consultat cu căpitanul suprem Alex. Bohățel, cavalerul Gregore Botta și alți români, ca Năsăudenii în conțelegere cu Orlățenii să înainteze un fel de plânsoare la Maiestate, și pe bază de documente „să se ceară aceea, ce se va afla cu cale a se putea dobândi“. Căpitanul suprem și cav. Gr. Botta în 16 Febr. 1864 au plecat din Viena spre patrie și Nașcu în 22 Febr. scrie vicariului, că după sosirea acestora la Năsăud să se consulteze despre asta și alte trebi, totodată zice :

„Eu din parte-mi nu aș mesteca lucrul cu Orlățenii, batăr că toate pertractările au curs până acum la olaltă, însă în 16/2 am scris D. A. Bacu, aștept să văd ce-mi va răspunde, de vor vrea a se înțelege cu noi bine, dacă nu, noi să ne căutăm de ale noastre trebi“.

¹⁾ Epistola vicariului din 11 Febr. 1864. Nașcu a primit-o în 21/9 Febr. 1864.

„Acea, ce văd că poftiți : a se revoca ce a sancționat Maiestatea Sa după propunerea comisiunei imediate (în care a fost un membru Român, care a apărat interesele statului și nu a foștilor grănițeri, precum mi-a spus și însuși cu rostul său) se putea face dacă aveam pe cineva cu dor în Sept. a. tr. pe aici, spre a face atent pe Imperator sau numai pe Rainer. Așa-i dacă nu avem bărbați cum s'ar cuveni să avem pe tot locul, cum au *veșini a noaste*,¹⁾ care îi avem suscriu și sentința de moarte a Românilor. Cuget, că v'ați convins din estrasele trimise, dară când ați vedea și ceti toată propunerea ?!!

Jekelius a fost referinte în Sibiiu și și tot dânsul și aci.

Mai îndată vă răspundeam la toate acestea, însă poate obosându-mă în 14 și 15 a. l. curente având mult de umblat și alergând, am fost silit să zac în 17, 18 și 19, apoi cu greu mai părăsându-mă tusa și durerile de piept am eșit în 20 până la cancelaria aulică.²⁾

Despre cestiunea munților grănițarești s'a scris și în „Gazeta Transilvaniei“ Nr. 10 un articolu sub titlu : „Nedreptatea ce se face grănițerilor“, pe care V. Nașcu l-a tradus și publicat în foaia „Wanderer“, din care, scrie Nașcu, că va trimite la Năsăud și Făgăraș mai multe exemplare, apoi adaugă : „pe lângă toate ar trebui prenumărat din partea casinei Năsăudene și pe aceasta foaie, chiar să fie și magyaronă, din recunoștință, că numai aceasta a voit a primi articolul întreg, fără a poffi tacsă de inserate, ca javra de „Presse“ și „Ost und West“.

Acel articolu voia Nașcu să-l dea archiducelui Rainer dimpreună cu un memorandum, după ce se va ren- toarce dela Praga și apoi să plece și dânsul acasă, după cum scrie vicariului : „V'am scris că la timpul plugului

1) Adecă Sașii, a căror vorbă o imitează.

2) Epistola lui Nașcu către vicar din 22 Febr. 1864.

cu tot prețul voiesc a fi la moșie-mi, care mi-e refugiul și scutul bătrânețelor mele, nesperând altă recunoștință“.1)

La archiducele Rainer a avut audiența cam prin 9 Martie, despre ce relaționând vicariului zice că l-a ascultat mai $\frac{1}{2}$ oră cu atențiune deosebită. Nașcu a observat, că archiducele Rainer „se vede a fi stângace și sinistru înformat“. Nașcu a vorbit mult atât în privința munților revindicați, cât și a tuturor măsurilor luate de cancelaria aulică „în dauna noastră, în favorul consângenilor și a ministrului de finanțe, mi-a revenit inima, așa și pentru cearta hotarului“.

Dela Alexandru Bacu, cancelist belic din Sibiiu, în urma scrisoarei din 14 Febr. 1864 a căpătat încunoștințare,

„că Orlățenii nu pot face alți pași, decât că la primirea adecă publicarea deciziei în privința munților, toate comunele vor enunția protestul lor în privința acestei hotăriri ilegale, după aceea vor face și înainta protestul la locul cuvenit pe calea oficioasă, — apoi după adunarea dietei Transilvaniei o reprezentațiune din partea tuturor foștilor granițeri români, ca atât aceasta cât și cauza în genere de proprietate să devină la desbatere“.

A. Bacu i-a comunicat lui Nașcu și un memorandum, în care, după cum scrie Nașcu, se cuprind principii juridice, cari s'ar putea întrebuița în reprezentațiunea respective plânsoarea, care avea să se pregătească în Năsăud și să se trimită ori ducă prin o deputațiune la Viena.

Dela Năsăud au cerut dela Nașcu să le trimită documente referitoare la munții revindicați. Nașcu le-a răspuns la adresa vicariului în 5/17 Martie 1864, că nu a luat cu sine atari documente, dar nici nu posedă,

1) Epistola lui Nașcu către vicar din 26 Febr. 1864.

„ceva de astfel, nu Vă pot alta trămite decât propunerea prea umilită, în care stau citate toate pertractările câte s'au întâmplat dela 1796 încoace, ca și în protocolul adus de mine dela Viena în 1861 cu data 1 Mai 1838, care cu toate ce se țin de munți au rămas în acte la cancelaria comisiunei“.

Mai amintește, că căpitanul auditor Josef Schottl posede nește prenoții despre munții revindicați și le poate da deslușiri mai apriate, apoi asesorul Ioachim Mureșan are multe colecțiuni și prenoțițe din conventul Kolos-Monosturului.

„Doară le veți putea întrebuința acuma la un lucru juridice compus și fără patimă, cum v'am scris și mai pe urmă.

Paciința mea se mărginește și se subție foarte — caută să mă răpăd pe timpul aratului la moșie-mi.

Faceți bine și mă înștiințați timpuriu, cari sunt solii și când vor porni și sosi, bine ar fi când ați putea înduplica pe Rev. Domn prepozit, care și cu altă treabă ar fi bine să vină în coace“.

Tot în acel timp se lupta și pentru sistarea plăților personalului silvanal din Valea Rodnei, denumit încă în anul 1851 de Blagoevich și plătit din fondul de provente.¹⁾

În această privință la propunerea comisiunei regulatoare de posesiuni ministrul de finanțe cu nota din 14 Febr. 1864 a întrebat pe cancelaria aulică transilvană să-și deie părerea. Tot în aceea notă ministrul de finanțe s'a exprimat, că în privința folosinții munților să rămână până una altă status quo.

În 18/6 Martie 1864 scrie Nașcu vicariului:

Actul trimis în Martie (?) 1864 pentru sistarea salarelor personalului silvanal și predarea pădurilor, acum a sosit aci la cancelaria aulică. Guvernul e de părerea Domnului căpitan suprem, însă direcțiunea montană se

¹⁾ Vezi dela pag. 53—58.

esprimă sinistre, voind a trage pădurile pe lângă minele Rodnei etc. etc. pe sama montan-erariului!

Vai, mulți inimici mai avem pe tot locul, fără de proces formal nu ni se va lămuri cauza de proprietate în vecii vecilor^a.

100. Cestiunea intereselor fondului de montur și ale fondurilor școlare locale.

După cum am amintit mai sus¹⁾, prin autograful împărătesc din 27 Aug. 1861 s'a rezolvat punerea în curent a intereselor fondului de montur și ale fondurilor școlare locale, cari până atunci au stat în administrația statului.

În această privință Nașcu încă în Octombrie 1861 a făcut pașii de lipsă la organele respective, dar nu a căpătat nici o rezoluțiune.

După ce a mers la Viena în cauzele amintite mai sus, Petru Tanco a fost însărcinat cu pregătirea conșpectelor peste interesele restante dela anul 1848 încoace. După un lucru greu de mai multe săptămâni Petru Tanco i-le trimise lui Vasile Nașcu, care după ce a îmblat mai de multe ori în această cauză fără rezultat, a compus o cerere de ditto 7 Martie 1864 adresată cătră ministrul de finanțe, în care îl roagă, că după ce în decurs de 2^{1/2} ani nu a căpătat rezoluțiune și dauna comunelor mai mult de 23.418 fl. interese crește mereu, să dispună ca aceasta cauză să se finalizeze odată și comunele să fie scăpate și scutite de perderi și prin asta să se sisteze multe scrisori molestătoare.

Cu altă scrisoare tot d. d. 7 Martie 1864 adresată cătră ministrul de finanțe a cerut un estras din cărțile de licvidare peste împrumutul național din 1854 a comunelor din cercul Năsăudului, Rodnei vechi și a Șieului.

¹⁾ Vezi pag. 411 punctul 12.

Cererile acestea le-a comunicat în copie cu Petru Tanco, căruia în 12 Martie 1864 îi scrie:

„Ce pași am trebuit să fac în privința restanței de interese și a estrasului din cărțile de lievidatiune, binevoiește a vedea din copiile următoare, ori în ce mod am probat, altmentre nu am putut. În audiență la ministru de finanțe le-am înmanuat și mi-a promis rezultatul dorit. Acum îmi caută să aștept batăr la aceste capătul și nu le-oi da pace până îmi vor răspunde“.

În 18/6 Martie 1864 scrie vicariului: „În privința intereselor restante și estrasului cerut dela casa universală de credit sunt citat pe mâne la acelea Dica-sterii, iar după 3 zile (21/9 Martie) îi scrie, că în restimp de trei zile va ajunge în clar și cu interesele restante: „Cauțiunile perdute și interesele de întârziere pentru neplătirea ratelor de împrumut ni se vor reîn- toarce; ce se atinge de interese pentru interese e con- fusios înțelesu acei ordinațiuni imperiale citate în cons- pectele mie trimise, care dat și număr, se vede, din sminteala scriitoriului a se fi schimbat, căci în loc de 11 Iulie ar fi trebuit să fie 11 Iunie 1859 și în loc de Nr. 166—106“...

Deodată cu pertractările avute în cestiunea mun- ților revindicați și a intereselor restante etc. a pertractat Nașcu și cestiunea cvartirelor rezervate pentru erar.

101. Demersurile lui V. Nașcu pentru câștigarea cvartirelor rezervate pentru erar.

Despre starea acestei cestiuni scrie Nașcu vicariu- lui în 9 Febr. 1864 următoarele:

„În privința cortelelor în genere s'a espedat în 5/2 1864 dela cancelaria aulică sub Nr. 4665—863 ac- tul cătră Guvern spre a constata, care spre ce scop e cerut fiecare obiect și resosind se va așterne cu prop- unerea făcută în conțelegere cu Min. de finanțe Ma-

iestății sale spre decideră în calea grației. Eu și până atunci voiu așterne în audiență la Maiestatea sa suplica pentru dăruirea acelor cortele, numai să am suplica aci, cu aceea nu am strica nimica. Vicecancelariul aulic amintise, că acelea de-odată cu rădicata nu se vor putea da comunelor, ci în senzul rezoluțiunei împărătești d. d. 27/8. 861 „von Fall zu Fall“ (din caz în caz) dovedind și constatând lipsa comunei sau a Districtului, atunci pe rând în calea grației se vor dăruii grănițerilor, însă toate nu se pot, că cine știe cum se va împărți țara, trebuind de cortele și localități pentru oficiolate, căsarme, închisori etc. apoi mai întrecând undeva vr'o câteva, atunci lesne se pot desdauna delerar.“

Vicariul Gr. Moisil cu epistola din 15 Febr. 1864 i trimite lui Nașcu „petițiunea profesorilor neprovăzuți cu cortele ca să esoperezi de i putea ca să nu se esarândeze, ci să se lase cu prețul barem de până acum la docenți și oficiali“. În ziua următoare (16 Febr.) vicariul în ședința comisiunei administratoare ca prezident „moționează, că fiind anunțată pe ziua de 2 Martie 1864 esarândarea cortelelor din Năsăud etc. — ar fi de trebuință a se face oareși-care pași pentru dobândirea gratis a unora ce sunt de trebuință pe sama corpului profesoral și pentru asta s'a concepat o așa cerere și învită a se decide de este a se primi ori modifica“. Comisiunea a hotărît, ca mai întâi să se ceară numai *grădina ținătoare de institutul militar* și pratul numit *Lager* cu magazinul de pe el¹⁾ apoi cuartirele de lipsă pentru învățători și dacă acestea nu s'ar lăsa gratis, ori pe lângă prețul cu care s'au esarândat până atunci, pe care

1) În acel magazin s'a ținut în anul 1870 adunarea generală a Asociațiunei transilvane. (Astra) Astăzi nu mai ezistă, căci a fost surupat de un orcan puternic. *Lager*-rul e locul de castru unde în timpul grăniței militare se făceau ezercițiile militare. E un loc de aproape 8 jughere în marginia ostică a Năsăudului; cu o alea astăzi plântată încă din acel timp cu arbori de pădure, fagi, carpini etc.

să-l plătească, dacă nu ar dobândi proprietatea acelor realități și locuri pe calea legii și atunci să se plenipotențieze deputatul V. Nașcu ca să facă în urmă încercare să se lase și cu chirie pe lângă contract. Spre acest scop să i se trimită lui Nașcu trei instrucțiuni în zile deosebite. — Aceste instrucțiuni s'au trimis în 18 și 19 Febr., cu informațiuni amănunțite asupra pertractărilor în aceste cesiuni.¹⁾ În acel timp a sosit sistarea licitărei ospătăriei din Năsăud și Rodna-veche despre cari s'a scris în alt loc mai înainte și perceptoratul de dare din Năsăud a înaintat comisiunei adm. ca se închie contract pe 3 ani. Pentru a se stători modalitățile și condițiunile sub cari să se închie acel contract, în 22 Febr. 1864 s'a ținut ședința, în care (sub pct 2) s'a adus următoarea hotărîre :

„Se statorește, ca relativele contracte să se facă cu condițiune expresivă, că fondul școlar va plăti chiria stipulată numai atunci, când populațiunei de pe Valea Rodnei nu i-ar succede a dobândi astea edificii în proprietate nici prin grația Maiestății Sale, nici pe calea legii, adecă sub condițiunile descrise în Protestul adresat în 31 Dec. 1863 sub Nr. 329 la Ministeriul de finanțe și cu referința la ofertul respectiv dat la acel dicasteriu de Domnul Basiliu Nașcu, al nostru deputat la Viena.“

Tocmai în ziua acestei ședințe (22 Febr. 1864) a scris Nașcu vicariului: „Cu cererea profesorilor voi merge încă astăzi în Min. de finanțe și pe baza acelei reprezentațiuni voi cerca a lăsa cotelele, cari le locuiesc și despre rezultat vă voi relaționa“. Nașcu în 22 Febr. a și fost în audiență la ministrul de finanțe Plener, căruia i-a desfășurat starea lucrului din fir în păr. Ministrul mai întâi li-a împrutat petenților pentru ce nu se pun în conțelegere cu organele finanțiare din provincie

¹⁾ Toate aceste instrucțiuni compuse în limba germană sunt luate în protocolul comisiunei administratoare din 16 Febr. 1864.

(Transilvania) și să nu se ducă tot la Ministeriu în Viena, care nu e oficiu administrativ, și așa mai iute ar ajunge scopul. Licitățiunea în cauza esarândărei cvartirelor din Năsăud fiind pusă pe 2 Martie, timpul e prea scurt de a face dispozițiuni pe cale telegrafică. V. Nașcu descriindu-i bărbații, cari se află la organele finanțiere din Transilvania, după multe alte vorbe, ministrul Plener îi spuse lui Nașcu, că cererea respective plânsoarea învățătorilor să o traducă în limba germană și în o comitivă scurtă adresată cătră dânsul să ceară, ca până ună altă să li se lase învățătorilor cvartirele necezare pe lângă chiria de până atunci și în ziua următoare să i-o predee, iar el de loc o va înainta la Sibiiu. Nașcu și făcu comitiva cerută, care datată din 23 Febr. 1864 a imanuat-o ministrului de finanțe Plener în 24 Febr., iar acesta în 25 Febr. 1864 sub Nr. 9434—134 a dat ordin direcțiunei finanțiere din Transilvania, ca până la alta dispozițiune să sisteze licitarea cvartirelor pusă pe 2 Martie 1864 și să-i raporteze în cauza aceasta. Despre toate acestea Nașcu a scris vicariului Gr. Moisil în o epistolă din 26 Febr. 1864, în care totodată îi comunică, că a primit instrucțiunile Nr. 51 și 52 date lui în cauza aceasta. — Zice, că mai întâi va înainta ministrului de finanțe instrucția I. de sub Nr. 51 cu o comitivă, după ce mai întâi va vorbi cu ministrul „știu, zice Nașcu, că și asta a comunica-o direcțiunei finanțiere provinciale, rezultatul îl voi aștepta spre a vi-l putea împărtași. Celalalt mandat sub Nr. 52 îmi va servi până ună altă de a-l arăta respectivilor referenți spre a le muia cerbicia cea săsească, mai târziu îl voiu folosi și ca aclus.“ O zice aceasta Nașcu fiindcă instrucția a doua conține o deducțiune lungă istorică despre drepturile foștilor grănițeri la cvartirile din cestiuene.

Aceasta epistolă, pe care o finit-o cum scrie în „26 Febr. ziua patim. 864 miezu nopții“; voia să o espedeze a 2-a zi, când pe la 8 oare dimineța primi rezoluția ministrului de finanțe, adresată cătră direcțiunea finanțiară din Sibiiu în cauza sistărei licitărei cvar-

tirelor. Pe acea o comunică în copie și apoi adaugă: „și poate nu-ți primi acestea până Mercuri ori Sâmbătă sara însă până atunci organele finanțiere provinciare vor fi sistat licitarea cortelelor. Veți vedea ce puteți face când ar fi Petrosu¹⁾ mai mălos și nu moros, vream să zic: om de omenie, ar putea acum da pe lângă arânda de până acum la toți diregătorii districtului cortele în preț moderat până una altă, că pe cât pricep eu, s'a săturat Plener de a mă mai vedea în ochi, pecum și eu pe dânsul: „Ich glaubte Sie sind schon längst über Berg und Thal“²⁾ îmi răspunse acum mai în urmă, la care i-am spus de toate urmările lucrului lui Conrad³⁾ Ce se va constata, că aveți de lipsă, va da regimul împărătesc pe rând. Acum aș trebui să împrumut o mască sau larvă, ca să mă mai ivesc cu Nr. 51 trămis mie!⁴⁾ Și în acest obiect iar se va espeda tot actul la Transilvania, dela care organe subordonate vor cere cu bună samă relațiuni și opiniiuni.“ V. Nașcu conform instrucției I. Nr. 51 a și compus o reprezentațiune d. d. Viena 28 Febr. 1864 adresată cătră ministru de finanțe Plener, la care alăturând în original instrucția, cere ca grădina ținătoare de ruinile institutului militar și pratul numit Lager să se dee spre scopuri școlare poporațiunei foarte grănițere. — Dacă înainte de rezultatul eruațiunilor oficioase îndatinat nu s'ar putea face aceasta, atunci să se dee pe lângă arânda ce se plătia mai pe urmă. Ce atinge necezitatea acestor obiecte zice Nașcu, că de locul din castru (Lager) au lipsă pentru clădirea edificiiului gimnazial proiectat și de regimul c. r. pentru Transilvania, spre care scop consiliul imperiului a votat

1) Petrowski perceptor reg. în Năsăud, sub a cărui îngrijire erau date așa numitele cvartire erarial.

2) Românește: Eu credeam, că DTa ești de mult peste dealuri și văi (adecă dus din Viena).

3) Referintele Conrad, care a făcut multe rezervațiuni și cu care Nașcu s'a certat mult după cum s'a arătat mai sus pe larg.

4) Instrucția I. din 18 Febr. 1864, vezi mai sus.

sub titula „pentru fundațiuni și contribuiri spre scopuri de instrucție“ 4000 fl., iar în grădina institutului militar voiesc să de ridice convictul proiectat și anume ambele să se ridice *din mijloacele districtului*, convictul exclusiv pentru copii părinților din fostul district a reg. II. rom. de graniță, cari au căzut în rezel ori s'au sărăcit altmintrea. Aceasta reprezentațiune, în care argumentează mai pe larg îndreptățirea și lipsa de acestea realități și mai apasă cu multă prudință peana, a dat-o ministru-lui de finanțe.¹⁾

În 6 Martie 1864 comisiunea administrătoare, pe-când epistola din 2 Martie era pe drum, necunoscând starea lucrului, a hotărît „ca să fie urgitat V. Nașcu, ca să exopereze sistarea a ori ce vânzare de avere gră-nițarească și totodată să se compună un *memorandum* despre drepturile populațiunei grănițere asupra tuturor proprietăților și conținutelor pe teritorium lor, și pe baza asta a le reclama dela Maiestate.“ Prezidentul a fost însărcinat să încredințeze cui va socoti lucrarea memorandumului, numai să fie curund. Într'aceea Nașcu a mai umblat pe la referenți, atât în cauza cvartirelor cât și a munților, a intereselor restante din 1848 ș. a. li-a arătat și dat spre cetire instrucția a II-a (Nr. 52 și alta Nr. 71), despre care a scris Nașcu mai înainte ca fiind prea personală nu o va da ca act oficios.

Multe nu le-au plăcut — serie Nașcu²⁾ — eu am răspuns că sunt îndătorit a le acluda unui memorand la Maiestate. Ce zic? Toate sunt în stare a le răsbate și refuza, care lucru va mai amâna rezolvirea trebilor

¹⁾ Despre toate acestea V. Nașcu a raportat într'o scrisoare mai lungă vicariului Moisil în 2 Martie 1864. Deși informațiunile cuprinse în această scrisoare sunt de mare valoare pentru a cunoaște individualitatea lui Nașcu; acest dascăl modest, dar cu o praxă de viață și cunoștințe de oameni și lucruri atât de bogate, — cu considerație la estensiunea, ce a luat-o monografia prezentă, nu o putem tipări aici.

²⁾ În epistola d. d. 12 Martie 1864 către amicul său Petru Tanco în Năsăud.

noastre, așa și despre deputațiunea specială, pentru ruinele se duce mâne în 13/3 altă curentare la Sibiiu și cu termin, așa și în privința cortelelor cerute de învățători și comune să se trimită părerea separată de a Orlățenilor

Să mai stau pe aici până la 25/3? Bine, să fie cum am zis mai sus, caută să stau, dară mă tem, că nu voi avea parale de cale, fără veți avea bunătate a-mi mai trimite

În locul meu ar trebui să fie un om, căruia să nu-i stee gândul pe acasă la economie, care, stând aici după olaltă, ar exopera multe! Neîmboldiți nu fac. Afară de ospătărie, după convorbiri și eam amicabile, zic că ni le vor da, constatându-se necețitatea lor“.

Comunicându-i-se lui V. Nașcu, că în 6 Martie 1864 s'a hotărit și trimiterea unui memorand cât de îngrabă, Nașcu¹⁾ reflectează următoarele: „acum dacă îți trimite un memorand bine va fi; însă eu ași sfătui, să sune fără cea mai puțină patimă ori cu numirea unor personalități, acea nu ar strica, după părerea mea să se ceară, ca să se deee cauzele aceste altor referinți nesăși, să se desfacă comisiunea regulătoare și în locul acesteia să se compună un fel de forum, în care să fie bărbați dela judecătorie, și fiscu să nu fie (ca partidă ce este) în acel for reprezentat pe tot locul, că numai atunci pot comunile spera un capăt și rezultat favoritor“.

În 18/6 Martie 1864 scrie Nașcu vicariului:

„Astăzi iar am vorbit în privința *ruinilor*. M'am convins că în Iuniu a. tr. au mers de aci la Ardeal și pe lângă toate că s'au curentat de 2 ori până acum, încă nu au sosit. Acum m'au asigurat, că în trei zile va merge la Presid. Direcț. fin. din Sibiiu o ordinațiune, în cel mai scurt timp să aștearna atât acel act, cât și toate celelalte cereri ale comunilor din Valea Rodnei

1) Epistola lui V. Nașcu către vicar de dato 13 Martie 1864.

pentru cortele, grădini etc. osebit de regimentul prim, cu scurtă părere fără a se lăsa în detail. — Despre magazinul dela poartă și Lager e proiectată ordinațiunea de a se putea abzice, atunci să se facă asta și să se dea comisiunei școl. pe lângă arânda de până acum spre a putea aduna materialul de clădire. În cătu-i pentru clădire mi-se spuse, că nu se poate fără o convențiune separată în tenoarea legilor (pe pământ străin) și asta până atunci va rămânea, până va sosi dela Sibiiu părerea la cererea comunei Năsăud, care s'a fost rugat a i-se lăsa Lagerul spre scopuri comunale. — Ruinile, cât va sosi dela Sibiiu relațiunea cerută, se va pune în conțelegere cu cancelăria aulică spre a se lăsa definitiv comunelor“.

În 18/6 Martie 1864 scriind vicariului mai trage atențiunea, că dacă se va trimite vr'o deputațiune la Viena, să nu se facă toate cererile întru una (cumulativ), ci separat despre fiecare obiect „ce se ține de munți, separat de cauza de proprietate etc“, pentrucă, cumulându-se cauzele numai încurcă acolo rezolvarea,

„căci dela Maiestate orice suplică se transpune la un dicasteriu în a cărui rezort se ține cauza, acesta, dacă a eșit cu signatură, trebuie să relaționeze, aceasta merge prin consiliu statului, prezidiul Ministeriului, iar la Maiestate și așa se tot amână. — Cum v'am mai scris de vre-o 2 ori, la Sibiiu ar trebui să trimitte-ți pe cineva la Zanco, sau să-i scrieți, ca să nu întârzie, fiindcă sunteți gata de a porni la Viena în cauzele aceste etc. etc. Așa au pornit afacerile acestea de acoalea, nu le poți da o altă direcțiune“.

În 21 Martie 1864, după ce Nașcu a văzut mandatul ministrului de finanțe trimis la prezidiul direcțiunei finanțiare din Sibiiu comunică vicariului Moșil conținutul acestuia și exprimă părerea, ca să se trimită cineva în afacerea aceasta și la Sibiiu.

Înainte de sosirea acestei scrisori la Năsăud, în 23 Martie 1864 s'a ținut ședința comisiunei administră-

toare, în care s'au cetit epistolele lui Vas. Naşcu, în cari arată, că cestiunea despre acvirarea lagărului şi grădina şcoalei cu ruinile, apoi a cortelelor de lipsă pentru învăţători, nu se poate rezolva aşa curând, din care cauză Naşcu doreşte ca să fie rechemat pentru a putea vedea şi de economia sa particulară, care trebuie să-i fie ultimul refugiu la bătrâneţe. La aceste comisiunea administratoare a hotărît, ca Naşcu să fie dispensat ca să poată merge acasă şi aşa sub Nr. 107/1864 la adresa „*Vasile Naşcu deputat în Viena*“ s'a trimis următoarea scrisoare :

„Luând cunoştinţă din epistolele D-Tale despre starea lucrurilor pendente de noi solicitate, a căror rezolvare va mai fi amânată până la sosirea relaţiunilor cerute dela organele finanţiale din ţară, comisiunea a statorit a lucra şi aici pe lângă Direcţiunea finanţiară din Bistriţa, apoi şi memorandumul apromis neputându-se termina aşa curând, pentru astea şi spre împlinirea dorinţii D-Tale, te dispensăm a veni acasă pe câtva timp şi-ţi trimitem 100 fl. pentru spese de călătorie şi cumpăratul unor sămânţi însemnate la vale, sperând că apoi la timpul său vei binevoi a primi iarăş aşa misiune, când vom mai pregăti unile trebuite lucrări.

Concedându-te la plecare la diferitele dicasterii, vei indica a te reîntoarce iar preste 1 lună 2 — până când i vei ruga a mijloci a aduce la un rezultat trebile noastre solicitate.

Te salutăm amical şi frăţeşte, aşteptându-te cu bună sănătate în braţele noastre.

Din şedinţa comisiunei comitetului grăniţeresc :

G. Moişil m. p.,

St. Timoc, secretar.

La vr'o 4 zile după espedarea acestei scrisori se aude, că prezidentul comisiunei regulătoare de posesiuni generalul Pöck e chemat la Viena. Aceasta a pus pe toţi în griji. Prezidentul Gr. Moişil în 27 Martie 1864 ţine iarăşi şedinţă spre a hotărî, ca Naşcu să mai ră-

mână în Viena, ca nu cumva să se aducă în absența lui hotărâri dezastruoase pentru foștii grănițeri în cauza munților revindicați. În acea ședință s'a hotărât și a 2-a zi în 28 Martie 1864 sub Nr. 111 s'a trimis lui V. Nașcu o telegramă în limba germană¹⁾, care românește sună: „D-Ta rămâi mai departe în Viena, fiindcă scopul esmiterei D-Tale nu s'a ajuns. În epistolă mai mult. Comitetul grănițăresc“.

Epistola promisă în această telegramă, încă s'a trimis cu instrucțiuni detaiate asupra procedurii mai departe. (V. Nr. 112 din 28 Martie 1864).

Vasile Nașcu înainte de a primi aceasta scrisoare în 31/19 Martie 1864 scrie lui Petru Tanco: „Telegramul d. d. 29/3 l'am primit eri după amiazi. Tot nu porneam eu până nu-mi eșia rezoluțiunile dela Min. de fin. în privința estrasului cerut din cărțile de liquidatiune și a intereselor restante. În toate zilele, afară de serbătorile paștilor, bătui pe la ușile referinților dela ministru de finanțe în afacerile acestea“. Mai departe comunică, că a sosit dela exactoratul datoriilor de stat estrasul din cărțile de licvidare, din care s'a convins și ministru de finanțe despre perderile mari alor 18 comune. Intrebând ministru, că spre ce scop îi trebuiesc acele estrase, Nașcu răspunse: „spre a combina (la reviziune) modul manipulațiunei, din care cauză au întârziat de au plătit interese și-au perdut cauțiunea, și cine e vinovat la asta? — ca să se poată chiar pe calea judecătorească trage la plățirea sau întoarcerea daunei cășunate fondului concernente“. Mai departe comunică „în zilele acestea va lua comisiunea imediată recursele comunilor ambelor regimente românești în contra deciziunilor comisiunei regul. de posesiune, toate sunt după un șablon referate Comisiunea acea imediată se ține orbiș de principiile eșite în biletul împărătesc sub

¹⁾ Herrn B. Nașcu, Wien, griech. kath. Seminarium. Sie verbleiben weiter in Wien, da Ihr Sendungszweck nicht erreicht ist. Brieflich mehr.

27/8 1861. Recursul general iar va veni în mâinile aceloră, vezi bine că vor trebui să relaționeze respingând obiecțiunile suplicanților“.

Cât de temeinice erau deciziunile comisiunei regulătoare de posesiuni, aflăm caz mai eclatant la comuna Șanț (Rodna nouă), despre care scrie vicariul Grigore Moisil în 1 April 1864 lui V. Nașcu următoarele :

„Șanțenii încă gata acum recursul în contra hotărîrii comisiunei regulătoare. Superficialitate mai copilărească nicăiri n'au arătat comisiunea ca la Șanț punând teritoriu dela Cobășel în sus cătră Bucovina „revindicat“. Săracii părinții mei nu se află înmormântați în pământul propriu, ci pe pământul Moldovei, și sora mea încă e despărțită de noi, noroc că Șanțenii au biserica pe pământu propriu, că altmîntin cîine știe cui ar rămânea. Cu poșta de astăzi s'au împărțit și nouă și comunelor hotărîrea munților revindicați. Așadară în 6 săptămâni să fie suscernut recursu în contra acelei hotărîri și încă nu avem la mână toate actele de lipsă și încă cele mai ponderoase“.

Tot în aceasta epistolă îi mai comunică, că de curînd a trimis la Bistriță doi delegați în cauza cvartirelor și ruinilor, ca să se înțeleagă cu direcțiunea finanțiară. Șeful acesteia a promis, că pentru scopuri școlare se vor și preda, dar în privința lagărului și a magazinului nu a sosit încă actul. La Sibiu încă sunt esmiși să meargă doi inși.

V. Nașcu în 2 April 1864 răspunzând la scrisoarea comisiunei administrătoare, în care îl roagă pe Nașcu să mai rămână în Viena și îl întreabă de documente referitoare la munții revindicați, scrie vicariului: „Eu v'am răspuns, că nu am aci documinte despre munți și dela Hofkriegsrath chiar de s'ar afla, despre care am dubietate, fiindcă am mai cercat fără a afla ceva, toate sunt scoase și trimise la comisiunile active în afacerile acestea a munților“. Mai departe spune, că și acelea, cari le-a văzut el în 1861 în o consemnare originală

culeasă de Blagoevich dela comanda generală și dela regiment, sunt confuze, poșede însă căpitanul auditor Schottl niște estrase făcute din documentele, cari le-a avut comisiunea în 1853 și 1862. Cu toate acestea va „cerca într'un noroc prin o audiență la Min. de rășbel Franc“. — Comunică că planul de situațiune al Nășăudului nu se mai afla acolo, deci să-l facă și cei doi indivizi, cari vor merge la Bistrița și Sibiiu, să-l arete respectivilor referinți, apoi de acolo ajungând acludat la acte și cu părere favoritoare la Viena și dacă prezi-diul districtului încă ar trimite deslușirile poftite ar înceta toate dubietățile, s'ar putea face propunere la Ma-iestate și ar urma ultima deciziune fără altă trăgănare.

Ce atinge documentele referitoare la munții re-vindicați, scrie Nașcu în 6 April 1864, că a umblat, dar a aflat că din toate arhivele le-au adunat la co-misiunea specială pentru munții revindicați, de aceea se îndoiește de a mai afla în arhive atari documente „fiindcă circumspecții le-au știut strânge“. In ce privește pretenziunea unor familii nobile la munții revindicați, zice Nașcu :

„Desdauneze pe pretendenți din fondul de des-daunare a pământului, la care contribuim și noi, pe cum s'a exprimat împăratul Josif II. în ordinațiunea d. d. 10/8 1786 Nr. aul. 8806 și a Guv. 7986, pe care bază și Maj. Sa Imperatorul de acum s'a exprimat la desfi-ințarea regim. de gran. a rămânea grăniterii în neștir-bata folosință a munților revindicați! Mai departe co-munică Nașcu, că a căpătat informațiuni, că pentru plătirea intereselor sistate s'a dat și espediat mandatul, apoi că nu ar fi fost intențiunea ministrului de finanțe nici când să tragă la îndoială proprietatea comunelor la fondul școalelor locale comunale, și numai referitor la fondul monturului avea dubietate, fiindcă se credea că acela în cea mai mare parte e crescut din venitul munților revindicați, pentru cari statul are să desdau-

neze pe pretendenți, pentru că au fost scurtați în usufructul munților. I-au mai spus lui Nașcu, că diregătoriile politice au înțeles rău espresiunea: Montur-Schulfond etc., la ce observă Nașcu „încureături și escuzări spre a putea vășca, însă actele trimise adecă copiile de pe emisurile prefecturei dela Bistrița din anii 1857, 1858 și 1859 îmi prind foarte bine, putându-i combate cu pasagiurile din ele: das h. k. k. F. M. etc. etc.¹⁾ Aștept în toate zilele rezoluțiunile cerute“.

Comisiunea fondurilor din Năsăud în 11 April 1864 pertractând cestiunea esmiterei unui individ la Sibiiu pentru a inzista la direcțiunea finanțiară, ca chestia cvarțirelor recvirate de grănițeri să se rezoalve mai curând, a hotărât: „Fiindcă toți bărbații apți pentru așa misiune sunt ocupați cu oficiul lor și D. B. Nașcu poate acuma afla o pauză în misiunea lui la Viena, să se însărcineze și cu asta misiune la Sibiiu, pentru care să i-se trimită de spese suma trebuincioasă, iar apoi iar să se întoarcă în prima misiune la Viena“.²⁾ Despre acest concluz a fost încunoștiințat Nașcu sub Nr. 131—1864 și i s'a trimis 300 floreni val. austr. La acestea Nașcu răspunde vicariului în 17 April 1864 următoarele :

„Misiunea la Sibiiu o primesc, însă numai în speranța, că onoratul comitet al fondurilor îmi va aplacida diurnul cerut în rescrisul meu d. d. 6/4 a. c. adecă pe lângă diurn și viaticum necezar și atunci îndată pornesc, în care cauză și scriu de odată la Sibiiu spre a ni se face cunoscut sosit-au actele toate dela Bistrița; — până la primirea răspunsului de acolo și dela onoratul comitet aștept aci rezultatul cercărei în archiva Hofkriegsrat-ului, care lucru l'am încredințat unui oficer

1) Adecă: das hohe kais. könig. Finanz-Ministerium. Aici Nașcu amintește aceea împrejurare, că prefectura din Bistrița în scrisorile sale se provoca la ordinațiunile ministrului de finanțe ș. a. cestiunei sistarei plățirei intereselor.

2) Vezi Pretocolul comis. adm. din 11 April 1864 punct. 2.

spre a ne putea lua mîndașu după cercarea cu ori fără efect, apoi voi aștepta rezoluțiunile dela Min. de fin. despre estrasul din cărțile de liquidare a datoriilor statului“. — Mai departe spune, că la referintele din ministeriul de finanțe a văzut expediția dela cancelaria aulică în cauza ruinilor cu răspunsul dat de ministru și ordinul dat direcțiunei finanțiare din Sibiiu de a i-se înainta actul. — Cu asta ocaziune referintele a zis cătră Nașcu cam în glumă de a dins: „că dacă ar sta cineva lângă direcțiunea finanțiară dela Sibiiu, ca cum stai D-Ta aci ca execuțiune, atunci vor merge trebile mai iute“. — Aici mai citează un pasagiu din propunerea referintelui în cauza munților revindicați, din care se vede, că încă în anul 1835 era să se hotărască cauza, dar nu a urmat prea înalta rezoluțiune, pentrucă consiliul belic de curte (Hofkriegsrath) a aflat de bine ca mai întâi să se pună în conțelegere cu comanda generală din Transilvania, însă înainte de ce s'ar fi dechierat comanda generală, a erupt revoluția din 1848, în urma căreia conform raportului corpului de armată 12 din 9 April 1851 Nr. 1605 *o parte din actele de pertractare s'au perdat.*

La acestea adauge Nașcu: „Aci îmi vine cugetul fără voie-mi, au nu cumva au pus mîna pe actele noue favorabile un Müller, Conrad, Bell, Jekelius, Friedenfels etc. etc., cari toți au fost în epoca 1848 până astăzi pe la dicasteriile de pe aci și pe lângă archive!

Sum curios ce va descoperi bărbatul de încredere. In tot chipul în cursul săptămînei venitoare vă voi face cunoscut și terminul purcederei mele cătră Sibiiu

.....
Din diurn de 5 fl. 20 cr. să pociu purta toate speșele poștale, charte, rufeturi, pentru vipt, cortel, luminări, lemne, încălțăminte și vesminte, încă și viaticum, veți binevoi a vă convinge, că nu e cu modru, strănțuros și sgârcit nu-ți pofti să fie cineva într'o misiune importantă ca asta! Diurnul meargă, ducă-se, însă

viaticum vă rog a-mi aplacida, a mă îmbogăți nu vreau, nici nu pot din ce îmi dați și ce mai cer, a suferi lipsă și indejosire, apoi sărăcia nu-mi veți pofti“.

În 25 April 1864 îi comunică vicariul lui Nașcu că i-se vor plăti spese de călătorie până la Sibiiu și retur, la ce acesta îi răspunde în 30 April (Sâmbăta paștilor) „eu acum de odată aș avea cât aș putea ajunge până acolo, însă de aci nu știu desigur când voi putea măneca, deoarece pe lângă toată nizuința acum de vre-o trei săptămâni nu pot scoate rezoluțiunile dela Ministeriu finanțelor la reprezentățiunile așternute în 11/3 a. c., mă tot amână din săptămână în săptămână și chiar astăzi aveam bună speranță, după cum îmi promise, a le primi la mână, dară iar m'au mai mângăiat până la o Joi! Acest termin încă nu ar fi departe, dintru atâta aștept să am la mână ce am cerut. Așadară până la Dumineca Tomei voi mai fi pe aici“.

În 14 Mai 1864 a primit V. Nașcu rezoluțiunile așteptate și anume una în cauza intereselor restante după obligațiunile de stat din 12 April 1864, cu care e îndrumată direcțiunea finanțiară din Transilvania, ca în conțelegere cu guvernul reg., dacă nu e nici o pedecă, fără amânare să pună în curent interesele amintite; iar cu a doua rezoluție i-s'a dat estrasul din cărțile de liquidare. Despre acestea raportează vicariului în acea zi (14 April) cu adausul, că va fi a lui grija a pune la cale și la Sibiiu treaba aceasta ca să nu se mai amâne.

În acel timp a stat sub pertractare și înființarea gimnaziului din Năsăud și, după cum scrie Nașcu în 6 Mai 1864, a mers dela Viena ordinațiune la guvernul din Transilvania, în care cancelaria aulică cere, ca, comunele să facă un Instrument fundațional și statutele, iar raportul despre deschiderea primei clase gimnaziale l-a luat la cunoștință.

În Năsăud comitetul fondurilor în 18 April 1864 a hotărît, că după ce erariul după mai multe rugări s'a

învoit, ca ospătăriile din Năsăud și Rodna să se lase pe timp nedeterminat în folosință pe lângă un preț convenabil, să se încheie contract cu erariul.¹⁾

Tot acel comitet în ședința a III-a și IV-a din 20 și 21 April 1864 a votat statutele fondurilor făcute de o comisiune (Florian Porcius, M. Lica și Vas. Petri), căreia i-s'a dat proiectul lucrat de V. Nașcu și niște statute din Brașov, iar în ședința din 15 Mai comitetul a decretat, că și până la aprobare, acele statute au să servească de bază și îndreptar.

102. Vasile Nașcu în Sibiiu.

Din Viena a călătorit Nașcu la Sibiiu, unde a sosit în 22 Mai 1864 dimineața cu poșta și a descălecat în ospătăria „Savu Lăboț“. Cea dintâi cale a făcut-o la direcțiunea finanțiară provincială, unde a aflat actele, ce le căuta, dar erau făcute numai conceptele, însă neaprobate de consilierul despărțământului respectiv și nerevidate de șeful prezidiului. Acolo și-a arătat drepătățile ce le avea dela ministeriu de finanțe și îndată s'a pus lucrul la cale și încă în acea zi au și mers sub reviziune. Erau 4 relațiuni câte 7—10 coale, după cum raportează vicariului tot în aceea zi:

„Acele relațiuni nu ar fi așa nefavoritoare pentru noi, nu știu însă până vor trece și reviziunea rămânevor așa, ori schimbasese ceva!
Pe cât m'am orientat astăzi până espeduira, totuși se va amâna un timp de vr'o 14 zile. Cauza obiectelor de provente încă aş voi a o vedea rezolvată și espedată, însă asta cu interesele restante mă silește a umbla atât pela direcțiunea fin. cât și pela Guvern, oficiu de contabilitate și cassa provincială spre a ajunge la o lămurire

Acum vă rog a vă conțelege și a-mi răspunde de loc, ce să fac să aștept în ambe cauzele capătul, ori numai

¹⁾ Vezi în protocol sub punct. IV.

în treaba intereselor? și în tot chipul a-mi trimite diurnul cuvenit și de viatic până la Sibiiu și îndărăpt, fiindcă mi-au săcat toate puterile banale, pecum v'am scris și diu Viena. Cu dl căpitan suprem am convenit, se va rentoarce în săptămâna venitoare, bucuros aş veni cu Il. Sa, însă aştept răspuns dela D-Voastră mai nainte, apoi parale spre a putea subsista și călători (barem 200 fl.).

În călătoria până aici am petrecut două nopți și fiind timpul bine rece, nu mă aflu în starea normală.

Vă rog odată a răspunde, că din 11/4 nu mi-ați scris vre-un șir și asta-mi cășună cugetări, că nu ați fi îndestuliți cu împlinirea misiunii mele: *ca un om cu câtă știință și cunoștință, apoi putere am, cuget a fi făcut, — însă a apuca pe cei mari de cap, nu pociu!* Mult peste 8 zile dacă nu primesc răspunsul dorit, voiu împrumuta bani să pociu veni acasă“.

Tot în acea zi (22 Mai) îi scrie și lui Joachim Mureșan asesor la sedrie în Năsăud comunicându-i, că în cauza de ceartă cu Sașii cererea celor 4 comune românești înaintată la guvern, pentru a fi scutite în folosința locului de ceartă, s'a trimis la tabla reg. ca să răspundă comunelor, că aceea se ține de judecătorii. Deci îngrabă să se înțeleagă cu cei competenți și să se înainteze o cerere motivată.

103. Lupta lui Vasile Nașcu acasă în cestiunea munților revindicați.

Pe când a rentors V. Nașcu dela Sibiiu la Năsăud, Joachim Mureșan plecase la Sibiiu ca deputat dietal și așa nu s'au putut întâlni. În Iunie 1864 oficiolatul districtual a provocat comisiunea administratoare, ca în cestiunea munților revindicați să aleagă doi reprezentanți ai fondului de stipendii, spre a se înfățișa în 23 Iunie 1864 în Sângeorz înaintea comisiunii regulătoare de posesiuni. Comisiunea administratoare în ședința din

16 Iunie a ales pe *Vasile Naşcu*, directorul fondurilor şi pe *Maximilian Lica*, asesor judecătoresc, cărora li s'a dat plenipotenţă şi instrucţie.

V. Naşcu a aflat, că la comisiunea regulătoare de posesiuni a sosit o scrisoare fără dat şi nesubscrisă de nime, prin care se impune, ca dupăce o parte din munţii revindicaţi ar fi să se dea familiei Kemény şi altor privaţi şi corporaţiuni, trebuie să se facă *o nouă împărţire de munţi*. Naşcu în 23 Iunie 1864 s'a prezentat în Sângeorz înaintea comisiunii regulătoare de posesiuni şi i-a predat în scris un protest declarând, că comunele nu se pot lăsa nici într'o pertractare în privinţa planului de o nouă împărţire a munţilor şi spre acest scop va trimite o deputaţiune la Maiestatea Sa, cerând anularea unei hotărâri ca a celei amintite „fiindcă noi nu putem da crezământ unei hârtii fără dat şi de nime subscrisă, declarând-o de apocrifă, neautentică, neavând prea înalta sancţiune“. Mai departe în 11 puncte, bazat pe documente istorice, arată marea nedreptate, ce s'ar face foştilor grăniţeri prin o nouă împărţire a munţilor revindicaţi, la cari ei au drepturi străbune. Cu acest protest a adus Naşcu pe comisiunea regulătoare de pos. în așa confusiune „cât Schwaiger mai nu putură dicta ja protocol vre-o 11 şire“.

Cuprinsul protestului întreg l-a comunicat Naşcu într'o epistolă mai lungă din Feldru în 1 Iulie 1864 lui J. Mureşan, care era ca deputat la dieta Transilvaniei :

În aceea epistolă mai adaugă :

„Deci impunându-mi dl vicar Moisil (care călătoreşte pela examene) a te ruga, ca să aibi bunătate conceptul trimis spre cenzurare a ni-l trimite cât de curând, spre a-l putea puriza şi conchemând reprezentanţii comunelor să se poată subscrie şi apoi cere concesiune dela guvern spre mergerea deputaţiunii la curtea împărătească, căci înţelegem, că pe lângă tot protestul nostru comisiunea regulătoare ar avea de cuget sau instrucţiune, sub azistenţă militară a-şi duce în îndepli-

nire mandatul pentru împărțirea munților încă în luna lui Iulie, drept aceea toată amânarea și întârzierea e periculum in mora“.

Deodată cu acestea îi mai comunică lui Joachim Mureșan, că pe terenul de ceartă dintre ce'e 4 comune românești din Valea Someșului (Rebrișoara, Vărarea, Feldru și Ilva mică) și comunele săsești în 17 Mai 1864 esmisul Péterfi a gătit tragerea liniei de hotar, apoi că Sașii din Pintic au atacat pe Români din Nepos și Sașii din Iad chiar în aceea zi (1 Iulie 1864) amenințau cu încălcarea de hotar. În această cauză de ceartă era procesul în curgere la o judecătorie delegată cu sediul în Bileag (Bilak). Români din Nepos și Feldru au fost opriți dela folosirea pământurilor sămânate și asupra lor s'a trimis miliție, în ochii căreia apoi Sașii înarmați au mînat vitele pe sămînăturile Românilor și ce a mai rămas au tăiat holdele cu coase.

Cine să umble să scape pe acestea comune de atâtea greutăți și năcazuri? Nime altul decât V. Nașcu. În 21 Iulie 1864 pe când a auzit, că miliția e pe drum, a rugat Guvernul telegrafice, ca să deo contraordin oprind miliția de a merge pe capul acelor comune, iar după ce aceasta nu s'a făcut, în 23 Iulie a rugat telegrafice pe Maiestatea Sa să dispună, ca miliția să fie rechemată, și tot în aceea zi a rugat telegrafice Guvernul regesc ca curte jud. supremă pentru respectarea hotărîrilor judecătorești și scutirea holdelor. Rezultatul a fost, că până în 30 August 1864 au fost prinși și închiși în Năsăud 7 corifei sași din Pintic și s'au făcut pași, ca să se cerceteze dauna cășunată prin nimicirea holdelor¹⁾. Din cele amintite până aici se vede, că Nașcu avea multe greutăți de învins deodată în două cestiuni mari: împedcarea împărțirii munților și scăparea comunelor Nepos și Feldru de miliție și afară de

¹⁾ După epistolele lui Nașcu din Năsăud la 28 Iulie și 30 August 1864 trimise lui Joachim Mureșan deputat în Sibiu spre a face interpelație în dieta de acolo.

acestea să ducă și carul greu al fondurilor, unde totdeauna după rentoarcerea sa din Viena și din alte emisiuni afla multe de lucrat și de îndreptat, căci cei cari erau încredințați cu referarea actelor fondurilor multe acte de însemnătate nici nu le înregistrau și așa Nașcu le afla nereferate, după cum însuși Nașcu raportase vicariului Grigore Moisil, ca prezident, despre ce voiu scrie mai în jos.

104. Vasile Nașcu ca învățător sub directoratul lui Vasile Petri.

Am arătat mai sus raportul dintre V. Nașcu ca nănaș și Vasile Petri ca fin¹⁾, apoi purtarea lui Vasile Petri ca învățător față de directorul școlar Laurențiu Rummel, precum și caracteristica ce o face Rummel față de Petri²⁾. După pensionarea lui Rummel, Petri a fost încredințat, cu conducerea agendelor directorale, apoi în 17 Aug. 1865 la școala normală din Năsăud din partea comitetului fondurilor a fost ales ca director substituit provizor.

Comisiunea administratoare a fondurilor cu o scrisoare din 16 Iulie 1865 a cerut dela direcțiunea școlii normale, ca să-i comunice, că angajat-a directorul vr'un servitor de școală ori nu, și în cazul afirmativ pe cine? Totodată i-a comunicat că direcțiunea de cancelarie a fondurilor (Nașcu) vrea să se îngrijască, ca servitorul școlii să fie escluziv în serviciul școlii și în fine, că plata acestuia se va asemna când va intra în activitate. Aceasta scrisoare a fost destul, ca să aprindă crerii directorului Vasile Petri și să atace pe directorul fondurilor și referintele comisiunei administratoare în o scrisoare din 10 Aug. 1865, în care la adresa comisiunei administratoare zice, că nu-și poate esplica recercarea

1) Vezi dela pag. 137—138.

2) Vezi dela pag. 142—143.

comisiunei altmintea, decât „că referintele respectiv nu s'a nevoit a se informa mai întâi pe sine, apoi a informa pe deplin și pe inclita comisiune despre starea cea adevărată a obiectului cestionat și așa a provocat un concluz, care tinde a știrbi tot mai mult din agendele direcțiunii școlare“. În fine făcând aluziune la directorul fondurilor Nașcu adaugă: „dacă direcțiunea de cancelarie, care pururea se vaeră, că nu-și poate rezolvi propriile sale afaceri, dorește a-și mai lărgi cercul de activitate cu lucruri școlare, cu alte cuvinte, dacă direcțiunea de cancelarie vrea se fie și direcțiune școlastică, atunci exopereze-și numai învoirea locurilor mai înalte și umilit subscrisul plin de bucurie va ceda locul său de director celui ales spre aceasta“. — Așa scria V. Petri pe când era numai încredințat cu prevederea agendelor directorale, dar încă nu era ales. Alegerea s'a făcut la 7 zile după aceea, în 17 Aug. 1865.

În Sept. 1865 se lăți faima, că dintre munții revindicați s'ar fi asemnat familiei Kemény 20 de munți. Din asta cauză se convoacă comisiunea administratoare a fondurilor la o ședință pe 12 Sept. 1865, când s'a esmis V. Nașcu și Dumitru Vaida, ca să se informeze la comisiunea c. reg. regulătoare de posesiuni despre starea lucrului, ca să se poată lua măsurile de lipsă.

În 17 Sept. 1865 s'au întrunit în Năsăud și membrii comitetului administrator al fondurilor grănițारेști, cărora li-a comunicat prezidentul G. Moisil, că petițiunea din 19 April 1864, subscrisă de cătră reprezentanții comunali spre a se înainta la Maiestatea Sa pentru lăsarea în posesiune și proprietate a munților revindicați, — a trebuit să se modifice și așa e de a se subscrie alta gata. Comitetul a primit aceea petiție modificată și a împuternicit pe prezident, să facă pașii de lipsă, ca cât mai curând să plece deputațiunea cu petiția la Maiestatea Sa în Viena.

În deputațiunea esmisă au fost *Vasile Nașcu* învățător, *Florian Porcius*, *Maxim Lica* și *Vasile Buzdug*,

toți trei asesori la sedria districtuală din Năsăud, sub conducerea prepozitului *Macedon Pop* din Gherla. In-
dată după finirea adunării comitetului în 21 Sept. 1865
pentru purtarea speșelor deputațiunii de 5 inși s'a plătit
lui Vasile Nașcu 1000 floreni și pentru tipărirea peti-
țiunii maiestaticice și a protestului cătră guvernul reg.,
ambe cu data 21 Mai 1865, a conto comunităților di-
strictuale 300 fl. In aceeaș zi a fost și plecarea, căci
cauza era foarte gravă și era așa zicând „periculum
in mora“. Toată inteligența din Năsăud s'a prezentat
la cvartirul lui Nașcu (casa Nr. 306) cu ocaziunea ple-
cării, singur finul său *Vasile Petri*, directorul școalei
normale ales de curând, nu s'a prezentat, ci după ple-
care a făcut arătare la vicariul Moșil, ca inspector școlar,
că învățătorul Vasile Nașcu s'a îndepărtat din Năsăud
fără de a-i face raport și fără de a-și cere concesiune
dela dânsul ca director.¹⁾ Vicariul G. Moșil a scuzat
întrelăsarea lui Nașcu cu împrejurarea, că din cauza
urgenții nu a avut nici timp fizic de a face și acele for-
malități. Dar toate scuzele nu se primesc, din care cauză
vicariul s'a supărat foarte și despre aceea a 2-a zi
în 22 Sept. a și încunoștiințat pe Nașcu, care era încă
pe drum cătră Cluj. In 26 Sept. 1865 a ajuns în *Oradea*
mare, de unde i scrie vicariului (în ziua înălțării s. cruci
1865) următoarele :

„*Reverendissime*“

Imi țin de datorie a vă încunoștiința despre de-
cursul călătoriei până aici. Vineri după mânecare am
sosit la $1\frac{1}{2}$ 10 noaptea la Gherla, ne-am pus în conțe-
legere cu Rev. D. Preposit și Sâmbătă la 8 dimineața
am pornit cătră Cluj, am trebuit să rămânem până a
doua zi din lipsa locurilor pe poștă. Aici am cercat

¹⁾ V. Petri a imitat pe antecesorul său, directorul Laurentiu
Rummel, care asemenea a făcut arătare contra lui V. Nașcu în
1860 când a mers la Viena, după cum însuși Petri i-a scris lui
Nașcu în 8 Ian. 1861. Vezi aceea epistolă la pag. 255.

unile și altele pela guvern, mi-am prenotat multe spre a putea cerca sus în Vavilon. Noi patru inși am venit până aici cu Biazini și DD. Canonici cu poșta. Eri am avut norocire a fi primiți întâi la Ilustr. Sa noul nostru Episcop, pe care foarte l-a îmbucurat aceasta bineventare din partea clerului și a lumenilor

V. Nașcu. m. p.

Ajungând în Viena a primit și epistola vicariului din 22 Sept. 1865, în care l-a încunoștințat despre arătarea directorului Vasile Petri. La aceasta V. Nașcu în 1 Oct. 1865 răspunde următoarele:

„Dacă aveam timp și batăr de îl vedeam pe șeful meu, bucuros îi ziceam: „rămas bun“, și dacă poștea, dam suplică cu 50 cr. timbru. Numai spre a nu jigni delicateța și mai cu samă a nu-ți cauza supărare și amărâre! Imi pare rău, — dacă voiui reîntoarce, îmi voiui lua pedeapsa“.

Audiență au obținut în 5 Oct. 1865 și în absența Maiestății Sale au predat petiția arhiducelui *Carol Ludovic*, ca delagatului Măiestății Sale, cu care ocaziune prepozitul Macedon Pop a ținut o cuvântare¹⁾, în care a accentuat, că poporațiunea foastă grănițarească a poșezut pădurile, pășunile și munții revindicați mai mult de o sută de ani, ca proprietate adevărată, indusă în cartea funduară, așa dară întărită prin documente. Acuma să-i iee peste 100.000 jugăre de păduri și pășuni, fără a fi întrebată și să se transpună parte erariului, parte familiei Kemény, ce dacă s'ar realiza, ar putea produce o confusiune și încurcătură în tot terenul districtului, o ruină totală a poporațiunii pururea credincioase, ba chiar o emigrațiune în massă. Din această situațiune foarte periculoasă poate scăpa pe poporațiune prea înalta grație a Maiestății Sale, pentru aceea se roagă în numele po-

¹⁾ Vezi toată cuvântarea în „Activitatea vicarilor foranei etc. 1875 pag. 95—97.

porațiunei, ca despre posesiunea lor să nu se decidă pe cale politică, ci pe cale judecătorească.

Rezultatul acestei petițiuni a fost, că munții au rămas tot în folosința grănițerilor, iar în 12 Martie 1872 s'a făcut contractul cu erariul și apoi s'au regulat raporturile de proprietate prin pacea judecătorească, întărită prin art. de lege XVII din 1890, așa după cum sunt acele până astăzi.

După reîntoarcerea dela Viena conflictul înscenat de V. Petri, pentru că Nașcu a plecat la Viena fără *licența* sa, s'a continuat și văzând V. Petri, că Nașcu e lăsat tot pe picior liber, face tot ceea ce a făcut dânsul sub directorul Rummel, — a abzis de postul de director¹⁾ În urma provocării vicariului G. Moisil, ca prezidentul fondurilor și inspectorul școalelor districtuale din 3 Nov. 1865, V. Nașcu într'o scrisoare mai lungă răspunde vicariului, descoperindu-i cu deamăruntul toate câte a avut să sufere dela Vasile Petri.²⁾ Aceasta afacere se finî cu primirea abzicerei lui Vasile Petri, iar cu conducerea provizoră a agendelor de director a fost încredințat învățătorul Vasile Mureșan.

În anul următor 1866 două lovituri grele ale sortii au ajuns pe V. Nașcu. În 24 Iunie 1866 a pierdut pe cel mai devotat amic al său, supralocotenentele *George Pop*, care a căzut în lupta dela Custozza în Italia. Acestă începând dela anul 1860³⁾, când se pregătia Nașcu pentru marea luptă ce a purtat-o în Viena, apărând drepturile foștilor grănițeri, a fost îngerul mângăitor și însuflețitor al lui Nașcu, după cum se vede din unele

¹⁾ Vezi la pag. 142—143.

²⁾ Aceea scrisoare s'a cetit de cătră prezidentul fondurilor Ioan Ciocan în adunarea generală a fondurilor din 9 April 1892, fiind de față și Vasile Petri ca membru de comitet. Cuprinsul ei s'a luat în protocolul acelei adunări generale sub punctul IV. 4. Eu ca secretar și toți cei de față am observat că V. Petri a rămas foarte deprimat în urma cetirei acelei scrisori. *Autorul.*

³⁾ Vezi pag. 170—173.

epistole, pe cari le-am reprodus în decursul acestei scrieri. ¹⁾

În August 1866 a fost greu morboasă soția sa Maria, unicul său sprijin, care în 19 Sept. a repausat. Astfel fiind rămas singur și lipsit de ori ce mângâiere pe pământ, o epistolă scrisă în 21 Oct. 1866 către un fin al său o finește cu cuvintele: „*Noi ne aflăm laudă ceriului, cum a vrut atotputernicul*“.

105. Lovituri îndreptate în contra lui Vasile Nașcu. Recunoștința contemporanilor.

Directorul Cosma Anca în 7 Febr. 1867 a comunicat comisiunii fondurilor, ca în 11, 12 și 13 Febr. se vor ținea examenele semestrale de iarnă dela școala normală. V. Nașcu în 10 Febr. 1867 compune o scrisoare, prin care din partea comisiunii administratoare s'au ales și denumit Florian Porcius, Vasile Petri și Toader Ionașc, ca să fie de față la acele examene ca membri și reprezentanți din partea fondatorilor și să raporteze despre rezultatul din fiecare clasă. Tot V. Nașcu a purizat aceasta însărcinare și-a subscris-o dimpreună cu prezidentul comisiunii Ioan Florian.

Dintre cei trei delegați Florian Porcius ori nu a luat parte la examene, ori dacă a luat parte, nu a voit să subscrie raportul făcut către comisiunea administratoare a fondurilor de Vasile Petri cu datul 20 Februar 1867 și subscris numai de dânsul ca „prof. preparandial“ și de Teodor Ionașc, membrul comisiunii administratoare.

În acel raport, după multe vorbe bombastice, zic, că își oferă „micul lor serviciu primind misiunea amintită, dar neperzând din vedere, că sfîntenia lucrului eschide orice considerațiune personală și rechiamă singur numai adevărul franc și curat“. Mai departe progresul

¹⁾ Vezi pag. 183—184, 378—380, 425—427.

uturilor învățătorilor — afară de al lui Nașcu — îl afla bun și îi recomandă comisiunii administrative, ca să le exprime recunoștința sa. Referitor la Vasile Nașcu în raport zic următoarele:

„Inceputul se făcu cu școala de fetițe, Luni în 11 Febr. a. c. Rezultatul din religiune și din lucrurile de mână fu mulțamitor, *în celealalte obiecte nu îndestuliră nici pretensiunile moderate*, căci, deși școlărițele și în aceste erau clasificate foarte favoritor, totuși răspunsurile în genere fură cât se poate de slabe: cele mai multe școlărițe mai numai silabizau, și încă cu degetul pe sub cuvinte, din comput puțin, din gramatică = 0, deși clasificățiunea arăta pretutindenea note foarte bune. Aceasta trebuie să ne suprinză cu atât mai tare, pentrucă unele școlărițe cearcă școala aceasta de 6—7 ani neîntrerupt. Atât doamna învățătoreasă, cât și domnul învățător de limba română *Nașcu* conversau cu școlărițele într'un limbagiu cu totul ordinar și vulgar. Domnul Nașcu aduse înainte, că unele școlărițe nu vor a ști nimic de limba română. Față cu acestea împrejurări subscrișii propun: 1. Ca școala de fetițe să se organizeze cât se poate de curând. Motive nu va pretinde nime, care cunoaște valoarea mamelor bune în societatea omenească; 2. Clasificarea pe viitor să se facă cu mai multă rigozitate; 3. În școală să se practice limbagiul cel corect literar; 4. Fiecare școlăriță să se astringă a învăța limba română cum se cuvine“.

Mai departe raportează, că examenul din I. clasă normală a fost foarte mulțamitor, laudă pe învățătorii adjunct Pop și propun „să se exprime recunoștința înclitei comisiuni“. În clasa a II-a rezultatul — luând afară religiunea... a fost slab. Școlarii erau puțin disciplinați, răspunsurile nesigure, mecanice. Cauza la aceasta e a se căuta mai cu samă în două împrejurări: a) că învățătorul ordinar de clasă domnul Basiliu Mureșan se bolnăvise cu 3 săptămâni înainte de examen și în locu-i continuă propunerea domnul învățător Ba-

siliu Nașcu, precum știm fără a se fi pus în ceva conțelegere cu colega morbos despre cele propuse mai înainte; b) că ambii acești domni învățători urmează la propunere un metod cu totul contrar celui practicat de ceilalți învățători normali, metoda cel vechiu mechanic, care se îngrijește numai de învățatul de rost, nu însă și de deșteptarea puterii cugetătoare a școlarilor. Această procedură ar avea urmări triste pentru școlari chiar și când aceștia și-ar începe și fini toată cultura lor numai la numiții domni învățători, mai tristă însă la o școală cu învățători mai mulți, unde unitatea în metod este o necezitate imperativă. Afară de aceste nu se observară chiar nici planul de învățământ stabilit pentru clasa a II-a. Cu privire la împrejurările acestea subscrișii își iau libertatea a propune, ca

6. Domnii învățători Mureșan și Nașcu să se învieze: sau a se iniția fără amânare în metoda cel nou de învățământ practizat de ceilalți învățători dela școala noastră normală, sau a se pune la meritata odihnă, pentru că prosperarea institutului pretinde unitate în procedură, iar întoarcerea domnilor învățători mai tineri la metoda cel vechiu, condamnat de toată lumea, nu mai e cu putință. Și până atunci

7. Domnii învățători Mureșan și Nașcu să observe strict planul de învățământ și să se nevoiască a vorbi în școală un limbaj mai corect, mai neted“

Mai departe raportează despre examenul din clasa a III-a și a IV-a, arată rezultat multămitor, descoper „și aici nește defecte, deși de o natură secundară“. „Cu toate acestea ambii domni învățători: Cosma Anca și Andrei Morar, precum și domnul catechet Maxim Pop merită pentru zelul desvoltat în acest semestru a li-se exprima îndestulirea înclitei comisuni administratoare“.

Comisiunea administratoare în ședința sa din 30 Martie 1867 nu a pertractat meritorice acest raport, ci l-a transpus la inspectorul școlar districtual (vicariul G. Moisil) „cu cercarea a-și face reflecșiunile sale asupra

defectelor indicate și pentru cazul când ar exista, despre modul cum ar fi de remediat“. Vicariul G. Moisil însă nu a făcut nici o reflexiune. Într'aceea a trecut și semestrul al II-lea și la examenele de vară ținute din 24—26 Iulie 1867, din partea comisiunii administrative s'au delegat iarăși Basiliu Petri și Toader Ionașc „pentru a vedea dacă scăzămintele arătate ca existătoare la acele școli s'au emendat, sau doară tot mai există și în care grad“. La această însărcinare V. Petri și Teodor Ionașc în 8 Aug. 1867 au răspuns, că deoarece, după mărturisirea direcțiunii școlare, acele „scăzăminte“ nu s'au comunicat cu învățătorii respectivi spre știre, dânșii nu pot face destul provocărei. Fiindcă vicariul G. Moisil nu a restituit comisiunii administrative raportul lui Vasile Petri și T. Ionașc și nu a făcut vr'o reflexiune asupra lui, aceasta în 28 Iulie 1867 a recercat din nou inspectoratul școlar, ca să re-trimită „fără amânare numitul act cu reflexiunile sale, ce ar afla cu cale a face asupra“, spre a se putea aduce cauza înaintea comitetului din August 1867.

Comitetul fondurilor s'a convocat pe 18 Aug. 1867 și după ce în 8 Aug. s'a prezentat raportul lui V. Petri și Teodor Ionașc, — comisiunea despre toate aceste a făcut un raport către comitet spre „a lua măsurile necesare, ca defectele descoperite la numitele școli să se constateze și remedieze după putință“.

Adunarea generală a comitetului a ținut din 18 până în 26 Aug. 1867. Aceasta e ultima adunare, la care a luat parte Vasile Nașcu. Dânsul a funcționat în 8 comisiuni de referare. În 19 August s'a pus la pertractare raportul lui Vasile Petri și soțul despre rezultatul examenului dela finea semestrului I. a anului școlar 1866/7. Aceasta nefastă pertractare s'a început la 3 oare după amiazi și în protocolul de ședință e luată în modul următor :

„Comisiunea I-mă ad hoc, căreia i s'a dat spre referare și propunere raportul de sub Exh. Nr. 116 ex 867
comitet.

a unei comisiuni speciale, emisă din partea comisiunii admin. de fondurile școlare în persoanele dlor Basiliu Petri și Toader Ionașc a azista la examenele de iarnă 1866/7 la școala normală și de fetețe din loco, referază, ca aceea comisiune specială a raportat, că învățământul în anumitele școli se află împedecat prin aceea, că domnii învățători Basiliu Mureșan și Basiliu Nașcu propun după o metodă veche, care nu mai corespunde scopului, pe când ceilalți învățători propun după metoda cea nouă și așa existând în acele 2 școli două metode de propunere, învățământul nu e în legământ, pentru care a propus ca numiții domni ori să se oblige la învățarea metodei celei noi, ori să se pensioneze. Asemenea se referază, că dl Inspector școlar districtual, căruia i s'a transpus raportul comisarilor Basiliu Petri și Toader Ionașc, încă astă iarnă spre a-și face reflexiunile sale și spre a dispune cele de lipsă, de emendat, de cumva ar exista defecte, a arătat în scris, că acele defecte inadevăr există, dară că dnii Bas. Mureșan și Bas. Nașcu nu se pot obliga acuma la bătrânețe a învăța metoda cea nouă de propunere, pentru care propune, ca în interesul progresului școlilor noastre să se pensioneze numiții domni, și în considerațiunea îndelungatului lor serviciu de sfera aceasta să se pensioneze cu întreg salariul.

Comisiunea ad hoc susținând propunerea Inspectorului școlar districtual propune, ca domnii învățători Basiliu Mureșan și Basiliu Nașcu să se pensioneze cu întreg salariul lor avut, iar celorlalți învățători dela școala normală Cosma Anca, Andrei Morar și Iacob Pop, cari după raportul dlor comisari Basiliu Petri și Toader Ionașc, au propus cu bun progres să li se exprime din partea comitetului recunoștință în scris pentru progresul arătat.

Dl membru Ioachim Mureșan învoindu-se cu principiul de pensionare a dlor Basiliu Mureșan și Basiliu Nașcu, face însă propunerea, că la această pensionare

să nu se iee anză dela raportul numiților domni comisari, ei să se separeze pensionarea lor de rezultatul examenelor. Dl membru Florian Marian se alătură la propunerea dlui Ioachim Mureșan. Dl Leontin Luchi vorbește pentru propunerea comisiunii ad hoc prime. Dl Ștefan Neamț reflectă, că mai întâi ar fi de întreat acei doi domni, dacă ar preferi de a-și însuși metoda cea nouă de propunere alternativei de a se pensiona. Dl Basiliu Petri, care nu e membru al comitetului, fiind provocat ca pricepător de lucru, vorbește și își apără raportul său și al dlui Ionașc, esprimând, că este de lipsă a se pensiona acei doi domni învățători, deoarece dânșii nu corespund metodei celui nou de propunere și așa suferă învățământul în școalele noastre, care este o pedecă mare la progres.

După aceea domnul Președinte întreată pe menționatii domni, că vor dânșii a se pensiona de bună voie ori ba. *Dl Basiliu Nașcu se exprimă, că el nu vrea a se pensiona deși cu plata întreată, căci ei nu sunt de vină, dacă nu știu metoda cel nou de propunere și apoi afară de aceea domniei sale nici nu i s'a făcut nici decum cunoscut vre-un defect, ce s'ar fi observat din partea comisiunii speciale esmise spre a asista la examene, dânșul știe, că este Inspector și Director și aceștia să se întreată, că fost-au careva în școală? și spus-a careva că există defectele descoperite în metoda de propunere? și provocatu-l-au ca să-și însușască metoda cel nou? — toate acestea nu i s'au spus și nu a fost făcut atent din partea mai marilor, prin urmare dânșul se declară, că nu vrea nici într'un caz, și nu-i îndestulit, ca să se pensioneze, deși cu plata întreată.*

In modul acesta se exprimă și dl Basiliu Mureșan și asemenea nu vrea să se pensioneze.

Dl membru Leontin Lucchi după aceea propune, că ar fi a se provoca ambii numiții domni învățători, de a-și însuși metoda cea nouă și declarându-se dânșii, că acest lucru nu-l pot face, și că ei nu sunt de vină

dacă nu o știu, tot dl membru Lucchi propune de a se pensiona numiții domni cu plata întreagă, fără ca din această pensionare să se facă caz de precedentă. După aceea cerând domnul membru Toader Ionașcu să se legitimeze și să asigure pe dl Nașcu și Mureșan, că dânsul nu din ceva ură, ci numai după adevăr și după puțină lui cunoștință a raportat acest lucru în unire cu dl Basiliu Petri ca bărbat de specialitate în ramul învățătoresc.

După aceasta propune dl membru Cosma Anca, ca cu ocaziunea pensionării acostor doi domni învățători să se facă pași la guvernul regesc, ca acești învățători pentru serviciul cel îndelungat să se decoreze.

După aceasta dl președinte declară desbaterea de finită și aduce la votizare propunerea dlui membru Joachim Mureșan, care a fost propus, ca pensionarea învățătorilor Basiliu Nașcu și Basiliu Mureșan să se separeze de rezultatul examenelor. Această propunere cade. — Apoi Președintele aduce la votizare propunerea comisiunii ad hoc, care sună: ca domniile învățători Basiliu Nașcu și Basiliu Mureșan să se pensioneze cu plata întreagă, câtă au avut ca învățători, iar dlor învățători Cosma Anca, Andrei Morar și Iacob Pop, apoi dlor profesori Maxim Pop și Leon Pavelea să li-se exprime din partea comitetului în semn de recunoștință și pentru progresul arătat multămire.

Această propunere se primește și se face concluz per majora, ca domniile învățători Basiliu Nașcu și Basiliu Mureșan să se pensioneze cu plata întreagă cât au avut-o dânsii ca învățători, și să se facă pașii la Guvern, ca să fie și decorați pentru serviciul îndelungat, iar dlor învățători Cosma Anca, Andrei Morar și Iacob Pop, apoi dlor profesori Maxim Pop și Leon Pavelea să li-se exprime recunoștința din partea comitetului pentru progresul arătat prin propunerea dlor în școală“.

Iată păharul cu venin, pe care i l-a închinat comitetul fondurilor lui Vasile Nașcu și ca să nu i-se pară

prea amar, a cugetat că îl va îndulci cu aceea, că îl va alege de controlor la fonduri, susținându-i plata de 400 fl. cât a avut ca director la administrațiunea fondurilor. Aceasta a și hotărît-o în aceeași ședință sub punctul 4 al protocolului, apoi în 20 Aug. 1867 (p. 8). a hotărît ca să nu se pună alți învățători suplenți, ci „până când vor curge pertractările de pensionare, domnii Basiliu Mureșan și Basiliu Nașcu să urmeze cu predarea în școală“.

Hotărîrea de pensionare pusă la cale cu mare meșteșug de Vasile Petri l-a măhnit foarte mult pe Vasile Nașcu. Vicariul Grigore Moisil a avut motive și cauze, pentru cari la raportul lui V. Petri din 20 Febr. 1867 nu a făcut reflexiuni până aproape de adunarea generală a comitetului în 14 August, dar și atunci numai după ce a fost din nou recercat din partea comisiei administratoare. Vasile Nașcu încă a avut motive și cauze, pentru cari a declarat în adunarea generală, că nici cu plata întregă nu vrea să se pensioneze în forma și modul cum s'a făcut.

106. Vasile Nașcu în ultimele 37 zile după adunarea generală.

Treizeci și șapte de zile a mai trăit V. Nașcu după finirea comitetului (26 Aug. 1867). Zbuciumat de multe lupte sufletești, provenite în urma nenumăratelor persecuțiuni și intrigi, căci, după cum zice Joachim Mureșan în notițele sale „nici el n'a putut scăpa de clevele oamenilor pătimași, nici el n'a fost ferit de cuțitul cel veninos al pismei și urei“, — după 8 zile a căzut bolnav la pat și în 3 Sept. 1867 a anunțat la direcțiunea școlii normale, că e bolnav, în urma căreia s'au făcut pași pentru suplinirea lui.

Singur singurel zăcea pe patul suferințelor. Singurul său sprijin, soția sa Maria, și cel mai devotat amic

al său George Pop, care de atâtea ori l-a mângăiat și însuflețit, nu mai erau.

De multe ori n'avea în casă nici barem cine să-l grijească și să-i dea cele de lipsă, încât a fost silit, ca pe un copil ce îl ținea în cvartir să-l lege lângă pat cu o sfoară, cu care trăgându-l în timpul nopții să-l trezască, ca să-i dea de ce avea lipsă. S'a întâmplat și aceea că copilul nepricepător s'a deslegat și l-a lăsat iarăși singur.

Între astfel de suferințe în 2 Oct. 1867 sara la 10 oare își dăde sufletul în mâinile Creatorului.

Trecerea din viață a lui V. Nașcu a eternizat-o o foaie, ce apărea în Năsăud în următoarele șire:

*„In 2 Octobre sara la 10 oare se mută la cele eterne dl învățător normal și director al fondurilor școlare Basiliu Nașcu, după un serviciu de 36 ani“.*¹⁾

Atâta tot și altceva nimic.

107. Inmormântarea lui Vasile Nașcu. Balul din 4 Octomvrie 1867.

Inmormântarea lui V. Nașcu, despre care nu s'a publicat nimic, s'a făcut în 4 Oct. 1867, care e ziua aniversară a deschiderii gimnaziului din Năsăud, la care V. Nașcu a contribuit mult.

Ioan Florian președintele comisiunii administratoare a făcut următoarele dispozițiuni:

Preaonoratului Directorat al gimnaziului român gr.-cat.
din Locu.

Astăzi în 4 Oct. a. e. s'a sărbătorit ziua aniversară a deschiderii gimnaziului nostru român gr.-cat. din Năsăud, cu care ocaziune în anii trecuți sara s'a ținut și o petrecere cu joc (bal). De regulă venitul acestei pe-

¹⁾ Vezi „Magazinu Pedagogicu“, organ pentru educători etc. redigat de Maxim Pop și Cosma Anea 1867 Tom. I. fasc. 8 pag. 384.

treceeri a fost destinat pentru vre-un scop filantropic. Pentru ziua de astăzi încă s'au făcut dispozițiunile necesare pentru ținerea unei asemenea petreceeri, al cărei venit curat era destinat spre ajutorarea școlarilor morboși.

Fiind însă, că tocmai în zilele aceste repausă domnul Basliu Nașcu, a cărui înmormântare se săvârși astăzi, așa se așteaptă dela Onoratul Cor profesoral gimnazial,¹⁾ care e aranjatorul acestei petreceeri, că întrevinind acest eveniment întristător pentru întreagă populațiunea grănițeră a acestui district, care e fundatoarele și patronul acestui gimnaziu — numai decât să facă dispozițiunile necesare pentru amânarea acestei petreceeri, fiindcă onoratului cor profesoral prea bine îi cunoscut, cumcă câștigarea mijloacelor pentru întreținerea institutelor noastre de învățământ și cu deosebire a numitului gimnaziu în cea mai mare parte este de a să atribui energicei stăruințe a repausatului în Domnul Basiliu Nașcu, care prin urmare este a se privi de primul patron și fondator a institutelor de învățământ și respective a numitului gimnaziu al nostru, față cu care se așteaptă dela onoratul cor profesoral, ca batăr după moartea lui, și deosebi în ziua înmormântărei să se arete cuviinciosul sentiment de doliu.

Deoarece însă pe lângă toate acestea se vede, că se fac toate dispozițiunile pentru ținerea zisei petrecanii cu joc, fără reprivire la acest eveniment trist, și de pia memorie pentru gimnaziu, așa subscrisa comisiune ca reprezentantele fundatorilor, face atentă pe onorata direcțiune gimnazială, cumcă ținerea acestei petreceeri tocmai azi nu numai că nu e decentă, ci tocmai manifestă un dispreț față cu fundatorii, în a căror frunte a stat repausatul până la oara morții. Pentru aceea se provoacă Onorata direcțiune ca să dispună,

1) În corul profesoral pentru 5 clase deschise erau: Teodor Dumbra, Octaviu Barițiu, Leon Pavelea, Florian Moțoc, Ioan Papiu, Maxim Pop și Nicolae Pop.

cât petrecania din astă sară să nu fie împreunată cu joc.
Dela comisiunea administratoare de fondurile școlastice.

Nășăud, 4/10 1867.

Florian m. p.

În 4 Oct. se adună la cvartirul lui V. Nașcu de sub Nr. 306 publicul, parte de a-i da ultimul onor, parte, după cum sunt mulți pentru a vedea înmormântarea.

Vicariul Grigore Moisil și capelanul Ioan Lazar îndeplinesc funcțiunile funebrele, apoi 4 bărbați ridică pe umeri nășălia, pe care era așezat sicriul de scânduri de brad, care cuprindea în sine trupul rece al aceluia, care cu sufletul său a cuprins interesele tuturor. Pleacă spre cimiterul numit „Comoara“, clopotele îl plâng până la mormânt, unde după rugăciunile îndatinat a fost scoborît. Cei cari au aflat cu cale a-l petrece până aici se rentorc și groparii aruncă pământul petros iarăși în groapă. Clopotele au încetat, iar sgomotul surd produs din căderea pământului și petrilor pe sicriul de scânduri din ce în ce dispăru și pe când mormântul era ridicat ca semn, că acolo doarme cineva somnul de veci, — în Nășăud se iluminează unicul hotel pe acel timp, astăzi numit „hotelul Rahova“, pe care însuș V. Nașcu l-a scos din ghiarele erariului pentru fond. În acesta încep a cânta o muzică țigănească și domnii profesori, apoi alți domni, dame și domnișoare jucară până dimineața *la balul din 4 Oct.*¹⁾

108. Memoria lui Vasile Nașcu în actele fondurilor și posturile purtate de dânsul.

Cu numele lui Vasile Nașcu ne întâlnim după moartea lui prin protocoalele ședințelor într-o cât era vorba de umplerea posturilor, ce le-a purtat. În 6

¹⁾ Vicariul Grig. Moisil eșind sara în preumblare cu fiul său Constantin aproape de hotel întâlnește pe profesorul Leon Pavelia și văzând ce se petrece își exprima indignațiunea și dorința, ca să nu se țină balul. L. Pavelea de bună samă a comunicat aceasta și celorlalți, dar rezultatul a fost contrar. *După martorul ocular.*

Oct. 1867 s'a ținut ședința comisiunei administratoare a fondurilor. Sub p. 3 Inspectorul școlar districtual a propus „a se pune în locul repausatului învățător normal Basiliu Nașcu un suplent“. Comitetul hotărăște, ca să nu se pună nici un suplent până ce nu se va alege în locul lui V. Nașcu alt învățător.

Sub p. 4 al protocolului s'a pertractat cestiunea suplinirii postului de director al fondurilor și s'a hotărât: „Postul de director la comisiune devenit vacant prin moartea lui *Basiliu Nașcu* nu se ocupă acum prin nimene, ci până la 1 Ian. 1868 este a se reorganiza toată comisiunea administr. de fondurile școlare“.

Pentru a nu stagna însă lucrările fondurilor se hotărăște, ca spre evitarea de daune în interesele fondurilor școlare să se pună cineva provizor a împlini agendele directorului și *neafându-se altul disponibil și apt*, a fost secretariul D. St. Timoc rugat a rămânea în postul său până la 1 Ian. 1868.

În comitetul din 4 Dec. 1867 s'a făcut reorganizarea comisiunei administratoare astfel: 1 președinte cu vot deciziv, 6 asesori cu vot deciziv, un secretar, un perceptor și un controlor numai cu vot consultativ. În acest mod postul de director la fonduri s'a sistat și agendele directorului s'au cumulat cu agendele secretariului, pentru care s'a statorit un salariu anual de 500 fl.

În fine se mai amintește numele lui Vasile Nașcu ca raționinte peste banii primiți ca anticipațiuni. Rațiunile aflate după moartea lui s'au censurat și aflându-se de bune, s'au șters de pe numele lui.¹⁾

Dispozițiuni testamentare n'au rămas de Vasile Nașcu. Pertractarea de ereditate s'a ținut în 3 April 1868 la judecătoria din Năsăud, unde ca președinte al sedrii generale era Joachim Mureșan.²⁾ Puțina avere ce a avut-o V. Nașcu, după ce s'au acoperit unele datorii, s'a împărțit între neamurile lui din Feldru.

1) Vezi protocolul comitetului din 31 Dec. 1867 sub Nr. 561 și scrisoarea căpitanului suprem din 26 Ian. 1868 Nr. 29—868 pres.

2) Vezi Edictul Nr. 1934 sosit la fond sub Nr. 94—1868 comis.

109. Archiva lui Vasile Nașcu.

După cum s'a văzut și din multele epistole ale lui Vasile Nașcu, câte le-am publicat până aici, dânsul în tot timpul de când a pășit pe terenul luptelor grănițerești a colectat și a copiat o mulțime de acte și documente de mare valoare, pentru districtul Năsăudului și istoria regimentului al II-lea român de graniță, din toate punctele de vedere.

Toate acele dimpreună cu alte acte de ale fondurilor s'au aflat după moartea sa într'un dulap la dânsul acasă, pe care l-a sigilat judecătoria, iar după aceea prin o comisiune s'au ales actele fondului, iar documentele, corespondințele și celelalte câte le-a adunat V. Nașcu au rămas în dulapul, care până astăzi se păstrează la administrațiunea fondurilor cu un inventar luat despre acele.

Intre documente s'au aflat multe, cari se refereau la procesul comunei Feldru cu comuna săsească Iad. Acele documente le-a cerut primăria din Feldru în 20 Iunie 1869 dela comisiunea fondurilor, de unde s'a și dispus să se estradee documentele cerute.¹⁾ Multe însă lipsesc.

110. Monumentul lui Vasile Nașcu.

Au trecut doi ani și jumătate, de când s'a făcut înmormântarea urmată de balul din 4 Oct. și nime nu cugeta la mormântul lui Nașcu. În primăvara anului 1870 din incidentul înmormântării altui învățător, directorul școlai scrie vicariului Grigore Moisil următoarele:

„Inclit Inspectorat școlastic districtual! Cu ocaziunea astrucării osămintelor răpaușatului învățător normal Andrei Morar, s'a convins umilit subscrisa direcțiune, că la mormântul demnului și meritatului învățător *Basiliiu Nașcu* nu se află nici barem o cruciuliță de lemn.

¹⁾ Vezi Nr. 310—1869.

Cine a fost Nașcu, ce merite și-a câștigat dânsul față cu districtul întreg, față cu fondul nostru școlastic și față cu cauza noastră de proprietate, le ține umilit subscrisa direcțiune de prisos a le înșira aici, fiind cunoscute și celui mai simplu și mai din urmă nat al acestui district.

Deci profitând de această ocaziune, spre a eterniza memoria acestui bărbat, umilit subscrisa direcțiune vine cu toată îndrăsneala spre a face următoarea propunere:

Inclitul Inspectorat să binevoiască a dispune sau la Inclita comisiune, sau la Inclitul Comitet grănițeresc, ca din fondul școlastic central să se ridice la mormântul repausatului, dacă nu un monument, apoi cel puțin o cruce de piatră.

Direcțiunea școalei normale.

Năsăud, 27 April 1870. *Cosma Anca*, director.

Vicariul Grigore Moisil a transpus această scrioare „pentru deliberare și la timpul său și efectuare” la comisiunea fondurilor, iar aceasta la comitet „spre competentă pertractare”.¹⁾ Acest act a fost dat unei comisiuni constătătoare din Joachim Mureșan, Demetriu Vaida, Grigore Pop și Nestor Ganea spre a face o propunere comitetului. Propunerea făcută de această comisiune în 16 Aug. 1870 e următoarea:

„Fiindcă

1. Vasiliu Nașcu dela anul 1851 până la 1861 a lucrat neobosit pentru recăpătarea fondurilor grănițerești, chiar și cu dauna proprie și cu espunerea persoanei sale la persecutări din mai multe părți, cari într'un timp aduseră cu sine și depărtarea sa din oficiu;²⁾

2. a fost acela, care a dat la anul 1860 impulsul de s'a ales de cătră reprezentanții comunităților din fo-

1) Scrisoarea s'a prezentat la vicar sub Nr. 157—1870 la comisiunea fon d. sub Nr. 149—1870 și la comitet sub Nr. 43.

2) Vezi cauza suspendării lui V. Nașcu la pag. 124—134.

stul regiment II român de margine o deputațiune, care a descurcat toate cauzele de avere ale grănițerilor, aducându-le pe calea cea mai putincioasă de deslegare, normată în biletul de mână a Maj. Sale împăratului din 27 August 1861;¹⁾

3. a strâns actele atingătoare de drepturile de proprietate a grănițerilor;

4. a perseverat în Viena până când se decretă predarea fondurilor în mâinile grănițerilor;

5. a fost totdeauna la mână zi și noapte ca o arhivă vie la toate lucrările cele mai momentose ale grănițerilor și în specie a fondurilor școlare și nu a putut participa din ceva remunerațiune meritată, precum nici din pensiunea ce i s'ar fi competit după un serviciu mai bine de 30 ani, repausând prea timpuriu; de aceea subscrisa comisiune e de părere, ca până ce s'ar găsi școlari de ai săi și stimători ai meritelor sale, cari însuflețiți de simțul de mulțămintă pentru ostenele cele cu neadormire ale lui Vasile Nașcu, să-i pună un monument demn,

să se deie din fondul central 50 fl. v. a. deocamdată ca anticipațiune spre procurarea unei cruci la mormânt, nefiind acolo nici un semn spre a se vedea, că unde e îngropat și de cumva se va afla avere rămasă de el, să se refunde la timpul său de acolo, iar de nu, atunci să se treacă în socotelile fondurilor ca erogat definitiv spre acest scop".²⁾

A treia zi dela datul acestei propuneri, adecă în 18 Aug. 1870 s'au început ședințele comitetului, dar în protocolul ședinței nu se face nici o amintire de propunerea acestei comisiuni amintite mai sus. Doi ani închiași a stat această propunere pe hârtie și numai în anul 1872 în ședința comitetului din 20 Aug. s'a per-

¹⁾ Vezi la pag. 407—413.

²⁾ Aceasta propunere e scrisă pe actul Nr. 43 de Joachim Mureșan și e subscrisă de tuspătru membrii.

tractat sub punctul 37 al protocolului, unde s'a adus următorul concluz :

„Recunoscându-se meritele acestui repausat bărbat pentru căpătarea averei fondului școlar central, și deoarece erezii săi nu se pot îndatora la atari spese, se concede din fondul școlar central pentru înființarea unui monument suma dela 50 până la 100 fl. v. a. ca anticipațiune a conto sumei ce s'ar stringe prin colecte pentru acest scop și spre deschiderea unei așa liste de colectă se însărcinează domnii Joachim Mureșan, Dimitrie Vaida și Grigore Pop, căreri comisiuni să se înmaneze și sus numita anticipațiune“.

Despre acest concluz s'au încunoștiințat cei esmiși și sumele s'au asemnat la cassa fondurilor. Ce pași a făcut comisiunea esmisă și cu ce rezultat? Nu am aflat. Fapt este, că *astăzi nime nu știe, unde e mormântul lui Vasile Nașcu*, căci nu este nici un *semn*, dar ce zic? Este *semnul grațitudinei și recunoștinței românești*.¹⁾

Mai târziu (1889) în amintirea lui Vasile Nașcu la gimnaziul din Năsăud s'a înființat „Societatea de ajutorare Vasile Nașcu“. Scopul acestei societăți este ajutorarea școlarilor gimnaziali din Năsăud. La finea anului 1909 a avut avere:

a) fondul nealienabil	Cor. 6928·23
b) fondul disponibil	„ 1443·98

Suma totală Cor. 8372·21

Această societate mai are în administrația sa încă un fond pentru un monument pentru Vasile Nașcu. Acesta cu finea anului 1909 face: 1155 coroane.²⁾

Deși posteritatea nu s'a îngrijit ca mormântul, în care doarme somnul de veci Vasile Nașcu, să fie cu-

1) In asta privință Nașcu poate da mâna cu Simion Romonțai, din a cărui stăruințe, ca și din a lui Nașcu, și-au îndeplinit studiile mulți români vrednici. † 7 Dec. 1844 în Viena, nime nu-știe mormântul.

2) Vezi Raportul al XLVII-lea despre gimnaziul superior fundațional din Năsăud pentru an. școl. 1909/10 pag. 70.

noscut, au rămas alte monumente, cari totdeauna vor vorbi de numele lui.

Atari monumente sunt toți munții Rodnei începând dela *Tibles* spre Maramureș până la *Ineu* și spre Bucovina până în Valea Bârgăului, cari au rămas în proprietatea descendenților nerecunoscători ai foștilor grănițeri. Alte monumente sunt fondurile școlastice și de stipendii și gimnaziul superior din Năsăud.

Aceste monumente vor fi cu mult mai durabile, decât cele din vechime, căci deși e tare bronzul și e vârtos metalul, totuși timpul — *edax rerum* — le consumă, iar aceste monumente nu stau nici din bronz, nici din metal, ci din materie cerească nesupusă stricăciunei, ele vor fi după zisa lui Ovidiu. „*Monumentum quod non Iovis ira nec ignis, Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas*“. (Monument, pe care nici mânia lui Joe, nici focul, nici fierul, nici vechimea consumătoare nu-l va putea șterge).

Și dacă totuși vre-odată s'ar încerca poate mâna cea pângărită a sorții nepărtinitoare să se atingă și de el, păși-vor atunci meritele lui Vasile Nașcu, păși-va dreptatea cu adevărul pe frunte și va striga cu marele August :

„*Frangatur potius legum veneranda pietas, quam tot congestos diu noctuque labores hauserit una dies*“. (Infrângă-se mai bine veneranda pietate a legilor, decât lucruri adunate ziua-noaptea cu atâta osteneală să le poată nimici o zi).

Și acum, binevoitoriule cetitor, dacă vei face o revizuire peste toate lucrările și luptele lui Vasile Nașcu, apoi peste necazurile, pe cari i le-au cauzat tot „oameni de ai noștri“, vei afla foarte potrivite afirmațiunile lui Cicero.¹⁾ „*Saepeius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quam sine natura voluisse doctrinam*“. (Mai adeseori firmitatea caracterului a avut valoare spre

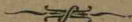
¹⁾ Pro Archea Poeta cap. VII. p. 15,

glorie și virtute fără învățătură, decât învățătura fără caracter).

În urmă, după cum ne place a ne glorifica cu descendența noastră dela vechia Romă, cu vechii Romani, cu înaltele lor virtuți și moravuri, cu iubirea lor de patrie, cu gloria, la care s'au ridicat etc. etc., iar noi cei cu deosebire din fostul district al Năsăudului și cu descendența dela foștii grănițeri, cari au pus în respect și pe cel mai mare beliduce, pe Napo'leon Bonaparte, să ne năzuim să fim demni descendenți, să ne prețuim bărbații, cari au lucrat pentru noi și de se vor mai afla și alții cari să lucre, după cum a lucrat Vasile Nașcu, pe aceia să-i prețuim și venerăm, iar nu să-i punem înaintea de vreme în groapă.

Să nu uităm nici odată ce a zis renumitul scriitor german Niebuhr :

„Roma a rămas până atunci Roma, până când Romanii au fost Romani“.

Conținutul.

	Pag.
1. Introducere	1
2. Date biografice despre Vasile Nașcu	5
3. Vasile Nașcu ca învățător în Feldru	8
4. Cearta de hotar cu Sașii	9
5. Zile fericite pentru Vasile Nașcu	15
6. Viața lui Vasile Nașcu până la sfârșitul revoluției	17
7. Vasile Nașcu ca învățător la școala superioară din Năsăud	28
8. Desființarea regimentului de graniță. Destinarea fondului de montur și fondul școlar. Alegerea lui Vasile Nașcu în comitetul de administrare al acestor fonduri	34
9. Șicanări întimpinate de Vasile Nașcu la primirea salariului. Starea mizerabilă a școalelor peste tot și încercările lui Vasile Nașcu de a părăsi cariera învățăto-rească	37
10. Lista de conduită alui Vasile Nașcu din anul 1850	40
11. Trecerea ținutului grănițăresc în administrațiune civilă, pretensiunile erariului la averile conume grănițărești	42
12. Lupta pentru drept a comunelor grănițărești, al căror stindard l-a purtat V. Nașcu	45
13. Urmărirea lui Vasile Nașcu pentru protestele energice ale grănițerilor, perchizițiuni domiciliare	48
14. Petițiunea grănițerilor năsăudeni la Maiestatea sa după desființarea graniței	51
15. Punerea tuturor pădurilor sub sechestra politic și protestul grănițerilor făcut de Vasile Nașcu	53
16. Lucrarea lui Vasile Nașcu ca membru în comitetul fondurilor ales în 1851	58
17. Rugarea din 24 Octobrie 1853 către Guvernemnt pentru predarea fondului de montur	67

	Pag.
18. Legitimarea Rocnenilor în fața comisiunii delegate pentru reșezarea Văii Rocnei în drepturile ei	68
19. Vasile Nașcu despre isvoarele de venite ale fondului de montur	70
20. Votarea știpețiilor în anul 1854 și greutatea nouă	72
21. Contribuirea fondului de montur la împrumutul de stat	75
22. Rezolvarea nefavoritoare a știpețiilor din cauza împrumutului de stat	77
23. Incercările lui Vasile Nașcu de a urgita punerea în curent a știpețiilor prin întervenirea părinților și nouă rugare către locoțiință	81
24. Pregătirile lui Vasile Nașcu pentru compunerea unui Memorand la Maiestatea Sa în cauza știpețiilor	85
25. O scrisoare cu ocaziunea sărbării Românilor transilvăneni pentru instalarea noului mitropolit	101
26. Et haec meminisse juvabit	104
27. Postilionii lui Vasile Nașcu și Petru Tanco	106
28. Memorandul din 10 Martie 1856 către Maiestatea Sa pentru deslegarea secestrului, predarea fondului de montur. Tradarea lucrărilor lui Nașcu	108
29. Casa lui Vasile Nașcu clădită în Feldru	114
30. Urmărirea lui Vasile Nașcu pentru memorandul adresat către Maiestatea Sa	118
31. Acuza konziliarului școlar Dr. Carol Festl contra lui Vasile Nașcu și Moisă Panga	124
32. Câteva esplicări la poreclirea lui Vasile Nașcu de scribalău (Winkelschreiber)	128
33. Rehabilitarea învățătorului Vasile Nașcu și transferarea directorului Moisă Panga	134
34. Vasile Nașcu ca învățător în referință cu colegii săi de mai înainte și alții nou denumiți	135
35. Vasile Nașcu și Vasile Petri	137
36. Schimbări în corpul învățătoresc după repunerea lui Vasile Nașcu	138
37. Caracterizarea vieții din Năsăud a învățătorilor și a altor indivizi din Năsăud, cu cari a trăit Vasile Nașcu și Moisă Panga până la anul 1857	139

	Pag.
38. Cearta între învățătorul Vasile Petri și directorul Laurențiu Rummel și forul de disciplină	142
39. Cauza plății împrumutului național din 1854	143
40. Un proiect nou de luptă pentru apărarea drepturilor grănițarești și recăștigarea fondurilor	145
41. Era nouă de luptă a lui Vasile Nașcu sub vicariul Grigore Moisil	163
42. Situația politică din anul 1860	168
43. Nou plan de luptă al locotenentului primar George Pop din Leșu	170
44. Adunarea din 2 August a reprezentanților foastelor comune grănițarești. Esmiterea lui Vasile Nașcu în o deputațiune la Viena	173
45. Planul de procedere al deputațiunii comunicat de Ioachim Mureșan	176
46. Incercările organelor administrative de a împedeca mergerea deputațiunii la Viena	179
47. Ioachim Mureșan repășește din deputațiune, iar George Pop loc.-prim. muștră pe năsăudeni pentru nelucrare	181
48. Greutăți și pedeci la colectarea speselor deputațiunii esmise la Viena	185
49. Vasile Nașcu la drum — spre Viena și plenipotența deputațiunii	193
50. Lucrarea deputațiunii în Viena	196
51. Petițiunea foștilor grănițeri români Nr. 17, dată Maj. Sale în audiența din 13 Dec. 1860	199
52. Faime despre restaurarea regimentului român dela Năsăud	223
53. Petiția deputațiunii din 30 Dec. 1860 pentru înființarea districtului Năsăudului și raportul lui Vasile Nașcu, despre cele îndeplinite până în 31 Dec. 1860	228
54. Referentul Conrad începe a se ascunde de Vasile Nașcu	234
55. Disputa cu referentul Conrad în 8 Ianuarie 1861 și ultimatul lui Vasile Nașcu	241
56. Situația în Năsăud la începutul anului 1861, și vestea despre omorirea lui Vasile Nașcu	252

	Pag
57. Discuția lui V. Nașcu cu Conrad în 15 Ian. 1861. Plenipotența pentru acuzarea lui Conrad și părerea lui Ioachim Mureșan, în privința rezolvării petiției majestatică	256
58. Vasile Nașcu din 28 Ianuarie 1861 rămas singur în Viena	262
59. Incidente triste. Nouă rugare către Majestate și pertractări prin minișteri	265
60. Chestiunea strămutării reședinței episcopoești gr.-cat. dela Gherla la Năsăud	277
61. Demersurile făcute de Vasile Nașcu pentru înființarea districtului Năsăudului	285
62. Propunerea lui Francisc Kemény pentru anexarea fostului district grănițesc și hotărîrea Maiestății Sale	301
63. Prea Înalta hotărîre majestică din 24 Martie 1861, pe baza căreia s'a format districtul Năsăudului	306
64. Griji noue pentru restaurarea municipalităților Transilvaniei și aprecierea activității lui V. Nașcu din partea Românilor din Viena	307
65. Acuza lui Vasile Nașcu contra referentului Conrad și transpunerea tuturor actelor la bar. Francisc Kemény	311
66. Demersurile lui Vasile Nașcu pentru denumirea căpitanului suprem	314
67. Propunerea ministrului Plener, referitoare la cestiunea de proprietate în ținuturile regimentelor române de graniță din Transilvania	322
68. Conferența reprezentanților comunelor din districtul Năsăudului ținută la Năsăud în 18 Aprilie 1861	325
69. Deputația esmisă la guvernatorul Emeric Mikó în Cluj	333
70. Vasile Nașcu în audență la Maiestatea Sa în 26 April 1861 cu adresa de mulțămintă	335
71. Intervenirea lui V. Nașcu la archiducele Rainer pentru a se lua cauza petițiunii maiestatică din mânilor lui Francisc Kemény	338
72. Intrigi pentru de a împedeca numirea lui Alexandru Bohățel de căpitan suprem	343

	Pag.
73. Ultima întreprindere a lui V. Naşcu în cauza numirii căpitanului suprem. Numirea lui Alexandru Bohăţel	349
74. Cauza generală a dreptului de proprietate se încurcă	354
75. Incercarea lui V. Naşcu de a exopera numirea de judecători români la tabla regească ca for de apelaţiune în cauzele grăniţereşti	361
76. Organizarea districtului Năsăud sub căpitanul suprem Alexandru Bohăţel	365
77. Vasile Naşcu la consilierul de stat baronul Geringer şi iarăşi la Conrad	368
78. V. Naşcu în audienţă la archiducele Rainer în 23 Iunie 1861	370
79. Sosirea deputaţiunii la Viena	380
80. Starea cauzelor grăniţereşti la începutul lunii August 1861	383
81. V. Naşcu suprimă un nou atentat făcut la drepturile grăniţereşti	385
82. V. Naşcu în cauza congresului naţional general	390
83. Stăruinţele lui V. Naşcu în Aug. 1861, până s'a adus rezoluţia împărătească din 27 Aug. 1861	391
84. Intrigi ţesute de prefectul din Bistriţa Thimann	396
85. Umblările lui V. Naşcu pentru scoaterea rezoluţiunii împărăteşti dată în Laxenburg 27 Aug. 1861	397
86. Rezoluţia împărătească din Laxenburg 27 August 1861	407
87. Situaţia în districtul Năsăudului până în Octombrie 1861	416
88. Rentoarcerea lui Vasile Naşcu dela Viena la Năsăud	424
89. Recunoştinţa şi remunerarea ostenelelor lui Vasile Naşcu	427
90. Vasile Naşcu ca director al fondurilor grăniţereşti	429
91. Depărtarea lui Ioachim Mureşian dela Năsăud la Pesta	433
92. Abzicerea lui Vasile Naşcu din postul de director la administraţia fondurilor	439
93. Vasile Naşcu ca bărbat de încredere permanent pe lângă comisiunea regulătoare de posesiuni	444
94. A doua abzicere a lui V. Naşcu dela postul de director la administraţia fondurilor	455
95. Naşcu în deputaţiune la Maiestatea Sa în cauza de ceartă cu Saşii şi în cauzele generale grăniţereşti	458

	Pag.
95a Petiția majestatică în cauza de ceartă cu Sașii pentru hotar	467
96. Recursele în contra decisiunilor comisiunii regulătoare de posesiuni și audiența în cauza petițiunii majestatic	469
97. Pașii făcuți de V. Nașcu în cestiunea cvartirelor rezervate pentru erar	472
98. V. Nașcu în cestiunea statutelor fondurilor grănițerești și greutăți în administrație	478
99. Insărcinarea dată lui Vasile Nașcu în cestiunea munților revindicați	481
100. Cestiunea intereselor fondului de montur și ale fondurilor școlare locale	490
101. Demersurile lui V. Nașcu pentru câștigarea cvartirelor rezervate pentru erar	491
102. Vasile Nașcu în Sibiiu	506
103. Lupta lui Vasile Nașcu acasă în cestiunea munților revindicați	507
104. Vasile Nașcu ca învățător sub directoratul lui Vasile Petri	510
105. Lovituri îndreptate în contra lui Vasile Nașcu. Recunoștința contemporanilor	515
106. Vasile Nașcu în ultimele 37 zile după adunarea generală	522
107. Inmormântarea lui Vasile Nașcu. Balul din 4 Octombrie 1867	523
108. Memoria lui Vasile Nașcu în actele fondurilor și posturile purtate de dânsul	525
109. Archiva lui Vasile Nașcu	527
110. Monumentul lui Vasile Nașcu	527

